

Summa in Decretum Simonis Bisinianensis

Edidit

PETRUS V. AIMONE

FRIBOURG 2007

Summa in Decretum Simonis Bisinianensis

Edidit

PETRUS V. AIMONE

FRIBOURG 2007

SVMMÆ SIMONIS PARS I - DISTINCTIONES

<Principium>

Operis¹ cuiuslibet prius indaganda sunt principia ut cognito principio finis plenior possit haberi doctrina. Qui enim rei alicuius nouit originem, ipsam in suis processibus facile deprehendit. Temerarium est itaque et opus reprehensione dignum niti quempiam ad anteriora procedere et priora
 5 penitus ignorare, de fine inquirere et primordia relinquere indiscussa. Ideo ante omnia rationabile uidetur et inquisitione dignum cuius sint hec uerba, que in hoc opere decretorum primo occurrunt, inquirere. Huic
 10 questioni quidam satisfaciens asserunt uerba esse Isidori², cuius sunt fere omnia que in prima distinctione ponuntur; nec ideo eius non esse dici poterunt quia ipsius non sunt nomine intitulata. Nam primum capitulum
 quod in tractatu de consecratione³ occurrit pape Felicis esse constat, licet eius nomine non sit intitulatum. Et epistula que ad Hebreos mittitur,
 'multifariam multisque modis'⁴, nullius est intitulata nomine quam tamen esse Pauli catholica predicat et tenet ecclesia. Nobis autem uidetur hec
 15 uerba, in principio decretorum inserta, non fore Isidori sed potius Gratiani. Huius autem opinionis probatio est huiusmodi. Nam hunc modum in hoc decretorum opere Gratianus seruat, quod inter canonem et canonem
 'item' fere interserit semper, sicut lectoris intelligentia poterit intueri; inter paragraphum uero et canonem semper 'hinc' uel 'inde', nisi cum solutionis
 20 loco supponit canonem. Cum ergo, post uerba 'hic' primo posita, 'hinc' subsequatur, apparet ea non esse Isidori uel alterius, sed potius Gratiani dicentis *Humanum genus* etc. usque *naturali uidelicet iure*⁵ etc. Cum autem ius naturale dicatur uis mentis, queritur quo nomine uis illa ualeat exprimi et

1 Operis - 38 ult. *om.* **Lr** (*utimur codice Lp*) 3 est *om.* **Rc** 4 anteriora] ulteriora **A^{ac}**
 5 inquirere] requirere **Rc** primordia] priora **A** 6 et *om.* **La**] opus *add.* **Lp** dignum] scilicet *add.* **La** 10 poterunt] poterit **Rc** 12 eius *om.* **P** 13 multifariam] scilicet *add.* **Ba AP^c La Rc R P** 15 fore] esse **A** 17 hoc *om.* **Lr Lp** seruat] obseruat **Lp**
 et canonem *om.* **Lp^{ac}** 18 item] idem **Lp Rc** intelligentia] diligentia **Ba A La Rc R P**
 19 uero *om.* **R** semper] uel *add.* **A** uel inde *om.* **A** inde] unde **La Rc** cum solutionis] consolationis **Lp** 20 hic *om.* **Lp**] hinc **Rc** hinc] hic inde **Lp** 21 esse *om.* **Lp** uel] sed **Ba R** sed] scilicet **Ba R** potius *om.* **Ba R** 22 etc. *om.* **A La**] cum *add.* **R** *iure*] *iurat* **R** 23 dicatur] esse *add.* **Ba A La Rc P** uis] ius **A R**
 illa] illud **A R**

¹(Transcriptio redacta fuit ex manuscripto principali London Lambeth Palace usque ad D.1 c.7, deinde ex codice principali MS London Royal). ²Isidorus Hispalensis, *Etymologiarum sive originum libri XX*, ed. W.M. Lindsay, Oxford 1911 et Migne, *Patres Latini* (PL) 82.131 ³De cons. D.1 c.1 ⁴Heb 1,1 ⁵D.1 a.c.1

quid illa esse possit. De hoc uero diuersi uario modo respondent. Dicunt
 25 enim quidam quod ius naturale nichil aliud est quam caritas per quam facit
 homo bonum uitatque contrarium. Sed hoc stare non potest quia caritas in
 solis bonis est; ipsa enim proprius est fons bonorum cui non communicat
 alienus. Ius uero naturale commune est omnium. Alii uero dicunt ius
 naturale esse liberum arbitrium. Sed hoc similiter ex eo tollitur quia libero ad
 30 bonum et ad malum homo arbitrio flectitur. Ius uero naturale malum semper
 prohibet et detestatur. Nobis itaque uidetur quod ius naturale est superior
 pars anime, ipsa uidelicet ratio⁶ que sinderesis appellatur, que nec in Caim,
 teste scriptura, potuit extinguui. Cum autem sit natura, idest naturale bonum,
 delictorum meritis obfuscari poterit, numquam extinguui. De illa questione,
 35 scilicet 'quod tibi non uis fieri alii ne feceris'⁷, solutionem potes habere
 duobus modis; alias, scilicet iniuste; uel alio modo, quia uidetur iudex non
 occidere sed lex⁸. Colligitur arg. C.xxiii. q.v. c. Si homicidium⁹ et C.xxiii.
 q.iii. c.ult.¹⁰

<DISTINCTIO I>

1. *Omnes leges etc. usque transire per agrum alienum fas est.* Hic opponitur,
 secundum ius naturale omnia sunt communia, ergo nichil proprium, ergo

24 illa] illud **A R** esse *om.* **Lp** diuersi uario] uarii diuerso **R** 25 enim quidam]
 etiam **A** 26 stare] constare **Ba** potest] ideo *add.* **A La Rc P** quia] quod **R**
 27 enim *om.* **Ba R** 32 uidelicet] scilicet **A** que¹- 38 ult. *om.* **La** que²- 34 extingui
om. **Rc** nec] etiam *add.* **A P** 33 extingui] *De illa questione add.* **R** autem] enim **A^{Pc}**
R P natura idest *om.* **P** 34 numquam - 35 quod *cor.* **A** 35 solutionem] quam *add.*
Lp 36 iniuste] ut iste **Rc** uel- iu(dex) *cor.* **A** uidetur] dicitur **Rc om.** **P** 37 lex]
 eo ministro *add.* **Rc P** Colligitur- Si *cor.* **A** Colligitur *om.* **Rc P** arg - et *om.* **P**
 C.xxiii - et *om.* **Lp Rc R** q.v.] q.iii. **Rc** c.] di. **Ba** et C.xxxiii. q.iii. *om.* **Ba** 38 iii] ii. **P**

<DISTINCTIO I>

2 Omnes- 56 dignum *om.* **Lr** *alienum-* op(ponitur) *cor.* **A** 3 omnia] scilicet *add.* **R**
 ergo-ergo *cor.* **A** nichil] est *add.* **Ba La Rc P**

⁶Cf. R. Weigand, 'Die Glossen des Simon von Bisignano' (GS), AfKKR 161 (1992) 362-395,
 20, 367 ⁷Tb. 4,16; Mt 7,12; Lc 6,31; Cf. Regula S. Benedicti c.61, PL 66.215ss. Cf.
 Pars II, C. 12 q.2 c.1, n. 12; C.14 q.3 c.1 n.21; C.32 q.4 c.3 n.10. ⁸Ligamen quoddam
 inter *Summam Simonis* et *Summam Lipsiensem* probari potest in permultis locis. Multi loci ad
 instar probationis istius ligaminis citati sunt, quin omnes singillatim citentur. (Editio critica
 Summae Lipsiensis, *Omnis qui iuste* in 'Monumenta Juris Canonici' proxime publici iuris fit
 uel saltem fieri exoptatur). Cf. *Summa Lipsiensis* (SL) D. 1 pr. ⁹C.23 q.5 c.41 ¹⁰(C.33 q.3
 c. ult = D.7 c.6)

nichil alienum, ergo nec aliquis ager secundum ius naturale est alienus, ergo
 5 transire per agrum alienum non est de iure naturali, ut hic dicitur. Sed ut
 cesset oppositio, sic est littera exponenda: 'transire per agrum alienum fas
 est', qui nunc est alienus non est de iure naturali secundum quod omnia
 sunt communia sed de iure ciuili.

4. *Mos est longa consuetudo tracta de moribus.* Huic littere sic opponitur:
 10 iste mos est longa consuetudo tracta de moribus, ita de primo et secundo et
 tertio potest opponi; sic ergo primus mos fuit longa consuetudo tracta de
 moribus. Sic ergo primum morem aliqui mores precesserunt, quod falsum
 est. Vnde sic est littera exponenda: *mos*, idest hoc ius quod dicitur mos,
 ut sit nomen iuris, non specialis consuetudinis. Illud tale ius est longa
 15 consuetudo tracta de moribus, idest de honestis actibus hominum, ut in
 sequenti capitulo dicitur¹¹. Mores autem honesti actus hominum solent dici,
 ut infra d.viii. Que contra mores¹². Vir morigeratus dicitur qui compositos
 actus habet et honestos¹³.

5. *Consuetudo autem* etc. Cum mos idem quod consuetudo significet,
 20 queritur quare, postquam quid sit mos ostendetur, de consuetudine
 tamquam de diuerso supponat. Huius autem questionis multiplex potest
 esse solutio, ut per morem consuetudinem scriptam debeamus accipere, per
 consuetudinem uero illam que tantum utentium moribus approbatur. Vel
 forte ideo quia in superiori capitulo obscure et minus dixerat, in sequenti
 25 capitulo dilucidat et dilucidando addit. Vsque *lex erit omne quod ratione
 constiterit* etc. Hinc collige quod ubi canon deficit, rationabilis allegatio loco
 canonis est admittenda, arg. d.xix. Si Romanorum¹⁴. Vel illud tunc fieri
 poterit quod dicitur in d.xx. c.ult.¹⁵

4 nichil] est *add.* **Ba A La Rc R P** naturale-ergo *cor.* **A** 5 alienum] qui nunc est
 alienus **La**] qui non est alienus *add.* **Rc** est de *om.* **La** ut¹-ut² *cor.* **A** ut¹-7 naturali
om. **La** (*omoio.*) ut¹- dicitur *om.* **Rc** 6 per - 7 nunc *cor.* **A** 6-7 alienum fas est
om. **Ba Rc R P** 7 est² *om.* **A Rc R** secundum quod] quo **Lp** 8 sunt- iure *cor.* **A**
 de *om.* **La Rc R** ciuili] etc. *add.* **A Rc R** 9 moribus] *tantummodo add.* **Lp La Rc R P**
 Huic] Hec **R** littere] littera **R om.** **P** opponitur] exponitur **R** 10 iste *om.* **R**
 est lon(ga) *cor.* **A** 11 ergo] si **R** 13 idest] hoc est **Lp** hoc *om.* **P** mos] uis **Lp**
 16 dicitur] consuetudo *add.* **Ba R** Mores- 18 honestos *om.* **La Rc** autem] enim **A**
P 17 Vir] Vnde **Ba A R P** 20 ostendetur] ostenderat **Ba AP^c La Rc R P**] ostendit **A^{ac}**
 de *om.* **R** 21 diuerso] diuersa **Ba R** 22 ut] scilicet *add.* **AP^c R** 24 quia] quando
add. **A** in] quod **R** minus] euidenter *add.* **AP^c** 25 omne *om.* **Rc**] ius *add.* **Lp**]
iam add. **F** 27 arg.] in *add.* **R** infra *add.* **P** illud *om.* **D** 28 dicitur *om.* **R**

¹¹D.1 c.5¹²D.8 c.2¹³Cf. SL D.1 c. 4¹⁴D.19 c.1¹⁵D.20 c.3

7. *Ius autem* etc. usque *uiri et femine coniunctio est de iure naturali*. Hic queritur de qua coniunctione hoc possit intelligi. De fornicaria non, quia ipsa est peccatum et ideo de iure naturali esse non potest. De ea ergo intelligendum est que fit per matrimonium, quod in inuentione est iuris naturalis, confirmatione est iuris ciuilis, transsumptione est iuris canonici. Vsque *uiri autem et femine*. Ideo dicit quod solis hominibus ius naturale esse datum nec est nobis commune cum pecore. Pecora enim coeunt, non tamen iure naturali, sed solo naturalis motus appetitu mouentur. Datum autem est ius istud homini quando insufflauit Deus in faciem eius spiraculum uite, scilicet legem naturalem. Vsque *communis autem omnium una possessio et una libertas*, est de iure naturali. Hic opponitur, ius naturale derogationem uel dispensationem non patitur. Nullum ergo ius contra ipsum potuit habere originem, nec ergo illud secundum quod 'hec uilla mea est, illa uero tua; hic est seruus meus, ille tuus' ut infra d.viii. Quo iure¹⁶, cum hoc et huic similia contra iuris naturalis equitatem hic dicat esse Isidorus. Vnde hac ratione quidam moti asserunt quod omne ius prescriptionis inequitatem continet et ratione prescriptionis nullus a peccato defenditur. Quod tamen nobis uidetur absurdum. Vnde sciendum est quod ius naturale in tribus consistit, scilicet in mandatis, prohibitionibus et demonstrationibus. In duobus prioribus ius naturale dispensari non potest, in tertio uero potest. Quod enim communis esset possessio et inconcussa libertas non precipiebat

29 *autem*] *naturale* **Ba R F** usque] ut *add.* **Lp** *iure om.* **A** 31 et ideo] peccatum uero **Ba AP^c R** naturali] hoc possibile *add.* **Lp** 32 in *om.* **Ba A La R P** est² *om.* **Rc** 33 confirmatione] fornicatione **Lp Ba La**] formatione **Rc P** est¹ *om.* **A R** ciuilis] approbatione iuris /// *add.* **A** (*fol. 1vb, in margine b*) est² *om.* **A** 34 Vsque *om.* **P** Vsque- 38 naturalem *om.* **La Rc** Ideo] Non **Lp** quod] quia **A** hominibus] dicimus *add.* **A P** naturale] dicitur *add.* **Ba** esse] dicitur **R** 34-35 esse datum] datur **Lp** 35 enim] quidem **R** coeunt] quamuis coeant **A P** 36 naturalis motus] naturali motu **A** motus] motu et **P** 37 insufflauit] inspirauit **A** 38 *autem om.* **La Rc P**] *est D*] *una libertas et R* et una libertas *om.* **Ba R** *una-* 39 naturali *cor.* **A** 39 Hic] Huic **A La Rc** ius- 40 dispensatio(nem) *cor.* **A** 40 Nullum-habere *cor.* **A** 41 secundum-hic *cor.* **A** quod] dicitur *add.* **Ba** uero *om.* **Ba La Rc R P D** 42 est *om.* **Ba A La Rc R P D** ut-cum *cor.* **A** 43 equitatem-dicat *cor.* **A** hic *om.* **Lp** 44 (mo)ti-omne *cor.* **A** moti *om.* **D** 45 et- prescript(ionis) *cor.* **A** 46 (no)bis-absur(dum) *cor.* **A** in *om.* **Lp** 47 (con)sistit-man(datis) *cor.* **A** scilicet in *om.* **La Rc D** 48 duobus prior(ibus) *cor.* **A** uero - 49 commu(nis) *cor.* **A** 49-50 (precie)bat ius *cor.* **A** precipiebat] hoc *add.* **Lp**

¹⁶D.8 c.1

50 ius naturale nec prohibebat sed tantum demonstrabat quod bonum esset
 in hoc statu homines manere. Inde est quod contra hanc demonstrationem
 iuris naturalis omnia illa iura poterant habere originem, secundum que
 res unius alteri appropriabatur. Quod autem dicitur 'uolentie per uim
 repulsio'¹⁷ est de iure naturali, in continenti intelligas ut infra C.iii. q.i. §
 55 ult.¹⁸ Vnde qui clericum uerberat in continenti uim ui repellendo non est
 sacrilegus iudicandus ut in Extra. Sicut dignum¹⁹.

10. *Ius militare* etc. usque *et personarum qualitatibus et laboribus iusta diuisio*.
 Hinc collige quod iuxta personarum et meritorum qualitatem in clericis
 debet fieri distributio stipendiorum²⁰, arg. C.xii. q.ii. Vulterane²¹, C.xii. q.ii.
 60 Concessio²², C.xii. q.ii. De rebus²³, C.i. q.ii. c.ult.²⁴

12. *Ius Quiritum* est etc. usque *que iura apud nullum alium populum
 reperiuntur hec propria sunt Romanorum et in eos solos constituta*. Hinc collige
 in causis ecclesiasticis uel aliorum hominum Romanas leges locum non
 habere, ut infra arg. d.xix. In memoriam²⁵, d.xvii. § Hinc etiam²⁶, d.xcvi.
 65 Cum ad uerum²⁷, C.xxxiii. q.ii. Inter hec²⁸, C.xi. q.i. Continua²⁹. Responso:
 forte Romanos hic omnes Latinos intelligit. Vnde lingua Latinorum lingua
 Romana dicitur³⁰, ut infra de con. d.iiii. Retulerunt³¹. Gentiles etiam omnes
 Latinos Romanos uocant.

50 ius naturale *om.* Lp^{ac} La Rc D nec prohibebat *om.* Lp^{ac} quod bonum esset] bonum
 esse Ba A La Rc R P D 51 manere] uiuere A La Rc R D contra] circa D 52 illa
om. Lp poterant] poterunt Lp] potuerunt A que] quod A 53 appropriabatur]
 appropriatur A Rc D] appropriantur R Quod- 56 dignum *om.* La Rc dicitur] quod *add.*
 A] de *add.* R 54 repulsio est] repulsione A^{Pc} R est de] quod dicitur Lp 57 *militare*]
est add. La Rc et¹] *pro add.* A 59 arg.] ut infra *praem.* A Vulterane] Volaterane D
 60 Concessio] Confessio Lp] Concesso D de redditibus *add.* R rebus] redditibus
 D 61 *est om.* La Rc est- 62 hec *om.* D 62 hec] *sed* A La F in] *inter* Lp D
 65 Responso] usque *add.* Lp 66 Romanos] uocat *add.* Lp intelligit] uocat Lp^{ac}
 lingua² *om.* Ba A 67 Romana] Romanorum R

¹⁷Cf. Isid. *Etym.* 5,42 - PL 82.199 ¹⁸C.3 q.1 p.c.6 ¹⁹1 Comp. 5.10.7 (= X 5.12.6), JL 12180

²⁰Cf. SL D.1 c.10 v. *iusta diuisio* ²¹C.12 q.2 c.25 ²²C.12 q.2 c.26 ²³C.12 q.2 c.22

²⁴C.1 q.2 c.10 ²⁵D.19 c.3 ²⁶D.17 p.c.6 ²⁷D.96 c.6 ²⁸C.33 q.2 c.6 ²⁹C.11 q.1 c.5

³⁰Cf. SL D.1 c.12 v. *in eos solos constituta* ³¹De cons. D.4 c.86

<DISTINCTIO IIII>

2. *Erit autem*³² *lex honesta*, quia per eam uita moderatur humana, ut in duobus primis superioribus capitulis. *Iusta*, ut finaliter a naturali equitate non discordet, alioquin esset irrita, arg. d.viii. Dignitate³³. Ad
 5 idem ualent omnia eiusdem distinctionis capitula. *Possibilis*, quia si impossibile preciperet, transgressio non imputaretur, arg. C.xxiii. q.iiii. Nabugodonosor³⁴, idem Vasis ire³⁵. *Secundum naturam*, negotiorum, scilicet secundum hos bonos mores a natura procedentes, arg. d.xxix. Regule³⁶, d.viii. Que contra mores³⁷. Vel *secundum naturam* hominum, quia
 10 omnis ars naturam imitatur. *Secundum consuetudinem*, quia leges contraria consuetudine abrogantur, ut infra e. d. § Leges³⁸ et § Hec etsi³⁹. *Loco*, quia in quibusdam locis quedam statui possunt que in aliis locis non recipiuntur, ut arg. d.xxxi. Ante triennium⁴⁰, Quoniam in⁴¹, Aliter⁴². *Temporique*, quia suis debent conuenire omnia temporibus, ut infra C.xxiii. q.ii. Si ecclesia⁴³
 15 et omnia suis, d.xxix. Sciendum⁴⁴, C.i. q.vii. Necessaria⁴⁵. *Quia pro necessaria*, quia nisi pro necessitate statui lex debet, ut d.xxix. Regule⁴⁶. *Vtilis*, quia aliter onerosa esset et sic rescanda, ut d.xii. Omnia⁴⁷. *Manifesta*, uel quantum ad uerba uel saltem quantum ad sententiam ne quid in captionem⁴⁸ contineat, arg. C.xxxii. q.i. Dixit Dominus⁴⁹. *Et quia poterat*. Hinc collige posse cogi
 20 eos qui iurant se audiuisse ab antecessoribus suis consanguinitatem esse inter hunc et illam, ita debere iurare se hoc audiuisse ab antiquioribus suis et antiquitus, scilicet ante initium huius litis, propter fraudem quorundam

<DISTINCTIO IIII>

5 distinctionis om. P 6 impossibile] impossibilia A preciperet] et add. R transgressio] transgressioni A R P 7 idem] est add. La 8 secundum] uel praem. Ba La Rc R P hos om. A La Rc R P 9 hominum] hominis A 10–11 contraria consuetudine] contrarie Lr Lp^{ac} 12 recipiuntur] reperirentur Ba R] recipientur A 13 xxxi.] xxii Lr 15 omnia] omnibus Lr Lp^{ac} suis] et add. A Sciendum] et add. A Necessaria] Necessitatis Ba F Neceesse A 16 nisi om. Rc ut] infra add. A 17 sic om. Lr Lp^{ac} 18 saltem om. Lr Lp^{ac} A in captionem om. Lr Lp Ba Rc] inconueniens F 19 Et poterat om. F quia] quidem A 22 scilicet om. Lr Lp quorundam] eorum A

³²Cf. SL D.4 c.2 v. *Erit autem* ³³D.8 p.c.1 ³⁴C.23 q.4 c.22 ³⁵C.23 q.4 c.23 ³⁶D.29 c.2 ³⁷D.8 c.2 ³⁸D.4 p.c.3 ³⁹D.4 p.c.6 ⁴⁰D.31 c.1 ⁴¹D.31 c.13 ⁴²D.31 c.14 ⁴³C.23 q.4 c.42 ⁴⁴D.29 c.1 ⁴⁵C.1 q.7 p.c.12 ⁴⁶D.29 c.2 ⁴⁷D.12 c.12 ⁴⁸Cf. infra D. 4 c.2 n. 51, D.50 c.25 n. 542, D.100 c.5 n. 935. Isid., *Etym.*, PL 82.131; PL 82.203; Ivo Carnotensis, *Decretum*, PL 161.303; Id., *Panormia*, PL 161.1116 ⁴⁹C.32 q.1 c.2

qui triduo ante iudicium faciunt sibi a predecessoribus suis computari
parentelam, arg. infra d.l. Vt constitueretur⁵⁰. Aperta enim debet iuratio
25 esse ne per obscuritatem in captionem contineat⁵¹. *Non priuato commodo*⁵²,
quia multorum utilitas semper debet preponi priuate, ut infra C.viii. q.ii.
Dilectissimi⁵³ et C.vii. q.i. Scias frater⁵⁴.

3. *In istis usque homines iudicent*. Hinc dicitur propter fauorem matrimonii
non posse minus legitimos testes admitti, quia in magnis rebus non segnus
30 est agendum ut C.xii. q.ii. c.ult.⁵⁵ et C.xxxv. q.vi. De parentela⁵⁶.

4. *Statuimus*⁵⁷ usque et *deliciis*. Ieiunium autem magnum et generale est
abstinere a uiciis, a uoluptatibus, ut infra de con. d.v. Ieiunium⁵⁸.

6. *Denique usque et ideo cum uenia suo ingenio relinquendi sunt*. Hinc
collige ratione multitudinis et consuetudinis antique aliquem posse a
35 crimine excusari ut infra arg. C.xxiii. q.iii. Non potest⁵⁹, C.xxiii. q.ii.
Cum quis⁶⁰, C.xxiii. q.iii. Ipsa pietate⁶¹, C.i. q.ult. Quociens a⁶², C.xxxii.
q.iii. Obiciuntur⁶³, d.l. Vt constitueretur⁶⁴. Responsio: propter multitudinem
talibus uenia conceditur, non culpe sed pene, quasi dicat propter

23 suis *om.* **Ba A La Rc R P** computari] ficticiam *praem.* **Lp^{Pc} Rc A R P** 24 parentelam]
ap. *add.* **A** constitueretur] constituentur **A** iuratio] una ratione **Rc** 25 ne] quid
add. **A^{Pc}** per] hoc *add.* **Lr** in *om.* **Lr Lp** captionem] idest deceptionem *add.*
SL *Non*] **Nulla F** *commodo-* utili(tas) *cor.* **Rc** 26 priuate *om.* **La** priuate -
27 (dilect)issimi *cor.* **Rc** 27 Sc(ias) frater *cor.* **Rc** 28 *In-* homines *cor.* **Rc** *iudicent*]
iudicant **A** Hinc] Hic **Ba** dicitur] habes **Ba Rc R**] habemus **A** propter - 29
posse *cor.* **Rc** matrimonii *om.* **Lr Lp^{ac}** 29 posse] ibi *add.* **A La Rc P** minus *om.* **Ba**
legiti(mos)- in *cor.* **Rc** 29-30 non segnus est *om.* **Lr**] caute **Lp** seg(nius- 30 xii *cor.*
Rc 30 q. vi. - 31 (Statui)mus *cor.* **Rc** 31 usque] infra C.vii. q. i Nuper (c.2) *add.* **A**
(*glossa in margine b fol. 1vb*) Ieiunium - 32 Ieiunium *om.* **A^{ac}** Ieiunium] omnium
est **Lr Lp** Ieiunium- et *cor.* **Rc**] omnium **R** autem *om.* **R** Ieiunium autem] et
diuinum enim **La** magnum] enim *add.* **Rc R** 32 abstinere]- infra *cor.* **Rc** a²] et **P**
33 Denique- uenia *cor.* **Rc** *relinquendi*] *relinquenda* **A** 34 aliquem] aliquod crimen
Lr Lp 34-35 a crimine *om.* **Lr Lp^{ac}** 36 pietate] contra C.xxxii. q.vii. Flagitia (c.13)
add. **Lp** 37 constitueretur] C.xxxii. q.vii. Flagitia (c.13), contra *add.* **La Rc P**] C.xxiii q.ii
Legatur (C.24 q.2 c.2) *add.* **A** (*glossa in margine b fol. 1vb*)] C.xxiii.q.ii. Legatur (c.2), C. xxxii.
q.vii. Flagitia (c.13), C.ii. qi. Cum multi (c.18) *add.* **R** 38 dicat] in l. *add.* **A**

⁵⁰D.50 c.25. Cf. SL D.50 c.25, v. *Et quia poterat* ⁵¹Cf. supra D.4 c.2 n.48, infra D.50 c.25 n.542, D.100 c.5 n.934. Isid., *Etym.*, PL 82.131; PL 82.203; Ivo Carnotensis, *Decretum*, PL 161.303; Id., *Panormia*, PL 161.1116 ⁵²Cf. SL D.4 c.2 ⁵³C.8 q.2 c.2 ⁵⁴C.7 q.1 c.35 ⁵⁵C.12 q.2 c.75 ⁵⁶C.35 q.6 c.5 ⁵⁷Cf. SL D.4 c.4, *Statuimus-Ieiunium* ⁵⁸De cons. D.5 c.25 ⁵⁹C.23 q.4 c.32 ⁶⁰C.23 q.4 c.19 ⁶¹C.23 q.4 c.24 ⁶²C.1 q.7 c.14 ⁶³C.32 q.4 c.7 ⁶⁴D.50 c.25

40 multitudinem tale factum non punimus, sed culpam non dimittimus. Non
 enim ideo minus peccat quis quia cum multitudine, ut infra C.ii. q.i. Multi⁶⁵
 et C.xxxiii. q.i. Quisquis⁶⁶. Signatum⁶⁷ uero contrarium, infra C.xxxii. q.vii.
 Flagitia⁶⁸, ita soluitur: aliud est contra naturam delinquere, aliud contra eam
 non peccare. In primo casu nichil excusat ut ibi, ex secundo uero multipliciter
 delinquentes excusantur ut hic.

<DISTINCTIO V>

4. *Ad eius uero concubitus* etc. usque *quod inuita patitur*⁶⁹. Hinc collige
 quod nulli debet imputari quod inuitus facit, ut C.xxxi. q.ii. Lotharius⁷⁰, C.xi.
 q.iii. Quod predecessor⁷¹, de con. d.v. Discipulos⁷², nisi culpa sua ad hoc
 5 deuenit ut C.xv. q.i. Si quis insaniens⁷³ et C.xxii. q.iii. Inter cetera⁷⁴; tolerat
 ut C.xxxii. q.v. Ad Deum⁷⁵, Magis⁷⁶ et c.i.⁷⁷ et c. Ille⁷⁸; uel promittit inuitus ut
 C.xv. q.vi. c.i. et ii.⁷⁹ *Quod uni persone infirmanti conceditur, cur non conceditur*
cunctis etc. Hinc⁸⁰ collige quod uni conceditur, alteri posse concedi nisi causa
 specialitatis monstretur, arg. supra d. prox. Denique⁸¹, infra d.xxvii. Quod
 10 interrogasti⁸².

39 dimittimus] C. xxiii. q. ii. Legatur (c.2) *add. A (glossa in margine b fol. 1vb)* Non - 40
 Quisquis *om. A^{ac}* 40 enim *om. Ba Rc* quis quia] quisque **Rc** quia
om. Lr Lp multitudine] peccat *add. Ba* 41 et - Quisquis *om. La Rc*
 Quisquis] Si quis **R** infra - 42 Flagitia *om. La Rc* 43 excusat] non
 puniretur *add. A* ex] in **La** 44 delinquentes excusantur] delinquens (**AP^c**)
 excusatur **A**] excusans delinquens **R**] non punitur *add. A R* hic] infra **Lr**

<DISTINCTIO V>

2 *Ad eius*] *Quod La* etc.] et eius **R** quod - 7 ii. *om. A^{ac}* Hinc - 8 etc. *om. La*
(omoio.) 4 Quod] de *add. Ba R* predecessor] predecessoribus **Ba** Discipulos]
 Discipulorum **R** 5 deuenit] diuertat **Ba**] deuenit **AP^c R**] deducant **P** Inter cetera]
 Interesse **Lp^{Pc}**] Interest **R** tolerat *om. Lr* 7 *uni om. Lr Lp* *conceditur*²] *permittitur*
AP^c 9 monstretur] ut *add. A* supra] uel xxxii. Omnia (D.12 c.12), infra d. xvi.
 Quod interrogasti (D.27 c.6) *add. A (glossa in margine b fol. 1vb)*; C. xxxv. iii. q. Notificamus
 (q.6 c.3), C.vii. q.i. Omnis qui (c.26), Mutationes (c.34), d. de con. iiii. Eos quos (c.118), C.xi.
 q.iii. Quisquis metu (c.80) contra, d. xlv. De Iudeis (c.5), C.xxii q. Qui compulsus (q.5 c.1) *add.*
A (glossa in margine inf. fol. 1vb)

⁶⁵C.2 q.1 c.18 ⁶⁶C.24 q.1 c.38 ⁶⁷Cf. SL, d.4 c.6 *Signatum-delinquere* ⁶⁸C.32 q.7 c.13
⁶⁹Cf. GS 1, 363-64 ⁷⁰C.31 q.2 c.4 ⁷¹C.11 q.3 c.105 ⁷²De cons. D.5 c.26 ⁷³C.15 q.1
c.12 ⁷⁴C.22 q.4 c.22 ⁷⁵C.32 q.5 c.7 ⁷⁶C.32 q.5 c.9 ⁷⁷C.32 q.5 c.1 ⁷⁸C.32 q.5 c.14
⁷⁹C.15 q.6 c.1,2 ⁸⁰Cf. GS, 394 ⁸¹D.4 c.6 ⁸²D.27 c.6

<DISTINCTIO VI>

1. *Testamentum* etc. usque *populus spiritualis*, idest christianus arg. infra d.xxvii. Quod interrogasti⁸³, qui dicitur spiritualis uel quia⁸⁴ legem spiritualiter intelligit uel quia spiritualia promittuntur, idest celestia non terrena, ut Iudeis quibus dictum est, 'si hec et hec feceritis bona terre comedetis'⁸⁵. Vsque *aliquem reatum*.⁸⁶ Queritur an nocturna pollutio sit peccatum. Quod non uidetur cum tunc homo sit nesciens et peccatum⁸⁷ nescientium nullum est ut infra C.i. q.iiii. Quis locus⁸⁸. Ad hoc dicunt quidam quod peccatum est, ut Gregorius⁸⁹ uidetur hic dicere cum culpa sua homo ad hoc deuenit, sicut furiosi opus punitur quem sua culpa traxit ad furiam, ut infra C.xv. q.i. Si quis insaniens⁹⁰. Alii dicunt quod non est peccatum quia nesciens non potest peccare, sed dicitur esse peccatum quia causa ex qua prouenit eo magis punitur, quia hoc inde prouenit, ut⁹¹ infra C. xv. q.i. Inebriauerunt⁹². *Sed ab immolatione*⁹³ etc. Hic enim et accipit et immolat, ibi tantum accipit. Vnde⁹⁴ colligitur quod non propter criminis impedimentum sed propter rei excellentiam abstinere debet. Multi enim possunt accipere, quibus est illicitum immolare, ut bigamo deposito et laicis, quibus immolatio est illicita, sed non acceptio⁹⁵, infra C.i. q.i. § Ecce⁹⁶.

<DISTINCTIO VIII>

1. *Quo iure* etc. usque *nonne iure humano*. Si humano iure hoc meum est, illud tuum, ergo non iure canonico. Secundum uero canones nullus

<DISTINCTIO VI>

2 arg - 3 interrogasti *om. A^{ac} La Rc P* 3 dicitur] christianus *add. A* uel *om. Ba A La Rc R P* quia] ei *add. A La Rc R P* 8 est] sit *A* 9 dicere] uelle *Ba R* 10 punitur] uidetur putaretur *Lr* 13 magis] inde *add. A* 17 bigamo deposito] bigamus depositus *Ba A P* laicis] laicus *Ba A P*] laico *R* 18 Ecce] frater *add. A La Rc R*

<DISTINCTIO VIII>

3 est *om. Ba R* uero] ergo *Ba A La Rc R P*

⁸³D.27 c.6 ⁸⁴Cf. SL D.6 c.1 quia-comedetis ⁸⁵Is 1,19; Cf. SL D.6 c.1 v. *testamentum*

⁸⁶Cf. GS, 3, 364 ⁸⁷Cf. SL D.6 c.1 peccatum-deuenit ⁸⁸C.1 q.4 c.2 ⁸⁹Cf. C.1 q.4 c.9. Cf.

Gregorius Magnus, *Moralia*, PL 76.386 ⁹⁰C.15 q.1 c.12 ⁹¹Cf. SL D.6 c.1, ut-Inebriauerunt

⁹²C.15 q.1 c.9 ⁹³Cf. GS, 4, 364 ⁹⁴Cf. SL D.6 c.1, Vnde-acceptio ⁹⁵Cf. SL D.6 c.1 v.

suo iudicio ⁹⁶C.1 q.1 p.c.43

potest dicere, 'hoc meum est'; ergo nec prescriptione se defendere. Sed ius
 5 humanum hic dicitur esse ius ab hominibus inuentum unde et canonicum
 includitur. Vel⁹⁷ *iure humano hoc meum est* etc., quantum ad primam
 inuentionem uel confirmationem; iure canonico quantum ad secundam.
 Item non uidetur stare posse quod hic dicitur, scilicet quod nullus posset
 10 dicere 'hic seruus meus, ille uero tuus', nisi essent principum iura, cum
 ante constitutiones principum ius seruitutis principum ceperit a Noe, sed
 per principis iura omnes humane constitutiones intelliguntur, que sunt
 principum non inuentione sed confirmatione: 'Omnia enim iura fecimus'⁹⁸,
 ait princeps.

2. *Que contra mores* etc. usque *uniuerso non congruens*.⁹⁹ Hinc habemus
 15 quod si maior pars eligentium consentiat in aliquem et unus uel duo uolunt
 resistere, tunc obtinet sententia plurimorum ut infra d.lxv. c.i.¹⁰⁰ Idem est
 de iudicibus, ut infra C.ii. q.vi. Si plures¹⁰¹. *Quod neque ante ipsum*.¹⁰² Hinc
 collige prelatum posse de nouo aliquid instituere in ecclesia nec debent ei
 subditi contraire, uiso tamen prius an contra Deum uel scripturas sit, quod
 20 prelatus intendit, ut infra d.l. Si quis prepostera¹⁰³. *Maior potestas minori ad
 obediendum preponitur*¹⁰⁴, nisi subaudias talis persona fuerit que uoluntatem
 suam in alium posuerit, quem sibi ut Deum, supra cap. Statuerit¹⁰⁵, ut

4 est *om.* **Ba La Rc P** ergo] nam illud tuum ergo non iure *praem.* **R** defendere] defendat
Ba R 5 hic *om.* **Lr Lp**] hoc **A** esse] omne **Ba La Rc R P**] commune **A** hominibus]
 omnibus **P** 6 uel - 7 canonico *om.* **Lr** 8 Item - 13 princeps *om.* **La Rc** 9 seruus] est
praem. **A** cum] autem **Ba** 10 constitutiones] constitutionis **Lr Lp**] constitutionem **A^{Pc}**
] consuetudinem **A^{ac}** principum principium **Lr Lp om. R** principium *om.* **Lp^{Pc} Ba A**
 a Noe] non est **Lr Lp^{ac}**] ante non est **R** 11 principis] principum **Ba A P**] principium
R humane] leges uel *add.* **Lp** constitutiones] consuetudines **A^{ac}** 12 iura *om.*
A^{ac}] nostra *add.* **A** 14 *Que*] uero *add.* **Lp** etc.] Arg. potes hinc colligere (scilicet
add. **A R**) quod peregrinus tenetur sequi constitutiones ciuitatis in qua manet, scilicet (hoc **A**
R) per principum capitula et quod monachus factus episcopus conformabit se eis (eis *om.* **A**)
 in uictu et habitu (uestitu **A R**) cum quibus uiuit ut (*in uniuerso* et *add.* **Ba**; *hoc in uniuerso non
 congruens add.* **R**) infra d.xli. Quisquis (c.1) (*infra-Quisquis om.* **A**) (ex fine *add.* **R**) *add.* **Ba^{Pc}**
A^{Pc} R *uniuerso*] suo *add.* **Lp A La Rc** *congruens*] infra d.xli. Quisquis usque ex fine.
Que contra mores etc. usque uniuerso non congruens add. **A^{Pc}** habemus] habetur **A**] habes
Rc 15 quod] quia **A** uolunt] uelint **A** 16 tunc] contra **Ba R praem.** **A^{Pc}** d.lxv.
 c.i.] d.lx. uel maioribus c.i **Lr Lp** 17 *Quod*] Vsque *praem.* **R** 18 instituere] statuere
Ba A La Rc R P 20 *potestas*] *in add.* **A** 21 *obediendum*] *et nomini add.* **P** *preponitur*] *preponit* **Lr**
 22 in alium] malum **Lr** supra cap.] sibi et cap. **R**] apud *add.* **P**

⁹⁷Cf. SL D.8 c.1, Vel-secundam ⁹⁸Dig. 14.2.9 ⁹⁹Cf. GS, 7, 365 ¹⁰⁰D.65 c.1 ¹⁰¹C.2
 q.6 p.c.41 §7 ¹⁰²Cf. GS, 8, 365 ¹⁰³D.50 c.27 ¹⁰⁴Cf. GS, 9, 365 ¹⁰⁵D.65 c.1

canonicus regularis et monachus, infra C. xii. q.i. Non dicatis¹⁰⁶ et C.xix. q.iii. Statuimus¹⁰⁷. Licet enim episcopus maior abbate, forte dici posset quod
 25 magis abbati quam episcopo obedire debet monachus, infra C.xviii. q.ii. Quam sit¹⁰⁸.

5. *Si consuetudinem* etc. usque *quelibet consuetudo* etc. usque *ueritati omnino est postponenda*¹⁰⁹. Si *quelibet*, ergo illa de ingurgitatione diei Dominice. Quid est ergo quod Gregorius de talibus dicit 'cum uenia suo ingenio
 30 relinquendi sunt', supra d.iiii. Denique¹¹⁰? Solutio: ibi non negatur quin talis consuetudo pernicioosa sit et ueritati sit postponenda, ut hic dicitur, sed ratione multitudinis factum non punitur, licet culpa non absorbeatur.

8. *Consuetudo* etc. usque *sed misericordiam merui*¹¹¹, idest impetraui uel dignus fuit accipere ut illud, 'meruit portare regem'¹¹², idest digna fuit. *Et ignorans fecit*, idest de hoc quod ignorans uel ideo facilius quia ignorans
 35 feci¹¹³ quod est dicere, peccatum meum minus obstaculum fuit michi ad impetrandam misericordiam quia fuit ex ignorantia quam si ex scientia esset.

<DISTINCTIO IX>

5. *Ego solis* etc. usque *quantalibet sanctitate quantaue doctrina polleant, non ideo uerum putem*¹¹⁴. Hinc collige quod propter fauorem testium non debet eis fides adhiberi nisi uera uideantur asserere, ut infra arg. C.i. q.i. Teneamus¹¹⁵,

24 maior] sit *add.* **Ba A La Rc R P** 27 *quelibet consuetudo*] *consuetudine qualibet* **A**
 28 illa *om.* **Lr Lp^{ac} La** 30 ibi *om.* **R** 31 et *om.* **La Rc** sit² *om.* **La Rc R** 34 fuit]
 fui **La** illud- digna *cor.* **A** Et] *Quia* **Ba A La Rc P**] *Quod* **R** 35 *ignorans*]
ignoranter **R** *fecit*] *feci* **Rc R P** idest- uel *cor.* **A** *ignorans*¹] *feci* *add.* **Ba**
Rc R P ideo] *eo* **Rc R P** quia] *quod* **Ba** 36 *feci* *om.* **Ba R P** quod-
 minus *cor.* **A** est *om.* **Lr Lp** 37 (im)petrandam- ignor(antia) *cor.* **A** quam] *quia* **Lr Lp**

<DISTINCTIO IX>

2 *Ego*] *Ergo* **P** *Ego*- 3 *Hinc* *cor.* **A** *solis*] *solus* **R**] *eis* *add.* **Ba La Rc R** usque
om. **R P** *quantalibet sanctitate* *om.* **Ba La Rc R** *sanctitate*] *securitate* **Lr** *quantaue*]
quantalibet **A**] *om.* **F** 3-4 *eis*- adhiberi *cor.* **A**

¹⁰⁶C.12 q.1 c.11 ¹⁰⁷C.19 q.3 c.3 ¹⁰⁸C.18 q.2 c.5 ¹⁰⁹Cf. GS, 10, 365 ¹¹⁰D.4 c.6 ¹¹¹Cf. GS, 12, 366; SL D.8 c.8 v. *merui*-digna fuit ¹¹²Cf. PL 210,8 Alanus de insulis, *Distinctiones dictionum theologicalium*: "unde de beata Maria uirgine dicitur quod meruit portare Salvatorem". Cf. insuper, Ex antiphona 'Regina coeli', *Breviarium Monasticum*, Taurini - Romae 1963, 253.
¹¹³Cf. SL D.8 c.8 v. *quia ignorans*. ¹¹⁴Cf. GS 16, 366 ¹¹⁵C.1 q.1 c.56

- 5 C.iii. q.ix. c.ult.¹¹⁶, d.l. Si quis prepostera¹¹⁷, d.xcvii. Nobilissimus¹¹⁸.
7. *Si ad sacras scripturas* etc. usque uel *officiosa mendacia quid in eis remanebit auctoritatis*¹¹⁹. Hinc collige quod si in instrumentis uel testibus falsitas in aliquo inueniatur, nulla eis auctoritas remanebit, arg. C.iii. q.ix. Pura¹²⁰, de con. d.iii. Non licet¹²¹, de con. d.iiii. Si aliqua¹²², contra; d.xxxvii. Si
 10 quid, contra¹²³; arg. C.i. q.i. Dominus declarauit¹²⁴, contra; C.i. q.i. Nonne sodomite¹²⁵, contra; Cod. de ueteri iure enucleando, § penult.¹²⁶; Cod. lib. ii. de transactionibus l. Si ex falsis¹²⁷, contra.
8. *Quis nesciat* etc. usque *et de illa dubitari et disceptari omnino non possit*. Disputare quidem de hiis possumus addiscendo sed non dubitando an
 15 iustum sit quod ibi continetur, ut infra C.xvii. q.iii. § Qui autem¹²⁸.
11. *Sana quippe ratio* etc. usque *quantum excellentiora sunt pietate*¹²⁹. Hinc collige non secundum rigorem sed secundum misericordiam iudicandum esse, ut arg. infra d.xlv. Liceat¹³⁰, d.lxxxvi Non satis¹³¹, d.l. Ponderet¹³², C.xxvi. q.ult. Alligant¹³³, C.xxxv. q.ix. Veniam¹³⁴, contra C.i. q.ult. Exigunt¹³⁵,
 20 C.i. q.ult. Donatum¹³⁶, d.lv. Priscis igitur pro sua¹³⁷, d.xxxii. Seriatim¹³⁸.

<DISTINCTIO X>

1. *Lege imperatorum* etc. usque *non nobis uisum est ad necessitatum mundanarum mutabilitatem Dei ecclesiam commutari honores aut diuisiones perpeti*. Hinc¹³⁹ collige quod propter regum uel patronorum discordiam

5 prepostera] preposteras **Ba**] d.xcvii. Nichil iuris aliter *add.* **Lr**] d.xxvii Nichil iuris alia littera *add.* **Lp** d.xcvii. *om.* **Lp** 6 *sacras-* uel *cor.* **A** *sacras*] *sanctas* **F** *quid-* *rema(nebit)* *cor.* **A** 7 *auctoritatis*] *auctoritas* **R^{Pc}** in¹ *om.* **Ba R** 9 *aliqua*] *aqua* **P** xxxvii.] xxxviii **A** 11 *penult.*] *ult.* **Lr**] *contra add.* **A** 13 *usque - 15 sed cor.* **A** 14 *sed*] uel **Lr Lp** 19 *Alligant*] *Alligauit* **Lr** *contra om.* **Rc** *Exigunt*] *contra add.* **R P** 20 *Donatum*] *contra add.* **R P** *sua*] *contra add.* **Ba A Rc R P** *Seriatim*] *contra add.* **Rc P**

<DISTINCTIO X>

3 *mutabilitatem*] *mobilitatem* **F** *honores*] *honoresque* **A F** 4 *regum uel om.* **Ba**

¹¹⁶C.3 q.9 c.21 ¹¹⁷D.50 c.27 ¹¹⁸D.97 c.3 ¹¹⁹Cf. GS 17, 367 ¹²⁰C.3 q.9 c.17 ¹²¹De cons. D.4 c.103 ¹²²De cons. D.4 c.116 ¹²³D.37 c.13 ¹²⁴C.1 q.1 c.87 ¹²⁵C.1 q.1 c.37
¹²⁶Cod.1.17.2 ¹²⁷Cod.2.4.42 ¹²⁸C.17 q.4 p.c. 6 § 1 ¹²⁹Cf. GS 21, 367 ¹³⁰D.45 c.6 ¹³¹D.86 c.14 ¹³²D.50 c.14 ¹³³C.26 q.7 c.12 ¹³⁴C.35 q.9 c.5 ¹³⁵C.1 q.7 c.18
¹³⁶C.1 q.7 c.20 ¹³⁷D.55 c.1 ¹³⁸D.32 c.14 ¹³⁹Cf. GS 23, 368

5 ecclesia dampnificari non potest uel debet, ut infra arg. d.ci. c.i.¹⁴⁰, C.iii. q.vi. Hec quippe¹⁴¹, d.xviii. Quoniam quidem¹⁴², C.xvi. q. ult. Considerandum, C.xvi. q.ult. Si plures¹⁴³.

5. *Imperium uestrum* etc. usque *que sacerdotibus Domini solum conueniant* etc. quorum cognitio et condempnatio ad solos clericos pertinet, ut in membris
10 ecclesiasticis. Vnde uidetur quod contra mixta iura imperator possit legem constituere.

6. *Suscipitisne* etc. usque *perfectiorem principatibus uestris*. Principes enim anime non habent quid faciant. Sacerdotes autem et corpora puniunt per supplicia et spiritum ligant per excommunicationem. Vel¹⁴⁴ *perfectiorem*,
15 idest digniorem.

7. *Si in adiutorium* etc. usque *nam fecit hoc Paulus*. Hinc¹⁴⁵ collige ab exemplis posse efficaciter argumentari ut infra arg. C.xvi. q.i. Sunt nonnulli¹⁴⁶, C.xiii. q.ii. Questa¹⁴⁷, C.xxiii. q.i. Noli¹⁴⁸, C.xxiii. q.ii. c.ult.¹⁴⁹, C.xvi. q.iii. Presulum¹⁵⁰, C.i. q.ult. Conueniens¹⁵¹, d.xx. c.ult.¹⁵², contra; Cod.
20 lib. vii. de sententiis interlocutoriis, Nemo¹⁵³.

10. *Vides fili* etc. usque *per leges dissolui meretur*¹⁵⁴. Hoc regulare est, aliquando tamen secus inuenitur et hoc inducit sequentis boni conuinctio ut infra d.xxvii. Si uir¹⁵⁵, dignitas episcopalis, fauor, infra C.vii. q.i. Quia frater¹⁵⁶ et timor scandali, infra C.i. q.ult. Maximum¹⁵⁷ et si qua sunt alia.

5 potest uel *om.* **La Rc P** debet] debere **Ba A R** ci.] xi. **A** 6 Considerandum] est *add.* **A La Rc R P** 8 etc.²] in his scilicet **Ba A La Rc R P** 9 condempnatio] dampnatio **R P** solos *om.* **A** pertinet] tantum *add.* **A** membris] meris **La** 12 *perfectiorem*] *perfectior est* **A La Rc R** *uestris*] *nostris* **A** 13 anime] a se **Lp** 14 *perfectiorem*] *perfectior est* **A La Rc^{Pc}**] *perfectior* **R P** 15 digniorem] dignior **A La R P** 16 collige] quod *add.* **Lr** 18 nonnulli] inter **Lr** C.xxiii.- 20 Nemo *cor.* **A** 19 contra - 20 Nemo *om.* **La Rc** 19-20 Cod. lib. vii] d. lviii. **Lr Lp** 20 sententiis] et *add.* **Lr Lp** 21 *Vides*] *Fides* **A** *dissolui meretur*] *dissoluuntur* **Lr Lp** *meretur*] In his que si /// denuē ut Dei et quem perpetuam hii /// non /// *add.* **AP^c** (*glossa in margine b fol. 2r*) 22 et-(sequentis bo)ni conuinc(tio) *cor.* **A** 23 Si uir *om.* **Lr Lp** dignitas] dignitatis **A La Rc P** episcopalis] et *add.* **R** fauor] populi *add.* **Lp** 24 frater] super **Rc** q. ult. - et *cor.* **A** alia] similia **Lr Lp^{ac}**

¹⁴⁰D.101 c.1 ¹⁴¹C.3 q.6 c.10 ¹⁴²D.18 c.7 ¹⁴³C.16 q.7 c.36 ¹⁴⁴Cf. SL D.10 c.6,
Vel-digniorem ¹⁴⁵Cf. GS 24, 368; 395 ¹⁴⁶C.16 q.1 c.25 ¹⁴⁷C.13 q.2 c.12 ¹⁴⁸C.23 q.1
c.3 ¹⁴⁹C.24 q.2 c.6 ¹⁵⁰C.16 q.3 c.2 ¹⁵¹C.1 q.7 c.4 ¹⁵²D.20 c.3 ¹⁵³Cod. 7.45.13
¹⁵⁴Cf. GS 25, 368 ¹⁵⁵D.27 c.3 ¹⁵⁶C.7 q.1 c.18 ¹⁵⁷C.1 q.7 c.19

<DISTINCTIO XI>

7. *In hiis rebus* etc. usque *ita contemptores consuetudinum coercendi sunt*.¹⁵⁸ Hinc collige non licere alicui contra bonam consuetudinem uenire, ut supra d. ea. Ecclesiarum¹⁵⁹, infra C.i. q.vii. c.ii.¹⁶⁰

<DISTINCTIO XIII>

1. *Duo mala* etc. usque *unum ex hiis perpetrare compulerit*.¹⁶¹ Hic nota quod nullus¹⁶² potest inter duo mortalia peccata implicari nisi interueniente erronea conscientia, quando neutrum sine peccato mortali conscientia
5 dictante putat posse euadere, ut in Iudeis quibus Christum occidere mortale peccatum erat et non occidere similiter, cum in lege eorum dicebatur, quicumque se filium Dei fecerit, morte moriatur¹⁶³. Et de tali simplicitate dicit Gregorius¹⁶⁴ quod ex uerbis eius colligitur in sequenti capitulo ubi dicitur, 'timet, metuit'¹⁶⁵.

<DISTINCTIO XV>

2. *Sicut sancti euangelii* etc. usque *quisquis presumit absoluere quos ligat*. Hinc collige¹⁶⁶ eum qui inciderit in canonem date sententie a nemine nisi a summo pontifice posse absolui, ut arg. infra C.xvi. q.i. Frater noster¹⁶⁷, C.xviii. q.iii.

<DISTINCTIO XI>

2 *In hiis om.* Lr Lp^{ac} A (consuet)udinum coer(cendi) cor. A 3 (a)licui - bo(nam) cor. A bonam] habitam La supra- 4 c. i. cor. A 4 c.ii] c.i. Lp

<DISTINCTIO XIII>

2 *perpetrare*] *temperare* F 3 potest-duo cor. A 6 et om. A 7 morte om. Ba A La Rc P simplicitate] simplici A^{ac} Rc

<DISTINCTIO XV>

2 *ligat*] *ligant* A] *religant* F 3 *inciderit*] *incidit* A 4 *pontifice*] *tantum add.* A xviii.] xvii. R P

¹⁵⁸Cf. GS 28, 369 ¹⁵⁹C.12 q.2 c.69 ¹⁶⁰C.1 q.7 c.2 ¹⁶¹Cf. GS 35, 369-70 ¹⁶²Cf. SL D.13 c.1, nullus-implicari ¹⁶³Jo 19,7 ¹⁶⁴Cf. D.13 c.2; Cf. Gregorius Magnus, *Moralia*, PL 76.653 ¹⁶⁵D.13 c.2 ¹⁶⁶Cf, SL D.15 c.2, collige-Frater ¹⁶⁷C.16 q.1 c.52

- 5 Si quis suadente¹⁶⁸, C.xii. q.ii. De uiro¹⁶⁹, d.xxi. Inferior¹⁷⁰.

<DISTINCTIO XVI>

14. *Quod dicitis neque Sardicense etc. usque non facile uobis facultas credendi tribuitur maxime cum Sardicense concilium quod penes nos etc.* Hinc collige quod ea que in aliqua ecclesia publice fiunt nulli licet ignorare ut d.liiii. Nulli de seruili¹⁷¹, arg. d.lxxxvii. c. ult.¹⁷², C.xi. q.iii. Cure¹⁷³, C.xii. q.ii. Qui et humanis¹⁷⁴, C.xi. q.iii. Si quis laicus¹⁷⁵, C.viii. q.i. Liceat¹⁷⁶.

<DISTINCTIO XVII>

2. *Regula uestra etc. usque nisi nullum ratum est aut erit numquam.* Hinc¹⁷⁷ collige numquam habere firmitatem quod contra leges fit ut arg. infra C.xxvii. q.i. Vt lex¹⁷⁸, C.xxvi. q.iii. § Potest¹⁷⁹, C.i. q.i. Principatus¹⁸⁰, C.i. q.i. Vulnerato¹⁸¹, C.xvi. q.iii. Si sacerdotes¹⁸².
3. *Huic¹⁸³ sedi soli concessa.* Sunt autem xix.¹⁸⁴ que soli summo pontifici sunt concessa, nisi quis studiosius plura uoluerit indagare: episcoporum causatio, ut d.xii. c.ii.¹⁸⁵; conciliorum congregatio, ut d.xvii. Regula uestra¹⁸⁶; restitutio hereticorum, ut C.i. q.vii. Conuenientibus¹⁸⁷; depositio episcoporum, ut C.iii. q.vi. Quamuis¹⁸⁸, C.ii. q.iii. Omnes episcopi¹⁸⁹; restitutio episcoporum ut C.ii. q.vi. Ideo huic¹⁹⁰; appellatio, ut C.ii. q.vi. Ad

<DISTINCTIO XVI>

3 nos] uos F 4 licet] liceat A 5 lxxxvii.] xxxvii. Lr et om. A 6 Liceat] Licet A

<DISTINCTIO XVII>

2 nisi nullum] nec ullum Rc R numquam om. Rc 4 xxvi.] xvi. La Rc Potest] Post A La 6 soli om. F concessa- soli om. R 7 studiosius] studio suo A plura] plurima Lr Lp 8 causatio] que idem etiam est quam depositio add. A^{Pc} c. ii. conciliorum - xvii. om. P 10 Quamuis] et add. A 11 restitutio] constitutio Lr Lp^{ac} vi.] Mutationes add. La 11-12 Ad sedem om. R

¹⁶⁸C.17 q.4 c.29 ¹⁶⁹C.12 q.2 c.17 ¹⁷⁰D.21 c.4 ¹⁷¹D.54 c.2 ¹⁷²D.87 c.9 ¹⁷³C.11 q.3 c.20 ¹⁷⁴C.12 q.2 c.24 ¹⁷⁵C.11 q.3 c.26 ¹⁷⁶C.8 q.1 c.15 ¹⁷⁷Cf. SL D.17 c.2, Hinc- sacerdotes ¹⁷⁸C.27 q.1 c.40 ¹⁷⁹C.16 q.3 p.c.15 ¹⁸⁰C.1 q.1 c.25 ¹⁸¹C.1 q.1 c.28 ¹⁸²C.16 q.3 c.10 ¹⁸³Cf. SL D.17 c.3 v. *Huic- negotii* ¹⁸⁴Reuera tantum xiv sunt. ¹⁸⁵D.12 c.2 ¹⁸⁶D.17 c.2 ¹⁸⁷C.1 q.7 c.4 ¹⁸⁸C.3 q.6 c.7 ¹⁸⁹C.2 q.6 c.5 ¹⁹⁰C.2 q.6 c.10

sedem¹⁹¹. Hoc enim uidetur speciale esse, ut quotiescumque aliquis uoluerit appellare, ad sedem Romanam appellet. Abrenuntiatio episcopatus ut C.vii. q.i. Denique¹⁹²; mutatio episcoporum ut C.vii. q.i. Mutationes¹⁹³; mutatio sedium ut C.vii. q.i. Temporis¹⁹⁴; episcopatum diuisio et eorundem unio ut C.xvi. q.i. Et temporis qualitas¹⁹⁵ et c. Postquam hostilis¹⁹⁶; enormitas criminis ut C.xii. q.iii. De uiro¹⁹⁷ et C.xvii. q.iiii. Si quis suadente¹⁹⁸; exemptio episcopi a iurisdictione archiepiscopi ut C.xvi. q.i. Frater noster¹⁹⁹; questio fidei, ut C.xxiii. q.i. Quociens²⁰⁰; dispensationis indulgentia, ut C.xxxv. q.ix. c.i.²⁰¹; difficultas negotii ut infra C.xvi. q.i. Frater noster²⁰².

4. *Nec licuit* etc. usque *particularem sinodum*. Vocat congregationem hereticorum qui partes sibi faciebant recedentes ab unitate ecclesie occasione eorum que in sinodo male uidebantur eis esse statuta. *Per seculares opprimi potestates*. Hinc collige laicum non posse punire clericum nisi prius fuerit suspensus, deinde depositus, postea excommunicatus ut infra C.xvi. q.i. Quidam²⁰³, C. xvi. q.i. Probinum²⁰⁴, C.xi. q.i. Petimus²⁰⁵, C.xxiii. q.v. Principes²⁰⁶, C.xxiii. q.v. De Liguribus²⁰⁷, C.xxiii. q.v. Incestuosi²⁰⁸, C.i. q. ult. c. ult.²⁰⁹, Bur. l. ii. Si quis presbiter²¹⁰.

6 (p.c.§ 3)-7 *Illud* etc. usque *secundum ordinationis sue tempus*. Hinc collige quod qui prius ordinatur in ecclesia, uicinius debet assidere episcopo et posterius in processione ire, ut arg. Bur. l. i. Item placuit²¹¹, Bur. l. i. Valentinus episcopus²¹², d.lxxxiii. Episcoporum²¹³.

12 sedem] Romanam F Hoc enim] Quod R uidetur] ad Romanam sedem *add.* R
 13 appellare ad *om.* Ba A La Rc R P appellet *om.* P episcopatum- 16 temporis *om.*
 La 17 iii.] ii. A La Rc 19 ix.] viii. La 21 Vocat] sic *praem.* Ba^{Pc}] Particulare
 sinodum *praem.* A 22 partes *om.* Lr Lp^{ac} recedentes *om.* P 23 que] qui Lr
 in *om.* Lr uidebantur eis] est Lr sunt Lp^{ac} esse *om.* Lr Lp A 24 fuerit *om.*
 P 26 Probinum] Prouenit Lr Lp 27 xxiii.] xxiii. A Rc 29 *ordinationis*] *ordinis* A
tempus] *temporis* Lr 30 qui] nisi Lr Lp^{ac} et *om.* A 31 arg.] infra Lr Lp Ba]
praem. A 32 d.-Episcoporum *om.* La lxxxiii.] lxxxiii R

191 C.2 q.6 c.6 192 C.7 q.1 c.9 193 C.7 q.1 c.34 194 C.7 q.1 c.44 195 C.16 q.1 c.48
 196 C.16 q.1 c.49 197 C.12 q.2 c.17 198 C.17 q.4 c.29 199 C.16 q.1 c.52 200 C.24 q.1 c.12
 201 C.35 q.8 c.1 202 C.16 q.1 c.52 203 C.16 q.1 c.17 204 C.16 q.1 c.18 205 C.11 q.1 c.19
 206 C.23 q.5 c.20 207 C.23 q.5 c.43 208 C.23 q.5 c.22 209 C.1 q.7 c.27 210 Bur. 2.181;
 PL 140.655 211 Bur. 1.55; PL 140.563 212 Bur. 1.56; PL 140.563 213 D.74 c.5

<DISTINCTIO XVIII>

4. *Propter usque idibus octobris habeatur, idest xv. die octobris quem perberiton Greci uocant. Hec est correcta littera, in Bur. l.i. Propter utilitates*²¹⁴.
- 5 6. *Peruenit etc. usque quod ex eo probatur quod multe, que correctione opus habeant, ecclesiastice res negligantur. Hinc*²¹⁵ collige quod per sequentia precedentia intelligantur, ut arg. infra C.xv. q.viii. Cum multe²¹⁶, C.i. q.i. Constat²¹⁷, C.xxxiii. q.ii. De hiis²¹⁸, C.xxii. q.ii. Quod ait²¹⁹, d.xliiii. Multis²²⁰.
7. *Quoniam quidem etc. usque soluat quadruplum. Hec*²²¹ est enim pena
10 concussionis de qua dicitur infra C. xxiii. q.i. Militare²²². Aut ei credimus quadruplum istud soluendum a quo constat esse acceptum.

<DISTINCTIO XIX>

1. *Si Romanorum etc. usque approbantur. Hinc collige quod si id quod ab alio commendatur est commendabile et id quod ipsum commendat*
-

<DISTINCTIO XVIII>

3 perberiton] yperberiton **Ba^{Pc} A^{Pc} R**] perbeiton **A^{ac}**] perbariton **Rc** uocant] nominant **Ba A La**] nominatum **R** Hec] Vel **Rc** correcta] corrupta **A** 6 Hinc - 7 q. viii] Vsque infra C. xxxiii. q. i. **R** 7 intelligantur] intelliguntur **A** C.xv - multe] C.xxxiii. q. i. Cum per bellicam (c.1) **Rc** 8 hiis] Cum per bellicam *add. Ba^{Pc}* 9 enim *om. Ba* 10 Aut] autem **P** Aut ei] ea autem **A** Aut - 10 acceptum *om. La Rc* 11 istud] esse *add. A P*

<DISTINCTIO XIX>

3 commendatur] commendatum **A** commendat] hu. Non ponitur /// ut timeant iudices male iudicare uel ut ex hoc detur eis spiritus bonus ad iudicandum per spiritum enim creditur Christum adesse unde et leges in seculari iudicio ea poni iubentur - hu. /// /// est electus deponitur suspenditur etc. quod hec sunt /// sue sed non consecrantur nisi prius fuerit episcopus /// quod si /// /// /// accipit ex consecratione - hu. /// /// potest /// quod non sit audiendum /// omni enim facto quod iuste fieri non potest si manifestum est reus non audietur *add. Ba (glossae in margine inf. b, p. 6b)*

²¹⁴Bur. 1.44; PL 140.561 ²¹⁵Cf. GS 395 ²¹⁶C.15 q.8 c.3 ²¹⁷C.1 q.1 c.111 ²¹⁸C.33 q.2 c.12 ²¹⁹C.22 q.2 c.18 ²²⁰D.44 c.5 ²²¹Cf. SL D.18 c.7, Hec-Militare ²²²C.23 q.1 c.5

- commendabilius est²²³, supra d.i.²²⁴ *Consuetudo autem* etc. usque *ipsi ubi sue intentioni hec suffragari conspiciunt illis indifferenter utantur.*²²⁵ Hinc collige quod si quis pro aliquo testimonium dixerit, etiam contra eum debet admitti, ut infra arg. C.iii. q.iii. l. Si quis testibus²²⁶, C.ii. q.vii. Sicut sacerdotes²²⁷, C.ii. q.vii. Si hereticus²²⁸, contra; d.xxxvii. Si quid ueri²²⁹, contra. Vsque *nullum de decretalibus constitutis pretermisit.*²³⁰ Hinc collige quia cum inuenitur in instrumentis aliquem omnia que habet in aliquo loco alicui concessisse, nichil sibi retinuisse intelligitur, ut infra C.i. q.iii. Saluator²³¹, C.xxxi. q.i. c.ult.²³², d.lv. Si euangelica²³³.

<DISTINCTIO XXI>

6. *Denique* etc. usque *bene siquidem prenoscentes hec periculosa tempora.* Hinc²³⁴ collige quod ob cautelam futuri periculi aliquid presentis debet prohiberi, ut arg. infra d.lxiii. § Verum²³⁵, d.lxiii. Cum Hadrianus²³⁶, C.xxx. q.i. c.i.²³⁷ Vsque *benedictionem quidem postulat.* Hic²³⁸ queritur quare in principio lectionis dicitur 'iube domne benedicere'²³⁹ et in fine 'tu autem Domine'²⁴⁰ etc? Responsio: quia in principio a terreno domino postulatur benedictio, unde diminutium ponitur. In fine uero a Deo misericordia petitur²⁴¹.

4 *Consuetudo autem om.* F usque] *et tamen add.* Lr Lp 5 *intentioni]*
incantationi Lp *hec]* hoc A suffragari] *obfusari* R 8 *Sacerdotes]*
 Sacerdos A 10 *alicui om.* Ba

<DISTINCTIO XXI>

2 *bene om.* F *periculosa tempora* - 3 futuri *om.* R 3 *aliquid]* ad La Rc R P presentis]
 presens La Rc R] ad presens A 4 lxiii¹] lviii R 5 c.i.] d.lxiii. c.i *add.* Lp Ba
 A Rc R queritur *add.* Ba 6 *benedicere om.* Rc 7 etc] Item cum dicitur tu
 autem Domine istud autem continuatur principio lectionis q. d. tu qui es terrenus dominus
 iube benedicere, tu autem celestis Domine miserere nobis *add.* Ba (*glossa in margine b, p.6b*)
 8 *diminutium]* *diminutum* A] *nomen add.* Ba A La Rc R P

²²³Cf. J. Juncker, 'Die Summa des Simon von Bisignano und seine Glossen' (= Juncker, 'Die Summa'), Zeitschrift der Savigny Stiftung für Rechtsgeschichte, Kanonistische Abteilung (ZRG Kan. Abt.) 15, 1926 326-500; 375. ²²⁴D.1 c.5 ²²⁵Cf. GS 42, 371 ²²⁶C.4 q.2 et 3 c.3, IV. Pars § 42 (= Dig. 22.5.17) ²²⁷C.2 q.7 c.6 ²²⁸C.2 q.7 c.26 ²²⁹D.37 c.13
²³⁰Cf. GS 43, 371. Ed. Friedberg, Palea. ²³¹C.1 q.3 c.8 ²³²C.31 q.1 c.13 ²³³D.55 c.13
²³⁴Cf. GS, 61,374 ²³⁵D.63 p.c.28 ²³⁶D.63 c.29; ²³⁷C.30 q.1 c.1 ²³⁸Cf. GS, 62, 374
²³⁹Invitatorium ad completorium. Breviarium Monasticum, Taurini - Romae 1963, 249. ²⁴⁰Invocatio post finem lectionis, ad completorium, ibidem, 249. ²⁴¹Cf. SL D.21 c.6 v. *inferior*.

- 10 7. *Nunc autem etc. usque adeo compulsus est a paganis ut templum eorum ingressus grana thuris super prunas imponeret.* Hic opponitur: Marcellus, cum idolis thurificauit, aut fuit hereticus aut non. Si fuit hereticus, ergo potuerunt eum subditi condemnare ut infra d.xl. Si papa²⁴². Si non fuerit depositione dignus quare se, sicut alibi legitur, deposuit? Solutio: dici potest eum non
 15 fuisse hereticum, nam tunc possent eum subditi condemnare. Se²⁴³ ipsum tamen deposuit quia sua culpa eum ad coactionem illam traxit, ut infra C.xv. q.i. Si quis²⁴⁴ et C.xxii. q.iii. Inter cetera²⁴⁵, d.l. c. Clericus qui paganum²⁴⁶. Vsque *iudicare iudicium suum.* Hinc²⁴⁷ collige unam personam in iudicio duarum personarum locum tenere posse, ut infra C.xxxv. q.vi. Episcopus²⁴⁸,
 20 C.ii. q.v. Presbiter²⁴⁹, C.vi. q.ii. c.ii.²⁵⁰, d.xxxiii. c. Habuisse²⁵¹.
9. *In tantum hanc etc. usque sed absque omni controuersia.* Hinc²⁵² collige absque ordine iudiciario aliquem posse iuste dampnari, quod forte speciale in hoc casu est. Vel forte factum notorium erat huius²⁵³.

<DISTINCTIO XXII>

1. *Omnis siue etc. usque celestis simul et terreni imperii iura commisit, idest*²⁵⁴ data fuit potestas ligandi et soluendi tam clericos quam laicos. Vnde per hoc non probatur quod imperator habeat potestatem gladii ab apostolico, licet
 5 hoc quidam uelint pro eo quod habetur infra C.xv. q.vi. Alius item²⁵⁵. Quod qualiter intelligatur ibi inuenies. Vsque *qui autem Romane ecclesie priuilegium detrahit illud*, scilicet secundum quod ipsa est caput omnium ecclesiarum; nam de aliis priuilegiis non est uerum²⁵⁶.

11 *grana*] *granum* A 12 *thurificauit*] *sacrificauit* Rc aut] uel A 13 Si non fuerit] Non fuit R fuerit] fuit A fuerit] hereticus non fuit *add.* Lp 16 *coactionem*] hu. Vel *coactio* illa non fuit uiolenta sed absoluta et ideo peccauit /// *add.* Ba (*glossa in margine b, p.6b*) 17 *paganum*] Inter cetera *add.* Lr Lp P 20 q.v.] q. iii. A C.vi.] C.vii Lr Lp q.ii. c.ii.] q.i. c.i Lr d.xxxiii. c. Habuisse *om.* R Habuisse] te *add.* Lp Rc P 21 *hanc*] *huiusmodi* R *sed absque*] *si in* Ba 22 *absque*] sine R

<DISTINCTIO XXII>

2 *terreni*] *eterni* Lp La Rc *commisit*] *permisit* R 3 *fuit*] *ei add.* Ba A Rc R P] *ea add.* La 6 *inuenies*] *inuenires* A *priuilegium*] *priuilegio* A 7 *detrahit illud om.* F

²⁴²D.40 c.6 ²⁴³Cf. GS 63, 374 ²⁴⁴C.15 q.1 c.12 ²⁴⁵C.22 q.4 c.22 ²⁴⁶D.50 c.5
²⁴⁷Cf. GS, 64, 374-75 ²⁴⁸C.35 q.6 c.7 ²⁴⁹C.2 q.5 c.13 ²⁵⁰C.6 q.2 c.2 ²⁵¹D.33 c.7
²⁵²Cf. GS 65, 375; SL D.21 c.9, Hinc-huius ²⁵³Cf. Juncker, 'Die Summa', 397-399. ²⁵⁴Cf. GS 67, 375 ²⁵⁵C.15 q.6 c.3 ²⁵⁶Cf. Juncker, 'Die Summa', 399-400; GS 68, 376.

3. *Constantinopolitane* etc. usque *post Romanum*; cum Alexandrina ecclesia
 10 secunda esset post Romanam, ut infra e. d. Renouantes²⁵⁷, quare sine suo
 delicto priuata est priuilegio, cum Deus neminem puniat antequam peccet?
 Solutio: regulare est quod dicitur, casualia tantum contrarium inducunt et
 hoc facit alterius rei fauor ut hic, dignitas ordinis, ut infra d.liiii. Frequens²⁵⁸;
 sequens perpetratio criminis ut infra C.i. q.i. c.iii.²⁵⁹; uirtus consecrationis, ut
 15 infra C.xiiii. q.ult. Comperimus²⁶⁰; reuerentia sacri loci ut infra C.xvii. q.iiii.
 Frater²⁶¹; transgressio plebis, infra C.xvii. q.iiii. Miror²⁶² et fornicatio uxoris,
 C.xxxii. q.i. Si quis²⁶³.

<DISTINCTIO XXIII>

1. *In nomine Domini* etc. usque *propositis sacrosanctis euangeliis*. Hic²⁶⁴
 queritur ad quid fuerant in concilio sacrosancta proposita. Forte quia²⁶⁵ ibi
 debebat fieri hereticorum reconciliatio, que non est recipienda nisi tactis
 5 sacrosanctis euangeliis, ut infra C.i. q.ult. Quociens²⁶⁶ et infra de con.
 d.ii. Ego²⁶⁷. Vsque *mox sibi clericos* etc. Hinc²⁶⁸ collige canonicos prius de
 electione episcopi posse tractare et sic factam electionem clero et populo
 denuntiare, per hoc quod dicit: *mox*, quasi post factam electionem, d.lxiii.
 Obeuntibus²⁶⁹, contra; d.l. Studeat²⁷⁰, contra; C.xii. q.ii. Sine exceptione²⁷¹,
 10 contra; C.xv. q.ii. Hoc autem²⁷², contra. Vsque *personaliter*. Hinc²⁷³ collige

10 sine *om.* **Ba P** 11 delicto] dilecto **Lr Lp om. Ba P** 12 casualia] concilia
Lr Lp^{ac} contrarium] omnium **R** 13 ordinis] ut infra C.i. q.i. c.iii., uirtus
 consecrationi ecclesiarum *add.* **Lr Lp** 14 sequens *om.* **R** 16 Frater] noster
add. **Lr** et *om.* **A** uxoris] infra *add.* **A**

<DISTINCTIO XXIII>

3 sacrosancta] euangelia *add.* **Ba^{Pc}**] sacrosancto **R P** Forte] ideo *add.* **Ba A La Rc R P**
 5 euangeliis] reliquiis **R** 6 *sibi*] *Christi* **Ba A La Rc P**] *ipsi* **R** 7 factam] scilicet *add.*
Ba R 8 factam] uidelicet *add.* **Ba**] scilicet *add.* **A La Rc R P** electionem] ut infra arg.
add. **A** lxiii.] lxiiii. **Lr Ba^{ac}** 9 Obeuntibus] Obedientibus **Lp** 10 contra²] ultima
 tene argumenta **A**] *add.* **La**] C.xv. q.ii. c. Visis (C.16 q.2 c.1), in fine; C.xxv. q.ii. In Galliarum
 (c.3); C.i. q.iii. Quesitum est (C.11 q.3 c.4), contra. Nec factum predecessoris successionem
 ligari ut infra *add.* **Lp** xv. q.ii. Hoc] xvi. Q.vii. Si **Lp**

²⁵⁷D.22 c.6 ²⁵⁸D.54 c.10 ²⁵⁹C.1 q.1 c.3 ²⁶⁰C.14 q.6 c.2 ²⁶¹C.17 q.4 c.10 ²⁶²C.17
 q.4 c.8 ²⁶³C.32 q.1 c.4 ²⁶⁴Cf. GS 75, 377. ²⁶⁵Cf. SL D.23 c.1, Quia-Ego ²⁶⁶C.1 q.7
 c.9 ²⁶⁷De cons. D.2 c.42 ²⁶⁸Cf. GS 77, 377 ²⁶⁹D.63 c.35 ²⁷⁰D.50 c.39 ²⁷¹C.12
 q.2 c.52 ²⁷²C.15 q.2 p.c.1 ²⁷³Cf. GS 78, 377-78; SL D.23 c.1, speciale-Alienationes

priuilegium ultra id quod permissum est non posse porrigi, C.xvi. q.ii. c. Visis²⁷⁴, in fine; C.xxv. q.ii. In Galliarum²⁷⁵; C.i. q.iii. Quesitum est²⁷⁶, contra; nec factum predecessoris successorem ligat, ut infra arg. C.ii. q.iii. Audiuimus²⁷⁷, C.ii. q.v. Omnibus²⁷⁸, C.i. q.v. c.i.²⁷⁹, C.viii. q.iii. Saluo²⁸⁰,
 15 C.iii. q.vi. Non liceat²⁸¹, d.lxiii. Tibi Domino²⁸², contra; C.xii. q.ii. Non licet²⁸³, contra. Vsque *electus tamen sicut uerus papa auctoritatem obtineat regendi ecclesiam*. Hinc²⁸⁴ collige quod summus pontifex statim cum eligitur potest res ecclesie administrare, clericos suspendere et prebendas dare.
 20 Deponere uero et consecrare non potest quia hoc ex consecratione prouenit et hoc ideo quia ab eisdem eligitur et confirmatur; secus in episcopis, quia eorum electio ante confirmationem est irrita. Infra *ne aliqua super hoc aliquando audientia ei reseruetur*. Forte²⁸⁵ speciale est de eo qui in Romanam sedem est intrusus. Si enim restitueretur non esset maior iudex sub quo posset conueniri ut infra C.iii. q.i. § Patet²⁸⁶. Vel secundum quosdam de
 25 quolibet intruso est uerum, propter odium intrusionis ut infra C. xii. q.ii. Alienationes²⁸⁷. Infra *omnium sanctorum quiescentium merita illum confundant*, idest²⁸⁸ confundetur, meritis sanctorum eum non iuuantibus uel merita sanctorum non intercedant ut non confundantur.

2. *Qui episcopus etc. usque querendum est ab eo etc.* Hinc²⁸⁹ collige quod
 30 in re sua potest quis testis esse et in facto suo alicui adhibenda sit fides, ut infra arg. C.ii. q.v. Qua de causa²⁹⁰, C.ii. q.iiii. Si quis presbiter²⁹¹, C.xx. q.ult. Presens²⁹², C.iii. q.iii. Nullus in re sua idoneus²⁹³, contra. Item tu de te ipso testimonium dicis²⁹⁴, contra. Vsque *cum in hiis omnibus*. Hinc²⁹⁵ collige quod in quocumque contractu aliqua sunt necessaria uel requiruntur.

11 est *om.* A porrigi] ut infra *add.* Ba C.xvi. - 13 ut *om.* Lp 12 fine] termino
 Ba 14 q.v.] q. iii. A q.iii.] q.ii. A R Saluo] Sane R 17 *regendi*] *Romanam*
add. F quod] si *add.* P 18 administrare] ministrare A 19 et] uel A La Rc P
 20 secus] est *add.* R 21 quia eorum] quorum Ba La R super - 22 *audientia om.* Lr
 Lp^{ac} 22 *audientia*] *audatia* A 28 intercedant] intercedentium Ba R] intercedent A
 Rc P confundantur] confundetur R 29 *Qui*] *Quod* Lp *om.* A est] *etiam add.*
 Ba AP^c La Rc R 32 in re sua] iure suo R idoneus *om.* Ba R 33 dicis] et *add.* A
 Vsque] Item *praem.* A in *om.* Ba R 34 in *om.* R

274 C.16 q.2 c.1 275 C.25 q.2 c.3 276 C.1 q.3 c.4 277 C.2 q.5 c.18 278 C.2 q.5 c.19
 279 C.1 q.5 c.1 280 C.9 q.3 c.4 281 C.3 q.6 c.14 282 D.63 c.33 283 C.12 q.2 c.20
 284 Cf. GS 80, 378. 285 Cf. GS 82, 378. 286 C.3 q.1 p.c.6 287 C.12 q.2 c.37 288 Cf. GS
 83, 379. 289 Cf. Juncker, 'Die Summa', 401-405; GS 84, 379; SL D.23 c.2, Hinc-esse et; C.iii.
 -idoneus 290 C.2 q.5 c.9 291 C.2 q.5 c.4 292 C.20 q.3 c.4 293 C.4 q.2 et 3 c.3 § 24
 294 Cf. Jo. 8,13 295 Cf. Juncker, 'Die Summa', 367; GS 85, 379; SL D.23 c.2 Hinc- C.xxx. q.v.

35 Si unum eorum defuerit, contractus non tenet ut infra d.xxxviii. Que
 ipsis²⁹⁶, C.xxv. q.v. c.i.²⁹⁷, C.xxx. q.v. Nostrates²⁹⁸, C.xxii. q.ii. c.ii.²⁹⁹; d.lxxxv.
 Archidiaconum³⁰⁰.

3. *Hiis* etc. usque *pro beneficiis medicine Dei*. Hinc³⁰¹ collige pro illis
 sacramentis que conferunt gratiam non debere dari pecuniam. Parentibus
 40 ergo puelle potest dari pecunia ut coniugio consentiant cum in coniugio
 gratia non detur, ut infra arg. C.xxxii. q.ii. Connubia³⁰², C.i. q.i. Quicquid³⁰³,
 C.xxxii. q.ii. Honorantur³⁰⁴. Infra usque *sed pudorem aut uerecundiam mentis*
simplici habitu incessuque ostendunt. Hinc³⁰⁵ collige per exteriora indicia
 posse interiora deprehendi ut infra C.xxvii. q.i. Nec aliqua³⁰⁶, C.xxxi. q.ii. Si
 45 uerum³⁰⁷, C.xxxiiii. q.ult. Non satis³⁰⁸, C.i. q.ult. Didici³⁰⁹, C.vii. q.ii. c.ult.³¹⁰,
 C.xxvi. q.ult. Tempora³¹¹, d.l. Si quis diaconus³¹². Infra usque *uiduarum*
et uirginum frequentationes fugiant. Hinc³¹³ collige quod ex frequentia
 presumitur pro aliquo et contra aliquem, ut infra d.lxxxi. Clericus solus³¹⁴,
 frequenter, C.xviii. q.ii. Diffinimus³¹⁵, C.xviii. q.ii. In decima³¹⁶, d.xxxiii.
 50 Quorundam³¹⁷.

5. *Illud statuendum est* etc. usque *sed postulentur ad numerum supradictorum*.
 Talis³¹⁸ est casus capituli. Cum ad consecrandum episcopum conueniunt
 episcopi et aliquod crimen electo opponitur, si tres erant qui ad eius
 ordinationem conuenerant non possunt causam eius cognoscere nisi sibi
 55 tres alios coniungant ut sint sex. Si enim quattuor ad eum ordinandum
 conuenerant non possunt de eius causa cognoscere sed duos sibi debent
 coniungere ut sint sex. Causa huius electi tamquam simplicis sacerdotis non

35 infra] arg. *praem.* A Que] in *add.* Lr 36 ipsis] contra *add.* R Nostrates] Nostra res
 R Nostratum SL] contra *add.* A La Rc P c.ii.] contra *add.* A La Rc P 37 Archidiaconum]
 contra *add.* A La Rc P 38 *Hiis*] *igitur add.* Lp Ba A La Rc pro *om.* A 40 ergo
 puelle] tamen Ba pecunia *om.* Ba 42 Infra] Item A 43 *ostendunt*] *ostendant*
 A indicia] iudicia Lr Lp A 46 Infra] Item A 47 *et om.* Lr Lp 51 *sed om.* Ba
 53 et] si A 54 possunt] poterunt A causam] de causa A causam eius] de eius
 causa La Rc P eius *om.* A nisi - 55 coniungant] tres sibi ergo debent coniungere Ba
 55 coniungant] adiungant A La Rc P Si - 57 sex] uel duos si quattuor conuenerunt Ba^{PC}
 enim] uero A La Rc R P 56 non - sed *om.* A La Rc P sed *om.* R 57 coniungere]
 adiungere A La Rc P Causa] enim *add.* Ba A La Rc R P huius *om.* R

²⁹⁶D.38 c.5 ²⁹⁷C.30 q.5 c.1 ²⁹⁸C.30 q.5 c.3 ²⁹⁹C.22 q.2 c.2 ³⁰⁰D.85 c.1 ³⁰¹Cf.
 GS 86, 380. ³⁰²C.32 q.2 c.4 ³⁰³C.1 q.1 c.101 ³⁰⁴C.32 q.2 c.13 ³⁰⁵Cf. GS 87, 380.
³⁰⁶C.27 q.1 c.4 ³⁰⁷C.31 q.2 c.1 ³⁰⁸C.34 q.1-2 c.3 ³⁰⁹C.1 q.7 c.15 ³¹⁰C.7 q.2 c.2
³¹¹C.26 q.7 c.2 ³¹²D.50 c.29 ³¹³Cf. GS 88, 380. ³¹⁴D.81 c.20 ³¹⁵C.18 q.2 c.21
³¹⁶C.18 q.2 c.24 ³¹⁷D.34 c.1 ³¹⁸Cf. GS 90, 381.

nisi a sex episcopis potest cognosci³¹⁹, infra d.xxxiiii. c.i.³²⁰

<DISTINCTIO XXIII>

2. *Nullus ordinetur* etc. Hinc collige quod non licet prelato eum refutare quem ei patroni uel canonici representauerint, nisi in persona electi aliquid uoluerint opponere ut infra d.l. Postquam³²¹, d.lxv. De persona³²², C.xvi. 5 q.ult. Monasterium³²³, C.xvi. q.v. c.i.³²⁴
3. *Presbiteri* etc. usque *te nomine uisitatoris*. Superuacua uidetur esse istorum petitio cum sine precepto summi pontificis uisitator iste uel uicini episcopi poterant istos clericos ordinare. Sed forte uisitator hoc 10 facere recusabat uel forte uisitator iste coadiutor erat datus episcopo isti infirmanti³²⁵, unde ad aliquid ordinandum in hac ecclesia non debebat accedere sine magna cautela et maioris auctoritate, ne per necessitatis 15 occasionem presumptionis pullularet ambitio, ut infra C.vii. q.i. Pontifices³²⁶.
5. *Quando episcopus* etc. usque *locum*. Hinc collige quomodo ratione loci presumi debeat pro aliquo et contra aliquem ut infra d.lxxi. In omnibus³²⁷ 15 et c. Valet³²⁸, C.xviii. q.ii. Diffinimus³²⁹, C.xviii. q.ii. Perniciosa abscondite,

58 potest] possit A d.xxxiiii.] d. c. A La Rc P

<DISTINCTIO XXIII>

2 non *om.* Lr Lp^{ac} 3 representauerint] representauerunt A] presentauerint R in
 persona] persone A 6 *te-uisitatoris*] *uisitator iste nomine* A La esse] fuisse Ba
 A La Rc R P 9 episcopo isti] episcoporum istorum La R P isti] istorum Rc
 10 episcopo-infirmanti] infirmitati istorum episcoporum A unde] unus La aliquid]
 aliquem A non *om.* Lr Lp^{ac} 11 sine] sed Lr Lp^{ac} 12 occasionem] ordinem Lr
 Lp^{ac} 14 lxxi] lxxxi A 15 abscondite *om.* Ba] ad uestibulum Rc

³¹⁹Cf. SL D.23 c.5 v. *illud*. ³²⁰D.34 c.1 ³²¹D.50 c.11 ³²²D.65 c.4 ³²³C.16 q.7 c.33

³²⁴C.16 q.5 c.1 ³²⁵Cf. SL D.24 c.3 v. *cardinalis* ³²⁶C.7 q.1 c.4 ³²⁷D.81 c.26 ³²⁸D.81
 c.9 ³²⁹C.18 q.2 c.21

C.xviii. q.ii. In decima ad uestibulum³³⁰, d.lvi. Presbiterorum in cenobiis³³¹.

<DISTINCTIO XXV>

1. *Perlectis* etc. usque *cui ipse iniunxerit*. Hinc habemus quod³³² id quod michi est licitum et aliis demandare possum, ut C.ii. q.vi. Si episcopus³³³ et in Extra. Quamuis simus³³⁴. Item aliquando possumus per alios quod per nos

16 ad uestibulum] abscondite **Rc** in cenobiis *om.* **Rc**] (Ad)uentum Domini. Cum appropinquasset et uenisset Iesus ad montem oliui etc. Quia teste scriptura omnis Christi (///) nostra est instructio. Ideo quilibet hoc attendat, si uult in Ierusalem peruenire, debet per hec loca transire spiritualiter per que Christus transiuit corporaliter. Ierusalem que interpretatur uisio pacis celestem patriam significat in qua est uisio Dei, que est uita eterna. Sicut ipse Dominus dicit, "hec est uita (eterna) ut cognoscant te solum uerum Deum et quem misisti Iesum Christum etc. (Io. 17,3) Item ibi est (///) boni inquietudine tam (corporali) quam spirituali, de qua dicit Iob. Cessauerunt impii a tumultu et fessi quondam requieuerunt (rob)ore (Ib.). Hanc quietem Iohannes (///) non uidit quando ait /// // /// ut requiescerit a labore, scilicet /// continua in tempore domus obedientie /// significatur sanctam ecclesiam a qua iter nostrum in Ierusalem est inchoandum, quia in fide ecclesie mandata diuina sunt obseruanda, que ducunt ad celestia gaudia. Nam dictum est: 'si uis ingredi ad uitam obserua mandata' (Mt.19,16). Ad obedientiam monet nos pena inobedientis Ade, quia flagellato penitente stultus erit sapiens. In hac Bethania sunt tres persone scilicet Martha, Maria et Lazarus qui fuit mortuus, quia in ecclesia sunt tria genera hominum, boni laici qui per Martham significantur, boni religiosi qui per Mariam et peccatores qui per Lazarum significantur. Sicut ergo Martha et Maria fratri suo defuncto uitam corporalem, sic boni laici et religiosi uitam spirituales in resurrectionem a Domino obtinent peccatoribus, sicut Egidius Carolus et Cecilia obtinuit Valeriano. Et quia nemo est tam sanctus quin peccet sicut Salomon dicit iustus in die septies cadet et resurget (Pro.24,16), ideo per Bethfage que in tempore domus bucce (oris) et significat confessionem est transeundum. Quanta autem sit uirtus confessionis patet in decem leprosis et in cruce latrone pendente se condempnante et Domino iustificante. Hoc enim penam eternam mutat in temporalem quam per magnam Dei fit misericordiam sicut patet in latrone cui deberet caput abscondi et absconditur unus capillus. Per /// autem oliueti significarentur dilectio cum qua fieri debet et mandatorum obseruatio et pura confessio. Hoc enim filium Dei induxit ad incarnationem et passionem, hoc ecclesia nos debet inducere ad bonam /// que per asinam significatur. Asina est corpus nostrum super quod debemus sedere ipsum ab illicitis desideriis refrenando, sicut asina ne deuiet ad herbas uiuentes impeditur et retrahitur corrupta /// consedente. Sic enim apostoli faciebat quando dicebat: Castigo corpus meum et in seruitutem redigo (1Cor. 9,27). Item legitur quod beatus Vincentius moras carnificum arguebat dicens *add. A* (*glossa altera sequenti manu in margine sup., in margine a et in margine inf. fol. 3r a-b*)

<DISTINCTIO XXV>

4 simus] sumus **A**

³³⁰C.18 q.2 c.24 ³³¹D.56 c.1 ³³²Cf. SL D.25 c.1, quod-quibus ³³³C.2 q.6 c.36 ³³⁴1
Comp. 1.21.7 (= X 1.29.6), JL 14156; (SL = in extrau. Quamuis).

5 non ualeamus explere, ut infra d.lxxxviii. Episcopus gubernationem³³⁵.
Interdum etiam quod per nos non possumus nec per alios explere
ualeamus, ut infra C.xxiiii. q.ult. Is a quibus³³⁶. *Aut lege est proximus*.
Hinc³³⁷ collige quod in electione debet ille preponi aliis qui maiorem in
ecclesia locum habet, ut supra d.xii. Nos³³⁸ contra et infra C.xxiii. q.iiii. Sicut
10 excellentiam³³⁹.

3. *Vnum orarium usque dexteram autem etc.*, dextera pars non ambitur
orario quia uitam eternam non debemus peccatorum uinculis impedire³⁴⁰.
§ *Hinc etiam Augustinus ait etc. usque quod non fiat criminale*. Non dicit
quod ueniale efficiatur mortale, quod numquam contingit, sed quod prius
15 erat ueniale, postea efficitur criminale, idest tale unde se ipsum debet quis
criminari, idest accusare et tenetur illud confiteri ex quo ei complacuit. §
Alias usque quod si assidua sit. Hinc habemus quod ex assiduitate aliquid fit
magis illicitum ut de pen. d.v. c.iii.³⁴¹ et d.xciii. Diacones³⁴² et d.xxv. c.i.³⁴³
Tardius ad ecclesiam etc. Hinc collige quod sicut reprehensibile est penitus
20 non facere quod quis facere tenetur, ita reprehensibile est in faciendo moram
addere ut infra C.xiii. q.ii. Qui oblationes³⁴⁴, C.xiii. q.ii. Clerici³⁴⁵, C.xvi.
q.i. Decime³⁴⁶. *Excepto filiorum desiderio*. Hinc collige coitum omni carere
culpa qui causa sobolis fit. Tunc enim demum uenialis culpa ibi notatur
cum causa incontinentie perpetratur ut infra C.xxxii. q.ii. Quicquid³⁴⁷ et
25 C.xxxiii. q.iiii. Vir cum³⁴⁸ et supra d.xiii. Nerui³⁴⁹. *Si pauperibus esurientibus
nimium deliciosa cibaria preparauerit uel conuiuia*. Huius³⁵⁰ prohibitionis ratio
potest esse huiusmodi: ex eo enim pretio quo quis emit lautos cibos qui
sufficiant tribus pauperibus poterant emi tot de communibus qui sufficerent

5 non] possumus *add.* A ualeamus] ualemus A]possumus R 6 nec *om.* Ba 7 infra
om. A 9 contra *om.* Lr Lp et infra *om.* La infra *om.* A 11 orarium] etc. *add.* A
autem] *auctoritatem* A 14 ueniale] criminale La Rc contingit] fit A 15 erat] fuit
A criminale] mortale A 16 illud] officium *add.* Lp ei complacuit] placuit Ba A
La Rc R P 17 quod *om.* A habemus] habes A P 18 ut] infra *add.* A c.iii] § i. Lr
Lp] i. A] Inpenitentia *add.* P d.xxv.] xxxv. Lr Lp Rc c.i.] Alias Ba R 19 etc. *om.*
A etc.] Hinc collige *om.* Lr] Nota Ba penitus - 20 est *om.* R (*omoio.*) 21 oblationes]
obclaves Lr Lp 23 ibi *om.* P 24 et *om.* A 25 et *om.* A Nerui] Serui Lr Lp
26 cibaria -conuiuia] uel sumptuosa conuiuia preparauerit F 27 potest] potuit Ba Rc R P
potest esse] fuit A pretio] precipio Lr Lp^{ac} 28 poterant-tot] emittit La tot *om.* A

³³⁵D.88 c.7 ³³⁶C.23 q.8 c.30 ³³⁷Cf. SL D.25 c.1, Hinc-Sicut ³³⁸D.12 c.8 ³³⁹C.23 q.4
c.48 ³⁴⁰Cf. SL D.25 c.3 v. *expeditus*. ³⁴¹De poen. D.5 c.3 ³⁴²D.93 c.23 ³⁴³D.25 c.1
³⁴⁴C.13 q.2 c.10 ³⁴⁵C.13 q.2 c.11 ³⁴⁶C.16 q.1 c.66 ³⁴⁷C.32 q.2 c.3 ³⁴⁸C.33 q.4 c.7
³⁴⁹D.13 c.2 ³⁵⁰Cf. SL D.25 c.3, Huius-preciosis

- forte decem et melius est pluribus dare modicum quam uni totum, iuxta
 30 illud, 'dispersit dedit pauperibus'³⁵¹ etc. Vel ideo quia sicut infirmatur diues
 si utatur uilibus, ut infra d.xli. Non cogantur³⁵², sic infirmantur pauperes
 si utantur preciosis, sicut de quodam narrat Galienus³⁵³ qui ad regnum
 est uocatus et dum uteretur preciosis cepit deficere nisi ad assueta nature
 transmitteretur.
- 35 4. *Qualis hinc* etc. usque *quod enim de uno negetur, consequens intellectus
 patet*. Hinc collige ualidum esse arg. quod a contrario sensu trahitur, ut infra
 C.xxiiii. q.ii. Sane³⁵⁴, C.xxxiii. q.vii. Tunc³⁵⁵, d.ix. c.i.³⁵⁶
6. *Primum* etc. usque *preteritas maculas noua conuersatione diluat*. Hinc
 collige quod si quis de aliquo crimine occulte penituit, quod si postea fuerit
 40 conuictus de eodem crimine, potest deponi. Vna enim pena non excludit
 aliam³⁵⁷, ut infra C.xiii. q.ult. c.ult.³⁵⁸, C.xvii. q.iiii. Quisquis³⁵⁹, C.xvii. q.iii.
 Si quis contumax³⁶⁰, C.ii. q.vii. Querendum est³⁶¹, C.ii. q.vii. Accusatio³⁶².

<DISTINCTIO XXVI>

3. *Deinde opponitur* etc. usque *crimina tantum dimittuntur*. Queritur
 an in baptismo infamia aboletur, quod quibusdam non uidetur, quia
 peccatum non est, nec etiam per penitentiam deletur³⁶³, ut infra C.iii.
 5 q.iiii. Consanguineorum³⁶⁴ et Hii qui³⁶⁵ et C.vi q.i. Quicumque³⁶⁶. Nos
 uero dicimus quod³⁶⁷ remittitur, quia ex peccato prouenit, non obstante
 quod dicitur de penitentia. Maior enim est uirtus huius sacramenti 'ubi
 gratia Dei non requirit gemitum neque planctum'³⁶⁸, ut infra de con. d.iiii.

29 decem] xx SL 30 etc. om. A 32 qui] de aratro *add.* Ba A La Rc R P
 33 uocatus] aduocatus A assueta] consueta A La R P 35 intellectus] in
 illius R 37 ix.] viii. Ba 38 diluat] diluerit F 39 penituit] penituerit
 A 42 Accusatio] Accusator A

<DISTINCTIO XXVI>

2 *opponitur*] *ponitur* F 3 aboletur] aboleatur A 5 i] ii. A 6 peccato] pena Lr
 Lp^{ac}

³⁵¹Ps 111,9; 2 Cor 9,9. ³⁵²D.41 c.3; cf. SL D. 25 p.c.3 (in § 7) v. *si pauperibus deliciosa* ³⁵³Cf.
 De cons. D.5. c.29 - Claudius Galienus (131-201), medicus. ³⁵⁴C.24 q.2 c.3 ³⁵⁵C.33
 q.5 c.7 ³⁵⁶D.8 c.1 ³⁵⁷Cf. SL D.25 c. 6 v. *preteritas maculas noua conuersatione diluerit*
³⁵⁸C.13 q.2 c.32 ³⁵⁹C.17 q.4 c.21 ³⁶⁰C.17 q.4 c.20 ³⁶¹C.2 q.7 c.18 ³⁶²C.2 q.7 c.15
³⁶³Cf. SL D.26 c.3 v. *quod peccatum non est* ³⁶⁴C.3 q.4 c.4 ³⁶⁵C.3 q.4 c.9 ³⁶⁶C.6 q.1 c.18
³⁶⁷Cf. SL D.26 c.3, quod-Sine ³⁶⁸Cf. De poen. D.1 c.87; De cons. D.4 c.99

10 Sine penitentia³⁶⁹, quam penitere et hec est ratio quare cum criminoso
dispensari potest et non cum bigamo, quia in criminoso est miseria et
ideo eis misericordia adhibetur; in bigamis uero nulla est miseria, ideo eis
misericordia fieri non potest.

15 4. *Tantum nobis* etc., scilicet uolentibus ad sacros ordines promoueri uel
omnibus secundum primam coniugii institutionem. Vsque *in prima coniugii*
constitutione fuit lex, idest preceptum, ne iteraretur coniugium occulte,
Domino precipiente, 'erunt duo in carne una'³⁷⁰. Vel *lex est*, in coniugio
eorum qui debent promoueri, scilicet sacramentum quo significatur non
debere iterari coniugium, ut infra C.xxxi. q.i. Quomodo³⁷¹. Vsque *uiduitatis*
hortator. Hinc colligi potest illa ratio illius constitutionis quare abbatissa
20 uirgo esse precipitur ut infra C.xx. q.i. Iuuenculas³⁷², quia non posset esse
uirginitatis hortatrix si uirginitatis lilia perdidisset³⁷³.

<DISTINCTIO XXVII>

1. *Diaconus* etc. usque *si contestatus*, idest interrogatus fuerit. Hoc
intelligendum est secundum illud tempus quando in diaconibus
continentia recepta non fuit. Nam hodie a diaconibus non requiritur,
5 cum in subdiaconatu continentiam promisisse intelliguntur. Vel secundum
moderna tempora hoc potest intelligi in quibus specialiter interrogantur de
continentia, licet generaliter sint ei adstricti, quia³⁷⁴ solet plus timeri quod
specialiter promittitur quam quod generali sponsione pollicetur, ut supra

9 quam] quod R 10 potest] etc. *add.* A 11 in bigamis - 12 fieri *om.* Lr Lp^{ac}
miseria] et *add.* A 12 fieri] adhiberi A 13 *Tantum*] *Vna praem.* Ba A La R P F]
Vnde praem. Rc *nobis om.* F scilicet *om.* Ba 14 Vsque] *lex est add.* A] idest
add. La Rc P *in - 15 lex*] *in ipso coniugio lex est* F 17 scilicet] idest Ba A La Rc R P
sacramentum] *in praem.* Ba 18 Vsque] *Diaconus praem.* A] *Sisque diaconus etc. praem.* R]
non semper P 19 *illa om.* A La Rc P 21 uirginitatis¹ *om.* Lr Lp^{ac}

<DISTINCTIO XXVII>

2 *Diaconus* etc. *om.* A idest *om.* A 3 diaconibus] subdiaconibus Lp^{pc} A La Rc R P
4 fuit] fuerat A P diaconibus] diacono A La Rc P 5 intelliguntur] intelligitur A
La Rc 6 in] ex Lr Lp^{ac} interrogantur] interrogatur A 7 ei *om.* A La Rc P

³⁶⁹De cons. D.4 c.99; cf. SL D.26 c.2 v. *quod peccatum non est* ³⁷⁰Gn 2,24; Mt 19,5 Cf. Mc 10,8;
Eph 5,31 ³⁷¹C.31 q.1 c.10 ³⁷²C.20 q.1 c.12 ³⁷³Cf. SL D.26 c.4 v. *quomodo* ³⁷⁴Cf.
SL D.27pr. quia-Quamquam

10 d.xxiii. Quamquam³⁷⁵. *Si in ordinatione tacuerit*. Hinc collige quod³⁷⁶ 'qui tacet consentit'³⁷⁷ ut infra C.xx. q.ii. c.i. et ii.³⁷⁸, C.xxxiii. q.i. Non satis³⁷⁹, d.liiii. Si seruus³⁸⁰.

15 3. *Si uir usque non dimittat*. Sic ergo quod ab initio non tenuit ex post facto conualescit et quod malum habuit principium potest ad bonum exitum peruenire. Credimus etiam talem in primo coitu contra uotum facere; ceteri uero coitus a peccato propter bona coniugii excusantur.

6. *Quod interrogasti* etc. usque *spopondit*, etiam si sacramento firmare uoluerit eo tenore et ratione uelamen sibi imposuisse ut iterum posset deponere, ut Bur. lib. viii. Viduas³⁸¹.

20 7. *Quod omnia sacramenta ecclesiastica usque quisque ut uult fingat*. Nam ea ratione qua huic concederetur fingere ecclesiastica sacramenta, omnibus similia facere uideretur esse concessum. Quod enim uni conceditur omnibus indultum uidetur, nisi specialitatis appareat ratio, ut supra d.iiii. Denique³⁸², d.v. Ad eius uero³⁸³.

<DISTINCTIO XXVIII>

5 5. *De hiis quos* etc. *coram totius clerici plebisque conspectu*, ne aliquando uelit inficiari quod promisit uel ut rubore saltem circumstantium motus continentia promittatur, ut infra C.xx. q.ii. Oportet³⁸⁴. *Concessam ab apostolo licentiam auferre non possumus*. Cum ergo ordinatus interrogatur si

9 Si] *Quod praem.* A Rc P^{ac} tacuerit] inuenerit Lr Lp tractauerit R 12 non] nunc Lp dimittat] a(d)mittat Ba R 14 Credimus] Cum dicimus uel praem. A 15 peccato] peccatis A 16 etc. om. A usque] per quod add. Ba] quod add. A La P^{ac} spopondit] respondit A] postpondit R 17 uoluerit] uelint A La 19 usque om. A R P ut] prout A F Nam] Non R 20 qua - 21 similia om. La concederetur] concederent A] conceduntur R 21 similia] uolentibus add. A uideretur] uiderentur R esse om. R 22 indultum om. Lr] concessum Lp supra] arg. add. A <DISTINCTIO XXVIII>
2 etc.] usque add. P clerici] cleri P conspectu] etc. add. A 4 continentia] continentiam Ba A La Rc R P promittatur] promittat Ba A La R P] preseruet Rc Concessam] Vsque praem. A La Rc P 5 ergo] uero A La Rc P ordinatus] ordinandus A interrogatur] de continentia add. Lp^{pc} Ba A La Rc P

³⁷⁵D.23 c.6 ³⁷⁶Cf. SL D.27 c.1 quod- seruus ³⁷⁷Dig 19.2.13 § 11 ³⁷⁸C.20 q.2 c.1,2
³⁷⁹C.34 q.1-2 c.3 ³⁸⁰D.54 c.20 ³⁸¹Bur. 8.36; PL 140.798 ³⁸²D.4 c.6 ³⁸³D.5 c.4
³⁸⁴C.20 q.2 c.4

perfectionis amore profitetur se uelle continere, non ordinator licentiam nubendi ab apostolo concessam ei aufert sed ipse meliori proposito mauult abhorrere licentiam ut C.xxxv. q.i. c.i.³⁸⁵ Vel continentia simpliciter et absolute imperari non potest ut C.xxxii. q.i. Integritas³⁸⁶. Imperatur tamen sub alternatione; datur enim optio ut aut contineat aut non promoueatur ut infra d.xxxii. Lectores³⁸⁷ et C.xxvii. q.ii. Multarum³⁸⁸. De eo autem queritur qui expresse non promittit, an possit nubere et dicimus quod non. Hodie enim sic continentia illis tribus ordinibus est adnexa ut qui unum accipit reliquum accepisse uideatur ut supra d. prox. Diaconus³⁸⁹ et infra d.lxxxiii. Cum in preterito³⁹⁰. Item queritur an sancti patres statuentes in concilio ne quis uxorem ducat in illis gradibus potuerint me ligare ad seruandam continentiam si eam in susceptione ordinum expresse non promittam. Et dicimus eos non potuisse, sed dum statuerunt canones prohibentes copulam in tribus gradibus, quos recipit occidentalis ecclesia, eo ipso uidetur quis uouisse quando aliquem illorum graduum uel ordinum acceperit in quo scit quod non licet uxorem ducere³⁹¹. Vel possumus dicere quod non esset absurdum dicere patres uelut predecessores nos ut successores ligare potuere ut infra d.lxiii. Tibi³⁹² et C.xii. q.ii. Non liceat pape³⁹³.

8. *Diaconi* usque *tacuerint*, in examinatione; *professi continentiam*, prius, in examinatione expresse et est planum; uel tacite et hec littera suscipit obiectionem. Nam si ex eo quod tacuit uidetur uouisse, ergo uotum continentie in tribus ordinibus erat susceptum. Quomodo ergo in superiori parte capituli dicitur quod episcopus uidetur dedisse licentiam diacono nubendi cum hodie episcopus non posset? Ad hoc dicimus quod etsi tunc constitutum erat preceptum de continentia ministrorum, non tamen erat utentium moribus approbatum. Et ideo potuit episcopus hoc concedere,

6 non] et *praem.* R ordinator] ordinatus R 8 licentiam *om.* La et] uel A
 10 enim] ei *add.* A La P aut] autem Rc promoueatur] prouebatur Rc 14 uideatur]
 uidetur A infra] (in) iii. c. et *add.* Ba A La Rc R P 19 quos] quando A] canones
add. A recipit] suscepit A 20 uouisse] promississe A quando] cum A La
 Rc acceperit *om.* Lr] suscepit A 21 quod non licet] sibi non licere A La Rc]
 sibi non debere P licet] debet R dicere *om.* P 22 patres *om.* Ba] priores R
 23 potuere] potuisse A 24 *Diaconi*] etc. *add.* A *professi* - 25 examinatione *om.* Rc
 (*omoio.*) prius] postea A La P 25 littera] lectura Rc 26 ex eo] eo ipso A La Rc P
 27 erat] fuerat A 28 episcopus] hoc *add.* Lp^{Pc} A La P 30 constitutum] statutum
 Lp^{Pc} A La Rc P 31 Et ideo] Non A

³⁸⁵C.35 q.1 c.1 ³⁸⁶C.32 q.1 c.13 ³⁸⁷D.32 c.8 ³⁸⁸C.27 q.2 c.20 ³⁸⁹D.27 c.1 ³⁹⁰D.84
 c.3 ³⁹¹Cf. SL D.28 c.5 v. *licentiam.* ³⁹²D.63 c.33 ³⁹³C.12 q.2 c.20

quia nouiter erat uotum continentie introductum et propter rei nouitatem conceditur quod alias non concederetur, ut infra C. xxxv. q.v. Ad sedem³⁹⁴. *Quod hiis licentiam episcopus dederit*. Hinc³⁹⁵ collige quod in hiis que
 35 imputarentur facientibus, excusatur homo auctoritate maioris ut infra d.lxiii. Salonitane³⁹⁶, C. vii. q.i. Eum qui³⁹⁷, C.xxiii. q.v. Miles ecclesia³⁹⁸, C. xii. q. ii. Quicumque³⁹⁹, C. xvi. q. i. In canonibus⁴⁰⁰, C.xvi. q.vii. c.i.⁴⁰¹

13. *De Siracusane* etc. usque *solet periclitari substantia*. Hinc collige quod licet aliqua mala non sint, tamen mala esse presumere posset contra ea ut
 40 infra C. xvi. q.ii. ci.⁴⁰², C. ii. q.vii. c.i.⁴⁰³, contra; C.viii. q.i. Si ergo⁴⁰⁴, C.iii. q.v. Accusatores⁴⁰⁵, d.xcviii. Transmarinos⁴⁰⁶, contra. Vsque *cautelam*. Hinc collige aliquid⁴⁰⁷ ob cautelam esse faciendum ut infra d.l. Presbiteros⁴⁰⁸ et
 45 d.lxiii. Quanto⁴⁰⁹. *Opinantes quod Siracusanorum melius posset prouenire electio*. Hinc collige electionem posse mutari maxime antequam sit confirmata
 a superiore, ut infra d.lxiii. Quanto⁴¹⁰. Vsque *cautionem*. Hec cautio non sacramentum sed scriptura fuit in qua omnia que tunc temporis habebat
 iste fuerunt comprehensa, sicut ex sequenti littera apparet et hoc ei facere licuit. Vel nomine cautionis sacramentum potest intelligi quod fecit summo
 pontifici post electionem, quod non impedit ut infra C.viii. q.iii. c. un.⁴¹¹;
 50 secus si ante ut infra q. e. Alia⁴¹². Vel multum refert utrum iuramentum prestetur clericis uel aliis, quod est simoniacum ut C.viii. q.iii. c.i.⁴¹³ Vel prestetur iudici, quod non impedit ut hic. Vsque *uniuersa sui episcopatus quesita tempore*. Forte speciale fuit in isto, eo quod suspectus erat ne sub

33 xxxv.] xxxii. Lr Lp^{ac} q.v.] q.i Lr Lp^{ac} A 35 infra] arg. add. A 36 qui] C.xiii. q.v. Dixit (c.12) add. Lp^{pc} A La Rc P ecclesia om. Lr A Rc P 36-37 C. xii. q. ii. - Quicumque om. Lr 37 Quicumque] contra add. Lp C. xvi. - c.i om. Lr 39 sint] quia add. A La P] que add. Rc] quam add. R tamen] solent add. A La P] sola add. Rc presumere] presumi Ba A La Rc P presumere posset] solent presumitur R posset] posse A La Rc P contra om. A 40 infra] C.xii. q.ii. Quicumque (c.66), contra; C.xvi. q.i. In canonibus (c.57), contra; C. xvi. q.vii. c.ii., contra add. Lr] arg. add. A contra om. A 41 contra om. Ba A La Rc R P Vsque] ad add. La Rc 42 ob] ad A 43 quod] in clero add. Lp melius] in praem. Ba La Rc R P F 45 Vsque] ad add. A 49 electionem] elationem R impedit] impediatur A q.iii. c.] q.iii A un.] ult. A La Rc P 50 infra] C. e. add. Ba A La Rc R P Alia] Talia A La Rc R P 51 est om. Ba 52 impedit] impediatur A Vsque] et add. A

³⁹⁴C.35 q.5 c.2 ³⁹⁵Cf. SL D.28 c.8, Hinc-Miles ³⁹⁶D.63 c.24 ³⁹⁷C.7 q.1 c.40 ³⁹⁸C.23 q.5 c.13 ³⁹⁹C.12 q.2 c.4 ⁴⁰⁰C.16 q.1 c.57 ⁴⁰¹C.16 q.7 c.1 ⁴⁰²C.16 q.2 c.1 ⁴⁰³C.2 q.7 c.1 ⁴⁰⁴C.8 q.1 c.16 ⁴⁰⁵C.3 q.5 c.12 ⁴⁰⁶D.98 c.2 ⁴⁰⁷Cf. SL D.28 c.13, aliquid-Quanto ⁴⁰⁸D.50 c.32 ⁴⁰⁹D.63 c.10 ⁴¹⁰D.63 c.10 ⁴¹¹C.8 q.4 c.1 ⁴¹²C.8 q.3 c.1 ⁴¹³C.8 q.3 c.1

55 occasione proprii res ecclesie heredibus daret. Vel secundum alios canones
xii. Cause exponas istud, ut eadem scilicet aliis non possit relinquere que
intuitu ecclesie acquisiuit.

16. *Presbiterum* etc. usque *cathedram habeat*. Hic⁴¹⁴ est unus casus in quo
aliquis deponitur, locum tamen ecclesie non amittit, infra d.l. *Studeat*⁴¹⁵ et
d.l. *Presbiteros*⁴¹⁶. Alibi non de facili inuenitur. Vsque *ignorantie*⁴¹⁷, et iuris,
60 que non absorbet culpam sed releuat penam, excusat sed non prorsus, ut hic
et infra d.lxxxii. c.ii.⁴¹⁸ et C.xxiiii. q.i. Si quis dederit⁴¹⁹.

<DISTINCTIO XXXII>

3. *Si qui uero* etc. usque *et stipendia sua exterius accipere*. Hinc potest colligi
presbiterum uxorem suam de rebus ecclesie posse sustentare si propria non
habuerit, ut infra C.i. q.ii. *Sacerdos*⁴²⁰ et supra d.prox., *Omnino*⁴²¹. Vsque
5 *et sub ecclesiastica regula*. Hinc⁴²² potest colligi quod clerico habenti uxorem
non liceat mouere arma nec comam nutrire nec ad modum laici uiuere.
Similiter degradatus seculariter uiuere non debet ut infra d.lxxxii. Dictum
est⁴²³ et C.xx. q.iii. *Eos qui*⁴²⁴.

5. *Nullus missam audiat* etc. usque *aut concubinam*, idest de uxore quam
10 sacerdos duxit in minoribus ordinibus, quam si sacerdos publice tenet
ad carnis officium tamquam concubinam tenens, est refutandus. Nam
quoad carnis commixtionem omnino sit ei uelut concubina illicita ut
supra d.prox., *Omnino*⁴²⁵. Sunt tamen qui dicunt hoc tunc demum esse
intelligendum quando per ecclesiam sunt propter ea condempnati, qui

54 heredibus *om.* Lr Lp^{ac} 55 aliis] filiis Lp^{pc} A La Rc P 57 *cathedram*] *quidem add.*
A F *habeat*] *habere* F 58 non amittit] uidit Lr Lp^{ac} amittit] et *add.* A et - 59
Presbiteros om. Rc 59 Alibi] Alicui Lr] tamen *add.* A Vsque] ut Lr Lp^{ac}] *error add.* Lr
Lp et *om.* Ba A Rc R P 60 que] *quidem add.* Ba A La Rc R P sed] si R releuat]
reuelat A] reuelet R 61 lxxxii] lxxxiii A SL] *Plurimos add.* SL

<DISTINCTIO XXXII>

2 *qui*] *quis* A 4 ut *om.* A 7 seculariter] singulariter Ba Rc 9 idest] idem est
Ba La Rc R P de uxore] uxorem A 12 sit] fit P 13 tamen] *quidam add.* A
14 propter ea] proinde A

⁴¹⁴Cf. SL D.28 c.16, Hic-Studeat ⁴¹⁵D.50 c.39 ⁴¹⁶D.50 c.32 ⁴¹⁷Cf. SL D.28 c.16,
ignorantie-prorsus ⁴¹⁸D.82 c.2 (c.3) ⁴¹⁹C.24 q.1 c.41 ⁴²⁰C.1 q.2 c.9 ⁴²¹D.31 c.11
⁴²²Cf. SL D.32 c.3 v. *sub ecclesiastica regula* ⁴²³D.81 c.8 ⁴²⁴C.20 q.3 c.3 ⁴²⁵D.31 c.11

- 15 exponunt *indubitanter*, hoc est per sententiam. Si uero tales tolerentur qui concubinas *indubitanter* habent, secundum istorum sententiam nullus debet se ab eorum sacramentis arcere ut C.xv. q.ult. c.ult.⁴²⁶
6. (p.c.) *Verum* etc. usque *simoniacorum*, quorum scilicet crimen est notorium, nam ipso iure sunt condempnati.
- 20 6. (p.c. § 2, 4) *Et in fornicatione iacentium*. Qui similiter ipso iure sunt suspensi. Et⁴²⁷ hii sunt duo casus in quibus non debemus audire missam a sacerdotibus quos etiam episcopus tolerat; nam a superiore iudice sunt condempnati⁴²⁸ ut in primo supra c.⁴²⁹ et d.lxxx. Si qui presbiteri⁴³⁰. Vsque *cum et ordine prior*, ordine institutionis; fuit autem baptismus institutus cum
- 25 Dominus dixit: 'nisi quis renatus fuerit'⁴³¹ etc. Vel prior ordine donationis; hoc enim sacramento prius hominibus subuenitur. *Ab heretico*, ut infra C.xxiiii. q.i. Si quis forte⁴³². Secus uero est de corpore Christi quod nec etiam mortis tempore de manu hereticorum est accipiendum, ut infra C.xxxiiii. q.i. c.penult. et ult.⁴³³ Nam scriptum est 'crede et manducasti', infra de con. d.ii.
- 30 Et quid pars⁴³⁴.
19. *Mulieres* etc. usque *tamquam ordinatas constitui*, ut scilicet tamquam prebendam stipendium in ecclesia habebat. Alias autem elemosina ei fieri potest. Vel *constitui*, non debet abbatissa inter sacras uirgines consecrari.

<DISTINCTIO XXXIII>

1. *Si quis post* etc. usque *ad concubinam*, maritali affectu ante uel post uxorem. Tunc enim ratione bigamie repellitur uel fornicario more pro qua

19 condempnati] dampnati A La 20 in om. A 21 casus] tales add. Ba 22 a sacerdotibus om. P etiam om. A 23 condempnati] dampnati Ba A La Rc R P in- primo om. Lr Lp^{ac} qui om. R 26 Ab] Vsque praem. A P 27 quis] quem A 28 infra] et praem. A 30 pars] paras A 31 tamquam] tunc quod R ordinatas] ordinatos A 32 prebendam stipendium] prebendarius stipendia A stipendium in] stipem de La Rc P ecclesia] ecclesie Ba A R habebat] habeant Ba R] habeat La A Rc P 33 inter] uel praem. A P

<DISTINCTIO XXXIII>

2 post] potest A post] postea A ad] aut F 3 repellitur] repellitur A P qua] quo A

⁴²⁶C.15 q.8 c.5 ⁴²⁷Cf. SL D.32 c.6, Et-presbiteri ⁴²⁸Cf. SL D.32 c.6 (p.c. § 1) v. *et in fornicatione iacentium* ⁴²⁹D.32 c.5 ⁴³⁰D.81 c.15 ⁴³¹Jo 3,3-5. ⁴³²C.24 q.1 c.40
⁴³³C.24 q.1 c.39,40 ⁴³⁴De cons. D.2 c.70

de rigore impeditur. Ex dispensatione autem potest promoueri ut infra
5 d.prox., Fraternitatis⁴³⁵.

2. *Maritum* etc. usque *post baptismum*. Idem esset si ante, sed hoc forte
dicit propter Ieronimum⁴³⁶, cui aliter uidetur ut supra d.xxvi. c.i.⁴³⁷
Vsque *meretricem*. Hoc fit propter spem future incontinentie; nam difficile
continentiam seruat qui se illicito concubitu maculare non metuit ut infra
10 d.prox. Quod ergo⁴³⁸. Vel forte propter sacramentum Christi et ecclesie.
Vsque *quodlibet membrum indignatione*. Nam si causa uitandi intolerabilis
doloris ipse⁴³⁹ aliquod membrum minimum amputauerit, puta quia
bonus medicus est uel timet ab alio sibi ferrum apponi⁴⁴⁰, non impeditur;
contra, infra C.xxiii. q.v. Si non licet⁴⁴¹. Sed tamen, quia dixit quod habuit
15 concubinam ante uel post uxorem, impeditur, si uero tantum concubinam
habuit, non prohibetur.

7. *Habuisse te* etc. usque *contraria est quibusdam innata suspicio*, malis
hominibus scilicet quia si apud bonos ergo et graues esset infamatus,
cogeretur ad purgationem ut C.ii. q.iii. Presbiter si a plebe⁴⁴², Omnibus
20 uobis⁴⁴³ et C.xi. q.iii. In cunctis⁴⁴⁴. Vel forte non ex uerisimili causa exorta
fuit infamia et idcirco se purgare tenebatur. Vsque *absolutum non debet esse
iudicium*. Hinc collige in dubiis rebus sub conditione posse dari sententiam
ut infra C.v. q.i. c.ii.⁴⁴⁵ et C.xxxv. q.vi. Si duo uiri⁴⁴⁶. Similiter, ubi certum
est delictum et incerta persona, sententia excommunicationis ferri potest
25 ut infra C.v. q.i. c.v.⁴⁴⁷ et q.ult. Epiphanium⁴⁴⁸. Vsque *ad ministerium nullo
modo presumas accedere*, ante penitentiam; nam si ante penitentiam diuina

5 Fraternitatis] Fraternitas Lr Lp 6 *Maritum*] *Parit* A^{ac} esset om. P^{ac} 7 uidetur]
uidebatur P 8 spem] speciem A 10 ergo] igitur A 11 si om. P 12 ipse
om. A 13 bonus] doctus SL alio] illo A 14 xxiii] xiii A licet] etc. add.
A quia] quasi Ba A La Rc R P quod] si quis add. Ba A La Rc R P 17–18 malis
hominibus] uilibus Ba A La Rc R P 18 quia] nam Ba A La Rc R P ergo om. Ba A La
Rc R P 19 ut] infra add. A plebe] et c. add. A 20 et om. A forte om. Lr Lp^{ac}
uerisimili] exinde simili Rc exorta] orta A La Rc R P 21 et-tenebatur om. A La
purgare] purgasse non Lp non add. Ba R P 22 in] sub A 23 Similiter] usque add.
Lr Lp ubi] cum Lr Lp 24 sententia excommunicationis] excommunicatio Lr Lp^{ac}
ferri] non add. Lr Lp 25 c.v.] c. ii. A ministerium] ministrandum F 26 presumas]
presumat A si] etsi Ba

⁴³⁵D.34 c.7 ⁴³⁶Hieronymus Stridonensis, *Epistolae*, ep. 83 Pammachius et Oceanus presb.,
PL 22.743 ⁴³⁷D.26 c.1 ⁴³⁸D.34 p.c.8 ⁴³⁹Cf. SL D.33 c.2 v. *iusto uel iniusto* ⁴⁴⁰Eph
5,32. ⁴⁴¹C.23 q.5 c.9 ⁴⁴²C.2 q.5 c.13 ⁴⁴³C.2 q.5 c.19 ⁴⁴⁴C.11 q.3 c.52 ⁴⁴⁵C.5
q.1 c.2 ⁴⁴⁶C.35 q.6 c.4 ⁴⁴⁷C.5 q.1 c.2 ⁴⁴⁸C.5 q.6 c.4

celebraret, in iudicium suum faceret hoc, quod tamen ei agere licuit accepta penitentia. Vnde ex hoc non probatur quod de occultis criminibus non possit quis retento ordine penitere, et sic soluuntur contraria. Hic enim non dicitur
 30 quod non possit retento ordine penitere, sed ne ante occultam penitentiam actam sacrificet, quod ex littera habetur cum dicitur 'celans ueritatem'⁴⁴⁹, quasi non penitens.

27 ei] ea **La**
om. Rc (omoio.)
Rc R P

agere] facere **R**
 29 Hic] Huic **A**

accepta] facta **Lp**] acta **Rc P**
 31 actam *om. A R*] actum **P**

29 et - 30 penitere
 cum] ubi **Ba A La**

⁴⁴⁹Cf. Pro 28,21.

<DISTINCTIO XXXIII>

1. *Quorundam* etc. usque *qui et iuuenis esse dicitur*, quasi eo ipso uidentur esse uera que dicuntur, quia iuuenis est. Et nota presumi posse contra aliquem ex persona, arg. infra d.lxxvii. Episcopus benedictionem⁴⁵⁰,
 5 arg. e. d. Fraternitatis⁴⁵¹. Vsque *a uestro collegio excommunicatus abscedat*. Hinc⁴⁵² collige quod cum pro contumacia aliquis punitur, primo ab excommunicatione est incipiendum ut hic et C.xxiii. q.v. De Liguribus⁴⁵³ et q.iiii. Forte⁴⁵⁴ et d.lxxiiii. Honoratus⁴⁵⁵. Cum uero pro crimine, primo a depositione est incipiendum, ut infra d.lxxxii. Dictum est⁴⁵⁶.
- 10 7. *Fraternitatis tue* etc. usque *de qua se post uxoris transitum*. Hic queritur cur fornicario concubina modo habita ante uel post uxorem uiri promotionem non impedit ut hic, cum ea que maritali affectu ante uel post uxorem ducitur uiro in promuendo obstaculum generet ut supra d.prox. c.i. et ii.⁴⁵⁷ Solutio: in fornicaria coniunctione peccatum est quod per penitentiam deleri potest.
 15 In alterius uero concubine coniunctione bigamia est que per penitentiam non deletur⁴⁵⁸. Item queritur quare diuisio carnis mulieris uiri promotionem impediatur, ut supra d.prox. Maritum⁴⁵⁹, infra e. d. Si quis uiduam⁴⁶⁰ et in pluribus aliis capitulis, cum proprie carnis diuisio suam non impediatur promotionem, ut hic et in pluribus aliis capitulis. Huic autem questioni
 20 quidam satisfaciunt in hunc modum; magna est similitudo inter uirum et uxorem, Christum et ecclesiam. Christus autem quodammodo spiritualiter se in duas diuisit uxores. Primo enim copulauit sibi sinagogam, qua in sua infidelitate relicta iunxit sibi gentilem ecclesiam in utero uirginali⁴⁶¹ et ita Christi quasi uiri facta fuit diuisio. Ecclesia uero quasi uxor uirgo semper

<DISTINCTIO XXXIII>

2 usque *om. Lr Lp* uidentur] uidemus **P** 4 lxxvii] lxxxiiiiij **R** 5 arg.²] contra *add. A R P* a uestro] nostro **A** 6 quod cum *om. R* 7 ut hic - d.lxxiiii. *om. Lr Lp^{ac}* ut hic - 8 incipiendum *om. La (omoio.)* 8 lxxiiii] lxxiii **A** 14 fornicaria] fornicarie **A** 16 queritur *om. P* 19 hic *om. Lr Lp* et in] Vsque **Lp** capitulis *om. A*] hoc *add. R*] inuenitur *add. Ba A La Rc R P* questioni - 22 se in *om. Rc* 21 quodammodo *om. Lr* 23 iunxit] iniunxit **Lr**] coniunxit **Ba** 24 Christi *om. Lr Lp^{ac}* uxor] est quia *add. A*

⁴⁵⁰D.77 c.6 ⁴⁵¹D.34 c.7 ⁴⁵²Cf. SL D.34 c.1 v. *excommunicatus*, Hinc-Dictum ⁴⁵³C.23 q.5 c.43 ⁴⁵⁴C.23 q.4 c.11 ⁴⁵⁵D.74 c.8 ⁴⁵⁶D.81 c.8 ⁴⁵⁷D.33 c.1,2 ⁴⁵⁸Cf. SL D.34 c.7 v. *professura*. ⁴⁵⁹D.33 c.2 ⁴⁶⁰D.34 c.13 ⁴⁶¹Cf. Juncker, Die 'Summa', 471-472.

25 permansit⁴⁶² iuxta illud apostoli: 'despondi enim uos uiro uirginem castam
exhibere Christo'⁴⁶³. Vsque *monasterio tradatur*. Hoc forte fit ideo ne reuocet
memoriam facti ut C.xv. q.i. Mulier⁴⁶⁴. Vel ideo quia eius culpa hic interuenit
nec excusatur quia obediuit Domino, quia in atrocioribus non est diuinis
obediendum ut infra C.xi. q.iii. Iulianus⁴⁶⁵, Non semper⁴⁶⁶. Sed queritur an
30 sit dispensatio an ius commune. Gratiano uidetur in primo paragrapho⁴⁶⁷
quod sit dispensatio secundum quam tales de iure communi non possent
hodie promoueri. Alii in contrarium sentiunt.

11. *Si cuius uxorem etc. usque hic ad ministerium admitti non potest*. Non
iniuste iste ab officio repellitur sed iuris. Negligentia punitur hic quia
35 uxorem illicite uiuere permisit, ut infra d.xlvii. § Necessesse est⁴⁶⁸; uel propter
sacramentum Christi et ecclesie repellitur ab ordinibus.

16. (p.c.) *Sed postea usque permisit*. Sciendum est quod ubi canones de
rigore loquuntur et alii ex dispensatione, secundum rigorem est iudicandum,
C.i. q.ult. Exigunt⁴⁶⁹, C.i. q.ult. Donatum⁴⁷⁰, d.lx. Priscis ergo⁴⁷¹, d.xxxii.
40 Seriatim⁴⁷², d.lxxvii. c.ult.⁴⁷³

17. (p.c.) *Necessitate tamen etc. usque bigamus ad subdiaconatum*. Hic
queritur quare bigamus nulla causa faciente possit diaconus uel sacerdos
fieri, cum subdiaconus fieri possit necessitate instante. Responsio quia cum
cuiuslibet ordinis gestaret officium Christus, sacerdotis tamen sic gessit
45 officium quod seipsum obtulit. Diaconi officium ita habuit quod idem fuit
corpus tradens discipulis et oblatum ut infra de con. d.ii. Accesserunt⁴⁷⁴.
In subdiaconatu uero gessit humilia, lauit enim pedes discipulorum.
Vnde humiles persone possunt ad subdiaconatum promoueri uel quia

25 uos om. A] uni *add.* Lp La Rc castam - 26 Christo] etc. R 26 reuocet] refricet
Rc] reficet A La 27 ut] infra *add.* A hic] hoc A 28 diuinis] dominis APc La
] domino P 30 dispensatio] hec uel *add.* Lp P hic *add.* A an om. Lr] sit A] hic uel
Rc an ius om. Ba^{ac} ius commune] huius cause Lr Lp^{ac} R paragrapho om. A
P 31 sit - quam] secundum dispensationem Lr dispensatio] talem dispensationem
Lp quam] quem A 33 potest] posset A 34 ab officio om. Rc iuris] uiri La Rc
quia] qua A 35 ut om. Ba d. lxvii-36 ordinibus *add.* Ba^{Pc} uel - 36 ordinibus om.
La Rc 38 iudicandum] ut infra arg. *add.* A 39 lx.] lv. Rc P ergo] igitur La Rc R
P F 41 usque *bigamus*] *bigami usque* F 43 fieri] esse Ba^{Pc} R om. La 45 obtulit]
et *add.* A 46 Accesserunt] Asserit Lr] Antecesserunt Lp^{Pc} 47 In - 48 promoueri om.
La Rc 47 enim] scilicet Ba A R P 48 Vnde] Et ideo P

⁴⁶²Cf. SL D.34 c. 11 v. *admitti non potest*. ⁴⁶³2 Cor 11,2. ⁴⁶⁴C.15 q.1 c.4 ⁴⁶⁵C.11 q.3
c.94 ⁴⁶⁶C.11 q.3 c.92 ⁴⁶⁷D.34 p.c.7 ⁴⁶⁸D.47 p.c.8 ⁴⁶⁹C.1 q.7 c.18 ⁴⁷⁰C.1 q.7 c.20
⁴⁷¹D.55 c.1 ⁴⁷²D.32 c.14 ⁴⁷³D.76 c.12 ⁴⁷⁴De cons. D.2 c.92

subdiaconatus quodammodo non est ordo, ut infra d.lxi. Nullus⁴⁷⁵. Sed
 50 queritur an ratione dispensationis huius quilibet episcopus sua auctoritate
 possit bigamos ad subdiaconatum promouere et an bigamus hoc uelud de
 iure sibi debitum petere possit. Nos uero neutrum concedimus. An uero
 summus pontifex possit bigamum ad sacerdotium promouere uel utrum
 esset sacerdos si eum ordinaret de facto, is inquirat quem mundi labor
 55 exagitat⁴⁷⁶.

<DISTINCTIO XXXV>

2. *Ab exordio* etc. usque *quam implere nullus potuit*, sine gratia uel omnia
 simul et sic quilibet singillatim. Vel nullus de leui ne obuiet Ieronimus dicens:
 'anathema qui dicit Deum aliquod impossibile precepisse'⁴⁷⁷.

<DISTINCTIO XXXVII>

11. *Qui de mensa* etc. usque *scirent esse peccatum*. Hinc⁴⁷⁸ collige quod debet
 presumi bonum esse quod pro aliquo sancto legitur fuisse factum ut infra
 C.vii. q.i. Omnis qui⁴⁷⁹, C.viii. q.ii. Lugdunensis⁴⁸⁰, C.vii. q.i. Expedit⁴⁸¹.

49 ordo] sacer *praem.* **Ba A La Rc R P** 50 an ratione *om.* **Rc** 51 hoc *om.*
Ba 52 uero¹ *om.* **Ba A La Rc R P** 53 possit] posset **A** 54 facto]
 hec *add.* **Ba La Rc P**] hoc *add.* **A** is] quis **Rc**

<DISTINCTIO XXXV>

3 et sic] etsi **Ba La Rc P** sic *om.* **R**] si **A** quilibet] quodlibet **Ba La Rc** singillatim]
 sigillatim **Ba A La Rc** 4 Deum aliquod] Dominum aliquid **A**

<DISTINCTIO XXXVII>

3 pro] ab **A P** infra] arg. *add.* **A** 4 vii.²] xii. **Ba A**

⁴⁷⁵D.61 c.13 ⁴⁷⁶Cf. D.74 (75) c.7 n.778; C5 q.2 c.2 n.8; C.11 q.3 c.7 n.119, C.12 q.2 c.65 n.114;
 C. 16 q.7 c.26 n.229; C.31q. 1. c.8 n.8; C.33 q.1 c.4 nn. 15,16. ⁴⁷⁷Hieronymus Stridonensis, *De*
Spiritu Sancto, PL 23.151 ⁴⁷⁸Cf. SL D.37 c.1 v. *scirent peccatum esse*, Hinc-Expedit ⁴⁷⁹C.7
 q.1 c.36 ⁴⁸⁰C.9 q.2 c.10 ⁴⁸¹C.12 q.1 c.13

<DISTINCTIO XXXVIII>

11. *Quamuis* etc. usque *que nescire melius est quam scire*. Cum⁴⁸² omnis scientia bona sit et malum scire peccatum non sit, cur in hiis nesciens preponitur scienti? Responsio: Non hoc fieri dicimus ideo quia talium
5 scientia mala sit sed ideo nesciens scienti preponitur quia per scientiam talium cito peruenitur ad experimenta malorum.

12. *Sedulo* etc. usque *sono in foro*. Sic construe: in foro, idest in iudicio forensi uel ecclesiastico. Dicitur aliquid benedici sono, idest propter sonoritatem et leporem uerborum. Nam curritur ad uocem iucundam. Sic
10 in ecclesia aliquid bene dicitur uoto, idest propter affectum mentis⁴⁸³.

<DISTINCTIO XXXIX>

1. *Petrus* etc. usque *omnino ut dicitur simplex est*. Nota quod simplicitas impedit promouendum⁴⁸⁴ sed non deicit iam promotum, sed dabitur ei coadiutor ut infra C.vii. q.ii. Frater⁴⁸⁵, d.lxxiiii. Episcoporum⁴⁸⁶, C.xii. q.ii.
5 Vobis enim⁴⁸⁷.

<DISTINCTIO XXXVIII>

2 *est - scire om.* R 3 malum] mala A La Rc P 4 hoc *om.* Lr Lp^{ac} 5 nesciens]
in talibus *add.* A Rc R P 6 peruenitur] uenitur A La Rc R P experimenta]
experientiam A 7 usque] et ut *add.* A] in *add.* La in] ut *praem.* A in foro]
ut inter duo La idest *om.* Rc] uel La 9 Nam] ut Ba non La Sic] si cum A
10 bene] benedici Ba A La Rc R P uoto] uoce La idest propter affectum] uel affectu A

<DISTINCTIO XXXIX>

4 infra] arg. *add.* A q.ii] q.i SL Frater] Quia *praem.* SL Episcoporum] d.xl.
Homo christianus (c.5) *add.* Lp q.ii] q.i SL 5 enim] d.xl. Homo christianus (c.5),
C.xxv. q.i. Nulli (c.4), d.l. Quia tua (c.38), C.xxviii. q.i. Viduas (c.2), C.xi. q.iii. Absit (c.14) *add.*
Lr

⁴⁸²Cf. SL D.38 c.11 v. *melius est*, Cum-malorum ⁴⁸³Cf. SL D.38 c.11 v. *didicerunt et voto*

⁴⁸⁴Cf. SL D.38 c.1 v. *simplex*. Cf. Glossa Iohannis in Apparatu 'Ordinaturus magister'. ⁴⁸⁵C.7 q.1 c.18 ⁴⁸⁶D.74 c.5 ⁴⁸⁷C.12 q.2 c.23

<DISTINCTIO XL>

1. *Non nos* etc. usque *quis eum sanctum esse dubitet quem apex tante dignitatis attollit*. Hic collige quomodo presumendum est pro aliquo uel contra aliquem ex dignitate, d.xl. Homo christianus⁴⁸⁸, C.xxv. q.i. Nulli⁴⁸⁹, d.l. Quia tua⁴⁹⁰, C.xxviii. q.i. Viduas⁴⁹¹, C.xi. q.iii. Absit⁴⁹².
6. *Si papa* usque *a fide deuius*. Et nota quod pro heresi tunc demum potest papa condempnari a subditis cum errorem pertinaciter uult defendere ut infra C.xxiiii. q.iiii. Dicit apostolus⁴⁹³.
7. *Quod ante omnia* etc. usque *uis michi facta est*. Hinc collige aliquem cogi posse et ad ordinem et ad dignitatem, d.xcii. Si quis episcopus per manus⁴⁹⁴, d.lxi. Catinensis⁴⁹⁵, C.xxiii. q.iiii. Displacet⁴⁹⁶, d.lxxiii. c.iii. et iiiii.⁴⁹⁷

<DISTINCTIO XLI>

4. *Quod dicit* etc. usque *uel ante horam positas epulas*, quasi dicat, licet aliquis multum comedat tamen congruo tempore scit abstinere, nam si ante horam uidet epulas alicui appositas quam oportet comedere uel quia uult equitare uel infirmus est. Iste tamen tranquille escas aspicit nec uult tangere.

<DISTINCTIO XL>

2 *eum*] *enim* A *esse om.* A 3 *attollit*] etc. *add.* A *quomodo*] *quando* P *est*] *sit* A
 4 *dignitate*] *ut infra add.* A *d.xl.*] *d.e.* A *d.xl.* - 5 *Absit*] *d. xcii.* Si quis episcopus
 per manus (c.7), d.lxi. Catinensis (c.17), C.xxiii. q.iiii. Discipline (c.38), d.lxxiii. c.iii. et iiiii Lr
 5 xxviii] xxvii A Viduas] Vias A^{ac} Rc RP 6 pro heresi] prohibetur Lr] probatur si A
 7 uult] uiueret La 9 *Quod*] *Qui* La Rc P *om.* F *ante*] *cum* Lp] *ante* Ba A La Rc R F *om.*
 P *Ante* non Lr] *cum* Lp 10 *dignitatem*] *ut infra add.* Lp Ba A R] *arg. add.* A] *d.xii.* Si
 quis e. (D.92 c.7), d.l. *add.* Lp] *d.xliiii.* Non oportet illi (c.2) *add.* Ba^{Pc} d.xcii.-11 iiiii. *om.* Lr

<DISTINCTIO XLI>

2 *positas*] *positus* A 4 *quam*] *quem* Rc oportet] oporteat Ba A Rc uel *om.* A
 La Rc P equitare] iter agere A 5 *nec*] *neque* A

⁴⁸⁸D.40 c.5 ⁴⁸⁹C.25 q.1 c.4 ⁴⁹⁰D.50 c.38 ⁴⁹¹C.27 q.1 c.2 ⁴⁹²C.11 q.3 c.14 ⁴⁹³C.24
 q.3 c.29 ⁴⁹⁴D.92 c.7 ⁴⁹⁵D.61 c.17 ⁴⁹⁶C.23 q.4 c.38 ⁴⁹⁷D.74 c.3,4. In editione
 Friedberg adiungitur D.73 ut palea.

<DISTINCTIO XLIII>

2. *In mandatis* etc. usque *ne forte estiment*.⁴⁹⁸ Hinc collige quod non solum a malo sed a specie mali nos conuenit abstinere ut infra d. prox. Non oportet⁴⁹⁹ et infra d.liiii. Generalis⁵⁰⁰ et C.xiiii. q.ult. c. penult.⁵⁰¹

<DISTINCTIO XLIII>

5. *Multis ab urbe* etc. usque *actionum tuarum experimentis exprobarem*. Hinc collige quod si quid obicitur alicui quod credibile non uideatur, per sequentia mala que agit precedens uidetur fuisse uerum, ut supra d.xxxiii.
5 Quorundam⁵⁰².

<DISTINCTIO XLV>

4. *Licet* etc. *plus erga corrigendos agit beneuolentia*. Hinc collige quod canones ad deponendum non sunt proni ubique etiam quis depositione est dignus, ut infra C.xxxv. q.viii. Veniam⁵⁰³, d.lxxiiii. Vbi ista⁵⁰⁴, d.lxxxvi.
5 Tanta⁵⁰⁵.

5. *De Iudeis* etc. usque *quam ui*. Hinc collige quod si qua in alieno inuita nubet non poterit deinceps ab eo separari ut infra C.i. q.i. Constat⁵⁰⁶, C.xxxi.

<DISTINCTIO XLIII>

2 *ne*] *nec* Lr] *neque* Lp *estiment*] *existiment* A 3 *sed*] *etiam* *add.* A infra]
arg. *add.* A] supra Rc oportet] in fine *add.* Ba La] mi. *add.* Rc 4 et infra
om. A La Rc R liiii.] lxiii. Lr et *om.* A

<DISTINCTIO XLIII>

2 usque] *nisi* *add.* A P] *hoc* *add.* A] *hic* *add.* P *exprobarem*] *approbarem* F 3 uideatur]
uidebatur A 4 xxxiii.] xxxiiii. A R

<DISTINCTIO XLV>

2 etc.] usque *add.* A P *agit*] *agat* A 3 ubique] ubi Lp A Rc R P 4 infra] arg.
add. A viiii.] liii. Lr Lp^{ac}] viii. Lp^{pc} 6 *De*] Ne Lr in *om.* Lp Ba R in alieno]
alicui Lp^{pc} A La Rc P 7 nubet] nubit A] et postea *consensit* *add.* A La Rc infra]
arg. *add.* A

⁴⁹⁸Cf. SL D.43 c.2 v. *ne forte existunt* ⁴⁹⁹D.44 c.2 ⁵⁰⁰D.54 c.12 ⁵⁰¹C.14 q.6 c.3
⁵⁰²D.34 c.1 ⁵⁰³C.35 q.9 c.5 ⁵⁰⁴D.74 c.7 ⁵⁰⁵D.86 c.24 ⁵⁰⁶C.1 q.1 c.111

q.ii. De neptis⁵⁰⁷. Item nota quod sacramentum ordinis inuitis datum in ueritate datur et accipitur ut infra d.lxxiiii. Vbi ista⁵⁰⁸; secus in baptismo
 10 qui inuitis non datur secundum quosdam. De illis autem hic dicitur quibus primo uis et coactio facta est et sic tandem facti nolentes susceperunt baptismum.

6. *Licet* etc. usque *ad concordiam*, scilicet ut unus preesset omnibus qui episcopus uocaretur, quod in remedium fuit scismatis institutum, ut infra
 15 d.xciii. Legimus⁵⁰⁹.

8. *Cum beatus* etc. usque *et exilii*. Nota⁵¹⁰ quod triplex est exilium. Aliquando certus locus interdicitur et omnia conceduntur, ut excommunicatis sola ecclesia. Aliquando omnia negantur diu, ut peregrinantibus. Aliquando omnia conceduntur et locus datur, ut
 20 monasterium monachis.

10. *Omnis qui iuste* etc. usque *iustitiam et misericordiam*. Absonum uidetur quod hic dicitur in omni negotio adhibendam esse iustitiam cum pietate. Quomodo pietas exercebitur cum secundum iuris rigorem crimina punientur? Ad hoc quidam exaudiunt hoc esse uerum in diuersis criminibus.
 25 Quem sensum uidetur confirmare littera dicens: 'quedam per equitatem corrigant, quedam per penitentiam indulgeant'⁵¹¹. Vel in uno eodem crimine potest esse uerum quod dicitur ut adhibeatur iustitia dum secundum leges punitur et misericordia non quoad effectum sed quoad compassionem, ut infra e. d. Vera⁵¹². Vel adhibetur misericordia ipsam sententiam miti sermone ordinando ut infra e. d. Sunt⁵¹³. Vsque *temperat penam*. Hinc collige iudicem
 30 posse temperare penam per misericordiam, ut infra C.xxxiii. q.v. c.ii.⁵¹⁴ Quod autem alibi e contrario uidetur dici, pene⁵¹⁵ persecutio, non eius uoluntati

9 secus] est *add.* **A La Rc P** 10 autem] ergo **A La Rc P** 11 primo] prima **Rc** uis] ius **Lr**
 13 preesset] preberetur **P** 15 xciii.] xciii. **La R** Legimus] Legatus **Lr Lp^{ac}**
 16 *Cum om.* **R** *et om.* **A** 17 Aliquando] enim *add.* **A** interdicitur] intelligitur **Lr Lp**
 omnia] alia *add.* **Lp Ba^{pc}** omnia- datur] unum (unus **A**) conceditur et cetera interdicitur
Ba A La Rc R P 21 *Omnis]* *His* **A^{ac}** 23 Quomodo] quando **Rc P**] enim *add.* **A Rc P**
 24 punientur] puniuntur **A** 25 dicens] sequens **Ba** 26 penitentiam] misericordiam
A P eodem] eodemque **A Rc** 28 effectum] officium **Lr Lp^{ac}** 30 ordinando]
 ornando **A La P** 31 penam] sententiam **A La Rc P** xxxiii] xxiii **Ba** xxxiii. q.v.cii.]
 xxvi. q.ult. c. Tempora (q.7 c.2) **Rc** c.ii] c. i. **A** 32 alibi] alicui **Lp** e contrario]
 contra **A La Rc P**

⁵⁰⁷C.31 q.2 c.3⁵⁰⁸D.74 c.7⁵⁰⁹D.93 c.24⁵¹⁰Cf. SL D.45 c.8 v. *exilii*, Nota-exilium⁵¹¹D.45 c.10⁵¹²D.45 c.15⁵¹³D.45 c.14⁵¹⁴C.33 q.5 c.2⁵¹⁵Cf. SL D.45 c.10 v.*temperat penam*, pene-agitur.

mandatur sed legis auctoritati reseruatur, ut infra C.ii. q.iii. § Notandum⁵¹⁶. Sed ibi de ordinario, hic de extraordinario crimine agitur.

<DISTINCTIO XLVII>

2. *Quoniam multi* etc. usque *aliquam adinventionem*. Hinc collige eum qui mutuata pecunia accipit predium sub pignore et inde recipit fructus usuram facere; nam quicquid sorti accedit usura est, ut infra C.xiii. q.iii. Plerique⁵¹⁷,
 5 nisi ipsos sibi computet in sortem ut in Extra. Plures quoque⁵¹⁸. Secus est de locatione domus uel equi, nam hic pecunia non redditur et hec usu consumuntur ut in Inst. lib. ii. de usu fructu, Constituitur⁵¹⁹.

<DISTINCTIO XLVIII>

1. *Quoniam multa* etc. usque *si uero precedente tempore*. Hinc⁵²⁰ uolunt quidam colligere, licet sophisticè, quod si cui probatum fuerit testibus ante baptismum crimen aliquod commisisse debeat deponi ab ordine per hoc
 5 quod dicit 'precedente tempore', quasi ante baptismum, ut C.i. q. vii. c.ii.⁵²¹; sed ita exponitur precedente tempore, ante scilicet ordinationem.

<DISTINCTIO L>

1. *Si lapsis* etc. usque *frangitur*. Quod ideo dicit quia rigor canonum

34 Sed] Vel Lr Lp Sed ibi] Vel Rc hic] tamen add. Lp extraordinario om. Lr Lp^{ac}

<DISTINCTIO XLVII>

2 *adinventionem*] *aduersionem* A collige] quod add. A 3 mutuata] mutua Ba
 4 iii.] iii. A La Rc 5 Plures] nos add. R Plures quoque] Plenius quoque quam Lr
 Lp quoque] quoniam add. A Rc R P 6 uel equi om. P usu] usura Lr Lp^{ac}] usuris A

<DISTINCTIO XLVIII>

2 *multa*] *multi* A 3 fuerit] fuerat A 5 quasi- 6 tempore om. Lr Lp^{ac}
 (omoio.) ut] arg. A

<DISTINCTIO L>

2 Quod] Frangitur A La Rc P

⁵¹⁶C.2 q.3 p.c.8 ⁵¹⁷C.14 q.3 c.3 ⁵¹⁸1 Comp. 5.15.1 (= X 5.19.1), JL 13794 ⁵¹⁹Inst. 2.4.2

⁵²⁰Cf. SL D.48 c.1 v. *precedente tempore*, Hinc-deponi ... ordinationem ⁵²¹C.1 q.7 c.2

interdum frangitur, aliquando temperatur⁵²². Temperatur cum ratione exigentie aliquid rigori subtrahitur. Frangitur cum penitus destruitur.

- 5 3. *Presbiterum* etc. usque *facili dicitur professus confessione*. Hinc collige quod pronus et deuotus penitentis animus suadet circa ipsum rigorem canonum temperari, ut d.l. Si quis prepostera⁵²³, arg. C.ii. q.v. Qua de causa⁵²⁴, C.xxvi. q.ult. Tempora⁵²⁵, C.xv. q.i. Si quis insaniens⁵²⁶, C.xxii. q.iiii. Inter cetera⁵²⁷.
- 10 5. *Clericum qui* etc. usque *nesse sit peruenire*. Hinc collige hunc sua culpa incidisse in huiusmodi necessitatem unde sibi imputatur, ut in Inst. lib. ii. quibus modis contrahitur obligatio, l.i.⁵²⁸
- 15 6. *De hiis clericis* etc. usque *paganum saltem*. Saltem ideo dicit quia maius peccatum est occidere christianum quam paganum de cuius conuersione penitus dubitatur, contra in Bur. lib. xv. Si quis infantes⁵²⁹. Ibi enim dicitur quod maior penitentia iniungenda est matri que opprimit filium paganum quam christianum. Ratio diuersitatis, quia de illius pagani conuersione sperabatur. Sed opponitur, aut de iure iste deponi debuit pro hoc homicidio, aut non. Si deponi debuit, precipere ergo ei debuit ut cessaret ab officio, non
- 20 consulere. Si uero deponendus non erat, ei hoc non debuit suadere. Solutio: quamuis esset deponendus potuit ei consulere ut resignaret, quamuis hoc facere tenetur. Monemus⁵³⁰ enim aliquando quos diligimus hoc facere quod tamen facere compelluntur⁵³¹, ut infra C.xxviii. q.i. Sic enim⁵³². Vel quod melius est, non erat depositione dignus unde non precipit sed consuluit
- 25 quia aliquantulum forte contraxit culpam.
12. (p.c.) § *Econtra* etc. usque *Aaron*. Hic queritur an peccauit propter

3 Temperatur om. P ratione] tempora add. Lr Lp^{ac} 5 Presbiterum] Presbiter A professus confessione] professione confessus F 7 ut] infra add. A d.l.] d.e. A 8 C.xv.-9 cetera om. La Rc P 11 imputatur] arg. C.xv. q.i. Si quis insaniens (c.12), C.xxii. q.iiii. Inter cetera (c.22)add. La Rc P ut in] et infra A 12 l.i.] l. i. A^{ac} 15 penitus om. P 16 iniungenda est] imponitur A 18 Sed- 25 culpam om. La Rc iste om. A 20 deponendus] preponendus Lr Lp non² om. Lr] hoc Lp 21 resignaret] si signaret Lr Lp^{ac} quamuis] non add. Ba La Rc hoc] id A P 24 est om. A unde] et ideo Lp A P] et Ba] idcirco R precipit] precepit A R 25 forte] fortem R 26 peccauit] peccauerit Ba La Rc R P] Aaron add. Ba A La Rc R P

⁵²²Cf. SL D.50 c.1 ⁵²³D.50 c.27 ⁵²⁴C.2 q.5 c.9 ⁵²⁵C.26 q.7 c.2 ⁵²⁶C.15 q.1 c.12
⁵²⁷C.22 q.4 c.22 ⁵²⁸Inst. 3.14.1 ⁵²⁹Bur. 17.58; PL 140.933. ⁵³⁰Cf. SL D.50 c.6, §
 Monemus- Sic enim ⁵³¹Cf. SL D.50 c.6 v. *consultit* ⁵³²C.28 q.1 c.9

uitulum quem conflauit; et quibusdam uidetur non peccasse quia propter hoc nichilominus fuit remotus; uel ideo quia non credebat conflare uitulum, cum crederet quod propter eorum auaritiam, prout preceperat, aurum non essent daturi; uel ideo quia etsi aurum in ignem proiceret ut eorum satisfaceret uoluntati, non tamen credebat quod uerteretur aurum in uitulum sed potius quod deberet in igne et ab igne consumi⁵³³.

14. *Ponderet* etc. usque *sententiam que misericordiam uetat*. Hinc collige non⁵³⁴ esse sententiam tenendam quam iudex ex solo rigore protulerit cum in utroque penso debeat habere iustitiam et misericordiam, ut supra d.xlv. Omnis qui⁵³⁵. Sed sophisticum est arg.; nam tenet sententia ex rigore prolata. Sed hic de eadem dicitur cum quis dicit misericordiam numquam esse in aliquo seruandam. Hec nullo modo est audienda, arg. ut infra d.lxxxvi. Non satis⁵³⁶, C.xxvi. q.ult. Alligant⁵³⁷, d.ix. c. ult.⁵³⁸

21. *Contumaces* etc. usque *rescripti in matricula*. Hinc collige episcopum posse pro contumacia clericum degradare. Dicit enim 'rescripti in matricula' quasi unde fuerant deleti. Tunc enim debebantur de matricula cum deponerentur, ut infra C.ii. q.i. Vnde⁵³⁹. Et hic talis, acta penitentia, restituetur ut hic. In aliis autem casibus qui iuste degradatur non restituitur nisi per maiorem, ut C.vi. q.iii. Quod semel⁵⁴⁰.

25. *Vt constitueretur* etc. usque *cogunt enim nos inuenire medicinas multorum experimenta morborum*. Hinc⁵⁴¹ collige posse cogi eos qui iurant se audiuisset ab antecessoribus suis consanguinitatem esse inter hanc et illum; ita debere iurare se hoc audiuisset ante initium huius litis propter fraudem quorundam qui triduo ante iudicium faciunt sibi a predecessoribus fictitiam parentelam computari. Aperta enim debet esse iuratio ne per obscuritatem in captionem

27 peccasse] propter ea *add.* **Rc** quia] et **A** 28 hoc] quia *add.* **A** remotus] promotus **Ba^{Pc} A La Rc P** non *om.* **Lr Lp** credebat] concedebat **Lr Lp**] intendebat **R** 29 prout] ei *praem.* **A La Rc P** 31 uerteretur] uertetur **A** 33 *Ponderet*] Non dicitur **A^{ac}**] Consideret **A^{Pc}** 34 sententiam *om.* **P** 35 habere iustitiam *om.* **Lr Lp^{ac}** 36 Omnis] Omnes **Lr** sententia] sententiam **A** 37 eadem] ea **Ba A La Rc R P** 40 Hinc - 41 matricula *om.* **A** 42 enim *om.* **Ba** 43 Vnde] Nomen **A P** 44 autem *om.* **Ba** casibus] canonibus **Lr Lp**] comunibus **R** 45 Quod *om.* **R** 46 *Vt*] *Et* **A** 48 hanc et illum] hunc et illam **Ba A La Rc R P** 49 huius *om.* **P** 51 in *om.* **Ba^{Pc} A** captionem] caucionem **R**

⁵³³Ex 32,35; Cf. SL D.50 12 (p.c.) v. *Aaron* ⁵³⁴Cf. SL, Prologus, non- misericordiam ⁵³⁵D.45 c.10 ⁵³⁶D.86 c.14 ⁵³⁷C.26 q.7 c.12 ⁵³⁸D.9 c.11 ⁵³⁹C.2 q.1 c.6 ⁵⁴⁰C.6 q.4 c.6 ⁵⁴¹Cf. SL D.50 c.25 v. *cogunt enim multos*, Hinc-computari

contineat⁵⁴², ut supra d.iii. Erit autem⁵⁴³.

26. *Absit a Romana*. Forte⁵⁴⁴ iste Ciprianus non apostolicus sed Alexandrinus patriarcha fuit. Aliter subditi eum reprehendere non auderent.
55 Papa tamen princeps patrum interpretatur, quod cuilibet prelato conuenit⁵⁴⁵.

28. *Domino sancto* etc. usque *illos enim ad pristinos gradus redire canones precipiunt*. Hinc collige lapsos post penitentiam de communi iure restitutionem posse petere ut infra e. d. Sacerdos⁵⁴⁶, d. e. Considerandum⁵⁴⁷, C.xxiiii. q.i. Quisquis⁵⁴⁸, C.i. q.ult. Conuenientibus⁵⁴⁹, C.i. q. ult. Dispensationes⁵⁵⁰. Vel exponas: *precipiunt*, idest permittunt, ut infra
60 C.xxviii. q.i. Si autem⁵⁵¹.

29. *Si quis diaconus* etc. usque *nec compunctio humilitatis*. Hinc⁵⁵² collige per extrinseca posse intrinseca deprehendi ut infra C.xxvii. q.i. Nec aliqua⁵⁵³, C.xxxi. q.ii. Si uerum⁵⁵⁴, C.xxxii. q.ult. Non satis⁵⁵⁵, C.i. q. ult. Didici⁵⁵⁶, C.
65 vii. q. ult. c.ult.⁵⁵⁷

34. *De hiis uero* etc. usque *de misericordia Dei*. Per⁵⁵⁸ quod uidetur quod in hoc etiam casu de iustitia debent deponi. Idem est ergo cum occulte et cum publice peccatur. Solutio: non ideo dicit de misericordia Dei, quod in hoc casu de iuris rigore possit deponi, sed quia de iure continente
70 misericordiam toleretur et hec misericordia ius est et peti potest. Vel misericordia non refertur ad ordinem seruandum quem de communi iure in hoc casu potest seruare, sed ad ueniam delicti quam a Deo miserante recepit.

36. *De hiis clericis* etc. usque *corporis Domini duobus annis*. Hec pena non propter reatum homicidii hiis infligitur sed forte ad cautelam uel ideo
75 quia aliquantulam culpam in hoc habuerunt uel quia perfectionem illam

54 fuit] erat **A P** Aliter] Alias **A P** 58 infra] arg. d.e. Bene ualet *add.* **A Rc P**] Bene ualeret *add.* **La** 60 Dispensationes *om.* **Lr Lp^{ac}** Vel *om.* **Lp** Vel- 61 autem *om.* **La Rc** 61 xxviii] xxiiii **Ba**] xxviii **A** Si autem] Sic est **Lr Lp P**] Sic autem **A** 62 *nec*] si **A** 63 infra] arg. *add.* **A** 64 xxxii.] xxxiiii. **A La Rc P**] xxxiiii **R** 66 *uero*] si **A** 67 debent] deberet **Ba A La P om. Rc**] debet **R** cum¹] dum **Ba** 68 peccatur] peccant **A** Dei *om.* **Ba A La Rc R P** 70 toleretur] toleratur **A** ius] et *praem.* **Ba** 71 non *om.* **Lr Lp^{ac}** seruandum] reseruandum **R**] grauandum **A** 72 recepit] accipit **A La Rc P** 73 usque] *ad add.* **A** pena] penitentia **P** 75 habuerunt] habuerit **Ba A La Rc P**

⁵⁴²Cf. supra D.4 c.2, nn.48, 51; infra D.100 c.5, n.934 ⁵⁴³D.4 c.2 ⁵⁴⁴Cf. SL D.50 c. 26, Forte-fuit ⁵⁴⁵Cyprianus, CSEL 3.2.55 ⁵⁴⁶D.50 c.24 ⁵⁴⁷D.50 c.53 ⁵⁴⁸C.14 q.1 c.3 ⁵⁴⁹C.1 q.7 c.4 ⁵⁵⁰C.1 q.7 c.16 ⁵⁵¹C.24 q.1 p.c.4 ⁵⁵²Cf. SL D.50 c.29, Hinc-deprehendi ⁵⁵³C.27 q.1 c.4 ⁵⁵⁴C.31 q.2 c. ⁵⁵⁵C.34 q.1-2 c.3 ⁵⁵⁶C.1 q.7 c.15 ⁵⁵⁷C.7 q.2 c.2 ⁵⁵⁸Cf. SL D.50 c.34 v. *de misericordia Dei*, Per- recepit

clericorum non tenuerunt secundum quam clerici ab hostili sanguine abstinere debent.

39. *Studeat* etc. usque *beneficium sibi et ecclesie sue*. Hinc collige aliquem posse priuari officio sed non beneficio ut hic et supra d.xxviii. c.penult.⁵⁵⁹
80 Et hoc est speciale, nam regulariter alicui aufertur officium et beneficium ut infra d.lxxxi. Si quis amodo⁵⁶⁰.

57. *Hiis uero qui egritudinis langore*. Hinc⁵⁶¹ collige quod qui in egritudine aliquid uoluit uel promisit se facere, si sanus hoc adimplere noluit, non cogitur, infra C.xvii. q.ii. Consaldu⁵⁶². Sed hoc quando aliene mentis erat
85 cum uouit; secus si sane mentis esset.

58. *Si ille* etc. usque *contra auctoritatem sedis apostolice*. Hinc⁵⁶³ collige quod si in decisione cause aliqua contrarietas canonibus sedis apostolice uel Nicene⁵⁶⁴ sinodi occurrerit, illa semper debet aliis preiudicare, nam per cccxviii. episcopos Nicena sinodus intelligitur, ut supra d.xv. c.i.⁵⁶⁵ et
90 supra d.xx. De libellis⁵⁶⁶. Vsque *contra illarum auctoritatem in quibus Spiritum Sanctum credimus esse locutum*. Hinc⁵⁶⁷ collige quod si duo religiosi uiri pro aliquo testimonium dixerint et contra sint plures minus honesti, standum est plus religiosorum dictis quam etiam scripture aliorum ut infra C.xi. q.i. Quicumque⁵⁶⁸, contra; arg. supra d.ix. Ego solus⁵⁶⁹.

68. *Placuit ut penitentes* etc. usque *ita ut manum non imponant*. Sequens littera soluit hoc ut non imponant manum altari ministrando, ut hic dicitur, nec sacra contingant. Vel si de manu exsufflatoria dicatur, hec potest ratio reddi quia, cum iste indiguerit manu expulsoria et reconciliatoria, indignum est ut aliis manum imponat exsufflatoriam. Vnde hic colligi potest quod

76 clerici] clericis A hostili] etiam add. A Rc 77 debent] uidetur A 80 alicui] cui A 82 *Hiis*] *Is* A^{Pc} F qui om. A Hinc collige om. P 83 uoluit] uoluerit Ba La] uouit A P promisit] promiserit Ba La se facere om. A noluit] noluerit Lp^{ac} Ba A La non- 85 uouit om. Lr 84 infra] ut A quando] qui A 85 cum] dum A 87 aliqua] ecclesie Ba^{ac} 88 Nicene] cetu add. R occurrerit om. Rc semper] pars Ba debet] deberet A] debent La Rc 89 d.xv - 90 supra om. Rc 90 *illarum*] *illorum* A F *auctoritatem*] *definitionum* F 91 esse om. Ba A La Rc R uiri om. A La Rc 92 dixerint] dixerunt A standum] credendum Ba 93 plus om. P scripture] scriptis A ut om. A 94 Ego solus om. Lr Lp^{ac} R solus] solis F 96 ut²] unde A P 98 et] uel A

⁵⁵⁹D.28 c.16 ⁵⁶⁰D.81 c.16 ⁵⁶¹Cf. GS 92, 381 ⁵⁶²C.17 q.2 c.1 ⁵⁶³Cf. GS 93, 381-82. ⁵⁶⁴Concilium Oecumenicum anni 325; cf. *Conciliorum Oecumenicorum Decreta* (COD) 4-15, edidit Istituto per le scienze religiose Bologna, 1973. ⁵⁶⁵D.15 c.1 ⁵⁶⁶D.20 c.1 ⁵⁶⁷Cf. GS 94, 382 ⁵⁶⁸C.11 q.1 c.35 ⁵⁶⁹D.9 c.5

100 alicui conceduntur maiora cui negantur minora.

<DISTINCTIO LII>

1. *Sollicitudo* etc. usque *prepostero*. Hinc habemus quod ordinis preposteratio quod factum est non immutat ut supra d.xxiii. Quorundam⁵⁷⁰ et C.i. q.i. Si quis per ignorantiam⁵⁷¹. Item hinc uidetur posse colligi quia
5 qui accipit sacerdotium, diaconatu uel subdiaconatu postposito, in ueritate sacerdos est. Nec quoad ordinis susceptionem referre credimus si scienter uel ignoranter hoc fiat sed quoad hoc, ut promotus ualeat uel non ualeat ministrare.

<DISTINCTIO LIIII>

15. *Fraternitatem* etc. usque *ad seruiendum sibi dicitur comparasse*. Cum canon contra aliquem presumit ita quod aut penam statuatur tamquam super certo aut non, cum itaque presumit ita quod penam statuatur, tunc
5 non admittitur probatio in contrarium, ut hic dicitur et infra C.xi. q.i. Si quis clericorum⁵⁷². Canon enim ibi presumit quod mala intentione cartam coniurationis scripserat nec concedit ei locum excusationis sed uelud super certo penam statuit, ut infra d.lviii. c.i.⁵⁷³

23. *Multos* etc. usque *que in testamento ueteri morte mulctantur*. Hinc

100 negantur] denegantur A Rc P minora] ut d. li. *add.* A

<DISTINCTIO LII>

2 *Sollicitudo*- 8 ministrare *om.* La Rc *prepostero*] *prepopero* F habemus] habes A
4 et *om.* A per ignorantiam] piger Lr Lp quia] quod A R 6 est] Sed nec enim
precedentia quoad futuram implendam sed ad decorem credo addita; cum enim omnes
episcopi su(ccessores) apostoli fuerunt episcopi non legimus quod precedentes susceperint
ordines *add.* Lp (*glossa fol. 9rb, in margine b*) si] susceperit *add.* Lp 7 uel] si *add.*
Lp ualeat¹] possit A P 8 ministrare] ne manum non imponant *add.* Lp^{ac}

<DISTINCTIO LIIII>

2 usque] *manum non imponant add.* R 3 presumit] presumat Ba] aut *add.* Ba^{pc} ita
quod] aut A La Rc P quod] presumit *add.* Ba^{pc} statuatur] statuit A 4 cum
om. Lr Lp^{ac} itaque] ita quia Ba] ita R ita quod] itaque R 6 enim *om.* Rc
7 nec] sed A ei] eis Ba A La Rc R P 8 statuit] statuatur Lr Lp

⁵⁷⁰D.23 c.14

⁵⁷¹C.1 q.1 c.59

⁵⁷²C.11 q.1 c.25

⁵⁷³D.68 c.1

- 10 colligitur peccata⁵⁷⁴ uoluntatis non impedire alicuius promotionem; nam ea in Veteri Testamento non puniebantur. Lex enim illa manum comprimebat, non animam, ut infra d.lxi. c. Bene nouit⁵⁷⁵.

<DISTINCTIO LV>

1. *Priscis igitur etc. usque etiam de laicis anteacta uita eius requiratur, et qualiter in laicali habitu uixerint; nam si in seculo enormia commiserunt et facti monachi promoueri non possunt, ut infra C.xvi. q.i. Legi⁵⁷⁶ et infra*
 5 *d.lxvii. c.ult.⁵⁷⁷*
2. *Nullus etc. necesse fuit ut nunc seueriorem regulam. Hic pena seuerior statuitur ordinatoribus indignorum, sed non seuerior est ea qua et ordinans et ordinatus deponitur, ut supra d.li. c.i.⁵⁷⁸ nec seuerior ex qua ordinatus amittat executionem ordinationis ut supra d.l. Ex penitentibus⁵⁷⁹. Sed hec*
 10 *dicitur esse seuerior quia illi adiungitur que tantum amittit executionem ordinationis. Vsque qui salubriter a sanctis patribus instituta obseruare contempnit. Hinc collige nullius esse momenti illa priuilegia in quibus contra canones inuenitur aliquid esse statutum cum nec etiam generalibus legibus sit obediendum si non fuerint salubriter institute, ut illud Telesfori, supra*
 15 *d.iiii. Denique⁵⁸⁰, C.ii. q.vii. Quapropter⁵⁸¹, C.xxv. q.ii. Si quis⁵⁸².*
3. *Penitentes etc. usque factum suum ipse dissoluet. Hoc fieri credimus in contemptum et iniuriam⁵⁸³ ordinatoris ut infra C.vii. q.i. Episcopus in diocesi⁵⁸⁴, C.xxi. q.ii. c.i.⁵⁸⁵, d.lxx. c.i.⁵⁸⁶, d.lxxxi. Quicumque⁵⁸⁷.*

10 ea] eo A 11 puniebantur] impuniebantur Lr Lp^{ac} R 12 animam] animum A La Rc
 <DISTINCTIO LV>
 2 igitur om. A requiratur] requirantur A et] idest Ba A La Rc om. P 3 uixerint] uixerunt A si om. R 4 et] etiam Ba A La Rc R P ut om. A 5 lxvii] lxxvii A
 6 etc.] usque add. A seueriorem] seuiorem A seuerior] seuior Lr 7 seuerior] seuior Lr 8 c.i - 9 d.l. om. R (omoio.) seuerior] seuior Lr ex] ea A La Rc P
 9 amittat] amittit A 10 seuerior] seuior Lr amittit] admisit Lp R] aufert Ba^{pc}
 14 supra] ut praem. A 17 infra] arg. add. A

⁵⁷⁴Cf. SL D.54 c.23 v. *maculatus*, peccata-Bene ⁵⁷⁵D.61 c.18 ⁵⁷⁶C.16 q.1 c.36 ⁵⁷⁷D.67 c.2 ⁵⁷⁸D.51 c.1 ⁵⁷⁹D.50 c.55 ⁵⁸⁰D.4 c.6 ⁵⁸¹C.2 q.7 c.47 ⁵⁸²C.25 q.2 c.18
⁵⁸³Cf. SL D.55 c.3 v. *dissoluit*, iniuriam-q.ii. c.i ⁵⁸⁴C.7 q.1 c.28 ⁵⁸⁵C.21 q.2 c.1 ⁵⁸⁶D.70 c.1 ⁵⁸⁷D.81 c.5

6. *Qui partem*. Non credimus quod quelibet minima particula digiti
 20 abscissa promotionem impediatur sed talis que digiti euidentem deformitatem
 inducat, ut in Extra. Licet preter solitum⁵⁸⁸ etc. Vsque *meruit ueniam*. Non⁵⁸⁹
 dicit ueniam pro misericordia, cum ad promotionem nichil obsit ut infra e.
 d. Lator⁵⁹⁰, sed dicit ueniam pro impunitate ut infra C.xxxv. q.ix. Veniam⁵⁹¹.
11. *Lator presentium* usque *sinistre manus digitum*. Vel forte ideo dicitur,
 25 nam si dextere manus digitum, puta pollicem, indicem uel medium
 amisisset, cum quibus signatur eucharistia et tractatur, non credimus
 quod debet tolerari uel promoueri. Vel de tali quesitum fuit et de eo est
 responsum. Ordo⁵⁹² littere: 'que et nos reperientes collaudamus merito
 studium tue sanctitatis, de hoc scilicet quia solertia tua' etc.
- 30 13. *Si euangelica* etc. usque *aliquem casum*. Hinc⁵⁹³ collige quod si canones
 generaliter aliquid statuunt, non licet alicui contra facere nisi ubi canon
 aliquem casum excipit, ut infra C.xxxi. q.i. c.ult.⁵⁹⁴, C. i. q.iii. Saluator⁵⁹⁵,
 d.xix. Si Romanorum⁵⁹⁶, C.i. q.vii. c.ii.⁵⁹⁷, C.xxii. q.v. Hoc⁵⁹⁸.

<DISTINCTIO LVI>

5. *Nasci de adulterio*, idest adulterium de quo quis nascitur, non est eius
 culpa qui nascitur etc.
7. *Satis peruersum* etc. usque *quem sua culpa uel facinus ab officiis et quo*
 5 *fungitur gradu non deicit*. Hinc collige pro peccatis parentum filios non posse
 puniri ecclesiam amittendo, ut infra C.i. q.iiii. Quia presulatus⁵⁹⁹, excepto eo

19 *partem*] *cum add.* **Rc** Non credimus *om.* **P** 20 abscissa *om.* **Rc** que digiti] digiti
 qui **Lr Lp** 21 ut- etc. *om.* **La Rc** Licet] dicit **Ba** Licet-solitum] dici potest solutum
Lp R etc. *om.* **A** Non] Hic **A La** 23 ix.] viii. **A** 24 *presentium*] etc. *add.* **A**
 Vel] Hoc **Ba A La Rc R** 25 nam] quia **Ba** indicem] uel *praem.* **A** 26 credimus
om. **Rc** 27 debet] deberet **A** est *om.* **La** 28 que] quod **Lr Lp A** collaudamus]
 laudamus **Ba** 29 quia] quod **Ba** etc. *om.* **A** 31 nisi *om.* **Lr Lp** 32 infra]
 arg. *add.* **A** 33 c.ii.] contra *add.* **A Rc R** Hoc *om.* **P** Hoc] contra *add.* **Ba A La Rc R P**
 <DISTINCTIO LVI>
 2 de *om.* **Rc** 3 etc. *om.* **A**

⁵⁸⁸1 Comp. 5.12.1 (X 5.14.1 = Porro si clericus) JL 14091. ⁵⁸⁹Cf. SL D.55 c.6 v. *misericordiam*,
 Non-Veniam ⁵⁹⁰D.55 c.11 ⁵⁹¹C.35 q.9 c.5 ⁵⁹²Cf. SL D.55 c.11 v. *sinistre*, Ordo-tua
⁵⁹³Cf. SL D.55 c.13 v. *aliquem casum*, Hinc- c.ult. ⁵⁹⁴C.31 q.1 c.13 ⁵⁹⁵C.1 q.3 c.8 ⁵⁹⁶D.19
 c.1 ⁵⁹⁷C.1 q.7 c.2 ⁵⁹⁸C.22 q.5 c.8 ⁵⁹⁹C.1 q.4 c.5

quod de simonia dicitur, infra C.i. q.v. c.i. et ii.⁶⁰⁰ Vnde ex hoc colligitur quod non debet quis priuari beneficio ecclesie propter peccatum maiestatis quod pater commisit, etsi quandoque filii tales afficiantur ipso iure infames, ut
 10 infra C.vi. q.i. § Verum⁶⁰¹. Infames autem et impediuntur a promotionibus et deponuntur etiam promoti ut C.vi. q.i. Infames⁶⁰². Videtur quod tales non possunt in catalogo clericorum poni.

8. *Dominus noster* etc. usque *nequaquam a sacerdotio repellitur*. Nota quod per hoc decretum et generale consuetudinem ecclesie derogatur⁶⁰³ decreto
 15 xv. Cause q. ult. Cum multe⁶⁰⁴. Si enim filius sacerdotis non est prohibendus a sacerdotio si alias dignus est, ergo est liber quia aliter promoueri non posset ut supra d.liiii. c.i. et ii.⁶⁰⁵, cum ibi dicatur quod filius sacerdotis debet esse seruus ecclesie.

13. *Cenomanensem* etc. usque *non tamen ut hoc pro regula in posterum assumatur*. Hoc⁶⁰⁶ decretum loquitur de filiis quos sacerdotes in sacris ordinibus genuerunt et ipsi inter turbam communiter uiuunt, qui non nisi ex dispensatione propter necessitatem uel utilitatem sunt promouendi. Si autem fuerint spectabilis uite, de mero iure poterunt promoueri ut infra C.i. q.ult. Tali⁶⁰⁷. Hodie tamen nouo iure filius sacerdotis genitus promoueri non
 25 poterit nisi in monasterio uel canonica regulari fuerit conuersatus ut in Extra. c. Quod super hiis de quibus⁶⁰⁸.

7 de *om.* **La R** Vnde- 12 poni *om.* **La Rc** 8 beneficio] officio **Ba** 9 etsi] sed **A P**] si **R** quandoque] quorum **Ba^{ac}**] quoniam **A**] quando **R P** tales] talium **A R P** afficiantur] efficiuntur **A**] afficiuntur **R** infames] infamia **Ba R P** 10 autem] et *add.* **A** 11 etiam] iam *add.* **A** 12 in] de **A** poni] esse **Ba A R om. P** 13 Nota quod] Quidam uolunt **SL** 17 c.i. et ii. *om.* **A** 19 *hoc om.* **F** 22 dispensatione propter *om.* **A** necessitatem] necessitate **A** utilitatem] utilitate **A** promouendi] per dispensationem tantum *add.* **A** 23 uite *om.* **R** 24 Hodie - 26 quibus *om.* **La Rc** nouo] nemo **A** sacerdotis] in sacerdotio *add.* **Lp Ba R P**] et in sacerdotali ordine *add.* **A** 25 uel] in *add.* **A** conuersatus] C.i. q.ult. Tali *add.* **Ba^{Pc}**

⁶⁰⁰C.1 q.5 c.1,2

⁶⁰¹C.6 q.1 p.c.21

⁶⁰²C.6 q.1 c.17

⁶⁰³Cf. SL pr., derogatur-multe

⁶⁰⁴C.15 q.8 c.3

⁶⁰⁵D.54 c.1,2

⁶⁰⁶Cf. SL D.56 c.13v. *Cenomanensem*, Hoc-promouendi

⁶⁰⁷C.1 q.7 c.17

⁶⁰⁸1 Comp. 1.9.5 (= X -), JL 13869

<DISTINCTIO LVII>

1. *Si quis in egritudine etc. usque non enim fides illius uoluntaria sed ex necessitate est*, idest esse uidetur. Nam cetera potest homo nolens credere uero non nisi uolens. Vel fides est ex necessitate, idest sacramentum fidei, scilicet
5 baptismum uidetur ex necessitate accepisse⁶⁰⁹.

DISTINCTIO LVIII

2. *Si quis de alterius etc. usque et ille neque clericus neque canonicus neque prepositus perseueret*. Hinc⁶¹⁰ collige quod monachus uel canonicus regularis non possunt fieri seculares canonici uel archidiaconi uel huiusmodi, ut infra
5 d.lxxxiii. Quorundam⁶¹¹ et C.xvi. q.i. De presentium⁶¹². Responsio: quia ad hec non est profectus religionis sed descensus, quia⁶¹³ ex eo apparet quod inuito episcopo potest clericus intrare monasterium, ut infra C.xviii. q.ii. Due sunt⁶¹⁴, non econuerso, ut infra C.e. q.iii. Statuimus⁶¹⁵ et nullius rei ecclesiastice dignitas debet sine delicto proprio immutari, ut infra C.xix. Que
10 semel⁶¹⁶ et infra de con. d.i. Ligna⁶¹⁷. Episcopus⁶¹⁸ autem monachus fieri non potest, ut infra C.xviii. q.i. c.i.⁶¹⁹; nam in episcopatu multorum utilitati studendo plus meretur quam in monasterio ubi priuate utilitati studet; et multorum utilitas preponenda est utilitati paucorum⁶²⁰, ut infra C.ii. q.vii. Sancta⁶²¹ et C.vii. q.i. Scias frater⁶²² et C.viii. q.i. In scripturis⁶²³.

<DISTINCTIO LVII>

3 *est om. Rc* nolens] uolens Lr uero *om. La*

<DISTINCTIO LVIII>

2 *neque canonicus om. F* 4 uel²] et A 5 lxxxiii.] lxxiii. La Rc P Responsio *om. A*
Rc 6 hec] hoc A non est *om. P* profectus] ascensus A descensus] defectus Lr
quia] quod A quod] quia A 7 q.ii.] q. i. A 8 infra *om. A* 9 infra *om. A*
11 non *om. Lr Lp Ba^{ac} La* xviii.] xviii. A 13 ut *om. A* 14 et *om. A*

⁶⁰⁹Cf. SL D.57 c.1 ⁶¹⁰Cf. SL D.58 c.2, Hinc-Quorundam ⁶¹¹D.74 c.6 ⁶¹²C.16 q.1
c.20 ⁶¹³Cf. SL D.58 c. 2, quia-debet ⁶¹⁴C.19 q.2 c.2 ⁶¹⁵C.19 q.3 c.3 ⁶¹⁶C.19 q.3 c.4
⁶¹⁷De cons. D.1 c.38 ⁶¹⁸Cf. SL D.58 c.2, Episcopus-scripturis ⁶¹⁹C.19 q.1 c.1 ⁶²⁰Cf.
SL D.58 c.2 ⁶²¹C.2 q.7 c.56 ⁶²²C.7 q.1 c.35 ⁶²³C.8 q.1 c.9

<DISTINCTIO LX>

1. *Nullus* etc. usque *archidiaconum instituere*. Potest⁶²⁴ namque archidiaconus et archipresbiter et decanus eligi in minoribus ordinibus sed non confirmari. Quod habetur ex quodam c. d.lxiii. Si in plebibus⁶²⁵, ubi
 5 dicitur quod interim dum archipresbiter ordinatur, archidiaconus provideat plebi. Vnde patet quod potest eligi in minoribus ordinibus. Hic enim non dicitur quod in minoribus ordinibus non possunt eligi, sed confirmari. Ante
 xiiii autem annum non debet alicui dignitas dari ut in extra. Indecorum⁶²⁶.

<DISTINCTIO LXI>

8. (p.c.) - 9. *Ex hiis omnibus* etc. usque *ubi causa non adheret uitium non imputatur*. In hiis locum habet quod hic dicitur que propter aliquam causam ex dispensatione contra rigorem canonum permittuntur et causa exprimitur.
 5 In aliis autem quorum licet aliqua fuit causa constitutionis locum non habet et ubi causa non exprimitur etsi quoquomodo ibi intelligi possit et perpetuam ibi habet causam prohibitionis, ut infra C.xxxii. q.i. c.ii.⁶²⁷ et C.e. q.vii. *Temera*⁶²⁸.
10. *Osius episcopus* usque *non ut prius ordinetur nisi ante lectoris munere et officio presbiteri aut diaconi*. Hic ordo exprimitur qualiter sit episcopus

<DISTINCTIO LX>

2 *instituere*] *constituere* A 3 et *om.* A archipresbiter] prepositus SL 4 ex] in Ba R c.] decreto Lr 5 quod interim *om.* Ba interim] non minus *add.* A 6 Hic-7 eligi *om.* Lr Lp^{ac} Hic - 7 ordinibus *om.* La (*omoio.*) 7 sed] non debet *add.* Lr Lp^{ac} confirmari] Nam *add.* R] post *add.* R^{ac} Ante - 8 Indecorum *om.* A La Rc 8 autem *om.* R

<DISTINCTIO LXI>

2 *Ex om.* A Rc 4 et] cum A 5 aliis] his Ba R quorum licet] quorumlibet Lr Lp constitutionis] institutionis Lr 6 et *om.* Ba R quoquomodo] quod Lr] quid R intelligi *om.* P 7 ibi *om.* Ba A La Rc R P c.ii.] Quisquis *add.* Lr] Est et casus ubi licet non cesset prohibitio tamen durat etc. *add.* P et - *Temera om.* A La Rc P 8 *Temera*] et C.xxxiii. q. i. Si pro fortiarias (Si per sortiarias F) (c.4) *add.* Lp Ba^{pc} 9 *Osius episcopus om.* P episcopus *om.* Ba] etc. *add.* A ut prius] ante Ba

⁶²⁴Cf. SL D.60 pr. v. *Ecce ex patre*, Potest-ordinibus ⁶²⁵D.63 c.20 ⁶²⁶1 Comp. 1.8.4 (= X 1.14.3), JL 13820. ⁶²⁷C.32 q.1 c.2 ⁶²⁸C.32 q.7 c.27

postulandus. Potest enim prius postulari, deinde ordinabitur diaconus et eligetur. De eadem autem ecclesia postulari non potest inferior clericus, sed admonendus est per Deum ut accipiat subdiaconatum et sic eligetur, quod docetur infra e. d. Bene nouit⁶²⁹.

15 13. *Nullus inuitis* etc. usque *primum enim illi reprobandi sunt*, idest eligendi quibus electis et reprobatis alicuius criminis obiectu coram superiore ut infra d.lxxxv. c.i.⁶³⁰ Alii eligantur uel reprobandi sunt ab ipsis eligentibus qui in electione merita singulorum diiudicant. *Vsque sit facultas clericis renitendi si se uiderint pregrauari*. Hoc tunc locum habet cum duo uel tres in
20 electione dissentiunt, si iustam causam allegant uel quando a metropolitano sibi uident dari indignum.

16. *Obitum* etc. usque *ut remoto studio*, idest dissentione ut ibi, si studia ceperint esse diuersa, ut infra d.lxxix. Si transitus⁶³¹ et d.xcv. Olim⁶³². Nam si proprie acciperetur studium, contradiceretur canonibus in quibus dicitur
25 quod electio cum magno studio et examinatione est facienda ut infra C.viii. q.ii. *Dilectissimis*⁶³³. *Vsque eligi permittas*, non precipit. Vnde hinc potest colligi quod si clerici concedunt electionem alicui faciendam et scribunt se consentire in eum quem ille elegerit nisi fuerit criminosus et de alia ecclesia eligatur, non poterint utique irritare electionem, ut infra C.xviii. q.ii.
30 *Quam sit necessarium*⁶³⁴ et in Extra. c. Causam que⁶³⁵. *Vsque monasteria autem* etc. Hinc collige uisitatorem ecclesie prebendas ecclesie cui uisitationis impertit officium canonicè posse inter clericos diuidere, ut infra e. d. c. ult.⁶³⁶

17. *Cathenensis* etc. usque *impossibile est enim*, iuris impossibilitate. Iste enim erat suffraganeus eius sine cuius consensu nichil debebat facere

11 postulandus] ordinandus **Lr Lp^{ac}** 12 autem] tamen **A** non *om.* **Lr Lp^{ac}** 13 ut] ipse *add.* **A** 15 *enim*] *nunc* **A** 16 obiectu *om.* **Lr Lp^{ac}**] obiecta **La** 17 eligantur] alligantur **La** 18 merita *om.* **Rc** diiudicant] etc. *add.* **A** *facultas*] *difficultas* **A** 19 in] ab **Ba^{Pc} A La Rc P** 20 quando *om.* **La** 23 xcv.] xxv. **A** 24 contradiceretur] contradiceret **Ba A La R P**] contradicetur **Rc** 26 q.ii.] q.iii. **A** precipit] recipit **A** 27 concedunt] concederent **A** 28 et de] idest **Rc** 29 poterint] poterit **Ba**] potuerint **A** utique *om.* **Ba A La Rc R P** irritare] irretire **Lp**] mutare **Ba Rc R** ut *om.* **La** infra- 30 que *om.* **A** infra- 30 et *om.* **Ba La Rc R P** 30 et in Extra. c. Causam que *om.* **Lr Lp^{ac}** Causam que *om.* **Ba La R** 31 prebendas *om.* **P** 32 ult.] Vnde uidetur quod uisitatoris tempore curreret contra eam prescriptio. Visitator autem potest esse unus de eligentibus et eligi non posset dummodo per eum non fieret *add.* **Ba^{Pc}** (*glossa in margine inf. b*) 33 *est om.* **A**

⁶²⁹D.61 c.18 ⁶³⁰D.85 c.1 ⁶³¹D.79 c.10 ⁶³²D.95 c.5 ⁶³³C.8 q.2 c.2 ⁶³⁴C.18 q.2 c.5
⁶³⁵1 Comp. 1.4.17 (= X 1.6.8), JL 14070. ⁶³⁶D.61 c.19

- 35 dominus papa de hiis que ad eius officium pertinebant⁶³⁷, ut infra C.ix. q.iii. Conquestus⁶³⁸, nec dicitur posse fieri quod de iure non fit, ut infra C.xi. q.iii. Nolite⁶³⁹. Vel more loquitur humano. Vsque *qui nec uxorem habeat nec filios*. Contra tales enim semper presumunt canones. Vnde si⁶⁴⁰ alii digni inueniuntur, hii tales non sunt eligendi. Cum autem alii inueniri digni
40 non possunt, tunc exacta prius cautione omnium rerum suarum, poterit ordinari ut supra d.xxviii. De Siracusane⁶⁴¹. Vsque *eligitur auxilium Dei compellat*. Hinc collige inuitum posse ordinari et ad hoc cogi ut supra d.xl. Ante omnia⁶⁴², d.xciii. Si quis episcopus per manum⁶⁴³, C.xxviii. q.iii. Displicet⁶⁴⁴, d.xl. Innouamus⁶⁴⁵, d.lxxiii. Placuit⁶⁴⁶.
- 45 18. *Bene* etc. usque *uel monachus*. Et nota quod ideo dicit uel monachus uel subdiaconus, quia factus monachus etiam in minoribus ordinibus potest eligi. Arg. illius capituli quod infra d.lxxvii. c. ult. ⁶⁴⁷ Si uero non esset monachus sed tantum clericus secularis, qui esset subdiaconus eligi in episcopum non ualeret⁶⁴⁸, ut supra d.lx. c. ult. ⁶⁴⁹ Vel sic, *monachus fiat*,
50 ne contra uotum suum ueniat quod Deo promisit. Vel et factus monachus, *subdiaconus fiat*, quia aliter, secundum quosdam, et monachus factus eligi non ualeret.

<DISTINCTIO LXIII>

10. *Quanto* etc. usque *in consecrandum antistitem nostrum spectatur*

35 q.iii] q.iii. A 36 nec] non A dicitur] dicit Lr fieri] non Rc de om.
A xi] xv R 37 Nolite] et xxii. q. ii. Faciat (c. 15) add. Ba^{Pc} more] in ore Rc
39 autem om. Ba A R 40 cautione] conuictione La] actione Rc 41 *eligitur auxilium*]
eligi cum auxilio R F *auxilium] auxilio* A 42 inuitum] aliquem P supra]
arg. add. A 43 omnia] infra add. A manum] manus A 45 *Bene*] non add.
A *Bene*- 52 ualeret om. La ideo] non A P 46 ordinibus om. P potest]
posset A 47 quod] est add. Ba A Rc R P infra] prima R 48 secularis om.
P] adminus add. A Rc qui] nisi Ba^{Pc} A Rc R P subdiaconus] ad minus add.
Rc P 49 non om. A lx] lxx Lr Lp sic] si A P *monachus] canonicus*
P 50 Vel] pro add. Ba^{Pc} A Rc P 51 aliter om. P et] etiam Ba A R P
<DISTINCTIO LXIII>
2 usque] et add. A

⁶³⁷Cf. SL D.61 c.17 v. *Cathenensis*, C.ix-Nolite
SL D.61 c.17 v. *nec uxorem habeat*, si-Siracusane
⁶⁴⁴C.23 q.4 c.38 ⁶⁴⁵D.60 c.3 ⁶⁴⁶D.72 c.3
monachus, Et nota- ualeret ⁶⁴⁹D.60 c.4

⁶³⁸C.9 q.3 c.8

⁶⁴¹D.28 c.13

⁶⁴⁷D.67 c.2

⁶³⁹C.11 q.3 c.86

⁶⁴²D.40 c.7

⁶⁴⁸Cf. SL D.61 c.18 v. *ut uel*

⁶⁴⁰Cf.

⁶⁴³D.92 c.7

arbitrium. Hinc collige quod sicut in confirmatione episcopi, archiepiscopi consensus est necessarius ut infra d. prox. c.i.⁶⁵⁰, sic in confirmatione archiepiscopi summi pontificis desideratur consensus, ut hic et infra ea. d. Salonitane⁶⁵¹. Vsque *ne quid quod ad cautelam pertinet omittamus*. Non refertur hoc ad subscriptionem que quodammodo de substantia electionis est et eam confirmat sed ad hoc quod subiungitur ut absentes magnates consulantur. Vnde ex hoc non potest probari quod laici debent interesse electioni quoniam ad cautelam tunc fuit permissum fieri. Vsque *perdurare*. Hinc expresse colligitur quod si clerici aliquem eligunt, nec subscribunt, nec eum inthronizant, licet eis, si uoluerint, electionem mutare, ut supra d.xxviii. De Siracusane⁶⁵². Post subscriptionem, uero, nequaquam⁶⁵³, ut in corpore canonum, c. Osius episcopus qui ad hec⁶⁵⁴ et C.xxviii. Omnes et⁶⁵⁵ et Cod. lib. iii. de fide instrumentorum, l. Contractus⁶⁵⁶ et Cod. lib. iiii. de non numerata pecunia, l. Generaliter⁶⁵⁷.

11. *Plebs Diocensis* etc. usque *a paucis et tenuibus putatur electus*. Si enim a paucis et grauioribus esset electus preponi posset ei qui a pluribus et minoribus eligeretur nisi aliud eum iuuaret ut supra d.xix. In canonibus⁶⁵⁸. Vsque *ex omnibus sepe dicti loci parochiis*. Nota⁶⁵⁹ parochianos clericos, religiosos scilicet, debere electioni episcopi interesse, ut infra d. e. Obeuntibus⁶⁶⁰. Et per hoc credimus derogatum esse decreto

3 archiepiscopi] episcopi **Rc** 4 necessarius] scilicet *add.* **Ba Rc R** 6 *omittamus*] *commutatam* **Ba P** 8 sed *om.* **Lr Lp^{ac}** hoc] id **Ba A La Rc R P** 9 consulantur] consuluntur **A** debent] deberent **A** 10 electioni] sed *add.* **Ba R** quoniam] tamen *add.* **Lp P**] tantum *add.* **A** 14 et C.xxviii-16 Generaliter *om.* **La** Omnes] /// de fide /// in /// iiii. de pecunia non numerat a, Generaliter (Cod. 4.30.13) licet /// //// mutare non possint. Non tantum ex sola electione /// electo acquiritur antequam confirmetur nec posset electus cogere eligentes ne prederent nec remouere *add.* **Ba** (*glossa in margine inf. a, p. 13a*); sed secundum rei ueritatem hoc ad subditos non ad successores /// nec papa potest aliquos ligare /// sententiis uel statutis quam interpretatio canonum a canone apostolico reseruatur ut infra C.i. q. v. c.i. Secus uel forte in aliis prelatis *add.* **Ba** (*glossa in margine inf. b, p. 13b*) et² *om.* **A** 15 Cod.-16 pecunia] c. ult. (est **Lp**) nunc de instrumentorum, Contractus (Cod.4.21.17) et d. xix. de pecunia, Non inter **Lr Lp** iii.] iiii. **A** l. *om.* **A** iiii.] xiiii. **A** 16 l. *om.* **A** 17 *Diocensis*] *Diatrensis* **Ba P**] *Dyiocrensis* **A**] *Diotrensis* **La**] *Diocrensis* **Rc**] *Dictrensis* **F** *putatur*] *ut posset* **Rc** si-18 electus *om.* **Rc P** (*omoio.*) 19 iuuaret] impediret **A** 20 canonibus] canonicis **A**

⁶⁵⁰D.64 c.1 ⁶⁵¹D.63 c.24 ⁶⁵²D.28 c.13 ⁶⁵³Cf. Juncker, 'Die Summa', 341 (Cf. Huguccio, *Summa in Decretum*, D.63 c.10 v. *subscripta relatio*). ⁶⁵⁴C.6 q.4 c.7 ⁶⁵⁵C.28 q.1 c.14 ⁶⁵⁶Cod. 4.21.17 ⁶⁵⁷Cod. 4.30.13 ⁶⁵⁸D.19 c.6 ⁶⁵⁹Cf. SL D.63 c.11 v. *parochiis*, Nota-canonum ⁶⁶⁰D.63 c.35

Fulgentii⁶⁶¹, infra e. d. § Ex hiis⁶⁶², nisi quis dicat pro diuersitate ecclesiarum intelligendam esse uarietatem canonum.

25 12. *Nosce* etc. usque *et fidelis populi consensus*. Quid autem si populus non consentiat in eum quem clerus elegit? Tunc docendus est non sequendus, nisi⁶⁶³ irreuocabiliter in eadem obstinatione permanserit, ut supra d.xxviii. De Siracusane⁶⁶⁴. Tunc quidem subtrahendum est aliquid seueritati ut maioribus sanandis malis caritas sincera subueniat, ut supra d.l. Vt
30 constitueretur⁶⁶⁵.

19. *Metropolitano* etc. usque *ordinetur*. Comprovinciales episcopi non ad eligendum metropolitanum sed ad electum consecrandum conueniunt, ut ultima dictio canonis sonat. Vel tunc potuerunt eligere cum clerici uel ullum omnino uel malum eligunt⁶⁶⁶, ut infra C.ix. q.iii. Cum simus⁶⁶⁷ uel cum
35 inter eligentes dissensio oritur, ut infra d.e. c.ult.⁶⁶⁸ Conuenient autem isti uel auctoritate summi pontificis uel huius canonis ut infra d.lxxix. Si quis⁶⁶⁹.

20. *Si in plebibus* usque *dum ordinatur*. Hinc potest colligi quod archipresbiter potest eligi in minoribus ordinibus, similiter archidiaconus et decanus et prepositus⁶⁷⁰. Et secundum hanc eius sententiam istud ad
40 archidiaconum refertur; secundum aliorum opinionem ad archipresbiterum.

22. *Adrianus* etc. usque *anathematis uinculo innodauit*. Hinc collige

25 et - 26 consentiat *om. A* et- consensus *om. P* autem *om. P* si] fieri *R*
26 elegit] elegerit *A* sequendus est non docendus *tr. Lr Lp Ba^{ac} R* 27 permanserit] permanserint *A* 33 ultima] uelut *Rc* dictio] distinctio *Lr Lp A^{Pc}* 34 uel²] et *Ba*
35 d.e. - 36 ut *om. Rc* 36 quis] vel auctoritate capituli maioris ecclesie quia non potest tantum sed etiam ecclesie auctoritate fecerunt *add. Lp Ba^{Pc} A* 37 usque] etiam *add. A* potest colligi] collige *Lr Lp* quod- 38 eligi *om. Lr Lp^{ac} R* 39 decanus et prepositus] decani et prepositi posse eligi diaconus *R* Et - 40 archidiaconum *om. R* eius *om. La Rc* istud *om. P* ad - 40 opinionem *om. Rc* 40 archipresbiterum] Vel quod melius est etiam dum ordinatur ipsa ecclesia, idest donec ibi prelatus instituat (statuitur *A*). Interim archidiaconi cum (iura *A*) debet plebs regi. Vnde per hoc non probatur quod in minoribus ordinibus possit eligi archipresbiter uel decanus *add. Ba^{Pc} A* 41 *innodauit*] Sed secundum rei ueritatem hoc ad subditos, non ad successores refertur. Non enim propter (propter *om. Ba^{Pc}*) papam potest (aliquis *add. Ba^{Pc}*) ligare suis sententiis uel statutis quoniam interpretatio canonum a canone apostolico reseruatur ut infra C.i. q. v. c. i. Secus (uel *add. Ba^{Pc}*) forte est in aliis prelati *add. Ba^{Pc}* (*glossa fol. 13r, margine inferiore b*) *A*

⁶⁶¹Cf. Fulgentius Ferrandus, *Breuiatio canonum*, 11; PL 67.949. ⁶⁶²D.63 p.c.34 ⁶⁶³Cf. SL D.63 c.12 v. *docendus et non sequendus*, nisi-constitueretur ⁶⁶⁴D.28 c.13 ⁶⁶⁵D.50 c.25 ⁶⁶⁶Cf. SL D.63 c.19 v. *prouinciales* ⁶⁶⁷C.9 q.3 c.3 ⁶⁶⁸D.63 c.36 ⁶⁶⁹D.79 c.1 ⁶⁷⁰Cf. SL D.63 c.20 v. *et dum ordinatur*

predecessorem posse successorem ligare, C.xii. q.ii. Non liceat pape⁶⁷¹,
d.e. Tibi domino⁶⁷², C.ii. q.iii. Mandastis⁶⁷³ contra; C.ii. q.iii. Auditum⁶⁷⁴
contra; C. i. q.v. c.i.⁶⁷⁵

45 23. *In sinodo* usque a *supradicto rege laudetur*. Hec omnia capitula que
principibus uidentur electionem concedere episcoporum multiplici ex causa
sunt abrogata, tum quia ipsi eisdem priuilegiis abrenuntiauerunt ut infra
d. e. Tibi domino⁶⁷⁶, quia ex causa eisdem fuerunt indulta, qua cessante
debuerunt cessare, tum quia eisdem priuilegiis abutebantur, tum etiam quia
50 per sequentia decreta sunt abrogata. Vel potius ideo quia illud priuilegium
personale fuit, ut supra d.xxiii. In nomine⁶⁷⁷, unde non potuit personam
transgredi.

24. *Salonitane*. Episcopus⁶⁷⁸ iste sub nullius iurisdictione metropolitani
constitutus erat ratione priuilegii sibi forte concessi. Plures enim tales
55 reperiuntur. Alioquin suffecisset si tantum metropolitano suo eius
consecratio intimata esset. Vel potest dici quod metropolitanus erat,
quod datur intelligi ex quodam c. infra d.xiiii. Miramur⁶⁷⁹ et d.lxxiiii.
Honoratus⁶⁸⁰. Ibi enim datur intelligi quod Salonitanus episcopus pallium
habebat. Vsque *nisi prius a seuerissimis*. Nota⁶⁸¹ auctoritate maioris aliquem
60 excusari, d.xxviii. Diaconi⁶⁸², C.vii. q.i. Eos qui⁶⁸³, C.xiiii. q.v. Dixit⁶⁸⁴,
C.xxiii. q.v. Miles⁶⁸⁵; C.xii. q.ii. Quicumque⁶⁸⁶, C.xvi. q.i. In canonibus⁶⁸⁷, C.
xvi. q.vii. c.i.⁶⁸⁸, d.lxxx. Si quis sine⁶⁸⁹. Vsque *quod ei sub excommunicationis*
interpositione mandauit, ita dicens: sub pena excommunicationis precipio
tibi ne missam cantes. Vnde cum sic prelatu aliquid subditis precipit uel

42 ligare] ut infra arg. *add.* A 43 contra *om.* Rc 44 contra *om.* Rc c.i.] contra
add. Ba A R P 46 electionem *om.* Lr Lp 47 ipsi] episcopi Lr Lp eisdem *om.* R
eisdem- 48 eisdem *om.* Ba (*omoio.*) ut - 48 domino *om.* R 48 Tibi] *constitutio praem.*
La Tibi domino] *constitutio Lr Lp*] *Commendo tibi A P* domino *om.* La] *institutio*
Rc quia] tum *praem.* A La R P quia- 49 cessare *om.* Rc ex] etiam *praem.*
R 49 eisdem] eis A La P abutebantur] abutuntur Ba] *renuntiauerunt R* 50 Vel-
52 transgredi *om.* La 53 *Salonitane*] usque *me nesciente add.* Lp etc. usque *add.* Ba La Rc
ciuitatis add. P Episcopus] *episcopus Ba La Rc P* 55 reperiuntur] *inueniuntur Ba*
56 esset] *fuisset Ba A La Rc R P* 57 xiiii.] xciiii. A 59 *seuerissimis*] *serenissimis A F*
60 excusari] ut arg. *add.* A 61 Miles] contra *add.* A La 62 sine *om.* A P] contra *add.*
R P 63 *interpositione - excommunicationis om.* Rc (*omoio.*) 64 sic] sit Lr Ba R

⁶⁷¹C.12 q.2 c.20 ⁶⁷²D.63 c.33 ⁶⁷³C.2 q.5 c.10 ⁶⁷⁴C.2 q.5 c.18 ⁶⁷⁵C.1 q.5 c.5 ⁶⁷⁶D.63
c.33 ⁶⁷⁷D.23 c.1 ⁶⁷⁸Cf. SL D.63 c.24 v. *ordinatus*, Episcopus-Honoratus ⁶⁷⁹D.61 c.5
⁶⁸⁰D.74 c.8 ⁶⁸¹Cf. SL D.63 c.24 v. *iussissent*, Nota-canonibus ⁶⁸²D.28 c.8 ⁶⁸³C.7
q.1 c.43 ⁶⁸⁴C.14 q.5 c.12 ⁶⁸⁵C.23 q.5 c.13 ⁶⁸⁶C.12 q.2 c.66 ⁶⁸⁷C.16 q.1 c.57
⁶⁸⁸C.16 q.7 c.1 ⁶⁸⁹D.81 c.4

65 prohibet, non statim sed cum illud postea faciunt sunt excommunicati.
 Vnde et hunc propter hoc excommunicatum uocat. Vsque *me uel responsalem*
meum pretermittere presumpsit. Hinc potest colligi illa distinctio qua dicitur
 quod propter ea que ad iniuriam proprie persone pertinent non debet
 prelatus aliquem excommunicare, ut C.xxiiii. q.iiii. Inter querelas⁶⁹⁰. Vsque
 70 *distinctionem*⁶⁹¹, quia non solum de contumacia sed etiam de crimine
 iudicabitur, ut infra C.iii. q.ix. Decreuimus⁶⁹² et C.xxiiii. q.iii. De illicita⁶⁹³.

35. *Obeuntibus* etc. usque *sub anathematis uinculo*. Notandum quod cum
 sub huiusmodi tenore uerborum ab apostolico interdicitur, si res illa super
 quam datur prohibitio efficitur, statim perpetrantem excommunicatio
 75 inuoluit, ut de Salonitano episcopo cui taliter papa officium interdixerat,
 quia postea cantauit, eum excommunicatum uocat, supra eadem d.
 Salonitane⁶⁹⁴. Vnde si canonici exclusis religiosis clericis electionem fecerint,
 eo ipso anathemate uidentur inuolui. Vsque *quod si exclusis religiosis*. Hinc
 innuitur quod si canonici spreto religiosi aliis clericis electionem fecerint,
 80 quod debeat electio irritari, cum alibi dicatur quod in talibus obtinet
 sententia plurimorum. Ad hoc dicimus quod in retractatione alicuius
 rei efficacior est absentia alicuius quam presentis contradictio. Vnde si,
 uno eorum qui debent interesse spreto cum posset uocari, electio fuerit
 facta, solus eam poterit irritare, ad similitudinem legis qua dicitur quod si
 85 quattuor iudices electi fuerint et unus ab eis discordat, obtinebit sententia
 plurimorum. Si uno uero absente iudicauerint, irrita erit. Vsque *eorum*

65 sed *om.* **Rc** postea] post hec **A** postea faciunt] pascunt **Rc** excommunicati]
 iterum *add.* **P** 66 Vnde] Tamen **Lp Ba** hoc *om.* **Lr Lp^{ac} Ba R** excommunicatum]
 excommunicandum **Rc** uocat] Secus (esset *add.* **Ba^{Pc}**) si diceret: ego te excommunicabo
 si hoc feceris *add.* **Ba^{Pc} A** uel] *hunc add.* **A** 69 querelas] propter ea uero que ad Dei
 (Christi **A La Rc P**) uel ecclesie spectant iniuriam tenetur (teneatur **Rc**) prelatus transgressores
 (transgressorem **A**, transredientes **Rc**) punire ne crimina maneant impunita ut infra xxiii. q.
 iiii. Si is (c.28) (Si is *om.* **Rc**). *add.* **Ba^{Pc} A La Rc P** Et (Et *om.* **A**) hinc habes quia (quod **A**)
 hoc quod est minus legitime factum per ratihabitionem maioris potest confirmari ut in extra.,
 Cura (X 3.38.19 - JL 13893) *add.* **Ba^{Pc} A** 70 *distinctionem*] *distractionem* **SL F** 71 ut *om.* **A**
 C.xxiiii *om.* **Rc** 72 *anathematis uinculo*] *anathemate* **F** 73 tenore] aliquid *add.* **A La R**]
 aliquod *add.* **Rc** ab *om.* **Rc**] sub **R** 74 datur *om.* **P** perpetrantem] penitentem **Rc**
 75 episcopo *om.* **Lr Lp^{ac}** papa] etiam *add.* **Lp** 78 inuolui] Consuetudini tamen
 quidam applaudentes dicunt iam huic articulo derogatum *add.* **A** Hinc] Hic **A** 81 in
 retractatione] ir retractatio **Rc** retractatione] retractabili ratione **Lr Lp^{ac}** 82 presentis]
 absentis **La Rc P** contradictio] contradictione **Rc** 86 absente] tres *add.* **R**

⁶⁹⁰C.23 q.4 c.27 ⁶⁹¹Cf. SL D.63 c.24 v. *distractionem*, quia-illicita ⁶⁹²C.3 q.9 c.10 ⁶⁹³C.24
 q.3 c.6 ⁶⁹⁴D.63 c.24

consensu et conuiuentia. Hinc collige quod ubi aliquorum consensus exigitur, non sufficit eis rem factam denuntiare nisi eorum consilio tractetur ut infra C.xii. q.ii. Sine exceptione⁶⁹⁵, C.ix. q.iii. Saluo⁶⁹⁶, C.xv. q.vii. Si autem⁶⁹⁷, d.l. Studeat⁶⁹⁸, d.xxiii. c. primo⁶⁹⁹.

36. *Si forte* etc. usque *alteri preferatur*. Tria in electione considerantur: pluralitas eligentium, grauitas eorundem et bonus zelus. In quacumque ergo parte duo conueniunt, ipsa alteri preponetur.

<DISTINCTIO LXIII>

1. *Episcopi* etc. usque *ad metropolitanum episcopum*, qui sine tribus comprouincialibus episcopis non potest episcopum ordinare, ut Bur. lib. i. Nullus episcopus sine⁷⁰⁰; sed constitutionis huius ratio uidetur esse occulta.
5. *Extra conscientiam* etc. usque *nec unus episcopus presumat*. Quibusdam placet eum in ueritate non esse episcopum qui ab uno tantum consecrationem accepit; nam ad formam consecrationis pertinet quod tres

87 *conuiuentia*] *conuenientia* **Lr Lp** 88 *infra*] *arg.* **A** 89 q.ii.] *Si forte* *add.* **R^{ac}**
 89–90 d.l. *Studeat* *om.* **Rc** 90 *primo*] *contra* *add.* **Ba A La Rc R P** 91 *forte*] *quod*
add. **R** *alteri* *om.* **R** 92 *ergo*] *igitur* **Ba** 93 *duo*] *hec* **Ba^{Pc}** *preponetur*]
 Vel sic: partes aliquando sunt pares uel pene pares (in *add.* **A**) numero et auctoritate, interdum uero dispare. Item (interdum *add.* **A**) utraque pars quandoque (*om.* **A**) bono zelo ducitur, quandoque (aliquando **A**) malo, (et *add.* **A**) interdum una bono alia malo. In primo casu locum habet quod hic dicitur. In secundo quod dicitur (infra *add.* **A**) d. lxxix. Si duo (c.8). In tertio sententia optinet plurimorum (ut d. lxxv. c.i *add.* **A**) *add.* **Ba^{Pc} A** In d. lxxiii. § Verum (p. c. 28) dicitur quod statuta ecclesie euacuantur tripliciter propter honus rei ut d. lxxviii. Corepiscopi (c.5); propter erroris cautelam ut d. lxxiii § Verum; propter exempli perniciem; contra propter scandalum ut d. xxxii. Si qui (c.3); propter defectum potestatis ut d. lxxiii § Verum; propter beneficium compensationis ut de cons. d.iii. Quadruplitem; propter /// informationem ut d. xcvi. Bene (c.1); propter /// institutionem ut d. lxxiii. in multis capitulis; propter lapsorum reparationem ut d. lxxii. Plurimos (c.3); propter ulteriorem promotionem ut d. xii. Nos con(suetudinem) (c.8) (*add.* **Lp glossa margine inf. fol. 11rab**)

<DISTINCTIO LXIII>

3 episcopis *om.* **Ba R P** 4 *esse* *om.* **R** *occulta*] Quod tamen forte ideo euenit (peruenit **A**); nam ubi certum numerum canones exprimunt semper maior excipitur, ut C.xv. q.vii. Felix (c.4). Vel forte metropolitanus ille non (nondum **A**) erat episcopus, tunc episcopus esset qui a duobus episcopis et (ab *add.* **A**) metropolitano suo uel alio ordinaretur *add.* **Ba^{Pc} A**
 6 episcopum] *licite* *add.* **Lp** *uno*] uel duobus *add.* **Lp^{Pc}** 7 *accepit*] *recipit* **Ba R**
accepit-consecrationis *om.* **Rc**

⁶⁹⁵C.12 q.2 c.52 ⁶⁹⁶C.9 q.3 c.4 ⁶⁹⁷C.15 q.7 c.5 ⁶⁹⁸D.50 c.39 ⁶⁹⁹D.23 c.1 ⁷⁰⁰Bur. 1.27; PL 140.556.

debeant esse episcopi, ut infra d.lxvi. Porro et in sacramentis⁷⁰¹. Vsque
adeo forma est necessaria, quod ea premissa nec etiam ueritas sacramenti
 10 inuenitur, ut infra C.i. q.i. Retrahe⁷⁰² et Si quis confugerit⁷⁰³. Alii dicunt
 quod ordinem habet sed est deponendus cum suo ordinatore, alter quia
 contra formam canonicam ordinare non timuit, alter quia contra canones se
 ordinare permisit, ut supra d.l. Ex penitentibus⁷⁰⁴.

<DISTINCTIO LXV>

4. *De persona etc. usque nichil more*. Hinc⁷⁰⁵ collige quod si patronus
 ecclesie sacerdotem a se electum offert episcopo ut eum sibi concedat, non
 potest episcopus eum respuere nisi iustam reprobationis causam alleget
 5 ut d.xxiiii. Nullus⁷⁰⁶, C.xvi. q. ult. Monasterium⁷⁰⁷, C.xvi. q.v. c.i.⁷⁰⁸, d.l.
 Postquam⁷⁰⁹, C.x. q.ult. Quia⁷¹⁰.

6. *Mos antiquus usque quoniam quidem et Romano episcopo parilis est mos*.
 Quo ad quedam Alexandrinus patriarcha equatur Romano pontifici, scilicet
 in depositione episcoporum, non in questione fidei terminanda, quod soli
 10 Petro et successoribus licet, ut infra C.xxiiii. q.i. Quociens⁷¹¹. Ab⁷¹² ea etiam
 ad Romanam sedem potest fieri appellatio, infra C.viii. q.iii. Cuncta⁷¹³.

8. *Si quis in etc. usque neglexerit*. Nota quod pena negligentie in prelato
 primo est increpatio ut hic et infra C.xxvii. q.i. Si homo esses⁷¹⁴. Cum uero
 consensit, per licentiam suspenditur ut infra d.lxxxii. Si episcopus⁷¹⁵; si uero

8 esse *om.* Lr Porro] et c. Quamuis accepit (D.68 c.4) *add.* A] et c. (4) *add.* P] d. lxxviii c.
add. R] Quamuis corepiscopis (D.68 c.4) *add.* La R P 9 *adeo-necessaria* F (non inuenitur sub
 c. 5) sacramenti] ibi *add.* Ba A La Rc R P 11 cum] etiam *praem.* A] quia *praem.* Rc
 alter - 12 ordinare *om.* Rc alter *om.* Rc 13 ut supra] sed est Rc

<DISTINCTIO LXV>

4 episcopus *om.* A eum *om.* Ba alleget] nec sufficit allegare nisi et causam probet
 coram maiore *add.* Ba A 5 ut] arg. *add.* A C.xvi q. ult. Monasterium (q.7 c.33) *om.* Rc
 c.i.] contra *add.* Ba 6 Postquam] et in Extra Cum nos *add.* Rc 7 *antiquus*] etc. *add.* A
quidem] de A 9 non *om.* Lr Lp^{ac} 10 successoribus] eius *add.* Ba R etiam]
 enim Ba 11 fieri appellatio] appellari Rc 12 *Si quis*] *Quisquis* R 14 consensit]
 concessit Lr Lp^{ac} lxxxii.] lxxxiii. A

⁷⁰¹D.66 c.2 ⁷⁰²C.1 q.1 c.54 ⁷⁰³C.1 q.1 c.52 ⁷⁰⁴D.50 c.55 ⁷⁰⁵Cf. SL D.65 c.4 v.
nichil more, Hinc-Quia ⁷⁰⁶D.24 c.2 ⁷⁰⁷C.16 q.7 c.33 ⁷⁰⁸C.16 q.5 c.1 ⁷⁰⁹D.50 c.11
⁷¹⁰C.10 q.3 c.6 ⁷¹¹C.24 q.1 c.12 ⁷¹²Cf. SL D.65 c.6 v. *parilis mos est*, Ab-cuncta ⁷¹³C.9
 q.3 c.17 ⁷¹⁴C.27 q.1 c.19 ⁷¹⁵D.83 c.1

15 per approbationem, plus ipso faciente peccat⁷¹⁶, ut infra C.xxiiii. q.ult. Qui aliorum⁷¹⁷.

9. *Si forte* etc. usque *dissimulauerit*. Hinc colligitur quod si clerici nolunt eligere sibi prelatum, tunc maior iudex eis inuitis dabit episcopum ut infra C.ix. q.iii. Cum simus⁷¹⁸.

<DISTINCTIO LXVI>

2. *Porro* etc. usque *ordinatus est*. Cum omnes apostoli essent episcopi ut supra d.xxi. In nouo⁷¹⁹, quid est quod hic dicitur quod Iacobus est ordinatus episcopus ab illis tribus? Quidam dicunt quod fuit ordinatus, idest in sedem
5 locatus uel ordinatus, non in episcopum sed in archiepiscopum per pallii dationem. Vel ab illis fuit ordinatus, idest consecratus uisibili unctione quam non habebat, licet esset episcopus quoad officia exercenda et intrinsecam gratiam⁷²⁰. Ipse enim esse in Nouo Testamento inunctus legitur et ab eis
10 inunctus fuit qui tamen extrinsece unctionis prius donum nondum fuerant consecuti. *Vsque dantibus formam*. Hinc uolunt quidam colligere eum non esse episcopum qui ab uno uel a duobus tantum est ordinatus, nam ad formam pertinet sacramenti ut sint tres ut hic dicitur, qui si fuerint postposita non est ibi ueritas sacramenti, ut infra C.i. q.i. *Retrahe*⁷²¹ et Bur. lib. i. De ordinationibus episcoporum⁷²² et De abiectioe⁷²³.

17 usque] *et add. A* 19 simus] d.lxxxix. Volumus *add. R*

<DISTINCTIO LXVI>

4 fuit] sit **Ba** ordinatus *om. R* 6 illis] tribus *add. R* quam] ipse *add. Rc*
8 enim *om. Rc* esse] primus **Ba^{Pc}**] prius **A La Rc P**] est qui prius **R** et] qui **A**
9 tamen] tum **Rc** unctionis] legitur *add. Lp* unctionis-donum *om. Rc* prius
om. A La R 10 consecuti] subsecuti **Lp**] D ederunt ergo quod non habuerunt (habebant
A) et instinctu Spiritus Sancti hoc est factum. Per hoc etiam (etiam *om. A*) potest haberi quod
non est de substantia ordinis quod quis debeat prius ordines accipere, nam apostoli nullum
ordinem acceperant cum fuerunt (fuerant **A**) episcopi facti *add. Ba^{Pc} A* eum *om. R*
12 pertinet] patinet **A** qui] que **A La Rc** fuerint] defuerint **Ba A** 13 non *om. Lr*
14 ordinationibus] ordinatione **A** De *om. A* abiectioe] eorum etc. (eorum etc. *om.*
A) (et *add. A*) Secundum hoc si hodie tantum duo essent (si- essent] si non essent hodie nisi
duo **A**) episcopi, non posset episcopus consecrari. Nec etiam, ut (ut *om. A*) uidetur, (quod
add. A) apostolicus posset statuere ut unus uel duo episcopi episcopum ordinarent, nam ab
apostolis hec forma fuit ecclesie prefixa *add. Ba^{Pc} A*

⁷¹⁶Cf. SL D.65 c.8 v. *increpatus* ⁷¹⁷C.24 q.3 c.32 ⁷¹⁸C.9 q.3 c.3 ⁷¹⁹D.21 c.2 ⁷²⁰Cf.
SL D.66 c.2 ⁷²¹C.1 q.1 c.54 ⁷²²Bur. 1.25; PL 140.555. ⁷²³Bur.1.30; PL 140.557.

<DISTINCTIO LXX>

2. *Sanctorum* etc. usque *in ea perpetuo perseueret*, idest sua auctoritate non potest inde recedere. Maioris autem auctoritate et licentia posset iusta causa ad aliam transire ut unus diuersis preesse posset ecclesiis, 5 eiusdem episcopatus, quod potest fieri propter⁷²⁴ ecclesiarum inopiam et stipendiorum tenuitatem et raritatem ministrorum ut infra C.x. q.ult. Vnio⁷²⁵ et C. xxi. q.i. c.i.⁷²⁶ Vsque *canonicus tamen prebendarius nisi unius ecclesie*. In pluribus namque ecclesiis potest quis habere redditus in casibus supradictis. Canonicus autem non nisi unius ecclesie esse potest, nisi speciali priuilegio 10 sit concessum alicui⁷²⁷ ut C.xxi. q.ult. Relatio⁷²⁸ et C.xvi. q.i. Et temporis⁷²⁹. Si obicias de domino papa qui hoc consentire uidetur, dicimus propter scandalum uitandum hoc eum facere quod inde tanta multitudo suscicaret et eos a transgressione huius canonis excusari quibus specialiter a summo pontifice indulgetur. Nec obstat quod dare libellum repudii erat Iudeis 15 illicitum, licet a Moise fuisset eis concessum. Illud enim contra ius naturale fuit quod non istud et ideo homo mutare potest quod instituit, non quod Dominus ut infra C.xxv. q.i. Sunt qui⁷³⁰. Nisi quis uelit dicere generali consuetudine ecclesie utentis in contrarium, quod summus pontifex non improbat, quantum ad hunc articulum huic canoni est derogatum.

<DISTINCTIO LXX>

3 autem] tamen **Ba** 4 iusta] iuxta **Ba La R P**] de *add. A La P* causa] decretum **Ba R** decreta **A** transire] ut infra C.vii. q.i. Mutationes (c. 34) *add. Rc* ut] usque **A Rc** ut unus] usque **P** 5 eiusdem episcopatus *om. A* inopiam] ut infra C.x q.iii. c.viii. *add. Rc* 7 Vsque] *Non tamen potest esse Ba tamen om. Ba R* 8 quis *om. Ba R* 9 autem] uero **Ba** ecclesie *om. A La Rc* 10 temporis] operis **La** 11 qui] in *add. Ba* dicimus] quidem *add. Ba* quod *add. R* 12 uitandum *om. Rc* inde] tamen **A** suscicaret] suscicaretur **Ba** 13 et] dicimus *add. Rc* 14 Nec obstat] Nam constat **Ba** repudii *om. P* 15 contra *om. Lr Lp* naturale] nature **Lp Rc P** 16 istud] obstat **Lr Lp^{ac}** instituit] ipse *praem. Rc* 17 Dominus] Deus **A Rc** qui] Nam totum hoc posset immutare (mutare **A**) apostolicus et (iure *add. A*) statuere ut unus xx haberet ecclesias. Qui uero plura beneficia habet in diuersis ecclesiis potest ei episcopus auferre quod in sua habet ecclesia nisi specialiter sit ei indultum ut in extra *add. Ba^{pc} A* dicere *om. Ba P^{ac}* 18 quod] quam **A P** 19 improbat] probat **Lr**] approbat **Lp**] prohibet **Ba R** est] esse **Ba A La Rc R P**

⁷²⁴Cf. SL D.70 c.2, propter-ministrorum ⁷²⁵C.10 q.3 c.3 ⁷²⁶C.21 q.1 c.1 ⁷²⁷Cf. SL D.70 c.2, In pluribus...suscicaret ⁷²⁸C.21 q.1 c.5 ⁷²⁹C.16 q.1 c.48 ⁷³⁰C.25 q.1 c.6

<DISTINCTIO LXXI>

6. *Priuatus episcopus* etc. usque *nec laicum usurpare*, nisi⁷³¹ mutauerit
domicilium in aliena parochia. Tunc enim sacerdotes alterius ciuitatis
possent ei spiritualia ministrare. Laicum uero litteratum alterius episcopi
5 non debet quis in sua ecclesia ordinare absque requisito consensu episcopi
sui etsi non forte prestiterit ut Bur. lib. ii. Priuatus⁷³², in quo habetur ut eum
ordinet.

<DISTINCTIO LXXIII (74)>

1. *Episcopus qui inuitum*, existentem scilicet. Potest tamen inuitus ordinari,
non qui nunc sed qui prius erat inuitus, ut infra C.xxiii. q.iii. Displicet⁷³³.
4. *Placuit* etc. usque *pro necessitatibus*. Nam si utilitas tantum suaderet
5 promotionem fieri tunc non deponeretur, sed minores ei preponerentur
ut e. d. Consuluit⁷³⁴. Vsque *ad ampliorem*. Hoc ideo asserit quia si ad
minorem honorem accipiendum prelatus uult cogere subditum, non tenetur
ei subditus obedire, ut⁷³⁵ infra d.xciii. Legimus⁷³⁶. Nullius enim ecclesiastice
rei dignitas debet extenuari nisi culpa sua, ut infra C.xxx. q.iii. Que semel⁷³⁷
10 et infra C.xxv. q.ii. De ecclesiasticis⁷³⁸ et C.vii. q.i. Mutationes⁷³⁹.
5. *Episcoporum* usque *ille loci sui nomen teneat* etc. Hinc uidetur innui
quod propter simpliciore naturam archidiaconus sit deponendus. Sed

<DISTINCTIO LXXI>

2 *Priuatus*] *Primatus* SL F 3 aliena] alia Ba sacerdotes] sacerdos A La
Rc 4 possent] posset A La Rc] possunt R ei] eis Ba R episcopi]
ciuitatis Rc 6 prestiterit] prestito A La

<DISTINCTIO LXXIII (74) >

2 *Episcopus*] *Episcopum* A tamen] eum Rc 3 ut om. A 4 suaderet] persuaderet
Ba R 6 ut] infra add. A ad om. A Hoc-asserit om. P ideo] ei A
7 minorem] maiorem Lr Lp 8 ut om. A 9 extenuari] attenuari Ba R nisi] pro
add. Ba A La Rc R P ut om. A xxx.] xix A R P 10 infra²] ii. et c. et add. A
11 Hinc] Hic A La Rc R P innui] minui Lr

⁷³¹Cf. SL D.71 c.6, nisi-...ministrare ⁷³²Bur. 2.43; PL 140.633. ⁷³³C.23 q.4 c.38 ⁷³⁴D.74
c.9 ⁷³⁵Cf. SL D.74 c.4 v. *ampliorem*, ut- ...semel ⁷³⁶D.93 c.24 ⁷³⁷C.19 q.3 c.4 ⁷³⁸C.25
q.2 c.8 ⁷³⁹C.7 q.1 c.34

hoc duabus contrarietatibus patet, ut infra d.xciii. Legimus⁷⁴⁰, contra. Ibi enim dicitur quod archidiaconus a diaconibus est eligendus. Solutio:
 15 electio diaconorum de qua ibi agitur non excludit electionem de qua hic dicitur et econuerso, sed pulcre dicitur episcopus facere quod diacones eo precipiente agunt. Vel secundum uarietatem ecclesiarum uaria potest intelligi constitutio canonum, ut C.vii. q.i. Quia frater⁷⁴¹, contra. Solutio:
 20 pro simplicitate deponitur archidiaconus ut hic, non episcopus ut ibi. Diuersitatis est hec ratio quia totum officium archidiaconi ex administratione rerum temporalium pendet. Vnde si ibi simplex inuenitur, quasi omnino inutilis deponitur. Ipse etiam dicitur esse oculus episcopi, quare non debet esse cecus ignorantie cecitate, ut infra d.xciii. Diacones⁷⁴². Episcopi autem officium in duobus consistit, in administratione spiritualium maxime et in
 25 prouidentia temporalium. Vnde si in hac parte simplex inuenitur, dabitur ei coadiutor, ut ibi. Vel istud potest legi non de electo sed de eligendo; sic dixit quod minores antiquioribus non debent preponi. Si uero antiquior simplex sit, licet ex ordine loci sit eligendus, tamen posterior doctus eligetur in locum hinc alias debitum ratione antiquitatis et loci uel ordinis. Vel
 30 potest dici quod hic dicitur non quod propter simplicitatem deponi debeat archidiaconus sed tantum coadiutor sit ei dandus et exponas sic litteram: si simplex archidiaconus teneat nomen loci et administrationem archidiaconi, ille habet coadiutor quem iussit ei adhibere episcopus.

6. *Quorundam* etc. usque *in ecclesia Siracusana*. Nota quod tempore
 35 Gelasii olim⁷⁴³ fuit indultum monachos fieri regulares canonicos propter inopiam clericorum ut supra d.lv. Priscis⁷⁴⁴. Hodie uero monachus secularis canonicus fieri uel alterius administrationis temporalis non potest suscipere dignitatem, ut supra d.lviii. c.ult.⁷⁴⁵ Ratio quia ad hec non est profectus religionis sed descensus et nullius rei uel persone ecclesiastice dignitas
 40 debet sine culpa sua extenuari, ut infra C.xix. q.iii. Que semel⁷⁴⁶ et C.xxvi. q.

13 ut *om.* A 15 electionem] episcopi *add.* Lp A La Rc R P 16 dicitur] agitur A
 18 ut] item A 19 deponitur] deponatur A 22 etiam] enim Rc 23 ut *om.*
 A Diacones] Diaconi A 25 Vnde *om.* Rc 28 simplex *om.* A tamen] inde
 Rc 29 in locum *om.* R 30 hic] uero *add.* Rc non *om.* R non quod] quia Rc
 31 tantum] quod *add.* Rc P si] ille scilicet ALa] ille Rc 32 simplex] est *add.* Ba^{Pc}
 nomen loci] locum suum et nomen A La Rc P archidiaconi] archidiaconatus A La Rc P
 33 iussit *om.* A adhibere] adherere Lr Lp] adhibet A 35 regulares] seculares A La P
 36 uero *om.* R 38 dignitatem] officium Ba A La Rc R P hec] hoc A 40 xxvi.]
 xvi. A La Rc R P

⁷⁴⁰D.93 c.24 ⁷⁴¹C.7 q.1 c.18 ⁷⁴²D.93 c.6 ⁷⁴³Cf. SL D.74 c.6, olim- c.ult. ⁷⁴⁴D.55 c.1
⁷⁴⁵D.58 c.2 ⁷⁴⁶C.19 q.3 c.4

ult. Inuentum⁷⁴⁷. Episcopus autem monachus potest fieri; nam ibi multorum utilitati studendo plus meretur quam in monasterio ubi priuate utilitati studet ut infra C.viii. q.i. In scripturis⁷⁴⁸ et C.vii. q.v. Scias frater⁷⁴⁹ et C.ii. q.vii. Sancta quippe⁷⁵⁰. Vsque *in possessionem que Iuliana uocatur* etc.
 45 Hinc⁷⁵¹ collige nullum inuitum posse ordinari in minori ecclesia dimittendo digniorem. Cosmas iste Siracusane ecclesie canonicus fuerat, unde non poterat cogi ut in Iuliana ecclesia que in parochia eiusdem ecclesie erat sita ordinaretur. Ad maiora enim potest quis cogi, ad minora uero nequaquam, ut infra C.xxiii. q.iiii. Displicet⁷⁵² et supra e. d. c.ii.⁷⁵³ Vsque *subdiaconi*
 50 *functus*⁷⁵⁴ *est officio*. Hinc collige quod si quis electus fuerit in aliqua ecclesia et quoquomodo contigerit preter eius culpam quod ibi esse non possit in eodem gradu, debet recipi in prima ecclesia in qua prius fuit, nisi alius esset interim substitutus et nisi fuerit in priori ecclesia episcopus, ut⁷⁵⁵ infra d.xcii. Si qui episcopi⁷⁵⁶. Sed queritur an possit iste de iure suo illam
 55 ecclesiam petere a quo uocatus fuerat⁷⁵⁷. Et uidetur quod non, nam ex quo electus fuit et translatus ad aliam ecclesiam, nichil remansit ei commune cum priore, ut infra C.xxi. q.ii. Si quis⁷⁵⁸.

7. *Vbi ista didicisti* etc. usque *que in episcopatum*. Hinc⁷⁵⁹ collige inuitum ordinatum uere esse episcopum cum hunc inuitum ordinatum dominus
 60 papa episcopum nominet. Secus uero est, ut quibusdam placet, in baptismo, quod secundum eos adulto et discreto inuito et renitenti non datur, quod tamen non uidetur imitatione dignissimum. Et secundum eos diuersitatis hec est ratio, quia in hiis⁷⁶⁰ in quibus consensus requiritur, sine eo nichil fit, ut in baptismo et coniugio. In ordinatione uero consensus non exigitur et
 65 ideo etiam inuito confertur. Vsque *nolumus exaggerare quod gestum est*. Hinc

41 potest] non *praem.* A 44 Sancta *om.* R C *possessionem*] *possessione* A 46 Cosmas] enim *add.* Ba A La Rc R P Siracusane- ecclesie] Siracusane ecclesie *repetit* La non *om.* La 47 erat *om.* Lr Lp^{ac} 48 maiora] maiorem P 49 ut *om.* A Vsque] *ubi add.* P *subdiaconi*] *diaconi* R 51 contigerit preter] contingit propter Lp 52 fuit] erat A La Rc P 53 esset] ei *add.* Ba A La Rc R P ut *om.* A 54 Sed- 57 quis *om.* Rc 56 aliam] illam R^{ac} 58 *ista om.* Ba R etc. usque F (*superfluum*) *episcopatum*] *episcopum* A La Rc F inuitum *om.* Lr 61 quod] qui A adulto] et *praem.* A non *om.* A 62 dignissimum] dignum Ba P 65 etiam] eo *add.* Rc confertur] Qui autem inuitus subdiaconatum accipit, continere non cogitur. Idem credo etsi semper inuitus ad superiorem ordinem esset promotus *add.* A] datur SL

⁷⁴⁷C.16 q.7 c.38 ⁷⁴⁸C.8 q.1 c.9 ⁷⁴⁹C.7 q.1 c.35 ⁷⁵⁰C.2 q.7 c.56 ⁷⁵¹Cf. SL D.74 c.6, Hinc- Displicet ⁷⁵²C.23 q.4 c.38 ⁷⁵³D.74 c.2 ⁷⁵⁴Cf. SL D.74 c.6, *functus*-prius fuit ⁷⁵⁵Ibidem, ut d.xcii-quod non ⁷⁵⁶D.92 c.6 ⁷⁵⁷Cf. SL D.74 c.6 ⁷⁵⁸C.21 q.2 c.3
⁷⁵⁹Cf. SL D.74 c.7, Hinc-...in baptismo ⁷⁶⁰Ibidem, in hiis-confertur

collige quod canones ad condempnandum non sunt proni, ubi etiam quis condempnatione est dignus, ut infra C.xxxv. q.ix. Veniam⁷⁶¹, d.xlv. Licet⁷⁶², d.lxxvi. Tanta⁷⁶³.

8. *Honoratus* etc. usque *callide degradare*. Voluit enim eum promouere ad sacerdotium ut supra d.e. c.ii.⁷⁶⁴ et sic ei archidiaconatum auferre. Putabat enim quod presbiter archidiaconus esse non posset, quod tamen forte non est explorare uerum. Vsque *quod eum uasa sacra suis parentibus dare prohibebat*. Hinc⁷⁶⁵ collige archidiaconum posse episcopo interdicere ne bona ecclesie male dispenset. Consanguineis enim suis dare possunt rectores ecclesie non ut eos de bonis ecclesie diuites faciant sed potius ut inopiam uitent, ut infra d.lxxxvi. Non satis⁷⁶⁶ et C.xii. q.ii. Quisquis episcopus⁷⁶⁷. Vsque *quem si etiam amisso pallio in eadem pertinacia adhuc perseuerare perspexeris Dominici quoque corporis* etc. Magis etiam crescente contumacia poterit deponi et hoc cum pro contumacia quis punitur. Cum uero pro crimine, a depositione est incipiendum.

9. *Consuluit* etc. usque *inuitos fieri*. Hoc tunc obtinebit quando utilitas cogit promotionem fieri; cum uero necessitas, tunc inobedientes possunt deponi, ut supra e. d. iii. et iiii. capitulo⁷⁶⁸. Si uero ad episcopatum est ordinandus, instantius cogetur de nolente fieri uolens. Ratio, quia ultra tres menses non debet ecclesia uacare pastore, ut infra d. prox. Quod quidam⁷⁶⁹ et C.xxiii. q.iiii. Displicet⁷⁷⁰. Vsque *appetere nitantur et questum*. Non hoc ideo dicit quod uelit eos propter questum uelle suscipere ordines, cum hoc sit canonibus interdictum, ut infra C.i. q.i. Non est putanda⁷⁷¹, sed in penam eorum fit ut minoribus maiora dentur stipendia. Quo facto hoc inde sequitur quod honorem appeterent quem habere non poterant et sic eis pena infligitur.

67 infra] arg. add. A 68 lxxvi.] lxxxvi. A 71 tamen om. Ba R forte om. A
 72 Vsque] nisi add. A quod] ubi quod per Ba 74 suis om. R rectores ecclesie om.
 A 75 ut² om. A 77 pertinacia om. Ba] contumacia R 78 quoque] etiam A om. F
 80 incipiendum] cogit promotionem fieri add. Lr Lp 81 usque] hoc add. A obtinebit]
 obtinet Ba A La Rc R 82 fieri om. Lr necessitas] est add. Ba R 83 ordinandus]
 ordinatus Rc 84 cogetur] non posset add. Lp cogetur de] coget inde Rc 85 ut om. A
 86 Displicet] Vsque ipsa commoda perpensius. Hinc habes quod de iure communi non debent
 plus habere presbiteri quam diaconi, ut d.xxxii. Precipimus (c.10) et quod odio alterius alteri
 debet beneficium concedi add. A 89 sequitur] sequetur A 90 appeterent] appetent
 A La] appetit R

⁷⁶¹C.35 q.9 c.5 ⁷⁶²D.45 c.4 ⁷⁶³D.86 c.24 ⁷⁶⁴D.74 c.2 ⁷⁶⁵Cf. SL D.74 c.8,
 Hinc-dispenset ⁷⁶⁶D.86 c.14 ⁷⁶⁷C.12 q.2 c.19 ⁷⁶⁸D.74. c.3,4 ⁷⁶⁹D.75 c.2 ⁷⁷⁰C.23
 q.4 c.38 ⁷⁷¹C.1 q.1 c.27

<DISTINCTIO LXXIII (75)>

1. *Ordinationes* etc. usque *Dominice diei hora tertia*. Cum in sancta ecclesia nichil agatur quod a ministerio uideatur uacare, credimus huius canonis constitutionem non sine causa rationabili emanasse et idcirco constitutionis
 5 causam inquirentes uideamus quare nisi in die Dominico et hora tertia episcoporum consecratio potest celebrari, ideo uidelicet quia ipsi episcopi successores sunt apostolorum, ut supra d.lxviii. Corepiscopi⁷⁷², quos in Dominico die et hora tertia induit Dominus uirtute ex alto⁷⁷³ ut postmodum fidem Trinitatis predicarent. *Vsque sancto est crismate permixta*, idest ei
 10 inuisibiliter datur gratia Sancti Spiritus qui crismate linitur. In primo libro Burchardi habetur *sancto est crismate promulgata*⁷⁷⁴.

4. *Quod a patribus nostris* etc. usque *post diem sabati*. Item hic queritur quare non nisi in sabato sacri ordines dari possunt. *Vsque a quo tempore precedentis noctis initia non recedunt*. Sciendum est quod dies usualiter computatur ab
 15 ortu solis usque ad occasum. Secundum uero leges Romanas a medietate noctis usque ad medietatem alterius noctis. Vnde si iurasti te certo die soluturum aliquid, si usque ad mediam noctem illius diei soluisti, solutus es.

7. *Ordinationes* usque *presbiterorum et diaconorum*. Reliqui etiam ordines dari non debent nisi hiis temporibus nisi utilitas uel necessitas forte
 20 suaserit in contrarium fieri. Vnde Alexander tertius: 'De eo autem'⁷⁷⁵ quod quesistis an liceat extra ieiunia iiii. temporum aliquos in hostiarios, lectores, exorcistas uel acolithos promouere aut etiam subdiaconos facere, prudentie tue duximus respondendum quod licitum est episcopis Dominicis et aliis

<DISTINCTIO LXXIII (75)>

2 *Ordinationes*] *Archidiacones* **R** *Dominice diei*] *Dominica die* **A F** 3 a] in **Ba^{ac}**
 ministerio] misterio **A** 4 constitutionem *om.* **Lr**] institutionem **Lp** 6 episcoporum]
 celebratio et *add.* **Lr** uidelicet] scilicet **R**] *praem.* **A** episcopi *om.* **Ba Rc**
 7 apostolorum] capitulorum **Rc** 9 predicarent] ut infra de con. d.i. Nocte (c.48). Vtrum
 autem esset episcopus si alia die (alio die **A**) uel alia hora ordinaretur non est expressum *add.*
Ba^{Pc} A *crismate*] *crismati* **A F** ei *om.* **Rc P** 12 hic *om.* **A** quare *om.* **Lr**
 14 est *om.* **La Rc R P** 17 illius diei] alterius noctis **Rc** 19 *Ordinationes* usque]
Archidiacones **R** usque **F** (*superfluum*) 20 forte] uel *praem.* **Lr Lp** 22 quesistis]
 quesisti **Ba A La Rc R P** ieiunia] res summam **Rc**

⁷⁷²D.68 c.5
13948⁷⁷³Lc 24.49⁷⁷⁴Bur. 1.15; PL 140.553⁷⁷⁵1 Comp. 1.6.3 (= X. 1.11.3), JL

25 festiuis diebus unum uel duos ad minores ordines promouere sed ad
 subdiaconatum nisi in iiii. temporibus aut in sabato sancto aut in sabato ante
 Dominicam de passione Domini nulli episcoporum preterquam Romano
 pontifici licet aliquos ordinare'. Item queritur an ille qui non in sabato
 30 ordinatur dicatur ordines accepisse et credimus eum accepisse ordines, pro
 eo quod apostolicus dicit tales deponendos, in Extra. Sane super hoc⁷⁷⁶ et
 infra d.lxxvi. Subdiaconus⁷⁷⁷. Vtrum sit episcopus eadem ratione quod non
 die Dominico ordinatur uel quod non ieiunus accipit consecrationem aut
 non in ieiunio, is inquirat quem mundi labor exagitat⁷⁷⁸. Hoc tamen caueat
 quoniam secundum formam ecclesie a ieiunis consueuit dari et accipi et
 35 apostoli ieiuni hoc fecisse dicuntur ut in sequenti d.lxxvi. primo c.⁷⁷⁹

<DISTINCTIO LXXVI>

4. *Statuimus* etc. usque *secundum in hebdomada Pentecostes* idest post
 festum Pentecostes. Ante enim non uidentur ex cepto ieiunio quod fit ideo
 quia illo medio tempore sponsa sponsi amplexibus utitur. Vnde et tunc
 5 cantat ecclesia 'Quasi modo geniti infantes'⁷⁸⁰.

7. (p.c.) - 8. *Non autem uidentur* usque *in hoc omni tempore neque ad
 obseruandum indicimus ieiunia*. Hoc uerum generaliter, excipitur tamen
 uigilia Pentecostes in qua hodie ex consuetudine ecclesie est inductum
 ieiunium. In diebus autem rogationum ieiunare ex debito non tenemur.

26 nisi] non *praem.* A 27 Domini *om.* Ba A La Rc R P 28 non *om.* Lr Lp^{ac} La
 31 infra *om.* A Vtrum] autem *add.* Ba^{Pc} A La Rc P episcopus *om.* A quod] qui Rc
 32 die] in *praem.* A quod] qui A Rc P consecrationem] uel ordinem *add.* A La Rc
 P 33 non in ieiunio] a non (non a Ba^{Pc} P) A La P] ieiuno ante non ieiunus Rc in
 ieiunio *om.* R 35 ut] supra *add.* Ba A sequenti-c.] primo c. et lxvi. c. sequenti Ba *om.* R

<DISTINCTIO LXXVI>

2 post *om.* Lr 3 uidentur] inducuntur A geni *add.* P ex cepto ieiunio] ex precepto
 seruanda ieiunia Ba] ieiunia ex precepto A] ex precepto ieiunia La Rc P] ex precepto iudici
 ieiunia R 5 infantes *om.* Ba R] etc. *add.* A 6 usque] ut *add.* A hoc *om.* P ad
om. Ba R 7 *indicimus]* *indicamus* A F uerum] est *add.* Ba A La Rc R P excipitur
 tamen] tantum in Lr tamen *om.* Ba R 8 inductum] indictum A

⁷⁷⁶1 Comp. 1.6.2 (= X 1.11.2), JL 13948; SL : extrau. Intelleximus § Sane ⁷⁷⁷D.77 c.4
⁷⁷⁸Cf D.34 c.17 (p.c.) n.476; C5 q.2 c.2 n.8; C.11 q.3 c.7 n.119; C.12 q.2 c.65 n.114; C. 16 q.7
 c.26 n.229; C.31q. 1. c.8 n.8; C.33 q.1 c.4 nn. 15,16. ⁷⁷⁹D.76 c.1 ⁷⁸⁰Cf. 1 Pt 2,2; Cf.
 Introitus Missae, dominica secunda Paschatis, 'In albis': Missale Romanum, Editio typica ex
 polyglottis Vaticanis 1970, 299.

- 10 11. *Vtinam omni tempore usque habundet in suo sensu, qui*⁷⁸¹ *tamen canonibus non contradicat. Vnde subdit: et precepta maiorum et leges arbitrentur, idest sic unaqueque prouincia in suo sensu debet habundare ut tamen queque prouincia arbitretur precepta maiorum et leges apostolicas inmutandas, idest ut consuetudo prouincie legibus non contradicat.*

<DISTINCTIO LXXVII>

2. *In singulis etc. usque subdiaconus xiiii. anno fiat. Non*⁷⁸² *a natiuitate numerando quia sic esset omnibus canonibus inimicum in quibus dicitur quod ante xx. annum non debet subdiaconus ordinari, sed ab eo tempore*
 5 *numerandum est a quo quis potest fieri clericus, sponsalia contrahere, mortaliter peccare et doli capax esse, post sextum scilicet annum ut in Extra. Accessit*⁷⁸³. *Et ita erit in anno xx. et concordabit canonibus. Et quod a natiuitate non sit numerandum sed ab adolescentia in subdito capitulo declaratur, ubi dicitur quod ab accessu adolescentie usque ad xx. annum*
 10 *potest fieri subdiaconus. Vel quod melius est, dicas corruptam esse litteram hic. Sic*⁷⁸⁴ *enim continetur in originali sed sic: 'inter lectores usque ad xx. annos continuata obseruatione perduret. Si maior iam et grandeus accesserit, quod tamen post baptismum statim diuine se militie desiderant mancipari, siue inter lectores siue inter exorcistas quinquennio teneatur,*
 15 *exinde acolithus uel subdiaconus quatuor annos sit'.*

10 qui] quod **Ba La R** 11 subdit] subditur **Rc**] in conse(nsu) *add.* **R** et²] etiam
Ba 12 sic] in *add.* **Ba** debet] debeat **A** ut] non *add.* **Ba** 13 queque]
 unaqueque **Ba A R** 14 inmutandas] imitandas **A**

<DISTINCTIO LXXVII>

2 *singulis*] etc. *add.* **A** *anno*] *annis* **F** 3 omnibus *om.* **Ba La** inimicum-dicitur *om.*
Rc 6 sextum] vii **R** in-7 Accessit] c.ii. Subdiaconus **R** 9 annum] annos **Ba A La**
 11 hic *om.* **Rc** sic *om.* **R** 12 xx.] vigesimum **A** annos] etatis annum **A La P**
 perduret] peruici **Lp**] periuri **R** maior iam] maiori autem **A** iam] autem **Rc**
 grandeus] grandeuiori **A** 13 accesserit *om.* **R** quod] qui **A Rc** 14 teneatur]
 et *add.* **A** 15 annos] annis **Ba A** annos sit] amisit **R**

⁷⁸¹Cf. SL D.76 c.11 v. *abundet in suo sensu, qui-contradicat.*

⁷⁸²Cf. SL D. 77 c. 2,

Non-subdiaconus ⁷⁸³1 Comp. 4.2.6 (= X 4.2.5), JL 13887; SL = in extrau. Accessit; cf.

SL D.77 c. 2 v. *xiiii. annis fiat.*

⁷⁸⁴Cf. SL D.77 c. 2, Sic enim- annos sit.

3. *Quicumque usque per quinquennium.* Hinc collige quod si episcopus concederet alicui ecclesie aliqua priuilegia sicut reliquis plebibus, quod non propterea illa esset plebs, arg. ut d.xliiii. c.i.⁷⁸⁵, d.lv. c. ult.⁷⁸⁶, C.i. q.ult. c.i.⁷⁸⁷, ut illud, 'et cum eo duo alii latrones'⁷⁸⁸.

<DISTINCTIO LXXVIII>

1. *Si quis etatis sue usque si ualde sit dignus.* Hinc collige quod propter fauorem persone non contra communes regulas ueniendum ut supra d.l. Ex penitentibus⁷⁸⁹ et d.lxi. Miramur⁷⁹⁰, nisi necessitas uel utilitas hoc suadeat fieri, ut infra C.vii. q.i. Non autem⁷⁹¹.

<DISTINCTIO LXXIX>

1. *Si quis apostolice usque sine canonica concordia.* Hoc ideo dicit uel repetitur; nam ubi aliquorum consensus requiritur non sufficit ut sit concors nisi sit et canonicus, d.xxii. Si quis episcopus uacans⁷⁹², C.xviii. q.ii. Si quis abbas⁷⁹³.

2. *Si quis papa usque de pontificali egerit ambitu.* Hinc collige quod in crimine simonie, quod est crimen maiestatis lese, admitti ad accusationem

16 usque om. Ba quinquennium] aliud add. A La episcopus om. La 18 ut] supra add. A xliiii] xlix A d.xliiii. - q. ult. c.i] d.xlviii. c.i., d. lvi. c.ult. (c.14) Et nisi autem in cenobiis, C.i. q.v. c. ult.(c.3) Rc 19 ut] et A La RcP illud] est argumentum add. Rc

<DISTINCTIO LXXVIII>

2 quis] xxx add. R usque] ibi add. Rc dignus] bonus Rc 3 non] est add. Lp La Rc 5 fieri om. Lr Lp^{ac}

<DISTINCTIO LXXIX>

2 canonica concordia] concordia et canonica Ba A La R P F] non concordia et canonica Rc dicit uel om. Ba A La Rc R P 3 ut sit om. Ba 4 d.xxii] ut arg. praem. A 6 ambitu om. Ba quod om. A La Rc R quod est crimen] idest in crimine Lr 7 lese] diuine add. Lp^{pc} A La Rc R P

⁷⁸⁵D.44 c.1 ⁷⁸⁶D.55 c.13 ⁷⁸⁷C.1 q.7 c.1 ⁷⁸⁸Cf. Mt 27,38 ⁷⁸⁹D.50 c.55 ⁷⁹⁰D.61 c.5
⁷⁹¹C.7 q.1 c.12 ⁷⁹²D.92 c.7 ⁷⁹³C.18 q.2 c.15

socium inite factionis, ut infra C.xv. q.iii. Sane⁷⁹⁴.

8. *Si duo*. Hec imperialis constitutio ideo est autentica quia apostolico
 10 rogante ab imperatore est promulgata, ut infra d.xcvii. Victor⁷⁹⁵. Vsque
contra fas temeritate concertantium. Ex hoc uerbo colligitur quod in eo
 casu canon iste loquitur quando utraque pars malo zelo ducitur. Si
 uero bono et essent pares uel pene pares in numero et dignitate, tunc
 metropolitano committitur electio, ut supra d.lxiii. c.ult.⁷⁹⁶ Si uero maior
 15 pars concordet etiam non bono zelo, ut De Siracusane supra d.xxviii.⁷⁹⁷ et
 pauci contradicant obtinebit sententia plurimorum ut supra d.lxv. c.i. et ii.⁷⁹⁸

9. *Si quis pecunia* etc. usque *concessa electo auctoritate* etc. Hinc collige
 electum posse prebendas dare, alienationem rerum ecclesiasticarum facere
 et omnia que ad dispositionem temporalium pertinent facere. Suspendere
 20 etiam clericos potest. Ea uero que ex consecratione proueniunt ante
 consecrationem non potest facere. Et hoc in summo pontifice est uerum,
 nam statim cum eligitur confirmatur. Ab eisdem enim eligitur a quibus et
 confirmatur ut supra d.xxiii. c.i.⁷⁹⁹ In aliis uero hoc non obtinet antequam
 eorum electio confirmetur, ut infra C.xii. q.ii. Alienationes⁸⁰⁰.

<DISTINCTIO LXXX>

4. *Illud sane* etc. usque *et ante non fuerunt*. Hoc uerum est generaliter

8 socium *om. A* inite] mire **Lr Lp** inite factionis *om. Rc* ut *om. A* Sane] Et hoc
 est casus ubi licet alicui crimen occultum manifestare et per istud potest illud intelligi quod
 est infra C.xv. q.iii. Nemini (c.5) ut ab illa regula non solum crimen maiestatis sit exceptus
 sed etiam simonie (simonia **A**) *add. Ba^{Pc} A*] infra vi. q.i. Si quis (c.22) (Quisquis **R**) *add. Ba*
R 10 est *om. Lr Lp* 12 iste *om. Rc* ducitur] ducatur **A** 16 contradicant]
 contradicunt **A** 17 *concessa*] *concesso A* 20 clericos] non *add. Rc* potest] et *add. Rc*
 uero *om. Rc* 21 facere *om. Rc* Et] Sed **Ba** hoc *om. Lr* 22 et *om. A* 23 c.i.]
 In nomine **A**] Nominem **La P** uero *om. Ba R* hoc *om. Rc* 24 Alienationes] et infra
 extra *add. La Rc P*] et in extra. Nosti (1 Comp.1.4.18 = X 1.6.9) *add. R*] Sed queritur si electus
 in summum pontificem esset diaconus, an posset in sacerdotem ordinari alio quam ad hoc
 statuto tempore. Quod (tamen *add. A*) non credo. Non enim debet uelle licere sibi quod aliis
 non licet, cum in nullius persona sit pretermittendum quod in statutis generalibus continetur
 nec esset audiendus qui eum uellet ordinationis tempore accusare nisi de heresi *add. Ba^{Pc} A*

<DISTINCTIO LXXX>

2 usque] *ubi add. A P*] *nisi add. R*

⁷⁹⁴C.15 q.3 c.4 ⁷⁹⁵D.97 c.2 ⁷⁹⁶D.63 c.36 ⁷⁹⁷D.28 c.13 ⁷⁹⁸D.65 c.1,2 ⁷⁹⁹D.23 c.1

⁸⁰⁰C.12 q.2 c.37

nisi multitudo hominum ibi excreuerit uel aliqua gens de nouo sit ad fidem conuersa cui pro multitudine necesse sit episcopum uel primatem
 5 constitui ut infra⁸⁰¹ d.xcviii. Nulli⁸⁰²; quod tamen fieri debet uoluntate
 proprii episcopi, ut infra C.xvi. q.i Multis conciliis⁸⁰³. Quod tamen posset
 intelligi de uoluntate requisita etsi non habita; uel cum concilium hoc uult
 10 facere tunc requiritur consensus episcopi, cum uero pape nequaquam.

<DISTINCTIO LXXXI>

6. *Maximilianus* etc. usque *remoueat* ab officio. Hoc tunc demum obtinet cum de fornicatione conuincitur uel sponte confitetur. Si uero priuatim non deponitur, ut infra d. prox. Presbiter⁸⁰⁴.
- 5 8. *Dictum est* etc. usque *ab ecclesie communionem separentur*. Quid sibi uult tanta uarietas canonum? Frequenter enim inuenitur quod primo debet deponi clericus, deinde poni in monasterio, quod si ibi esse non uult, debet excommunicari. Si hoc contempserit debet sub anathemate poni, cum autem hec omnia contempserit debet curie tradi et poterit puniri ut laicus
 10 ut hic dicitur et infra C.iii. q.iiii. Clericus uero⁸⁰⁵ et Bur. lib. ii. Si quis clericus⁸⁰⁶. Et hec forma seruatur quando pro crimine clericus deponitur. Cum uero pro contumacia est puniendus, prius est excommunicandus, deinde suspendendus, postmodum anathemate est feriendus et sic magis ac magis contumacia crescente postremo est deponendus.

3 ibi *om. Ba R* 4 pro] pre *Lr R P* 5 ut *om. A* xcviii] xcix *Ba A SL* 6 proprii episcopi] requisita etsi non habita *Rc* ut *om. A* posset] potest *A* 8 consensus] consilium *Ba Rc*] sensus *A* nequaquam] ut C.xvi. q.i Precipimus (c.10) *add. A*

<DISTINCTIO LXXXI>

2 *remoueat*] *remoueantur F* 5 *separentur*] *separetur A* 7 si ibi] sibi *Rc* non uult] noluerit *Ba A La Rc R P* 8 sub-9 debet *om. R (omoio.)* 9 hec omnia] hoc omnino *A* 10 ii.] xii. *Ba A* 11 seruatur *om. R* quando] cum *Ba R* 12 contumacia] scilicet pro inobedientia *add. Lp^{pc}* 13 deinde *om. Lr* est *om. Ba A La Rc R P* 14 est] eum *Lr* deponendus] puniendus *Rc*] (ut supra *Lp*) arg. d.xxxiiii. (xxiii. *Lp*) c. i., (et infra *add. Lp*, et *add. A*) C. xxiii. q. v. De liguribus (c.43), (et *add. A*) d. lxxiii. Honoratus (c.8), (et *add. A*) C. xxiii. q.iii. Forte (c.11) *add. Lp^{pc} Ba^{pc} A*

⁸⁰¹Cf. Sl D.80 c. 4, infra-Multis ⁸⁰²D.99 c.2 ⁸⁰³C.16 q.1 c.51 ⁸⁰⁴D.82 c.5 ⁸⁰⁵C.3 q.4 c.8 ⁸⁰⁶Bur. 2.183; PL 140.655.

<DISTINCTIO LXXXII>

5. *Presbiter* etc. usque *deponi*, et hoc de iuris rigore. Canones enim apostolorum pro quolibet peccato mortali dicunt clericum deponendum fore. Vsque *sua sponte confessus est*. Non⁸⁰⁷ agitur hic de ea fornicatione in qua quis capitur uel in iure sponte confitetur uel conuincitur, in quo casu clericus est deponendus, ut supra d. prox. *Presbiter*⁸⁰⁸, *Maximilianus*⁸⁰⁹, sed de ea loquitur quam peccator humiliter confitetur, in quo casu post actam penitentiam potest secum episcopus dispensare. Ipse tamen dispensationem hanc non potest petere. Hec autem dispensatio cuilibet prelo conceditur facienda ab hoc canone, ut infra in Extra. c. Licet preter solitum⁸¹⁰.

<DISTINCTIO LXXXIII>

2. *Nemo* usque *namque hunc redarguere nullus presumit*. Et nota quod hic non negatur subditos honeste prelatos suos posse redarguere, sed quod de facto contingit dicit.

3. *Error cui non* etc. usque *negligere*. Ordo littere: negligere quippe arguere peruersos cum possis nichil aliud est quam soluere, idest qui negligit peruersos cum possit arguere uidetur eis in malo consentire. Quod uero dicitur 'cum possis', ex suscepto officio, quidam intelligunt et dicunt de prelati hoc tantum intelligendum. Sed melius dicitur ad hanc correptionem faciendam omnes teneri, ut infra C.ii. q.vii. Quapropter⁸¹¹ et C.xxiiii. q.iii.

<DISTINCTIO LXXXII>

4 fore] Vnde hic habes (habemus P) quod canones apostolorum dispensari possunt in his scilicet que in animaduersione personarum statuerunt, non autem in his que spectant ad ecclesie statum ut ad articulos fidei et huiusmodi *add. Ba^{Pc} A Rc P* Vsque] *Presbiter si forte praem. Ba^{Pc} sua] si praem. Ba A La P* est] fuerit *Ba* ea] illa *Ba* 5 sponte *om. Ba* 9 conceditur - 10 canone *om. P*

<DISTINCTIO LXXXIII>

3 honeste *om. Lr Lp^{ac}* 6 cum] tamen *add. Ba* soluere] fauere *Ba*] fouere *A La Rc P* idest *om. A* 8 quidam *om. Lr Lp*

⁸⁰⁷Cf. SL D.82 c.5, Non- ...dispensare ⁸⁰⁸D.81 c.12 ⁸⁰⁹D.81 c.6 ⁸¹⁰1 Comp. 5.12.1 (X 5.14.1= Porro si clericus), JL 14091; SL = extrau. Licet preter. ⁸¹¹C.2 q.7 c 47

Tam sacerdos⁸¹². 'Cum possis' autem ideo dicitur quia sepe eum non potest corripere, ut puta cum peccator est absens uel testibus non potest probare delictum.

<DISTINCTIO LXXXV>

1. *Archidiaconum Florentinum* etc. usque *senio iam fractum*. Quod quidem impedit promouendum ut hic, sed non deicit iam promotum ut infra C.vii. q.i. Petisti⁸¹³. Vsque *ab omnibus fuerat electus*, idest a duabus partibus, nam
 5 omnes dicuntur facere quod due partes faciunt. Vel omnes Anconitani clerici istos tres elegerant ut si aliquis eorum in examine reperiretur minus idoneus, esset alius in quem posset eorum electio declinare. Vnde ex hoc innuitur semper tres debere eligi. Sed hoc ibi forte obtinet ubi electionis confirmatio ad principem pertinet, sicut in nonnullis prouinciis obseruatur. Vsque *quod*
 10 *prefato archidiacono*. Nota quod cum duo de ecclesia et tertius esset electus extraneus, primo illorum facta est examinatio qui erant de sinu ecclesie ut si examinati inuenirentur idonei ipsi deberent extraneo preponi. Vnde per hoc illud potest intelligi quod alibi est obscure dictum, ut supra d.lx. Nullus inuitis⁸¹⁴, ubi dicitur quod primo illi sunt reprobandi, idest eligendi
 15 et electi examinandi et si tunc inueniantur reprobi ipsis reprobatis tunc de alia ecclesia eligantur. Vsque *quantos psalmos minus tenet*. Hoc non dicitur quod si duos uel tres nesciret cordatenus, eius deberet electio infirmari, sed si omnes uel maiorem partem psalmorum non haberet memoriter uel scrutabiliter nesciret, ut supra d.xxxviii. Omnes⁸¹⁵.

11 Tam *om.* **Ba R** Cum] quod *praem.* **A** autem *om.* **Ba R**] aut **A**] quod *praem.* **Rc** non *om.* **Rc** 13 delictum] § Dictum **Rc**

<DISTINCTIO LXXXV>

2 *Archidiaconum om.* **Ba R** *Florentinum om.* **A La Rc P** *fractum*] *confractum* **A**
F 5 omnes] auctoritate *add.* **Lr Lp** clerici *om.* **Ba R** 6 eorum] eum **Lr Lp**^{ac}
 examine] examinatione **P** 7 esset *om.* **Lr Lp** in *om.* **Ba** posset] possent **Lr Lp**
 eorum *om.* **Lr Lp** declinare] declarare **Lr Lp Ba P** 8 tres *om.* **Lr Lp** 9 quod] de **A**
 12 deberent] debent **A** 13 ut *om.* **A** lx.] lxi. **A La** 15 inueniantur] inueniuntur
A 16 alia *om.* **Lr Lp** eligantur] eligatur **A** minus] unus **Lr Lp**] memoriter **R**
 non] ideo *add.* **Ba A La Rc R P** dicitur *om.* **Ba A R** 18 si] uel *add.* **Ba A La Rc P**

⁸¹²C.26 q.7 c.6

⁸¹³C.7 q.1 c.17

⁸¹⁴D.61 c.13

⁸¹⁵D.38 c.6

<DISTINCTIO LXXXVI>

4. *Quando* etc. usque *ut a subditis ueniam postuletis*. Dominus tamen subdito quodam modo se supposuit cum a Ioanne discipulo uoluit baptizari ut sic adimpleret omnem humilitatem, quod tunc faciendum esset prelati
 5 si mali causa non esset cum ob hoc superbientibus frangeretur subditis regendi auctoritas in prelati.
5. *Cum multa* etc. usque *minime ualeremus*. Hinc collige prelatum iustas⁸¹⁶ teneri preces honesti subditi adimplere, ut infra C.xxxv. q.ix. Veniam⁸¹⁷, C.xii. q.ii. Religiosam⁸¹⁸.
- 10 11. *Esau* etc. usque *in scripturis*, scilicet Noui uel Veteris Testamenti ut cesset oppositio de Eustachio qui etsi uenator tamen sanctus fuit⁸¹⁹, quod in agiographis inuenitur uel coniunctim intelligas quod hic dicitur, non diuisim. Non enim sanctus fuit quamdiu deditus fuit uenationi.
- 19 - 21. *In singulis* usque *fame occidisti*. Et nota quod tribus modis dicitur
 15 homicida, beneficii subtractione ut hic et in ult. capitulo, prox. d.⁸²⁰ et infra C.xiii. q.v. Immolans⁸²¹ et supra d.xliii. Ephesiis⁸²² et qui gladio occidit et detractone ut infra C.xxxiii. q.ii. Homicidiorum⁸²³.
23. *Si quis uero* etc. usque *quod te iuste possit offendere*. Hoc tunc obtinet cum iniuria episcopi redundat in detrimentum ecclesie; nam pro iniuria
 20 que tantum tangit personam episcopi non debet aliquem punire, ut infra C.xxiii. q.iii. Inter querelas⁸²⁴. Vel *te*, quia iudex es, usque *facile non credas*. Quod hic dicitur uidetur pati contrarium, infra C.xxii. q.iiii. Innocens⁸²⁵,

<DISTINCTIO LXXXVI>

3 discipulo] suo *add.* **Ba R** 4 prelati *om.* **Rc** 8 infra] arg. *add.* **A** 11 fuit *om.* **Ba** 11-12 quod in agiographis] uel sicut in paragrapho **Ba** 12 in agiographis] non agiografo **R** uel] non **Ba R** non] sed **Ba R** 13 fuit¹] erat **Ba R** fuit²] erat **Ba A La Rc R P** 14 *In om.* **Ba A F** dicitur] quis *add.* **A La Rc P** 17 Homicidiorum] Aliis etiam tribus modis dicitur quis homicida, uerbo ut crucifigit dicit, mente ut qui odit fratrem suum homicida est, exemplo ut C.xii. q.iii. c.iii. *add.* **Ba^{Pc}**] Qui odit fratrem. Scilicet his etiam aliis tribus modis, mente uerbo exemplo. Crucifige crucifige, de hoc infra, xi. q.iii. c.iii. Precipue (c.3) *add.* **R** 18 *quis*] *quid* **A F** 19 pro] de **Ba** 20 tantum] tamen **A** aliquem] ecclesiam **R** ut *om.* **A**

⁸¹⁶Cf. SL D.86 c. 5, iustas- Religiosam ⁸¹⁷C.35 q.9 c.5 ⁸¹⁸C.12 q.2 c.75; cf. SL D.86 c. 5 ⁸¹⁹Cf. SL D.86 c.11 v. *non inuenimus* ⁸²⁰D.86 c.26 ⁸²¹C.14 q.5 c.2 ⁸²²D.43 c.4 ⁸²³C.33 q.2 c.24 ⁸²⁴C.23 q.4 c.27 ⁸²⁵C.22 q.4 c.23

ubi dicitur quod non est uituperanda facilitas. Solutio: hic prohibetur
 credendi facilitas in danda sententia, ibi uero laudatur in aliis que non
 25 sunt uerisimilia, non tamen contra fidem ubi non interest decipere posse
 uel decipi, ut infra C.xvi. q.i. Si cupis⁸²⁶. Vsque *canonica districtio culpam
 feriat delinquentis*. Hinc⁸²⁷ uolunt quidam colligere episcopum cum suis
 clericis quemlibet clericum posse deponere et per hunc canonem omnibus
 30 derogari canonibus in quibus hoc fieri inhihetur. Solutio: hic loquitur
 de archiepiscopo qui cum suis episcopis hoc facere possit quod ex eo
 innuitur quia Corintus cuius episcopo hic scribitur metropolis est Achaie.
 Vel ex ui littere solutio colligitur ubi dicitur canonica. Aliter enim non
 esset canonica depositio nisi cum adiunctis sibi episcopis fieret. Vel in
 causa pecuniaria clericorum hoc habet locum non in criminali. Vel solus
 35 episcopus clericum ferire potest non depositionis sed suspensionis sententia.

24. *Tanta nequitia etc. usque sed filius noster Ciriacus abbas a nobis requisitus
 ita se cognouisse perhibuit*. Hinc uolunt quidam colligere unius testimonium
 esse recipiendum, ut infra arg. C.xx. q.iii. Presens⁸²⁸, C.xxxi. q.ii. Si
 uerum⁸²⁹, C. xi. q.i. Quicumque⁸³⁰, d.xcvii. Nobilissimus⁸³¹. Sed unius
 40 testimonium non ualet nisi ad presumptionem inducendam. Vsque *sed
 quia simplicitatem tuam*. Hinc habes unum effectum simplicitatis. Varia enim
 operatur simplicitas; quandoque dispensationem inducit ut hic, quandoque
 promotum deicit ut d.lxiii. Episcoporum⁸³², quandoque promotum aliquid
 adicit ut infra C.vii. q.i. Quia frater⁸³³, quandoque promotionem impedit ut
 45 d.xlvii. De Petro⁸³⁴. Item nota triplicem circa personam fieri dispensationem,
 nam pena diminuitur, usurpatum toleratur et uetitum conceditur ut hic et
 C.i. q.ult. Maximum et Donatum⁸³⁵ et infra C.vii. q.i. Non tantum⁸³⁶. Et
 hanc triplicem dispensationem triplex causa inducit, intrinseca meritorum

23 hic] ibi **Rc** 24 non¹ *om.* **Ba^{ac} La Rc P**] tantum **A** 26 *districtio*] *distinctio* **A**
 29 hoc] aliquid **R** inhihetur] iubetur **R** 30 episcopis *om.* **Ba** possit] potest **Ba**
A La Rc R P 31 Corintus] Corinthum **A** hic *om.* **Lr Lp** Achaie] Archadie **A**
 32 ui littere] alia littera **Lp** Aliter] et *praem.* **Ba** 34 Vel] Sed **A** 38 esse *om.*
Ba ut *om.* **A** 41 Hinc] Hic **La R** effectum] officium **Ba** 42 quandoque¹]
 quando **Rc**] enim *add.* **A La Rc P** ut] infra *add.* **Lr Lp La Rc R P** 43 lxiii.] lxxiiii. **A**
 aliquid] aliquem **A Rc R** 44 adicit] adducit **Rc** infra *om.* **A** ut] infra *add.* **Lr Lp**
La Rc R P 45 personam] simplicem **Rc** 46 toleratur] tollitur **Ba** 47 infra *om.* **A**
 q.i] Si quem *add.* **Ba^{pc}** tantum] autem **F** Et *om.* **Ba R**

⁸²⁶C.16 q.1 c.5 ⁸²⁷Cf. SL D.86 c.23, Hinc- canonibus ⁸²⁸C.20 q.3 c.5 ⁸²⁹C.31 q.2
 c.1 ⁸³⁰C.11 q.1 c.35 ⁸³¹D.97 c.3 ⁸³²D.73 (74) c.5 ⁸³³C.7 q.1 c.18 ⁸³⁴D.47 c.4
⁸³⁵C.1 q.7 c.19,20 ⁸³⁶C7 q.1 c. 12 (Non autem hoc tantum)

50 prerogatiua et extrinseca habitus uel potestatis consideratio ut in predictis
 50 exemplis et C.xxiii. q.iiii. Non potest⁸³⁷.

<DISTINCTIO LXXXVII>

3. *Quisquis* etc. usque *nostri nominis intercessione sperantibus sibi remedia posse conferri*. Hinc collige quod prosit alicui confirmationis epistolam ab apostolico suscipere prebendarum, hoc uidelicet quia cum omnes teneatur
 5 defendere, illos specialius quos specialiter sua in tuitione suscepit, ut in Extra. c. Licet uniuersis Dei fidelibus⁸³⁸.

9. *Si expositus* etc. usque *contestationis ponatur epistula*, in qua contineatur ut si is qui collectus est intra x. dies a die facte contestationis numerando uel ab eo tempore quo dominus scire potuit. *Securus habeat qui colligit*,
 10 nam postea non audietur. Si quis in eo aliquid uoluerit uendicare tum quia non potest petere quem preeuntem contempsit tum quia non ei licuit quod publice factum fuerit ignorare ut infra C.xi. q.iii. Cure⁸³⁹, C. xii. q.ii. Qui et humanis⁸⁴⁰, d.xcvi. c. ult. ⁸⁴¹, d.liiii. Nulli⁸⁴², d.xvi. c.ult. ⁸⁴³ Si uero paupertate compulsus seruum suum dominus exposuit non fit ei ex hoc
 15 preiudicium ut Cod. lib. vii. In quibus causis cessat longi, l. ult⁸⁴⁴.

50 Non potest *om.* R

<DISTINCTIO LXXXVII>

2 *Quisquis*] *Si quis* R *sperantibus*] *sperat* F 3 quod] quid A 4 apostolico] apostolo
 Lr prebendarum] prebendarumque A omnes *om.* Rc 5 specialius] specialibus
 Ba^{ac}] spiritualiter Rc tuitione] dictione Lr Lp^{ac}] iurisdictione R 6 Dei fidelibus]
 de infidelibus La Rc 7 in qua contineatur *om.* P 8 est *om.* R P 9 *colligit*] *collegit*
 AP^c La F 10 in eo *om.* A uendicare] et *add.* Lp Ba^{pc} A La 11 potest - quia *om.* P
 preeuntem] petentem Lp] precantem Ba^{pc} A non] enim *add.* P 12 fuerit] fuit Ba
 A La Rc R P infra] arg. A 13 ult.¹] contra *add.* Ba P Nulli] contra *add.* Ba R
 ult.²] contra *add.* Ba 14 seruum *om.* Lr suum *om.* Lp exposuit] deposuit Lr Lp
 15 vii.] viii. A quibus] eos di. lxxxvi. *add.* Lp cessat longi, l. ult. *om.* Lr Lp

⁸³⁷C.23 q.4 c.32 ⁸³⁸2 Comp.2.2.1 (= X 2.20.23), JL 13974; SL = si tractus fuerit in causam, iudex delegatus cognoscere non poterit, ut in extrau. In litteris. ⁸³⁹C.11 q.3 c.20 ⁸⁴⁰C.12 q.2 c.24 ⁸⁴¹D.16 c.14 ⁸⁴²D.54 c.2 ⁸⁴³D.16 c.14 ⁸⁴⁴Cod. 7.34.5

<DISTINCTIO LXXXVIII>

1. *Decreuit etc. usque aut pensiones conducere, idest fieri procuratorem familie alicuius potentis ut inde possit lucrari. Vsque aut secularibus negociis se immiscere, que scilicet sunt secularia tribus modis, scilicet secularium rerum, secularium hominum et causa lucri fit. Que autem duobus primis modis sunt secularia tractare non prohibentur ut infra C.xv. q.iiii. c.i.*⁸⁴⁵

5. *Episcopus tuitionem testamentorum non suscipiat.* Et nota quod hic non dicitur episcopum non posse defendere testamentum cum constat firmum esse et iniuste improbari, sed potius interdicitur ne debeat in foro contendere et disputare ut aduocatus, probando illud legitime esse factum, cuius etiam causas proprias per se ipsos tractare non possunt excepta criminali, ut C.v. q.iii. Quia episcopus⁸⁴⁶.

<DISTINCTIO LXXXIX>

2. *Volumus etc. usque omnis clericus eius adhiberi debet, non propria sed canonis auctoritate. Cum enim subditis aliquid contra prelatos disponendum mandatur, subditi sine maioris auctoritate id facere non possunt. Prelati uero contra subditos sua auctoritate disponere possunt quod eis conceditur faciendum ut infra C.ix. q.iii. Cum simus*⁸⁴⁷.

<DISTINCTIO LXXXVIII>

2 *aut om. Ba pensiones] possessiones F* 4 *scilicet - modis om. Lr Lp* 4-5 *secularium rerum om. Rc* 6 *sunt] fiunt Ba* *ut om. A* 7 *tuitionem] ordinationem R* *non om. Rc* 10 *cuius] cum A La Rc P* *cuius - 11 ipsos] cuius non causas per se ipsos cum etiam proprias causas Ba* 11 *ipsos] ipsas P*

<DISTINCTIO LXXXIX>

2 *clericus] clerus F* 4 *sine] si in Rc* *id facere om. Rc* 5 *Prelati] Plano Rc*
6 *simus] et C. xviii. q. ii. Ab his (c.18, Abbatibus) add. R*

⁸⁴⁵C.15 q.4 c.1⁸⁴⁶C.5 q.3 c.3⁸⁴⁷C.9 q.3 c.3

<DISTINCTIO XC>

3. *Neque ad Caim* usque *inexpiabilis et grauis est culpa discordie*. Si de impenitentibus intelligitur, hoc de quolibet peccato est uerum; si de penitentibus, non est uerum cum omne peccatum est remissibile. Vnde ad
 5 exaggerationem et odium huius criminis et simonie hoc dicitur ut infra C.i. q.i. Cito⁸⁴⁸.
4. *Alienus* usque *qui murmurans extiterit*. Hoc illi faciunt qui quicquid prelati faciunt in malam partem interpretantur ut in Israelitis⁸⁴⁹ apparet. Vsque *perierunt ab exterminatore*, idest ab angelo extra terminos terre
 10 promisse eos percutiente⁸⁵⁰.
5. *Si quis monachus* etc. usque *uel manifestum fratri conuicium*. Nam si eis occulte detraheret, secus⁸⁵¹ esset cum non habeant occulta peccata uindictam, ut infra C.xxxii. q.v. c.ult.⁸⁵²
7. *Studendum est* usque *ad pacem magis*, idest ut pacifice inter se component
 15 quam ad iudicium ueniant ut infra C.v. q.ii. Si primates⁸⁵³.
9. *Placuit* etc. usque *primitus arguantur*. Admonitio⁸⁵⁴ enim semper debet uindictam precedere ut infra C.xii. q.ii. Indigne⁸⁵⁵, nisi in quibusdam casibus aliter dicatur. Et de accusatione facienda similiter est dicendum, ut infra C.ii. q.vii. Accusatio⁸⁵⁶.
- 20 10. *Si quis contristatus*. Hic queritur an sit aliquis cogendus reconciliari inimico sibi non satisfaciendi. Quod uidetur, quia dicitur 'nisi hominibus dimiseritis'⁸⁵⁷ etc. Vnde colligitur quod nullus potest iniuriam agere quin contra euangelium ueniat. Solutio: duobus modis dicitur quis peccatum dimittere, quoad odium ex iniuria conceptum quod mandatur in euangelio

<DISTINCTIO XC>

3 impenitentibus] penitentibus **Rc** si] sed **Lr** 4 est²] sit **Ba A La Rc R P** 7 *qui om. Ba* 11 etc. *om. A* *fratri om. A La Rc P* 12 occulta] licentia **Ba**] latentia **A La Rc R P** 13 ut *om. A* 14 pacifice] magis *add. R* 16 *arguantur*] arguatur **A** 19 Accusatio] Accusationes **Lr Lp** 21 hominibus *om. R* 22 quin] qui **Ba R** 23 ueniat] non *praem. Ba R* 24 dimittere] committere **Lr Lp**^{ac}

⁸⁴⁸C.1 q.1 c.16 ⁸⁴⁹Gn 4,25. ⁸⁵⁰Ex 33,1-2; cf. SL D.90 c.4 v. *ab exterminatore* ⁸⁵¹Cf. SL D.90 c.5, secus- c.ult. ⁸⁵²C.23 q.5 c.49 ⁸⁵³C.5 q.2 c.4 ⁸⁵⁴Cf. SL D.90 c.9, Admonitio-Indigne ⁸⁵⁵C.12 q.2 c.21 ⁸⁵⁶C.2 q.7 c.15, Accusatio ⁸⁵⁷Mt 6,14-15

- 25 et quoad accusationem iniuriarum quam reo non satisfaciente quis exequi non prohibetur, non tamen debet omnimodam satisfactionem exposcere.

<DISTINCTIO XCI>

1. *Eleutherius* usque *uigilie*, idest mortuorum exsequie que in quibusdam ecclesiis cotidie celebrantur. Sicut etiam secundum uulgare Francorum⁸⁵⁸ appellantur.
- 5 4. *Clericus quilibet* usque *degradentur*. Subaudi si admoniti noluerint respiscere. Quociens enim pro leui culpa iubetur deponi clericus, in hoc casu oportet intelligi ut infra d.prox. c.ult.⁸⁵⁹

<DISTINCTIO XCII>

6. *Si qui episcopi* etc. usque *quod si noluerint in presbiterii ordine*. Hinc collige quod si diaconus uel presbiter alicuius ecclesie fuerit ordinatus episcopus et non recipiatur in sua ecclesia poterit in prima ecclesia esse in eo ordine in quo prius fuerat et etiam in ea dignitate si ipsa uacaret. In episcopali uero sede non recipietur quia simul duos esse episcopos ratio non permittit, licet in maiori ordine possit quis in priori ecclesia recipi quam in primo habuerit ut supra d.lxxiiii. Quorundam⁸⁶⁰.

25 accusationem] actionem P 26 non² om. Rc

<DISTINCTIO XCI>

2 exsequie] ex requie Lr] exsequiarum A que] ubi Ba 4 appellantur om. Ba 6 enim om. Lr Lp^{ac}

<DISTINCTIO XCII>

3 et - 4 recipiatur] eos non recipiat Rc 5 etiam om. Ba R uacaret] uacauerit Ba R
7 ordine om. Lr Lp habuerit] habuerint A 8 lxxiiii.] lxxiii. A R P

⁸⁵⁸Lex Francorum, saec. VII. Cf. Lex Ribuarua et Lex Francorum Chamavorum. Ex Monumentis Germaniae Historicis recusae, ed. Rudolphus Sohm, Hahn, Hannoverae 1883, 112 - 123, Cf. Lex Salica. ⁸⁵⁹D.92 c.9 ⁸⁶⁰D.74 c.6

<DISTINCTIO XCIII>

2. *Miratus usque ne particeps obligationis existeret.* Hinc collige quod in hiis que ualde sunt horrenda, non excusat aliquem socia multitudo. Multitudinis⁸⁶¹ enim ratio releuat penam sed non absorbet culpam.
- 5 5. *A subdiacono usque subditi sint,* quoad reuerentiam saltem. Virtus enim obedientie in tribus consistit, in mandatis, iudiciis et reuerentia. Quilibet ergo inferior cuilibet superiori est subditus quoad reuerentiam nisi administratio maior impediatur, ut in archidiacono et archipresbitero, ut supra d.xxv. c.i.⁸⁶² Soli uero episcopo quoad omnia sunt subditi.
- 10 11. *Diaconi qui quasi usque ne ipse ab insidiatoribus.* Ordo⁸⁶³ littere: ne ipse episcopus infestetur aut ledatur a suis insidiatoribus, quod forte tunc temporis erant heretici qui eum lederent predicantem. Vsque *aut uerba diuina detrahendo.* Hinc ratio redditur quare circa episcopum debent esse diaconi, scilicet ne episcopus timore hereticorum quorum rabies tunc
- 15 temporis circa ecclesiam feruebat, 'detrahendo populo uerba diuina', idest non predicando, 'polluatur', idest peccato taciturnitatis coinquinetur, cum ipse tenetur ex suscepto officio predicare aut etiam 'insinuando uerba diuina' et aperiendo populo, idest predicando 'despiciatur' dum solus audet ascendere pulpitem; nam dignitas sine subiectis contemptibilis
- 20 est. Vel sic: 'ne ipse ledatur a suis' clericis uel parochianis qui in ipsa processione uel etiam cum uult ascendere pulpitem possent eum opprimere pre nimia multitudine, nisi hinc inde diaconibus esset circumdatus 'aut ab insidiatoribus quoquo modo infestetur', hoc non mutatur. 'Aut polluatur', ab eisdem subditis suis sordibus et pedum conculcatione dum non habet qui

<DISTINCTIO XCIII>

6 in¹ om. R in² om. Ba A R 8 maior] maiorum Ba et] in add. A 9 episcopo] clerici add. Lp subditi] subiecti La R 10 qui quasi om. A 11 quod] quia A 12 eum om. R predicantem] Vel sic distingue: ne ledatur ab insidiatoribus hereticis aut infestetur a suis, scilicet subditis, quasi dicat (ut add. A) debent (debeant A) vii diaconi turbam irruentem arcere add. Ba^{Pc} A P 13 Hinc] Hic A R P quare] episcopo add. P episcopum] ipsum Ba] papam R debent] debeant A 14 ne] ut A 15 circa] contra A 16 taciturnitatis] non add. Ba R 17 tenetur] teneatur A 20 ipse] episcopus add. Ba A La Rc R P 22 esset om. La 24 sordibus] fortibus Ba R et pedum] impedit R

⁸⁶¹Cf. SL D.93 c.2, Multitudinis-culpam Ordo-detrahendo ei

⁸⁶²D.25 c.1

⁸⁶³Cf. SL D. 93 c. 11, v. Diaconi,

- 25 eum a populi oppressione liberet. Ipse dico 'insinuando' uerba diuina, idest predicando, 'aut despiciatur' ab eisdem propter solitudinem detrahendo ei.
22. *Illud autem usque mapulis.* Mapule sunt quedam lintheamina quibus equi senatorum olim cooperiebantur, quod etiam Constantinus cardinalibus concessit ut eorum equi certis diebus sic ornati incederent in quodam
 30 Extra. quod sic incipit, Constantinus imperator⁸⁶⁴. Vsque *nec sibi preiudicium generari.* Hinc collige quod ea que nullo iure licet possidere alicui, non potest sibi prescriptione uendicare ut infra d.c. Contra morem⁸⁶⁵, C.i. q.i. Nullus episcopus⁸⁶⁶, C.xxxiii. q.ult. Quod Deo⁸⁶⁷. Prescriptio enim ius nouum non creat sed creatum aduocat.
- 35 23. *Diaconi etc. usque nec differtur ultionis sententia.* Hinc⁸⁶⁸ collige quod iudex non tenetur causam differre sed citius quam potest liti debet debitum imponere finem ut infra C.ii. q.i. Sicut sine⁸⁶⁹, C.x. q.ult. Quia⁸⁷⁰.
24. *Legimus in Isaia usque diaconi autem eligant de se quem industrem nouerint et archidiaconum nuncupent.* Et nota quod hic diaconorum electio in eligendo
 40 archidiacono non excludit episcopum. Vel distingue tempora et concordat scriptura. Vel secundum diuersitatem ecclesiarum intelligitur hec uarietas canonum. Vsque *orbis auctoritas maior est urbe.* Quid est ergo quod alibi dicitur, nullum debere Romane ecclesie consuetudinem contempnere sed eam omnes tenentur imitari ut supra d.xi. Nolite⁸⁷¹? Solutio: ibi de ea
 45 consuetudine loquitur quam ipsa seruat et ceteris mandat seruandam; hic de ea quam sola seruat nec uult ab aliis obseruari. Vnde et ibi dicitur quod Romanam ecclesiam et sequi uiderint et docere.
26. *Precipimus etc. usque ante presbiterum sedeat.* Hoc uerum est generaliter nisi⁸⁷² forte ratione administrationis presbitero sit maior, ut archidiaconus

26 solitudinem] sollicitudinem **R** 29 certis] cunctis **Lr Lp^{ac}** 30 Constantinus
 imperator *om.* **Lr Lp Ba A La Rc R** imperator] infra d.xcvi. *add.* **P** Vsque *nec*] *ut*
 non **Ba** *nec*] non **A Rc R** 31 *generari*] *generaret* **Ba A**] *grauari* **Rc** 32 sibi] igitur
Ba om. A prescriptione] per prescriptionem **Ba** infra] arg. *add.* **A** 34 creatum]
 tantum **Ba** 36 citius quam] quanto citius **A** debitum *om.* **P** 37 infra] arg. *add.* **A**
 40 concordat] concordabit **Ba A La R P**] concordabis **Rc** 41 scriptura] scripturam **Rc**
 42 *auctoritas*] *queritur add.* **F** 43 sed] etiam *add.* **Rc** 45 hic] uero *add.* **Ba A La Rc R P**
 46 et *om.* **Ba R P** 46–47 dicitur quod Romanam *om.* **Lr Lp** 47 quod] quoniam **La**]
 quam **Rc R P** et² *om.* **Lp** 48 *ante*] *quando* **P** 49 ratione] Romane **A**

⁸⁶⁴Coll. II Parisiensis 92 c.un. ⁸⁶⁵D.100 c.8 ⁸⁶⁶C.1 q.1 c.124 ⁸⁶⁷C.33 q.5 c.4 ⁸⁶⁸Cf.
 SL D.23, Hinc-Quia ⁸⁶⁹C.2 q.1 c.3 ⁸⁷⁰C.10 q.3 c.6 ⁸⁷¹D.11 c.3 ⁸⁷²Cf. SL D.26,
 nisi- d.xxv. c.i.

50 archipresbitero est maior, ut supra d.xxv. c.i. ⁸⁷³ Vsque *tunc enim sicut illius locum tenens honorabitur*. Iste enim legatus omnia que ex administratione proueniunt potest facere ut prebendas dare, clericos suspendere et huiusmodi. Ea uero que ex consecrationis uirtute proueniunt exercere non poterit, ut consecrare uel degradare episcopum, qui tamen potest dare
55 auctoritatem episcopis hoc faciendi si ei specialiter a summo pontifice fuerat concessum. Vnde hinc⁸⁷⁴ habes quod quedam possumus ex persona alterius que ex nostra perficere non ualemus. Simile infra C.ii. q.vi. Si quis episcopus⁸⁷⁵ et Extra. Sicut Romana⁸⁷⁶.

<DISTINCTIO XCV>

1. *Peruenit etc. usque etiam in fronte baptizatos crismate tangere*. Si autem queratur an eis hoc concedere potuerit, dici potest eum concedere potuisse. Hoc enim in⁸⁷⁷ primitiua ecclesia poterant episcopi facere qui nichil pre
5 ceteris sacerdotibus inunctionis habebant. Eadem forte ratione posset concedi quod eis ipsum crisma conficere concedere potuisset quod tamen quibusdam displicet, quia ab ipsis apostolis institutum legitur ut nonnisi ab episcopis possit crisma confici, ut infra de con. d.iiii. Manus⁸⁷⁸, contra quorum instituta summo pontifici uenire non licet, ut infra C.xxv. q.i. Sunt
10 qui⁸⁷⁹.

3. *Illud superfluum adiectum, ab eis qui Innocentium consulebant*. Vsque de episcopo ambigatur, quod licere presbiteris non est dubium. Hinc⁸⁸⁰ collige quod si quid ex officio minor potest facere, id multo magis et maior, ut
15 infra C.xxxii. q.vi. Si ducturi⁸⁸¹. Vsque *crismate*, idest unctione, oleo scilicet infirmorum. Crisma enim hic non proprie ponitur, sed potius secundum

56 fuerat] fuit **Ba**] fuerit **A La Rc R P** quedam] quid **Lr Lp**^{ac}

<DISTINCTIO XCV>

2 in] *etiam praem.* **P** fronte] *frontibus* **Ba A Rc R P F** 3 hoc *om.* **Ba A P** 4 pre *om.* **Lr Lp** 5 inunctionis] unctionis **A** 7 institutum- episcopis *om.* **Lr Lp R** 8 possit] posset **A** 9 q.i. *om.* **A** 11 *superfluum*] *uidetur add.* **Ba R**] *uidemus add.* **A La P** eis] eo scilicet **Ba A La Rc R P** consulebant] consulebat **Ba A La Rc R P** 13 potest] poterit **A** ut *om.* **A** 14 ducturi] dicturi **P** 15 hic *om.* **P**

⁸⁷³D.25 c.1 ⁸⁷⁴Cf. SL D.26, hinc-ualemus ⁸⁷⁵C.2 q.6 c.36 ⁸⁷⁶1 Comp. 1.21.6 (= X 1.29.5 = Preterea super hoc), JL 12293. ⁸⁷⁷Cf. SL D.95 c. 1, in-displicet ⁸⁷⁸De cons. D.5 c.4 ⁸⁷⁹C.25 q.1 c.6 ⁸⁸⁰Cf. SL D.95 c.3, Hinc-ducturi ⁸⁸¹C.32 q.6 c.2

- nominis ethimologiam, nam episcopus pro superintendente ponitur ut infra C.vii. q.i. Petisti⁸⁸². Vsque *nam non penitentibus*. Et agitur ibi de penitentibus non baptizatis quibus omnia sacramento negantur, illo sacramento excepto quod facit hominem christianum, ut baptismus. Istud autem nam non
 20 continuatur predictis, sed pendet ex superiori parte huius capituli unde hoc est tractum. Ex⁸⁸³ fine huius capituli collige quod excommunicatus non potest contrahere matrimonium, cum ei omnia sacramenta negantur et istud quod est magnum sacramentum in Christo et in ecclesia⁸⁸⁴.
6. *Ecce ego usque preteriti temporis error non potest reuocari*. Hinc collige
 25 quod ea que per errorem sunt introducta, ex diuturna approbatione utentium ius faciunt et ratione multitudinis excusant a pena non a culpa, ut supra d.iii. Denique⁸⁸⁵.

<DISTINCTIO XCVI>

1. *Bene quidem* etc. usque *perlegatur*⁸⁸⁶, quasi diceret ille Venusinus episcopus, permittite totam legem recitari et ea lecta si quid fuerit reprehensione dignum, reprehendatis. Nam nisi tota lege perspecta inciuile
 5 est de qualibet particula eius iudicare: Vsque *ne in exemplum remaneret*. Hinc collige quod ea que etiam de ratione possunt fieri, ne sint res mali exempli, postponi debent, arg. ut infra C.i. q.i. Principatus⁸⁸⁷, C.xxvii. q.i. Quod sit⁸⁸⁸, d.l. De hiis⁸⁸⁹, C.xxx. q.i. Si quis⁸⁹⁰.
4. *Vbinam* etc. usque *imperatores sinodalibus conuentibus interfuisse*.

17 *nam om.* F non] in Lr penitentibus] In originali alia ponitur littera, scilicet 'nam penitentibus' add. Lp Ba^{Pc} A La P penitentibus] solempniter uel de add. A La Rc P 18 omnia] ecclesie R sacramento om. Ba A La Rc R P 19 baptismus] baptizatus Rc 20 predictis] prope dictis A Rc P 21 hoc om. Ba tractum] contractum R 22 cum] enim add. A Rc 23 quod] quidem A R et] non Lp non] in add. Lp^{Pc} et in] non Lr in om. A 26 non] uel Ba 27 d.iii.] d.iii. A

<DISTINCTIO XCVI>

2 Venusinus] ueneratissimus Lr Lp 4 nisi] ubi P inciuile] uile Ba 5 particula eius om. Lr] eius parte Lp particula] parte P remaneret] remanet Lr] remanerent A 6 de om. R ne] tamen praem. Lp Ba A R P sint] fiant R 7 Quod sit] Nec aliqua (C.27 q.1 c.4) Ba SL sit] si A 9 usque om. Lr Lp

⁸⁸²C.7 q.1 c.17 ⁸⁸³Cf. SL D.3, Ex-negantur ⁸⁸⁴Eph. 5,32 ⁸⁸⁵D.4 c.6 ⁸⁸⁶Cf. SL D.96 c. 1 v. *perlegatur*, quasi-iudicare; Hinc-C.xxx. q.i. ⁸⁸⁷C.1 q.1 c.25 ⁸⁸⁸C.27 q.1 c.5
⁸⁸⁹D.50 c.36 ⁸⁹⁰C.30 q.1 c.9

10 Subaudiendum est nisi uocati, ne sit contrarium quod dicitur C.xxxv. q.v. Ad sedem⁸⁹¹, ubi dicitur laicos interfuisse concilio. Vel ille antiquior forte fuit Alexandro.

5. *Denique* usque *per quos diuina ministrantur iudicare presumant*. Quid est quod hic dicitur cum legibus imperialibus clerici iudicentur? Solutio: 15 imperatores⁸⁹² potestatem condendi leges habuerunt in clericos, sed non exercitium uel executionem.

6. *Cum ad uerum*. Sic accedas ad litteram: ante confusa et indistincta erant omnia iura, sed 'cum uentum est ad uerum', idest ad ueri discussionem uel ad uerum pontificem, idest Christum, 'ultra sibi nec imperator iura pontificatus arripuit', idest quod non deberet arripere patuit⁸⁹³, nec pontifex nomen imperatorum. Ante enim imperatores pontifices imperatores uocabantur ut supra d.xxi. Cleros⁸⁹⁴. *Quoniam idem mediator*, idest non dicitur Christus medius sed mediator. Medius est qui extrema disiungit. Vsque *propriis actibus*, idest actus utriusque potestatis uel que in sua persona 25 fecit. Paut enim turbas, uendentes etiam de templo eiecit, quod ad regis officium spectat et seipsum in ara crucis immolauit et pro inimicis orauit dicens: 'pater ignosce illis quia nesciunt quod faciunt'⁸⁹⁵ quod sacerdotis est officium. Hinc habes, quod⁸⁹⁶ imperator non habet potestatem gladii. Distincte enim sunt hec potestates nec una pendet ex altera. Vnde in huius rei figuram dictum fuit, 'ecce gladii duo hic'⁸⁹⁷. Vsque *et pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur*. Hinc⁸⁹⁸ collige tantum in causis secularibus utendum est legibus imperatoris, non ergo in spiritualibus ut supra d.i. c.ult.⁸⁹⁹, C.xxxiii. q.ii. Inter hec⁹⁰⁰, C.xi. q.i. Continua⁹⁰¹.

11 Vel] Sed R ille] iste Lp A La Rc R P 17 indistincta] distincta Lr A P 21 enim om. R pontifices] et *praem. A add. Ba A La Rc P* 22 Cleros] *Cum ad uerum* usque *add. Ba^{Pc}* idest] *om. A La Rc R* idest - 23 mediator *om. Ba^{ac}* 23 est qui] enim A La Rc P 24 actus] actibus A] arg. *add. R^{ac}*] auctus R 25 etiam] et ementes Ba R 26 inimicis] etiam *add. A La Rc* 27 faciunt] faciant A 28 gladii] a papa *add. Ba^{Pc}*] ab apostolico *add. A La Rc R P*] a summo pontifice *add. SL* 29 Distincte] Discrete A Rc hec *om. A Rc* una] altera La Rc 30 figuram] figura A 32 est] esse Ba A La Rc R P ergo *om. Lp Ba R* 33 supra] arg. *add. A*

⁸⁹¹C.35 q.5 c.2 ⁸⁹²Cf. SL D.96 c.5, imperatores-exercitium ⁸⁹³Cf. SL D.96 c.6 v. *Cum ad uerum*, ante-patuit ⁸⁹⁴D.21 c.1 ⁸⁹⁵Lc 22,38 ⁸⁹⁶Cf. SL D.96 c.6, quod-potestates ⁸⁹⁷Lc 23,34 ⁸⁹⁸Cf. SL D.96 c.6, Hinc-Continua ⁸⁹⁹D.1 c.12 ⁹⁰⁰C.33 q.2 c.6 ⁹⁰¹C.11 q.1 c.5

- 35 7. *Satis euidenter usque deum appellatum ab ipso Constantino*⁹⁰², qui clericos deos legitur appellasse ut C.xi. q.i. Continua⁹⁰³ et Sacerdotibus e. q.⁹⁰⁴ et C.xi. q.i. Futuram⁹⁰⁵.
8. *In scripturis usque uerecundiam contegatis. Hoc*⁹⁰⁶ de occultis peccatis intelligendum relinquitur. De manifestis uero cogimur appellare uel
40 accusare, premissa tamen familiari admonitione ut infra C.ii. q.vii. Quapropter⁹⁰⁷ et C.v. q.v. c.i.⁹⁰⁸
10. *Duo sunt usque quibus principaliter hic mundus regitur, idest a quibus, nam ab ecclesia mundus regitur iure diuino, ab imperatore humano, ne obuiet illud, 'humanum genus' etc., supra d.i.*⁹⁰⁹ Vel dicitur
45 quod istis duobus regitur mundus et principaliter, sicut littera sonat, illud uero secundario. Vsque *beatus*⁹¹⁰ etiam *Ambrosius*. Si queratur an licuit ei imperatorem excommunicare, cum eius parochianus non esset imperator; uidetur quod ei licuit quia homo tante religionis indebita non presumeret. Sed si licuit, ergo similiter cuilibet episcopo licet imperatorem
50 excommunicare. Solutio: non ei licuit, non tamen indebita usurpauit. Non⁹¹¹ enim ipse hoc fecit auctoritate propria, sed iubente concilio. Dicitur tamen ipse fecisse, quia in concilio maior erat uel ipse denuntiauit sententiam⁹¹² et hoc secundum illum tropum loquendi quo dicitur fieri res cum innotescit quod fit⁹¹³.
- 55 11. *Si imperator usque a quo*⁹¹⁴ *propriam consecutus est potestatem. Hinc collige imperatorem non ab apostolico sed a Deo potius gladii potestatem accipere et in temporalibus eo esse maiorem, arg. ut supra d. e. Cum ad uerum*⁹¹⁵, C.xi. q.i. Magnum⁹¹⁶, C.xi. q.i. Sacerdotibus⁹¹⁷, C.xi. q.iii. Si

35 *ipso*] *pio* F 36 *deos om.* Lr ut *om.* A] *infra add.* A Rc P C.xi.-e.q. *om.* Lr Sacerdotibus] Sacerdotalibus Lp Ba La 37 xi] xii A Rc R P 39 appellare uel *om.* Ba A La Rc R P 41 q.v.] q.i. SL 42 *principaliter-regitur om.* R idest - 43 regitur *om.* Rc (*omoio.*) 44 humano] in omnibus *add.* Lp^{Pc}] moribus Ba A La Rc P obuiet] obiciat Ba R supra *om.* A dicitur] dicas Ba A La Rc R P 46 Si] Sed Ba queratur] queritur Ba 48 quod] non *add.* Lr Lp licuit] licuerit A 50 ei *om.* Lr 53 quo *om.* Lr Lp fieri] sciri Ba res *om.* A 54 fit] fecit Lr Lp R 55 *a quo*] *scilicet* Lr Lp^{ac} 57 accipere] admittere P 58-59 iiii. Si autem *om.* R

⁹⁰²Cf. SL D.96 c.7, *Constantino*-appellasse ⁹⁰³C.11 q. 1 c.5 ⁹⁰⁴C.11 q.1 c.41 ⁹⁰⁵C.12 q.1 c.15 ⁹⁰⁶Cf. SL D.96 c.8 v. *clamidem*, Hoc...c.i ⁹⁰⁷C.2 q.7 c.47 ⁹⁰⁸C.5 q.5 c.1 ⁹⁰⁹D.1 a.c.1 ⁹¹⁰Cf. SL D.96 c.10 v. *magnum imperatorem excommunicans, beatus-excommunicare*
⁹¹¹Ibidem, Non-sententiam ⁹¹²Cf. SL D.96 c. 10 v. *magnum imperatorem excommunicans*
⁹¹³Cf. C.8 q.1 c.6 n.4; C.11 q.3 c.46 n.173. ⁹¹⁴Cf. SL D.96 c.11, *a quo*...spiritualibus ⁹¹⁵D.96 c.6 ⁹¹⁶C.11 q.1 c.28 ⁹¹⁷C.11 q.1 c.41

60 autem⁹¹⁸. Quod coram imperatore in causis pecuniariis dicunt quidam propter hoc posse apostolicum conueniri sicut in spiritualibus potest imperator ab apostolico uicaria recompensatione excommunicari.

15. *Sicut*⁹¹⁹ usque *prerogatiuam presentis regni sic imperator non minuit*, idest sicut parua ciuitas non potest mutare dignitatem totius regni sic imperator non potest mutare dignitatem uel constitutiones ecclesie, idest canones.

<DISTINCTIO XCVIII>

2. *Transmarinos*⁹²⁰ usque *solet euenire*. Hinc collige quod si quedam non sint illicita, sunt tamen cauenda quia mala esse solent ut infra C.xvi. q.i. c.i.⁹²¹, C.viii. q.i. Si ergo⁹²², d.xxviii. De Siracusane⁹²³.

<DISTINCTIO C>

1. (a.c.) *Episcopus autem usque ante pallium acceptum*. Hic queritur quare ante susceptionem pallii archiepiscopus⁹²⁴ non possit episcopum cum reliquis episcopis tribus ordinare, cum tres episcopi sine pallio hoc possint.
5 Solutio: si hoc fieret, non minus esset ille episcopus, etsi uterque esset ob hoc deponendus. Sed ideo fuit constitutum ut magis essent solliciti ad suscipiendum pallium, quod non facerent si ante pallii acceptionem hoc eis liceret. Dicunt tamen quidam quod ante pallii susceptionem cum

59 autem] contra *add. Lp Ba A La Rc* Quod] Vnde *Ba A La Rc P*] Inde *R* quidam *om. Lr Lp* 62 *sic imperator om. La Rc R P* imperator] *imperialis F* minuit] *nominauit R* idest *om. R* 63 ciuitas] *cunctas P* mutare] uel *add. Lp* dignitatem uel *om. Ba A La Rc R P*

<DISTINCTIO XCVIII>

2 *solet*] *solent A SL F* si] etsi *A La Rc P* 3 quia] eo quod *R* infra] arg. *A* q.i.] q.ii. *A*

<DISTINCTIO C>

2 quare] *om. Lr Lp* an *Ba* 3 susceptionem] acceptionem *A* 4 tribus *om. Ba A La Rc P*] aliis duobus *SL* pallio *om. P* possint] ut supra di. lxxiii. *add. Lp* 5 si] ubi *A* hoc *om. Ba* fieret] foret *A* etsi] sed si *Lr Lp* 7 acceptionem] susceptionem *A* pallii acceptionem] susceptum pallium *A La Rc*

⁹¹⁸C.11 q.3 c.11 ⁹¹⁹Cf. SL D.96 c.15, *Sicut...*canones ⁹²⁰Cf. SL D.98 c.2, *Transmarinos-Siracusane* ⁹²¹C.16 q.1 c.1 ⁹²²C.8 q.1 c.16 ⁹²³D.28 c.13 ⁹²⁴Cf. SL D.100 c. 1 v. *episcoporum consecratio protelatur, archiepiscopus-simplex*

10 duobus aliis posset episcopum ordinare, non tamen ut archiepiscopus, sed ut episcopus simplex.

1. *Quoniam quidam usque sitque metropolitanus licentia aliis*⁹²⁵. Hoc ideo dicit forte quia in ea prouincia forte omnes decesserant uel nondum electi erant consecrati ut supra d.lxv. Si forte⁹²⁶, uel ad eius ignominiam fit. *Vsque consilio Romani pontificis*. Nota quod cum canones aliquid precipiunt subditis uel equalibus contra equales uel prelatos facere, non possunt illud sine maioris auctoritate facere ut hic et supra, d.lxxv. c. ult.⁹²⁷ Cum uero aliquid prelati precipitur contra subditos faciendum, tunc potestate ipsius canonis uel propria hoc possunt, ut infra C.xxviii. q.i. Abbatibus⁹²⁸ et C.viii. q.iii. Cum simus⁹²⁹. *Vsque quod si ultra v menses*. Mirum uidetur quod hic dicitur quod episcopus si ultra v. menses ordinari distulerit deponetur, archiepiscopus uero si ultra tres menses pallium accipere distulerit, deponi debet. Diuersitatis hec est ratio, quia quanto alicuius negligentia magis nocet ecclesie, tanto citius eius contumacie est obuiandum, ut infra C.xi. q.iiii. In cunctis⁹³⁰. *Vsque uiduatam ecclesiam*. Hinc collige electum non esse pastorem ecclesie. Vnde uidetur quod nec prebendas dare nec potest disponere, quod de eo potest intelligi cuius electio non est confirmata, ut supra d.xxiii. c.i.⁹³¹, contra. *Vsque metropolitani suo iudicio cedat*. Hoc est deponi potest a metropolitano cum sex episcopis ut sacerdos quilibet sit electus, ut supra d.xxiii. Illud⁹³².
- 30 4. *Optatum*⁹³³, idest 'quod tibi nos dare optamus', non 'quod tu optasti' suscipere sed quod tu 'optasti, non ut unde preesses'. Sic et episcopatus

9 aliis] episcopis *add.* A posset] possent A 11 metropolitanus] metropolitanis
 F 12 forte² *om.* Ba A La Rc R P 13 ad eius ignominiam] ex ignominia Lr Lp^{ac}
 14 consilio] cum *praem.* SL quod cum] quando Lp Ba cum] /// Rc 16 lxxv.]
 lxv. Ba A La R SL 18 xxviii.] xxiii. A] xviii SL q.i] q.ii. SL 19 v] vi Ba
 20 ordinari] destiterit uel *add.* Ba deponetur] debet deponi Ba 21 ultra-menses]
 in mense Ba] in tertio mense A La Rc P 23 iii.] iii. Ba A La Rc R 25 nec²] non A
 26 ut *om.* A xxiii] xxx Lr Lp 27 suo] sui Ba A Rc R (F) 28 sex] septem Lr Lp
 Rc sit] licet *praem.* Ba A La Rc R P 29 xxiii] xxxiii P Illud *om.* P 30 quod]
 illud quid R tibi *om.* Ba R nos *om.* R optamus] optauimus Lp^{pc} A La Rc R
 tu *om.* Ba 31 suscipere - optasti *om.* Rc R (*omoio.*) sed] uel Lp Ba A La P quod]
 quia A unde] inde A La preesses] sed ut (ut *om.* Lp^{pc} La Rc P) prodesses *add.* Lp^{pc}
 Ba A La Rc P Sic] Et *praem.* R et] etiam R

⁹²⁵Ibidem, v. *metropolitanis aliis*, Hoc-fit ⁹²⁶D.65 c.9 ⁹²⁷D.75 c.7 ⁹²⁸C.18 q.2 c.18
⁹²⁹C.9 q.3 c.3; cf. SL D.100 c. 1 v. *cum consilio Romani pontificis*, Nota- ...Illud ⁹³⁰C.11 q.3
 c.52 ⁹³¹D.23 c.1 ⁹³²D.23 c.5 ⁹³³Cf. SL D. 100 c. 4 v. *Optatum*, Idest- Episcopatum

optari potest, ut infra C.viii. q.ii. Episcopatum⁹³⁴.

5. *In ea synodo usque scriptis discurrentibus*⁹³⁵, idest planis, manifestis, non scrupulosis et obscuris, ne per obscuritatem in captionem⁹³⁶ contineant ut supra d.iii. Erit autem.

8. *Contra morem usque quod a nobis absit iniusta correptio*⁹³⁷, quod est dicere, etiamsi iniuste te corrigat, quod absit, tu tamen debes patienter tolerare, ut supra d.xix. In memoriam⁹³⁸ et C.xi. q.iii. Sententia⁹³⁹. Vsque *nobis in subditis*⁹⁴⁰ *transmisistis*, idest in inferiori parte sue epistole. Vsque *usurpasse te comprobes quod fecisti*. Sed⁹⁴¹ nec etiam prescriptione tutus esse potes, cum enim talia communi iure non possideantur nec prescriptione tolli possunt. Prescriptio enim ius nouum non creat, sed creatum aduocat, ut supra C.i. q.i. Nullius⁹⁴², C.xxxiii. q.v. Quod Deo⁹⁴³, d.xcii. Illud autem⁹⁴⁴.

10. *Pallium*⁹⁴⁵ etc. usque *et uices suas sedis apostolice agere*, quia forte summus pontifex hunc archiepiscopum legatum suum fecit uel hoc ideo dicit quia omnes uocantur ab eo in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis.

32 viii.] vii. Lr q.ii.] q.i. SL Episcopatum] Qui *praem.* Ba A Rc R P 33 planis] et *add.* A La Rc R P 35 iii.] iiii. SL autem] lex SL 36 absit] fit Lr *etiam add.* R *correptio*] *preceptio* Ba A La Rc P 37 corrigat] corrigeremus Ba A Rc R P 38 et] infra *add.* A 39 Vsque *om.* A 42 supra] arg. A 43 Nullius] Nullus Ba q.v.] q. iiii. A xcii.] xciii. A SL 44 suas] uos Ba A La Rc P F *om.* R 45 hoc *om.* R 46 dicit] fecit Lr ab eo *om.* A R

⁹³⁴C.8 q.1 c. 11 ⁹³⁵D.4 c.2; cf. SL D. 100 c. 5 v. *scriptis discurrentibus*, idest-autem ⁹³⁶Cf. D.4 c. 2 notae 17 et 20; D.50 c.25, n. 20. ⁹³⁷Cf. SL D.100 C.8, v. *iniusta correptio*, etiamsi-Sententia ⁹³⁸D.19 c.3 ⁹³⁹C.11 q.3 c.1 ⁹⁴⁰Cf. SL D.100 c.8 v. *in subditis*, idest-epistole ⁹⁴¹Ibidem, Sed-Illud autem ⁹⁴²C.1 q.1 c.124 ⁹⁴³C.33 q.5 c.4 ⁹⁴⁴D.93 c.22 ⁹⁴⁵Cf. SL D. 100 c. 100, *Pallium*-potestatis

SVMMÆ SIMONIS PARS II - CAVSAE

<CAVSA I>

Quidam habens filium. Postquam de officiis et ordinibus Magister tractauerat, de negotiis et litigiis interserit que inter clericos et priuatos tractantur et ante omnia de crimine simonie que inter omnia crimina magis spernit et detestatur ecclesia, ut infra C.i. q.i. c.ult.¹ In hac ergo simoniacorum concertatione prius de spiritualibus tractat probans multipliciter spiritualia non esse uendenda et in uenditione spiritualium gratiam non conferri, nam donum Dei non donatur nisi gratis conferatur. Dicit ergo:

<Q. I>

1. *Gratia si non gratis datur* etc. Hec littera dupliciter in summa legitur et idcirco superfluum esset alibi iam dicta referre. Vsque *que maxime in ecclesiasticis ordinibus operatur*. Facit enim ipsa gratia ut in ordinibus ipsis digne quis ualeat administrare. De ipsius autem nomine gratie queritur quo nomine ipsam possimus exprimere interroganti quid sit ipsa gratia. De qua quidam dicunt eam nullo speciali nomine appellari, sicut de nonnullis consimilibus dicitur a Cipriano, infra de con. d.iiii. Nec quemquam². Alii dicunt gratiam illam esse uirtutem que appellatur sacerdotii dignitas uel sanctitas, ut infra C.e. q.e. Eos qui³. Hec autem gratia omnibus in ecclesia ordinatis confertur exceptis simoniis. Gratia tamen est uirtus et idcirco etiam uitiosis confertur. Vsque *spiritum ueritatis*, idest a ueritate, hoc est

<CAVSA I>

2 *Quidam habens filium om.* **Ba A La Rc R P** 4 que] quod **La** 5 q.i.] q. ult. **Lp** simoniacorum *om.* **P** 6 concertatione] contractatione **Rc**] contestatione **R** 8 donum] dona **R** donatur] donantur **R** Dicit *om.* **Ba A**] dicto **La** ergo *om.* **Ba A D**

<Q. I>

2 *datur om.* **R** 4 *operatur - ipsis om.* **Rc** gratia *om.* **Lp^{ac}** 5 *autem om.* **R** 6 quo] scilicet *add.* **Ba A** possimus] possumus **A** exprimere] exponere **Rc** 6-7 De qua *om.* **Lr Lp^{ac}** 8 Nec quemquam] Nequaquam **A** 9 dignitas uel *om.* **Ba A La Rc R P** 11 ordinatis] ordinibus **Rc** Gratia] Licet enim sit *praem.* **Ba A La Rc P** tamen] uero **P** non *add.* **Ba A La Rc P**

¹C.1 q.1 c.130²De cons. D.4 c.127³C.1 q.1 c.21

a Filio procedens. Dei enim Filius ueritas dicitur in euangelio: 'Ego sum uia, ueritas et uita'⁴. Vel quia Spiritus Sanctus dicit uera, dicitur Spiritus ueritatis. Omne enim uerum est a Spiritu Sancto, sicut dicit Expositor super illum locum Apostoli: 'Nemo dicit Dominus Iesus nisi in Spiritu Sancto'⁵. Vsque *gratis accipitur*. Ibi enim testatur ueritas quod Spiritus Sanctus gratis accipitur, ut ait discipulis: 'Gratis accepistis, gratis date'⁶.

2. *Quicumque studet*. Hoc ideo additur quia nisi studiosa cupiditate quis spiritualia emat, non dicitur proprie simoniacus nominis scilicet ethimologia considerata; nam simonia dicitur studiosa seu affectata cupiditas emendi uel uendendi aliquid spirituale. Vsque *sacerdos non est*, de uite merito etsi de officio suscepto. *Sed inaniter dici tantummodo concupiscit*, non directo, sed hoc inde sequitur.

3. *Presbiter si ecclesiam usque sed sacerdotii honore spoliatur*, in quo per ingratitude collatorum ordinum ipse peccauit⁷. Qui enim in uno offendit, factus est omnium reus. Propter hanc expositionem queritur quare hic priuatur sacerdotio quod canonicè acceperat, licet sacerdos factus ecclesiam simoniace acquisisset, cum Deus neminem puniat antequam quis peccet et in eo solo debeat quis puniri in quo peccauit, ut infra C.xvi. q.ult. Inuentum est⁸. Solutio: regulariter obtinet quod proponitur. Contra hanc tamen regularitatem casualia inueniuntur in quibus sine delicto suo quis punitur. Et hoc inducit sequens perpetratio criminis, ut hic; alterius rei fauor ut d.xxii. Renouantes⁹; sacerdotii dignitas, ut d.liiii. Frequens siquidem¹⁰; transgressio plebis, ut C.xxxii. q.vii. Illi¹¹ et uxoris fornicatio ut d.xxxiiii. Si cuius uxorem¹² et C.xxiiii. q.i. Non turbatur¹³.

4. *Benedictio usque hereticus*, idest sacramentorum peruersor¹⁴. Cum enim sic institutum sit ab ecclesia ut gratis beneficia ecclesiastica et ordines

13 dicitur] et uita *add.* Lp 15 dicit expositor] exponitur R 17 Ibi - 18 accipitur *om.* R (*omoio.*) 21 studiosa *om.* A affectata] affectuosa Lr Lp 22 aliquid] aliquod A 25 *sed*] et A 27 omnium *om.* Lr Lp^{ac} propter] preter A hanc] autem *add.* A La Rc P 29 quis *om.* Ba A La Rc R P 30 peccet] ante peccatum Ba peccauit] peccatum Lp] committit *add.* Lp^{pc} 31 quod] ut Ba proponitur] postponitur Lr R] deponatur Ba 32 tamen *om.* Ba] tantum P 33 sequens] littera *add.* Lr Lp^{ac} *om.* R 34 siquidem] equidem Ba A La Rc R P 35 ut q.vii. - d.xxxiiii. *om.* R xxxiiii] xxx Lr Lp] xxiii Ba 36 uxorem] delictum socii *add.* Ba^{pc} et] ut Ba 37 *Benedictio*] illi *add.* Ba A La Rc R P 38 sic *om.* Lp^{ac} ab] in Lp

⁴Io 14,6 ⁵1 Cor. 12,3 ⁶Mt 10,8 ⁷Cf. SL C.1 q.1 c.3 ⁸C.16 q.7 c.38 ⁹D.22 c.6
¹⁰D.54 c.10 ¹¹C.32 q.7 c.22 ¹²D.34 c.11 ¹³C.24 q.1 c.7 ¹⁴Cf. SL C.1 q.1 c.4 v. *qui ad hoc, ut fiat hereticus, promouetur.*

conferantur, hunc ordinem peruertunt simoniaci cum nonnisi pretio dato hec
 40 largiantur. Hereticus pluribus modis dicitur: et sacramentorum peruersor ut
 hic; et ille qui alicuius temporalis commodi et maxime glorie principatusque
 sui causas falsas ac nouas opiniones uel gignit uel sequitur, ut infra C.xxiiii
 q.iii. Hereticus¹⁵. Is etiam hereticus dicitur qui per anathema ab ecclesia fuit
 separatus, ut infra C.iiii. q.i. c.ii.¹⁶

45 5. *Quisquis per pecuniam etc. usque non exarserit.* Subaudi odio criminis et
 amore siue iustitie zelo inflammatus, ipsos simoniacos accusando, si potest
 probare. Vnde hic habetur: quod quis teneatur alium accusare ut infra C.ii.
 q.vii. Quapropter¹⁷ uel contra ipsos testimonium perhibendo. Vnde hinc
 potest colligi testes esse cogendos ad testimonium perhibendum, ut infra
 50 C.vi. q.i. Illi¹⁸, C.xxii. q.i. Si quis¹⁹, C.ii. q.vii. Quapropter²⁰, C.ii. q.iii. Qui
 ueritatem²¹, C.xiiii. q.ii. Quamquam²², de con. d.ii. Si non sunt²³, infra
 Extra. Dilecti filii²⁴, C.xv. q.iii. § Paulus²⁵, infra Extra. Quamuis simus²⁶,
 C.xxxv. q.vi. Notificamus²⁷. Vsque *cum eo*, idest Simone. *Se non dubitet*
 55 *habere portionem in pena qui*, scilicet Simon. *Prius*, quantum ad Nouum
 Testamentum. *Commisit hoc piaculare flagitium.* Simonia dicitur piaculare
 flagitium quia non est minus crimen illis criminibus que piaculo, idest pena
 sanguinis puniuntur. Vel a ciuili iudice potest simoniacus depositus pena
 capitali puniri cum per ecclesiasticam disciplinam ad correctionem teneri
 non potest, ut infra C.e. q.ult. c.ult.²⁸ Per hoc etiam potest haberi quod
 60 hoc crimen in laicis possit per ciuilem iudicem puniri²⁹. Illud autem quod
 superius pretermisum est, scilicet *pro officii sui loco*, sic exponas, ut qui

40 Hereticus] autem *add.* **Ba A La Rc R P** 41 qui] aliter quam Spiritus Sanctus *add.*
Ba et - glorie *om.* **P** 41-42 que sui *om.* **R** 42 causas - uel¹] causam falsam
 nouam opinionem **A** uel²] aut **A** 43 q.iii] q.iii. **A** Hereticus] est *add.* **La Rc**
 fuit] fuerit **A La P** 45 *exarserit]* *arserit* **F** 46 iustitie] et *add.* **R** 47 Vnde *om.* **R**
 habetur] dicitur **R** ut *om.* **A** infra] arg. *add.* **A** 50 C.xxii. q.i. Si quis *om.* **A La Rc**
 quis] per ca. (pillum) *add.* **Ba R** ii²] xi **Ba** q.iii] q.iiii **Rc** 52 Quamuis simus]
 Quam iussimus **Rc** simus] contra *add.* **A La Rc** 53 Notificamus] contra *add.* **A La**
Rc Simone] simonie **Lr Lp** 54 *habere]* *habiturum* **F** *in pena om.* **P** *in pena qui]*
portionem **F** 55 *Commisit om.* **A** *hoc om.* **R** Simonia - 56 flagitium *om.* **Ba A Rc R**
 57 Vel *om.* **Lr Lp**^{ac} iudice] propter *add.* **Ba** 59 ut *om.* **A** 61 *pro om.* **Ba A**

¹⁵C.24 q.3 c.28 ¹⁶C.4 q.2 c.2 ¹⁷C.2 q.7 c.47 ¹⁸C.6 q.1 c.3 ¹⁹C.22 q.1 c.10
²⁰C.2 q.7 c.47 ²¹C.11 q.3 c.83 ²²C.14 q.2 c.2 ²³De cons. D.2 c.15 ²⁴Collectio
 Wigorniensis 6.37; 1 Comp. 2.20.1; JL 13934. ²⁵C.15 q.3 c.3 ²⁶1 Comp. 2.13.13 (= X -),
 JL 14156. ²⁷C.35 q.6 c.3 ²⁸C.1 q.7 c.27 ²⁹Cf. SL C.1 q.1 c.5 v. *piaculare flagitium*.

potest contra hereticos uel simoniacos³⁰ accusator esse, sit accusator et sic de testibus. Et ita quisquis tenebit in iudicio locum sui officii. Quod et sic debeat hoc intelligi ex eo probatur quod est infra, C.iiii. q.iii. c.ii.³¹ Vel sic
 65 pro officii sui loco. Iuxta qualitatem enim personarum que alios corrigunt uaria est adhibenda forma correctionis. Aliter namque debet prelatus delinquentes corrigere quia increpando et puniendo, et aliter socius, quia tantum admonendo, ut infra C.xxiii. q.iii. Recedite³², Forte³³.

6. *Quos constiterit indignos meritis.* Per contrarium sensum huius canonis quidam colligunt eum non esse simoniacum qui cum sit dignus pro rebus spiritualibus largitur munera, arg. infra C.e. q.e. Quisquis³⁴ et c. Quibusdam³⁵. Sed hec non proueniunt. Tunc per contrarium sensum legis uel canonis potest argumentum efficaciter sumi cum contrarius sensus canonis alii canoni non est contrarius³⁶.

75 7. *Reperiuntur etc. usque quod frequenter exstat maiorum mucrone excisum,* idest gladio anathematis quod dicitur mucro episcopi quia eo nullus potest uti preter episcopum. Nemini enim licet aliquem sub anathemate ponere nisi soli episcopo et presbitero si ei ab episcopo fuerit imperatum, C.xvi. q.ii c.i.³⁷, C.xxiiii. q.ult. Corripiuntur³⁸. Vsque *condempnatum.* Hinc
 80 colligunt quidam simoniacos ipso iure esse condempnatos et a communione fidelium esse separatos, secundum quorum sententiam funditus potest quis sibi ab aliquo familiaritatem abscindere ex quo eum simoniacum esse comperit. Alii sunt qui dicunt eos ipso iure a sacramentis esse separatos
 85 a participatione corporis et sanguinis Christi alienum³⁹. Tandem uero

62 hereticos uel *om.* Lp Ba^{ac} simoniacos *legit* Ba^{ac} hereticos *legit* Ba^{pc} 63 in iudicio *om.* Lp et *om.* A 64 hoc *om.* Lr probatur] probatum est R 65 alios] aliquos La Rc P 66 correctionis] decretionis R namque] enim R 69 *constiterit*] *constituerunt* Lp 71 arg.] est *add.* A et] C.e. q.e. *add.* A c.] e. q. ult. Lp 72 hec *om.* R non] bene *add.* R Tunc] enim *add.* Ba A La Rc R P 74 alii] alicui A P 75 *maiorum*] *minorum* A *excisum*] *succisum* Ba A La Rc R P F 76 anathematis *om.* P 79 C.xvi.] arg. *praem.* A q.ult.] Vllis *add.* A Corripiuntur] Corripiantur R] infra xi. q.ii. Cum nemo episcoporum (q.3 c.41) *add.* R 80 colligunt] uolunt colligere Ba A La Rc R P 81 esse² *om.* A P quorum] quorundam Lr 82 esse *om.* Ba] ecclesie R 84 exemplificat] explicat R atque *om.* Rc

³⁰Cf. C.2 q.5. c.14 ³¹C.4 q.2 c.2 ³²C.23 q.4 c.9 ³³C.23 q.4 c.11 ³⁴C.1 q.4 c.11
³⁵C.1 q.1 c.117 ³⁶Cf. SL C.1 q.1 c.6 v. *Quos usque indignos.* ³⁷C.16 q.2 c.1 ³⁸C.24 q.3 c.17 ³⁹1 Cor 10,16

anathemate percuti debent⁴⁰ sicut infra C.e. q.e. c.iii.⁴¹ Vsque *eius accusator exstiterit*. Sic ergo necessaria est in hoc crimine accusatio quam etiam debet admonitio trina precedere, ut infra C.ii. q.vii. Accusatio⁴². Vnde ex hoc potest colligi in crimine simonie iudicium esse seruandum⁴³.

90 8. *Si quis episcopus usque promouerit dispensatorem aut defensorem*. Et nota quod administrationes istas uendere tunc demum est simoniacum cum spirituale aliquod habent sibi adnexum. In quibusdam enim ecclesiis personis istis, propter ea que exercent officia, beneficia canonice conferuntur que eis non possunt subtrahi nisi eorum promerente delicto. In quo
95 casu loquitur presens auctoritas. Cum uero nullum sibi habent spirituale adnexum, secus est; nam et principes uidemus procuracionem urbium et uillarum uendere quos tamen ob hoc peccare non credimus. Indistincte quidam dicunt eos simoniacos, qui talia uendunt. Hec autem officia annexa sunt spiritualibus quia nisi a clericis exponi possunt, ut infra C.xvi. q.ult. In
100 nona⁴⁴ et C.e. q.iii. Saluator⁴⁵.

11. *Qui studet usque in sacro ordine*. Hoc ideo asserit quia in ordinibus retinendis quos quis propria cupiditate ductus emit, nulla admittitur dispensatio, ut infra C.e. q.e. Erga simoniacos⁴⁶, cum in illis etiam ordinibus nisi ex magna benignitate ecclesie quis ualet ministrare quos, ignorante
105 filio, paterna malitia emit, ut infra C.e. q.v. c.ult.⁴⁷ In beneficiorum uero retentione secus in canonibus inuenitur⁴⁸. Cum quis enim empto beneficio abrenuntiauerit, poterit ei idem beneficium uel aliud concedi, si tamen eius merita id indulgentie episcopus uiderit promereri, ut infra C.e. q.v. c.i.⁴⁹ *Giezi*. Nota est historia. *Gratiam sanitatis Naaman Siro uendidit*. Sed
110 queritur cum Giezi Naaman nichil sanitatis contulerit, quomodo dicitur

86 sicut] dicitur *add.* A La Rc R 88 Accusatio] Accusatores A Vnde] Et *praem.*
Ba A 89 iudicium] ordinem iudicarium Ba A La Rc R P 90 *promouerit*] *etiam*
add. A P *dispensatorem*] *dispensationem* Lr Lp 96 procuracionem] procuratorem Rc
97 Indistincte] Indiscrete A] tamen *add.* Ba A La Rc P 98 dicunt *om.* Lr Lp^{ac} eos]
esse *add.* Ba A La Rc R P autem] enim Ba A La Rc R P 99 nisi] non nisi Ba La Rc
R exponi] expleri Ba A La Rc P 100 et *om.* A 101 asserit] dicit A 102 quos
quis] quisquis Ba La Rc R P 103 cum] nec *add.* R 104 nisi] nonnisi Ba A La Rc R P
105 emit] emittitur Rc uero *om.* R 107 poterit] enim *add.* Lp ei] *om.* Lp^{ac}
R 108 id indulgentie] ad indulgentiam Lr] ad indulgentem R 110 Giezi] Iezi A
dicitur] ei *add.* Lp A La

⁴⁰Cf. SL C.1 q.1 c.7 v. *condempnatum* ⁴¹C.1 q.1 c.4 ⁴²C.2 q.7 c.15 ⁴³Cf. SL C.1q.1c.7
v. *accusator* ⁴⁴C.16 q.7 c.22 ⁴⁵C.1 q.3 c.8 ⁴⁶C.1 q.1 c.110 ⁴⁷C.1 q.5 c.3 ⁴⁸Cf.
SL C.1 q.1 c.11 v. *Qui studet usque ordinem* ⁴⁹C.1 q.4 c.11

gratiam sanitatis uendidisse. Item cum gratia sanitatis inter munera
 spiritalia numeretur, utroquo modo est impretiabilis. Sed uendidisse
 dicitur quantum in eo fuit uel quia pro sanitate per Elisei ministerium
 collectam ipse pecuniam accepit. Vsque *eandem gratiam sanitatis*. Simplex est
 115 hic relatio et est sensus: Naaman sanitatem quam non habebat uendicauit
 et Giezi sanitatem perdidit quam habebat. Similis est relatio ibi: mulier que
 dampnauit, saluauit. Vsque *Iudas omnium Redemptorem uendidit*. De Iuda
 autem hic queritur an in uenditione Dominici corporis simonie crimen
 commiserit, quod quibusdam placet propterea quia spirituale corpus Christi
 120 uendidit⁵⁰. Sed uidetur melius dicendum esse quod non simonie sed potius
 sacrilegii commisit crimen. Tunc enim demum simonia committitur cum
 spiritalia uel spiritualibus adnexa uenduntur.

12. *Quicumque sacros* etc. usque *sacerdotes esse non possunt*, idest digne
 exercere officium sacerdotis. Vel 'non possunt'. Ideo dicit quia in empto
 125 ordine simoniacus tolerari non potest, ut supra, c.i. sequitur⁵¹. *Vnde scriptum*
est. Subaudi in Nicena sinodo⁵² unde hoc fuit tractum. *Anathema dandi,*
anathema accipiendi. Subaudi sit, quia hec est simoniaca heresis. Et hec est
 uera littera ut habetur infra e. q. Placuit⁵³. Vsque *santificare alios possunt*, de
 uite merito, etsi hoc possint ex officio suscepto. *Et in Christi corpore*, idest
 130 in ecclesia que est corpus Christi spirituale cuius corporis ipse est caput
 et rector. *Non sunt*, merito uite et uinculo caritatis, licet sint ibi corpore
 et sacramentorum participatione. *Quomodo*, scilicet de uite merito, ut fuit
 corpus Christi quod traxit de Virgine.

13. *Cum liqueat* usque *ante omnia*. Ante omnia crimina, simonie crimen
 135 dicitur subrepsisse contra ecclesiam ad ipsius criminis exaggerationem
 et odium uel ideo quia nullum fere est adeo dilatatum per exemplum.

111 Item] Tunc enim La munera] prima Ba A La Rc R P 112 spiritalia] spiritalia legit
 Ba^{ac} om. Ba^{pc} 113 fuit] erat A 114 collectam] collata Ba A La Rc R P 115 Naaman]
 ei add. Ba A 116 Giezi] Iezi A] quam add. Lr 117 saluauit, dampnauit tr. A 118 an]
 utrum R 119 commiserit] commisisset A 121 sacrilegii crimen] sacrilegium Rc
 123 *Quicumque*] Qui F esse non om. Ba A 128 littera om. P 129 ex] de A La
 Et] cum add. Ba A La Rc P F Cum praem. R 130 in om. A corporis om. R 131 Non]
 Quia praem. A 132 fuit] supra A Rc P 134 omnia] omnes F Ante omnia om.
 Lp^{ac} Ante omnia om. Lr Ba omnia] alia add. Lp 135 subrepsisse] subrepsisse A
 136 ideo] dicit add. Ba

⁵⁰Cf. SL C.1q.1 c.11 v. *Giezi, eandem gratiam, Iudas*. ⁵¹C.1 q.1 c.11 ⁵²Concilium
 Oecumenicum anni 325; cf. *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, edidit Istituto per le scienze
 religiose, Bologna 1973 (COD) 4-15 ⁵³C.1 q.1 c.22

Vsque *in ipsa sua origine* Hoc quantum ad Nouum Testamentum. In Veteri autem Testamento non apostolica sed prophetica fuit hoc crimen sententia condempnatum⁵⁴.

140 16. *Cito*. Factum Giezi reducās ad animum et patebit tibi littera huius capituli. Vsque *et pecunia male quesita*, ab ipso Giezi, quia simoniace commaculauit animam ipsius sorde et labe criminis et corpus eiusdem uulnere lepre. *Facto auctoris*, scilicet Giezi qui prius simoniam commisit. *Successio heredis dampnatur*, idest dampnanda ab Eliseo ostenditur. Et agitur
 145 hic non de successionis et propagationis filiis sed imitationis⁵⁵. *Inexpiabilis*, si in eo casu hoc intelligitur cum de hoc crimine quis non penitet et de quolibet peccato est uerum. Si enim cum penitet non potest sane intelligi. Nullum enim peccatum est irremissibile, de quo quis uult in hac uita penitere. Sed ad exaggerationem et odium criminis huius dicitur specialiter quod de
 150 omnibus aliis in hoc casu generaliter est uerum, ut supra d.xc. Neque⁵⁶. Vel dicitur hec culpa inexpiabilis quia numquam per satisfactionem aliquam potest quis illum ordinem retinere quem uendit aut emit. Vsque *in tertiam et quartam*, idest nisi habeat fidem Trinitatis et quatuor genera uirtutum sine quibus nullus adultus et discretus habet uitam eternam⁵⁷. Vsque *nisi ut uitiorum*. Hic ostenditur de quibus filiis superius dixit.

20. *Cum omnis* usque *fidem quam negant*. Simoniaci enim etsi aperte non impugnent ecclesiam, fidem tamen dicuntur negare contrariis factis. Habitu enim interdum sine uoce loquitur et simulatis operibus sine uoce

139 condempnatum] dampnatum A 140 Giezi] Iezi A 141 et] om. Ba P *quesita*] *acquisita* Ba Giezi] Iezi A simoniace] simonia Lr 142 commaculauit] commaculat A 143 *Facto*] Vsque *praem.* Ba A R Giezi] Gezi A commisit] admisit Ba^{ac}A 144 *heredis*] *heredi* Lr 145 imitationis sed filiis *tr.* A imitationis] criminis *add.* Lr Lp 146 et om. Ba A La P et - 147 penitet om. Rc (*omoio.*) 147 enim] uero A enim cum] uero de eo R non] nam Rc sane om. R 149 exaggerationem] aggregationem Lp 150 Neque] Nobis Ba 152 quis] aliquis A 153 habeat] habeant Ba A 154 eternam] *Ex fine capituli* (om. Ba^{pc}) usque *donec culpam*. Hinc potest colligi quod /// temporis penitus alleuiatur et licet pater alicuius male possederit aliquid et filius idem possiderit, tamen mitius est puniendus quam pater *add.* Ba (*fol. 21ra, in margine inferiore a*) 156 usque om. Lr *fidem* om. Ba A La Rc R P *quam*] uel Ba^{pc} *negant*] *negligit* Lp^{pc} Ba^{pc} F 157 impugnent ecclesiam] impugnarent ecclesias Lr ecclesiam] ecclesiasticam Lp 158 loquitur] locuntur Lp] loquimur A La Rc R

⁵⁴Cf. SL C.1 q.1 c.13 v. *Cum liqueat ante omnia, apostolica facto auctoris, successio dampnatur heredis*

⁵⁶D.90 c.8

⁵⁵Ibid. C.1 q.1 c.16 v. *male quesita*,
⁵⁷Cf. SL C.1 q.1 c.16 v. *ut simplicius*

160 mentiuntur, ut supra d.xliii. Sit rector⁵⁸, C.xxii. q.ult. c. antepenult.⁵⁹, d.xlvi. c.i.⁶⁰, d.l. In capite⁶¹, d.lxxxii. c. Nemo⁶².

21. *Eos qui usque efficiunt seruum suum*, quantum in ipsis est. Vsque *non gratia Spiritus Sancti*, idest sacerdotii sanctitas. Hic exprimitur quo nomine debet appellari gratia que in ordinatione confertur⁶³.

165 23. *Iudices, inquit eius usque et super Dominum requiescebant*, idest quantum ad eorum opinionem eius gratiam habebant. Vsque *nemo ambigat*. Hec sunt uerba expositoris Ieronimi. Vsque *quinque tantum obolorum sint mercede contenti*, quia forte tunc apud ecclesiam minus punirentur ut Bur. lib. xi. Si quis furtum⁶⁴, etsi non quantum ad Dominum, ut infra C.xliiii. q.ult. c.ult.⁶⁵ Vel hoc ideo dicitur quia rei mediocritas ab illicita acceptione eos
170 reprehendendo retrahet. Pro re enim minima nollet aliquis tam graui facinore inquinari. Vel non permittitur quinque obolorum susceptio, sed comparatis sibi duobus malis ostendit hoc esse leuius. Vsque *obsecro ut accipias*. Hinc collige in uno eodemque facto secundum intentiones diuersas unum peccare et non alterum, ut infra C.xxxii. q.v. Proposito⁶⁶. Peccauit
175 ergo Giezi credens gratiam uendere nec peccauit Naaman munera offerens, quia non propter collatam gratiam sed propter prophete reuerentiam et benedictionem dedit, ut littera dicit.

24. (p.c.) *Quod de Christo dicitur usque in cruce supplicauit*, dicens Patri: 'Ignosce illis quia nesciunt quid faciunt'⁶⁷.

180 25. *Principatus usque etsi moribus non offenderet*, sed si alius dignus esset inuasor. Vsque *perniciosus est exemplo*. Hinc collige quod ea que de ratione fieri possent ne sint res mali exempli cassari debent, ut arg. supra

159 mentiuntur] mentimus A supra] arg. add. A 161 qui om. R suum om. F
Vsque om. R non] est add. Ba A La Rc R P 163 debet] debeat A 164 Iudices]
Duces F 166 quinque om. A 167 minus] mitius Ba A La P ut - 168 Dominum
om. Rc 170 reprehendendo] reprehendere Lr Lp om. A La Rc retrahet] retraheret A
La 171 quinque] ut Lp 174 ut om. A q] /// ed quod sine aliquando ut add. R
175 Giezi] Iezi A peccauit] peccatum Rc offerens] conferens Lp Rc 178 Patri]
Pater A Rc 179 nesciunt] non enim sciunt P 180 offenderet] offendit Ba F sed]
idest etiam Rc P sed si] idest etsi Ba La R] idest etiam si A alius] alias Lp A La Rc
] alia R 181 que] etiam add. Ba P] praem. A La R 182 ne] tamen praem. A La Rc P
cassari] cessare Lr Lp^{ac}

⁵⁸D.43 c.1 ⁵⁹C.22 q.5 c.21 ⁶⁰D.46 c.1 ⁶¹D.50 c.64 ⁶²D.81 c.2 ⁶³Cf. SL C.1
q.1 c.21 v. *sacerdotii sanctitas* ⁶⁴Bur. 11.58; PL 140.870 ⁶⁵C.14 q.6 c.4 ⁶⁶C.32 q.5 c.4
⁶⁷Lc 23,34; cf. SL C.1 q.1 p.c.24 v. *supplicauit*

d.xcvi. Bene quidem⁶⁸, d.l. De hiis⁶⁹, C.xxviii. q.i. Quod⁷⁰, C.xxvii. q.i. Si quis⁷¹. Vsque *ut bono peragantur exitu que mala sunt*, d.xviii. Regula⁷²,
 185 d.lxi. Miramur⁷³, C.e. q.e. Vulnerato⁷⁴, C.xvi. q.iii. § Potest⁷⁵, C.xvi. q.iii. Si sacerdotes⁷⁶, C.i. q.ult. Exigunt⁷⁷, C.e. q. e. Maximum⁷⁸, d.xxvii. Quidam nubentes⁷⁹.

26. *Cum Paulus* etc. usque *quod est Christus Iesus*, idest fides Christi que posita in fundamento neminem perire sinit. Vsque *nullius boni operis super*
 190 *edificium*. Hinc collige eum non posse ordines accipere, qui sacramentum baptismi non accepit, C.e. q.e. Si quis confugerit⁸⁰, C.e. q.e. Si quis per ignorantiam⁸¹.

27. *Non est putanda elemosina*. Subaudi que sibi prosit ad uitam. Vsque *quod ex illicitis rebus acquiritur*. Et nota quod non est simpliciter concedendum
 195 quod hic dicitur ex rebus illicite acquisitis non posse elemosinas fieri. Ex quibusdam enim illicite acquisitis potest fieri elemosina, ut infra C.xiv. q.v. c.ult.⁸² De simonia uero, furto, rapina et usuris elemosine fieri non possunt, ut hic et C.xiv. q.v. c. Scriptum⁸³. Diuersitatis hec est ratio, quia per hos acquirendi modos non transfertur dominium et ita res aliene sunt. Vnde
 200 tamquam de alienis elemosinas facere non possunt, ut C.xiv. q.iv. Quid dicam⁸⁴ et q.v. c.ult.⁸⁵ Vsque *ut bene dispenset*, quantum ad eius opinionem ut in sequentibus exponetur, ubi dicitur 'ut quasi bene dispenset'. In modo enim intelligitur opus ut ibi: Cain recte obtulit, sed non recte diuisit, non recte quia non ex caritate. Id enim solum dicitur recte fieri quod ex caritate
 205 fit. Sed talis ibi est sensus: recte obtulit, idest rectum et bonum fuit quod obtulit, quia creaturam, spicam scilicet, obtulit Creatori; sed non recte

183 quidem] arg. add. Lp xxviii] xxvii Lp A P Quod] arg. add. Lp] si add. A P xxvii] xxx A Lp P 184 mala] malo F sunt] inchoata principio add. Lp] ut arg. add. A xviii.] xvii. A 186 sacerdotes] contra A La Rc C.i] C. e. A La Rc 189 operis om. Ba] est add. A P 190 non] ubi A accipere] suscipere Ba A 191 accepit] accipit Lr] infra add. Ba] infra arg. add. A 194 ex om. A 195 non - fieri] potest fieri elemosina R fieri] facere Lp 197 furto] et add. A non possunt] nequeunt Ba A La Rc R P 198 ut] infra A 202 sequentibus] sequenti A exponetur] exponet A dispenset] quasi dicat in ueritate non (non om. A) bene dispensat add. Lp^{Pc} Ba A La Rc P 203 enim] non add. La opus om. Lr Cain] enim add. Ba P obtulit] sed non recte diuisit add. Lp

⁶⁸D.96 c.1 ⁶⁹D.50 c.34 ⁷⁰C.27.q1.c.5 ⁷¹C.27 q.1 c.6 ⁷²D.17 c.2 ⁷³D.61 c.5
⁷⁴C.1 q.1 p.c.28 ⁷⁵C.16 q.3 p.c.7 ⁷⁶C.16 q.3 c.10 ⁷⁷C.1 q.7 c.18 ⁷⁸C.1 q.1 c.19
⁷⁹D.27 c.2 ⁸⁰C.1 q.1 c.52 ⁸¹C.1 q.1 c.59; cf. SL C.1 q.1 c.26 v. *Cum Paulus* usque *Iesus Christus* ⁸²C.14 q.5 c.15 ⁸³C.14 q.5 c.11 ⁸⁴C.14 q.4 c.11; cf. SL C.1 q.1 c.27 v. *Non est putanda elemosina, illicitis* ⁸⁵C.14 q.5 c.15

diuisit, quia se ipsum Creatori subtraxit.

28. *Fertur.* Hic Gregorius scribit regibus Francorum, non quod eorum sit iudicare et dampnare simoniacos, sed auctoritate sua reprimere et retrahere.
 210 Vel forte reges isti munera accipiebant in promotionibus episcoporum et per pecuniam ecclesias aliquibus dabant⁸⁶. *Vsque prima*, idest ante omnes alias hereses dampnata est in suo ortu quantum ad Nouum Testamentum. *Vsque et dum uitia honor remunerat*, idest dum uitiose remunerantur. *In locum ultoris*, episcopi qui aliorum crimina debet ulcisci. *Vlciscendus*, idest propter
 215 commissa crimina puniendus.

30. *Si fuerit iustus usque sed non contaminabitur donum Dei per illum.* Ex hoc c. et nouem sequentibus uolunt quidam colligere quod in sacrificiis et in sacramentis ecclesie nichil a bono magis, nichil a malo minus, perficitur sacerdote. Quidam etiam sunt qui asserunt post quantamcumque
 220 dampnationem sacerdotes in heresim constitutos sacramenta conficere cum in ipsa heresi ordines ipsos retineant. Alii sunt qui contra asserunt, in quorum sententiam declinamus, dicentes hereticum per schisma uel heresim ab ecclesia separatum corpus Domini non conficere. Nam Augustino teste:
 225 'si ueritatis luce dirigimur, non est corpus Christi quod schismaticus conficit'⁸⁷. Cum enim sacramentum corporis Christi sacramentum sit unitatis, extra unitatem et ab unitatis impugnatoribus confici non potest. Hec ergo capitula et omnia que in hunc modum loquuntur uel de malis catholicis et omnibus sacramentis possunt intelligi uel de hereticis et de

209 et] uel A 210 promotionibus] promotione R 211 pecuniam] aliquam *add.* Lp
] pecunias R ecclesias *om.* Lr Lp^{ac} omnes *om.* Ba A La Rc R P 212 est *om.* Rc
 R 213 uitiose] uitiosi Ba A La Rc R P 214 ultoris] ultionis A] idest *add.* Ba A La Rc
 R P idest] est A 216 Dei] Christi quia F illum] illud uero R 218 in *om.* A
 219 perficitur *om.* Lr Lp^{ac} Quidam] Qui Ba A La Rc R P sunt qui *om.* Ba A La Rc R
 P post *om.* R 220 heresim] heresi A sacramenta *om.* R conficere] efficere
 R 221 retineant] Et uirtus consecrationis ex ordine solo non autem ex (*ex om.* Ba) ordinis
 executione (indicatione R) habetur; nam (rem Rc) secundum eos (secundum eos] sacerdos
 R) suspensus etiam (etiam *om.* A Rc R P) et non (non *om.* R) (et non] sicut A) exactoratus
 conficit (est sacerdos R) *add.* Ba A La Rc R P Alii] autem *add.* R contra] econtra A
 223 Domini] Christi A non *om.* A Augustino] Pelagio R teste] ait Ba A
 224 si] teste *add.* Ba A luce] duce Ba A dirigimur] diriguntur Lr Ba 225 conficit]
 ut xxiii. *add.* Ba^{Pc} A] infra xxiii. q. i. S(iquidem) scisma (c.34) *add.* R corporis Christi
om. Rc

⁸⁶Cf. SL C.1 q.1 c.28 v. *Fertur*
 PL 43.165. Cf. C.24 q.1 c.34

⁸⁷Augustinus Hipponensis, *De baptismo contra Donatistas*,

230 sacramento necessitatis quod, dum in forma ecclesie conficiatur⁸⁸, datur ab omnibus et ab heretico est accipiendum mortis instantis periculo, ut infra C.xxiiii. q.i. c. antepenult.⁸⁹

34. *Sacramenta, necessitatis. Que non mutastis, idest non in alia forma datis quam in ecclesia dantur*⁹⁰. *Vsque sacrilegam faciamus iniuriam.* Sacrilega iniuria tunc dicitur sacramentis fieri cum ipsa sacramenta reiterantur.

235 37. *Nonne Sodomite usque talia erant, eis uel tam digne ab eis ministrabantur quam digni erant ipsi. Vsque que Dominus ipse suscepit, ut circumcisionem et quando cum hostiis fuit in templo representatus.*

38. *Multe autem operationes sunt, idest multa sunt dona que Spiritus Sanctus operatur. Quodam loco, scilicet in epistola ad Corinthios*⁹¹.

240 39. *Remissionem usque per columbe genitum, idest ecclesie orationes que gemit in penitentibus suis uel per Spiritum in columba significatum, qui et gementes nos facit et peccata dimittit. Vel per columbe genitum, idest per baptismum Spiritus Sancti uirtute collatum*⁹².

245 39. (p.c.) *Si ergo usque alia sunt dignitatis, ut ordines sic dicta quia ad ea non nisi digne persone possunt accedere uel quia a dignioribus ecclesie conferuntur. Vsque uel foris quidem nec ligari.* Hinc collige hereticum nec catholicum nec hereticum posse ligare. Nec catholicum quia quilibet catholicus quolibet heretico maior est et minor non potest maiorem ligare uel absoluere, ut supra d.xxi. Inferior⁹³; hereticum non, quia cum uterque sit extra ecclesiam, alter alterum ligare non potest, cum ibi nec ligari possit aliquis, nec absolui, ut hic dicitur. Ligandi enim et soluendi potestas non nisi

229 dum] modo *add. Ba La Rc R P* conficiatur datur *om. P* 230 ut *om. A*
 231 antepenult.] Qui uero contrariam (contra eam *A*) tenent sententiam sic omnia que (que *om. R*) pro nobis et contra eos (nos *R*) faciunt (facere *A*) exponunt (exponi *R*), hereticum (hereticus *A Rc R P*) non sibi confici (faci *R*, conficit *P*), subaudi (subaudi *om. A*) ad suam uidelicet (scilicet *R, om. A*) utilitatem *add. Ba A La Rc R P* 232 non *om. Lr Lp^{ac}*
 236 Dominus] quoque *add. A P* 237 fuit] fuerat *Lp*] erat *Ba* 238 autem *om. R*
 sunt *om. Ba A Rc R* 239 Quodam] In praem. *A La Rc R P* 244 Si - 246 conferuntur *om. R* ut ordines *om. Ba A* 245 a *om. Ba A* ecclesie] qui sunt in ecclesia *Lp^{pc} Ba A La Rc P* 246 uel *om. Ba A La Rc R P* foris] fortis *A* 247 catholicum] hereticum *Lr* Nec] Nam *Lr*] Non *Lp P* Nec catholicum *om. R* 248 est] ut xxxii. q. vii. Quid in omnibus (c.16) *add. Ba A R* minor] etiam *add. R* 249 absoluere] soluere *A* quia] qui *A* cum *om. Lr* 251 nec] uel *A Rc R* et] uel *Ba A*

⁸⁸Cf. SL C.1 q.1 c.30 v. *Si fuerit* (in fine) ⁸⁹C.24 q.1 c.40 ⁹⁰Cf. SL C.1 q. 1 c.34 v. *Sacramenta que non mutastis* ⁹¹1 Cor 3,16 ⁹²Cf. SL C.1 q.1 c.39 v. *per columbe* ⁹³D.21 c.4

in ecclesia potest haberi. Nec obuiat quod Augustinus uidetur dicere infra, C.xxiiii. q.i. Quisquis⁹⁴. Illud enim non fit propter momentum sententiae sed in odium criminorum, scilicet ut non promoueantur ad ordines in ecclesia
 255 qui in heresi non timuerunt detestandis criminibus maculari, ut in subdito paragrafo⁹⁵ Magister bene determinat.

45. *Vilissimus* usque *precellat scientia et sanctitate*, idest nisi habeat precellentem, idest magnam scientiam et sanctitatem. Non tenetur prelatus ecclesie cunctos subditos in uirtutibus superare.

260 52. *Si quis confugerit usque inculpato*. Hic uite examinatio non fit ut talis examinatus baptizetur, cum propter uitia baptismum nemini denegetur in quo plena fit remissio peccatorum, sed ut post baptismum ordinetur examinatus, nec peccatorum fit remissio sed examinatio que post baptismum non impedit promouendum⁹⁶, ut supra d.l. Si quis uiduam⁹⁷, d.xxvi.
 265 Acutius⁹⁸, sed propter persone irregularitatem que post baptismum obstaculum generat promouendo. Isti enim ordinati non fuerunt uel quia baptismum non acceperunt, quo non habito ordines non conferuntur uel quia ab hiis ordinati fuerunt qui ultimam manus impositionem in heresi acceperunt. Vsque *deponi eos*, non ab ordine quem acceperant sed quem
 270 apud hereticos accipere uidebantur.

53. *Paulianiste* usque *nominibus tremendis*. Tremenda dicuntur Trinitatis nomina quia cum timore et tremore sunt inuocanda uel quia in inuocatione

255 qui] se *add.* Lp in heresi *om.* Lp^{ac} ut - 256 paragrafo *om.* R subdito] subiecto A Rc 256 determinat *om.* P] *Si ergo usque alia sunt dignitatis, ut ordines sic dicta*, quia ad ea non nisi digne persone possunt accedere uel quia dignioribus qui sunt in ecclesia conferuntur *add.* R 257 *et sanctitate*] etc. R 258 Non] enim *add.* Lp Ba A La Rc R P 262 peccatorum] hoc *add.* La] hic *add.* Rc P 263 fit] hic *add.* A remissio sed *om.* La Rc P examinatio] Examinatio *add.* Lp que] autem Lr Lp 264 impedit] impediunt Ba A La Rc P 264-265 d.xxvi. Acutius *om.* Lp^{Pc} Ba A La Rc P 265 propter *om.* R irregularitatem] utilitatem (?) R baptismum] etiam *add.* Lp Ba A La Rc R P 266 promouendo] ut supra di. xxvi., Acutius (c.2), Deinde (c.3), (et *add.* Ba) di. xxxiiii., Si quis uiduam (D.50 c.8). *Rursus etiam ab episcopo catholice ecclesie ordinentur (ordinetur A) add.* Lp^{Pc} Ba^{Pc} A La Rc P fuerunt *om.* Lr quia] per *add.* Lr 267 acceperunt] acceperant A 268 fuerunt] fuerant A ultimam] ultimo Lr impositionem] non *add.* R heresi] ecclesia R 269 eos] ab ordine *add.* Lr quem acceperant] ne quem non habentur Ba acceperant] habuerant A La Rc P quem *om.* Ba 270 accipere] accepisse Lp] habere Ba A La Rc R P 271 usque] non in *add.* Lr Lp

⁹⁴C.24 q.1 c.38
 c.2

⁹⁵C.24 q.1 c.38

⁹⁶Cf. Juncker, 'Die Summa', 484

⁹⁷D.50 c.8

⁹⁸D.26

ipsorum nominum demones tremunt et contremiscunt⁹⁹.

53 (p.c.). *Vsque quam nullus sine fide consequi potest.* Adultus subaudias
 275 et discretus. Paruuli etiam, ut quidam asserunt, fidem habent, non in actu
 sed in habitu. *Vsque non poterat facere signum.* Non tamen in hoc fuit Dei
 coarctata potentia, sed dicitur non posse quia eius non conueniebat potentie
 ut coram infidelibus signa sue potentie faceret qui eum non credebant esse
 potentem. Simile est quod dicit Ieronimus, infra C.xxxii. q.v. Si Paulus¹⁰⁰:
 280 'uirginem post ruinam suscitare non potest'¹⁰¹. Quod non ita debet intelligi
 quod non possit integritatem corporis corrupte restituere, sed quia dicitur
 hoc non Dominus posse facere, quia iustitie eius non congruit ut sponte
 corrupte coronam uirginum tribuat.

54. *Detrahe uerbum.* Sic aptatur capitulum questioni. Cum enim fuerit
 285 superius dictum quod non poterat Dominus in patria sua mirabilia facere,
 hic dicit quod peccata in baptismo non dimittuntur nisi credantur dimitti¹⁰².
 Ergo: 'retrahe uerbum'. Verbum hic uocatur inuocatio Trinitatis et est
 sensus: noli nomen Trinitatis inuocare super fontem. *Vsque accedit uerbum*
ad elementum, idest inuocatur nomen Trinitatis super aquam¹⁰³. *Vsque nisi*
 290 *faciente uerbo*, idest nisi uirtute uerborum. Vel *ipso uerbo*, idest Filio Dei
 faciente uel operante qui uim regeneratiuam contulit aquis, ut infra de con.
 d.iiii. Si quis autem¹⁰⁴. *Vsque sed quia creditur.* Si hoc uerum est generaliter,
 ergo paruulis non dimittuntur peccata in baptismo cum peccatorum
 remissionem in baptismo fieri propter etatis infirmitatem non credant. De
 295 adultis autem sine questione potest intelligi. Paruuli autem non in sua
 sed in fide parentum baptizantur et patrinorum, ut infra de con. d.iiii.

274 *Vsque*] *Alii praem.* **R** Adultus - 275 discretus] Subaudi se dictus **R** 275 et *om.*
Ba La Rc quidam asserunt fidem] fidem quidem **Lr Lp^{ac}** asserunt] dicunt asserendo
Ba A 276 in hoc *om.* **Rc** fuit] seruat **A** 278 ut *om.* **Lp** 281 possit] ita
praem. **La** 282 Dominus *om.* **Rc** facere *om.* **Rc** 284 *Detrahe*] *Retrahe* **Lr A La**
Rc 285 mirabilia] miracula **Lp Ba A La Rc R P** 287 Ergo] dicit *praem.* **Ba A La Rc R P**
uocatur] dicitur **P** 288 fontem] frontem **Lr**] etc. *add.* **A** *uerbum*] *ad elementum* idest
om. **Ba A** 289 aquam] et fit sacramentum, uel ipsa aqua uel immersio ibi facta *add.* **Ba A**
291 faciente uel *om.* **Ba A La Rc R P** uel operante *om.* **Lp** 292 *Vsque om.* **Ba A R**
creditur] *cum dicitur* **P** 294 etatis *om.* **A** credant] credatur **La**

⁹⁹Jc 2,20; cf. Augustinus Hipponensis, *Epistolae 1*, PL 33.533; cf. SL C.1 q.1.c.1 v. *nominiibus*
tremendis ¹⁰⁰C.32 q.5 c.11 ¹⁰¹(Auctor incertus) Hieronymus Stridonensis, Index
 generalis, PL 30.1089; cf. Ps 106,6. ¹⁰²Cf. SL C.1q.1 c.1 v. *Detrahe* ¹⁰³Augustinus
 Hipponensis, *In Joannis euangelium tractatus*, PL 35.1840. ¹⁰⁴De cons. D.4 c.14

Paruuli¹⁰⁵, Cum pro paruulis¹⁰⁶. Si autem hoc patrini non credant, in cuius fide baptizantur paruuli, solet queri. Et dicimus eos tunc in fide ecclesie baptizari uel in uirtute sacramenti si nullus hoc crederet, ut de con. d.iii. Queris¹⁰⁷ et C.i. q.i. Sicut urgeri uideor¹⁰⁸.

56. *Teneamus usque et non faciebat miracula.* Hinc collige non preiudicare alicui in sua causa religionem alterius. Non enim credendus est aliquis alio melior quia signa et miracula facit, cum et hec malis sint communia, ut infra C.iii. q.viii. c. ult.¹⁰⁹, d.viii. c. Noli¹¹⁰, d.viii. Ego¹¹¹, d.l. Si quis prepostera¹¹², C.iii. q.iii. c.ii.¹¹³ Vsque *sed inde gaudebant quia nomina eorum scripta erant in celo.* In celo aliquem scribi est secundum Dei prescientiam aliquem ad uitam predestinatum esse. Sed in libro uite duobus modis sunt homines scripti et duobus modis dicuntur inde deleri: secundum prescientiam sicut nomina discipulorum qui retro abierunt erant scripta in libro uite propter iustitiam cui deseruiebant, non secundum prescientiam quam in numero saluandorum eos non habebantur. Et de talibus per prophetam dicitur: 'deleantur de libro uiuentium'¹¹⁴. Qui autem secundum prescientiam ibi est scriptus non continget eum inde deleri. Vnde ueritas: 'non perdam quemquam ex omni dato'¹¹⁵. Et alibi: 'non peribit unus de pusillis, pro quibus Christus mortuus est'¹¹⁶. Pusillos predestinatos appellat, ut infra de pen. d.iii. § Eorum uero¹¹⁷.

57. (p.c.) *Nemo usque baptisma accepit, in necessitate uel ignoranter, ut infra C.xxiii. q.i. c. antepenult.*¹¹⁸

297 autem *om.* **Lp^{ac}** hoc *om.* **Lp^{ac} Ba A** 298 baptizantur] baptizentur **A** Et *om.* **R** in fide *om.* **R** 299 ut] infra *add.* **A** 300 urgeri] ut queri **Rc** uideor] Vel non quia dicitur tantum sed etiam quia creditur. Adultus uero et furiosus et fecte accedens si remissionem peccatorum accipiant in baptismo queri solet et potes ita credere *add.* **Ba^{Pc}** 301 *et non*] *tantum* **Ba A** preiudicare] posse iudicare **Rc** 302 enim] ideo *add.* **Ba A** **La Rc R P** 303 cum *om.* **La** 304 infra] arg. **A** c. ult.] Necessesse **R** Noli] Nolim **Lp** 305 ii.] et i. *add.* **Ba A** 308 modis *om.* **Ba** inde *om.* **Rc R** 310 prescientiam] uel presententiam *add.* **Ba** 311 in - 312 libro *om.* **A** eos *om.* **Ba A R** habebantur] habebat **A La Rc P** per - 312 dicitur] propheta dicit **R** 312 uiuentium] et cum iustis non *add.* **Lr**] etc. *add.* **Lp**] uite **Rc** 313 continget] cogitet **Lr Lp^{ac}** inde *om.* **R** 314 omni *om.* **R** dato] datis **R** 315 pusillis] istis *add.* **Ba** 316 ut *om.* **A** uero *om.* **Lr**

¹⁰⁵De cons. D.4 c.74 ¹⁰⁶De cons. D.4 c.77 ¹⁰⁷De cons. D.4 c.129 ¹⁰⁸C.1 q.1 c.47
¹⁰⁹C.3 q.9 c.21 ¹¹⁰D.9 c.3 ¹¹¹D.9 c.5 ¹¹²D.50 c.27; cf. SL C.1 q.1 c.56 v. *non faciebat miracula* ¹¹³C.4 q.4 c.2 ¹¹⁴Ps 68,29 ¹¹⁵Io 6,39; cf. Io 18,9 ¹¹⁶Mt 18,14 ¹¹⁷De poen. D.4 p.c.7 ¹¹⁸C.24 q.1 c.40

58. (p.c.) *Ecce quando usque iterari baptismum non debere. Et nota quod hic*
 320 *soluitur questio in qua non fuit ausus Augustinus¹¹⁹ precipitare sententiam*
in qua erat quesitum an sit baptismus qui mimice et ludicre confertur. Quod
utique ita est dummodo qui baptizat baptizare intendat, ut infra de con.
d.iiii. Solet queri.¹²⁰

59. *Si quis per ignorantiam usque ulterius non ordinetur. Hic uidetur innui*
 325 *quod non baptizato ordines possint conferri, quod est contra illud, Si*
quis confugerit¹²¹, Cum Paulus¹²², supra ea q. Sed quidam distinguunt
an promotionis tempore crederet se esse baptizatum uel ignoraret. In casu
primo accepit ordines, in secundo non, ad similitudinem illius qui saltu
accessit ad sacerdotium, ut supra d.lii. c.i.¹²³ Tamen quicquid uerisimiliter
 330 *dicatur, non eum credimus ordinatum qui baptismum non accepit, sed*
iterum debet ordinari, ut Bur. lib. iiii.¹²⁴ Si quis presbiter ordinatus
deprehendit se non esse baptizatum, iterum baptizetur et ordinetur¹²⁵. Et
hec est correcta littera.

68. *In ecclesia etc. Et est sensus, apud ecclesiam Dei; aliter non dicuntur*
 335 *sacerdotia rata, quo ad executionem, nec sacerdotia uera, quo ad efficaciam,*
nisi qui conficiunt sint in ecclesia habentes fidem mediatoris¹²⁶.

72. *Superueniente usque perfidiam dignis increpationibus repulit. Hic autem*
queritur an esset corpus Domini quod Arrianus offerebat Erungildo an
non. Si erat, ergo in nullo ministro debuit contempni. Solutio: non fuit
 340 *corpus Christi quia si ueritatis luce dirigimur, non est corpus Christi quod*

319 quod] hinc potest colligi quod si in scripto uel decreto uel contractibus aliquid
 pretermisum est non debet totum irritari sed pretermisum suppleri per hoc quod dicit sed
 adimpleri *add. Ba^{Pc} (fol.22rb, margine inferiore b)* 321 erat] fuit **A** mimice] et
 ioculatorie *add. Ba* 322 ut *om. A* 323 queri] Aliis (uero *add. A*) placet semper dari
 baptismum ubi forma seruatur (obseruatur **A**). Sola intentio enim baptizantis secundum eos
 non est de substantia sacramenti *add. Ba^{Pc} (fol.22rb, margine inferiore b)* **A** 327 esse *om. R*
 328 accepit] non *praem. Rc* 329 ad sacerdotium] adcessit **P** 330 non] enim *add. A*
 331 quis] episcopus uel *add. Ba* 333 correcta] corrupta **A** 334 ecclesia] Dei *add. Ba*
A La Rc R P 335 sacerdotia²] sacrificia **Lp Rc** efficaciam] essentiam **Lp A La Rc R P**
 337 autem *om. R* 338 quod] Adrianus uel *add. Lr* offerebat] ferebat **R**] uel *add. P*
 Erungildo] Hermigillo **A**] Erungillo **La P** 339 ministro] ministerio **Lp** contempni]
 Si non erat ergo non nocuit *add. Ba^{Pc}*] contempnit **A** 340 ueritatis luce] ueritate duce **Ba**
A est] igitur *add. Rc*] esse **R**

¹¹⁹Augustinus Hipponensis, *Sermones de scripturis*, PL 38.547. ¹²⁰De cons. D.4 c.31 ¹²¹C.1
 q.1 c.52 ¹²²C.1 q.1 c.26 ¹²³D.52 c.1 ¹²⁴Bur. 4.74; PL 140.741 ¹²⁵Cf. SL C.1 q.1 c. 59
 v. *Si quis per ignorantiam usque non ordinetur* ¹²⁶Ibid. C. 1 q.1 c.68 v. *in proprietate* (in fine)

scismaticus conficit, infra C.xxiiii. q.i. Scisma¹²⁷. Contempni tamen in dante
 scismatico debuit ne si de manu eius uir sanctus acciperet in suo errore
 confirmaretur hereticus credens corpus Christi esse quod uidet religiosum
 accipere. Nam in presentia infirmorum prohibuit Apostolus¹²⁸ idolotitam
 345 comedi, non propter cibi immunditiam sed ne infirmi et idolatre in suo
 confirmarentur errore, credentes propter idoli reuerentiam hoc fieri.

77. *Intra catholicam.* Ab hoc loco tractat Magister de malo catholico usque
 ad illud c. Non nocet¹²⁹, infra e. q.

79. *Prophetauit usque sed non noui uos*, idest non approbo; et nota quod
 350 frequens est inuenire in diuina pagina quod Deus dicitur malos non noscere.
 Quod non ideo dicitur quod eius notitiam aliquid lateat cui nuda et aperta
 sunt omnia, sed potius ideo quia malos non approbat. Vnde de fatuis
 uirginibus in euangelio dicit ueritas: 'Amen dico uobis, nescio uos'¹³⁰, idest
 non approbo.

80. *Propheta usque domo sua diruta.* Et nota quod domus Dei dicitur
 quelibet fidelis anima in qua Deus per inhabitantem gratiam habitat iuxta
 illud: 'Si quis mandata mea seruauerit ad eum uenimus et mansionem
 apud eum faciemus'¹³¹. Hec autem domus per quodlibet mortale peccatum
 diruitur. Sicut enim uita corporis est anima qua recedente corpus moritur,
 360 ita uita anime Deus quo recedente per subtractionem gratie anima moritur
 in peccatis. Per quodlibet autem mortale peccatum Deus fugatur ab anima
 quia non habitat in corpore subdito peccatis. Immo effugit fictum, ut infra
 C.xi. q.iii. Audi¹³².

81. *Ita fit uerbum contra Spiritum Sanctum*, idest ita dicitur aliquis

342 eius] ibi *add.* **Ba A** acciperet] reciperet **Ba A** 343 uidet] uidetur **La** 344 Nam] et *add.* **Ba A** Nam - 346 fieri *om.* **La Rc** idolotitam] idolotitum **A** 345 non *om.* **P** 346 fieri] Verum etiam corpus Christi de manu heretici suscipere prohibemur, ut infra C.xxiiii. q. i. c. penult. (c.41) *add.* **Ba A** 349 idest non approbo *om.* **A La Rc R P** nota quod *om.* **Lr Lp^{ac}** 350 est] sic *add.* **Ba A**] hoc *add.* **A La Rc R P** inuenire] reperire **Ba A La Rc R P** Deus *om.* **Lr** noscere] nosse **Lp^{pc} Ba A La Rc P** 351 quod] quia **A** quod - notitiam *om.* **R** et aperta et aperta *om.* **P** 352 de *om.* **La Rc** 355 *Propheta*] *A praem.* **A** *sua*] *mea* **A La Rc R F** *diruta*] Et nota quod domo mea diruta *add.* **La om.** **R** Dei *om.* **R** dicitur] corrumpitur **Ba**] rumpitur **A La Rc P**] tollitur **R** 356 Deus] est *add.* **Ba** 362 effugit] fugit **Ba** ut - 363 Audi *om.* **La Rc** 364 *fit*] *per add.* **Lp** idest] scilicet **A om. P** idest - 365 in *om.* **Lp^{ac}** aliquis] quis **A**

¹²⁷C.24 q.1 c.34
 14,21; Io 14,23

¹²⁸Gal 5,20; cf. Eph 5,5; Col 3,5

¹²⁹C.1 q.1 c.89

¹³⁰Mt 25,12

¹³¹Io

¹³²C.11 q.3 c.21; cf. SL C.1 q.1 c. 80 v. *domo diruta*

365 blasphemare contra Spiritum Sanctum cum in heresi constitutus ad unitatem
ecclesie non uult uenire. Dispersio enim scisma dicitur, ideo quia scismatici
dispersi sunt et diuisi ab unitate ecclesie.

84. *Multi secularium usque maledicam inquit benedictionibus*, idest loco
benedictionum uestrarum maledicam uos. Vel que benedicitis et benedicta
370 creditis aliquando maledicam, idest non approbo. Vel *maledicam*, idest
subtraham ea que benedictionibus meis possidetis. Solet enim benedictio
dici alicuius beneficii uel rei collatio¹³³.

87. *Si ergo usque testimonium uerum est*. Hinc collige arg. quod credendum
est alicui si in uno uerum dixerit, licet in ceteris mentiatur, infra C.iii. q.ix.
375 Pura¹³⁴, contra. *Nos dicimus usque si eius facta displicebant uobis*. Hinc collige
quod non imputatur socio peccatum alterius si ei displiceat dummodo eum
admoneat ut respiscat, infra C.xxiii. q.iiii. Recedite¹³⁵.

90. *Sacerdotes*. Nota quod in hiis vii c. sequentibus dicitur necessariam
esse uitam sacerdotum non ut corpus Christi possint conficere, scilicet quod
380 et mali tolerari possunt sed ut sibi prosit quod faciunt. Vsque *in quacumque
fuerit macula*. Subaudi mortali. Et est preceptum; nam tunc iudicium sibi
manducaret et biberet, infra de con. d.ii. Si non sunt¹³⁶. Vel de ueniali potest
intelligi et est consilium ut supra d.vi. Testamentum¹³⁷.

97. *Quod quidam usque tamen quod accipit amittit*. Hic solet in questione
385 descendere quare sacerdos catholicus in heresim lapsus sacrificandi
potestatem amittit cum potestatem baptizandi sibi retineat, quod sic
probat: quia redderetur illa potestas baptizandi redeunti si eam amisisset
recedens. Diuersitatis autem hic potest esse ratio, quia sacrificandi potestas

365 contra *om.* A La Rc P 366 ideo *om.* Lr Lp 367 dispersi] adpersi Lr Lp^{ac}
368 *benedictionibus*] *uestris add.* Ba A La Rc R P 370 creditis] ego *add.* Ba A Rc P] ea *add.*
R approbo] approbabo A La Rc R 372 rei] gratie Lp A La Rc R] ipsius *praem.* R
373 *Si ergo*] *Dominus* Ba A] c. *Dominus declarauit praem.* R *testimonium*] hoc *add.* Ba A
La Rc R P F 374 ceteris] aliis A 376 non] hinc *add.* Lp ei] sibi R eum *om.*
Ba A 379 non *om.* Ba A scilicet] sed Lr Lp *om.* A R scilicet quod] sed quia
La Rc 380 et *om.* Ba A tolerari] conficere R tolerari possunt] tolerati sunt A
sed] non *add.* Ba^{Pc} 381 Subaudi *om.* Rc 384 usque] *ius add.* Ba La R P] *ius* A Rc
accipit] *accepit* A Rc F 386 amittit] amittat A 388 hic] hec Ba A La R P *om.* Rc
potest esse] est Lp Rc quia] ideo *praem.* P

¹³³Cf. SL C. 1 q. 1 c. 84 v. *Maledicam inquit benedictionibus uestris* 134C.3 q.9 c.17 135C.23
q.4 c.9; cf. SL C.1 q.1 c. 87 v. *displicebant* 136De cons. D.4 c.15 137D.6 c.1

non nisi in ecclesia a Deo habetur. Baptismus etiam quia ab hereticis dari
 390 potest et baptizandi potestas in heresi alicui non detrahitur, licet quibusdam
 placeat sacerdotem hereticum non habere baptizandi potestatem, sed ex
 quadam licentia hoc potest facere necessitate instante¹³⁸; idem inuenitur in
 hoc casu esse concessum. Vsque *quicquid non habetur dandum est cum opus*
 395 *est dari*, idest laicus, qui potestatem baptizandi non habet, potest tamen
 baptizare necessitate instante.

99. *Baptizandis usque redemptionis sue causas iure despiciant.* Hic uidetur
 innui iure despiciendum esse baptismum cum pro eo pecunia detur uel
 queritur. Vnde solet hic descendere in questione si danda sit pecunia pro
 baptismo mortis urgente periculo. Ad hoc dicimus quod si adultus sit
 400 sufficit cordis contritio si baptismum necessitatis non contemptus excludit
 ut de Valentino habetur ab Ambrosio dictum: 'uentrem meum doleo ut
 more prophetico loquar quia quem eram regeneraturus amisi'¹³⁹. Ille tamen
 gratiam quam poscebat non amisit, infra de con. d.iiii. Baptismi¹⁴⁰. Si uero
 fuerit paruulus, pater poterit eum baptizare, ut infra C.xxx. q.i. Ad limina¹⁴¹.
 405 Si uero pater infirmitate uel alio modo fuerit impeditus tunc quidem minus
 malum esset pecuniam dare quam sine baptismo decedere. De duobus enim
 malis minus malum eligendum est¹⁴², ut supra d.xiii. c.i. et ii.¹⁴³

108. *Si quis a simoniacis usque probare se poterunt* etc. Hinc collige quod si

389 non - 390 potestas *om.* **La** (*omoio.*) a Deo *om.* **Ba A Rc P** habetur] ut supra
 ea. q. Extra *add.* **Ba A** Baptismus] autem *add.* **Lp A Ba Rc R** etiam] *om.* **Lp**
 390 licet *om.* **R** 392 instante] qua et (*et om.* **Rc**) laicis in necessitate *add.* **Ba A La Rc R P**
 inuenitur] uidetur **Ba**] conceditur **R** 393 casu] capitulo **La P** esse concessum *om.*
R concessum] Vel dicas quod potestatem regularitatis et habilitatis amittat sed aptitudinis
 retinet. Quare an similiter (*similiter om.* **A**) potestatem excommunicandi amittat quere supra,
 ea. q., Remissionem (c.39) *add.* **Ba A** 394 idest] ut **Ba** tamen *om.* **Lr** 396 *Baptizandis*] *Dampnandi* **Lr**
causas] *causis* **A** 397 esse *om.* **R** detur uel *om.* **Ba A La Rc R P**
 398 hic *om.* **P** 399 urgente] imminente **R** periculo] cum aliter quis baptizari non
 possit *add.* **Ba A La Rc P** sit] est **A** 400 contemptus] conceptus **La** 401 habetur]
 concedebatur **R** dictum] deiectum **R** 402 more *om.* **R** loquar] eloquio **R**
 tamen] enim **R** 403 quam] non *add.* **R** poscebat] possidebat **Rc** infra - Baptismi
om. **Rc** 404 paruulus] paruus puer **R** ut *om.* **A** 405 fuerit] suspensus uel *add.* **Lp**
 406 decedere] recedere **La** 407 malum *om.* **Ba A La Rc R P** 408 *probare*] *non add.* **R**
 etc.] coordinarentur (cum ordinarentur **A La Rc**) nescisse **Ba A La Rc P**

¹³⁸Cf. SL C.1 q. 1 c. 97 v. *sacramentum est et quadam consecratione datum* (circa finem).

¹³⁹Ambrosius Mediolanensis, *Epistolarum classis I*, PL 16.1182. ¹⁴⁰De cons. D.4 c.34 ¹⁴¹C.30

q.1 c.7 ¹⁴²Cf. SL C. 1 q. 1 c.99 v. *redemptionis sue causas* ¹⁴³D.13 c.1,2

410 quis dicit se ignoranter aliquid fecisse, debet probare ignorantiam ut C.iii.
q.ix. Indicas¹⁴⁴, C.ix. q.i. Ordinationes¹⁴⁵, d.lxxxii. c. Presbiter¹⁴⁶. Vsque *qui*
uero scienter. Subaudi cum possint probare eos esse simoniacos. Si uero hoc
probare non possunt, primo debent reniti quantum possunt. Si uero instaret
simoniacus episcopus, cum non posset ei subditus sine manifestatione
occulti criminis resistere, posset ab eo ordines suscipere sine periculo.

415 110. *Erga simoniacos usque in dignitate seruanda*. Subaudi ordinis; qui
si empti fuerint ab aliquo per seipsum dispensationem circa eum fieri
permittunt ut supra C.e. q. e. Qui studet¹⁴⁷, cum in illis etiam nonnisi de
magna misericordia possit quis tolerari ordinibus quos ei pristina malitia
acquiuit simoniace, ut infra C.e. q.v. c. ult.¹⁴⁸

420 111. *Constat usque ceterum qui post mensem*. Hinc collige si mulier primo
contradixit et postea quoquomodo se permisit desponsari et cum habuit
opportunitatem recedendi a uiro non recessit, postea eum non potest
ratione sequentis consensus dimittere. Hinc etiam colligitur quod per
425 sequentia cognoscantur precedentia, ut C.xxxi. q.ii. De neptis¹⁴⁹, C.xxxii.
q.v. Horrendus¹⁵⁰, d.xlv. De Iudeis¹⁵¹, d.xviii. Peruenit¹⁵², C.xxxiii. q.i. c.i.¹⁵³,
C.xxxiii. q.ii. De hiis¹⁵⁴, C.xxii. q.ii. Quod ait¹⁵⁵, C.i. q.v. c.ult.¹⁵⁶, d.xliiii.
Multis¹⁵⁷.

430 115. *Quisquis usque fraudulento munusculo*. Hinc collige eos qui ordinationis
tempore aliquid dant quasi pro utilitate ecclesie simoniacos notari. Non
enim excusantur qui nituntur negotia transformare sicut qui dicunt non pro
crismate sed pro luminariis ecclesie pecuniam petere non excusantur, supra

409 ut] infra arg. A 410 Indicas] C. xxxiii. q. ii. In lectum (c.6) *add.* Ba A ix] viii Lp
lxxxii] lxxxii Lr Presbiter *om.* Lr] ii. Lp A La Rc R P] contra arg. *add.* Lp^{Pc}] contra
add. A Rc 411 Subaudi *om.* Rc possint] possent A 413 subditus *om.* Lr Lp^{ac}
415 qui *om.* A 416 eum] ipsum Rc fieri] non *add.* Ba A La Rc R P 418 quis
om. Lr Lp ei] in eis R pristina] patris Ba A La Rc R P 419 acquiuit] inquisiuit
R ult.] In omni tamen casu credimus summum pontificem cum simoniaciis dispensare
iusta causa suadente *add.* Ba A 420 si] quod si qua Ba A La Rc R P 421 habuit]
habuerit Lp 423 dimittere] ut arg. C.xxxi q.ii De neptis (c.3), C.xxxii. q.v. Horrendus
(c.17), d. xlv. De Iudeis (c.5) *add.* A etiam *om.* Rc R 424 sequentia] uel presentia
add. Ba^{Pc} A P] consequentia Rc C.xxxi - 428 Iudeis *om.* A 425 d.xviii] ut arg. *praem.*
A 428 *Quisquis]* *Si quis* Ba R F 429 dant] pecunie *add.* Lp^{Pc} 430 dicunt] dicit
Lr Lp 431 luminariis] lumine Ba] luminariibus A excusantur] excusatur A

¹⁴⁴C.3 q.9 c.14 ¹⁴⁵C.9 q.1 c.5 ¹⁴⁶D.82 c.5 ¹⁴⁷C.1 q.1 c.11 ¹⁴⁸C.1 q.5 c.3 ¹⁴⁹C.31
q.2 c.3 ¹⁵⁰C.32 q.5 c.17; cf. SL C. 1 q.1 c. 111 v. *nichil* ¹⁵¹D.45 c.5 ¹⁵²D.18 c.6
¹⁵³C.33 q.1 c.1 ¹⁵⁴C.33 q.2 c.12 ¹⁵⁵C.22 q.2 c.18 ¹⁵⁶C.1 q.5 c.3 ¹⁵⁷D.44 c.5

e. q. Statuimus¹⁵⁸. Vsque *et in uita sua non sponte reliquerint*. Hinc collige de omnibus criminibus aliquem posse penitere retento ordine, ut supra d.lxxxii. Presbiter¹⁵⁹ et d.l. De hiis¹⁶⁰. De simonia uero penitere quis non
435 potest nisi ordinibus abrenuntiet quos simoniace ademptus est, ut infra q. ult. Requiritis¹⁶¹.

117. *Quibusdam narrantibus usque intus ortus occidit*. In primo libro Burcardi c. Cauendum est¹⁶² habetur sic: quia sacerdotium quod apud uos intus cecidit. Vsque *dignum esse monstrauerit*. Hinc collige preces pro iusto
440 oblatas non facere simoniam que tamen a se ipso offerri non debent, quia sicut laus ita preces in proprio ore sordescunt.

124. *Nullus episcopus usque uel interdictum sacerdotale officium*. Idem forte esset in beneficio oblato si redimeretur, ut Bur. l.iii. Presbiter¹⁶³ et C.vii. q.i. Sancitum¹⁶⁴. Idem est et in decimis que redimi prohibentur ut infra C.e. q.iii.
445 Quesitum¹⁶⁵ et C.xvi. q.vii. Decimas¹⁶⁶.

126. *Imperator*. Ab hoc loco usque ad finem questionis Magister leges interserit, non quod ille, qui ad accusandum uel non pecuniam accipit, sit simoniacus sed ut probet quod sicut pro dando beneficio ecclesie non debet quis pecuniam dare alicui ita nec ut sublatus restituatur.

432 *in uita*] *inuita* **A** *reliquerint*] *reliquerit* **F** 433 omnibus] aliis *add.* **Ba A La Rc**
436 Requiritis] Et inde est quia contra communem regulam in simonia premonitio non est
facienda *add.* **Ba A** 438 est *om.* **Ba A R** 439 esse *om.* **Ba A** 441 laus] laudes **R**
ita] et *add.* **Ba A La Rc R P** sordescunt] Et nota quod pro iusto etiam oblata pecunia
et impensum ea intentione obsequium faciunt simoniam quia loco precii accedunt sed tunc
demum preces simoniam faciunt, cum sunt carnales et pro iniusto (indigno **A**) offeruntur *add.*
Ba A 443 oblato] ablato **A Rc** 444 Sancitum] uel Sacerdotis *add.* **Lr**] Sacerdotum
R Idem - 445 Decimas *om.* **La Rc** 445 Quesitum] Que sit **Lp** Decimas] Idem
etiam si daretur pecunia episcopo ut excommunicatum absolueret. Per hoc enim (autem **A**)
quod ait ex usu habes quod indebitum solutum et (et *om.* **A**) in posterum non obligat ut Cod.
de pactis, Si certis annis (Cod. 2.3.28) *add.* **Ba A** 446 *Imperator*] *Imperatores* **F** usque
om. **Lr Lp^{ac}** 447 ille] hii **Lr Lp^{ac}** accipit] recipit **R** 448 debet] deberat **Ba**
449 sublatus] sullatum **A**

¹⁵⁸C.1 q.1 c.106 ¹⁵⁹D.81 c.12 ¹⁶⁰D.50 c.34 ¹⁶¹C.1 q.7 c.5; cf. SL C. 1 q. 1 c. 115
v. *relinquitur* ¹⁶²Bur. 4.37; PL 140.734 ¹⁶³Bur. 3.119; PL 140.969 ¹⁶⁴C.7 q.1 c.33
¹⁶⁵C.1 q.3 c.4 ¹⁶⁶C.16 q.7 c.6

<Q. II>

1. *Placuit usque munus aliquod.* Subaudi indecens et inhonestum, ut puta pecuniam et huiusmodi. Victum uero sibi et seruiantibus ex pacto etiam potest episcopus petere. Dignus enim est mercenarius mercede sua et si spiritualia dat ecclesie non est magnum si carnalia ab ea recipiat, ut C.xii. q.ii. Caritatem¹⁶⁷ et C.xiii. q.i. § i¹⁶⁸ et C.x. q.ult. c.penult.¹⁶⁹ Vsque *nichil exigatur*, nec etiam ipse uictus. Signatur tamen contrarium, infra C.xviii. q.ii. Eleutherius¹⁷⁰. Solutio: aliud est ante dedicationem pactum facere pro dedicanda ecclesia, quod hic interdicitur; aliud est post dedicationem gratis factam pro aliqua parte oblationis habenda certo tempore cum patrono pacisci quod ibi permittitur. Vel ibi per pactionem illam interpositam non acquisitum est episcopo aliquod ius quod ante non habebat, sed potius ius quod erat in occulto pactio illa detexit.
2. *Quam pio usque ac postmodum.* Hinc habes quod licet post quod non licet ante, ut in primo c. sequenti¹⁷¹, et infra C.viii. q.iii. Talia¹⁷²; Artaldus¹⁷³, contra, quod non licet ante nec post, ut supra e. q.i., Eos¹⁷⁴ et C.ii. q.vii. Quoties¹⁷⁵ et d.iiii. In istis¹⁷⁶.
4. *Sicut episcopum usque ita minister*, idest archidiaconus sine quo episcopus clericorum ordinationes non debet facere, ut supra d.xxv. c.i.¹⁷⁷ et d.xciii. Diaconi¹⁷⁸ et Bur. lib. xx., ex decretis Clementis pape,

<Q. II>

3 Victum] Auctum R uero] etiam Ba A R 4 episcopus om. Rc enim om. Rc
 est om. La 5 est] erit A ut] infra add. A 6 et - penult. om. La Rc penult.]
 Ecclesiasticis add. Lr Lp^{ac} Ba^{ac} La Rc P] et in Extra. Cum sit ecclesiasticis add. A] et C.xii q.
 ii. Ecclesiasticis (c.67) add. R 7 exigatur] exigantur F tamen om. R contrarium]
 contra A 8 aliud] et praem. Ba A R 11 non] nec A 12 acquisitum] quesitum Lr
 13 pactio] pactione Ba A om. Rc pactio illa] pactionem illam R om. Rc illa] ipsa
 Ba A La P 14 Quam] Quam] Quem A Quam - 17 istis om. La Rc ac postmodum]
 hec post Lr Lp postmodum] post A] ubi exigit add. Ba^{ac} habes om. Lr] collige Lp
 quod licet] quodlibet Lr 15 et infra - 17 istis om. Lr add. Lp^{pc} C. viii. - 17 istis]
 scilicet C. ix. c. Simus (q.3 c.3) R 16 et] infra A q.vii.] q. vi. A 17 et] supra A
 istis] infra c. ix. Missus add. Lr Lp 18 minister] ministrum Lr Ba 19 clericorum om. P
 ordinationes] ordines Lr Lp^{ac} 20 et om. A et - 21 Archidiaconi om. Rc

¹⁶⁷C.12 q.2 c.45 ¹⁶⁸C.13 q.1 p.c.1 § 1 ¹⁶⁹C.10 q.3 c.9 ¹⁷⁰C.18 q.2 c.30 ¹⁷¹C.1 q.3
 c.1 ¹⁷²C.8 q.3 c.1 ¹⁷³C.8 q.3 c.2 ¹⁷⁴C.1 q.1 c.21 ¹⁷⁵C.2 q.6 c.26 ¹⁷⁶D.4 c.3
¹⁷⁷D.25 c.1 ¹⁷⁸D.93 c.6

c. Ministerium¹⁷⁹. Archidiaconi non debent uocem suam in ordinatione uendere, quod fit cum archidiaconus uocat et nominat ordinandos¹⁸⁰. Vsque *notarius, calamum*. Quod intelligo tunc demum constituta sunt ab hoc notario, infra C.xxiii. q.i. Militare¹⁸¹. Alias uero credimus quod licite ob hoc
 25 possunt pecuniam accipere, cum unicuique liceat operas suas locare. Vsque *gratie*. Hoc ideo dicit quia si pacto interposito uel ea intentione daret quia ordines suscepti simoniacus erat ut supra C.e. q.i. Ordinationes¹⁸², siue ante, siue post, ut supra C.e. q.i. Eos qui¹⁸³.

6. *Clericos usque si quod pauperum est*. Canon iste uniuersitatem
 30 clericorum uidetur tangere et idcirco ei uniuersitas maledicit. Vnde quidam consuetudini applaudentes asserunt derogatum esse huic canoni per contrariam consuetudinem ecclesie utentis in contrarium. Vel secundum Gratianum de illis loquitur qui accipiunt ecclesie stipendia cum ecclesie non deseruiant, infra § i.¹⁸⁴ Vel de illis loquitur qui quartam pauperibus
 35 assignatam sibi usurpant. Vnde et hic dicitur 'si quod pauperum est'¹⁸⁵.

<Q. III>

3. *Si quis episcopus usque suspendatur, idest deponatur, quia hanc leuem penam simoniacis infligit antiquitas, ut supra C.e. q.i. Quidquid*¹⁸⁶.

21 debent] debet **A** 23 Vsque - 28 qui *om.* **La Rc** Vsque] *Nec* **Ba A P**] non *add.* **R** demum] cum *add.* **Lp^{Pc} Ba A R P** ab hoc] ad hoc a **Lr**] salaria **Ba P**] ob hoc salaria **A**] stipendia de bonis ecclesie ipsi archidiacono uel *add.* **R** 24 notario] et bona de stipendiis ecclesie archidiacono *add.* **Ba^{Pc}** infra] ut *praem.* **A Ba** Alias] alios **Lr** aliud **Lp^{ac}** 27 erat] esset **Ba A** 30 tangere] comprehendere **R** idcirco] ideo **Rc R** 31 per] propter **A** 32 consuetudinem] et *add.* **Lr Lp** 33 ecclesie¹] ecclesiastica **La** 34 §] c. **A**
 <Q. III>

3 Quidquid] 4. *Quesitum*. Prescriptio hic locum habere non posse uidetur, Nam si capelle ille de iure (decime **Ba^{ac}**) monasteriorum erant, opus prescriptione non habebant, si iuste date fuerant. Propterea si non erant iuris eorum, ergo per pecunie (perpetue **Ba^{ac}**) illius dato /// non poterunt fieri /// eorum, quia prescriptio illa nulla est nec locum habet; omnibus ergo seruatis. Vsque *porro*, ibi infra dicatur porro quocumque altaria uel decimas monasteria possedisse noscuntur. *Sub huiusmodi redemptione*, data subaudi ab annis xxx et supra. *Quiete deinceps* etc. q. d. Si tanto tempore prestiterint et ipsi episcopi receperint; unde prescriptionem pro se allegabantur episcopi, nichil tamen episcopis proposit aut monasteriis obsit; immo quiete et sine ulla mora possid(e)atur iste *add.* **Ba**

¹⁷⁹Bur. 1.50; PL 140.562. ¹⁸⁰Cf. SL C. 1 q. 2 c. 4 v. *ministerium* ¹⁸¹C.23 q.1 c.5 ¹⁸²C.1 q.1 c.113 ¹⁸³C.1 q.1 c.21; cf. SL C. 1 q. 2 c. 4 v. *gratie* ¹⁸⁴C.1 q.1 p.c.130 § 1 ¹⁸⁵C.1 q.2 c.6 ¹⁸⁶C.1 q.1 c.101

8. *Saluator usque portas inferi non preualituras.* Porte inferi dicuntur peccata
 5 per que ad inferos aditus et ingressus paratur uel scismata et hereses que
 numquam potuerunt preualere contra ecclesiam, infra C.xxxiiii. q.i. Memor
 sum¹⁸⁷, cum ipse Christus pro fide Petri non frangenda rogauit dicens: 'Ego
 pro te rogauit ut non deficiat fides tua'¹⁸⁸. Vsque *oportet hereses esse.* Non
 optat hoc apostolus sed predicat quod uidetur esse futurum. Vel *oportet*,
 10 idest utile est et expedit ecclesie in ea esse hereses uel hereticos qui eam
 disputationibus excitando in diuinis eloquiis reddant subtiliorem, ut infra
 C.xxiiii. q.ult. c.ult.¹⁸⁹ Vsque *res ecclesiasticas*, idest rerum ecclesiasticarum
 iura; et est planum. Vel forte res ipsas corporales in perpetuum emere ab
 ingressuris est prohibitum¹⁹⁰. Vsque *procuratorem*. Distinguitur tamen utrum
 15 clerico uel laico castaldia uendatur. Si clerico, est simonia, si laico non, sicut
 si laicus accipit pecuniam ut hostia ecclesie claudat uel campanas pulset
 non est simoniacus, cum liceat ei operas suas locare. Si uero hostiarius
 pro hoc officio habendo daret pecuniam, simoniacus esset. Vsque *multo*
dampnabilius. Hoc ideo dicitur quia ex pluribus peccat laicus emendo
 20 spiritualia quam clericus. Peccat enim qui presumit et appetit quod sibi
 habere non licet et quia simoniam committit. Clerici uero in hoc tantum
 delinquunt, quia simoniace acquirunt. Vsque *sed tantum indiffinite.* Hinc
 argue quod indiffinite dictum equipollet uniuersali. Est tamen aliquando
 contrarium inuenire, C.i. q.i. Sunt nonnulli¹⁹¹. Ibi enim dicitur quod bene
 25 dixit 'ab omni munere' et non 'a munere', quasi aliud sit si dicatur 'a
 munere' quam si dicatur 'ab omni munere'. Sed certa subest dicti causa. Ibi
 enim nomine muneris intelligitur illud quod in pecunie consistit prestatione.
13. *Peruenit usque et quod grauius est consanguineis.* Ambrosio uidetur esse

5 paratur] speratur **R** uel *om.* **Ba**] et **R** scismata] scisma **R** 6 xxxiiii.] xxiiii
A Lp 7 sum] siue **R** rogauit] rogaret **A** 8 rogauit] oro **Lp**] Petre *add.* **A Rc**
R] Patrem *add.* **P** ut non] ne **Lp** ut - tua] etc. **R** 9 uidetur] uidet **Lp A P**
 esse] habere **Ba** 10 hereses uel *om.* **Ba A La Rc R P** 11 ut - ult. *om.* **Rc** 12 *res*
ecclesiasticas] *ecclesiasticam rem* **F** 14 Distinguitur] Distingunt **A** 15 clerico²] laico
Lr Lp laico²] clerico **Lr Lp** non] est simonia *add.* **Lp^{Pc}** 16 pecuniam] ut hostia
 ecclesie clauderet *add.* **Ba** 20 qui] et quia **A** 22 delinquunt *om.* **P** 23 dictum
om. **Lr Lp** uniuersali] xi. q. iii. Ad mensam (c. 24) *add.* **Ba**] prima, C.xi. q.iii. Cum ad
 mensam (c.24) *add.* **R** aliquando] quandoque **Rc** 24 inuenire] reperire **Ba A La Rc P**
 dicitur] dixit **Lr Lp** 26 si dicatur² *om.* **Ba A Rc R P** 28 et] uel **F**

¹⁸⁷C.24 q.1 c.10 ¹⁸⁸Lc 22,32 ¹⁸⁹C.24 q.3 c.40 ¹⁹⁰Cf. SL C. 1 q.3 c.8 (in principio); v.
 yconomum, indefinite ¹⁹¹C.1 q.1 c.114

30 contrarium quod hic dicitur super Cantica Canticorum dicenti: 'introduxit
me rex in cellam unariam et ordinavit in me caritatem^{192'}. Ibi enim
dicit Ambrosius quod ordinata est caritas ut primo Deum, deinde nos
ipsum, postea consanguineos, postremo uero extraneos diligamus. Non ergo
gravius est res ecclesie consanguineis quam extraneis dare. Sed gravius hoc
35 esse dicitur non gravius delictum sed gravius dampnum, cum prouiores
sint prelati ad augmentanda beneficia suorum consanguineorum quam
extraneorum et illud debuit prohiberi fortius quod frequentius solet euenire.

<Q. III>

1. *Nullius crimen maculat nescientem.* Ex hoc et similibus colligitur quod
res inter alios gesta aliis non preiudicat et delictum alterius in alium non
retorquetur. Et hoc quidem regulare et ordinarium est. Casualia uero
5 sunt contraria. Sunt autem contrarie cause que hoc inducunt contrarium:
correctio morum, ut C.xv. q.ult. Cum multe¹⁹³; delicti detestatio, ut C.xv.
q.i. Mulier¹⁹⁴ et C.xvi. q.vii. Si plures¹⁹⁵; memorie refricatio, ut C.xv. q.i.
Mulier¹⁹⁶ et penalis coercitio, ut C.xvii. q.iii. Miror¹⁹⁷; culpa precedens uel
facto inherens, ut C.vi. q.i. Qui crimen¹⁹⁸; consensus preiudicans, ut C.ii. q.v.
10 Statuit¹⁹⁹; uxoris fornicatio, ut d.xxxiii. Si cuius uxorem²⁰⁰.
5. *Quia presulatus usque quod absque sua uoluntate.* Hinc collige quod
si consanguinei alicuius clerici absque suo consensu episcopum suum
offenderint, propter hoc episcopum non potest clericum beneficio suo
priuare, infra C.xxiii. q.iii. Si habes²⁰¹.

30 cellam] cellariam **Ba** enim *om.* **Ba** 32 ipsos *om.* **A** 33 grauius]
grauis **La** hoc *om.* **A**] sic **La**] scilicet *add.* **R** 34 dicitur] sicut *add.* **A**
] sic *add.* **Rc** grauius] grauium **Lr Lp Ba** sed grauius] quam **Lr Lp^{ac}**

<Q. III>

2 similibus] consimilibus **Ba A La Rc R P** colligitur] colligi potest **R om. P** 3 gesta]
acta **Ba A** alterius] unius **Ba A La Rc R P** 4 quidem] quod **A** Casualia] Cum
alia **Lp** 5 hoc *om.* **A** 6 correctio morum *om.* **Lr Lp A R** ut¹ *om.* **A** Cum
multe *om.* **P** ut² - 7 plures *om.* **R** xv.²] xvi. **Lr Lp^{ac}** 7 ut - Mulier *om.* **A Rc**
P 8 Miror] Minor **A** 10 Si cuius] Sicut **A** 11 uoluntate] auctoritate **Lr Lp**
12 absque - 13 clericum *om.* **Rc** 14 habes] habetur **Lr Lp**

¹⁹²Cn 2,4, cf. Cn 1,3; cf. Ambrosius Mediolanensis, *De Isaac et Anima*, PL 14.507 ¹⁹³C.15
q.8 c.3 ¹⁹⁴C.15 q.1 c.4 ¹⁹⁵C.16 q.7 c.36 ¹⁹⁶C.15 q.1 c.4 ¹⁹⁷C.17 q.4 c.8 ¹⁹⁸C.6
q.1 c.6 ¹⁹⁹C.2 q.5 c.25 ²⁰⁰D.34 c.11 ²⁰¹C.24 q.3 c.1; cf. SL C.4 q.4 c. 5 v. *Quia usque
absque sua uoluntate*

15 7. *Iudei* usque *qualibet pena*, scilicet pensionum et tributorum exactionem ut ipsam exactionem pena compellantur ad rectitudinem festinare, ut infra C.xxiii. q.vi. Iam uero²⁰² et in Extra. c. In partibus²⁰³.

11. (p.c. § 9). *Dauid* usque *quo peccato*, scilicet superbie, uel ideo quia non dedit medium siclum pro unoquoque numerato sicut mandabatur in lege²⁰⁴.

<Q. V>

1. *Quicumque* usque *si qui ante emptionem*. Ex hoc c. colligitur quia quod recte actum est delicto uel noua causa superueniente non immutatur. Simile C.i. q.i. Quod quidam dicunt²⁰⁵, C.xxxii. q.ult. Hii qui²⁰⁶ et c. Neque
5 furiosus²⁰⁷ et c. Tantum ualet²⁰⁸ et c. Extra. Sancto ac uenerabili²⁰⁹ et d.lv. Precepta²¹⁰ et in Inst. lib. i. tit. Quibus non est permissum facere testamentum, l. i.²¹¹

3. *Presentium* usque *tamen quia culpam*, non quia hic esset culpa, sed quia hic esse solet et improprie dicitur, ut supra d.lvi. c. ult.²¹², d.xxxiiii. Si quis uiduam²¹³ et C.xxxiiii. q.i. In lectum²¹⁴ et C.xxii. q.iiii. Iurauit²¹⁵. Vsque *ex concessione sui episcopi*. Ex fine huius c. potest colligi quoquomodo quod
10 episcopus circa simoniacos ualeat dispensare²¹⁶.

15 et *om.* **A** exactionem] ex accusatione **R** 17 et - Partibus *om.* **Rc** 19 medium] dimidium **A Rc** unoquoque] populo **Lr Lp^{ac}** sicut mandabatur] commendabatur **Lp**
<Q. V>

2 *Quicumque*] *Quecumque* **Ba A** *si qui*] *tamen P* *qui*] *tamen add.* **A La R** *qui ante*] *tamen Ba*] *que tamen Rc* 6 et in *om.* **A** 7 testamentum] testimonium **Lp** l. i.] et (supra *add.* **A**, supra **P**) di. xxvi. Deinde (c.3) *add.* **Ba A P**] et di. xxvi *add.* **R** l. i. *om.* **P** 8 *Presentium*] *Diuinum praem.* **R** *culpam*] *istam add.* **Ba A La Rc R P** hic¹ *om.* **La R** 9 hic² *om.* **Lr Lp A Rc P** 10 et¹ *om.* **A** 11 potest colligi] colligitur **A** 12 circa] erga **R** ualeat] possit **R**

²⁰²C.23 q.6 c.4; cf. SL C.4 q.4 c.7 v. *Iudei* usque *qualibet pena* ²⁰³1 Comp. 5.6.10 (= X -), JL -

²⁰⁴Cf. Juncker, 'Die Summa', 406-408. ²⁰⁵C.1 q.1 c.97 ²⁰⁶C.32 q.7 c.25 ²⁰⁷C.32 q.7 c.26

²⁰⁸C.32 q.7 c.27 ²⁰⁹Coll. I Dunelmensis 1.20 - Cf. Traditio, 455; Studies, 82. ²¹⁰D.55

c.12 ²¹¹Inst. 2.12.1 ²¹²D.56 c.14 ²¹³D.34 c.15 ²¹⁴C.34 q.1-2 c.6 ²¹⁵C.22 q.4 c.4

²¹⁶Cf. Juncker, 'Die Summa', 408-411.

<Q. VI>

3. *Sicut is*. Istud opinioni eorum contrarium est qui dicunt quod si in aliquos fuerit compromissum et illi unum de se eligant uel aliquis se ipsum, quod talis electio non teneat, ut in Extra. c. Causam que inter moniales²¹⁷.

- 5 *Qui enim ultro ambit uel importunum se ingerit est repellendus*. Sed uerba se ipsa determinant. Non enim ambit qui se dignum esse sciens eligit uel eligi se permittit, ut infra C.viii. q.i. In scripturis²¹⁸, Qui episcopatum²¹⁹, Dig. ad legem Corneliam de falsis, § i.²²⁰ et l. Crassa, Vxori²²¹.

<Q. VII>

2. *Si quis omnem usque uel non scriptam*, ut consuetudinem. Vnde hinc habes quod sic contemptor consuetudinis sicut legis scripte transgressor punitur, ut supra d.xi. In hiis²²², d.xii. Consuetudo²²³, C.e. q.ii. c.ult.²²⁴

- 5 *Vsque Caiphe traditio*, qui Iudeis Christum tradidit dicens: 'accipite et secundum legem uestram iudicate eum'²²⁵.

4. *Conuenientibus usque scripto negare debent*. Hinc collige quod qui ratione preterite conuersationis uel facti suspectus habetur nec ipse recipiendus nec ei reddendum est quod petit sine magna cautela, ut infra C.iii. q.ii. Quia ea²²⁶, C.xvii. q.iii. Metuentes²²⁷, C.xxxii. q.i. De Benedicto²²⁸, C.xxxiii. q.ii.

<Q. VI>

2 *Sicut*] *Si quid* Lr A La is] hii Lr] his A] *de his* La] *Sicut-* istud] Quod quidem illorum R eorum] illorum A La Rc P om. R 4 ut - moniales om. Rc 6 se] ipsum add. R 6-7 eligi se] elegisse R 7 se om. A Qui] et c. Qui Ba 8 Crassa] Crasso A Ba

<Q. VII>

2 *uel non*] nisi Lr 4 supra] arg. add. A d.xii] supra praem. A Consuetudo] contra add. Ba A] supra add. A R ult.] contra add. Lp A La 5 *Caiphe* om. La accipite] eum uos add. Rc 7 *debent*] *debeant* A 8 conuersationis] transgressionis Lp^c recipiendus] recipi Ba A La P] *recepti* Rc] recipitur R 9 ut] arg. add. A 10 q.iii - C.xxxii. om. R

²¹⁷1 Comp. 1.4.17 (=X 1.6.8), JL 14070 ²¹⁸C.8 q.1 c.9 ²¹⁹C.8 q.1 c.11 ²²⁰Dig. 48.10.1
²²¹Dig. 48.10.18 ²²²D.11 c.7 ²²³D.12 c.7; cf. SL C. 1 q.7 c.2 v. *non scriptam* ²²⁴C.1 q.2
c.10 ²²⁵Io 18,31; cf. SL C.1 q.7 c.2 v. *Caiphe traditio* ²²⁶C.3 q.2 c.9 ²²⁷C.17 q.4 c.32
²²⁸C.32 q.1 c.5

Siue²²⁹, d.xxviii. De Siracusane²³⁰. Vsque *plures eorum*. Ex hoc utrumque colligi potest quod ordinatus ab heretico ordinato est ordinatus.

5. *Requiritis* usque *in ordine penitentiam agere*. Hinc collige subditum de simonia posse accusare prelatum non premissa priuata admonitione, supra
15 C.e. q.e. Patet²³¹, contra. Et hec est ratio quod de aliis criminibus potest quis esse in ordine et penitere ut supra d.lxxxi. Presbiter²³² et d.l. De hiis²³³. De simonia uero non potest quis penitentiam agere nisi dignitati uel ordini abrenuntiauerit, ut supra C.e. q.i. Si quis neque sanctis²³⁴.

10. *Qui in qualibet*. Hinc²³⁵ collige quod nomine totius pars designatur.
20 Simile C.xxx. q.i. Si quis sacerdos²³⁶ et c. sequenti²³⁷, C.xiiii. q.v. Penale²³⁸ et C.xxxii. q.iiii. Meretrices²³⁹. Similiter uice uersa quandoque nomine partis totum intelligitur.

13. *Quoniam quidquid* usque *deinceps*. Ex²⁴⁰ hoc colligitur quia quod canon in preteritum indulget, in futurum uetat. Et hoc locum habet siue
25 circa personam dispensatio admittitur, ut hic, siue uniuersitati uel regno aliquid indulgetur, ut infra C.xxxv. q.ii. § Sed idem²⁴¹. Licet enim hoc statim non prohibeatur, tamen id temporis quo solidiores futuri sunt in fide prohibitum intelligitur siue sententie cognitio differatur, ut C.xxxv. q.iii. De incestuosis²⁴².

30 15. *Didici* usque *cauteriatam*, idest adustam et uulneratam ignito erroris cauterio. Vsque *non subtilius*, idest²⁴³ secundum subtilitatem et iuris rigorem. Vnde hinc potest colligi lapsos post penitentiam de iure suo restitutionem petere non posse²⁴⁴. Dispensatio enim eius potest esse, peti uero non potest,

11 Siue] Si non R De Siracusane] C. xxiii. q.viii. Pessimam (p.c.31) R utrumque] uerbo Lp^{ac} 12 colligi potest] uel intelligitur add. Lp^{pc}] colligitur Ba] intelligitur A La Rc P ordinatus²] ordinandus Lp 15 quod] quia A 16 esse] remanere Ba hiis] uero add. Lp Ba A La R P De - 17 uero] Nunc Rc 19 quod] ex add. A 23 Ex - colligitur] Hinc collige R 24 indulget] et add. Lr Lp siue] seu A 25 admittitur] admittatur A] admittat R 26 q.ii] q.iii A enim om. R 27 statim] statutum Lr Lp tamen] in add. A 29 incestuosis] incestis A La 31 secundum subtilitatem] sub utilitatem R 32 Vnde - 34 Precarie om. Rc 33 enim] ius nomini non creat sed creatum aduocat add. Lp eius om. Ba A potest¹ om. P esse] fieri Ba A potest² om. Ba A

²²⁹C.33 q.2 c.4 ²³⁰D.28 c.13 ²³¹C.1 q.7 c.27 ²³²D.82 c.5 ²³³D.50 c.34 ²³⁴C.1 q.1 c.115; cf. SL C.1 q.7 c.5 v. *nulla possumus penitentia* ²³⁵cf. GS 95, 382 ²³⁶C.30 q.1 c.9
²³⁷C.30 q.1 c.10 ²³⁸C.14 q.5 c.13 ²³⁹C.32 q.4 c.11 ²⁴⁰cf. GS 96, 382 ²⁴¹C.35 q.2,3 c.20 § 1; cf. SL C.1 q.7 c. 13 v. *Quoniam* usque *deinceps* ²⁴²C.35 q.2,3 c.8 ²⁴³cf. GS 97, 383
²⁴⁴Cf. SL C.1 q.7 c.15 v. *cauteriatam, non subtilius*

ut in Extra. c. Constitutus²⁴⁵ et infra C.x. q.ii. Precarie²⁴⁶.

35 16. *Dispensationes usque a debito*, idest a iure communi, quod dicitur debitum, quia omnibus in communi debetur²⁴⁷.

20. *Donatum usque custodienda sunt regulis*. Hinc collige non secundum canones dispensationem continentes iudicandum esse, sed secundum eos potius qui merum ius contineant, ut d.lv. Priscis igitur²⁴⁸, C.e. q.i. Exigunt²⁴⁹, d.xxxii. Seriatim²⁵⁰, d.lxxxvii. c.ult.²⁵¹, C.viii. q.i. Ordinationes²⁵², d.l. Ponderet²⁵³, d.lxxxvi. Non satis²⁵⁴, C.xxvi. q.ult. Alligant²⁵⁵, d.x. c.ult.²⁵⁶, d.xlv. Licet plerumque²⁵⁷, supra e. q. c. Requiritis, contra²⁵⁸.

27. *Patet usque commoniti*. Solutio. Hic commonitio non dicitur debere accusationem precedere, quod ibi negatur, sed sententiam ciuilis iudicis.
45 Vsque *quasi pro nichilo*. Hoc in odium et huiusmodi sceleris detestationem dictum esse potest intelligi, ut supra d.xc. Neque ad Cain²⁵⁹, supra C.e. q.i. Cito²⁶⁰, C.xxxii. q. ult. Non solum²⁶¹, C.xxxii. q.ult. Quid in²⁶².

39 ut] arg. *add. A* igitur *om. R* C.e.] supra *praem. A*] supra *R* q.i.] e.q. *R*
Exigunt] § Ius patet s. e. q. *add. R^{ac}* 40 Ordinationes] Ordine *Lp A*] contra *add. A Rc*
d.l.] supra *praem. A* 41 Ponderet] contra *add. Ba A R P*] di. xlv. Licet (c.4), contra *add. Ba*
d.lxxxvi.] supra *praem. A* satis] contra *add. Ba A R* Alligant] contra *add. Ba A R*
ult.] contra *add. A* 42 d.xlv.] supra *praem. A* Licet] contra *add. R* plerumque *om.*
Lp A R] contra *add. Ba A* 43 Patet] *Ius praem. R* usque *commoniti om. Lr Lp A Rc R*
non *om. R* 44 ibi] non *add. R* ciuilis] similis *R* 45 *quasi om. Ba* 46 intelligi
om. Ba A ut] arg. *add. A* 47 Cito] infra *add. A* solum] infra *add. A*

²⁴⁵Collectio Brugensis 13.5; cf. Friedberg, *Canonessammlungen*, 146, JL 14081; Lips.1.19.

²⁴⁶C.10 q.2 c.4 ²⁴⁷Cf. SL C.1 q.7 c. 16 v. *Dispensationes usque a debito* ²⁴⁸D.55 c.1

²⁴⁹C.1 q.7 c.18 ²⁵⁰D.32 c.14 ²⁵¹D.87 c.9 ²⁵²C.9 q.1 c.5 ²⁵³D.50 c.14 ²⁵⁴D.86

c.14 ²⁵⁵C.26 q.7 c.12 ²⁵⁶D.10 c.13 ²⁵⁷D.45 c.4 ²⁵⁸C.1 q.7 c.5 ²⁵⁹D.90 c.3

²⁶⁰C.1 q.1 c.16 ²⁶¹C.32 q.7 c.15 ²⁶²C.32 q.7 c.16

<CAVSA II>

§ *Quidam episcopus de lapsu carnis impeditus*

< Q. I >

(pr.) Vsque *quod autem nullus sine iudiciario ordine*. Regulare et ordinarium est ut numquam sententia feratur nisi ordo iudiciarius obseruetur. Frequens tamen est aliquid extra regulam inuenire. Sunt autem certe cause que
 5 inducunt ut ordo iudiciarius non seruetur, scilicet facti euidencia ut infra C.e. q.i. Manifesta¹; delinquentis contumacia, ut C.iii. q.viii. Decreuimus²; adiuncti ratio, ut d.lxxxvi. Tanta³; delicti detestatio, ut C.vi. q.iii. Placuit⁴; et quedam extrauagantia⁵ continent quod in causa simonie unus testis
 10 admittitur; iacture cautela, ut C.iii. q.ii. Quia ea⁶; scandali uitatio, ut C.iii. q.vi. Hec quippe⁷; defectus iudicii, ut C.iii. q.i § Patet⁸.

1. *Nos in quemquam usque sententiam*, scilicet depositionis, nam suspensionis sententia quis potest ferri antequam conuincatur ut infra C.e. q.iiii. Presbiter si⁹. Vsque *aut sponte confessus*, uel expresse uel iuris

<CAVSA II>

2 *Quidam episcopus om. Lr Lp R impeditus om. Lp La Rc R] impetum A]* In superiori causa simoniacos dampnandos esse perdocuit. Sed quoniam delinquentium crimina non nisi iudiciario ordine obseruato punienda sunt, ideo conuenienter hanc causam subiecit, in qua de ordine iudiciario agit, ostendens quomodo nemo sit condemnandus nisi legitime conuinctus aut in iure sponte confessus, ubi etiam agitur de iniuste expoliatis restituendis et qua pena puniantur qui in accusatione deficiunt; quomodo crimina obiecta sunt purganda; qualibet uiciosa sententia per appellationem sit releuanda et qua discretionem minores ad accusationes maiorum sint admittendi; et quomodo accusatio sit facienda. Vt autem hec omnia familiariter elucescant proponit formam cuiusdam negotii et inde questionem educit, ita dicens *add. Ba* (Cf. *Summa Rufini*, ed. Singer p.237-38)

< Q. I >

2 Vsque] *Quidam episcopus praem. Ba* 3 est *om. A* obseruetur] seruetur **A** 4 extra] ordinariam *add. Lp* 5 ut - 6 *Manifesta om. Rc* 6 C.iii] in **A** Decreuimus] Decreuit **A La Rc** 9 C.iii¹] in **A** C.iii²] in **A** 10 C.iii] in **A** 11 scilicet] uel dogma *add. Lr* 12 ferri] ferre **Lr**] ferre **La**] ferri **Rc** conuincatur] iudicetur **Lp**

¹C.1 q.2 c.15 ²C.3 q.9 c.10 ³D.86 c.24 ⁴C.6 q.3 c.4 ⁵1 Comp. 5.2.3 (=X 5.3.3), JL -; cf. MC Laughlin, *The Extravagantes*, 176. ⁶C.3 q.2 c.9 ⁷C.3 q.6 c.10 ⁸C.3 q.1 p.c.6
⁹C.2 q.5 c.13

interpretatione, ut infra C.iii. q.ix. Decreuimus¹⁰.

15 2. *Iudex* usque *per innocentes*, qui uel tales sint uel tales habeantur, ut infra C.xxiii. q.iii. Forte¹¹.

3. *Sicut* usque *excusatione*. Ex hoc c. colligitur quod si aliquis in iudicio confessus fuerit, non possit confugere ad appellationis remedium, ut C.e. q.vi. Si propter¹². Idem est de manifesto raptore et fornicatore, ut in Extra. 20 Cum sacrosancta¹³. Vsque *differri*, immo ibi promptu deberet ulcisci, infra C.xxxv. q.ix. c.ii.¹⁴

7. *Imprimis* usque *querendum est etiam et genus cause*. Genus cause merito inquiritur quoniam diuersitas causarum in uariis uario modo operatur in accusatione, testificatione, indutiarum exhibitione, in sententie probatione. 25 In accusatione enim est genus cause in qua non habita distinctione personarum omnes admittuntur honesti et qui sunt uite inferioris tam infames quam alii, puta in causa lese maiestatis, in crimine simonie et hereseos. In testificatione: pro uarietate enim causarum uarietas admittitur testium. Domestici enim regulariter repelluntur. Secus est ubi agitur de 30 matrimonio et de possessionibus ecclesiasticis, ut infra C.xxxv. q.vi. c.i. et ii.¹⁵ et C.xiii. q.ii. Super prudentia¹⁶ et ex quodam Extra., quod sic incipit, Videtur¹⁷. In indutiarum exhibitione: tale enim potest esse genus cause in quo non sit locus restitutioni, ut si quis de dilapidatione accusetur bonorum ecclesie, ut infra C.iii. q.ii. Quia ea¹⁸. In sententie prolatione: dicunt enim 35 quidam referre an accusatio instituat, an accusatio proponatur. Si enim accusatio proponatur sine scriptis, potest ferri sententia. Si autem accusatio instituat, nequaquam. Et in omnibus istis maxima est diligentia necessaria

15 qui] si **Lr Lp^{ac}** nisi **Rc** sint] sunt **Ba** 18 confugere] refugere **A** ut] infra **A** 19 vi.] lege *add.* **Ba A La Rc R P**] quicumque idem est *add.* **Ba^{Pc}** Si propter *om.* **R** propter] Nullus quicumque *add.* **Ba R** Idem - 20 sacrosancta *om.* **La Rc** 20 ibi promptu] in promptu **A**] impropitii **P** deberet] debent **A** 22 *etiam-cause om.* **Ba** Genus cause *om.* **Lr Lp^{ac} R** 24 in sententie] seu **A**] sed in **Rc**] si in **La** probatione] prolatione **Ba** 30 ecclesiasticis] ecclesiarum **A La Rc** infra *om.* **A** 32 In *om.* **Lp R** 33 dilapidatione] lapidatione **Rc** 34 prolatione] probatione **Lr Lp** enim *om.* **P** 35 instituat] restituatur **A** 36 accusatio² *om.* **Lr Lp^{ac}** sententia] ut (infra *add.* **A**) C.xv. (xi **A**) q.i. Si quis (est *add.* **A**) (C.11 q.1 c.10) *add.* **Ba^{Pc} A** accusatio *om.* **Lr Lp^{ac}** 37 nequaquam] minime **Ba A La Rc R P**

¹⁰C.3 q.9 c.10 ¹¹C.23 q.4 c.11 ¹²C.2 q.6 p.c.41 § 12 ¹³1 Comp. 2.20.5 (=X 2.28.5), JL 17605 ¹⁴C.35 q.9 c.2 ¹⁵C.35 q.6 c.1,2 ¹⁶C.14 q.2 c.1 ¹⁷1 Comp. 4.17.1 (=X 4.18.3), JK 384 ¹⁸C.3 q.2 c.9

quia si ordo debitorum non fuerit obseruatus sententia retractabitur¹⁹.
Modus probationis. Quandoque enim probatur aliquid legitima probatione,
 40 puta testificatione, quandoque aliquid cedit quod loco probationis existit,
 puta suspicione. Suspicio autem alia probabilis, alia temeraria, alia certa,
 alia uiolenta. Temeraria omnis repellenda est ut infra C.e. q.v. Primo²⁰,
 Multi²¹. Probabilis purgationem inducit, infra C.e. q.iiii. Presbiter si²².
 Certa ueritati preiudicat. Si ergo per temerariam suspicionem fuerit aliquis
 45 condempnatus, sententia debet irritari. Similiter si per probabilem. Vsque
episcopi uero qui eum usque vi. mensium. Queritur quare episcopus taliter
 ordinatus deponatur, ordinatores autem non. Dicunt quidam hoc ideo
 contingere quia facilius quis priuatur eo quod iniuste acquisiuit quam
 eo quod iuste est adeptus, licet culpa interueniat propter quam mereatur
 50 deponi. Non enim facile corrumpitur uel mutatur quod recte actum est,
 delicto uel alia noua causa faciente, ut C.i. q.v. c.i.²³ Sed hoc non uidetur
 uerum esse. De illo enim episcopo qui minus legitime ordinatus est dicitur
 quod sacerdotio debet priuari et ab omni ministerio ecclesiastico repelli.
 Quid ergo si fuerit prius in sacerdotem promotus? Videtur contrarium
 55 similiter illud quod legitur d.lv. Nullus penitentem²⁴. Ibi enim dicitur
 quod illi qui indignos ordinant per annum a celebratione missarum
 debent se abstinere. Ad hoc dico sine preiudicio melioris sententie quod
 ordinati et ordinatores deponi debent. Quod dicunt de pena vi. mensium et
 unius anni non est contrarium. Vtrumque enim pene adiectio est et quod
 60 deest diuturnitati temporis suppletur in pena cum quis in monasterium
 retruditur. *Seu metu iudicis.* Ex hoc colligitur metu delinquentibus modum
 pene temperandum. *Si uero ille qui locum eius etc.* Sed queritur si uterque
 sciuerit quod si scienter minus legitime eiectio fuerit substitutus, quare
 non eodem modo puniuntur si ignoranter. Quare tanta seueritas exercetur

38 debitorum] debitus **A La Rc** 40 aliquid] aliud **Rc** 41 suspicione] suspicio **A**
 alia¹ *om.* **Rc** 42 q.v] q. i. **R** Primo] Prius **Lr Lp^{ac} om. R** 46 *qui eum om.* **Lr**
Ba *eum] om. Lp R] cum A P* usque *om. A P] qui est add. Rc* *mensium] mensibus*
F 47 non] minime **Ba A La Rc R P** 48 quis *om.* **La R** 49 adeptus] adeptus
La 50 recte] iuste **P** 54 promotus] ordinatus **Lp A** 57 *se om.* **Ba A La Rc P**
 Ad] Et **Lr Lp^{ac}** Ad hoc *om. Rc* melioris sententie *om. Rc* 58 Quod] autem
add. A Rc 61 retruditur] uel ideo a depositionis pena excusantur quia non uoluntate
 sed metu principis hoc fecerunt, ut littera sonat uel propter scandalum deuitandum *add. Ba*
A 62 pene] penitentie **La Rc P** etc. *om. A* 63 quod *om. Rc* si² *om. Lp Ba^{ac}*
A La Rc P scienter *om. Lp^{pc}* fuerit *om. Rc*

¹⁹Cf. SL C.2.q.1 c.7 v. *genus cause* ²⁰C.2 q.1 c.13 ²¹C.2 q.1 c.18 ²²C.2 q.5 c.13 ²³C.1
 q.5 c.1 ²⁴D.55 c.2

65 erga primum? Forte diceret aliquis quod primus sciuit, secundus ignorauit.
 Vel aliter: magis uidetur prior presumpsisse quam alius. Vel forte illud
 loquitur in eo casu quando incertum est factum, scilicet utrum sciuerit uel
 ignorauerit. Cum ergo uentum fuit ad presumptiones facilius presumitur
 70 quod si aliquis clericus leuiori culpa interueniente in alterius ecclesia fuerit
 substitutus, numquam etiam post mortem illius in ecclesia poterit tolerari.
 Secundo loco colligitur quod si quis dederit fidem alicui mulieri post
 mortem uiri illius qui cum ea contraxit matrimonium uiuente marito non
 possit cum illa in matrimonio perseuerare. Non enim dicitur fidem dedisse
 75 uxori uiuentis sed iam mortui. Tertio loco potest colligi quod in successione
 culpa leuigatur. Simile C.i. q.i. Cito²⁵, in Authentico coll. i. § Hinc autem²⁶.
Comisciolus reddere compellatur. Hinc habes quod reus est actori in expensis
 condemnandus, ut in Extra. c. Ex litteris²⁷ et Extra. Quamuis simus²⁸.
Si eo presente sub iureiurando testimonium. Ex hoc potest colligi quod testes
 80 post prestitum iuramentum debent ferre testimonium, cui consonat illud
 legale: inuiti testimonium dicant. *De persona uero Stephani* etc. usque *quia
 nec inuitus ad iudicium*. Queritur cur tanta diligentia genus cause fuerit hic
 inuestigandum et modus probationis inquirendus cum tamen sufficeret
 ad causam retractandam quod inuitus fuerit ad iudicium tractus et quod
 85 sententia ante suum iudicem non fuerit dicta. Forte sine preiudicio potest
 dici quod non erat necessarium omnia ista hic inuestigare. Sed Gregorius
 uoluit plenissime ordinem iudicarium hic assignare. *Si uero de crimine
 maiestatis*. Ex hoc colligitur quod non indistincte etiam in crimine lese
 maiestatis accusatores infames debeant admitti. Distinguitur enim cuius
 90 fame antea fuerit qui super tali crimine accusatur.

9. *Legum* usque *in causis gestorum*, idest in causis gestis; uel sic in causis
 semper scripturam gestorum requirit. Vnde ex hoc potest colligi quod tam
 uoces testium quam accusatorum sunt inscribende.

66 illud] istud **Ba A La Rc R P** 68 fuit] fuerit **A** 70 culpa] pena **Ba** 71 etiam *om.*
Ba 72 loco *om.* **Ba** quis] aliquid **A** 73 contraxit] traxit **Lr Lp** 76 Authentico]
 Autenticis **A La R P** § Hinc autem *om.* **Lr Lp Ba La R P** 77 *Comisciolus* - 78 simus *om.*
Rc 78 simus] Cum autem *add.* **Lr**] Hinc autem *add.* **Lp La** 83 tamen] non **Lr Lp A La**
Rc 84 fuerit¹] fuit **A** 86 non erat *om.* **Rc** ista *om.* **A**] hec **Rc** 91 *Legum*] *Regum*
A 92 semper - requirit] gestorum inquit **Lp**, super scripturam *add.* **Lp**^{pc} scripturam]
 per *praem.* **R** requirit] inquit **R**

²⁵C.1 q.1 c.16 ²⁶Auth. Nov. 5 (Coll. I, tit. 5, De monachis c. II) ²⁷1 Comp. 2.10.2 (=X
 2.14.2) ; 4.14.2 (=X 4.14.1), JL 14069 ²⁸1 Comp. 1.21.7 (=X 1.29.6), JL 14156

- 11 *Nemo episcopus usque ut quod iniuste fecit iuste patiatur.* Ex hoc potest
 95 colligi quod nemo debet aspernari ius sibi dici quod aliis dixerit. Vti enim
 quis debet eo iure quod aduersus alios statuit, iuxta illud: 'patere legem
 quam ipse tuleris'. Simile C.vi. q.ii. Placuit²⁹ et C.xxiii. q.iii. De illicita³⁰.
12. *Nomen usque ut pendente relatione, idest nondum recepto responso a
 maiore, ut C.iii. q.vi. Multum³¹ et C.iii. q.vi. Appellationes³².*
- 100 18. *Multi corriguntur usque quamuis hec prohibitio, qua scilicet aliquos ab
 ecclesie introitu prohibemus. Nondum sit mortalis, idest non ea intentione
 fit ut sit eis causa mortis sed medicine ut spiritus saluus fiat in die iudicii,
 ut infra C.xxiii. q.iii. Corripiantur³³. Vsque siue seculari. Ex hoc uidetur
 posse colligi sufficere ad depositionem clerici eum in seculari iudicio fuisse
 105 conuictum de crimine, infra C.xxiii. q.i. Quisquis³⁴, Subdiaconus³⁵, quod
 forte non prouenit. Nam si clerici coram seculari iudice conuicti fuerint uel
 confessi de crimine, non sunt propter hoc a suo episcopo aliqua sententia
 condempnandi, ut in Extra. Licet preter solitum³⁶. Seculare enim iudicium
 dicitur hic quod coram ecclesiastico iudice de rebus secularibus est habitum.*
- 110 19. *Si peccauerit usque tu scis.* Non dicitur tu solus scis. Tunc enim iuxta
 euangelicam admonitionem deberes primo eum inter te et illum corrigere³⁷.
 Si uero te audire contempneret non esset quod tibi de cetero posset
 imputari. Si uero eum tunc accusares, cum testibus probare non posses,
 non esses correptor sed proditor criminis. Intelligamus ergo sic preceptum
 115 euangelicum: ecce quis commisit crimen, me et duobus aliis scientibus,
 quod tamen adhuc occultum dicitur. Tunc inter me et ipsum solum eum
 debeo admonere ut respiscat. Si me audire noluerit tunc adhibebo michi

97 quam] tu *add.* **Ba** tuleris] tu. **Lr^{Pc}** 98 *ut om.* **A** 99 maiore] iudice **Ba**
 100 *Multi*] *Clerici* **Lr** 101 *Nondum om.* **Lr**] *Non* **Lp^{Pc} A P** 102 fit] fiat **A** iudicii]
 Domini **Ba A La Rc R P** 103 *siue*] *seu* **A** 104 colligi *om.* **Lr** 105 i.] ii. **R** *Quisquis*
om. **Ba** 106 Nam - 108 solitum *om.* **Rc** 107 confessi] fuerint *add.* **A** 108 ut - solitum
om. **La** 109 habitum] *Vsque qui foris sunt iudicare, scilicet iudicio excommunicationis quo*
illi qui extra ecclesiam sunt iudicari non ualent. Aliis uero penis corporalibus per ecclesiam
Iudei et pagani puniri possunt, ut infra C.xvii. q.iii. Constituit (c.31) et C.xxviii. q.i. Sepe
*(c.12) *add.* **Ba** 110 dicitur] dicit **A** 111 illum] ipsum **Ba A La Rc R P** 112 non] ut
R de cetero *om.* **Rc** 113 imputari - posses *om.* **Rc** 114 esses] esse **Rc** criminis
om. **Rc** 116 Tunc] Et cum **Rc** eum *om.* **Lr A** 117 tunc - 119 uoluerit *om.* **Lp^{ac}**
*(omoio.)**

²⁹C.6 q.2 c.3 ³⁰C.24 q.3 c.6 ³¹C.3 q.6 c.8 ³²C.3 q.6 c.2 ³³C.24 q.3 c.17 ³⁴C.24
 q.1 q.38 ³⁵C.24 q.2 c.39 ³⁶1 Comp. 4.4.3 (=X 4.4.3), JL 14091 ³⁷Cf. Mt. 18,15

duos illos quibus scientibus ipse peccauit et sic coram eis iterum arguam. Si nec me nec illos audire uoluerit tunc dicam ecclesie et illum accusabo
 120 hiis duobus testibus contra ipsum introductis. Hoc autem non solum prelati
 sed alii facere compelluntur. Exponitur istud et aliter sed stultum est super
 quorumlibet sententiam esse sollicitum.

20. *Deus omnipotens usque manifeste.* Hinc uidetur posse colligi secundum
 allegata esse iudicandum, ut arg. C.iii. q.vii. Iudicet ille³⁸, C.xi. q.iii.
 125 Quamuis uera³⁹, C.xi. q.iii. Eorum qui⁴⁰, C.e. q.e. Multi⁴¹, C.xv. q.v. c. ult. ⁴²,
 C.vi. q.ii. Si tantum⁴³, Placuit⁴⁴, C.xi. q.iii. Tunc uera⁴⁵, C.ii. q.i. In primis⁴⁶,
 C.xi. q.iii. In cunctis⁴⁷, C.xvi. q.iii. Placuit⁴⁸, d.viii. Qui contempta⁴⁹. Vsque
qui uenit. Hinc⁵⁰ collige etiam propter famam publicam non debere aliquem
 130 sine testibus condempnari. Contra, infra C.e. q.v. Presbiter⁵¹. Sodomitarum
 enim crimen usque ad celum ideo ascenderat et omnium hominum sonabat
 in ore quos tamen Dominus punire noluit antequam descenderet et uideret.
 Vsque *descendam*, per angelos meos quos ad inquirendum mittam. Ipse
 namque nequit descendere cum descendere sit superiorem locum deserere
 et inferiorem occupare, quod ei non conuenit qui est ubique iuxta illud
 135 propheticum: 'si ascendero'⁵² etc. Vsque *uidebo*, idest uideri facio uel more
 humano in hiis omnibus loquitur.

21. *Scelus etc. usque totus orbis.* Hinc⁵³ uidetur posse colligi propter famam
 publicam sine testibus aliquem posse condempnari cum archiepiscopi isti
 sine testibus uideantur esse depositi quia fama publica laborabant. Simile

118 illos] testes alios **Ba**] alios **R** ipse] iste **P** sic *om.* **Lr** eis] his **A** 119 Si] uero *add.* **Ba A La Rc P** illum] ipsum **Ba A La Rc R P** 121 alii] etiam aliis **A** istud et] et illud **Lr**] et istud *tr.* **Lp** est *om.* **A** 123 uidetur *om.* **Ba A** posse colligi] collige **Ba** 124 ille *om.* **P** 126 vi.] xvi. **Lr** q.ii.] q.iii. **Lr** Si *om.* **Lr Lp^{ac}** tantum *om.* **Lr Lp^{ac}** Placuit;] contra *add.* **Ba A Rc P** 127 Qui *om.* **Lp** 129 v. *om.* **A** Presbiter] *om.* **Lr**] c. ult. **Lp A Rc R P** 130 crimen] iam *add.* **A La Rc R** ideo *om.* **Ba A R P** ascenderat] ascenderint **Rc** 132 meos *om.* **A** inquirendum] quierendum **Ba** 133 namque] autem **Ba A La Rc R P** 134 ei] sibi **A** 134-135 illud propheticum] hoc **Lp^{pc}** 135 etc.] in celum **Lp Ba A La Rc P**] tu ibi (illic **A La Rc R**) es (in celum - etc. *add.* **R**) et (et *om.* **A Rc**) si *descendam* (*descendero* **La Rc P**) in (ad **A**) infernum ades *add.* **Ba A La Rc P** Vsque] *et add.* **A** facio] *faciam* **Ba A La Rc R P** 136 omnibus] duobus **Lp** 138 aliquem *om.* **Rc** condempnari] dampnari **A La Rc** 139 esse *om.* **A**

³⁸C.3 q.7 c.4 ³⁹C.11 q.3 c.75 ⁴⁰C.11 q.3 c.76 ⁴¹C.2 q.1 c.18 ⁴²C.15 q.5 c.2 ⁴³C.6 q.2 c.2
⁴⁴C.6 q.2 c.3 ⁴⁵C.11 q.3 c.62 ⁴⁶C.2 q.1 c.7 ⁴⁷C.11 q.3 c.52 ⁴⁸C.16 q.3 c.8
⁴⁹D.8 c.6 ⁵⁰cf. GS 99, 383 ⁵¹C.2 q.5 c.13 ⁵²Ps 131,3; 138,8 ⁵³cf. GS 100, 383-84

140 infra C.xxxv. q.vi. Si duo⁵⁴; contra supra e. q. Deus omnipotens⁵⁵. Solutio:
 uerum est et tenendum quod ibi dicitur. Isti autem archiepiscopi non propter
 famam publicam fuerunt depositi sed quia sponte fuerant in iure crimen
 confessi, ut infra C.xi. q.iii. Teugaldum⁵⁶. Vsque *sacerdotali*. Hic reprobatur
 eorum opinio qui dicunt quod isti fuerant depositi ab episcopali dignitate et
 145 non ab ordine sacerdotali, ut C.xi. q.iii. Teugaldum⁵⁷.

<Q. II>

§ *Quod autem.*

5. *Nullus potest usque quia non habet priuilegium.* Hinc potest colligi
 clericum expoliatum etiam post litis contestationem posse restitutionem
 5 petere. Nam hoc est tale priuilegium quod non possunt clerici amittere. Vnde
 sic lege litteram: quia habent priuilegium quo non possunt exui iam nudati.

<Q. III>

§ *Qua autem.*

2. *Calumpniator usque talionem.* Hoc de personis equali honore et

143 ut om. A Vsque - 145 Teugaldum om. La (omoio.) sacerdotali] sacerdotibus
 Rc 144 quod-depositi] istos esse fuisse depositos Lp fuerant] fuerunt A
 145 ut] infra add. A Teugaldum] arg. expoliatus quia iste non restituitur ante cause
 cognitionem quia constabat ei crimen probatum esse, licet diceret quod non legitime quod
 dicit propter inquirendum eo non restituto vel de dilapidatione accusatus fuerat ubi non
 est restituendum ante cause cognitionem ut C. iii. q. ii. Quia (c.9) add. P (glossa fol. 69va,
 in margine a) Vsque *criminalis*. Cum soli Romano pontifici liceat episcopum deponere, eo
 ipso iste episcopus restitui debuit, tamquam sine ordine spoliatus, quod non ab apostolico
 est degradatus. Solutio: tunc temporis licebat primatibus episcopos deponere ut supra ii.
 c. Vel forte. Vel factum propter scandalum papa tolerauit ut C. iii. q. vi. Hec quippe (c.10);
 simile C. xvi. q. vi. Si episcopum (c.2) add. P (glossa fol.69va, in margine superiore a)

<Q. II>

2 Quod] Idem A 3 quia non] qui Lr Lp 4 expoliatum]
 iam nudatum Ba 5 Vnde om. La

<Q. III>

2 Qua autem. om. R autem] pena add. P

⁵⁴C.35 q.6 c.4

⁵⁵C.2 q.1 c.20

⁵⁶C.11 q.3 c.10

⁵⁷C.11 q.3 c.10

dignitate decoratis oportet intelligi quod possunt talionem recipere quia fiet recompensatio in pena, ut infra C.v. q.vi. Quia iuxta⁵⁸.

6. *Paulum usque tamen hanc culpam ei ignoscimus.* Non hoc ideo dicitur quia huius exemplo impune liceat cuique non impetrata abolitione ab accusatione desistere. Huic enim Paulo specialiter a summo pontifice fuit indultum unde non potest ad consequentiam trahi. Personalalia enim beneficia personam non transgrediuntur, ut in Inst. lib. i. tit. de iure naturali, § Plane⁵⁹, supra d.xxiii. In nomine Domini⁶⁰.

7. (p.c.) *Hinc autem colligitur usque que infra tempus luctus nubet.* Hec autem secundum leges infamis dicitur⁶¹ et prohibetur eo tempore nubere propter confusionem sanguinis, quia nesciretur cui potius partus deberet ascribi. Alia quoque ratio in Authenticis redditur, Coll. iiiii., tit. de restitutionibus⁶². Ibi enim dicitur quod aliqua maligne suspicionis causa fuit eo quod uelociter ad secundum uirum festinauerit. Hodie tamen auctoritate Alexandri iii. hec potest infra tempus luctus sine infamia nubere, c. In litteris⁶³.

<Q. V> (Q. IIII)

§ Deficientibus.

4. *Si quis presbiter usque sine personarum acceptione.* Subaudi quo ad diffinitiuam sententiam proferendam, ut infra C.xi. q.iii. Summopere⁶⁴.
5. *Vsque per sanctam consecrationem.* Credimus istud capitulum quantum ad hunc articulum esse euacuatum. Referendum est enim quod hic dicitur ad antiqua tempora quando tante erant perfectionis sacerdotes et clerici quod credendum erat simplici eorum assertioni.

4 intelligi] uel (et A) de inequalibus potest intelligi *add.* Ba A R P quod] non *add.* Lp
5 pena] penis Ba 6 dicitur *om.* Lp 9 non potest *om.* P beneficia] non transferuntur
uel *add.* Ba 10 in] infra A iure] lege A 11 Domini] vii. q.i. Petisti (c.17), xvi. q. i. (Hinc
est *om.* R) (c.39) *add.* Ba R 12 Hec] Hoc Rc autem] que Ba R P] quidem A Rc *om.* La
14 deberet] deberetur A 17 Hodie - 18 litteris *om.* Rc 18 In] Decretalis est *praem.* Ba
<Q. V> (Q. IIII)
5 *per sanctam] perfectam* Lp istud] illud A 8 erat *om.* P

⁵⁸C.5 q.6 c.3 ⁵⁹Inst. 1.2.6 ⁶⁰D.23 c.1 ⁶¹Cod. 10.59 ⁶²Auth. Nov. 39 (Auth. 41
Coll. IV tit. 6) ⁶³1 Comp. 4.22.2 (=X 4.21.4), JL 14219 ⁶⁴C.11 q.3 c.70

6. *Antiqui hostis usque ex abundanti*, quo ad nos qui diligenter sciebamus
 10 eum esse innocentem uel ultra hoc quod deberet uel quia ex confictione
 inimicorum fuerat infamatus. Vel 'ex abundanti', idest ita ut abundantius
 eius innocentia apparet uel aliter quoniam inspecto iuris rigore superfluum
 est purgationem exigere a reo, actore non probante. Vsque *ne aliqua cordibus*
 15 *remaneat dubietas*. Ex hoc colligitur quod postquam quis se purgauit debet
 denuntiari bone fame esse et opinionis integre nec aliqua debet esse de
 eius uita dubietas, ut infra C.xv. q.v. c.i. ⁶⁵ Vsque *in eius persona*. Ex hoc
 colligitur quandoque aliquem in persona alterius honorari. Simile supra
 d.xcvii. Nobilissimus⁶⁶, C.i. q.i. Filium⁶⁷.

7. *Mennam*. Queritur si iste se purgauerit coram apostolico, quare
 20 tenebatur coram regina iterum se purgare cum bis eidem non sit purgatio
 indicenda. Sed forte propter bonum pacis et uitandum scandalum factum
 est ut iste qui coram apostolico purgatus fuerat coram regina iterum
 purgaretur. Vnde cum in hac parte honoratur cum bis fuit coactus se
 purgare, ex alia tamen parte releuatur qui in numero illorum cum quibus
 25 tenebatur se purgare detrahitur; uel ideo cum duobus se purgauit et non
 cum pluribus quia hodie in arbitrio et uoluntate iudicis consistit quota manu
 se debeat infamatus purgare, ut infra e. q. Omnibus⁶⁸. Vsque *si accusator*
cessauerit, non ille qui in probatione defecit, cum ipse de eodem crimine
 tamquam calumpniator accusare non possit, sed alius qui de nouo accusauit.

8. *Quanto usque de inobedientia sua*, quia suspensus scilicet celebrare diuina
 30 presumpserit in quo filius inobedientie denotatur ut d.lxiii. Salonitane⁶⁹.

9. *Que de causa usque tantummodo requisitus*. Hinc colliguntur duo, scilicet
 quod qui grauioribus impetitur criminibus sacramento se debet purgare et
 qui leuioribus nuda responsione.

9 quo - 11 abundanti *om.* **Rc** (*omoio.*) sciebamus *om.* **La** 10 deberet] debent **Ba**
 11 ita *om.* **Rc**] prima **R** 12 eius] ex **Lr**] eorum **A Rc**] inspecta **R**] eos **P** apparet]
 appareat **Ba**] appareret **A La Rc P om. R** 18 C.i] *praem.* **A** 19 *Mennam*] usque
purgationem tamen add. **Ba A La Rc R P** purgauerit] purgauit **Rc** 20 se *om.* **Ba**
 eidem] eadem **La** 23 cum] quia **Ba A Rc R P** honoratur] honeratur **R P** 24 parte
om. **Lr** 27 Omnibus] uel ante coram papa se purgauit cum /// et post coram regi cum
 duobus, ut infra q. unica Sit purgatio, *add.* **Lp^{Pc}** (*fol.23va in margine a*) si] sed in /// coram
 papa ut sit /// temporis non /// **Lp^{Pc}** (*fol.23va in margine a*) 29 nouo] eum *add.* **A La Rc**
P 30 usque] *et add.* **A** diuina] officia *add.* **Ba** 31 presumpserit] presumpsit **A**
 32 scilicet *om.* **La Rc** 33 grauioribus] grauibus **A Rc**

⁶⁵C.15 q.5 c.1⁶⁶D.97 c.3⁶⁷C.1 q.1 c.122⁶⁸C.2 q.5 c.19⁶⁹D.63 c.24

35 10. *Mandastis usque nostra auctoritate*. Si ergo alicubi inuenias imperatores
 sinodum congregasse, cum licentia et auctoritate summi pontificis factum
 fuisse intelligas, qui nec etiam interesse sinodo possunt uel debent nisi
 inuitati, ut supra d.xcvi. Vbinam⁷⁰. Vsque *formam dans*. Hinc potes colligere
 apostolicum successorem suum posse ligare sua sententia. Videtur enim
 40 innuere se uolentem formam talem aliis posse prescribere, infra C.xii. q.ii.
 Non liceat⁷¹.

11. *Super causas usque sine omni controuersia*. Speciale fuit in isto quod
 infamatus se non purgauit uel de iure se purgare non debuit cum infamia
 ex confictione maledicorum hominum esset exorta, ut infra C.xi. q.iii. In
 45 cunctis⁷². Vel sicut quibusdam placet iste suam purgauit innocentiam etsi
 non exprimatur. Intelligitur enim eum sic fecisse prout fieri debet et solet.
 Vnde et hic dicitur 'dictante iustitia' cum iustitia dictet infamatum se debere
 purgare, ut infra e. q. c.ii. ⁷³ et C.xv. q.v. c.i. ⁷⁴ *Si legitimi*, idest legitime
 examinati.

50 13. *Presbiter si a plebe usque et episcopus approbare non poterit*. Hinc collige
 aliquem in eodem negotio posse esse accusatorem et iudicem. Hic enim
 dicitur quod, si episcopus, non potest probare quod est accusatoris. Vnde
 sic exponitur ut oppositio cesset: 'probare non poterit', idest uiderit sibi non
 posse probari.

55 16. *Si mala usque denominatis sibi*, non ab episcopo sed a canone. Vel
 denominatio non ad nomina sed ad numerum potius sociorum debet referri
 ut scilicet in causa sacerdotis septem, in causa diaconi sint tres.

19. *Omnibus usque consultu*, idest per eius scripta. Sic enim mortui
 consuluntur, infra C.xxiii. q.ii. Si forte⁷⁵. Vsque *et hoc canonice diiudicetur*,
 60 scilicet ut talionem recipiat si hoc ex calumpnia fecerit. Vsque *aut incredibilis*
suo episcopo. Istud sane debet intelligi. Non enim si suspectum habet

35 imperatores] imperatorem **Ba A Rc R** 37 fuisse *om.* **Ba** qui] quod **Lp**] quia **Ba**
 43 se² *om.* **Ba Rc** debuit] tenebatur **Ba A La Rc R P**] purgare *add.* **R** 44 confictione]
 confictione **A** infra *om.* **A** 46 Intelligitur] Intelligi debet **Ba A La Rc R P** eum
om. **Lr Lp** 47 cum iustitia *om.* **Rc** 48 ut *om.* **A** e. q. *om.* **Lr Lp A P** 51 negotio]
 iudicio **A** 55 mala] fama *add.* **Ba La** usque] cum *add.* **A** 56 nomina] omnia **Lr**
Lp^{ac} A potius *om.* **Lr Lp^{ac}** 57 tres] tribus **Rc** 58 *Omnibus*] *Modis praem.* **Rc**
 idest *om.* **A La Rc P**

⁷⁰D.96 c.4; cf. SL C2. q.5 c.10 v. *Mandastis usque nostra auctoritate* ⁷¹C.12 q.2 c.20; cf. SL
 C.2q.5 v. *formam dans* ⁷²C.11 q.3 c.52 ⁷³C.15 q.5 c.2 ⁷⁴C.15 q.5 c.1 ⁷⁵C.24 q.2 c.6
 § 1

- quemquam suus episcopus tenetur se suspectus ille purgare. Supple ergo si suspiciosus fuerit episcopo aut pro et clero et populo. Tamen propter disiunctiuam particulam uolunt quidam quod quilibet istorum sufficiat ut infamatus se teneatur purgare, ut in Extra. Ex parte⁷⁶, d.xxx. c.ult. ⁷⁷ Vsque *exemplo Leonis pape*. Istud per omnia non est simile. Is enim cum duodecim se purgauit, sacerdos autem cum paucioribus se purgare debet. Similitudo ergo consideratur in purgatione non in numero eorum cum quibus se debuerit purgare.
- 70 20. *Consuluisti* usque *superstitiosa*. Hinc collige quod licet canones aliquid non statuunt, tamen si illud est licitum potest fieri. Hic enim dicitur quod non est presumendum quod canones non statuunt. *Superstitiosa adinuentione*, quasi aliter licet. Propter onus enim et suspicionem quedam respuuntur ut supra d.xii. Omnia⁷⁸.
- 75 22. *Monomachiam* usque *in legem non assumimus*, scilicet in personis ecclesiasticis quibus arma mouere non liceat, ut infra C.xxiii. q.ult. Quicumque⁷⁹. Et secundum hoc non peccant principes qui hoc fieri mandant. Vsque *Deum solummodo temptare uidentur*. Hinc collige monomachiam esse prohibitam cum Deum temptare sit illicitum. Scriptum est enim: 'non temptabis Dominum Deum tuum'⁸⁰. Et hoc intelligas 'dum habent aliquid rationabili consilio faciant', ut infra C.xxii. q.ii. Queritur⁸¹.
26. *Si episcopo* usque *quinquennio*. Ex hoc colligitur quid fieri debeat de eo qui se uult purgare cum nequit, quod forte propter inopiam testium euenit.⁸²

63 pro et] prodest Lp Tamen] Plura *praem.* Lp] puta *praem.* R Tamen - 65 ult. *om.*
 La Rc 64 particulam] que hic ponitur *add.* Ba A P quilibet] quodlibet A ut]
 quod A ut infamatus *om.* P 65 parte] et *add.* A 68 ergo] enim A] autem
 P 68-69 se debuerit] debet Lp A P 71 statuunt] precipiant Ba A La] prohibeant
 Rc P 72 statuunt] non est presumendum dico *add.* Ba^{Pc} *adinuentione]* *admonitione*
 La 73 quasi] quia Rc suspicionem] supersticionem A P quedam] que Rc
 75 *Monomachiam]* *Monoma genera* Rc *in legem -* 78 Vsque *om.* La Rc 77 Quicumque]
 et His a quibus (C.23 q.8 c. 30) *add.* A 78 *uidentur]* uideantur A 79 cum Deum
 temptare] stare Rc 80 Et] Ex Lr Et hoc - 81 Queritur *om.* La Rc dum] non Lr Lp
 81 aliquid] quid A Queritur] Qua re Lp] Vnde actori debent negari sacramenta, non
 reo qui inuitus ad pugnam accedit *add.* Ba 82 Ex hoc] Hinc Lp 83 cum] dum A
 euenit] atque contigit *add.* Ba A La Rc P] et contingit R

⁷⁶1 Comp. 1.23.7 (=X 1.31.5), JL 13919 ⁷⁷D.30 c.17 ⁷⁸D.12 c.12 ⁷⁹C.23 q.8 c.6 ⁸⁰Dt
 6,16; Mt 4,7; Lc 4,12 ⁸¹C.22 q.2 c.22 ⁸²Cf. Juncker, 'Die Summa', 411-418

<Q. III> (Q. V)

§ *Quod uero v. loco usque testimonium meum, idest de me et Patre a prophetis dictum.*

2. *Presul uero usque in lxiii. testibus.* Huic autem constitutioni de pluralitate
 5 testium uerba euangelii uidentur esse contraria, quibus dicitur 'in ore
 duorum uel trium'⁸³ etc. Solutio: auctoritas euangelii per negationem est
 intelligenda, idest non minus quam duorum uel trium testium potest quis
 testimonio condempnari, quia licet quedam sint cause que plus quam duos
 exigant testes, ut Inst. lib. ii. t. de testamentis ordinandis⁸⁴, nulla tamen
 10 est que unius tantum quantumcumque legitimo testimonio rationabiliter
 terminetur ut in Extra. c. Licet uniuersis⁸⁵. Vel in ore duorum stat uerbum ad
 hoc ut eis credatur, non tamen stat ut semper sententia proferatur. Sepe enim
 uerbum stat, idest certum est iudici, non tamen potest dictare sententiam nisi
 cetera sollempnitates adhibeantur, ut C.xi. q.iii. Quamuis uera⁸⁶.

<Q. VI>

§ *Sequitur sexta. Liceat.*

3. *Omnis oppressus.* Hinc uolunt quidam colligere a seculari iudicio
 appellari posse ad ecclesiasticum, quod falsum est ut in Extra. c. continetur,
 5 Cum sacrosancta⁸⁷. Ibi enim dicitur quod si a iudice ciuili ante uel post
 iudicium ad sedem apostolicam appellatum fuerit, appellatio tenet in
 hiis qui sue temporalis iurisdictioni sunt subiecti. In aliis uero etiam si

<Q. III> (Q. V)

2 v.] *iiii.* Lp^{pc} 4 usque] *nisi add.* A R P lxiii] *lxiii* A R P 6 trium] *testium (om.*
 R) *stabit (stet A Rc R stat P) commune (omne A Rc R) uerbum add.* Ba A Rc R P etc. - 7
 testium *om.* La (*omoio*) etc. Solutio *om.* P per negationem *om.* Lr Lp 7 testium
om. Ba A Rc P 8 quia - 11 uniuersis *om.* Rc 9 ut] *in add.* A 10 que *om.*
 Lr Lp^{ac} 11 uerbum] *omne praem.* A 12 stat] *ad hoc add.* Ba 14 ut - uera *om.* Rc

<Q. VI>

2 *Liceat*] *questio* Ba *om.* A La Rc 4 ad ecclesiasticum] *ecclesiastico* Ba ut - 9 credimus
om. Rc

⁸³Cf. Dt. 15, 6 et 19,15; 1 Cor. 13,1. Cf. infra C.5 q. 6 c. 3. n. 4; C.11 q. 1 cc. 35-36, n. 56 ⁸⁴Inst.
 2.10 ⁸⁵2 Comp. 2.2.1 (=X 2.20.23), JL 13974 ⁸⁶C.11 q.3 c.75 ⁸⁷1 Comp. 2.20.5 (=X
 2.28.5) JL 12020

secundum ecclesie consuetudinem teneat, secundum iuris rigorem tenere non credimus. Sed talis potest esse casus capituli: si laicus oppressus fuerit a potente aliquo qui per ciuilem iudicem ad satisfaciendum ei non possit cogi, tunc oppressus ille potest rogare episcopum ut oppressorem illum ad satisfactionem compellat. Vel potius hoc tractum est de decretalibus epistulis Anacleti ubi de appellatione facienda tractauit docens clericos ad sacerdotum appellare iudicium, laicos uero ad seculare ut sic in foro suo quisquis audiretur. Sic etiam hoc debere intelligi sensus presentis capituli. Distinguit et distinguendo declarat. *Vsque summorum congregatio*. Hinc uidetur posse colligi quod in eadem causa ter possit appellatio interponi. Dicitur enim quod primo potest quis ad iudicium sacerdotum appellare, deinde ad sedem maiorem, tertio ubi summorum fuerit congregata congregatio. Sed dici potest quod ad secundam sedem et tertiam non refertur conquestio per appellationem sed per consultationem, ut C.xxxi. q.ii. Lotharius⁸⁸.

6. *Ad Romanam usque aut excommunicationem*. Hoc tunc intelligitur quando ante sententiam appellatur. Si autem post excommunicationis uel suspensionis sententiam appellatur usque ad cognitionem suspensus et excommunicatus permanebit, quia in hiis pena comitatur sententiam, ut C.xi. q.iii. Si episcopus forte⁸⁹. Secus uero in aliis sententiis inuenitur quod usque ad decimum uel trentesimum diem non debet executioni mandari, ut infra e. q. Anteriorum⁹⁰ et C.xi. q.iii. Cum apud Thessalonicam⁹¹.

11. *Decreto nostro usque ut nichil prius*. Ex hoc uolunt quidam colligere quod non licet alicui ad apostolicum appellare nisi postquam appellauerit ad primates propter hoc quod dicit 'post'. Sed non optinet nec credimus uerum esse. Semper enim licet. Etsi non sentiat quis se pregrauari, potest ad apostolicum appellare, quod notatur ex illo c. Qui ad Romanam ecclesiam⁹²

9 casus] enim *add.* **Ba^{Pc} A** 10 ei *om.* **Ba** 11 tunc] tamen **Rc** ille] iste **Ba A Rc R P** potest] episcopus *praem.* **A** 12 hoc tractum] tractatum **Lr** est *om.* **A** 13-14 ad sacerdotum *om.* **Rc** 15 etiam] in **Ba** sensus] finis **Lp^{Pc} Ba La Rc R P** 21 conquestio] questio **Ba A La Rc R P** ut] infra *add.* **A** 24 Si - 25 appellatur *om.* **Lr Lp La** 26 permanebit *om.* **Rc** ut] infra *add.* **A** 27 uero *om.* **A** 28 trentesimum] uicesimum **Lr Lp^{ac}** debet] debent **A** 29 Thessalonicam] Salonicam **Lp** 30 hoc] uerbo *add.* **Ba A La Rc R P** 32 Sed *om.* **Lr Lp^{ac}** 33 Etsi] Etiamsi **A** se *om.* **Rc** potest] tamen *add.* **Ba A La Rc R P** ad *om.* **Ba A La Rc R** 34 c.] eiusdem q. *add.* **Lp A Rc** Qui] Que **Lp^{ac} om. A**

⁸⁸C.31 q.2 c.4; cf. SL C.2 q.6 c.3 v. *summorum* ⁸⁹C.11 q.3 c.4 ⁹⁰C.2 q.6 c.28 ⁹¹C.11 q.3 c.69 ⁹²C.2 q.6 c.6

- 35 et semper appellationi deferendum, licet pro minimis causis appellatio interponatur, ut in Extra. c. Super eo quod a nobis⁹³. Secus uero in episcopis. Non enim licet clerico sine causa rationabili contempto episcopo ad metropolitanum appellare, arg. et C.ix. q.iii. Conquestus⁹⁴, ut dicitur infra e. q. Quisquis⁹⁵ et q.vii. Metropolitanum⁹⁶.
- 40 13. *Arguta*. Sic construe: sapientia tua utinam in bono esset cognita, *arguta*, idest uelox que assumpsit materiam depositionis in Rotaldum et *hoc accepto fomite iudicii*, idest ex odio. *Vsque hec quippe*, scilicet quod eum a tua iurisdictione exemimus uel quia eum in locum suum restituimus.
- 45 16. *Quoties usque nichil erit*. Hinc uolunt quidam sumere malignandi fomentum dicentes eum ligatum esse qui post appellationem fuerit excommunicatus, licet sit postea absoluendus. Sed temerarium est sentire, sed nichil erit. Hoc ideo dicit quia loquitur secundum tempus constitutionis huius canonis in quo dici poterat quod nichil erit quandocumque temporibus futuris hoc fiet. Sed quare, queritur, nullius momenti est
50 sententia que fuerit post interpositam appellationem dictata. Quod ideo euenire credimus quia interpositum appellationis remedium a potestate eius a quo appellatur quantum ad illud negotium eximit appellantem. Vnde in eum uelut in parochianum extraneum non potest dictare sententiam. De alia uero causa pro qua non appellauit, dicimus quod potest appellantem

35 et - 36 nobis *om.* **Rc** semper] est *add.* **Ba P** 36 uero] forte est **Ba A La Rc R P** 37 Non enim] Nam non **Ba** 38 arg. *om.* **A** arg.- Conquestus *om.* **La Rc** ix] xx **Lr Lp** 39 Metropolitanum] Summus pontifex plenitudinem habet potestatis in omnes prelatos ecclesiarum et subditos eorum et est iudex omnium ordinarius. Vnde quilibet primo loco ad eum appellare potest. Alii uocati sunt in partem sollicitudinis non in plenitudinem potestatis, ut primates qui ius habent in archiepiscopos sed non in subditos eorum, archiepiscopi in episcopos et non in subditos eorum, episcopi in archidiaconos et non in subditos eorum. Hinc est quod quibus primo loco appellare potest ad dominum papam tamquam iudicem omnium. In aliis non ita, nam ab archidiacono non est appellandum ad archiepiscopum omisso episcopo, nec ad primatem omisso archiepiscopo. Contra quoque quod archiepiscopus subditorum episcopi iudex ordinarius fit duobus modis, per appellationem scilicet et negligentiam episcopi *add.* **Ba^{Pc}** (*fol. 28rb, glossa in margine inferiore b*) 40 cognita *om.* **Ba A La Rc R P** 42 ex odio] exordio **Lr Lp^{ac}** 43 quia] cum *add.* **P** 45 eum] autem **La** 46 sentire *om.* **Ba** 47 Hoc *om.* **A Rc P** constitutionis] contestationis **Lr**] institutionis **Ba** 49 fiet] fieret **A** queritur *om.* **Ba** 50 dictata] dicta **P** 51 euenire] et contingere *add.* **Ba A La Rc R P** 53 in eum *om.* **Lr Lp^{ac}** 54 dicimus] credimus **A Rc**

⁹³1 Comp. 2.20.10 (=X 2.28.10), JL 13162 ⁹⁴C.9 q.3 c.8 ⁹⁵C.2 q.6 c.19 ⁹⁶C.2 q.7 c.45

55 iudicare siue sit crimen illud ante uel post appellationem commissum etsi
iudex eius ordinarius est, ut in Extra. c. Cum sacrosancta⁹⁷. Item queritur
an sententia sit suspendenda pro incidenti questione cum causa fuerit
appellatione cessante commissa. Et dicimus quod si pro aliqua exceptione
60 questio suborietur et exinde appellationem fieri contingat eidem exceptioni
erit merito supersedendum. Et si principalis causa sine illa terminari non
poterit, ei nichilominus supersedeatur.

19. *Quisquis*. Sic potest huius decreti casus poni. Ecce si quis eligit duos
arbitros et ex contumacia noluerit eis obedire sed appellat ad maiorem
iudicem, statim cum maior iudex apprehendit eum ex contumacia nolle suis
65 arbitris obedire debet eum remittere et cogere ut arbitris suis obediat, cui si
obedire noluerit est ab eo excommunicandus donec obediat. Arbitri enim
eum excommunicare non possunt⁹⁸ tamquam sui non iudices. Numquam
autem ab arbitro appellari potest etsi alias iudex ordinarius fuerit. A
suo tamen iudice etsi arbiter fuerit ut quibusdam placet potest appellari.
70 Principium autem huius capituli in hac questione est quod hunc casum
debere poni ostendit quod tale est: a iudicibus quos communis sensus
elegerit non licet prouocari. Et est continua littera in Bur.⁹⁹ sed Gratianus
uidetur contradicere, infra e. q. Sane si ex¹⁰⁰. Dicit enim quod ab arbitris
alias ordinariis liceat appellare. Dicit enim canon: 'Sane si ex consensu
75 partium iudices electi fuerint, etiam a paucioribus, licet prouocare'¹⁰¹, quasi
ab arbitris poterit quis appellare si alias fuerint ordinarii. Sed non loquitur
canon ille in hoc casu, salua pace Magistri. Sed hic est casus illius decreti:
ecce in criminali causa episcopi debent esse episcopi duodecim, in causa
presbiteri sex, in causa diaconi tres; qui si eum dampnauerint omnes et
80 omnium postmodum copiam habere non potuit, condempnatus etiam a

55 siue - 61 supersedeatur *om. Rc* ante *om. Lr* etsi] maxime *add. Lp^{Pc}*] (et *A*) maxime
si *Ba A La R P* 56 Item] Sed *praem. La* 58 pro] de *Ba A La R P* 60 sine] super *La*
61 supersedeatur] ut Extra Super eo (1 Comp. 2.20.10 - X.2.28.19) *add. Ba* 62 *Quisquis*]
usque *add. A* 64 apprehendit] apprehenditur *Rc* suis *om. Ba A La Rc P* 67 iudices
non sui *tr. A* 68 autem] cum *Lr*] autem *Lp* arbitro] arbitris *P* 69 etsi] etiamsi *A*
potest] poterit *A* 70 huius *om. La* 71 sensus] consensus *Lp P* 74 liceat] licet *A*
Sane *om. Ba R*] duarum *add. Lr*] suarum *add. Ba* 75 licet] liceat *A* 76 ab] d. de
A poterit] potest *Ba A Rc P* 79 sex] septem *Lp P* qui] etsi *Ba* eum] cum
La dampnauerint] condempnauerint *Lp^{Pc} Ba A La Rc R P* 80 postmodum] postea
A condempnatus - 81 appellare *om. Lr Lp^{ac}* condempnatus - 81 tribus *om. R*

⁹⁷1 Comp. 2.20.5 (= X 2.28.5), JL 12020 ⁹⁸Cf. SL C.2 q.6 c. 19 v. *Quisquis* ⁹⁹Bur 1.146;
PL 140.592 ¹⁰⁰C.2 q.6 c.34 ¹⁰¹C.2 q.6 c.34

paucioribus quam a xii. uel a vi. uel a tribus poterit appellare. Debet enim appellan-
 tem cogere uel appellationem prosecui uel suo iudicio stare, ut in Extra. c. Super eo quod¹⁰². Appellantibus autem annus indulgeri solet
 aut, si necessaria et euidentis necessitas apparuerit, indulgetur biennium,
 85 nisi forte iudex a quo appellatum fuerit secundum locorum distantiam
 et prouinciarum recessus tempus fuerit moderatus, ut in Extra. c. Cum
 sacrosancta¹⁰³. Si quis uero litteris apostolicis sit munitus, ideo semper liceat
 ei in qualibet causa appellare. Etsi causa inter eum et alium uertitur que
 sine appellationis remedio alicui committitur terminanda et priuilegiatus in
 90 uocem appellationis prorumpit, non est eius appellationi deferendum, quia
 speciale mandatum derogat generali ut in Extra. c. Sicut Romana ecclesia¹⁰⁴.

30. *Non solent usque nisi hii quorum interest.* Hinc colligitur qui sunt qui
 ualeant appellare. Vsque *intercedere tamen*, idest non uidetur posse cogi
 ut fide iubeat. Vsque *si questionem in ciuili negotio habendam*, idest si a
 95 questionibus dicit iudex esse incipiendum.

31. *Post appellationem usque littere dande sunt ab eo a quo est appellatum.* Hic
 quod sit officium eius a quo appellatur ostenditur. *Appellatione usque medio*
tempore nichil nouare oportet. Hic quis sit effectus appellationis ostenditur.
 Inueniuntur tamen certi casus in quibus appellatione interposita aliquid
 100 immutatur, quia ipsa non tenet, scilicet cum contumax appellat, ut infra
 C.xxiiii. q.iii. De illicita¹⁰⁵; cum inuasor ecclesie appellat, ut in Extra. Ex
 querimonia¹⁰⁶ et cum is appellat qui in notorio crimine iacet ut in Extra.
 Cum sacrosancta¹⁰⁷.

81 a¹ om. **Ba** a² om. **Ba P** a tribus] iii. **Ba Rc P** poterit] ut potest a parte appellare
 add. **R** Debet] tamen add. **R** Debet - 91 ecclesia om. **La Rc** enim] eum **Lr Lp**
] episcopus add. **R** 82 stare] potest add. **Lr** 84 et] aut **R** biennium] idest add.
P 85-86 et prouinciarum distantiam tr. **Ba A R** 86 recessus om. **Ba**] recisus **A R P**
 87 quis om. **Ba** ideo] ut **Ba A P**] iam **La**] ut add. **R** 88 Etsi] Et **Ba A R**] Etiam **P**
 90 quia] et add. **La** 91 derogat] preiudicat **Ba La R P**] non preiudicat **A** 92 hii] his
R Hinc] Hic **A** qui sunt] sicut quod **Lr**] sicut qui **Lp** 93 ualeant] ualet **Lp**
intercedere tamen] *intercedentium* **A** 94 *habendam* om. **Lp A R**] etc. **La Rc** 95 dicit]
 dicat **A** esse om. **A** incipiendum] incipiendus **Lr Lp A** 96 usque - sunt] ut licet
Lp littere] licet **Lr R** a om. **Lr** Hic - 98 ostenditur om. **Lr Lp** 97 ostenditur]
 colligitur **Lp**] Debet- Super eo quod (1 Comp. 2.20.5 - X. 2.28.5) add. **Ba^{Pc} La**] Appellantibus-
 Romana ecclesia add. **La** 99 Inueniuntur - 103 sacrosancta om. **La Rc** 100 infra om. **A**
 102 et om. **A** appellat om. **Lp** 103 Cum om. **Ba**

¹⁰²1 Comp. 2.20.10 (=X 2.28.10), JL 13162 ¹⁰³1 Comp. 2.20.5 (= X 2.28.5), JL 12020 ¹⁰⁴1
 Comp. 1.2.1 (=X 1.3.1), JL 12293 ¹⁰⁵C.24 q.3 c.6 ¹⁰⁶1 Comp. 2.20.33 (= X -), JL 13814
¹⁰⁷1 Comp. 2.20.5 (=X 2.28.5), JL 12020

34. *Sane si ex.* Hic queritur si Mutinensis episcopus haberet ecclesiam
 105 uel predium in diocesi Bononiensi, et aliquis clericus de eodem predio uel
 ecclesia conueniret, sub quo iudice debeat eum conuenire. Et dicimus quod
 sub Bononiensi quia ratione predii forum eius mutatur. Et ex quodam c.
 Burchardi colligitur, lib. i., c. Item placuit¹⁰⁸, ubi dicitur: 'sane si episcopi
 110 inter quos causa uersatur diuersarum sint prouinciarum, ille primas det
 iudices in cuius prouincia est locus de quo contenditur'. Vsque *liceat*. Hic
 incorrepta littera habetur 'non liceat'. Vnde per hoc non probatur Gratiani
 sententia.

35. *Placuit usque uicini episcopi audiant eos.* Ex hoc non probatur quod
 115 ab arbitris alias ordinariis possit quis appellare. Isti enim episcopi hic non
 sedebant ut arbitri sed ut eorum iudices in concilio congregati.

36. *Si episcopus forte usque reuocetur.* Hic quod eius sit officium a quo
 appellatur ostenditur.

38. *Statuendum est usque iure apostolico ecclesiis imposito,* idest iure canonico
 ab apostolis prius constituto. Vsque *ad testimonium dicendum.* Per hoc uidetur
 120 quod nullus clericus cogi possit ad testimonium sed contradicitur illud quod
 est infra C.xiiii. q.ii. Quamquam¹⁰⁹ et illud quod est in Extra. c. Dilecti¹¹⁰,
 ubi dicitur quod in prouidentia episcopi est an testimonium clericus ferat¹¹¹.
 Itaque inspiciendum est utrum causa sit ciuilis uel criminalis; item si ciuilis
 125 utrum modica uel maxima sit. Si est modica non cogitur ad testimonium
 ferendum, quia non debet clericus pro leui causa iurare ut C.e. q.v. Si
 quis presbiter¹¹². Si uero maxima fuerit refert utrum clericus profiteatur se

105 clericus] eum *add.* **Lp^{Pc} A La R P** eodem *om.* **A** 106 sub - conuenire *om.* **Rc**
 quod] quia **Lr A** 107 Et] hoc *add.* **Ba A La Rc R P** 108 Item *om.* **Lp** 109 primas]
 primos **Lr** 110 Vsque] non *add.* **Rc** *liceat*] *non praem.* **R** Hic *om.* **Ba A La Rc**
R P 111 incorrepta] incorrupta **A** habetur] est **Lp** Vnde - sententia *om.* **Lr R**
 113 probatur] approbatur **A** 116 forte *om.* **Ba A La Rc P** usque] ut *add.* **A**] *quis add.* **R**
reuocetur] *te* **Ba** 118 *imposito*] *interposito* **Lp** 119 ab] hic *praem.* **A** prius] primo
A La Rc P constituto] instituto **Ba A La R P** Per - 120 contradicitur] super codice **La**
 Per - 120 testimonium *om.* **Lp Rc** 120 testimonium] dandum *add.* **Ba A**] *dicendum add.*
R P sed - 121 infra *om.* **Ba** contradicitur] contradicit **A** 121 infra *om.* **A** et -
 Dilecti *om.* **Rc** illud - est *om.* **Ba** 122 est *om.* **Lp** clericus] episcopo *add.* **Lp^{Pc}**
 123 sit *om.* **A** 125 ut] supra *add.* **A** 126 profiteatur] confiteatur **Ba A La Rc R P**

¹⁰⁸Bur. 1.68; PL 140.566 ¹⁰⁹C.14 q.2 c.2 ¹¹⁰Collectio Wigorniensis 6.37; 1 Comp. 2.20.1;
 JL 13934 ¹¹¹Cf. Juncker, 'Die Summa', 449-450 ¹¹²C.2 q.5 c.4

scire uel fama sit uel non. Si profiteatur uel fama sit, ut scandalum inde
 ortum sopiatur, poterit cogi ut infra C.xiiii. q.ii. Quamquam¹¹³. Sed qualiter
 cogetur, infra dicemus. Si autem criminalis fuerit causa refert utrum ante
 130 secularem iudicem uentiletur uel ante ecclesiasticum. Si ante secularem
 nullo modo cogetur ut dicitur in hoc c. et infra C.xi. q.i. Testimonium¹¹⁴. Si
 uero ante ecclesiasticum, inspiciendum est utrum confiteatur se scire uel
 fama sit. Si confiteatur uel fama sit et ut scandalum inde ortum sopiatur,
 sub tali interminatione cogendus est, ut si sciat et non manifestauerit
 135 excommunicationi subiaceat, infra C.v. q.i. Quidam¹¹⁵. Absolute enim qui
 confitetur se scire excommunicari debet quia occultando ueritatem et non
 obediendo mortaliter peccat, ut infra C.xi. q.iii. Quisquis¹¹⁶. Ergo si in
 hoc pertinax fuerit excommunicabitur ut infra de con. d.ii. Si non sunt
 tanta¹¹⁷. Sed quicquid dicamus, uerisimiliter hoc tamen est tenendum
 140 quod summus pontifex tenet. Dicit enim quemlibet ad perhibendum
 testimonium ueritatem scientem quod Romana ecclesia minime cogere
 consueuit, ut in Extra. c. Quamuis simus¹¹⁸. *Pulsetur usque dictum est*, uel
 in nullo casu a seculari iudice testimonium ferre est compellendus, sed ab
 episcopo. Quidam tamen intelligunt hoc dictum de quolibet et a quolibet
 145 appellante, quoniam non est compellendus ab eo a quo appellatum est ut
 ferat testimonium pro appellante uel contra appellantem.

39. (p.c.) *Si quis in quacumque usque arbitro dato*. Hinc uidetur posse
 colligi a iudice arbitrum posse dari, infra C.xi. q.i Peruenit¹¹⁹. Iudex autem
 delegatus potest causam sibi commissam alii uni uel pluribus delegare
 150 aut audientiam totam aut ut allegationes audiat et sententiam sibi reseruet
 uel ut eorum aliquod tantum modo faciat iuxta uoluntatem delegantis,

127 profiteatur] confiteatur **Ba A La Rc R P** inde *om. P* 128 Quamquam] in extra c.
 Electi filii (1 Comp. 2.20.1 - X 2.1.6, 2.28.1) *add. Rc* 130 uel ante] an **Ba** 131 ut dicitur
om. Rc 133 sit] necne *add. Ba* confiteatur] se scire *add. A* et *om. P* ut *om. A Rc*
 ortum *om. A La Rc P* sopiatur] oriatur **A La Rc P** 134 ut *om. A P* si] uero *add.*
A 135 infra] ut **A** enim] quoque **A La Rc** 138 fuerit *om. Rc* 139 tanta
om. Ba Sed - dicamus] Si quis diaconus **Lp** Sed - 142 consueuit] Habet inde omnia
 que hic Dominus corrigatur per illud **Rc** 141 ueritatem] ueritati **A La** scientem *om.*
A La P quod *om. Lr Lp A La P* 142 ut *om. A* usque] ut **Rc** uel] ue **Rc**
 143 nullo] illo **Rc** est compellendus *om. La Rc* 145 appellante - 146 contra *om.*
A 148 Iudex - 155 simus *om. Rc* 150 ut *om. La* audiat] audiant **A**] exaudiat **La**
 151 ut eorum] uerborum **La** faciat] faciant **A**

¹¹³C.14 q.2 c.2 ¹¹⁴C.11 q.1. c.9 ¹¹⁵C.5 q.1 c.2 ¹¹⁶C.11 q.3 c.80 ¹¹⁷De cons. D.2
 c.15 ¹¹⁸1 Comp. 2.13.13 (= X -), JL 14156; cf. SL C.2 q. 6 c. 38 v. *uel cognitor* ... Vnde dicunt.
¹¹⁹C.11 q.1 c.39

quamquam non possit eandem causam appellatione cessante committere. Si uero duobus causa committitur etsi non apponatur ut unus sine altero in causa procedat, nichilominus unus ex illis siue suo iudici siue alii uices suas in hac parte potest committere, ut in Extra. c. Quamuis simus¹²⁰.

41. *Si quis appellat usque absque dampno*. Hoc de quolibet iudice uerum est, si per eum steterit quo minus causa finiatur¹²¹.

41. (p.c.) *Vsque arbitris commutandis*. Hoc uerum est si aduersarius uoluerit concedere; nam alias cogetur appellationem prosequi.

41. (p.c. § 18) *Vsque de possessione etiam usque sortiatur effectum*. Hinc collige quod si dum sepeliri debet mortuus, quis interdicit quod forte ius funerandi ad eum pertinet, nisi statim uelit probare sed appellat, quod statim debet mortuus sepeliri; nam in momentaneis possessionibus appellatio non admittitur, ut hic.

<Q. VII>

§ *Quod uero laici*.

1. *Non est usque pro meritis subditorum*. Hinc collige quod si quis culpa uel consilio alicuius aliquid commiserit, de eadem re accusare non potest, ut Gregorius in Moralibus, lib. xxv.¹²² de malis rectoribus ait: 'nullus qui talem peccatorem patitur, eum quem patitur accuset quia nimirum sui fuit meriti peruersi rectoris subiacuisse ditioni'.

4. *In sancta usque ut nemo anathema* etc. Tales enim ideo ab accusatione repelluntur quia ipso iure sunt infames ante satisfactionem ut infra C.xxxii.

152 committere] alii delegare etiam si sibi sit causa appellatione cessante commissa **Lp^{Pc}**
Ba A La R] commissa **P** 154 suo iudici] iudicio suo **Lp** iudici] coniuudici **Ba**
A R P 157 finiatur] ut in /// ut /// /// § quoque *add.* **Lp^{Pc}** (*fol. 25va in margine*
a) 158 *arbitris commutandis*] *arbitrium commutandi* **A P** 159 nam] non **A** 161 si
dum] dicit **Lr Lp^{ac}** quis] aliquis **A** quod] quia **A** 162 statim² *om.* **Ba A La Rc P**
<Q. VII>

3 usque] *quia add.* **A** *subditorum om.* **Rc** 4 accusare] accusari **A**] ab eo accusari **Rc**
potest] poterit **A** ut] unde **A Rc P** 7 ditioni] dictioni **A** 8 ideo *om.* **A**

¹²⁰1 Comp. 1.21.7 (= X 1.29.6), JL 14156; cf. SL C. 2 q. 6 p.c.39 v. *arbitro dato*
q. 6 c.41 v. *dampno more*

¹²²Gregorius Magnus, *Moralia*, PL 76.344.

¹²¹Cf. SL C. 2

10 q.v. Preceptum¹²³. *Vsque ita nec colligari*, idest accusari, nam accusator quodam modo se cum reo ligat uinculum inscriptionis accipiendo, ut infra C.e. q.viii. Quisquis¹²⁴.

6. *Sicut sacerdos usque excluduntur*, idest non admittuntur ad accusationem laicorum in forensi iudicio de crimine, in quo casu clericus in seculari
15 iudicio nec accusator esse potest ut hic, nec iudex ut infra C.xxiii. q.ult. Hiis a quibus¹²⁵, nec testis ut infra C.xx. q.iii. c.i. ¹²⁶ et C.xi. q.i. Testimonium¹²⁷. In ciuili uero causa permittente episcopo potest coram seculari iudice testimonium perhibere¹²⁸, ut infra C.xiii. q.ii. Quamquam¹²⁹. Laicos autem
20 in accusatione uel testimonio contra clericum in criminali causa non aliquatenus admittendos censura sanctorum canonum manifestius edocet, nisi forte suam uel suorum causam prosequerentur; nec tunc etiam ad testimonium sed ad accusationem possunt admitti ut in Extra. c. Licet preter¹³⁰.

15. *Accusatio usque prius quam hec egerint*. Ab hac autem admonitionis
25 regula crimen simonie excipitur de quo quis potest accusare alium, non familiari admonitione premissa. Et huius rei hec est ratio quia de hoc crimine non potest quis penitere retento ordine, ut supra C.i. q.i. Quisquis¹³¹ et C.e. q. ult. Requiritis¹³².

18. *Querendum est*, ab ipso iudice, ut infra C.xxx. q.v. Iudicantem¹³³, infra
30 C.iiii. q.iiii. § Item testimoniorum¹³⁴. *Vsque uita*, prior scilicet. Vnde si extraneus et alterius prouincie homo aliquem uoluerit accusare non debet ad eius accusationem admitti nisi ueris testibus uel iuramento probauerit ante actam uitam. Potuit enim esse bigamus et huiusmodi¹³⁵, ut infra C.e. q.e. Criminationes¹³⁶.

35 35. *Puto usque ne in Petrum contumeliosus*. Hinc collige quod si inter religiosum abbatem et episcopum causa uertitur et episcopus abbati

10 idest] nec *add.* **A** 13 *sacerdos*] *sacerdotes* **Ba** 16 xx. q.iii] xv. q.iiii. **A La Rc R**
P iii.] iii. **Lp** 18 Laicos - 23 preter *om.* **Rc** 21 tunc *om.* **Ba** etiam] et **A**
 23 preter] solitum *add.* **Ba** 30 q.iiii] q.iii. **A** Vnde scilicet *tr.* **A** 32 uel] aut **P**
 36 causa *om.* **La**

¹²³C.32 q.5 c.21; cf. SL C. 2 q.7 c. 4 v. *In sancta usque anathematizatur* ¹²⁴C.2 q.8 c.3; cf. SL C. 2 q.7 c. 4 v. *obligari* ¹²⁵C.23 q.8 c.30 ¹²⁶C.15 q.4 c.1 ¹²⁷C.11 q.1 c.9 ¹²⁸Cf. Juncker, 'Die Summa', 418-422 ¹²⁹C.14 q.2 c.2; cf. SL C. 2 q.7 c. 6 v. *Sicut sacerdos usque excluduntur* ¹³⁰1 Comp. 2.13.14 (=X 2.20.14, De cetero), JL 14091 ¹³¹C.1 q.1 c.5; cf. SL C. 2 q.7 c.15 v. *commoniti* ¹³²C.1 q.7 c.5 ¹³³C.30 q.5 c.11 ¹³⁴C.4 q.3 c.3, § 2 ¹³⁵Cf. Juncker, 'Die Summa', 424-430 ¹³⁶C.2 q.7 c.52

contradicat et econuerso, magis credendum sit episcopo quam abbati, licet sit ille religiosior, nisi manifesta ueritas episcopo contradicat, ut infra C.xi. q.i. Quicumque¹³⁷; contra supra d.xl. c.ult.¹³⁸

40 39. *Testes absque ulla*. Hinc collige quod siue de facto siue de iure quis fuerit infamatus, non est contra clericum ad accusationem recipiendus. Et hoc ex illo c. Presbiter si a plebe colligitur, supra C.e. q.iiii.¹³⁹ Si enim propter rumorem plebis ille suspenditur a sacerdotio, multo magis ergo propter talem infamiam promoueri non posset; nam qui nequit fieri clericus clericum accusare non potest, ut in fine eiusdem c. dicitur¹⁴⁰ et infra e. q. Sacerdotes¹⁴¹.

44. *Lator usque et quecumque ecclesie abstulit*. Sic construe: et quecumque abstulit, etiam propria ante cause cognitionem reddat ecclesie. Vsque *reddere compellat*. Hinc collige quod siue propria siue aliena quis alicui uolenter abstulit, prius omnia debet restituere et tunc debet de causa cognosci utrum propria uel aliena fuerint ablata. Ex hoc etiam debet a causa cadere, ut infra C.xvi. q.vi. Placuit¹⁴². Sed cum isto mitius agitur quia iam fuerat ante afflictus.

45. *Metropolitanum usque excepto*. Hinc collige clericum contempto episcopi iudicio absque rationabili causa non posse ad metropolitanum appellare, supra C.e. q.vi. Decreto¹⁴³, Quisquis¹⁴⁴. Tunc enim demum licet subditis a metropolitani iudicio recedere, ut hic dicitur, cum eum uoluerint accusare. Secus uero est in summo pontifice ad quem licet semper appellare, ut supra C.e. q.vi. Ad Romanam¹⁴⁵.

60 47. *Quapropter usque deferre curauerit*. Hinc collige quod aliquis tenetur accusare alium, cum possit, familiari tamen admonitione premissa, ut supra C.e. q.i. Si peccauerit¹⁴⁶, C.i. q.i. Quisquis per pecuniam¹⁴⁷, C.xxiiii. q.iii.

37 sit] est **A** 38 ille *om.* **Lp** 44 posset] non talis clericum accusare potest *add.* **Rc** 45 non²] nec **Ba A La Rc R P** 47 Sic - 50 abstulit *om.* **A R** 50 debet *om.* **A** 53 afflictus] flictus **Lp**] et teste (et teste *om.* **R**) Gregorio afflictis non debet addi afflictio iterum (tanta **R**), ut (infra *add.* **A**) C. vii. (xvi. **Ba**) q.i. Cum percussio (C.7 q.1 c.2) *add.* **Ba A R P** 54 contempto] concepto **La** 59 Romanam] et in Extra Super eo quod (1 Comp. 2.13.14 - X 2.10.14) *add.* **Rc** 61 alium] precipue *add.* **Ba^{Pc}** premissa] infra C. xi. q.iii. Precipue (c.3) vel domini preceptum, et *add.* **Lp^{Pc}** ut] arg. **A**

¹³⁷C.11 q.1 c.35 ¹³⁸D.40 c.12 ¹³⁹C.2 q.5 c.13 ¹⁴⁰C.2 q.5 c.13 ¹⁴¹C.2 q.7 c.51; cf. SL C.2 d.7 c.39 v. *testes absque ulla* ¹⁴²C.16 q.6 c.1 ¹⁴³C.2 q.6 c.11 ¹⁴⁴C.2 q.6 c.19
¹⁴⁵C.2 q.6 c.8; cf. SL C.2 q. 7 c.45 v. *excepto* ¹⁴⁶C.2 q.1 c.19 ¹⁴⁷C.1 q.1 c.5

Tam¹⁴⁸. Vsque *si uero*. Alia littera habet 'sui uero', quod est dicere si prelati crediderint se non debere accusari. *Vnusquisque erit sui ordinis elisor*, idest securus de impunitate, ea faciet unde meretur elidi, idest ab ordinibus remoueri¹⁴⁹.

50. *Si quis episcopus usque illaudabilis*. Et hic per calumpniam fit accusatio. Vsque *dicenda probationibus*, idest talia dicat que possit probare. Vsque *monstranda documentis*, idest talia proferat que possit monstrare uera esse documentis.

52. *Criminationes usque docuerint*. Hinc collige accusantem posse probare testibus uel sacramento se omni carere infamia. Quod forte de suspectis uel de ignotis uerum esse potest, ut ex littera sequenti cuique licet aduertere. Si uero quis uoluerit crimen in aduersarium in modum exceptionis obicere et retorquere non cogitur onus inscriptionis subire, ut in Extra. c. In exceptionibus¹⁵⁰.

55. *Negligere cum possis*. Sic construe: negligere et perturbare peruersos idest qui negligit perturbare peruersos cum possit ex suscepto officio. Vnde ad prelatos tantum dicunt quidam hoc esse referendum. Vel *cum possis*, contraria eis faciendo et displicendo tibi quod faciunt. Sic enim eos perturbamus et de malorum congregatione eripimus¹⁵¹, ut infra C.xxiii. q.iii. Recedite¹⁵².

58. *Cum pastoris usque testes qui ueram*. Nota quod testimonium dicitur

63 Tam] Tamen **R**] facere *add.* **Ba**^{Pc}] sacerdos *add.* **P** si] sui **A** si uero] summo **Lp** sui] si **Lp** 67 *illaudabilis*] in *laudabilis* **Lp Rc** Et hic] cum **Rc**] etc. **P** Et hic per] Super **Lp** hic] hoc cum **A** 68 *dicenda*] *danda* **Lp** 71 posse] debere **Ba A La Rc R P** 72 carere] iustitia *add.* **Lp**^{Pc} infamia] ut (*infra add.* **A**) C. iiii. q.iii. Item si quis (*de add.* **P**) testibus (c. 3, § 42) *add.* **Ba A R P** 72-73 uel de] et **A** 73 potest] supra c. Placuit (C.2 q.7 c.53), non humanis uero. Quia bene loquuntur homines, sed dicit quia non possunt dominos in extraneos accusare nec ecclesiastica officia sibi arripere, ut *infra* C. xvi. c.i. (C.16 q.1 c.1) etc., ut *infra* e. q. Querendum (C.2 q. 7 c. 18). Vel de hiis exaudiri potest qui cum super criminibus accusati fuerint, alios accusare uolunt quod eis non licet postquam se innocentes docuerunt ut hic et *infra* C.xx. q. xi. c.i (C.11 q.1 c.1) et *infra* C. iiii. q. i. c. i. et ii. *add.* **Lp**^{Pc} (*glossa fol. 26 ra, margine inferiore b*) 74 Si - 76 exceptionibus *om.* **Rc** 75 inscriptionis] subscriptionis **A** 77 *Negligere*] et perturbare *add.* **Lp** *cum possis*] peruersos *add.* **Lp** *possis*] *possit* **A** et *om.* **Ba** peruersos] cum possit *add.* **A** 78 cum possit *om.* **A** 81 eripimus] exinimus **Ba**] eximus **A La Rc R P** 83 *Pastoris*] *Pastorem* **A** *qui ueram* *om.* **Ba** *ueram*] *uerum* **A**

¹⁴⁸C.24 q.3 c.14 ¹⁴⁹Cf. SL C.2 q.7 c. 47 v. *Sin uero ...* Alia littera ¹⁵⁰Collectio Cantabrigiensis 44; Cf. Friedberg, *Canonessammlungen*, 15 ¹⁵¹Cf. Ps 106,39 ¹⁵²C.23 q.4 c.9

85 pro fama bona ut hic et in Apostolo: 'oportet eum qui eligendus est habere
testimonium ab hiis qui foris sunt'¹⁵³. Dicitur etiam testimonium et proprie
quod in iure perhibetur. Vnde hic uidetur quod monachi non possunt
testimonium dicere, quod tamen sophisticè hinc trahitur.

90 59. *Peruenit usque prauos homines in societate habere.* Hinc collige
presumendum esse pro aliquo et contra aliquem ex qualitate sociorum
cum a conuictu mores formentur et corrumpant mores bonos colloquia
mala, ut infra C.xxviii. q.i. Sepe¹⁵⁴. Vnde prohibitum est ne solus presbiter
cum femina loquatur, ut supra d.lxxxi. Clericus¹⁵⁵, infra C.xviii. q.ii.
Diffinimus¹⁵⁶. Sic ex cohabitatione honesti cohabitator presumitur esse
95 bonus, ut dicit Gregorius¹⁵⁷ in principio *Moralium de amicis Iob*, quos
presumet esse bonos propter familiaritatem Iob.

<Q. VIII>

§ *De accusatione.*

1. *Accusatorum usque in criminalibus*, subaudi nisi in exceptis casibus.
Vsque *neque absente eo*, nisi forte fuerit absens per contumaciam. Tunc enim
5 secundum canones tam de contumacia quam de crimine punietur, ut infra
C. prox. q.ix. Decreuimus¹⁵⁸. Secundum leges uero tantum pro contumacia
condempnatur. Et hec est diuersitatis ratio, nam si secundum leges absens
de crimine puniretur, cum secundum leges pena criminis sit decapitatio,
accepta pena eius causa nullo posset remedio subleuari et ideo pena criminis
10 differtur. Secundum canones etiam de crimine absens punitur, quia adhuc
locus est restitutionis et retractationis sententiae.

3. *Vsque calumpniantes.* Hoc ideo dicit quia si ex temeritate uel iracundia

84 bona om. Rc est om. A 85 et om. A 86 hic om. Ba A La Rc P
88 prauos] omnino add. Ba A La Rc R P 90 cum] nam P bonos] hominum Lr
Lp 91 infra] et praem. A 94 *Moralium*] *Moralibus* P 95 presumet] presumit A

<Q. VIII>

3 usque *Accusatorum tr.* A criminalibus] criminibus Ba A La Rc P 4 neque] nec A
per] propter praem. add. A^{ac} 8 leges] absens add. Lp 9 accepta - causa] unde cum
acceperit pena eius idest criminis Rc 10 canones] uero add. Ba A La Rc R P etiam]
et R

¹⁵³1 Tm 3,7 ¹⁵⁴C.28 q.1 c.12 ¹⁵⁵D.81 c.20 ¹⁵⁶C.18 q.2 c.21 ¹⁵⁷Gregorius Magnus,
Moralia, PL 75.631-632 ¹⁵⁸C.3 q.9 c.10.

alicui crimen imposuerit, temeritate comperta parcetur ei, ut supra C.e. q.iii.
 § Notandum¹⁵⁹.

- 15 5. (p.c. § 2) *Libellorum usque et dies*, institute accusationis, nam diem
 commissi criminis nullus inuitus cogitur apponere, ut infra eadem
 lege. Vsque *neque diem*, commissi criminis. Nam die institutionis actus
 accusationis tenetur apponere, ut sub eadem lege paulo superius est
 20 taxatum. Vsque *nomen rei aboletur*, etsi in continenti, antequam libellus
 corrigatur, accusatus in accusatorem maius uel par crimen obiecerit, prius
 de causa eius cognoscetur.

15 *dies*] scilicet *add.* **Rc** 16 apponere] carere **Lp^{Pc}**] exponere **Ba**] a procuratore **La**
 17 Nam] enim **Ba** die] diem **Ba A R** institutionis actus] institute **Ba A La Rc R P**
 18 sub] infra **Lr Rc**] supra in **Lp A**

¹⁵⁹C.2 q.1 c.9

<CAVSA III>

Quidam episcopus a propria sede deiectus.

<Q. I>

§ *Quod restitutio*

1. *Episcopus suis usque nullum crimen eis obici potest, subaudi a suis expoliatoribus. Ab aliis autem de alio crimine accusari possunt etiam*
 5 *non restituti, ne uideantur fauorabiles facti esse si ab aliquo accusari non possunt. Si quis uero dicit se de possessione uiolenter eiectum et aduersarius obicit eum non canonice fuisse institutum, prius de uiolenta eiectione quam de canonica institutione est agendum, quia predo secundum*
 10 *iuris rigorem est in possessionem mittendus. Item cum quis dicit se uiolenter de possessione eiectum et aduersarius obicit crimen ut eum ratione criminis a sua intentione repellat, non occurrit nobis quod criminis illius obiectio debeat admitti uel executio principalis cause propter hoc retractari, quoniam criminaliter aduersus eum non potest agere, cum constet eum eius inimicum existere ut Extra. c. In litteris*¹.

<CAVSA III>

2 *Quidam episcopus om. P propria] appropriari R deiectus] eiectus R] Semel in superiori causa de ordine crimine iudiciario agere ceperat. Nunc plenius de eo tractat, ostendens ante omnia quomodo uel quando expoliati sint restituendi, que indutiae ante cause exordium sint prestandae, que etiam et post, quales testes admittendi sint, ubi reus condemnandus sit et quis iudex esse debeat et quomodo iudicare debeat; a quot iudicibus episcopus audiri debeat et qualiter in absentem uox accusationis uel testificationis debeat exhiberi. Si testes deficiunt in primo c. quod non sint ad sequentia admittendi. Quomodo accusatio possit in accusatorem uerti. Vt autem hec omnia etc. add. Ba (Cf. Summa Rufini ed. Singer p.261)*

<Q. I>

3 *Episcopus suis] Quibuslibet R 4 autem] non Lr Lp etiam] et R 5 restituti] restitui R uideantur] quidem add. R facti om. Rc esse om. R 6 possunt] possent A] posset Rc Si quis - 14 litteris om. Rc eiectum] obiectum A 7 aduersarius] ei add. Ba A La eum] qui R fuisse om. Lr Lp^{ac} 8 predo] est et add. R] etiam add. Ba A La P 10 aduersarius] ei add. Ba A La R P 12 retractari] retardari A La*

¹1 Comp. 2.9.6 (=X 2.13.6, Item cum), JL 14219

- 15 2. *Episcopi si usque nec quidquam.* Hinc uolunt quidam colligere quod si
 quis iniuste fuerit dignitate expoliatus nec ab expoliatore nec ab alio de
 eodem uel de alio crimine possit accusari propter duo que hic ponuntur,
 scilicet quidquam et quilibet. Secus si quasdam res amisit. Quod tamen non
 20 est uerum, licet probabiliter hinc colligi posse uidetur. Credimus enim quod
 ab expoliatore de nullo crimine possit accusari ante restitutionem. Alii uero
 eum etiam non restitutum possunt de alio crimine accusare. Sed queritur si
 expoliatus expoliatorem uoluerit in ius trahere, an ei primo sit concedendum
 restitutionis beneficium. Ad hoc quidam dicunt quod non debet ante cause
 25 cognitionem restitui ne per hoc eis daretur malignandi materia et facilius ad
 accusationem prosilirent. Nos uero dicimus referre utrum cum expoliatus
 expoliatorem trahit in ius, expoliator expoliato replicet aliud crimen uel
 tantum dicat se ordine iudiciario eum expoliasse. In primo casu debet eum
 restituere quia nudus et inermis non poterit cum armato pugnare. In secundo
 30 casu prius cognoscetur hec causa utrum ordine iudiciario eum expoliauerit².
 Et hec distinctio habetur ex decretalibus epistulis.

<Q. II>

§ De induitiis.

1. *Quanto tempore.* Istud quantum non notat omnimodam similitudinem,
 sed talis est sensus: si longo tempore fuit aliquis expoliatus, longo tempore
 5 debet restitutus gaudere. Vel istud modificatur per illud *Eiectis*, infra e. q.³
 et loquitur hic de restitutoriis induitiis.
5. *Eiectis usque anniuersarie.* Hoc de induitiis restitutoriis, ut plus. Vel *sex*,
 mensium, ut minus. Et hoc totum de regulari iure intelligitur. Ratione tamen

15 *si om. Rc nec] non A* 17 uel de alio *om. Lp* possit] poterit **A Rc** 18 non
om. Lr Lp^{ac} 20 restitutionem] quia criminaliter contra eum non potest agere cum constet
 inimicum eius existere, ut in Extra. c. In litteris (1 Comp. 2.9.6 - X 2.13.6) *add. Rc* 21 eum *om.*
Ba 23 debet] debent **A** 24 per] propter **Lp** eis *om. Lr Lp^{ac}* 25 expoliatus *om. Rc*
 28 poterit] potest **A** pugnare] et non habet priuilegium quo possit ex ui iam nudatus *add.*
Rc 29 hec] de **Ba** 30 distinctio] diffinitio **P** ex] de **R** epistulis] de iudiciis *add. P*
 <Q. II>
 4 fuit] fuerit **R P** tempore² *om. R* 7 ut] non **Ba** 8 minus] contra hoc autem
 non minori spei /// in expoliationem *add. Lp* hoc *om. Rc*] autem *add. Lr Lp*

²Cf. SL C.3 q.1 c. 2 v. *quisquam* ³C.3 q.2 c.5

exigente iudex eas poterit angustare et ampliare, ut infra c.iii.⁴ Et hoc de
10 restitutoriis indutiis est tenendum.

8. *Si episcopus usque infra quatuor aut quinque.* Hoc decretum optinet hodie
et loquitur de indutiis restitutoriis moderandis, que in arbitrio iudicis sunt
hodie posite, ut hinc colligitur.

9. *Quia ea usque agnoscipotuerit,* quia forte res ecclesie daret accusatoribus
15 ut ab accusatione desisterent et sic dilapidationis crimen non possit cognosci.
Vsque *idcirco uos eum.* Nota quod secundum sensum huius canonis innuitur
quod si dilapidatore manente in ecclesia potest rei ueritas deprehendi ante
cause cognitionem, non est dilapidator ab administratione remouendus,
sed sophisticè sic trahitur argumentum. Semper enim est dilapidator
20 remouendus nec debet ante cause cognitionem restitui. Timetur enim ne
magis dilapidet, nec etiam si satisdederit. Satisdatio enim propositum
episcopi maleuolum non mutat, ut in Institutionibus, lib. ii. tit. ult. et l. ult.⁵

<Q. III>

§ *Quod uero.*

2. *De indutiis,* preparatoriis hoc intelligas. Vsque *annum et sex menses.*
Hoc in eo casu intelligas quando in transmarina dilatione dicit se testes et
5 instrumenta habere. Vsque *quidam ante annum,* hoc quando in continenti
dicit se prouincia alia instrumenta habere. Vsque *in quo plurimi concordant.*
Hec ergo sententia preualet, ut supra d.lxv. c.i.⁶ Vsque *minus uero quam sex*
menses. Hoc in eo casu est uerum quando in eadem prouincia dicit se testes
et instrumenta habere. Et est sciendum quod propter maiorem pietatem
10 duplicato spatio concedunt canones has indutias quam leges. Nam in quo
casu concedunt leges nouem menses, canones annum et dimidium; ubi

15 desisterent *om.* P sic] ita A dilapidationis] dilapidatione A 18 cause]
om. Ba A La Rc R P non] nec R P] uero *add.* P 20 cause] *om.* Ba] eius P
22 mutat] permutat Ba in Institutionibus] infra Institutionum P l.] § A
<Q. III>
3 hoc *om.* A intelligas] intelligo Ba Vsque *om.* Ba 5 Vsque - 6 habere *om.* Rc
(*omoio.*) ante *om.* R 6 se] in R alia *om.* Ba A La] continenti R 8 menses *om.*
Ba] mensium R est *om.* Rc est uerum] usque Lr

⁴C.3 q.2 c.3

⁵Inst. 2.25.1

⁶D.65 c.1

leges sex menses, canones concedunt annum; et ubi leges tres, canones sex menses concedunt. Et ita secundum hos diuersos casus diuersitatem istarum indutiarum exaudias. Vsque *ut accusati*. Hic colligitur indutias preparatorias solummodo reo dandas esse. Sed hoc uerum est cum reus eas petit, quo tempore et actor poterit preparari. Reo uero non petente actori possunt concedi, ut in sequenti c. continetur⁷.

3. *Indutiae usque a quacumque parte*. Hinc colligitur etiam actori indutias preparatorias esse dandas, scilicet reo eas non petente ut infra C.xv. q.vii. Si autem⁸.

4. (p.c.) *Spatium uero usque consultationem*, scilicet quando iudex consulit principem de illo negotio. Vsque *primo iudicio*, puta cum ante iudices causa tractabatur antequam principes consulerentur. Vsque *cognitionum imperialium*, idest ubi ipse imperator de causa cognoscit. *Tribui solet*. Hoc tunc potest intelligi esse uerum si in primo iudicio, antequam ad principem appelleretur, plene de causa fuit cognitum. Alias indutiae non denegantur.

<Q. III>

§ Quod uero infamia.

1. *Alieni erroris usque sedis apostolice iussionibus inobedientem*. Hoc non de quolibet inobediente debet intelligi sed de eo qui canones et canonum auctorem contempnit, ut supra d.xviii. Nulli fas est⁹ et C.xxv. q.ii. Si quis dogmata¹⁰. Vsque *non possumus*. Hinc collige quod si accusatus ad accusationem suam uelit criminosos admittere, iudex tamen non potest nec debet pati. Hiis enim que propter communem utilitatem statuta sunt nulli licet abrenuntiare ut de sacramento calumpnie et de honore episcopali, infra

12 concedunt *om. Ba* et *om. Ba* 13 menses *om. R* concedunt *om. Ba R* casus] canones **A** 15 reo] reis **Ba A R P**] reas **Rc** 16 petente] impetrante **Lp** 19 scilicet] sed **A** 21 *consultationem*] *consultationi* **Lr Lp**] *consultatio est* **Ba**] *consultationes* **R** consulit] consuluit **A** 23 principes] princeps **A** consulerentur] consulentur **Lr**] consuleretur **A** 25 primo iudicio] principio iudicii **Ba** 26 fuit] sit **Rc** denegantur] negantur **Lr Lp^{ac}**

<Q. III>

2 *infamia*] *in secunda* **Lp**] *infames* **F** 3 *iussionibus*] *ius hominibus* **Lp** 9 episcopali] dicitur *add. Ba A La R P*] habetur *add. Rc*

⁷C.3 q.3 c.3

⁸C.15 q.7 c.5

⁹D.19 c.5

¹⁰C.25 q.2 c.18

10 C.vii. q.i. Hoc nequaquam¹¹, Sciscitaris¹², infra C.xxx. q.v. Iudicantem¹³, supra C.ii. q.vii. Alieni¹⁴ et C.xxv. q.ii. Postquam¹⁵.

2. *Beatus* usque *regulariter prohibita neglexerit*. Hoc ideo dicit quia si contra regulam aliquid prohiberetur obseruandum non esset ut infra C.xi. q.iii. Non semper¹⁶. Vsque *ante scilicet reuersionem suam*. Hinc collige eum qui
15 canonica infamia aspersus est post penitentiam accusare et testificari posse, ut infra C.xxxii. q.v. Preceptum¹⁷, infra C.vi. q.i. Illi qui¹⁸. Secus uero de illis qui ciuili infamia sunt aspersi, qui nec post penitentiam accusare possunt, ut in tertio c.¹⁹ dicitur et C.vi. q.i. Quicumque sciens²⁰ et C.xxii. q.v. Pueri²¹.

3. *Si quis a uero*. A uero ideo dicit. Nam ab inhonesto proposito recedere
20 non est infamia, sed potius profectus honestatis, ut infra C.xxxii. q.ii. Ancillam²². Vsque *infamis efficitur*. Infamia canonica que per penitentiam aboletur ut in superiori c.²³

4. *Consanguineorum* usque *non legitime*, consanguineas ducendo uel absque dotali. Istud 'uel' pro 'et' ponitur, quia eo ipso quod inter eos non
25 est matrimonium nec dos esse potest, que numquam sine coniugio est, licet coniugium sine ea esse possit. Vsque *infamis est*, ipso iure. Vnde perpetuo erit intestabilis quia hec infamia post penitentiam non deletur, ut in fine eiusdem c.²⁴ dicitur et supra C.ii. q.iii. § Hinc autem colligitur²⁵.

8. *Clericus uero* usque *curie tradi seruiturus*. Tradetur autem iste curie uel
30 ut decapitetur uel ut in exilium mittatur. Quod tunc demum uerum est, posse fieri cum depositus per ecclesiasticam disciplinam teneri et corrigi non potest, ut Bur. lib. ii. Si quis presbiter²⁶, C.xi. q.i. Petimus²⁷, d.xvii. Nec licuit²⁸, C.xxiii. q.v. Principes²⁹, C.xxxiii. q.v. Incestuosi³⁰, C.xxiii. q.v. De Liguribus³¹, C.i. q.ult. c.ult.³²

10 infra] et *praem.* A 11 et - Postquam *om.* Rc 12 si *om.* Lr Lp 14 *scilicet om.* A
Rc R P 18 in] infra A dicitur] et q. v. Constituimus (D.76 c.5) *add.* Ba^{Pc} q.i] q.ii A
19 *quis] autem add.* Ba Rc A uero *om.* Ba uero] *autem add.* Rc 20 profectus]
est *add.* A Rc 23 ducendo] *scilicet praem.* Ba A La Rc R P 24 dotali] titulo *add.* Ba^{Pc}
Vel istud *tr.* A 25 est] esse potest A 26 esse *om.* A 27 post] per Rc 29 iste
om. Lr Lp] iuste A uel] aut Ba A La Rc R P 30 ut *om.* Ba R P 31 teneri et *om.* Lr
32 ut] arg. *add.* A 33 xxiii.] xvi Lr xxxiii] xxiii Rc P] xxxii R

¹¹C.7 q.1 c.45 ¹²C.7 q.1 c.47 ¹³C.30 q.5 c.11 ¹⁴C.2 q.7 c.23 ¹⁵C.25 q.2 c.21
¹⁶C.11 q.3 c.92 ¹⁷C.32 q.5 c.21 ¹⁸C.6 q.1 c.3 ¹⁹C.3 q.4 c.3 ²⁰C.6 q.1 c.18 ²¹C.22
q.5 c.15 ²²C.32 q.2 c.11 ²³C.3 q.4 c.2 ²⁴C.3 q.4 c.3 ²⁵C.2 q.3 d.p.c.7 ²⁶Bur.
2.179; PL 140.654 ²⁷C.11 q.1 c.19 ²⁸D.17 c.4 ²⁹C.23 q.5 c.20 ³⁰C.23 q.5 c.22
³¹C.23 q.5 c.43 ³²C.1 q.7 c.27

35 9. *Hii qui usque etsi a morte, corporis. Nam secundum canones nullus occiditur, ut supra e. q. Consanguineorum*³³. *Ecclesia non potest sanguinis iudicium agitare ut infra C.xxiii. q.ult. Hiis a quibus*³⁴. *Vsque nolo mortem, idest mortis causam, scilicet peccatum. Vnde hec argumentatio est superficialis. Nam hic de morte anime agitur. Vsque et exilio digni. Nota*
40 clericum mittendum esse in exilium; quod de illo exilio debet intelligi ubi omnia loca ei interduntur, sed unus tantum conceditur, hoc est in monasterium retrudendus, ut d.xlv. Cum Beatus³⁵, C.ii. q.ii. In primis³⁶, C.xvii. q.iii. Attendendus est³⁷, C.e. q.v. De accusatoribus³⁸.

11. *Nulli usque de qualibet ratione, ciuili nisi suam suorumque iniuriam prosequatur, ut supra C.ii. q.i. Prohibentur*³⁹. *Vel inscriptione, idest causa criminali ubi reus cogitur uinculum inscriptionis arripere, ut C.ii. q.ult. c.i.*⁴⁰

12. *Engeltrudam usque que a fraterna societate, idest a corpore Christi uel Domini per quod fratres sumus. Vsque a corpore, idest a comunione fidelium qui sunt corpus Christi spirituale.*

<Q. V>

§ Quod uero.

3. *De accusatoribus usque si uero monachus. Hoc de monachis intelligitur qui quondam laici erant, ut infra C.xvi. q.i. Generaliter*⁴¹. *Vsque secretas*
5 *uero insidias. Secrete dicuntur insidie que inter plures, tamen secreto fiunt, que quidem admonitione premissa possunt manifestari; alias esset proditor criminis qui indicaret, ut supra C.ii. q.i. Si peccauerit*⁴².

35 *etsi a morte om. Rc* 36 *Ecclesia] enim add. A La R* 39 *anime om. Rc* 40 *debet intelligi] intelligitur Lr Lp* 41 *tantum] ei add. Ba* 42 *monasterium] est add. Ba A La Rc R P* ut] arg. *add. A q.ii] q. i R* 43 *est om. Ba A La Rc R P* 44 *Nulli] Clerici praem. Lp* 44–45 *iniuriam prosequatur] in. pro. A* 46 *arripere] accipere R* 47 *que] fraternitate R^{ac} om. R^{pc}* Christi uel *om. Ba A La Rc P* Christi uel Domini *om. R* uel Domini *om. Lp* 48 *a om. Ba Rc corpore] Christi add. Ba A Rc P*

<Q. V>

3 *accusatoribus] supra cum accusatoribus inimicis, hoc scilicet quod inimici sint probati ab accusato ut infra C.iii. q. iii. l. ult. (4) add. Lp (fol.27va, in margine a)* 7 *qui] quod La indicaret] manifestaret Lp^{pc} La* ut] uel eo *praem. La*

³³C.3 q.4 c.4 ³⁴C.23 q.8 c.30 ³⁵D.45 c.8 ³⁶C.2 q.1 c.7 ³⁷C.17 q.4 c.13 ³⁸C.3 q.5 c.3 ³⁹C.2 q.1 c.14 ⁴⁰C.2 q.8 c.1 ⁴¹C.16 q.1 c.40 ⁴²C.2 q.1 c.19

6. *Canonica* usque *mortuos appellant*, idest *criminosos*. Vnde de *criminosis* illud intelligitur, ut C.ii. q.vii. Placuit⁴³, non de *monachis*, ut Gratianus ibi
10 allegando inducit.

9. *Constituimus* usque *periuri*. Nota quod hii omnes si publice huiusmodi crimina perpetraverunt, etiam acta penitentia non possunt ad accusationem recipi, ut infra C.vi. q.i. Quicumque⁴⁴ et d.l. De hiis uero⁴⁵. Secus uero est si occulta fuerunt, ut infra e. c. d.l. dicitur⁴⁶.

15 15. *Quia suspecti* usque *nam quid grauius*. Hic ponitur ratio que hoc dictat. Vsque *is enim antistes*. Ecce exemplum quo hoc indicatur. Vsque *canonice*. Si canonice fuerat, ut hic dicitur, condempnatus, quare eum restituit sinodus? Forte specialiter ei fuit concessum, unde non debet ad consequentiam trahi. Vel canonice fuit depositus quantum ad causam, scilicet pro contumacia,
20 quia tertio uocatus uenire contempsit, pro quo secundum canonis rigorem fuerat deponendus, ut infra C.e. q.viii. Decreuimus⁴⁷, sed non canonice quo ad iuris ordinem cum inimicos clamat se habere et suspectos iudices. Vsque *liceat ei*, antequam lis inchoetur. Nam post litis contestationem non licet alicui iudicem refutare nisi postea iusta causa interueniente, quia per
25 consensum facit eum iudicem suum nisi uoluerit appellare. Secus uero in causis ecclesiasticis inuenitur, ut supra C.prox. q.vi. Non ita⁴⁸.

<Q. VI>

§ *Extra prouinciam*.

1. *Ibi causa semper agatur*. Hoc tunc potest intelligi si in prouincia rei non potest de crimine cognosci. Tunc enim iudex rei mittet episcopo in
5 cuius parochia crimen constat esse commissum uel per reum si uoluerit uel per alium ut allegationes et probationes recipiat et ei remittat. Et sic iudex ordinarius de causa uelut plenius instructus sententiam contra

9 intelligitur] dicitur Lp ibi om. Lr Lp^{ac} 11 quod] ubi *add.* Lr si
om. Lr Lp 12 acta] peracta AP^c 14 fuerunt om. P infra om.
A 15 *grauius*] *gratius* F hoc] hic A 22 clamat] clamabat A La
Rc R 24 interueniente] interuenerit A La Rc R 25 facit] fecit A
<Q. VI>
3 *Ibi*] *Vbi* A 6 per alium om. P et ei] rei La ei] ita P sic om. La

⁴³C.2 q.7 c.53

⁴⁴C.6 q.1 c.18

⁴⁵D.50 c.34

⁴⁶D.50 c.34

⁴⁷C.3 q.9 c.10

⁴⁸C.2 q.6

c.18

- delinquentem dictabit. Quidam enim possunt cognoscere de causa qui tamen eam terminare non ualent, ut infra e. q. Quamuis⁴⁹ et q.viii. C.i. Licet⁵⁰ et in xvi. lib. Bur., c. Si quis de uno in alium⁵¹. Videatur dici quod ab illo episcopo debet transgressor puniri in cuius parochia crimen constat esse commissum. Vbi enim nascuntur crimina ibi sunt punienda, ut C.ii. q.i. Si peccauerit⁵². Nec tunc diceretur iste nisi a suo iudice condemnari, nam ratione rei et loci de quo agitur forum alicuius mutatur.
- 10
- 15 10. *Hec quippe usque canonice fuerant eiectiones*, idest pro hiis criminibus pro quibus canones asserunt eos deponendos. Vel *canonice*, quo ad ordinem iudicarium quem seruauerunt. Vel, quod melius est, ideo canonice hoc factum fuisse dicitur, quia propter bonum pacis hoc specialiter fuit Turonensi archiepiscopo concessum, sicut Gratianus in superiori paragrapho dicit.
- 20 *Vsque eiectiones eorum*. Hinc⁵³ collige quod si aliquid est prohibitum et illud prohibitum esse intelligitur quod ex eo sequitur. *Vsque ecclesias Domini propter discordias regum diuisionis pati dampna*. Hinc collige quod si principes sunt discordes uel coheredes contendunt de communi ecclesia, hoc non debet in dampnum ecclesie redundare, ut supra d.x. c.i.⁵⁴, d.ci. c.i.⁵⁵, C.xvi. q.ult. Si plures⁵⁶.
- 25
11. *Irritam ipso iure usque retractandam*, idest retractandam esse ostendit. Vel 'irritam', idest irritatione dignam. Et secundum hoc bene sequitur quod subiungitur 'retractandam'⁵⁷. Si sic exposueris respondebunt ultima primis.
14. *Non liceat usque cui in omnibus*. Hinc collige propter dispensationem canones contra canones non uenire, cum canonum expositio ei a canonibus relinquatur, ut C.i. q.v. c.i.⁵⁸, C.viii. q.iii. Saluo⁵⁹. *Vsque expetere uel pati*. Hic innui uidetur quod clericus sub alieno iudice nec inuitus nec uolens ualet litigare. In legibus autem dicitur quod si quis sub extraneo iudice
- 30

8 Quidam] Vt *praem.* A Rc] Vt qui causa P Quidam enim] causa eius La enim] dicunt A possunt] possent P cognoscere] cognoscitur La 9 tamen] tandem La om. Rc tamen eam] talem A et om. A 12 crimina] premia P 13 diceretur] dicatur A 21 sequitur] consequitur A *Domini*] *Dei* 24 supra] arg. *add.* A d.ci. c.i.] di. xi. c.ii. Lp 26 *ipso iure om.* F retractandam] retractatam Rc ostendit] est ostendendum A P] esse ostendendum Rc 29 *cui om.* R propter] dispensationem canonis *add.* Ba^{Pc}] episcopum P] palam R dispensationem] dispensantem Ba^{Pc} A La Rc R 30 canonum] canonis R

⁴⁹C.3 q.6 c.7 ⁵⁰C.8 q.1 c.15 ⁵¹Bur. 17.50; PL 140.931 ⁵²C.2 q.1 c.19 ⁵³cf. GS 102, 384 ⁵⁴D.10 c.1 ⁵⁵D.101 c.1 ⁵⁶C.16 q.7 c.36; cf. SL C.3 q.6 c.10 v. *pati dampna* ⁵⁷Cf. SL C.3 q.6 c.11 v. *Irritam, ipso iure, usque retractandam* ⁵⁸C.1 q.5 c.1 ⁵⁹C.9 q.3 c.4

litem contestatur, tenetur iste eius sententiae stare quia per consensum fecit
 35 eum iudicem suum, ut supra C.e. q.v. c.ult.⁶⁰ Solutio: hoc in secularibus
 optinet qui sine iudicis sui licentia possunt iurare. Secus uero est in clericis
 qui sacramentum calumpnie quod in omni causa prestat sine episcopi sui
 licentia prestare non possunt, ut ex quodam Extra. c. habetur Eugenii, quod
 sic incipit: *Inherentes*⁶¹. Vel hoc potest intelligi quando sub iudice suo litem
 40 est contestatus, quo casu non uolens potest litigare sub alio iudice, infra C.xi.
 q.i. *Placuit*⁶².

<Q. VII>

§ *Quod iudex esse.*

4. *Iudicet ille usque sed sicut audit*, in cause scilicet uentilatione et iudicis
 allegationibus. Vnde hinc colligitur quod non secundum conscientiam sed
 5 secundum allegata est iudicandum.
5. *In grauibus usque aliena non diluit*, de uite merito uel de illorum
 peccatis potest intelligi qui scientes eum indignum⁶³, nichilominus eum sibi
 prefererunt.
6. *Postulatus usque digito scribebat in terra*. Hic queritur quid et quare
 10 scribebat. Scribebat, sicut quibusdam placet, quod postea eis dixit, scilicet
 'quis uestrum sine peccato est'⁶⁴ etc. Vel hoc scripsisse credi potest: 'cinis
 cinerem accusat'⁶⁵. Scribebat autem ideo ut ecclesie relinqueret imitationis
 exemplum ut sententiam recitaret semper in scriptis, supra C.ii. q.i.
 Sententia⁶⁶.

34 eius *om.* **La** 37 omni causa] litis inchoatione **Ba** 39 sic] ita **Ba A La**
Rc R 40 litigare] ligare **Lr Lp** alio] alieno **A** infra] ut *praem.* **A**

<Q. VII>

3 iudicis] iudicis **A Rc** 9 Hic] Hinc **La**] autem *add.* **A La Rc R P** et quare *om.* **Rc**
 10 scribebat] in terra *add.* **R** Scribebat] autem *add.* **La R**] autem illud *add.* **Ba A Rc P**]
 illum *add.* **La** scilicet *om.* **Lp**] si **A** 11 est *om.* **Ba** Vel *om.* **Ba** 13 supra] ut
praem. **A**

⁶⁰C.3 q.5 c.15 ⁶¹1 Comp. 1.35.2 (=X 2.7.1), JL 7401 ⁶²C.11 q.1 c.43; cf. SL C.3 q.6 c.104 v.
Non liceat usque expetere ⁶³Cf. SL C.3 q.8 c.5 v. *In grauibus usque non diluit* ⁶⁴Io. 8,7 ⁶⁵Cf.
 SL C.3 q.8 c.5 v. *Postulatus usque scribebat*: 'Cinis cinerem iudicat' (Auctor incertus) Excerpta
 ex liturgicis codicibus Fontavellanensibus, Oratio 'Temeritatis est', PL 151.930. ⁶⁶C.2 q.7
 c.12

<Q. IX>

§ *De accusatoribus uero.*

10. *Decreuimus usque manifestum est eum confiteri de crimine.* Nota quod confessio fit multipliciter. Confitetur enim quis per absentiam, ut hic; uoce propria, ut C.xv. q.v. c.ult.⁶⁷ et C.xvii. q.iii. Vxor⁶⁸; susceptione ordinis, ut supra d.xxvii. c.i.⁶⁹; per filii seu per filie paruule susceptionem, ut supra d.xxviii. Priusquam⁷⁰ et oblatione muneris, ut ibi: 'Deum fatentur munere'⁷¹. Vsque *cum ipsa quoque confessio*, idest criminis manifestatio quam uidetur eo ipso facere quod uocatus non uenit. *Constet*, idest manifesta sit illa, dico
10 *procurata*, idest absentia obseruata, idest cum eo ipso uideatur confiteri quod absens est. In primo tamen libro Bur. c. Bonifacius⁷² dicitur cum ipsa quoque pro confessione procurata totiens constet absentia. Et hec est correcta littera in originali.

14. *Indicas usque persona deest*, aduersarius. Et hoc ex iusta causa. Nam si
15 per contumaciam deesset, iudicaretur ut infra C.xxiiii. q.iii. De illicita⁷³. Et ad hoc c. inducitur quod absens non est condempnandus. Vsque *ne utrum mentis sane erat*. Ex hoc uolunt quidam colligere a quolibet accusatore idem esse exigendum ut hoc in accusatione teneatur inserere. Quod non credimus euenire. De isto enim constabat uel habebatur suspicio quod esset insanus
20 et ideo exprimendum erat an esset sane mentis. Vsque *non euidenter ostendis*. Hinc⁷⁴ collige quod si quis asserit se aliquid ignoranter fecisse non cogetur probare ignorantiam sed aduersarius debet scientiam probare, ut supra d.lxxxii. c.ii.⁷⁵, C.i. q.i. Si quis a simoniaciis⁷⁶, C.ix. q.i. Ordinationes⁷⁷.

16. *Nichilominus quoque*, quam accusatores. *Puniendi sunt testes*. Nota quod

<Q. IX>

2 uero om. **Ba** 3 confiteri] vconsentire **La** 4 absentiam] abstinentiam **Lr Lp** 6 per² om. **Ba A Rc R P** 8 confessio] professio **A F** 9 idest] etiam add. **Ba** 10 procurata] tunc praem. **Ba** 11 tamen om. **La** 12 pro om. **Lr Lp Ba** confessione] professione **Ba** 14 *Indicas*] *Pudicas* **Lr** aduersarius] aduersarii scilicet **A** 16 condempnandus] puniendus **Ba** 20 non om. **Ba** 22 probare¹ om. **Lp** supra] arg. add. **A** 23 simoniaciis] contra add. **A** Ordinationes] In Extrauaga. /// /// unde si habetur horarium sic credo add. **Lp** (fol. 28rb glossa interlinearis et in margine b)] contra add. **Ba A Rc R**

⁶⁷C.15 q.5 c.2 ⁶⁸C.17 q.4 c.33 ⁶⁹D.27 c.1 ⁷⁰D.28 c.4 ⁷¹Coelius Sedulius, *Hymni*, PL 19.763 ⁷²Bur. 1.161; PL 140.696 ⁷³C.24 q.3 c.6 ⁷⁴cf. GS 103, 384 ⁷⁵D.82 c.2
⁷⁶C.1 q.1 c.108 ⁷⁷C.9 q.1 c.5

25 falsus testis tripliciter peccat et ideo triplex pena ei infligitur. Peccat enim
in Deum qui est ueritas. Vnde punitur septem annorum penitentia, ut infra
C.vi. q.i. Quicumque⁷⁸. Peccat contra iudicem cuius presentiam deludit,
propter quod fit infamis et semper remanet intestabilis, ut infra C.xxii. q.v.
Si quis conuictus⁷⁹. Peccat etiam in proximum cui nocet dum mendacio
30 ueritatem mutat et propter hoc talionem debet pati, ut hic dicitur et Bur. lib.
xvi. c. Falsus testis⁸⁰ et infra C.xxxiii q.ult. Hec imago⁸¹.

17. *Pura usque partis mendacio decolorat.* Hinc collige quod si instrumentis
uel priuilegiis uel testibus in aliquo falsitas deprehenditur ex toto debent
refutari, simile C.e. q.prox. c.i.⁸², d.viii. Si ad scripturas⁸³, de con. d.iii. Non
35 licet⁸⁴, C.xxiii. q.v. Quid ergo⁸⁵, de con. d.iiii. Si aliqua⁸⁶, d.xxxvii. Si quid⁸⁷,
C.i. q.i. Dominus declarauit⁸⁸.

19. *Carte*, idest libellus accusationis.

20. *Hortamur usque omnem.* Lege sic: hortamur ut faciatis amputari
omnem formidinem a personis illis que possunt scire ueritatem huius cause.
40 Vnde hinc⁸⁹ colligitur a iudice prestandam esse securitatem testibus ne metu
alicuius occultent ueritatem, ut infra C.xxxiii. q.ii. Siue⁹⁰, C.ii.q.ii. c.ult.⁹¹
Vsque *ueritati*. Hinc⁹² uidetur posse colligi quod non secundum allegata sed
secundum ueritatem est iudicandum.

21. *Necesse est usque quantacumque predita sit auctoritate.* Hinc collige in
45 iudicio religionem alicuius alteri parti preiudicium non generare, ut supra
C.i. q.i. Teneamus⁹³, C.iiii. q.iiii. Nullus⁹⁴.

27 q.i] q.ii A 28 fit *om.* Lr Lp 29 etiam *om.* La 30 mutat] denegat Lp
32 *decolorat*] *ecolorato* A 33 uel priuilegiis *om.* Lr Lp^{ac} 34 simile] sequentia Ba] arg.
add. A d.viii] C.iii. q.viii. c.i *praem.* Ba scripturas] sacras A La 35 licet] contra
add. A ergo] contra *add.* A Rc P quid] contra *add.* A P 36 declarauit] C. xxiii. q.v.
Quid ergo (c.6) *add.* La] contra *add.* A P 37 *Carte*] *Carta* Lr Lp *carte* A F accusationis]
accusatorius A Rc 38 *Hortamur om.* Lp 41 infra] arg. *add.* A 42 Vsque] *et add.* A
45 supra] arg. A 46 q.i] q.ii A

⁷⁸C.6 q.1 c.18 ⁷⁹C.22 q.5 c.7 ⁸⁰Bur. 16.12; PL 140.911 ⁸¹C.33 q.5 c.13 ⁸²C.3 q.8 c.1
⁸³D.9 c.7 ⁸⁴De cons. D.4 c.59 ⁸⁵C.23 q.5 c.6 ⁸⁶De cons. D.4 c.116 ⁸⁷D.37 c.13
⁸⁸C.1 q.1 c.87 ⁸⁹cf. GS 104, 385 ⁹⁰C.33 q.2 c.4 ⁹¹C.2 q.2 c.6 ⁹²cf. GS 105, 385
⁹³C.1 q.1 c.56 ⁹⁴C.4 q.4 c.2

<Q. X>

§ *Quod uero deficiens.*

1. *Placuit usque ad cetera iam non admittantur, quia calumpniatores esse presumuntur, nisi illa talia fuerint ad quorum probationes etiam infames*
5 *admittuntur.*

<Q. XI>

§ *Ab accusato uero.*

1. *Neganda est usque quoniam periculosa est. Nota malefico credendum non esse qui confitetur aliquos socios esse sui criminis.*
- 5 2. *Vsque et ipsi inscriptionem contra eos pendente accusatione deprehendere possunt. Puta accusaui te de adulterio et tu obicis michi simonie crimen. Prius causa tua tractabitur, interim tamen licet michi libellum porrigere iudici; et sic etiam condempnatus de crimine simonie potero accusationem*
10 *prosequi, quod non possem si post condempnationem libellum porrigerem. Nam et post mortem alicuius prosequi potero causam quam ante mortem intemptaui, ut Cod. lib. vii., Ne de statu defunctorum, Quamuis*⁹⁵.
4. (p.c.) *Vsque aut ut in seruum constitui oportet, idest penam inferre. Nam aliter seruus, aliter ingenuus est puniendus. Vsque eius existimationem, idest*
15 *accusat eum, ut minuatur eis estimatio et infamis efficiatur uel ut penam capitis subeat uel bona sua amittat.*

<Q. X>

2 *deficiens om. La*] *deficientes F*

4 *probationes*] *accusationem A*

<Q. XI>

2 *Ab om. Lr* 5 *deprehendere*] *deponere F* 6 *Putam om. R* *accusaui*] *accuso Ba La*
7 *interim*] *interdum R* *tamen om. R* 8 *etiam condempnatus*] *incondempnatus*
La 9 *prosequi*] *quod non posset si post condempnationem libellum porrigere; nam et*
post mortem alicuius causam prosequi add. Lp (fol. 28va glossa in margine a) 11 *Ne*] *c. Lp*
] *NonA* 13 *seruus*] *et add. A* 14 *accusat*] *accuset A*

⁹⁵Cod. 7.21.3

<CAVSA III>

Quidam in excommunicatione constitutus.

<Q. I>

§ *De prima questione.*

1. *Diffinimus usque adhuc in excommunicatione constitutus.* Hic queritur an alius possit eum in excommunicatione constitutum accusare. Quod uidetur ex eo innui quod habetur C.xi. q.iii. Quod predecessor¹. Nam si eo tempore quo est excommunicatus accusari non posset, ergo esset priuilegiata persona et quod factum est in eius odium ualeret ei et esset priuilegium. Quidam uero asserunt excommunicatum accusari non posse. Quos in hanc opinionem huiusmodi occasio deduxit quia excommunicatis loqui prohibemur nec eis licet uelut indignis sancta tangere. Non ergo potuit in iudicio respondere alicui, qui iusiurandum de calumpnia propter predictam rationem prestare non potest.
2. *Quod uero usque ecclesiasticum fuerit crimen.* Et nota quod crimina ecclesiastica alia sunt mixta, alia sunt mera. Mixtum ecclesiasticum est de quo tam ecclesia quam iudices seculi iudicant, ut incendium, homicidium et huiusmodi. Mera ecclesiastica crimina esse dicuntur de quibus sola ecclesia iudicat ut crimen usurarum de quo leges non iudicant, que usuras

<CAVSA III>

2 *Quidam om. R P constitutus*] Qui secundum canones infames sunt. Alii sunt infames ex conditione criminis, alii ex sententia excommunicationis. In superiori ergo Causa et iiii. q. egit quomodo non possunt accusare qui sunt infames ex conditione criminis. In hac uero Causa tractat qualiter non admittantur ad accusationem qui sunt infames per sententiam excommunicationis. Vbi etiam dicit de etate et qualitate testium. De indutiis quoque expectatoriis interserit et de infamia quando possit propriam causam agere. Vt autem hec omnia etc. *add. Ba (Cf. Summa Rufini, ed. Singer p. 273)*

<Q. I>

5 ex - habetur] excommunicationi quod dicitur **Lp** Quod] Dum **Lp A La Rc** 6 esset] in *add. A* 9 deduxit] duxit **P** 10 sancta] sacra **A** 11 qui] quia **Ba** 13 uero] autem **Ba P F** usque] *si uero add. Ba A Rc R* 14 sunt² *om. A Rc P* 16 Mera] uero *add. A La Rc R P*] et *add. R* esse] illa **Ba A La Rc R P** dicuntur] dicimus **Lr**

¹C.11 q.3 c.105

permittunt, ut infra C.xiiii. q.iii. Quid dicam². Vsque *pro ecclesiasticis facere negotiis*. Hinc uidetur posse colligi hereticum uel excommunicatum accusare
 20 non posse de heresi uel scismate uel simonia, cum ista sint ecclesiastica crimina. Solutio: hoc de meris ecclesiasticis intelligitur, ut de usuris. Vel de eo episcopo loquitur cuius talis uita uel opinio ante non fuit, qui nec etiam de crimine lese maiestatis poterit accusari, ut supra C.ii. q.i. In primis³. Vsque
 25 *qui sub priori accusatione existunt*, idest qui accusati sunt de crimine nec se purgauerunt adhuc⁴.

<QQ. II - III>

§ *Secunda autem.*

2. (p.c.) *Item in criminali usque qui ante in eum reum testimonium dixerit*. Et hoc fit ideo quia eum persequi et odire uidetur. Vel sic: quia in alio negotio
 5 dixerit in eum, idest contra eum reum, idest falsum testimonium de quo fuit probatus, unde perpetuo intestabilis erit.

3. § 1. *Dignitas, mores*. Et nota quod hec omnia ualent ad presumptionem faciendam iudici, non semper ad fidem; et hoc cum uerisimilia uidentur proponere et iusiurandum fuerint parati prestare. Alioquin non est eis fides
 10 adhibenda etiam si presidialis curie honore prefulgeant, ut infra e. q. § *Item iurisiurandi*⁵.

§ 2. Vsque *exploranda erit*, non a quolibet sed a iudice cui interest et cui hoc onus incumbit, ut infra C.xxx. q.v *Iudicantem*⁶, C.ii. q.vii. *Querendum*⁷.

19 posse colligi *om. Ba* 20 uel¹] de *add. Ba R* uel²] seu *Ba A La R P* 21 hoc] hic *Rc* ut] de *add. A* 22 episcopo *om. Ba^{Pc} R* uita uel *om. Lr Lp^{ac}*

<QQ. II - III>

3 *reum om. Lp* *dixerit] ferat Lp*] idest in alio (alio *om. R*) crimine contra eum (] reum *R*; reum *add. A Rc*) existentem (existente *R*) testimonium dixerit *add. Lp^{Pc} Ba A La Rc R P* Et *om. R* 4 eum¹] reum *R* persequi] prosequi *Lp* et odire *om. Lr* uidetur] uideretur *A R P* 6 unde] usque in *R* 7 *Dignitas*] Vsque *praem. Ba^{Pc} A La Rc R P*] *Item in testibus fides mores add. Ba (glossa fol. 33rb, margine b)* Nota] Et *praem. A* 11 *iurisiurandi] iusiurandi Lr* 12 Vsque] *Item fides praem. Ba (glossa fol. 33rb margine b) exploranda] expolianda Lr* 13 C.ii] supra *praem. A R* *Querendum*] est *add. Lp^{Pc} A R P*

²C.14 q.4 c.11; cf. SL C.4 q. 1 c. 2 v. *ecclesiasticum fuerit crimen* ³C.2 q.1 c.7; cf. SL C.4 q. 1 c. 2 v. *facere negotiis* ⁴Cf. SL C.4 q. 1 c. 2 v. *priori accusatione existunt* ⁵C.4 q.2-3 c.3 § 37; cf. SL C.4 qq.2-3 c.3 § 1 v. *dignitas, fides* ⁶C.30 q.5 c.11 ⁷C.2 q.7 c.18

15 Vsque *an egenus sit*, idest qui minus quam quinquaginta aureos habet, ut C.ii. q.i. Prohibentur⁸. Huiusmodi namque propter inopiam cito corrumpunt ueritatem. Vnde Salomon: 'diuitias et paupertates ne dederis michi Domine, ne repletus mendax fiam et ne pauper periuret nomen Domini'⁹.

§ 3. Vsque *quiue in uinculis*, in quibus iuste fuerit positus; nam eo ipso grauatur eius opinio. Si uero iniuste secus esset.

20 § 9. Vsque *item serui responso tunc credendum est cum alia probatio ad eruendam ueritatem non esset*. Hinc collige propter probationis inopiam minus idoneos testes esse aliquando recipiendos. Simile C.xiiii. q.ii. Quamquam¹⁰, C.xxi. q.i. c.i.¹¹, d.lv. Priscis¹², d.lviii. c.i.¹³; C.xii. q.ii. Fraudati¹⁴, est contra.

25 § 30. Vsque *soli testes*, idest testes qui rem non uiderunt. Vel soli dicuntur illi testes qui nullum habent adminiculum nec causam scientie sue allegant. Vel sicut correcta littera habet: non soli testes sufficiunt ad probandam ingenuitatem sed etiam alia instrumenta.

30 § 38. Vsque *unius uero testimonium*. Hic expresse dicitur quod unius testimonio fides non debeat adhiberi, simile arg. C.vi. q.ii. § i.¹⁵, C.xxxiii. q.ii. Admonere¹⁶, C.ii. q.v. § i.¹⁷, de con. d.iiii. Cum itaque¹⁸; contra C.xi. q.iii. Quicumque¹⁹, d.lxxxvi. Tanta²⁰, C.xx. q.iii. Presens²¹, C.xxx. q.ii. Si uerum²².

<Q. III>

14 *an*] *aut* **Ba La** idest] scilicet **A La Rc P** ut] supra *add.* **A** 15 corrumpunt] corrumperent **Ba A Rc R P** 16 Domine - 17 Domini] etc. **R** 17 et *om.* **A** Domini] Dei **Rc** 18 Vsque *om.* **R** 20 *serui*] *secundum in* **A Rc** 21 *eruendam*] *inueniendam* **Ba**] *asserendam uel praem.* **R** *esset*] *est* **Ba A Rc R P F** probationis] probationum **Lp A P** 22 esse *om.* **La** aliquando *om.* **R** Simile] arg. *add.* **A** 23 est *om.* **Ba A La Rc R P** contra] Contra, item c. l.iii. et de testibus (Cod.4.20.3) *add.* **Ba om.** **R** 26 correcta] corrupta **A** probandam] propagandam **Lp** 27 instrumenta] Item iurisiurandi *add.* **Ba** (*glossa fol. 33rb, margine b*) 29 debeat] debet **A** simile] infra *add.* **A** § i.] c.i. **R xxxiii**] xxxiiii **R** 30 contra *om.* **R**

⁸C.2 q.1 c.14; cf. SL C.4 qq.2-3 c.3 § 2 v. *exploranda, egenus* ⁹Cf. Pro 30,8 ¹⁰C.14 q.2 c.2
¹¹C.21 q.1 c.1 ¹²D.55 c.1; SL C.4 qq.2-3 c.3 § 9 v. *Serui responso credendum* ¹³D.58 c.1
¹⁴C.12 q.1 c.59 (Questionem ... item fraudati ... Cf. §2) ¹⁵C.6 q.2 p.c.1 ¹⁶C.33 q.2 c.8
¹⁷C.2 q.4 p.c.1 ¹⁸De cons. D.4 c.112 ¹⁹C.11 q.3 c.79 ²⁰D.86 c.24 ²¹C.20 q.3 c.4
²²C.31 q.2 c.1

§ *De quarta uero*

1. *Nullus unquam usque accusator simul esse et iudex.* Hoc uerum est quod hic ponitur. Sophistice tamen probari potest in uno eodemque iudicio
5 aliquem iudicem esse posse et accusatoris locum tenere, arg. C.ii. q.iiii. Presbiter si²³, C.vi. q.ii. Si tantum episcopus²⁴, C.xxxv. q.vi. Episcopus in sinodo²⁵, d.xxi. Nunc autem²⁶.
2. *Nullus introducatur usque unusquisque in suo ordine.* Non enim debet in iudicio esse personarum uel officiorum confusio, sed unusquisque debet suo
10 officio fungi. Nam iudex tenebit officium iudicis et sic de ceteris personis que in iudicio sunt necessarie est dicendum. Vnde per hoc potest intelligi illud, C.i. q.i. Quisquis²⁷, in quo dicitur quod pro officii sui loco contra simoniacos debet quis ardere.
3. (a.c.) § *De domo etiam iudicis*, idest nullus debet esse iudex in ea causa ubi
15 aliquis de domo sua conuenit uel conuenitur, quia uidetur esse suspectus.

<Q. V>

§ *De quinta uero.*

1. *Quisquis usque electorum iudicum*, ut habetur in Bur. lib. i., c. Aurelius²⁸. Et nota quod quidam nimia subtilitate adherentes illi uerbo 'electorum'
5 uolunt tradere quod hic de indutiis preparatoriis agatur, que iam electis iudicibus et lite contestata solent concedi. Sed hoc istud non cogit nos dicere. Electi enim dicuntur illi iudices qui bone uite sunt et integre opinionis,

<Q. III>

2 *quarta*] *quarto* A *uero om.* Lr 3 Hoc] Sed Lr Lp 4 ponitur] preponitur Lp
A Rc 5 arg.] ut *praem.* A] contra *add.* A 6 episcopus] contra *add.* Rc 6-7 in
sinodo] contra *add.* Rc 7 autem] contra *add.* Rc 9 esse *om.* A debet
om. Lp 12 illud] capitulum *add.* A Rc] i. *add.* A C.i] C.e A in
quo] ubi A 13 quis] arripere uel Lp] quisquis P 14 *iudicis*] etc. *add.* A

<Q. V>

2 *uero om.* Ba 3 *iudicum*] *iudicau(it)* Lp] *iudicium* Ba] *iudicem* P] uel *iudicum add.* Ba P
] uel *iudicium add.* A La Rc R 4 adherentes] inherentes Lr Lp 6 hoc] si Rc

²³C.2 q.5 c.13²⁴C.6 q.2 c.2²⁵C.35 q.6 c.7²⁶D.21 c.7²⁷C.1 q.1 c.5²⁸Bur.

1.160; PL 140.595

ut supra C.e. q.iiii. c.i.²⁹ Vsque *infra spatium mensis*. Et nota quod eodem
 10 indutiarum spatio gaudent presbiteri et diaconi quo gaudent episcopi, ut
 infra C.xv. q.vii. Si autem³⁰. Et agitur hic de indutiis citatoriis et hoc cum
 episcopi sunt uicini. Si uero fuerint remoti nimis dabuntur eis indutiae
 maiores, ut infra C. prox. q.iii. c.i.³¹ Vsque *ipse in se dampnationis sententiam*
 15 *dixisse iudicetur*, idest eo ipso uidetur confiteri de crimine et de iustitia sue
 cause diffidere, quod ad iudicium uenire subterfugit, ut supra C.iii. q.ix.
 Decreuimus³² et C.xi. q.i. Christianis³³. Vsque *non potuerit*. Hinc habes quod
 non debet puniri qui cum uelit se purgare non potest.

8 *mensis*] *mens* **F** 10 citatoriis] hortatoriis **La** 11 fuerint] sint **A** nimis] iste *add.*
Ba A La Rc R P dabuntur] debentur **R** indutiae *om.* **Ba A La Rc R P** 12 *dampnationis*] *donationis* **Lr**
 14 q.ix.] q.iii. **A** 15 *potuerit*] *poterat* **Ba A**] *potuisse* **F** 16 qui cum]
 quicumque **Lr** qui - non] quicumque se uult purgare et non **Ba A** purgare] et *add.* **R**
 potest] cum excommunicatio non nisi in contumacem sit proferenda *add.* **Ba**

²⁹C.4 q.4 c.1; cf. SL C.4 q. 5 c. 1 v. *Quisquis usque electorum iudicum* ³⁰C.15 q.7 c.5 ³¹C.5
 q.3 c.1; cf. SL C.4 q. 5 c. 1 v. *spatium mensis* ³²C.3 q.9 c.10 ³³C.11 q.1 c.12

<CAVSA V>

In infamiam cuiusdam.

<Q. I>

§ De prima questione.

1. *Qui in alterius usque non probauerit.* Quod hic dicitur ut ille qui famosum libellum confinxit probare debeat quod scripsit, multipliciter infirmatur, tum quia ille qui ex calumpnia semel accusavit infamis efficitur nec deinceps poterit accusare, ut supra C.iii. q.x. c. ult.¹ Et ex eo idem colligitur quod qui premissa familiari ammonitione ad accusationem prosilit debet excommunicari, ut supra C.ii. q.vii. Accusatio². Ad hoc dicimus quod speciale est hoc in odium infamantis et fauorem infamati ut dum ille non probat puniatur et istius iniuste infamati innocentia renitescat.

<CAVSA V>

2 *In infamiam om. R P infamiam] electione Lr cuiusdam] Quidam R]* Accusatio alia publica, alia clandestina. In superiori Causa egit de publica, nunc de clandestina dicit. Nunc etiam de indutiis expectatoriis et preparatoriis interserit. Dicit ergo quomodo episcoporum iudicium debeat exerceri et quomodo illi qui aliorum crimina iudicant culpandi sunt aut laudandi. In fine quoque de calumpniatorum pena repetit. Vt hec omnia etc. In prima questione refert de eo qui famosum libellum dando conscripsit et probare negligit utrum sponte se errasse confiteatur an in iudicio conuincatur. Si enim sponte et aperte confiteatur errorem parceret ei ut infra dicitur. Si uero ante conuictus fuerit secundum canones flagellabitur, ut in primo capitulo dicitur. Si autem adhuc patet uel patefactus ad disciplinam teneri non potuerit, anathematizetur ut infra dicitur, ii. et iii. cap. Secundum autem infamis efficitur non tamen nisi per sententiam, ut supra, Causa prox. § Item. In criminali capite etiam puniatur quod notatur ex illa lege, Si quis famosum, infra ea. q. (C.5 q.1 p.c.3) *add. Ba* (Cf. Summa Rufini, ed. Singer p. 277).

<Q. I>

2 *questione] Ba transfert cap. 2 (Quidam maligni- asserebat) ante cap. 1 (Qui in alterius)] A transfert cap. 2 (Quidam maligni) ante cap. 1 (Qui in alterius) et secundam partem cap. 2 (Sed opponitur-iudicatur) ante partem primam (Quidam- asserunt)] P transfert secundam partem cap. 2 (Sed opponitur-iudicatur) ante partem primam (Quidam - asserunt). 3 ut] quod A ut ille om. Lr Lp 4 confinxit] contingit Lr Lp 5 semel om. Lr Lp^{ac} accusavit] accusatur Lp 8 hoc om. P 10 innocentia] uel contumacia add. Lr renitescat] La transfert cap. 3 (Imperator) ante cap. 2 (Quidam maligni)*

¹C.3 q.10 c.3; cf. SL C.5 q.1 c. 1 v. *flagelletur*

²C.2 q.7 c.19

2. *Quidam maligni spiritus usque responsalem nostrum, scilicet qui responsa apostolici aliis nuntiabat uel aliorum responsa apostolico. Vsque contestationem, idest cartam scriptam. Vsque in eius crimine loquentem, idest in qua eum criminosum esse asserunt. Sed opponitur:*
- 15 quomodo excommunicari poterat cum esset nomen eius incognitum et excommunicatio non nisi in contumacem sit proferenda, ut infra C.xi. q.iii. Nullum³. Sed hic non nisi in contumacem datur sententia. Ante enim secundo et tertio denunciari debet in ecclesia crimen esse commissum. Vnde qui post denuntiationem latet contumax iudicatur.
- 20 3. *Imperator usque si uim earum dolose manifestauerit.* Nam si ex ignorantia minus puniretur.

<Q. II>

1. *Vocatio autem, uocatio ad sinodum. Vsque nisi canonice uocatus, idest secundum formam a canonibus constitutam. Alias uero hec dictio aliter accipitur. Dicitur enim aliquid canonice fieri quod secundum canonum*
- 5 *rigorem fit, ut infra C.xxxiii. q.ii. c.ult.*⁴
2. *Presenti decreto.* Nota quod quidam dicunt has indutias dandas post illas duorum mensium de quibus dicitur supra, C. prox. q.v. c.i.⁵ Et sic exponunt quod hic dicitur. *In primis uocentur paternaliter, idest spatio duorum mensium, sicut sancti patres in concilio Cartaginensi⁶ statuerunt, quod est supra C.iiii. q.v. c.i.⁷ et postea eis iste sunt indulgende. Quod utrum bene dicatur, arbitrio lectorum inquirendum relinquimus quos huius mundi labor exagitat⁸.*
- 10

13 cartam scriptam] quartam scripturam **Rc** 14 idest *om.* **Lr** eum] enim **Rc** esse *om.* **R** asserunt] assererat **Ba A La Rc R P** Sed - 19 iudicatur *om.* **Ba** 15 quomodo] iste *add.* **A La Rc R** eius *om.* **Lp** 16 non *om.* **Lp** 19 denuntiationem] talem *add.* **A Rc R** 20 *Imperator*] *Inpp.* **F** si] *sed* **A P F** si-eorum *om.* **R** earum] eorum **A**

<Q. II>

2 uocatio] usque uocauit **Lp om. Ba R** 3 uero] autem **Ba** 11 huius mundi] huiusmodi **Lp^{ac}**

³C.11 q.3 c.42 ⁴C.33 q.2 c.19 ⁵C.4 q.5 c.1 ⁶VII Concilium Carthaginense, anno 419;cf. C.4 q.2-3 a.c.1; C.4 q.5 c.1 ⁷C.4 q.5 c.1 ⁸Cf. D.34 c.17 n.476; D.74 (75) c.7 n.778 ; C.11 q.3 c.7 n.119, C.12 q.2 c.65 n.114; C. 16 q.7 c.26 n.229; C.31q. 1. c.8 n.8; C.33 q.1 c.4 nn. 15,16.

4. *Si primates usque pacificare.* Et hoc in causa ciuili. In criminali uero forte secus esset. Vsque *preparati adueniant.* Et hoc, subaudias, de hiis intelligitur
 15 qui sunt in sedibus, nam de expulsis secus esset. Et hoc est quod dicit: 'nam si' etc. *Nec respondere emulis debent.* Hinc uidetur posse colligi expoliatum ante restitutionem suis tantum expoliatoribus non debere respondere, aliis uero posse. Aduersarius enim non potest eum criminaliter accusare cum constet eius inimicum existere, ut in Extra. c. In litteris⁹.

<Q. III>

§ *Quod autem.*

1. *Si egrotans usque legatum,* non qui causam agat, sed qui iuste absentie causam exponat. Vsque *electorum iudicium,* non ab ipso reo sed a
 5 metropolitano. Et sic non probatur ex hoc quod de indutiis preparatoriis hic agitur que dantur lite contestata. Vel forte iste electis iudicibus se absentauit. Vsque *uel eo amplius.* Secundum quorundam sententiam hic de indutiis preparatoriis agitur que lite contestata dantur, propter hoc quod dicit 'electorum iudicium'. Sed hoc in littera decreti soluitur quod ex eo
 10 stare non potest, quia hec indutie infra sex menses angustari non possunt, ut supra C.iii. q.ii.¹⁰. Dicendum est ergo potius quod de indutiis episcoporum citatoriis hic agitur qui in remotis prouinciis morantur et eodem breuiori spatio conceduntur uicinis episcopis, ut supra C.iiii. q.v. c.i.¹¹

<Q. V>

§ *Nunc autem queritur*

13 In] causa *add.* A uero] si P 16 *Nec*] Vsque *praem.* A P] Vsque *si* R 17 ante
 restitutionem *om.* P 19 constet] constat A] eum *add.* Ba P eius] eum Lp
 <Q. III>
 3 qui¹] nisi Lp 4 exponat] exprimat Lr Lp^{ac} iudicium] iudicum
 A F 5 *ex om.* Lp 9 iudicium] iudicum A 10 hec] hee A
 12 morantur] commorantur Ba A La Rc R P eodem] eedem A
 <Q. V>
 2 *queritur om.* Ba

⁹1 Comp. 2.9.5 (=X 2.13.6), JL 14219
electorum iudicum, uel eo amplius

¹⁰C. 3 q.2 c.3

¹¹C.4 q.5 c.1; cf. SL C.5 q.3 c. 1 v.

2. *Non omnis usque ut iniustitiae seductus, subaudi securitate cibi. Vsque et qui freneticum.* Hinc collige quod ex specie mali bonum et ex specie boni malum presumitur propter personas que aliquid agunt. Pascere enim bonum est, sed si latro spargat pabula, mala ibi intelligitur esse uoluntas. Percutere mali tenet speciem sed si presbiter uel pastor uerberat, bona ibi intelligitur esse uoluntas eius. Similiter ex persona eius cui aliquid fit intelligitur bona uel mala facientis uoluntas, ut de frenetico et letargico¹².
- 10 4. *Illi qui aut usque in illis, idest contra illos. Vox habere non potest, idest uox istorum sponte confitentium tamquam nullius uox contra illos admittitur quos accusant uel contra quos testificantur.*

<Q. VI>

§ *Qui autem quod intulit.*

3. § *Quia iuxta usque uerberibus castigari.* Nam regulare est in canonibus quod si quis aliquo interueniente obstaculo penam canonicam pati non potest sustinebit penam uerberum, ut arg. C.xii. q.ii. Libertus¹³, C.xii. q.ii. Fraternitatis¹⁴, C.xv. q.vi. c.i.¹⁵ Vsque *nam cui cum tribus testibus, uel cum duobus quia in ore duorum uel trium testium stat omne uerbum*¹⁶. Vel hoc non refertur ad numerum testium ut sint necessarii tres testes, sed ad qualitatem testium ut sint duo uel tres bigami uel corpore uitati

3 Non] An Lr Lp] Vsque praem. Ba] Nec A usque - cibi om. Ba ut iniustitiae om. Lr Lp iniustitiae] et ipse A] ipse Rc P seductus - Vsque om. Lp 4 qui om. Lp ex specie - et om. R et] quod add. Lp 5 personas] quas A 6 bonum est om. Rc pabula] sua add. Lp 7 Percutere] ideo add. Lp presbiter uel pastor] pastor uel pater Ba A La Rc R P 8 ibi om. Ba R uoluntas om. R eius¹ om. Lp Ba A La Similiter - eius om. Lr Lp^{ac} (omoio.) eius²] illius Ba 9 et om. Lr Lp 10 illis] illos Lr Lp A P] ullius add. P Vox] Nullius praem. Lr Lp] Illius praem. A] Vllius praem. La Rc R habere non] haberi Lr Lp 12 quos¹] qui R accusant] accusantur R contra quos om. Lr uel contra quos testificantur] uel testificantur uel contra quos Lp <Q. VI>

2 Qui] Quod A quod] qui A 6 q.ii] q. i. A cui cum tribus testibus] nimum cum tribus Lr cui] nimum add. Lp 7 testium om. Lp Ba A R omne - 8 testium om. R (omoio.) 8 refertur] refert A ut om. Lp 9 sint] sicut Lr Lp Rc

¹²Cf. SL C.5 q.5 c.2 v. *freneticum* ¹³C.12 q.2 p.c.58 ¹⁴C.12 q.2 c.11 ¹⁵C.15 q.6 c.1

¹⁶Cf. Dt. 15, 6; 19, 15; 1 Cor. 13,1. Cf. Supra C.2 q.4 c. 2, n. 1 et infra C.11 q.1 cc. 35-36, n. 56

10 et ceteri tales admittuntur contra laicum, ita contra subdiaconum¹⁷ cum
ad subdiaconatum bigami ex necessitate possint promoueri, ut supra
d.xxxiiii. Lector¹⁸. *Presbiteri* usque *per xii. annos*. Nota quod hanc penam
imperator non indicit. Non enim potest, sicut habetur supra d.xcvi. c.i.¹⁹,
15 sed ab ecclesiastico iudice iniungendam fore denuntiet, sicut in secundo c.
Adrianus²⁰ dicit.

4. *Epiphanum*. Quidam presbiteri scripserunt quedam crimina de
Epiphano et cartam miserunt episcopo, quem Epiphanum cum carta
misit episcopus ad domnum papam.

5. *Delatori*, ex calumpnia. *Aut lingua capuletur*. Si antequam lis inchoetur
20 desistit ab accusatione non impetrata licentia aut conuicto de calumpnia post
litis contestationem.

10 tales] sicut *add. Ba^{Pc}* ita] non **R** 11 bigami] et bigamus **Ba** et *praem. A La Rc P*
possint] potest **Ba**] possunt **R** 12 Nota] et *praem. A* 13 indicit - 14 iudice *om. Lr^{ac}*
Lp sicut habetur] ut **Ba A La Rc R P** xcvi] xci **A** 14 iudice *om. P* denuntiet]
denuntiat **A**] denuntiat **R** secundo] proximo **R** 16 *Epiphanum*] *Epiphanium* **Ba**
A La Rc P presbiteri *om. Ba* quedam *om. P* 17 Epiphano] Epiphanio **Ba A La**
Rc R P Epiphanum] Epiphanium **Ba A La Rc R P** 19 calumpnia] *autem add. Lp*
Aut om. Ba] *autem F* 20 desistit] desit **Ba**

¹⁷Cf. Juncker, 'Die Summa', 393-396

¹⁸D.34 c.18

¹⁹D.96 c.1

²⁰D 63 c.2

<CAVSA VI>

Duo fornicatores.

<Q. I>

§ *Quod autem crimen.*

2. *Omnes uero infames usque omnes qui culpis exigentibus.* Et pro, id est ponendum. *Omnes infames dicimus qui culpis exigentibus* etc. Subaudi pro quibus dampnati fuerint in iudicio uel pro quolibet peccato mortali est quis infamis quadam canonica infamia, ut infra C.xxiii. q.iiii. Ipsa pietas¹, que repellit a testimonio clericorum tantum.
3. *Illi qui usque ualde cauendi sunt*, idest ab accusatione et testimonio clericorum repellendi sunt. Vsque *compellendi*. Hinc uidetur posse colligi testes ad testimonium compellendos. Si enim pro quolibet mortali peccato potest quis excommunicari si se emendare noluerit, ut hic continetur et infra de con. d.ii. Si non sunt², C.xi. q.i. Quisquis ueritatem³, C.xiii. q.ii. Quamquam⁴, C.xv. q.iii. § Paulus⁵, ergo potest cogi ad testimonium dicendum. Vsque *quia infamie*, canonice uel de eo dicit qui pro crimine

<CAVSA VI>

2 *Duofornicatores om. Lr*

<Q. I>

2 *crimen om. P*] *crimine F*] Generaliter in causis superioribus traditum est quod infames et criminosi episcopos accusare non possunt. Sed quia sunt certi casus in quibus hoc licet eis, scilicet in crimine lese maiestatis, heresis atque simonie inter que crimen simonie magis est in ecclesia frequentabile, ideo subiungit quomodo simoniacus episcopus possit ab infamibus accusari, exemplo criminis lese maiestatis, ubi etiam repetit a quibus possint uel non possint episcopi generaliter accusari, quomodo solo episcopo super alterius crimine credendum non sit et de quibusdam aliis adiungit. Vt autem hec omnia etc. *add. Ba* (Cf. *Summa Rufini* ed. Singer p. 281) 3 usque] *et add. Ba A La Rc R* 3-4 est ponendum] ponitur *A* 4 ponendum] ponitur *A La Rc*] et ita *add. Lp*] et dices ita *add. A La*] et disces *add. Rc*] et dices *add. R Omnes*] et *Ba om. R dicimus*] d. *R* 6 pietas] impietas *Lp* 7 tantum *om. Ba* 9 clericorum *om. Lr Lp^{ac}* Vsque *compellendi om. Lr Lp^{ac}* 10 compellendos] esse cogendos *Ba A La Rc R P* 12 infra] arg. *add. A* ueritatem] C.xi. q.iii. Quisquis (c.80) *add. Lr Lp A P* 14 *infamie*] *macula R* canonice *om. R*

¹C.23 q.4 c.24

²De cons. D.2 c.15

³C.11 q.3 c.80

⁴C.14 q.2 c.2

⁵C.15 q.3 c.2 (Dig. 22.5.18)

- 15 iniurie fuit confessus. Vsque *nisi eis sacerdotali auctoritate subuentum fuerit*,
de infamia; per excommunicationem dicit que aboletur per penitentiam, ut
infra C.xxxii. q.v. Preceptum⁶. Si uero de illa hoc intelligas que pro crimine
irrogatur in iure referas ad illud quod dixerat, 'in baratrum dilabuntur'⁷, non
quod deleatur infamia per penitentiam sed nisi penituerint dampnabuntur.
- 20 5. *Beatus usque ut a talibus arguamur*, qui parati sunt reprehendere, non
imitari. Alias autem qui famam negligit crudelis est, ut infra C.xii. q.ii. Nolo⁸
et C.xi. q.iii. Non sunt audiendi⁹.
6. *Qui crimen intendit usque omnino Christum predicantes*. Si uero per eum
non stetit quamuis tales essent, non est quod sibi debeat imputari, ut infra
25 C.xvi. q.iii. Placuit¹⁰ et supra d.xlvii. Quantumlibet¹¹.
6. (p.c.) *Non solum autem usque et quilibet alii*, allegando hoc dicit. Vel
quilibet alii ut infames et irregulares persone.
7. *Si omnia*, scilicet occulta que soli Deo patent. Vsque *locum diuina iudicia
non haberent*, quibus de occultis peccatis iudicare licitum est. Nam latentia
30 peccata per ecclesiam iudicari nec puniri possunt, ut infra C.xxxii. q.v.
Christiana¹². *Superuacuis enim*, quasi dicat 'non debes prodere occulta ut
cognitionem Dei adiuues'. *Superuacuis enim*. Et agitur hic de hiis qui occulta
crimina ex odio et inuidia, scilicet non premissa admonitione, iudicant
et accusant. Vsque *inuidie stimulis agitur*, idest agitari presumitur; nam
35 quod speciem habet mali, licet bona intentione dicatur fieri, presumitur
tamen malum esse, ut infra C.xi. q.i. Si quis clericorum¹³, nisi ordo persone
dignitatis presumptionem elidat, ut infra C.xi. q.iii. Absit¹⁴ et supra d.xl.
Non nos¹⁵. Vsque *gratie plenitudo*, idest Deus in quo sunt omnes gratie

15 iniurie] in iure A] in P fuit] fuerit P 16 infamia] uel *add.* R per - dicit *om.* P
17 Preceptum] Precepit A 24 quamuis] quo minus A P sibi] ei Ba A P debeat]
possit R infra *om.* A 25 et *om.* A 26 Non] Nec Rc allegando - 27 alii *om.* La
Rc 27 ut *om.* Lr Lp 28 scilicet] habes R que] enim Ba patent] placent R
29 Nam *om.* R latentia] enim *add.* R 30 xxxii.] xxxii. A R P 31 *Superuacuis enim*]
Superuacuis erat Lr Lp] *Superuacuis* R debes] debet La R 32 adiuues] adiuuet Ba La
enim] etc. *add.* A 33 ex *om.* A 35 habet *om.* Lr Lp^{ac} licet] etiam si Ba A La Rc
R P 36 esse *om.* Lr ut infra - 37 elidat *om.* P quis] qui F ordo] iudiciarius
add. Lp^{ac}] uel *add.* Ba A La Rc R 37 dignitatis] dignitas Ba A La Rc R 38 gratie]
plenitudinis *add.* Lp

⁶C.32 q.5 c.21 ⁷Cf. C.6 q.1 c.3 ⁸C.12 q.1 c.10 ⁹C.11 q.3 c.56 ¹⁰C.16 q.3 c.15
¹¹D.47 c.9 ¹²C.32 q.5 c.23 ¹³C.11 q.1 c.25 ¹⁴C.11 q.3 c.14 ¹⁵D.40 c.1

40 uel qui gratie est dator. *Adiectione non indiget*, idest tuo auxilio ut plenius cognoscat. Vel plenitudo gratie adiectione non indiget, idest ille quem uis accusare qui habet plenitudinem gratie non indiget ut eum accuses, ut propter hoc iustior et melior efficiatur¹⁶.

45 8. *Sacerdotes usque Dei ergo accusat ordinationem*. Hoc non de illis intelligitur qui sacerdotum crimina accusant, sed de hiis potius qui asserunt sacerdotum ordinem in ecclesia esse non debere, ut Paterini delirant¹⁷.

10. *Imitare usque tertio confitetur*, dicendo: 'tu scis, Domine, quia amo te'¹⁸; quod ideo factum creditur quia populum fide et uerbo Trinitatis debebat instruere uel propter tria hominum genera que ei erant in ecclesia committenda, idest uirginum, continentium et prelatorum; uel quia debebat gregem pascere corde, ore et opere; uel quia eum ter negauerat, ideo tertio confitetur¹⁹.

13. *Ex merito plebis usque episcopi deprauantur*. Quod non ita debet intelligi quod pro peccato plebis bonus malus uel malus efficiatur peior, sed quia ille qui malus est Deo permittente talibus preponitur, ut infra C.viii. q.i. Audacter²⁰. Nam alibi dicitur quod permittit Dominus regnare ipocritas propter peccata populi²¹. *Quatenus procliuius cadant*. Hic non est causa sed potius consecutio notatur²². Simile est illud: 'subintrauit lex ut abundet delictum'²³.

17. *Infames usque notantur infamia*, uel ipso iure uel per iudicem. Hec

39 idest - 40 indiget *om. Lr Lp^{ac}* ut] inde *add. A Rc* 43 *accusat om. Lr* 44 potius qui *om. R* 45 ut Paterini *om. R* delirant] deliberant *A* 46 *Imitare*] *Pe(trum) add. Ba* dicendo - scis *om. R* 47 ideo] iam *Rc* 48 ei] ibi *Lp* 49 idest] scilicet *A La Rc P* 50 et *om. A R* ter] tertio *La Rc* 53 peccato] peccatis *Ba P* malus¹ *om. Lp^{pc} Ba* uel malus *om. R* peior] deterior *Ba A La Rc R P* 54 qui *om. Ba A* preponitur] conceditur *Lr Lp^{ac}* 55 Nam] et *add. A* ipocritas] ipocritam *A* 56 *Quatenus*] *Vsque praem. Ba A La Rc R P* cadant] qui sequuntur *add. Ba A* est *om. Ba A La Rc R P* 57 consecutio] propter *add. R* est *om. R* abundet] non abundaret *Lp*] habundaret *Ba A La Rc P*] habuerit *R* 58 delictum] Omnia infamant quadam canonica infamia. Quos enim diuina testimonia non sequuntur pondus humani testimonii perdiderunt, ut infra C. xxiii. q. iiii. Ipsa pietas in /// (c.24). Vnde si quis presbiter aliquid horum commisisse siue seruatur sententia siue non infamis erat hoc manifesto cum alioquin de occultis non probatus nec iudicet ecclesia ut supra C. ii. q. v. Consuluistis (c.20) *add. Lp* (fol. 30rb in margine sinistro) 59 Hec] autem *add. Ba A La Rc R P*

¹⁶Cf. SL C.6 q. 1 c.7 ¹⁷Cf. SL C.6 q. 1 c.8 v. *Dei ordinationem* ¹⁸Io 21,15 ¹⁹Cf. SL C.6 q. 1 c.10 v. *Imitare usque tertio confitetur* ²⁰C.8 q.1 c.18 ²¹Cf. Jb. 34,30 ²²Cf. SL C.6 q. 1 c.13 v. *quatinus procliuius* ²³Rm 5,20

- 60 crimina de quibus hic dicitur secundum quosdam ipso iure infamantur. Secundum quosdam uero qui talia commiserit crimina non poterit tamquam infamis repelli nisi pro hiis fuerit in iudicio condempnatus. Vsque *neque serui*. Et nota quod hii de quibus hic subditur non repelluntur ratione infamie sed potius propter irregularitatem personarum.

<Q. II>

§ *Quod autem.*

1. *Episcopus si clerico usque ad probationem in sinodum.* Sed quod hic dicitur, episcopum debere conuenire laicum in sinodo, multiplicem patitur
 5 contrarietatem, tum quia laicus non potest accusari a clerico ut supra C.ii. q.vii. Sicut sacerdos²⁴, tum quia laicus non nisi coram ciuili iudice est conueniendus, cum accusator debeat forum sequi pulsati, ut infra C.xi. q.i. Si quisque clericus²⁵ et Clericus siue laicus²⁶. Solutio. Primum contrarium
 10 sic placamus: dicimus enim quod clericus non potest accusare laicum de crimine quod penam sanguinis irrogat, in quo casu C.ii. q.vii.²⁷ loquitur. Secundo sic satisfaciamus: dicimus enim quod illud generaliter obtinet. Ratione criminis tamen de quo agitur, forum alienum suum efficitur ut si
 15 accusetur clericus de eo crimine quod tantum secundum canones tamquam crimen punitur, ut de usuris, quas leges permittunt, decimis, primitiis et matrimoniis, que tantum per ecclesiam iudicantur, de quibus, si ab aliquo clerico accusatus fuerit, laicus non nisi coram ecclesiastico iudice est conueniendus, in quo casu presens canon loquitur.

2. *Si tantum episcopus usque proferat nichil*, idest quamdiu crimen per testes non posse probari, non proferat sententiam; nam si faceret occultum crimen

60 infamantur] infamant A 61 poterit] oportuerit Lr Lp^{ac} 62 *neque*] *nec* A 63 Et *om.* Ba A quod *om.* Ba 64 potius *om.* Ba A

<Q. II>

2 *autem*] *queritur add.* Ba A La Rc R P 7 accusator] actor Rc 8 et Clericus *om.* Lr Lp
 10 casu *om.* A 11 satisfaciamus] satisfacimus A 12 tamen] cum Lr Lp suum
om. Lr Lp^{ac} ut *om.* A 13 clericus] laicus Rc 14 permittunt] de *add.* A Rc R
 16 coram] ab aliquo Lp 18 *nichil*] *sententiam add.* Ba idest] usque A] in quamdiu
 uidetur Rc idest - 19 sententiam *om.* Ba (*omoio.*) quamdiu] uiderit *add.* Lp] uiderit
 reo *add.* A La Rc R P per testes *om.* A

²⁴C.2 q.7 c.6²⁵C.11 q.1 c.10²⁶C.11 q.1. c.48²⁷C.2 q.7

20 puniretur, quod canonibus interdicitur, ut infra C.xxxii. q.v. c. ult.²⁸ Vel sic:
 ipse episcopus crimen quod solus nouit probare per testes non potest. *Nichil
 proferat*, idest ad accusationem non prosiliat quia tunc esset proditor criminis,
 non correptor, ut supra C.ii. q.i. Si peccauerit²⁹. Punire enim non potest quia
 non ut iudex sed ut Deus nouit, ut in Extra c. Iuditium³⁰.

<Q. III>

2. *Scitote usque decem uel undecim*. Huius constitutionis forte hec fuit
 consideratio; nam ut certo certius est causa criminalis episcoporum non
 nisi a xii episcopis uentilari potest, ut supra C.iii. q.viii. c.i.³¹ et intra
 5 prouinciam ut hic continetur. Inde est quod uoluerunt patres in prouincia
 esse decem uel undecim episcopos et metropolitanum qui possunt causam
 episcoporum uentilare. Vel potius ideo statutum est ut quia episcopi in loco
 apostolorum sunt instituti, ut supra d.lxviii. Corepiscopi³², dignum fuit ut
 eorum cause non nisi a xii episcopis computato metropolitano audirentur.
 10 Vsque *degradetur*. Hinc collige clericum non posse contempto suo episcopo
 ad metropolitanum confugere nisi appellauerit uel eum suspectum habuerit.
 Nam sic esset in uoluntate clericorum episcopum degradare, ut supra C.ii.
 q.vii. Quisquis³³ et q.vii. Metropolitanum³⁴.

3. *Denique Suffredus usque infirmitate*. Hic duo casus notari uidentur
 15 in quibus tantum episcopus potest episcopatu abrenuntiare, scilicet
 infirmitatis causa et propter criminis conscientiam. Et in hiis etiam casibus

20 puniretur] puniret **Lr Lp** Vel sic] Sic quamdiu **A** sic] quamdiu *add.*
Lr Lp La Rc R 21 episcopus *om.* **R** quod] qui **R** per testes *om.* **A**
 22 accusationem] probationem **Lp** 23 enim] ideo *add.* **Rc** quia - 24 Extra c. *om.*
Rc 24 iudex - nouit *om.* **La** ut iudex *om.* **Lr** Deus *om.* **Lr** ut³ - Iuditium *om.* **Ba**

<Q. III>

3 est *om.* **Ba** 4 viiii.] viii. **Ba A Rc** 5 uoluerunt patres] noluerunt personas tres **Sl**
 6 decem] duodecim **A P** possunt] posset **Ba R P**] possent **A La** 8 apostolorum]
 aliorum **Sl** 10 Vsque] *non add.* **Ba ut add.** **A La Rc P** *degradetur*] *degradentur* **A**
 13 vii.¹] vi. **Ba A La Rc R P** 14 *Suffredus*] *si R* usque] *in add.* **A** uidentur] et
 exprimi *add.* **Ba A La Rc R** 15 scilicet] idest **A**

²⁸C.31 q.5 c.23 ²⁹C.2 q.1 c.19; cf. SL C.6 q.2 c.2 v. *nichil proferat* ³⁰Hoc uerbo
 (Iuditium) incipit uero quaestio tertia sequens. Aliqui codices (Ba, R, Rc) titulum huius
 decretalis (inexistentis utique) Iuditium non continent. Ceteri autem confundunt cum initio
 quaestionis tertiae subsequentis. Agitur forsitan de decretali Si sacerdos (X 1.31.2), JL 14030.
³¹C.3 q.8 c.1 ³²D.68 c.5 ³³C.2 q.6 c.19 ³⁴C.2 q.7 c.45; cf. SL C.6 q.3 c.2

non est ei licitum hoc facere nisi speciali licentia summi pontificis, ut
 infra C.vii. q.i. Mutationes³⁵. Vsque *proprio restituatur episcopio*. Hinc collige
 quod dignitatum uel beneficiorum abrenuntiatio abrenuntianti non generat
 20 preiudicium nisi in eius manu fiat in cuius manu facienda est, ut infra C.xvii.
 q.ii. Consaldus³⁶, C.xviii. q.ii. Abbas³⁷.

<Q. III>

§ Porro

6. § *Quod bene semel usque interpositis iuramentis*. Subaudi ab utraque parte,
 reo scilicet et actore, quia forte iurauerunt stare sententiae iudicis. Vnde ex
 5 hoc potest colligi quod aliquis potest appellare cum etiam iurauit stare
 sententiae. Cum enim hic dicatur 'nisi ubi fuit maior auctoritas'³⁸, patet
 quod tunc ad maiorem potest questio per appellationem referri nisi forte
 in sacramento fuisset expressum quod in illo negotio non appellaret uel
 interpositis sacramentis a iudicibus ordinariis uel arbitris quod secundum
 10 leges arbitrarentur³⁹.

<Q. V>

1. *Quod autem postulas*. Maximus iste accusatus fuerat sed accusatore
 deficiente rogauit summum pontificem ut mitteret ei quandam personam
 que forte erat innocentiae suae consciens coram qua se purgaret. Dicit

17 ei om. A 18 collige om. Lr 20 cuius om. Lr Lp^{ac} infra] arg. add. A

<Q. III>

4 scilicet et] uidelicet Ba A La Rc P] scilicet] uidelicet R 6 fuit] fuerit A
 9 arbitris] arbitrariis A 10 arbitrarentur] iudicarent Ba A La Rc R P

<Q. V>

2 Quod] § *Quod autem praem.* A Rc autem] quia add. Lr]quod add. Lp^{ac} postulas]
 postulatus Lr Lp^{ac} Ba accusatus fuerat sed om. Lr accusatore] actore A P 4 sue
 om. R consciens] conscia Ba A La Rc R P purgaret] Vnde cum eo iurare poterat
 necesse /// credit /// (glossa interlinearis fol. 30vb) add. Lp Dicit] Et praem. Ba] Quod
 praem. A La Rc R P

³⁵C.7 q.1 c.34 ³⁶C.17 q.2 c.1 ³⁷C.18 q.2 c.8; cf. SL C.6 q.3 c.3 ³⁸C.6 q.4 c.6 ³⁹Cf.
 SL C.6 q.4 c.5 v. *Quod bene semel usque interpositis iuramentis*

- 5 Gregorius⁴⁰ fieri non debere. Non enim tenebatur purgare innocentiam suam
accusatore deficiente cum simili infamia non aspersus esset.

5 suam *om.* **Ba A La R P** 6 accusatore] auctore **R** simili] sinistra **Ba A**] similia **Rc**
infamia] fama **Ba A La Rc** esset] est **A**

⁴⁰Cf. Gregorius Magnus, *Epistolae*, PL 77.1167; cf. JL 1819.

<CAVSA VII>

Quidam episcopus longa inualetudine grauatus

<Q. I>

1. *Scripsit michi usque ut pro egritudine episcopi, subaudi curabili; de incurabili secus est. Quid autem fieri debeat cum episcopus incurabili morbo laborat et abrenuntiare contempnit queritur et quidem in canonibus nichil inuenimus expressum. Credimus tamen sicut 'audiuimus et patres nostri narrauerunt nobis'¹ quod tunc poterit huiusmodi diligentia obseruari, ut secundo et tertio admoneatur egrotans episcopus a summo pontifice uel metropolitano ut abrenuntiet, ostendendo ei quomodo ecclesie Dei non sit utilis nec possit propter egritudinem regere gregem sibi commissum. Quod si admonitus admonitori obedire noluerit, tunc tamquam arbor inutilis debet ferro excommunicationis abscidi qui terram inutiliter occupat² et tamquam contumax condempnari, ut potest quoquomodo colligi ex illo c. quod est supra d.lxxiii. c.iii. et iiii.³*
2. *Cum persecutio usque pro purgatione. Nota quod multis et uariis de causis per flagella Deus homines uisitat. Punit aliquando aliquem ad conseruationem humilitatis ut Paulo datus est angelus Sathane⁴ ne*

2 *Quidam*] *om.* **Ba A La Rc R P** *episcopus longa om. R* *longa*] Duo sunt que episcopos tamquam inutiles pontificatu ipsis uiuentibus priuant, scilicet prauitas criminis et debilitas corporis. In superioribus itaque causis de criminis prauitate egit accusatione et condempnatione. Nunc agere incipit de corporis debilitate, quomodo ea impeditus episcopus episcopatus possit supersedere et alium instituere. Vbi etiam memorat quibus ex causis episcoporum uel etiam ceterorum clericorum mutationes fieri possunt et de quibusdam generibus perfectionum interponit. Vt autem hec omnia etc. *add. Ba* (Cf. *Summa Rufini*, ed. Singer p. 285-86) *inualetudine grauatus om. Ba* *grauatus om. A La Rc R P*

<Q. I>

3 *secus*] *enim praem. Ba A La Rc R P* *est*] *esset Lp A* 4 *queritur*] *quod agere nisi add. Lp* *et*] *sicut add. A* 6 *obseruari*] *adhiberi Lp^{ac} Ba A La Rc R P* 7 *et tertio om. Lr* 9 *regere*] *pascere Ba* *gregem om. R* *Quod*] *Qui A P* 10 *admonitori om. R* 11 *qui*] *que A* 12 *tamquam*] *sicut R* 14 *persecutio*] *percussio Rc F* 15 *uisitat*] *Et add. Lr* *punit*] *enim add. Lp Ba A La Rc R P* *aliquando om. Ba* *aliquem om. A La Rc R* 16 *ad conseruationem*] *conseruatione Lr* *ne - 17 eum*] *etc. R*

¹Ps 77,3; cf. Ps 43,2. Cf. infra C.7 c.39 n. 77, C. 11 q.1 c. 27, n. 39; C.11 q. 3 c. 36 n. 166. ²Cf. Lc 13,6-9 ³D.78 c.3,4 ⁴2 Cor 12,7

- magnitudo reuelationum extolleret eum. Aliquando punit ad merita
 augmentanda per tolerantiam supliciorum, ut Iob⁵. Aliquando punit
 exigentibus meritis hominum malis ut Mariam sororem Aaron percussit
 20 lepre macula propter murmurationis offensam⁶. Murmurauit enim contra
 Moysen quia Ethiopissam duxerat in uxorem⁷. Interdum ut gloria Dei
 manifestetur ut de ceco nato⁸. Aliquando ut pena presens sit indicium
 dampnationis eterne ut in Pharaone cuius pena hic incepit et durabit hic in
 finem⁹, de quo dicitur 'ignis exardescit et exardescet ad inferni nouissima'¹⁰.
- 25 4. *Pontifices usque ad recipiendam sanitatem.* Hinc collige membrum
 distinctionis in qua distinguitur inter curabilem et incurabilem infirmitatem.
5. *Factus est usque pene omnium.* 'Pene' dicit propter quosdam scismaticos
 qui contradicebant. 'Omnium' dicit quia in talibus optinet sententia
 plurimorum, ut supra d.lxv. c.i.¹¹ *Antiquorum*, quorum in ecclesia maior est
 30 auctoritas, ut supra d.xvii. § Illud de clericis¹². Vsque *quo occupato*, idest
 acquisito. Et nota occupationem in bonam partem accipi, ut infra C.xii.
 q.ii. Si quis qualibet¹³. Vsque *nec habeat ecclesiasticam ordinationem*. Hinc
 collige excommunicatum prelatum non posse aliquid de rebus ecclesiasticis
 35 interdita, ut infra C.xii q.v. Alienationes¹⁴, C.xxxii. q.ii. Dominus precepit¹⁵.
8. *Quam periculosum usque ut quis cedat iuri suo.* Si autem obicitur quod
 hiis que introducta sunt abrenuntiare quis potest, responditur: uerum est
 cum distinctione tamen. Nam sicut confessio rei alia pura, contra se ipsum
 tantum et ex qua solus sine alterius pena puniri ualet, ut quis dicit se

17 ad merita - 18 punit *om.* Lr Lp^{ac} ad - 18 augmentanda] augmentando Ba 18 per]
 propter A Aliquando] Interdum A Rc R P 19 exigentibus *om.* Ba malis *om.*
 Ba 22 indicium] iudicium A 23 eterne] future Ba A Rc R P Pharaone] Herode
 Ba incepit] incipit Lr] et durat *add.* Lp] usque ad finem *add.* Lp^{ac} hic²] hec usque
 Lp *om.* Ba A Rc P] usque R 24 exardescit] exardescet A exardescet] usque *add.*
 Lp exardescet ad] ardebit usque Ba P] ardebit usque ad A La Rc] ardebunt usque R
 25 Hinc - 26 infirmitatem *om.* Lr 29 est *om.* Ba A 31 bonam partem] bona parte A
 infra *om.* A 32 *nec*] *non* A *habeat*] *habet* A 33 prelatum *om.* Lp^{ac} ecclesiasticis]
 ecclesie A Rc P 34 quod] qui A 35 infra] arg. *add.* A q.v.] q.ii A La Rc R P
 q.ii] q. v. A R P 36 obicitur] obiciatur A 37 que] per se *add.* Ba A La Rc P] pro se
add. R 39 solus sine] solet tamen Lr Lp

⁵Cf. Ib, 1,1-22; 2, 1-13 ⁶Nm 12, 1-10 ⁷Nm 12,10 ⁸Cf. Io 9,4 ⁹Rm 13,2 ¹⁰Cf.
 Dt. 32., 22 ¹¹D.65 c.1 ¹²D.17 p.c. 6 § 3; cf. SL C.7 q. 1 c. 5 v. *antiquorum* ¹³C.3 q.2
 c.56; cf. SL C.7 q. 1 c. 5 v. *quo occupato* ¹⁴C.12 q.2 c.37 ¹⁵C.32 q.5 c.19; cf. SL C.7 q. 1 c. 5
 v. *non habet ecclesiasticam ordinationem*

- 40 homicidam; alia implicita et alios tangens ex qua hoc fieri non ualet, ut cum confiteor me consanguineum uxoris mee esse. Ex prima iudicatur quis, ex secunda nequaquam saluo eo quod dicitur infra C.xxxv. q.vi. Si duo¹⁶; ita et abrenuntiatio. Si abrenuntiantem tangit ei soli obest, ut si abrenuntio accusationi qua teneris michi dare decem, tenet abrenuntiatio. Si autem ad
- 45 alienum dampnum uergit, secus erit, ut cum aliquis sine maioris auctoritate abrenuntiat cure animarum et hiis similibus, ut in presenti c.¹⁷ Iste autem non spiritualibus sed corporalibus tantum abrenuntiauit. A minori ergo hinc elicitur arg. uel tunc figuratum fuit quid esset in futuris temporibus faciendum. Omnia enim in figura contingebant illis.
- 50 9. *Denique usque scismaticos gentibus adequari.* Sed etiam preponuntur eis in scelere, quia cum scisma omnibus criminibus grauius sit punitum, patet quod sceleratius est commissum, ut infra C.xxiiii. q.i. Non afferamus¹⁸. *Vsque neque hoc iuuare tales potest.* Quod credo ideo euenire quia scismatici hunc articulum non credunt, esse unam sanctam ecclesiam et de talibus
- 55 dicitur, qui in uno peccauerit factus est omnium reus, ut infra de pen. d.iiii. Falsas¹⁹ et c.ii.²⁰ et infra de con. d.iiii. Non in uobis²¹. *Vsque atque igne purgata.* Hoc non propter conscientiam criminis sed in detestationem est factum, ut supra C.i. q.iiii. Ecclesia²² et infra de con. d.ii. Et dixit²³.
11. (p.c.) § *Hinc etiam.* Colligitur quod pro senectute grauato episcopo
- 60 possit ei alius ordinari.
12. *Non tantum usque nouo more.* Hic queritur quare hoc sit dictum. Aut enim Augustinus datus fuit Valerio coadiutor uel ordinatus successor. Si coadiutor fuit ei datus non habet locum quod dicit 'nouo more' cum de

41 me *om.* P 42–43 ita et] *tantum*, idest R 43 et *om.* A Si] Et *praem.* R] solum *add.* Ba A La Rc R P ut] idest R 43–44 abrenuntio accusationi] abrenuntiatio P 44 qua teneris] quatenus Lr] qui teneris R decem] debuisset Lr autem *om.* Lr 45 cum] tunc Lr 46 abrenuntiat] abrenuntiet Lp cure animarum] curie Lr in] infra *add.* A 47 tantum *om.* La a minori] Annorum Lr Lp^{ac} 48 hinc] hic A arg. *om.* A 51 cum] tunc Lr Lp sit punitum] punitur A punitum] commissum Lr 52 sceleratius] sceleratum Lr] grauius R est *om.* Ba] sit A La Rc R P Afferamus] Affero Rc 53 *neque*] *nec* A 54 esse] sed Lr Lp] scilicet A La Rc P 55 d.iiii.] d. v. A La Rc R P 59 *Hinc*] *est add.* R Colligitur] Collige Ba] Sed A] Scilicet La Rc P *om.* R 60 ei] ibi Ba A La Rc R P 61 *Non*] *hoc add.* A F] *autem add.* R F] *Vt hoc* P 62 Augustinus *om.* P coadiutor] aut non *add.* Ba^{pc} ordinatus *om.* Ba P successor *om.* Ba 63 fuit ei datus *om.* P

¹⁶C.35 q.6 c.4 ¹⁷C.7 q.1 c.8 ¹⁸C.24 q.1 c.21 ¹⁹De pen. D.5 c. 6 ²⁰C.33 q.3. c.2
²¹De cons. D.4 c.43 ²²C.1 q.4 c.11 ²³De cons. D.2 c.26

65 communi iure et simplicitate laborantibus et senio grauatis consueuerunt
 coadiutores assignari, ut infra e. q. Petisti²⁴, Quia frater²⁵. Item successor non
 uidetur ei datus fuisse quia Valerius non erat depositus nec abrenuntiauit
 episcopatu. Ad hoc quidam asserunt quod coadiutor eius fuit. 'Nouo autem
 more' dicit quantum ad illud tempus in quo talia fieri non consueuerant.
 Sed potius et sanius nobis uidetur sic esse dicendum, quod coepiscopus
 70 fuit ei ordinatus, Valerio non abrenuntiante nec infirmitate grauato sed
 propter intrinseca merita Augustini ei legitur fuisse concessum cum de iure
 communi hoc non sit licitum. Vnde dicitur 'nouo more'²⁶.

14. *Quamuis triste usque crimen non abducit.* In quo casu etiam eo non
 abrenuntiante posset ibi alius ordinari, ut d.l. Postquam²⁷. Vsque *sumptus*
 75 *ei debiti de eadem ecclesia ministrentur.* Simile uidetur illud quod alibi legitur,
 infra C.xxxii. q.vii. Quod interrogasti²⁸. Vsque *ecclesiasticarum rerum curam*
gerere. Hinc collige electum res ecclesie posse administrare. Clericos non
 dicimus eum posse deponere, supra d.xxiii. In nomine Domini²⁹. Vsque *qui*
etiam episcopo. Sic construe: qui debeat consecrari loco eius qui tunc egrotat
 80 si fuerit superstes uiuenti episcopo, idest si post illum uixerit.

17. *Petisti usque ordinabis illum episcopum.* Secundum quorundam
 sententiam duo specialia notantur in hoc c.³⁰ Primum est illud quod
 concessum fuit huic ut sibi uiuenti et non abrenuntianti ordinaret
 coepiscopum; secundum quod eum debebat mortis sue tempore dum
 85 ageret in nouissimis sibi successorem designare, quod de iure communi
 non licet. Sed hoc non uidetur stare posse. Nam si eum sibi ordinaret
 coepiscopum igitur certum esset quod ei deberet succedere nec esset iterum

64 et¹] etiam A] si in *add.* P 65 frater] super Lr 66 non²] nec Ba A La P 67 fuit]
 fuerat Ba 69 sic *om.* A 70 fuit] fuerit A P ei *om.* Lr nec] set Lr Lp^{Pc}
 sed] quod Ba La A Rc R P 73 *triste om.* Lr usque] *quia add.* Rc 74 ibi] ei Lr Lp
 ut] supra *add.* A 75 alibi] illuc Lr 77 Clericos] uero *add.* Lp] autem *add.* Ba A La
 Rc R P 78 posse *om.* Ba 79 tunc] nunc Ba A La Rc R P 80 uiuenti] illi Lp^{Pc}
 Ba A Rc R P episcopo] clerico Lr idest] uel R illum] eum Ba A La Rc R P
 83 fuit] fuerat R ordinaret - 84 dum *om.* Lr Lp^{ac} 84 quod] ut Ba debebat]
 debuit Ba tempore *om.* A 85 nouissimis] extremis Ba designare] assignauit Lr
 Lp^{ac} 86 non¹ *om.* Rc uidetur *om.* R sibi *om.* Lp 87 igitur] sibi A *om.* La Rc
 igitur certum] ergo uerum Lp certum *om.* Rc P iterum] rationi Rc

²⁴C.7 q.1 c.17 ²⁵C.7 q.1 c.18 ²⁶Cf. SL C.7 q. 1 c.12 v. *Non tantum usque nouo more*
²⁷D.50 c.11 ²⁸C.32 q.7 c.18 ²⁹D.23 c.1; cf. SL C.7 q. 1 c.14 v. v. *rerum curam gerere* ³⁰C.7
 q.1 c.17

consecrandus. Quid est ergo quod dicit 'successorem tibi designa et ad nos ueniat consecrandus'³¹? Sed qui hanc primo uoluerunt opinionem
 90 fingere, errorem suum sic tueri nituntur dicentes: tibi successorem designa, idest designatum et constitutum tibi esse ostendas. Et illud sic exponunt: 'huc ueniat ordinandus', idest in ordinatione confirmandus uel in archiepiscopum consecrandus. Supra enim fuerat tantum simpliciter ordinatus episcopus. Nobis uero inspecta mente capituli unum dumtaxat
 95 uidetur hic speciale notari, scilicet quod specialiter ei fuit concessum sicut dicit littera, ut mortis sue tempore sibi successorem eligeret, quod de iure communi non licet, ut infra C.viii. q.i. Plerique³². Quod circa principium capituli dicitur 'ordinabis illum episcopum' idest superintendentem quasi coadiutorem sicut series littere sequentis declarat et alludit ethimologie
 100 uocabuli, sicut sacerdotes dicuntur crismate infirmos tangere, idest unctione. Nam crisma grece, latine unctio dicitur, ut supra d.xcv. Illud³³. Vsque *hoc nulla ratione concedi patimur*. Hoc forte fit ob uite breuitatem ut uolens abrenuntiare non possit. Tales enim non diutius solent uiuere, ut infra C.xiiii. q.ii. Illud³⁴; nam quod antiquatur et senescit prope interitum
 105 est. Antiquatio enim et senectus prenuntii sunt mortis. Secus uero est in egritudine grauato, nam tales diu solent languendo uiuere. Et forte huiusmodi uel similis consideratio causam dedit edicto³⁵.

18. *Quia frater usque adhiberi personam*. Huic capitulo duo signantur contraria, supra d.xxxviii. c.i.³⁶ contra et d.lxxiiii. Episcoporum³⁷, contra.
 110 Sed primum contrarium sic soluitur: aliud est enim propter simplicitatem impedire promouendum, aliud est deicere iam promotum. In primo casu

88 successorem] ecclesie *praem*. Lr successorem- consecrandus] presentibus cunctis tibi successorem designa, ut huc ueniat ordinandus F designa] designo A 89 consecrandus] Primo in ecclesia in qua consecratus fuit perpetuo esse deberet ut supra di. Hoc sanctorum (D.70 c.2), ergo non esset in uoluntate Bonifacii uidetur ei succederet quid est ergo quod sequitur et in tua uoluntate *add*. Lp (*fol.31vb margine b*) primo *om*. Lr uoluerunt] uolunt Lr] uoluerant R 91 constitutum tibi] tibi designatum Lr Lp^{ac} tibi esse *om*. A tibi] te Rc esse] designa uel *add*. Lr 92 huc *om*. R 93 Supra] Si R fuerat *om*. R tantum] tamen Rc 95 fuit] fuerit R 98 ordinabis] ordinatum P 100 crismate *om*. Lr Lp^{ac} tangere idest *om*. Lr Lp^{ac} 101 Nam - dicitur *om*. Ba grece latine *om*. Lr Lp^{ac} *hoc*] *hic* A 103 enim non diutius *om*. Lr Lp^{ac} 104 xiiii] xiii A 107 uel] et A 108 *frater*] *super* Rc 109 supra - Episcoporum, contra *om*. Ba contra¹ *om*. A 110 enim *om*. Ba A La Rc R P propter *om*. Lr Lp A La Rc R simplicitatem] simplicitate P

³¹C.7 q.1 c.17 § 1 ³²C.8 q.1 c.5; cf. SL C.7 q. 1 c.14 v. *Petisti* ³³D.95 c.3 ³⁴C.13 q.2 c.5
³⁵Cf. SL C.7 q.1 c.17 v. *hoc nulla ratione concedi patimur* ³⁶D.39 c.1 ³⁷D.74 c.5

loquitur ibi et in secundo hic. Quod uero secundo loco opponitur de simplici archidiacono non obuiat. Licet enim propter simplicitatem archidiaconus deponatur, non tamen episcopus. Diuersitatis autem hec est ratio, quia
 115 totum officium archidiaconi ex administratione rerum secularium pendet. Vnde si ibi inuenitur simplex et minus sufficiens quasi omnino inutilis deponitur, ut ibi, uel ideo quia archidiaconus debet esse oculus episcopi, ut supra d.xxiii. Diaconi³⁸. Vnde non debet esse ignorantie tenebris obuolutus; nam alias cum cecus ceco ducatum prestaret, ambo in foueam cadunt³⁹.
 120 Episcopi autem officium in duobus consistit, in administratione spiritualium maxime et in prouidentia temporalium secundario. Vnde si in hac parte simplex inuenitur, dabitur ei coadiutor qui eius insufficientiam suppleat, ut in Institutionum lib. i. t. de curatoribus, l. i. § Furiosi quoque⁴⁰.

19. *Non oportet.* De eo episcopo loquitur hic qui causa leuitatis⁴¹ transit. Vnde non uidetur consentire § Illud uero facit⁴² ad § Si quis episcopus, infra e. q.⁴³, ubi de ambitione agitur.

25. *Episcopum usque neque si a populis fuerit uiolenter attractus.* Hinc collige quod ubi aliquorum consensus requiritur, non ualet nisi fuerit canonicus, arg. ut supra d.xcii. Si quis episcopus uacans⁴⁴, C.xvi q.ii Si quis abbas⁴⁵, C.xxv. q.v. Notificasti⁴⁶, d.lxxxviii. c.i.⁴⁷

28. *Episcopus in diocesi usque amotis hiis.* Et nota quod hii ideo puniuntur quia permiserunt se a talibus promoueri uel ad iniuriam ordinatoris, ut supra d.lxx. c.i.⁴⁸ Ex dispensatione tamen possent tolerari ut infra C. prox. q.ii. Lugdunensis⁴⁹. Vsque *altaris tantum consecratione manente.* Sed queritur quare clerici non a suo episcopo ordinati deponentur cum altaria ab extraneis similiter consecrata non execrentur. Sed impromptu est diuersitatis ratio, quia in clericis culpa potest transgressionis notari qui in contemptu canonum permiserunt sibi ab extraneis manus imponi, quod in altaribus

112 ibi *om.* Lr Lp^{ac} et *om.* A R 114 deponatur] deponetur A 118 xxiii.] xciii. Lp^{pc} A La Rc 119 cadunt] caderent A La Rc R 124 loquitur] agitur Ba A La Rc R P transit *om.* Lr Lp^{ac} 125 consentire] constare Lr 127 *neque om.* Lp *populis] appellatum Lp] populo A uiolenter om.* Lp 129 supra] arg. *add.* A uacans *om.* Ba 130 xxv] xxxv A La Rc lxxxviii] lxxix A 131 *amotis] admonitis Lr Lp* 134 prox.] xx. R 135 quare] episcopalis alicuius *add.* Lp quare clerici] episcopi Lr a non *tr.* A deponentur] deponuntur A 137 notari *om.* Lr Lp^{ac}

³⁸D.93 c.11 ³⁹Mt 15,14; cf. SL C.7 q.1 c.18 v. *dispositionibus eius* ⁴⁰Inst. 1.23.3 ⁴¹Cf. Juncker, 'Die Summa', 345-347 ⁴²D.71 p.c.18 ⁴³C.7 q.1 c.31 ⁴⁴D.92 c.8 ⁴⁵C.18 q.2 c.15 ⁴⁶C.33 q.5 c.2; cf. SL C.7 q.1 c.25 v. *a populis attractus* ⁴⁷D.89 c.1 ⁴⁸D.70 c.1 ⁴⁹C.9 q.2 c.10

140 notari non potest que non facit execratione digna nisi pactione interposita,
 ut supra C.i. q.iiii. Ecclesia que pactione⁵⁰. Quod uero hic dicitur, tales
 ordinatores uno anno debere a missarum celebratione suspendi, contrarium
 uidetur ei quod dicit tales perpetuo deponendos, ut infra C.viii. q.iii.
 Nullum⁵¹. Sed hic illius pene fit additio uel istud de benignitate ecclesie,
 illud uero de canonum rigore loquitur et iure stricto⁵².

145 29. *Si quis in clero usque dum potius secularibus studet lucris.* Hinc potest
 solutionem colligere. Si enim causa studii uel peregrinationis uel cuiuslibet
 honeste rei defuerit clericus, non debet ei imputari⁵³. Non enim dicitur
 deesse ecclesie qui causa honesta deest. Vsque *triennio*. Per hoc uolunt
 quidam colligere quod propter absentiam debet deponi clericus et alius ei
 150 substitui cum ecclesia tanto tempore uacare non debeat et officiis destitui, ut
 supra d.xxxiii. Communiter⁵⁴ et infra C.e. q.ii. c. ult.⁵⁵

30. *Remoto usque et te precipue frater Ascanie oportet eligere.* Et nota quod
 archiepiscopo electio episcopi facienda conceditur ut eius liberamine is
 preponatur aliis qui maioribus iuuatur studiis et meritis, ut supra d. lxiii. c.
 155 ult.⁵⁶ Vel tunc hoc locum habet cum clerus uel nullum uel non idoneum uult
 eligere, ut infra C.ix. q.ii. Cum simus⁵⁷. Vel dicitur archiepiscopus eligere
 episcopum idest electum consecrare; nam electionis nomen late patet. Vsque
iniuriam Dei. Ordo littere: ideo quasi te obiurgabimus quod, idest quia
 didicerimus aliquid subaudi esse admissum, idest factum ad iniuriam Dei et
 160 hoc per te. *A quo specialiter gratia sacerdotalium dignitatum*, idest sacerdotalis
 gratia gratis danda quasi erat regenda⁵⁸.

139 pactione] pactione A 142 deponendos] disponendos Lr viii.] viii. R P iii.]
 ii. A R P 144 uero om. Lp et om. A 145 dum potius] dummodo Lr Lp 146 Si]
 Quod praem. Rc P Si enim] Quod si Ba cuiuslibet] alicuius A 147 ei om. Lr
 Lp^{ac} Non - 148 deest om. P 148 honesta] honestatis Ba 149 propter] huiusmodi
 add. Lp A La Rc P debet] debeat A 150 destitui] sustinui Lr Lp^{ac} 151 xxxiii.]
 xxxiiii. A Communiter] Communionem Lr Lp et om. A 152 frater] super R
 Ascanie] Ascanie A quod] hic add. A La Rc R P 153 conceditur] /// in duabus ///
 metropolitano /// add. Lp (fol. 32ra in margine)] quia forte uota eligentium in duas partes se
 diuiserant, quo casu metropolitano electio facienda conceditur add. A La Rc R P eius]
 eius Rc R 154 iuuatur] iuuantur Lr 155 Vel] Et A cum] ut A clerus]
 clericus Lr Lp A 157 patet] uagatur Ba A Rc P] euagat R Vsque] qui add. R] quod
 add. A P 158 ideo om. Ba 160 gratia] supra Lr Lp

⁵⁰C.1 q.4 c.11 ⁵¹C.9 q.3 c.7 ⁵²Cf. SL C.7 q.1 c.25 v. *uno anno* ⁵³Cf. SL C.7 q.1 c.25 v.
Si quis in clero usque potius secularibus litteris ⁵⁴D.33 c.3 ⁵⁵C.7 q.2 c.2 ⁵⁶D.63 c.36
⁵⁷C.9 q.3 c.3 ⁵⁸Cf. SL C.7 q. 1 c. 30

34. *Mutationes usque non enim transit de ciuitate*, idest non incidit in canonem ambitiose transeuntium, ut infra C.xv. q.i. Merito queritur⁵⁹. Et nota quod propter bona adiuncta fictione canonis dicitur aliquid non esse uel fieri quod tamen est uel fit ut hic et supra d.l. Ferrum de terra⁶⁰ et C.xxxii. q.i. Si quis⁶¹, Apud omnipotentem⁶², ut econtra dicitur aliquid esse quod non est propter mala adiuncta, ut supra C.ii. q.vii. Paulus dicit⁶³. Vsque *sine sacrosancte Romane ecclesie auctoritate*. Hoc ideo dicitur quia episcoporum mutatio inter eas causas connumeratur que soli summo pontifice sunt concessae⁶⁴, ut est episcoporum depositio, ut supra C.iii. q.vi. Quamuis⁶⁵ et questio fidei ut infra C.xxiii. q.i. Quociens⁶⁶.

35. *Scias frater usque nam plurimorum utilitas*. Hinc potes colligere causam constitutionis presentis, quare scilicet episcopus non possit fieri monachus, quia in monasterio tantum priuate utilitati seruatur, in episcopatu uero plurimorum utilitas agitur, que priuate, ut hic dicitur, est preponenda. Vsque *causa utilitatis*. Subaudi communis unde et subditur, 'quotiens communis'.

36. *Omnis qui gemebat usque si rex piissimus sciret peccatum esse*. Hinc collige ratione facientis presumendum esse aliquid esse bonum. Similia infra C.ix. q.ii. Lugdunensis⁶⁷, d.xxxvii. c. Qui de mensa et uino⁶⁸, d.xl. Non nos⁶⁹, C.xi. q.iii. Absit⁷⁰, C.v. q.v. Non omnis⁷¹. Vsque *negant misericordiam*.

163 Et *om.* **Ba R** 164 quod - canonis *om.* **Ba** aliquid *om.* **Rc** 165 uel] et **Ba A La Rc R P** ut] et **Ba** 168 *ecclesie*] *sedis* **F** 169 causas] ponitur et *add.* **A La Rc R P** 174 seruatur] seruit **Ba A**] seruitur **R P** episcopatu] episcoporum **P** 176 subditur] subauditur **Lp** 177 *qui*] *uetat enim add.* **R** *sciret peccatum esse om.* **R** 178 Similia] arg. *add.* **A** 179 d.xxxvii.] supra *praem.* **A** d.xl.] supra *praem.* **A** 180 *misericordiam*] Hic duos casus assignat. Erant quidam archiepiscopi qui dicerent episcopos non esse mutandos etiamsi populi essent aliqui qui non habeant talem episcopum qui eos docere, instruere possit, propter quod peterent de alia ecclesia episcopum meliorem. Certe tales negabant misericordiam necessitantem patientibus. Item alius casus. Aliqui episcopi hostili persecutione de suis episcopatibus eiecti erant, quos quidam metropolitani in suis prouinciis intronizare nolebant cum haberent aliquas uacantes ecclesias episcopales; et isti quidem negabant misericordiam necessitantem patientibus. Viam littere sic percurrere: negat misericordiam necessitantem patientibus. 'Qui populis indigentibus diuini(m) misteriis et non habentibus proprium episcopum', talem scilicet qui eos perficere instruat, nolunt mittere eis episcopum doctorem uel potiore uel utiliore, illum dico non sponte transeuntem, idest transire nolentem *add.* **Ba**

⁵⁹C.15 q.1 c.1 ⁶⁰D.50 c.18 ⁶¹C.32 q.1 c.4 ⁶²C.32 q.1 c.10 ⁶³C.2 q.7 c.28; Cf. SL C.7 q. 1 c. 34 v. *non transit* ⁶⁴Cf. SL C.7 q. 1 c. 34 v. *auctoritate* ⁶⁵C.2 q.6 c.16 ⁶⁶C.24 q.1 c.12 ⁶⁷C.9 q.2 c.10 ⁶⁸D.37 c.11 ⁶⁹D.40 c.1 ⁷⁰C.11 q.3 c.14 ⁷¹C.5 q.5 c.2; df. SL C.7 q. 1 c. 36 v. *Omnis usque rex piissimus*

Ab hoc loco usque in fine capituli duo casus ponuntur prout in summis distinguitur. Vsque *licet minor sit*, illa scilicet ciuitas in qua est, propter quod uidetur quod si eum negarent maiori ciuitati episcopum suum petenti, non uiderentur negare misericordiam cum minores non dicantur maioribus
 185 misericordiam facere sed potius econuerso contingat. Vel *licet sit minor*, illa ad quam uocatur et mutatur episcopus, minor dico non dignitatis titulo sed potius frequentia populi. Vsque *qui eos regat*. Si dicatur quod istorum episcopus diem extremum clauserat et ita ex toto erat illorum uiduata ecclesia, planum est quod dicitur. Tunc enim bene alium poterant sibi eligere
 190 unumcumque in prelatum, sed secundum sensum littere uidetur quod episcopum habebant sed simplicem, in quo casu de uoluntate illius posset ipse aliam accipere ecclesiam si esset electus et permetteret ut doctior ueniret ad suam.

37. *Episcopus de loco usque decreto pro eo clericorum et laicorum*, non quod
 195 omnes laici debeant subscribere sed potiores, ut supra d.lxii. Vota ciuium⁷² et supra C.i. q.vi. Si quis autem⁷³. Vel forte consuetudinem tangit ecclesiarum⁷⁴.

38. *Episcopi usque in grado suo suscipiantur*. Ad eandem enim mutuam honorificentiam exhibendam nos admonet Apostolus dicens: 'honoribus inuicem preuenientes'⁷⁵.

200 39. *Sicut alterius usque aut disponi*. Hinc habes quod magis uiro quam parentibus tenetur mulier obedire etsi de regali sit orta progenie et longe se inferiori nupserit. Vsque *nec iudicari*, idest corrigi et uerberari et hoc pro leuibus et minimis commissis; nam si enormia committeret mulier a iudice

181 Ab hoc loco *om.* **La** in fine] ad finem **A La Rc R** 183 non] nam **Rc** 184 non] uero **Lr Lp** 185 sed] uel **Lr Lp** 186 mutatur] inuitatur **La Rc** 187 *regat*] *instruat* **F** 188 episcopus] prelatus **R** clauserat] clausit **R** ita] ideo **Ba** toto] eo **Ba** illorum *om.* **Ba A**] istorum **Lp La Rc R P** 189 poterant] potest **Ba**] potuerunt **R** 190 unumcumque] unum **Lp**] unusquisque **R** sensum] seriem **A La Rc R P** 191 de *om.* **Lr Lp** 192 ipse] ratione **R** accipere] excipere **R** et] ut **Lr Lp** 193 suam] ecclesiam *add.* **Ba** 194 *Episcopus*] *Primo* **R** non quod] numquid **Lr**] non quam **Lp**] nunquam **Ba La R** 195 potiores] potius **Lp** lxii] lxiii **A La Rc R P** 197 enim] etiam **A La Rc** 198 exhibendam] habendam **Lp** Apostolus] et hortatur *add.* **Ba A La Rc R P** 199 preuenientes] prouenientes **Lp** 200 *aut om.* **R** *disponi*] *uidetur add.* **Lp**] *deponi* **R** Hinc] Vnde *praem.* **Ba A La Rc R P** habes] habemus **R** 201 etsi] etiam si **A R P** et *om.* **Lr Lp** 203 et minimis] minimisque **A** mulier] tunc *praem.* **Ba**

⁷²D.63 c.27
12,10

⁷³C.1 q.6 c.1

⁷⁴Cf. SL C.7 q. 1 c.37 v. *Episcopus de loco usque decreto*

⁷⁵Rm

205 conuicta puniretur. Vsque *regulariter*. Hinc uidetur posse colligi eam que
 210 infra tempus luctus nubit esse infamem. Sic enim exponitur illud Apostoli,
 quod eas ab infamia uidetur excusare in Domino, id est *regulariter*. Non
 ergo secundum Apostolum nubunt cum contra regulas principum; nam
 tenendum est quod leges precipiunt cum eis canones non contradicunt
 expresse, ut supra d.x. c.i.⁷⁶ Et hoc quidem dixerunt ueteres 'et patres
 215 nostri narrauerunt nobis'⁷⁷. Sed dicimus hoc sophisticè hinc elici et per
 ignorantiam hoc esse dictum. Cum enim Apostolus dicat: 'mortuo uiro
 soluta est mulier a lege uiri, nubat cui uult tantum in Domino'⁷⁸, idest uiro
 sue religionis et sine suspitione turpitudinis, ut tali nubat cuius copula
 non sit ei secundum canones interdicta. Ergo per licentiam et auctoritatem
 215 Apostoli eius infamia aboletur, ut in Extra. c. In litteris quas tua nobis
 destinauit fraternitas⁷⁹.

40. *Eum qui usque se prouehi consenserit*. Subaudi episcopo promouenti
 cuius auctoritate excusatur ne amittat archidiaconatum proprium, dimisso
 tamen alieno cum alias utrumque deberet amittere, ut supra C.iii. q.ii.
 220 Audiuimus⁸⁰. Vnde hinc colligitur quod maioris auctoritas delinquentes
 excusat ut supra d.xxviii. Diaconi⁸¹, d.lxiii. Salonitane⁸², C.xiiii. q.v. Dixit
 Dominus⁸³, C.xxiii. q.v. Miles⁸⁴; contra C.xii. q.ii. Quicumque⁸⁵, C.xvi. q.i.
 In canonibus⁸⁶, C.xvi. q.vii. c.i.⁸⁷, d.lxxx. Si quis sine⁸⁸, C.xxii q.v. c.i.⁸⁹, C.i.
 q.iii. Peruenit⁹⁰.

225 41. *In apibus usque singuli ecclesiarum episcopi*. Quod hic dicitur *regulariter*
 optinet. Causa tamen iusta et rationabili suadente unus episcopus duas
 potest habere ecclesias, ut infra C.xvi. q.i. Et temporis qualitas⁹¹, ut
 infra C.xxi. q.i. Relatio⁹². Vsque *singuli archidiaconi*. Nec hoc ideo dicitur

204 conuicta] commissa Lp^{ac} Vsque] *idest add.* A eam] etiam A 205 Sic *om.* Lr
 enim *om.* Lr Lp^{pc} Ba 206 excusare] et *add.* Lr] *idest add.* Lp 207 nubunt] nubent A
 cum] tunc Lr nam *om.* A 208 contradicunt] contradicant A 209 quidem]
 quod Rc ueteres *om.* Lr Lp^{ac} 213 suspitione] sue *add.* R cuius] huiusmodi R
 copula] culpa Lr Lp 214 secundum] contra Lr Lp 215 eius *om.* P 216 destinauit]
 delegauit R 217 *Eum qui om.* Lr Lp *consenserit] interserit* Lr 220 Vnde] Vsque Lr
 221 supra] arg. A 222 contra *om.* Lr Lp R 223 C.xvi.] C. xvi. A 226 et] *idest* A
 227-228 ut infra] et A R

⁷⁶D.10 c.1 ⁷⁷Ps 77,3; cf. Ps 43,2. Cf. supra C.7 q.1 c. 1, n. 1 et infra C. 11 q. 1 c.27 n. 39; C.11
 q. 3 c. 36 n. 166. ⁷⁸1 Cor 7,39; cf. Rm 7,2 ⁷⁹1 Comp. 4.22.1 (=X 4.21.4, Super illa), JL
 14219; cf. SL C.7 q. 1 c.39 ⁸⁰C.3 q.2 c.4 ⁸¹D.28 c.8 ⁸²D.63 c.24 ⁸³C.14 q.5 c.12
⁸⁴C.23 q.5 c.13 ⁸⁵C.12 q.2 c.4 ⁸⁶C.16 q.7 c.57 ⁸⁷C.16 q.7. c.1 ⁸⁸D.81 c.4 ⁸⁹C.22
 q.5 c.1; cf. SL C.7 q. 1 c. 40 ⁹⁰C.1 q.3 c.13 ⁹¹C.16 q.1 c.48 ⁹²C.21 q.1 c.5

quod in una ecclesia non possint esse plures archidiaconi, sed ne in uno
 230 archidiaconatu sint plures. Sicut enim de communi iure nullus potest habere
 duas ecclesias, ut C.xxi q.i. c.i.⁹³ et d.lxx. Sanctorum canonum⁹⁴, ita uni
 ecclesie non debent plures preponi, ut infra C.xxi. q.ii. Sicut in una⁹⁵.

42. *Pastoralis*. Propter corruptam litteram quidam solebant hic diuersa
 fingere. Cum enim in titulo inueniatur 'Iacobo episcopo' et in capitulo
 235 dicatur 'Ioannem' uidebatur quibusdam difficile et obscurum c. Sed in
 origine querenda est aque puritas et rei ueritas inuestiganda quam in riuulis
 pecora turbauerunt. In originali uero legentes inuenimus Gregorium Ioanni
 scripsisse qui erat Lesimane⁹⁶ ecclesie episcopus qui, dum non posset
 propter hostium furorem diutius remanere, auctoritate apostolica transtulit
 240 se ad Squillacinam⁹⁷ ecclesiam cuius ei fuit officium uisitationis commissum.
 Vsque *Lesimane ecclesie episcopum*. Subaudi quondam. Vsque *cardinalem*, idest
 proprium; uel rectorem, idest uisitatorem a cardine, idest regimine dictum.
 Vsque *licet ab ecclesia tua*, scilicet Lesimana cuius fuerat episcopus. Vsque
 245 *aliam*, scilicet Squillacinam. Vsque *ad priorem statum contigerit reuocari*. Hinc
 collige quod id quod ob causam est statutum, cessante causa cessare debet,
 ut supra C.i. q.ult. Quod pro remedio⁹⁸ et infra C.xxxv. q.v. Ad sedem⁹⁹;
 contra C.xxxii. q.vii. Tantum¹⁰⁰.

43. *Eos sacerdotes usque quamdiu successor eius*. Sed queritur an successore
 defuncto de iure suo possit ipse ecclesiam petere. Et quidam sic sentiunt
 250 et hec est quorundam opinio. Nos uero dicimus quod de misericordia et
 benignitate ecclesiastica poterit ei dari ecclesia. Ipse uero eam tamquam
 sibi debitam petere non ualet. 'Quamdiu uero' ideo dicit quia eo uiuente
 nullatenus ei poterit dari et hoc ea ratione poterit probari. Videmus enim

229 ne *om.* Lr Lp^{ac} 230 sint plures *om.* Ba 233 hic] hinc Lr Lp *om.* R diuersa]
 uaria et *praem.* Ba A La Rc P] uarias R 235 dicatur] inueniatur A Ioannem] Ioanni A
 236 origine] originale Lp 237 uero] ergo Ba AP^c La Rc R P 238 qui dum] quidem
 R non *om.* Rc posset] ibi *add.* Ba A La Rc R P 239 remanere] immorari Lp La
 P] manere Ba] morari A Rc] *om.* R 240 ei] ecclesie Ba fuit *om.* P 241 ecclesie]
 ciuitatis F 242 regimine] a *praem.* Lp 243 Vsque] Neque Lr Lp^{ac} ab ecclesia *om.* F
 244 Squillacinam] Squalancinam Lp 245 causa] iam A 246 C.i. - sedem *om.* Lr
 247 contra] et *add.* A 248 Eos] Hos R 249 sentiunt] seruant Rc 252 Quamdiu]
 Tamdiu P 253 poterit] potest A

⁹³C.21 q.1 c.1 ⁹⁴D.70 c.2 ⁹⁵C.21 q.2 c.4; cf. SL C.7 q. 1 c. 40 v. *singuli episcopi, singuli archidiaconi*
⁹⁶Agitur forsitan de ecclesia Lesinensi, prope Beneuentum. Cf. *Annuario Pontificum* 2004, p. 971. ⁹⁷Pagus Calabriae in Italia meridionali, hodie Squillace, prope Bisignanum locus originis Simonis. ⁹⁸C.1 q.7 c.7 ⁹⁹C.35 q.5 c.2 ¹⁰⁰C.32 q.7 c.27; cf. SL C.7 q. 1 c.42

255 quod cum mulier per fornicationem a uiro recedit, quamdiu iacet in crimine
 non potest a uiro exigere debitum nec ei uir potest etiam spontaneus
 reddere, ut C.xxxii. q.i. Si quis¹⁰¹. Numquid tamen acta penitentia poterit
 eum ad debitum sibi soluendum cogere uel ille tenebitur ad eam reddere?
 Nequaquam ut infra C.xxxii. q.i. De Benedicto¹⁰² et in Extra. c. Significasti¹⁰³.

45. *Hoc nequaquam usque descendit uitam.* Hec satis proprie dicitur. In
 260 monachali enim habitu descensus est et religionis et dignitatis. Vsque *ad*
episcopatum reuertit. De constitutione huius canonis queritur quare episcopus
 factus monachus non possit iterum ad eiusdem in quo prius fuerat uel
 alterius episcopatus regimen promoueri, cum et monachus episcopus
 possit fieri, ut infra C.viii. q.i. In scripturis¹⁰⁴. Solutio: hoc fit propter
 265 presumptionem canonis. Presumitur enim non causa religionis maioris sed
 propter conscientiam occulti criminis hoc facere. Non enim magis proficit
 in monasterio ubi priuate utilitati studet quam in episcopatu ubi multorum
 commodo operatur, ut supra C.vii. q.i. Scias frater¹⁰⁵. Hec est etiam ratio
 quare licet clerico etiam inuito episcopo ad monasterium conuolare, ut infra
 270 C.xviii. q.ii. Due¹⁰⁶ et non licet hoc episcopo nisi licentia summi pontificis¹⁰⁷
 ut ex secundo et tertio c. potest colligi.

48. (p.c.) *Hoc tunc usque ossa fortes.* Super illum locum psalmi¹⁰⁸ hoc dicit
 Augustinus: 'ossa mea sicut cremium aruerunt'¹⁰⁹. Ecclesia enim habet
 fortes et in fide robustos. Habet etiam infirmos et in fide debiles. Cum
 275 enim infirma membra scandalizantur ecclesie in fide tunc compatiuntur
 ossa, idest fortes, et per compassionem affliguntur. Vnde Apostolus: 'quis
 infirmatur et ego non infirmor? quis scandalizatur et ego non uror?'¹¹⁰
 Vnde et hic subditur 'quorum ossium' idest fortium. Per ossa significantur

256 ut] infra *add.* **A** 257 reddere] redire **Lp A La Rc P** 259 descendit] *in add.* **Ba**
 Hec] Hoc **A** 260 enim *om.* **A R** et¹ *om.* **A** 261 episcopatum] pontificatum **F** De-
 canonis *om.* **P** constitutione] consuetudine **Ba**] constitutionibus **R** quare] cur **Ba A**
La Rc R *add.* **P** 262 iterum *om.* **R** 263 episcopatus] uel alterius **Lr** cum] quia **R**
 265 enim] eum *add.* **A La Rc R** 267 ubi *om.* **Lr** 268 C.vii.] C.e. **A** etiam *om.* **A**
 270 Due] sunt leges *add.* **Lp Ba A La Rc R P** 273 Augustinus] ubi dicitur *add.* **Ba A La**
Rc R P habet] ossa idest *add.* **Ba A La Rc R P** 274 etiam] et **A** Cum] tunc
Ba 275 enim] autem **Ba A La Rc R P** tunc] cum *praem.* **Ba^{Pc}**] eis *add.* **Ba A La Rc R P**
 278 significantur] significatorum **Lp A Ba Rc om. R**

¹⁰¹C.32 q.1 c.4 ¹⁰²C.32 q.1 c.5 ¹⁰³1 Comp. 4.20.4 (=X 4.19.4), JL 14107; cf. SL C.7 q.
 1 c.43 v. *Eos usque quamdiu successor* ¹⁰⁴C.8 q.1 c.9 ¹⁰⁵C.7 q.1 c.35 ¹⁰⁶C.19 q.2
 c.2 ¹⁰⁷Cf. SL C.7 q. 1 c. 45 v. *Hoc nequaquam usque reuertit* ¹⁰⁸Ps 101 ¹⁰⁹Ps 101,4; cf.
 Augustinus Hipponensis, *Enarrationes in Psalmos*, PL 37.1297 ¹¹⁰2 Cor 11,29

illi qui scandalizantur in fide. *Frixorium*, idest pena. *Tantum enim frigitur*,
 280 idest punitur bonus quantum diligit; nam quanto maiorem caritatem quis
 habet tanto magis de peccato delinquentis conteritur, affligitur et ingemiscit.
 Vsque *Abel esse renuit quem Caini malitia non exercet*, idest non potest Abel in
 patientia simulari qui Cain, idest mali, non uult malitiam tolerare. Qui enim
 malos non tolerat ipse sibi per impatientiam testis est sue iniquitatis, ut infra
 285 C.xxiii. q.i. Hec¹¹¹. Vsque *maius malum in separatione bonorum committimus
 quam in coniunctione malorum fugimus*, idest magis peccamus separando nos
 a bonis, licet eis sint mali coniuncti quam sit illud malum quod nos fugimus,
 idest uitare uolumus, ne illud committamus existentes in coniunctione
 malorum¹¹².

290 49. *Ibi adunati usque mortem timuisse*. Subaudi uoluntate; rationis timuit,
 tamen eam et exhorruit uoluntate sensualitatis.

<Q. II>

§ *Quod autem*.

2. *Nuper Foropopulensis usque quod ne scandalum fidelibus*. Hinc collige
 ratione uitandi scandali aliqua esse omittenda, C.xviii. q.ult. Diffinimus¹¹³,
 5 d.l. De hiis uero¹¹⁴, C.xviii. q.ult. Monasteria¹¹⁵, C.ii. q.iii. Presbiter¹¹⁶, C.xx.
 q.ult. § ult.¹¹⁷, C.xxxiii. q.v. Quod Deo¹¹⁸. Vsque *uoces dedisse confusas et
 spumam ore iactasse*. Per hoc enim presumit canon eum esse epilepticum.
 Vnde hinc potest colligi quod per extrinseca intrinseca cognoscuntur, ut
 C.xxxi. q.ii. Si uerum¹¹⁹, C.xxvii. q.i. c.iii.¹²⁰, d.l. Si quis prepostera¹²¹, d.l.
 10 Si quis diaconus¹²², C.xxvi. q.iii. Sciendum¹²³, C.xxvi. q.vii. De hiis uero¹²⁴.

279 fide] sunt *add.* **Lr Ba A Rc**] sunt debiles *add.* **Lp** 280 quanto maiorem] quantam
Lr 281 de *om.* **Lr Lp** affligitur et ingemiscit *om.* **Lr** 282 Abel] Abhely
La] Abeli **A P** 283 simulari] similari **A** mali] boni **A** 290 *Ibi*]
Vbi **A** *mortem*] *minor te* **Ba** 291 tamen - exhorruit *om.* **P**
 <Q. II>
 3 *Foropopulensis om.* **R** *quod om.* **A** 4 uitandi *om.* **Ba** omittenda] ut arg. *add.* **A**
 6 q.v] q.iii. **A** 7 epilepticum] epilenticum **A** 8 Vnde *om.* **P** ut] infra arg. *add.* **A**
 10 xxvi¹] xxiii **R** xxvi²] xxvii **R** q.vii] q.vi. **Rc**

¹¹¹C.23 q.4 c.15 ¹¹²Cf. SL C.7 q. 1 p. c. 48 v. *Hec ... fugimus* ¹¹³C.18 q.2 c.21 ¹¹⁴D.50
 c.34 ¹¹⁵C.18 q.2 c.17 ¹¹⁶C.2 q.5 c.5 ¹¹⁷C.20 q.4 p.c.3 § 2 ¹¹⁸C.33 q.5 c.4 ¹¹⁹C.31
 q.2 c.1 ¹²⁰C.27 q.1 c.3 ¹²¹D.50 c.27 ¹²²D.50 c.29 ¹²³C.26 q.3-4 c.2 ¹²⁴C.26
 q.6 c.9

Vsque *numquam contigisse dicatur*. Hinc collige quod ubi aliquis de enormi crimine habetur suspectus, licet deficiente accusatore mala fama non subsit, cogitur tamen seipsum purgare¹²⁵, supra d.xxxi. c.ult.¹²⁶

11 Vsque - 13 purgare *om. R* 12 non] uero **La** 13 supra - ult. *om.Lr*

¹²⁵Cf. SL C.7 q. 2 c. 2 ¹²⁶D.31 c.14

<CAVSA VIII>

Quidam episcopus agens in extremis etc.

<Q. I>

§ *Quod autem episcopus.* Quid iuris sit circa presentem articulum, quid debeat tenere et in subiectis allegationibus ponitur et in primo paragrapho declaratur. Vnde cum dictum sit: actum ne agas et expositum ne exponas¹,
5 ad sequentia exponenda transimus.

6. *Moises* usque *potuit*. Hinc uolunt quidam colligere quod non semper fuit illicitum aliquem sibi eligere successorem, cum *Moises* hoc uisus fuerit facere potuisse. Et hec est quorundam opinio. Alii uero dicunt hoc numquam fuisse licitum, nec etiam *Moises* hoc potuit facere et sic exponunt quod hic
10 dicitur: *Moises* potuit, si quis potuit, quasi si aliquis hoc posset et *Moises* qui talis et tantus erat, hoc potuisset. Vel potuit de facto, prout credebatur, uel de iure hoc potuit, quia nondum fuerat interdictum. Postposuit tamen ne esset perniciosum exemplum. Vsque *eligitur*. Non a *Moise* sed a Deo, ut infra e. q. Licet² et infra e. q. Si ergo³. Alioquin si eum *Moises* elegisset, non

2 *Quidam om. A Rc R P episcopus om. A R P agens*] *Quidam episcopus agens in extremis, adhuc uiuens successorem sibi querit duobus de causis uel ut eo uiuente successor possideat uel ut post mortem eius locum eius habeat. De prima successione qualiter fieri debeat in superiori Causa perdocuit. De secunda qualiter esse uel non esse ualeat in presenti Causa distinguit ubi interponit de episcopali electione qualiter nec carnaliter fieri nec omnino spontanee debeat suscipi, quomodo qui aliis prefertur in dignitate preesse eis debeat in uita, quod sacramentum pro indemnitate ecclesie ante electionem non sit faciendum. Vt autem hec omnia manifestius elucescant ponit thema et de themate educit questionem dicens add. Ba (Cf. *Summa Rufini*, ed. Singer p. 295) in extremis etc. om. Ba*

<Q. I>

2 *episcopus om. La* Quid] *autem add. Ba R articulum*] et *add. A La Rc R P*
3 *debeat*] *lector add. Ba A La Rc R P* et¹ *om. R* ponitur *om. R* 4 *Vnde*]
Vsque Lp actum] *acta A R* ne agas] *negas Lr Lp^{ac}* 10 *Moises¹*] *hoc add. Ba A La Rc R P* aliquis] *quis A* 11 *Vel*] *Et Ba* de facto] *dum fecit Lr om. R*
prout] uel potuit *praem. Lp^{pc} Ba A La Rc P* 13 *eligitur*] *Subaudi add. Lp^{pc} Ba A La Rc R*
14 *infra*] *prima C. R* si eum] *enim si R*

¹Cf. PL 23, 518. Hieronymus Stridonensis, Dialogus aduersus Pelagianos, c. 24. Deus potest seruire hominem sine peccato. Nugaris, nec meministi illius proverbi : « Actum ne agas ; et in eodem coeno volutaris, immo laterem lavas » ²C.8 q.1 c.15 ³C.8 q.1 c.16

15 ad propositum faceret neque ad hoc ad quod Magister inducit, sed potius
in contrarium. Dicitur eum Moises elegisse quia electionem a Deo factam
populo manifestavit. Et dicitur frequenter res fieri cum innotescit quod
fit⁴, sicut habetur in Apostolo super illum psalmum: 'propter quod et Deus
exaltauit illum et dedit ei'⁵ etc. ubi dicit auctoritas quod propter meritum
20 passionis dedit Pater Filio nomen et honorificentiam quod uocaretur Deus,
non quod ante hoc non haberet, sed potius ideo quia hoc eum habere tunc
prius innotuit. Vsque *etiam ut deteriora taceam*. Dicit rem se tacere quam
tamen exprimit et est color rhetoricus qui dicitur occupatio⁶. Vel forte hoc
ideo dicit quia magis est horribile per se committere simoniam quam si
25 simoniace aliquid alicui proueniret. Nam si quis per se ordines emeret, sine
dispensatione deponitur, ut supra C.i. q.v. c.i.⁷ et C.i. q.i. Erga simoniacos⁸.
Qui uero promouetur simoniace, si eo ignorante data sit pecunia, ex
dispensatione poterit in emptis ordinibus tolerari, ut supra C.i. q.v. c.ult.⁹

8. *Olim usque eius nomen*, idest Christi, ut a Christo christiani, non a
30 Petro petrini uocarentur. Vsque *qui electus ab ecclesia*. Hinc collige quod si
quis eligitur ab ecclesia, cum sciat se dignum, peccat si non accipit curam
regiminis ut ecclesie possit proficere¹⁰.

9. *In scripturis usque mortui sunt*, idest pro Christi fide defendenda se
debent opponere morti¹¹. Nam propheta dicit: 'quid retribuam Domino
35 pro omnibus que retribuit mihi. Calicem salutarem'¹² etc. Vsque *qui*
ualet omnipotentis Dei oues renuit pascere. Et hinc similiter potest colligi
quod si quis dignum se nouit, peccat mortaliter si inuitatus ad ordinem
episcopatus suscipere curam et onus subterfugit. Vsque *si enim*. Probat

15 faceret *om.* Lr Lp^{ac} neque] nec Ba A La Rc R] eius *praem.* R ad¹] ob Ba
ad² *om.* Lp Ba quod] aliquod Lr *om.* Ba 16 Dicitur] tamen *add.* Ba A La Rc R P
17-18 quod fit] que facit Lp 18 in Apostolo] appellatione Lp psalmum] locum Ba
A La Rc R] locum psalmi P 19 etc.] nomen quod est supra omne nomen Ba A La Rc P]
nomen etc. R ubi] usque Lr Lp 20 quod¹] ut Lr Lp 22 prius] primo A La Rc P
23 tamen *om.* R dicitur] nuncupatur Ba A La Rc R P occupatio] hic cupacio R
24 se] semetipsum Ba] ipsum *add.* A La Rc R P 26 supra] infra Lr Lp C.i.²] C.e. A
27 promouetur] promouentur A 28 emptis] episcopalibus Lr Lp] ipsis Ba 30 *qui*
31 nisi P 31 accipit] accipiat A 33 *scripturis*] *scriptis* F 34 retribuam] tribuam Ba
35 que - michi] etc. Lr salutarem] accipiam *add.* Ba A La Rc R P etc. *om.* A R
37 si] sed A ordinem] regimen Ba A La Rc R P

⁴Is 45,23 Cf. D.96 c.10 n.913; C.11 q.3 c.46 n.173. ⁵Ph 2,9 ⁶Seu praeteritio, idest figura
rhetorica omissionis. ⁷C.1 q.5 c.1 ⁸C.1 q.1 c.110; cf. SL C.8 q. 1 c.6 ⁹C.1 q.5 c.3
¹⁰Cf. SL C.8 q.1 c.8 v. *contempnitur* ¹¹Cf. SL C.8 q.1 c.9 v. *mortui sunt* ¹²Ps 113, 12-13;
cf. Ir 25,17

- per similitudinem quod debeant propter religionem communi utilitati
 40 postponere otium. Vsque *se per altaris calculum*. Hoc tunc factum legitur
 quando de immunditia labiorum Isaias conquerebatur, uolauit ad eum unus
 de Seraphim et accepto calculo de altari cum forcibus mundauit labia
 prophete¹³. Calculus significat caritatem, forcibus caritatis duo precepta, Dei
 scilicet et proximi¹⁴.
- 45 10. *Sciendum* usque *si de suo*. Hoc uerbum in mala parte frequenter ponitur
 et tetrakis litteris solet scribi, ut supra C.iii. q.vii. Iudicet¹⁵. Ex diuersis tamen
 adiunctis uariam habet et recipit significationem ut in hoc c. potest denotari.
 Vsque *ex aduerso ergo*, idest a contrario uitio. Et nota quod per contrariorum
 deprehensionem contraria commendantur et econuerso¹⁶.
- 50 11. *Qui episcopatum desiderat*, non ut inde presit et potentior efficiatur;
 nam hoc est confusionem inuenire, ut supra d.xl. Multi¹⁷, sed potius ut inde
 prosit ecclesie, ut supra C.i. q.i. Non est putanda¹⁸. Vsque *nomen est operis*,
 secundum primam institutionem et nominis etimologiam. Hodie uero et
 nomen dignitatis esse uidetur, ut supra d.xciii. Legimus¹⁹ et infra e. q. Illud
 55 inferendum²⁰.
12. *Oportet* usque *pro ingenio*. Vnde Apostolus: 'non potui uobis loqui
 quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus'²¹.
13. *Clemens* usque *singulos releua*. Hinc collige episcopus potius de
 mansuetudine quam de rigore debere clericos iudicare, d.xlv. Licet²²,
 60 C.xxxv. q.ix. Veniam²³, C.xxvi. q.ult. Alligant²⁴, d.lxxxvi. Non satis est²⁵, d.l.

39 propter *om.* R propter religionem] religiosi Ba A La Rc P 41 conquerebatur]
 loquebatur La 42 cum forcibus *om.* Lp forcibus] forcibus Lr 43 Calculus]
 autem *add.* Ba A La Rc R P significat] significabat Ba A La Rc P forcibus] forcibus Lr]
 forcibus Lp] forceps R] uero *add.* A Rc R ubi due erant partes *add.* Ba A La Rc R P caritatis]
 uero *praem.* R precepta] quia nimirum qui ad predicandum mittitur precepto gemine
 caritatis debet esse munitus *add.* Ba A La Rc R P 46 Iudicet] Videlicet Lr Lp^{ac} 47 habet
 et *om.* Lr Lp^{ac} 48 *ex aduerso*] *diuersos* Lr Lp^{ac} 48-49 contrariorum deprehensionem]
 contrariam dispensationem Lp 50 *episcopatum*] *non add.* Lr Lp presit] possit R et
 - 51 potius *om.* R (*omoio.*) efficiatur] appareat Ba A La Rc P 51 inuenire] in celo
add. Lp^{pc} Ba A La Rc P 52 prosit] possit R 58 usque] *per add.* A episcopus]
 episcopus A 59 iudicare] ut arg. *add.* A

¹³Cf. Is 6,6-7 ¹⁴Cf. SL C.8 q.1 c.9 v. *calculum* ¹⁵C.3 q.7 c.4 ¹⁶Cf. SL C.8 q.2 c.10
¹⁷D.40 c.12 ¹⁸C.1 q.1 c.27 ¹⁹D.93 c.24 ²⁰C.8 q.1 c.20 ; Cf. SL C.8 q.1 c.11 v. *Qui*
episcopatum desiderat, nomen est operis ²¹1 Cor 3,1; Cf. SL C.8 q.1 c.12 ²²D.45 c.4 ²³C.35
 q.9 c.5 ²⁴C.26 q.7 c.12 ²⁵D.86 c.14

Ponderet²⁶; contra d.lv. Priscis igitur²⁷, d.lxxvii. c.ult.²⁸, C.i. q.ult. Exigunt²⁹, C.i. q.vii. Donatum³⁰.

14. *Qui uos* usque *Apostoli lege contempta*, illa scilicet in qua *Apostolus* docuit qualis esse debeat eligendus³¹.

65 15. *Licet ergo* usque *et Dominus elegerit*. Hinc collige solutionem illius capituli *Moises*, supra, ea q.³², ut faciat pro ea parte pro qua *Magister* introducit. Non eum ipse elegit, sed *Dominus*. Vsque *attestante populo*. Hinc collige quod si quis uult aliquem accusare de hiis que facta sunt publice in ecclesia, non debet audiri nisi forte probauerit se publicationis tempore non
70 fuisse presentem, d.liiii. Nulli³³, d.lxxxvi. Si expositus³⁴, C.xi. q.iii. Cure sit³⁵, C.xii. q.ii. Qui et humanis³⁶. Vsque *testimonium*, idest famam bonam ut sic per eum facilius infideles conuertantur; nam aliquando propter prelatorum austeritatem et uitam minus honestam mali conuerti recusant, ut infra C.xvi. q.iii. Placuit³⁷.

75 16. *Si ergo* usque *moueri solet*. Hinc collige quod etsi mala quedam non sint, quia tamen mala esse solent, sunt uitanda, C.xvi. q.ii. c.i.³⁸, d.xxviii. De Siracusane³⁹, d.xcviii. Transmarinos⁴⁰, C.xxxi. q.ii. § i.⁴¹ Vsque *et dabis claritatem tuam*, idest clarum et nitidum eum facies apparere ipsum populo commendando. Vel de claritate illa hoc potest intelligi quam *Moisi Dominus*
80 dederat in facie quod non poterant filii *Israel* in eum intendere pre nimia claritate⁴². Vnde et uelum ante faciem suam legitur habuisse quod dicitur huic dedisse per manus impositionem. Vsque *propinquis agrorum et prediorum*

61 Ponderet] unus add. Lp A La Rc R P contra om. Lr igitur] pro sua add. Lp A La Rc R P 62 q.vii.] q. ult. A 63 Qui] Quod Lp] Quos A usque] uersus Ba Apostoli] apostolici Lr Lp illa om. Lr] illi Ba in qua] quibus Ba Apostolus] apostolicus Lr Lp 67 introducit] d. lxxxvi Si expositus (c.9), C.xi. q.iii. Cure sit (c.20), C.xii. q.ii. Qui et humanis (c.24) add. R eum] enim A La Rc R P attestante populo] /// R 68 facta sunt] sunt /// R 69 non om. Ba publicationis] publice communionis Ba non om. R 70 presentem] qui enim solemniter rei gestae eam potius rescindere add. Lp d.liiii.] ut supra arg. praem. A liiii.] liii. A lxxxvi] lxxxvii A La Rc P di. lxxxvi - 71 humanis om. R 76 uitanda] ut arg. add. A 79 Vel] Et A 81 habuisse] superposuisse Ba] sibi posuisse A La Rc R P quod] quam Lr

²⁶D.50 c.14; cf. SL C.8 q.1 c.13 ²⁷D.55 c.1 ²⁸D.77 c.9 ²⁹C.1 q.7 c.18 ³⁰C.1 q.7 c.20 ³¹Cf. Tt 1,7-9; 1 Tm 3,1-7; 8-13; 2 Tm 2,24 ³²C.8 q.1 c.6 ³³D.54 c.2 ³⁴D.87 c.9 ³⁵C.11 q.3 c.20 ³⁶C.12 q.2 c.24 ³⁷C.16 q.3 c.15; cf. SL C.8 q.1 c.15 v. *attestante populo*, *testimonium* ³⁸C.16 q.2 c.1 ³⁹D.28 c.13 ⁴⁰D.98 c.2 ⁴¹C.31 q.2 a.c.1 ⁴²Cf. Nm 27,20; Ex 34,29-35

relinquatur. Hinc collige clericos non posse paterne hereditatis possessionem petere cum in locum filiorum Leui successerunt qui solis decimis erant contenti⁴³, C.xii. q.ii. § De rebus⁴⁴, C.xii. q.i. Clericus⁴⁵, C.xii. q.i. Cui portio⁴⁶; C.xviii. q.i. c.i.⁴⁷, C.xviii. q.ult. Si qua⁴⁸, C.xviii. q.ult. § ult.⁴⁹

18. *Audacter*. Hoc ideo dicit quia audacia est dicere aliquid quod ad Dei impotentiam pertinet, infra C.xxxii. q.v. Si Paulus⁵⁰. Vsque *talis ecclesie iudex datur*. Hinc collige solutionem illius uerbi 'pro meritis subditorum disponitur a Deo uita rectorum', ut supra C.ii. q.vii. c.i.⁵¹, non quod pro meritis aliquorum aliquis fiat malus sed pro meritis malis subditorum permittit Deus eis malum perfici, ut Bur. lib. xv. A merito⁵².

19. *Sunt usque et propter hoc seruitur Deo*. Subaudi tantum uel principaliter; nam secundario pro temporalibus ei tenemur gratias agere quibus ei obligati sumus⁵³.

20. *Illud usque se magis*, idest tantum non aliquam uirtutem consecutos. Hinc collige quod eo ipso hilarescit alicuius opinio quod ad dignitatem episcopalem eligitur, sicut econuerso grauatur alicuius opinio cum contra ipsum accusatio constituitur, ut supra d.lxxxi. Tantis⁵⁴, supra C.i. q.iiii. Tam itaque⁵⁵.

21. *Qualis erit edificatio*. Et nota quod non notatur hic bonus prelatus licet habeat subditos se meliores. Vsque *meliores laicos esse*, idest laicos bonos esse et clericos malos⁵⁶.

23. *Quid autem usque cum possitis*, non de iure sed probabili obiectione. Non ideo minus peccauerunt laici delinquentes, licet uideant clericos peccare. Vsque *quomodo enim*. Hoc non impossibilitatem correptionis ponit

83 *relinquatur*] *hereditas add.* **Ba A Rc R P** possessionem] partem **Ba A La Rc P**] iura
R 85 contenti] ut arg. *add.* **A** q.ii.] q.i. **A** xii.³] xvi. **Lp** Cui] Qui **Lr**
86 portio;] contra *add.* **A La Rc P** 87 dicit *om.* **Lr** 90 disponitur] deponitur **Lr Lp**
a Deo *om.* **Lr Lp^{ac}** uita *om.* **Lr** supra *om.* **A** pro *om.* **Lr Lp** 91 sed] si **Lp**
92 Deus *om.* **Lr Lp** A merito] Qui intra **Lr**] Qui in terra sunt **Lp**] Aiunt **A** 97 quod¹
- alicuius *om.* **Lr** alicuius *om.* **Lp** opinio *om.* **Lp** 99 constituitur] instituitur
Ba A La Rc R P 101 *erit*] *enim* **R** 102 *esse*, idest laicos *om.* **R** 103 et] super **Lr**
clericos] *esse add.* **Lp^{pc} Ba Rc R** 105 Non] *enim add.* **Ba A La R P** peccauerunt]
peccant **A La Rc**

⁴³Cf. Lv 18,20-21; 35 ⁴⁴C.12 q.1 p.c.25 ⁴⁵C.12 q.1 c.5 ⁴⁶C.12 q.1 c.6; cf. SL C.8 q.1 c.16
⁴⁷C.18 q.1 c.1 ⁴⁸C.19 q.3 c.9 ⁴⁹C.19 q.3 c.9 § 1 ⁵⁰C.32 q.5 c.11; cf. SL C.8 q.1 c.18 v. *audacter* ⁵¹C.2 q.7 c.1 ⁵²Bur. 15.38; PL 140.905 ⁵³cf. SL C.8 q.1 c.19 v. *Sunt usque propter hec seruire Deo* ⁵⁴D.81 c.3 ⁵⁵C.1 q.4 c.8 ⁵⁶cf. SL C.8 q.1 c.21 v. *meliores*

sed potius libertatem tollit quod est dicere qua fronte possum peccantes corripere cum tacitus ipse michi respondeam eadem me commisisse que corrigo, ut supra d.xxv. Primum⁵⁷.

<Q. II>

§ Quod autem.

1. *Illud quoque* usque *premierum*. Hic solent quidam querere, cum simonia tribus modis dicatur, a manu, ab obsequio, a lingua, ut supra C.i. q.i. Sunt nonnulli⁵⁸, quare ergo cum pretio uel obsequio interuenientibus pro iusto etiam eum simoniacum faciant, ut hic dicitur et supra C.i. q.i. Quibusdam⁵⁹. Diuersitatis autem hec esse poterit ratio, quia pecunia loco pretii solet interuenire. Vnde uidetur ibi fieri commercium et ex hiis accipientibus prouenit emolumentum. In precibus autem porrectis nichil acquiritur cui preces funduntur⁶⁰.
2. *Dilectissimi* usque *tanto nunc subtiliter*. Hinc collige quod quanto res maior est et quanto dignior tanto subtilius est indaganda, ut infra C.xxxv. q.vi. De parentela⁶¹. Et hoc est contra eos qui asserunt propter fauorem matrimonii admittendas esse seruiles et infames personas, supra C. prox. q.iii. c.ult.⁶² Item collige ante subscriptionem clericos eligentes posse mutare propositum. Postea uero nequaquam, ut supra d.iiii. In istis⁶³ et infra C.xxvi. q.i. Omnes⁶⁴.

107 possum] possunt R

108 tacitus] taciturnus Lp

peccantes] delinquente R

michi om. Lr Lp

<Q. II>

3 *quoque*] *quid* Lr Lp La] *quidem* F usque om. Lr Lp La *premierum* om. La
querere] *primum* add. R 4 dicatur] contrahatur Ba A La R P] scilicet add. A La Rc
P supra] infra Lr Lp om. Ba 6 dicitur et] supra c. i. q. et preces pro iusto oblate
non faciant (faciunt R) simoniam ut add. Ba La Rc R P q.i. om. A 7 autem] etiam
Lp pecunia] uel obsequium add. Rc 8 uidetur] uideretur A 9 acquiritur]
neque add. Lp] acquirit is A La P 10 funduntur] Item hinc collige ante subscriptionem
clericos eligentes posse mutare propositum, postea uero nequaquam, ut supra d.iiii. In istis
(c.3) et infra C.xxvi. q.i. Omnes (C.28 q.1 c.14) add. A (et omittit infra c.2) 11 *Dilectissimi*]
Dilectissimus R *tanto* om. R res] causa Ba 12 quanto om. A Ba La Rc R P
13 asserunt] quod add. Lp 14 matrimonii om. Lp admittendas] ibi add. A La Rc
15 Item] hinc add. Ba La Rc R P Item - 17 Omnes om. A

⁵⁷D.25 c.6 ⁵⁸C.1 q.1 c.114 ⁵⁹C.1 q.1 c.117 ⁶⁰Cf. SL C.8 q.2 c.1 ⁶¹C.35 q.6 c.8; cf.
SL C.8 q.2 c.2 v. *tanto nunc subtiliter* ⁶²C.8 q.3 c.2 ⁶³D.4 c.3 ⁶⁴C.27 q.1 c.36

<Q. III>

§ *Quod autem.*

Et nota quod ante electionem ratione est prohibitum sacramentum inferre, quia uidetur quod ius aliquod sibi uelit aliquis acquirere quod antea non habebat. Que tamen presumptio electione facta locum non habet, ut C.iii. q.ii. c.ii.⁶⁵ Facta uero electione et non confirmata, simoniacum est iuramentum huiusmodi prestare clericis nisi a maiore hoc facere compellatur, ut supra d.xxviii. De Siracusane⁶⁶, nisi in cautionis nomine scriptura intelligatur.

1. *Talia quidem* usque *de memorati uiri testimonio*. Hinc collige unius honeste persone testimonio esse credendum⁶⁷ uel ad fidem uel ad presumptionem faciendam, contra C.xxxiii. q.ii. Admonere⁶⁸, C.iii. q.iii. § Inter⁶⁹, C.ii. q.v. § i.⁷⁰, C.ii. q.iii. Placuit⁷¹; arg. d.lxxxvi. Tanta⁷², d.xcvii. c. ult.⁷³, C.xxxi. q.ii. Si uerum⁷⁴, C.xx. q.iii. Presens⁷⁵, C.xi. q.i. Quicumque⁷⁶.

<Q. III>

3 ratione] ideo **Ba A La Rc R P** est prohibitum] prohibetur **R** inferre] prestare **Ba A La Rc R P** 5-6 C.iii. q.ii. c.ii.] in secundo cap. **A La Rc R P** 6 confirmata] confinata **A** iuramentum] sacramentum **P** 7 a maiore] amore **Lp** 8 xxviii] xxix **A** 9 *quidem om. Ba*] *quod Rc de memorati] demorasti Lp uiri om. Lp uiri* - 10 persone *om. Lr* Hinc - 10 testimonio *om. Lp* collige] colligitur **A** 10 esse] non *praem. Lr Lp* 11 faciendam] ut supra *add. A* contra *om. R* 12 q.iii] q.v **A**

⁶⁵C.3 q.2 c.2 ⁶⁶D.28 c.13 ⁶⁷Cf. SL C.8 q. 3 c.1 v. *testimonio dubitare non possumus* ⁶⁸C.33 q.2 c.8 ⁶⁹C.4 q.3 c.3 §1 ⁷⁰C.2 q.5 c.1 ⁷¹C.2 q.4 c.1 ⁷²D.86 c.24 ⁷³D.97 c.3 ⁷⁴C.31 q.2 c.1 ⁷⁵C.20 q.3 c.4 ⁷⁶C.11 q.1 c.35

<CAVSA IX>

Sententia excommunicationis. Quidam archiepiscopus notatus.

<Q. I>

§ *Quod ordinatio.*

4. *Ab excommunicatis quondam.* Hoc ideo addit quia si numquam fuissent catholici ab eis ordinati nichil accepissent, ut supra C.i. q.ult. Daibertum¹.
 5 *Vsque simoniacos non fuisse constiterit.* Tunc enim in odium ipsorum ordinati ab eis deponentur quod frequenter contingit, ut supra d.lxx. c.i.² Vsque *nisi necessitas*, que quidem legem non habet³, ut infra de con. d.i. Sicut non alii⁴. Et nota quod sunt illa que dispensationem fieri suadent. 'Maxima' uero dicit ideo quia tolerari potest quis mediocri necessitate urgente, promoueri autem non nisi maxima, ut supra C.i. q.ult. Conuenientibus⁵.
 10
 5. *Ordinationes usque irritas esse iudicamus.* Et hoc uerum est si isti non fuerint catholici, quo casu erit ordinatio talium irrita, quoad ordines. Si uero fuerint catholici erit ordinatio irrita quoad executionem. Vsque *eos nescisse dampnatos.* Hinc collige quod qui pretendit ignorantiam eam probare tenetur, C.i. q.i. Si quis⁶, C.iii. q.viii. Indicas⁷, d.lxxxii. Proposuisti⁸.
 15
 6. *Nos in hominem usque nulla prebemus ratione consensum*, scilicet ad confirmationem electionis. Vnde hinc potest colligi quod in confirmatione

2 *Sententia om.* A R P

Quidam-notatus om. Ba A La Rc R P

<Q. I>

2 *Quod*] *autem add.* Lr Lp 3 *quondam om.* R 4 *Daibertum*] *Taibertum* A 7 *d.i.*] *d.c.* A 8 *quod*] *hec add.* A La Rc R P 9 *urgente*] *ut supra C.i. q.ult. c.* *Etsi illa* (q.7 c.23) *add.* Rc 12 *quo* - 13 *catholici om.* R (*omoio.*) *erit*] *esset* Lp *talium om.* Ba *quoad* - 13 *irrita om.* Lr Lp (*omoio.*) 13 *fuerunt*] *fuerint* A 14 *nescisse*] *necesse esse* Lr] *necesse est esse* Lp *qui om.* Lr Lp 15 *tenetur*] *debet* R] *ut arg. add.* A *quis*] *canonicus add.* Ba^{Pc} P *indicas*] *contra add.* Lp Ba A La Rc P lxxxii. *Proposuisti*] lxxiii. *Salonitane* (D.63 c.24) Lr Lp^{ac} *Proposuisti*] *contra add.* Lp^{Pc} Ba A La Rc P 16 *prebemus*] *prohibemus* Lr Lp *etiam add.* Ba 16-17 *ad confirmationem*] *confirmationis* Ba 17 *confirmationem electionis*] *confirmandam electionem* A *confirmatione*] *et consecratione add.* Ba A La Rc R P

¹C.1 q.7 c.24 ²D.70 c.1 ³Cf. Regula iuris X 5.41.4: 'Quod non est licitum lege, necessitas facit licitum'. Cf. Bur 3.58; PL 140.658; Ivo Carnotensis, *Decretum*, PL 161.177; PL 161.211. Cf. De con. D.1 c.1 n. 8 et n. 67. ⁴De cons. D.1 c.11 ⁵C.1 q.7 c.4; cf. SL C.9 q.1 c.4 ⁶C.1 q.1 c.59 ⁷C.3 q.9 c.14 ⁸D.82 c.2; cf. SL C.9 q.1 c.5 v. *Ordinationes*

archiepiscopi desideratur consensus summi pontificis, arg. d.lxiii. Quanto⁹, d.lxiii. Salonitane¹⁰.

<Q. II>

§ *Quod autem.*

1. *Nullus* usque *iudicare*. Subaudi inuitum. Nam si uoluerit quis in extraneum consentire, per consensum faciet suum, ut supra C.iii. q.vi.
- 5 Pulsamus¹¹ et hoc in causa pecuniaria. In criminali causa nec etiam uolens potest iudicari a non suo iudice, ut supra C.iii. q.vi. Non liceat¹², C.ii. q.i. Imprimis¹³.
3. *Nullus* usque *quomodo iudicabit*. Hinc collige quod cui maius non conceditur nec minus concessum esse uidetur, C.xvi. q.ii. c.i.¹⁴, d.xcv. Illud¹⁵.
- 10 6. *Nullum* usque *non solum a metropolitano*. Et tunc intelligitur cum de extranea prouincia episcopus inuitatur, quod tamen sub magna cautela debet fieri ne termini prouinciarum confundantur. Si uero de eadem prouincia fuerit, a solo episcopo poterit inuitari ut in sequenti c.¹⁶ Vsque
- 15 q.i. Episcopus in diocesi¹⁷. Vsque *et propter huiusmodi presumptionem*, idest temeritatem. Interdum enim presumptio pro suspicione accipitur, ut infra C.xi. q.i. Si quis clericorum¹⁸.
7. *Episcopum* usque *nullatenus*, ergo nec ipso uolente nisi a maiori iudice ei fuerit delegatum, in quo casu poterit iudex delegatus deponere, ut in Extra.

18 arg.] ut *praem.* A

<Q. II>

4 faciet] eum *add.* Ba A La Rc P] esse *add.* R 5 Pulsamus] Pulsatus A La P F causa²] uero Ba A La Rc R P 6 a non suo iudice] ante suum iudicem Lr Lp 8 *Nullus*] episcopus *add.* Lp maius] magis R 9 conceditur] committitur Lp nec] hoc P uidetur] ut supra *add.* A Illud] in Institutionibus lib. i. tit. quibus (1.22.1) *add.* Ba A La Rc P 10 *non solum om.* R *metropolitano*] *concesso* R Et] hoc *add.* A La Rc R P 14 *gessit*] *gesserunt* A 15 Episcopus *om.* Ba *huiusmodi*] *huiuscemodi* A 15–16 idest temeritatem *om.* R 16 enim] tamen Ba A La Rc P *presumptio*] *transumptio* R 17 quis] *autem add.* Ba 18 ipso] episcopo A 19 casu] eum *add.* A La Rc

⁹D.63 c.10; cf. SL C.9 q.1 c.6 ¹⁰D.63 c.24 ¹¹C.3 q.6 c.3 ¹²C.3 q.6 c.14; cf. SL C.9 q.2 c.1 ¹³C.2 q.1 c.7 ¹⁴C.16 q.2 c.1 ¹⁵D.95 c.3; cf. SL C.9 q.2 c.3 ¹⁶C.9 q.2 c.7 ¹⁷C.7 q.1 c.28 ¹⁸C.11 q.1 c.25; cf. SL C.9 q.2 c.6

20 c. Quamuis¹⁹.

10. *Lugdunensis usque si tamen uitam eorum probabilem.* Hinc collige uitam preteritam ualere ad impetrandam ueniam delictorum, arg. C.i. q.i. Si quis a simoniaciis²⁰, C.ii. q.i. In primis²¹, d.lviii. Si officia²². *Vt tibi nunc placeam si placuisse prius.* Hinc etiam potest colligi quod dispensatio canonis conceditur
25 episcopo facienda, ut supra C.i. q.v. c.ult.²³ et in Extra. c. Licet²⁴. *Quod sanctus uir omnino non fecisset.* Hinc collige quod propter personam agentis presumitur aliquid esse honestum, d.xxxvii. Qui de mensa²⁵, C.vii. q.i. Omnis qui²⁶, C.xii. q.i. Expedi²⁷. *Vsque si ei detrimentum fore perpenderet.* Forte hoc ideo dicit quia nondum editi fuerant canones in quibus hoc fuit
30 interdictum. Vel ideo excommunicatus fuit iste quia non gerebat in animo quod alicuius ius imminueret et furtum non nisi uoluntate committitur, ut in Institutionibus lib. ii., tit. de usucapione § Item si is²⁸.

<Q. III>

§ *Quod archiepiscopus.*

1. *Per singulas usque nichil autem, de hiis que ad statum prouincie spectant uel de sacerdotum depositione.*
- 5 2. *Per singulas usque et prouidentiam gerat omnis regionis que sub ipsius est ciuitate.* Hinc collige quamlibet ecclesiam in diocesi constitutam esse episcopo subiectam, nisi per priuilegium specialiter aliqua sit exempta, ut infra C. prox. q.i. Decretum est²⁹. Vnde hoc solum sufficit ad fundandam intentionem episcopo ut probet ecclesiam esse in sua diocesi³⁰, ut infra

20 Quamuis] *simus add.* **Ba** 22 arg.] *ut praem.* **A** 23 *Vt - 24 prius om.* **F** *si] sit* **A**
25 *Quod]* *Vsque praem.* **Ba P** 26 Hinc collige *om.* **R** 27 honestum] *arg. add.* **A** C.vii.]
ut praem. **A** 28 *si] hoc* **Lr ei] eum** **Lr Lp** 29 nondum] *in odium* **Lr Lp** editi] *edicti* **Lp**
30 excommunicatus] *excusatus* **La Rc P** 31 imminueret] *minueret* **A** committitur]
inicitur **Rc** *ut - si is om.* **A** 32 § *Item si is om.* **Rc** *si is om.* **Ba** *is] qui add.* **Lp**

<Q. III>

3 spectant] *pertinent* **Ba** 5 *regionis] religionis* **P** 7 exempta] *excepta* **A** 8 fundandam]
fundendam **Lr Lp**

¹⁹1 Comp. 1.21.7 (=X 1.29.6), JL 14156 ²⁰C.1 q.1 c.108 ²¹C.2 q.1 c.7 ²²D.59 c.2 ²³C.1 q.5 c.3 ²⁴1 Comp. 1.12.1 (=X 1.20.1, De presbytero), JL 14091 ²⁵D.37 c.11 ²⁶C.7 q.1 c.26
²⁷C.12 q.1 c.13; cf. SL C.9 q. 2 c.10 v. *uitam eorum probabilem, quod sanctus uir* ²⁸Inst.2.6.5
²⁹C.10 q.1 c.3 ³⁰Cf. SL C.9 q. 3 c.2 v. *prouidentiam*

- 10 C.xxviii. q.ii. Quidam monachorum³¹ et C.xvi. q.vii. Omnes³².
3. *Cum autem simus usque Constantinopolitanis episcopis*, idest primatibus. Et hec expositio confirmatur per quoddam c. quod est in Bur. lib. i. Si autem aliquis³³. Nam plures sunt ibi primates. Vsque *in ecclesia eius*, idest metropolitani. Vsque *metropolitanis*. Subaudi similiter; dicimus enim hoc
 15 habere locum. Vsque *et in monasteriis*. Hinc collige archiepiscopum posse episcopum eligere inuitis clericis, cum ipsi uel omnino nullum uel malum uolunt eligere, infra C.xviii. q.i. c.ii.³⁴
6. *Si autem usque ab omnibus districte corrigatur*. Hinc collige prelatum posse iuste a subditis reprehendi cum concessa potestate abutitur³⁵.
- 20 8. *Conquestus usque prouocauerunt*. Hinc collige clericum non posse postposito episcopo indistincte ad metropolitanum transire nisi cum ad eum appellauerit, quia iudicem inferiorem habet suspectum, C.ii. q.vi. Decreto³⁶. Secus est de summo pontifice, ut supra C.ii. q.vi. Ad sedem³⁷. Vsque *iudicio tuo*. Quod canonice fieri potest maxime si clericos suspectos habuit, ut infra
 25 C.xii. q.ii. De laicis³⁸. Vsque *nisi quantum sacri canones*. Hinc collige quod si qua ecclesiastica persona dicit aliquid ad suum officium pertinere non est ei credendum nisi probet per canones hoc sibi licere, C.x. q.i. c.ult.³⁹, C.xvi. q.i. Nulli episcoporum⁴⁰, C.xviii. q.ii. Tantum⁴¹. Vsque *sua priuilegia seruentur ecclesiis*. Priuantur tamen ecclesie suis priuilegiis duabus de causis,
 30 uel propter fauorem alicuius rei, ut supra d.xx. Renouantes⁴² uel propter delictum populi, ut infra C.xxv. q.ii. Ita nos⁴³.
9. <Inscriptio> *Et angelo Ephesi ecclesie scribe*. Hec sunt uerba Apocalipsis⁴⁴.

10 C.xxviii. q.ii. Quidam *om.* Lr Lp xxviii] xviii La Rc R monachorum *om.* Lp
 11 *autem om.* Ba A La Rc R P 12 hec *om.* Ba 13 autem] non Lp idest *om.*
 R 14 Vsque] *similiter in add.* Ba A La Rc R P similiter *om.* Ba A La Rc R P enim
om. Ba A La Rc R P 15 Vsque] Et *praem.* A 16 eligere] etiam *add.* A ipsi]
 christiani Lr Lp] *om.* Ba malum] episcopum *add.* Ba 17 uolunt *om.* Lp i.] ii. Rc
 19 abutitur] utitur Lp 20 *prouocauerunt*] *prouocauerint* A 22 suspectum] ut supra
add. A C.ii. - 23 pontifice *om.* Lr Lp (*omoio.*) 23 Vsque *om.* La Rc R P 24 si] suos
add. Lp 25 nisi] /// Lp 27 ei *om.* Ba A hoc] hic A licere] ut arg. *add.*
 A 28 Tantum] Hic *praem.* Lp^{Pc} La Rc R P] Hoc *praem.* A 30 alicuius] alterius A Rc
 32 scribe *om.* Ba Hec - 33 scribit *om.* R (*omoio.*)

³¹C.18 q.2 c.10 ³²C.16 q.7 c.10 ³³Bur. 1.56; PL 140.565 ³⁴C.18 q.2 c.2; SL C.9 q. 3 c.3 v. *Constantinopoleos episcopis, monasteriis* ³⁵Cf. SL C.9 q. 3 c.6 v. *ab omnibus* ³⁶C.2 q.6 c.11
³⁷C.2 q.6 c.8 ³⁸C.12 q.2 c.46 ³⁹C.10 q.1 c.15 ⁴⁰C.16 q.1 c.62 ⁴¹C.18 q.2 c.1
⁴²D.22 c.6 ⁴³C.25 q.2 c.25; cf. SL C.9 q.3 c. 8 v. *prouocauerint, iudicio tuo, sacri canones, sua priuilegia seruentur ecclesiis* ⁴⁴Ap 2,1

9. *Episcopo scribit*. Hec sunt uerba Bede.

9. (p.c.) *Sola enim*. Quasi metropolitanus non potest clericos sui suffraganei
35 eo inconsulto iudicare. Romana uero sedes etiam episcopis inconsultis hoc
potest.

10. *Patet usque a nemine fore retractandum*, nisi a se et hoc si sub conditione
sententia lata est, ut infra C.xxxv. q.ix. Apostolica⁴⁵ uel a successore iusta de
causa.

40 13. *Nemo usque nec a populo iudex iudicabitur*, nisi a fide exorbitauerit, ut
supra d.xl. Si papa⁴⁶ et in eo casu non aliter hoc potest fieri nisi cum heresim
in quam incidit pertinaciter uult defendere, ut infra C.xxiii. q.iii. Dicit⁴⁷.

14. *Aliorum hominum usque sine questione*. Et hoc uerum est de iudicio
actionum. In iudicio uero anime a quolibet sacerdote potest iudicari
45 accipiendo penitentiam ab eo⁴⁸.

33 *scribit*] *scribe* **A Rc P** 37 *si*] *cum* **Ba A La Rc P** 41 *non aliter*] *naturaliter* **Lr Lp**
hoc *om.* **R** 42 *infra om.* **A** xxiii] xxiiii **A Rc** 44 *actionum*] *accusationum* **A SI**
45 *eo*] *qui ibi non homo sed minister Dei intelligitur* *add.* **Lp**

⁴⁵C.35 q.9 c.4; cf. SL C.9 q.3 c. 9 (inscr.)m p.c.9, 10 ⁴⁶D.40 c.6 ⁴⁷C.24 q.3 c.29 ⁴⁸Cf.
SL C.9 q.3 c.14 v. *Aliorum usque sine questione*

<CAVSA X>

Quidam laicus basilicam a se factam etc.

<Q. I>

§ *De prima questione.*

2. *Sic quidam usque ut quam dotem eidem ecclesie contulerint censeant ad episcopi ordinationem non pertinere.* Hinc collige quod si quis confert aliquid ecclesie eo pacto ut alienari non possit, necessitate uel utilitate immanente potest alienari¹; neque obstat lex que dicit in datione rei sue posse aliquam conditionem apponere quam uult. Nam ibi subintelligitur: nisi pactio iuri canonico sit contraria uel ciuili sicut si matrimonium fuerit contractum illicita pactione apposita, pactione cessante matrimonium tenet. Simile in Extra. c. Super eo².
3. *Decretum est usque episcopi potestate consistant, nisi sit ecclesia priuilegio munita.* Vnde hinc habes quod sufficit episcopo probare ecclesiam debere sibi esse subiectam cum probat eam esse in sua diocesi.
6. *Nouerint usque potestatem, dilapidandi; nam regendi potestas patronis conceditur, ut infra C.xvi. q.vii. Filiis³ et Decreuimus⁴. Ius etiam patronatus potest patronus inconsulto episcopo religioso loco concedere, ut in Extra. c. Quamuis simus⁵.*

2 *Quidam laicus om. P laicus*] In superiori causa dictum fuerat quid iuris metropolitanus per uniuersam prouinciam habeat. Sed ne ex similitudinis consequentia uidetur intelligi quod episcopus propensius ius non haberet in sua diocesi quam archiepiscopus in sua metropoli, ideo alium tractatum supponit, ubi principaliter intendit ostendere quod episcopus in sua parrochia plenam disponendi habeat potestatem; ubi etiam interserit de faciendis portionibus ecclesiasticorum reddituum uel oblationum, quomodo etiam episcopus suas parrochias uisitare et quid a singulis debeat uel possit exigere. Vt autem hec omnia etc. *add. Ba* (Cf. *Summa Rufini*, ed. Singer p.300) *basilicam - etc. om. Ba A P a se factam etc. om. La Rc R*

<Q. I>

4 *non om. Lr Lp^{ac}* 5 ecclesie] explicit *Rc* immanente] instante *Ba A La R P*
 6 potest] poterit *A R P* neque] nec *A* 7 quam] non *Lr Lp^{ac}* 9 apposita]
 interposita *Lp A La P* 12 habes] habetur *La* 14 potestas] et *add. A*

¹Cf. SL C.10 q. 1 c.2 v. *non pertinere* ²1 Comp. 3.20.3 (1.3.2) (=X 3.24.3, Ceterum); 1 Comp. 4.5.3 (= X 4.5.4, Verum cum), JL 13162 ³C.16 q.7 c.31 ⁴C.16 q.7 c.32 ⁵1 Comp. 3.33.10 (=X 3.38.8, Illud), JL 14156

7. *De hiis*. Hec uarietas canonum que de diuisione decimarum inuenitur, secundum diuersitates locorum et temporum est intelligenda, ut potest
 20 colligi ex quodam c. quod est in Bur. lib. iii., *De hiis*⁶ et infra C.e. q.iii. c.ii.⁷ Vnde nec tertiam nec quartam decimarum partem potest hodie sibi uendicare episcopus nisi talis fuerit antiquitus sue ecclesie consuetudo⁸, ut infra C.e. q.iii. Nec numerus⁹.

8. *Antiquos usque secundi gradus clericus*, idest maioris ecclesie canonici.
 25 Nam primus gradus in ecclesia dicitur esse apostolica celsitudo, secundus uero episcopalis dignitas, ut supra d.xl. Ante omnia peto¹⁰. Vnde secundus gradus ordo canonicorum potest intelligi¹¹, nisi ad omnes clericos uelit quis hoc extendere.

9. *Relata usque mansiones*, idest prandia que ibi manentes debebant
 30 accipere¹².

10. *Decreuimus usque ordinatori eius reparari precipiatur*. In tertio tamen libro Burchardi dicitur quod quicumque beneficium ecclesiasticum habent ad tecta ecclesie restauranda uel ipsas ecclesias emendandas omnino adiuuent. Tamen potest hinc colligi quod onus restaurande ecclesie sacerdoti
 35 incumbit, ut in Extra. Lexouiensi, c. In litteris¹³, nisi quis ordinatorem ecclesie patronum uelit appellare, ut infra C.xvi. q.i. Si monachus¹⁴ et Bur. lib. iii. Quicumque¹⁵.

14. *Sanctorum usque incastellari*, idest ad modum castelli propugnaculis muniri¹⁶ et hoc pro pugna que non tangit ecclesiam. Si uero uellent aliqui
 40 infestare ecclesiam, hoc fieri tunc non esset illicitum. Per hoc enim quod a laicis hic istud fieri interdicitur, uidetur quod a clericis imminente necessitate ecclesie hoc fieri sit concessum.

24 clericus] clericos Lr Lp 26 peto] Petro Lp^{Pc} om. Ba] pete P 27 uelit om. Ba quis] aliquis A 28 extendere] extenderet Ba 29 Relata] Relatum Ba A R P usque] ut add. A mansiones] ut praem. Ba idest prandia om. Lr Lp^{ac} 33 omnino] ideo Lr Lp^{ac} 35 Extra] legitur add. Ba Lexouiensi] Leonensi Lr Lp^{ac} c. In litteris om. Ba 38 idest] ibi add. Lr 39 uellent] uelint Ba A 41 interdictur - 42 fieri om. R (omoio.) imminente] instante Ba A La P 42 concessum] permissum R

⁶Bur. 3.136; PL 140.700 ⁷C.10 q.3 c.2 ⁸Cf. SL C.10 q.1 c. 8 v. *De hiis que* (in fine) ⁹C.10 q.3 c.5 ¹⁰D.40 c.7 ¹¹Cf. SL C.10 q. 1 c.8 v. *secundi gradus* ¹²Cf. SL C.10 q.1 c.9 v. *Relata* ¹³1 Comp. 3.35.3 (=X.3.48.4, *De hiis sane*, cf. 1.29.9), JL 14219 ¹⁴C.16 q.1 c.22 ¹⁵Bur. 3.30; PL 140.677; cf. SL C.10 q.1 c.10 ¹⁶Cf. SL C.10 q. 1 c.14 v. *Sanctorum* (pr.)

<Q. II>

§ *Sed cum.*

1. *Casellas* usque *apud duos uel tres comprouinciales*. Et hoc in rebus matricum ecclesiarum obseruatur que sole tempore huius canonis predia et possessiones habebant, ut infra C.xii. q.i. Videntes¹⁷. Vel dicas derogatum esse huic canoni quoad hunc articulum. Sufficit enim consensus clericorum eiusdem ecclesie ad quamlibet alienationem faciendam, ut infra C.xii. q.ii. Sine exceptione¹⁸. Vsque *ut habita discussione*. Hoc ideo dicit quia ubi aliquorum consensus requiritur non sufficit ut res facta eis denuntietur sed oportet ut eorum consilio et examinatione illud fiat, arg. C.xii. q.ii. Sine exceptione¹⁹, d.lxiii. Obeuntibus²⁰, C.ix. q.iii. Saluo²¹, C.xv. q.vii. Si autem²², d.l. Studeat²³. Vsque *saluo iure ecclesie*, ut uidelicet non perpetuo, sed ad tempus ista possideant, ut scilicet cessante inopia res ad ecclesiam reuertatur, ut infra C.xvi. q.i. Possessiones²⁴.
2. *Imperator Leo. Hoc ius porrectum est ad omnem*. Hoc ideo dicitur quia antiquitus in sola Constantinopolitana ecclesia habebat locum. Vsque *que ab imperiali domo*. Hoc uerum est nisi principis consensus adfuerit, quo casu hec alienari possunt, ut Bur. lib. iii., A nullo²⁵. Vsque *in ceteris*. Subaudi rebus, scilicet a priuatis collatis ecclesie. *Eatenus excipitur*, idest in eo casu fieri potest rei ecclesiastice alienatio. Vsque *eisdem penis*, ut rem amittant, scilicet nec habeant repetitionem date pecunie. Vsque *quam in usuras*. Hoc secundum leges intelligitur que usuras non prohibent. Secundum canones uero fructus percepti computantur in sortem tantum, ut in Extra.

<Q. II>

2 *cum*] *tunc* Lr Lp 4 *que om. P* sole] solo Lr Lp canonis] constitutionis Ba A La
 5 xii.] xv. A 6 *esse*] *hodie add. Ba A La R P* huic *om. P* 9 aliquorum] aliorum
 Lr Lp^{ac}] laicorum Ba res] eius *add. Lr Lp* 10 et] eorum *add. Ba* illud] hoc
 La fiat] faciat Lp 12 ut *om. Ba* 14 reuertatur] reuertantur A 15 *Leo*] *usque add. Ba A La R P*
 est] *usque add. A* 15-16 quia antiquitus in *om. Lr Lp^{ac}*
 16 Constantinopolitana] Constantina Lr Lp^{ac} habebat] habuerit Ba 18 *hec*] hoc A
 possunt] posset A nullo] nulla A 19 idest *om. Ba* in *om. R* 21 scilicet nec]
 sed neque Lp repetitionem] receptionem Ba 22 Hoc] Hic SI 23 percepti] non
 Lr Lp

¹⁷C.12 q.1 c.16 ¹⁸C.12 q.2 c.52 ¹⁹C.12 q.2 c.52 ²⁰D.63 c.35 ²¹C.9 q.3 c.4 ²²C.15 q.7 c.5 ²³D.50 c.39 ²⁴C.16 q.1 c.61 ²⁵Bur. 3.168; PL 140.706

c. Plures quoque²⁶. Vsque *plus offerenti detur*. Lex ista iniquitatem mandare
 25 et continere uidetur. Cum uero iconomus ecclesie nouerit rem uenalem
 non ualere decem, puta, aureos, si litationibus interuenientibus offerantur
 pro ea triginta, ultra dimidiam iusti pretii uidetur decipere et circumuenire
 emptorem; ergo peccat. Decipere enim peccatum est, ut infra C.xxii. q.ii.
 In ipsa²⁷. Ad hoc dicunt quidam quod non dicitur ecclesia talem decipere.
 30 Scienti enim et uolenti dolus non infertur. Item quod hic dicitur creditorem
 debere probare pecuniam quam mutuauit in ecclesie utilitatem prouenisse
 speciale est et propter fauorem ecclesie et in odium creditorum. *Maiori*
parti ibidem seruientium. Hinc collige non ualere alienationem ab abbate
 factam sine consilio monachorum ibidem seruientium, arg. C.xvii. q.ult.
 35 Questi²⁸, C.xii. q.ii. Alienationes²⁹, d.liiii. Abbati uel monacho³⁰. Vsque *et*
maioris partis. Hoc ideo dicit quia in huiusmodi contractibus uel electionibus
 faciendis obtinet sententia plurimorum, ut supra d.lxv. c.i.³¹, nisi paucitas
 contra multitudinem aliquid uelit iuste obicere. Vsque *si ob cladem*, puta
 forte quia iuxta ripam fluminis erat predium cuius inundatione maior
 40 pars predii erat destructa. Vsque *tunc*, idest in eo casu detur predium in
 emphiteosim et hoc constante pensione prout nunc est predium imminutum
 ita pensio minuatur; nam cui crescit utilitas et onus debet accrescere et cuius
 emolumentum minuitur de iure debet minui et onus, ut Cod. lib. vii. tit. de
 alluionibus, Hii quos, Ea que³². Vsque *aut eo reedificante*, idest si reedificata
 45 domo in duplum potest inde accipi pensionis quam tunc cum esset res
 integra; non dimidietas totius pensionis sed augmenti debet solui. Verbi
 gratia, si primo dabantur decem et modo uiginti medietas istorum decem
 detur ecclesie, scilicet quinque. Vsque *non gratuito*, idest non sub forma

24 Vsque *plus*] *quis* Lp *detur*] *dicitur* Lp 25 et] idest A uero] enim Ba A La
 R P 26 litationibus] incitationibus Lr] licitationibus Lp^{pc} La A 28 infra] C.xiii. q.v.
 Denique (C.14 q.5 c.10) *add.* Lp xxii] xxiii A 28-29 ii. In ipsa *om.* La P 29 In ipsa
om. Lr ipsa] primum nec artificioso *add.* Lp non *om.* Lr Lp 30 et] non *add.* Lr
 Lp Item] nota *add.* Ba 31 mutuauit] mutauit Lr Lp Ba La R P 32 et¹ *om.* A
Maiori] Vsque *praem.* A] *Maiore* A F 35 uel monacho *om.* Ba 36 electionibus] eius
 actionibus Lp^{pc} La 37 plurimorum - nisi *om.* Lr ut - nisi *om.* Lp^{ac} 38 uelit *om.*
 Lr Lp obicere] obiceret Lp 39 erat] est Ba A La R P 40 *tunc* - in eo *om.* R
 idest *om.* P in - predium *om.* R (*omoio.*) 41 nunc *om.* Ba 42 crescit] accessit
 A 43 Cod. lib. vii.] c. lviii A tit. *om.* A 44 *aut om.* A *eo*] *prius add.* Ba^{pc}
 P F *reedificante*] *edificante* F 45 quam tunc] quantum Lp 46 non] dico *add.* A
 dimidietas] medietas Ba A La R P 47 primo] prius Lp et *om.* A

²⁶1 Comp. 5.15.1 (=X 5.19.1), Conc. Tur., anno 1163, c.2 ²⁷C.22 q.2 c.7 ²⁸C.17 q.4 c.41
²⁹C.12 q.2 c.37 ³⁰D.54 c.22 ³¹D.65 c.1 ³²Cod.7.41.2,3; cf SL C.10 q.2 in c.2 (passim)

legis. Vnde exponit: *citra* etc.

50 3. Vsque *ut iconomo eiusque cognatis*. Huius constitutionis hec fuit causa, quoniam lex presumat ob carnis uinculum aliquid posse fieri in dampnum et lesionem diuini loci, ut supra C.i. q.iii. Peruenit³³.

4. *Precarie* usque *nisi quantum*. Ordo constructionis: *precarie* non debent fieri aliter nisi tantum accipiant illi qui eas uolunt facere de rebus ecclesie, idest duplum, quantum dant de proprio ecclesie; et hoc fiat de qualitate conuenienti, ut res quas sunt daturi ecclesie non sint magis grauate tributis quam res ecclesie. Et hoc etiam fiet tantum in suo nomine quia hoc non transibit ad eius heredes. Vsque *sine licentia et assensu regio*. Et hoc de illis prediis intelligitur que ab imperatore ecclesie sunt collata, que tamen alienari possunt regis interueniente consensu, ut Bur. lib. ii., c. A nullo³⁴.

7. *Episcopus* usque *ledantur*, quod eo ipso presumitur quod talibus personis conferuntur. Et nota quod in beneficiorum prestationibus et perhibendo testimonio consanguinitatis ratio contra prelatos et alios sinistram rumorem excitat et inducit, arg. d.xxviii. De Siracusane³⁵, d.lxxxviii. Decenter³⁶, C.i. q.iii. Peruenit³⁷, C.x. q.ii. Si iconomus³⁸, C.iii. q.v. Accusatores³⁹. In aliis uero ratio sanguinis sinistram presumptionem elidit, ut d.lxxxi. Cum omnibus⁴⁰, quia de huiusmodi personis nichil seui criminis fedus naturale estimari permittit.

8. *Si quis episcopus* usque *in suo clero*, idest in suo episcopatu. *Aut ubi presbiter non est*, idest in capella quando non est in ea presbiter, quia forte uiduata luget ecclesia pastore. Vel de quibusdam religiosis locis hoc potest intelligi ubi tantum sunt laici, ut infra C.xvi. q.i. § Superiori⁴¹. Et hoc totum intelligas cum in casu non concesso alienatio est celebrata. Vnde canon dicit nulla necessitate ecclesie compulsus⁴².

49 etc. om. Ba 51 presumat] presumpsit A 52 Peruenit] et di. lxxxvi. Peruenit (c.26) add. Ba 53 quantum] tantum Ba A R 55 et hoc fiat - 57 ecclesie om. Lr Lp^{ac} 58 eius om. Lp^{ac}] suos Lp^{pc} assensu] consensu Ba A La R P F 60 ii.] iii. A La R nullo] nulla R 61 Episcopus] a nulla add. Lp om. R ledantur] latentur R personis om. P 62 conferuntur] hec praem. Ba A La R P 63 sinistram rumorem] sinistram presumptionem Lp^{pc} Ba A La R P 64 arg.] ut praem. A 65 Accusatores] Accusationes A 66 sanguinis] consanguinitatis Ba 67 seui] sedi R 69 Aut om. A 70 quando] cum R 71 Vel] Cum A locis om. Ba A P 72 intelligi] colligi Ba A 73 in] hoc add. Lr Lp est om. Lr] et Lp

³³C.1 q.3 c.13 ³⁴Bur. 3.168; PL 140.706 ³⁵D.28 c.13 ³⁶D.89 c.6 ³⁷C.1 q.3 c.13
³⁸C.10 q.2 c.2 § 11 ³⁹C.3 q.5 c.8 ⁴⁰D.81 c.27 ⁴¹C.16 q.1 p.c.39 ⁴²Cf. SL C.10 q.2 c.8 v. *furti* (in fine)

<Q. III>

§ *Quid uero.*

3. *Vnio nostre congregationis usque cedere, idest admittere. Vsque cultoribus, idest clericis uel patronis. Vnde ad utrumque trahi potest in arg. secundum uariam expositionem uocabuli, scilicet quod clericis et patronis onus fabricarum incumbat ut supra C.e. q.i. Decreuimus⁴³. Vsque pro regiis inquisitionibus. Hinc uolunt quidam colligere quod ex quo soluit subditus quod tenetur dare prelato, de cetero uero cum regem uel apostolicum uult uisitare ei aliquid dare compellitur. Quod tamen non approbo maxime cum pro utilitate ecclesie episcopus Romanam uel regiam curiam proponit adire; uel cum episcopus regem transeuntem per prouinciam uel legatum tenetur in eundo et redeundo recipere, ut infra C.xvi. q.i. § Nouarum⁴⁴ et in Extra. c. Ego Petrus⁴⁵. Vsque que habuit decem mancipia, idest parochianos a quibus accipit decimam, quo casu tantum habet sacerdos quantum quilibet illorum. Vsque que uero minus aliis coniungantur. Hinc uolunt quidam colligere quod propter prebendarum inopiam et tenuitatem possit quis habere plures ecclesias, ut supra d.lxx. Sanctorum⁴⁶. Idem etiam contingit propter raritatem ministrorum, ut infra C.xxi. q.i. c.i.⁴⁷*
5. (p.c.) *Cathedraticum usque tempore dedicationis conuenerit. Quod non erit simoniacum. Cum enim constat episcopum ex impositione primarii lapidis in qualibet ecclesia sue diocesis habere ius et potestatem, tempore dedicationis potest episcopus ius suum, quod prius erat incertum, per conditionem appositam sub certa forma deducere, ut infra C.xviii. q.ult. Eleutherius⁴⁸.*

<Q. III>

3 admittere] dimittere **A** 4 ad utrumque] de utroque **Lr Lp^{ac}** in om. **Lr**
 7 inquisitionibus om. **A** 8 prelato om. **R** uero om. **R**] nec **P** uero cum] si **Ba**
 uult] prelatu add. **Lp** 9 dare om. **Ba** compellitur] compellatur **A** maxime] nam
Ba A R P 10 cum om. **R** episcopus om. **P** proponit] proposuit **Ba** 11 cum]
 si **Ba R P** uel²] illam **Ba** et **R** 12 et] uel **R** 15 coniungantur] coniungatur **A F**]
 ecclesiis add. **Ba A La R P F** 20 constat] constet **A** 22 per] propter **A**

⁴³C.10 q.1 c.10 ⁴⁴C.16 q.1 d.p.c.40 ⁴⁵1 Comp. 1.4.20 (=X 2.24.4), JL –; cf. Mc Lauglin, 'The Extravagantes', 171 ⁴⁶D.70 c.2 ⁴⁷C.21 q.1 c.1; cf. SL C.10 q.3 c.3 (passim) ⁴⁸C.18 q.2 c.30; cf. SL C.10 q.3 p.c.5

25 6. *Quia cognouimus usque iubent uie episcopos.* Hinc collige de iure suo
episcopum posse a clericis uisitationis tempore conuiuium petere. Vnde
licet sit diues non cogitur illud dimittere nisi uoluerit. *Vsque presumpta sunt*
denegentur, et hoc ideo quia in hiis que per fraudem et subreptionem facta
sunt non currit prescriptio, arg. C.i. q.i. Nullus episcopus⁴⁹, C.xxxiii. q.v.
30 Quod Deo⁵⁰, C.xvi. q.iii. Prima⁵¹, d.xciii. Illud⁵², d.c. Contra morem⁵³.

7. *Cauendum usque si proprii sumptus desunt.* Non ideo hoc dicit quod si
diues est episcopus non possit sumptus a clericis accipere cum parochias
uisitat, cum de communi iure possit accipere carnalia ab hiis quibus
spiritualia seminat⁵⁴. Vnde et diuiti episcopo non precipitur abstinere a
35 sumptibus sed consulitur. Vel contrarius sensus huius canonis non est
pro canone admittendus⁵⁵. Vel in primitiuo tempore illud intelligitur
quoniam scandalizati tales a fide recesserunt ut Corinthii et ideo apostolus a
sumptuum perceptione abstinuit.

8. *Inter cetera usque monasteriorum basilicis.* Sophistice hinc potest colligi
40 quod eo ipso quod ecclesia monasterio subditur sit a lege diocesana
exempta, quod tamen non prouenit. Exponas ergo sic: 'monasteriorum
basilicis', idest basilicis que sunt monasteria; uel de illorum monasteriorum
basilicis hoc potest intelligi que tanto gaudent priuilegio ut omnes ecclesie
que eis conceduntur sicut ipsa sint ab omni lege et iurisdictione episcoporum
45 exempte. Sed an tali monasterio inuito episcopo possit quis ecclesiam suam
concedere queritur, quod cum ea ratione non uidetur posse fieri quia propter
hoc iura episcopalia minuerentur et defectum sentirent. *Ab hac solutionis*
expressione seiunctis. Nam ab omnibus que ad legem diocesanam pertinent
ipso iure monasteria sunt exempta, ut a cathedratico, quartis, uocatione ad

25 *Quia*] *Cum* R *cognouimus*] *agnouimus* Ba A *uie*] *iure* La A] *hinc* R] *habere* F
27 *sunt*] *non* Lr 28 *denegentur*] *deneganda* Lr Lp^{ac} 29 q.v.] q. iiiii. A 30 *Illud*] *Illud* Lr Lp Ba La R P 31 *quod om.* Lr Lp 33 *possit*] *quis add.* Ba La R P carnalia]
cuius (quis Lp^{Pc}) spiritualia Lr Lp] spiritualia Ba La 34 spiritualia] carnalia Lr Lp Ba La
seminat] *seminant* Lr et] *etiam* P 37 *quoniam*] *quando* R a fide] *cito praem.* Ba
La P *recesserunt*] *recederent* Ba La R P ut Corinthii *om.* R P et ideo] *unde etiam*
R P 40 *subditur*] *submittitur* Ba A La R P 44 *sint*] *fuit* Lr Lp 45 *an*] *in* Ba^{ac}
P 46 *queritur*] *quare* Ba cum] *si* Ba] *quidem* A] *enim* La *om.* R 48 *expressione*] *expensione* Ba] *expensione* F *expressione seiunctis*] *expressissime* Lr Lp^{ac} 49 *monasteria*
om. Lr Lp^{ac} *exempta om.* Lr Lp^{ac} *quartis*] q Lr] *quamuis* Ba La R P

⁴⁹C.1 q.1 c.100 ⁵⁰C.33 q.5 c.4 ⁵¹C.16 q.3 c.13; cf. C.10 q.3 c.6 v. *iubent, presumpta*
denegantur ⁵²D.93 c.22 ⁵³D.100 c.8 ⁵⁴Cf. 1 Cor 9,11; Rm 15,27 ⁵⁵Cf. SL C.10 q.3
c.7 v. *si propter sumptum*

50 sinodum ut supra d.xviii. Episcopus⁵⁶ et decimarum prestatione ut infra
C.xvi. q.i. Quesitum est⁵⁷. A lege uero iurisdictionis non sunt exempta ipso
iure nec a cura animarum. Nam a suo episcopo in cuius parochia sunt
edificata monasteria tenentur omnia sacramenta accipere nisi priuilegio sint
65 peccauerit ab episcopo deponetur uel corrigetur ut infra C.xviii. q.ii. c.i.⁵⁹ et
c. Si quis abbas⁶⁰.

9. *Relatum est usque sententia enim prefixa fuerat.* Non pro confirmatione
quia hoc esset simoniacum sed pro cathedratico quod tunc temporis
competentius soluebatur cum episcopi uisitabant parochias uel potius
60 summa constituta fuerat ideo ut episcopus prandium sibi et suis de cetero
dum uisitarent parochiam preparetur. Vnde subditur *pro labore clericorum*,
qui dum parochias episcopus uisitat percipere debeant eo disponente
subsidium, ut infra C.xii. q.ii. Caritatem⁶¹.

10. *Illud usque aliam occasionem.* Subaudi inhonestam. Credimus enim
65 quod si episcopus limina apostolorum uoluerit uisitare pro utilitate
ecclesie etiam preter cathedraticum potest aliquid exigere cum ea tamen
temperamenti equitate seruata ut sibi competens subsidium conferat et cui
aufert dampna grauia non infligat⁶², ut infra C.xii. q.ii. § Bone rei⁶³.

51 sunt *om.* P 53 monasteria *om.* P 57 *est*] *nobis add.* A *sententia*] *summa* A La
F 59 soluebatur] exoluebant Lr Lp^{ac} 60 summa] *alia add.* Lp] *illa add.* Ba A La R P
61 uisitarent] uisitaret A parochiam] *suam add.* R^{ac} preparetur] prepararet Lp^{pc}
A La P Vnde] *et add.* R 62 parochias] parochiam Ba A La R P episcopus]
cum episcopo Lp Ba A La R P uisitat] uisitant Lp Ba A La R] uisitaret P percipere]
precipere Lp debeant] debent A 66 aliquid] *a sacerdotibus add.* Ba A La R P

⁵⁶D.18 c.11 ⁵⁷C.16 q.1 c.46 ⁵⁸C.16 q.1 c.10 ⁵⁹C.18 q.2 c.1 ⁶⁰C.18 q.2 c.15
⁶¹C.12 q.1 c.45 ⁶²Cf. infra C. 12 q.1 c. 27 n. 35; C.14 q.5 c.10 n. 40; C.16 q.1 c.43 n.76; C.16
q. 1 c.68 n.148. ⁶³C.12 q.2 c.74.

<CAVSA XI>

Clericus quidam aduersus alium clericum etc.

<Q. I>

§ *Quod autem clericus apud seculares.* Multa licet utilia confuse tamen et obscure circa presentem articulum legimus a maioribus esse tradita. Vnde quoniam gaudent breuitate moderni¹ sic uolumus prolixitatem
5 illam abbreviare. Dicimus enim quod si clericus conueniat clericum de quacumque causa debet eum coram iudice ecclesiastico conuenire. Si uero laicum, si quidem de crimine uel de causa matrimonii uel de decimis, primitiis et ceteris quorum cognitio soli ecclesie reseruetur, ut supra C.vi. q.ii. c.i.², coram ecclesia. Si uero pecunialiter coram suo iudice. Laicus
10 similiter si uoluerit clericum conuenire conueniat eum coram ecclesia secundum regulam que dicit, actor forum rei sequatur³, nisi ratione alicuius cause forum istorum clericorum mutetur ut in feudo quod iure consuetudinario regitur, non iure scripto. Vnde de feudo quicumque
15 conueniatur coram domino feudi conueniendus uidetur, sicut enim hodie principum consuetudo se habet.

2 *quidam om. Ba A R P F alium om. Ba A La R P F clericum etc. om. Ba A etc.*] Clericorum possessio circa duo uersatur, scilicet priuatas proprietates et res ecclesiasticas. Illis tamquam propriis incumbant, istas tamquam commendaticias administrent. Super has habet potestatem episcopus gubernandi et disponendi, super illas non nisi diffiniendi cum fuerint litigiose. Cum ergo tractauerat supra qualiter circa res ecclesiasticas episcopus habeat potestatem gubernandi et non usurpandi, consequenti ordine nunc incipit agere quomodo in litigiosis clericorum rebus habeat diffiniendi. Vbi docet generaliter quomodo forum rei debeat actorem sequi. Generaliter de sententia episcopi, quod siue iusta siue iniusta sit reuerenda; agit etiam de excommunicatis et pena eorum, quomodo sit facienda excommunicatio et qualiter reconciliatio. Vt autem hec omnia etc. *add. Ba* (Cf. *Summa Rufini*, ed. Singer p. 306)

<Q. I>

2 *Quod*] § *Quidam uero clericus praem. Ba P autem om. Ba A La R P F clericus om. A clericus*] *Nemo usque add. Ba licet om. Lr Lp confuse*] *confudisse Lr Lp* 3 *et om. Lr Lp* 5 *enim*] *ergo Ba A La P om. R* 7 *uel de causa matrimonii uel de om. Lr Lp^{ac}* 8 *reseruetur*] *seruatur A* 10 *conueniat*] *conueniet A* 11 *nisi om. A* 12 *istorum clericorum*] *clerici A* 13 *non*] *si Lr Lp de feudo om. Lp quicumque*] *conueniatur om. Lr Lp* 14 *domino om. A sicut*] *sic A*

¹Cf. infra C.11 q. 3 pr.²C.6 q.2 c.1³Cf. C.11 q.1 c.15; cf. *Collectio Tripartita*, 54.13 (2).

3. *Clericum* usque *nec laico*. Subaudi bigamo uel criminoso.
4. *Iudices*. Solet hic in questione descendere de quibus iudicibus possit intelligi quod hic dicitur. Et quidem de ordinariis non uidetur posse intelligi cum nemini liceat ordinarie sedis declinare examen nisi ob iustam causam, ut infra C.xv. q.ii. Si autem⁴. Item illud uidetur esse huic contrarium quod in legibus continetur, ut iudices esse non debeant quos altera pars elegerit, ff. de iudiciis, Obseruandum⁵. Sed ibi altera pars, pars actoris intelligitur; hic uero pars rei, que quidem fauorabiliores potest sibi iudices eligere, non dico ordinarios sed ordinarii assessores et hoc cum ordinarius tales elegit quos iudicandus habet suspectos, ut supra C.iii. q.viii. c.i.⁶
5. *Continua* usque *qui ecclesie necessitatibus deseruiunt*. Hinc collige uagipalantes clericos et officio suo abutentes coram ciuili iudice posse conueniri, ut infra C.xviii. q.i. Generaliter⁷; contra infra C.e. q.e. Sacerdotibus⁸.
8. *Nullus* usque *amissione rerum*. Hoc non potuit apostolicus nisi de consensu imperatoris statuere.
9. *Testimonium clerici*. Non generaliter, sed in causa sanguinis hoc debet intelligi, ubi clericus neque aduocatus neque iudex neque testis esse potest, ut supra d.li. c.i.⁹ et C.ii. q.vii. Sicut sacerdos¹⁰ et C.xxiii. q.ult. Hiis a quibus¹¹.
11. (p.c.) § *Sic et sequentes*, scilicet quod cognitionem publicorum iudiciorum a principe petere non licet. Vnde archidiaconus qui hoc fecit in sequenti c. reprehenditur.
12. *Christianis* usque *se ingenuos*. Et hoc secundum canones, nam alias ordinari non poterant, nisi plene libertati donarentur, ut supra d.liiii.

16 *Clericum*] *Nemo praem.* **R** *nec*] *neque* **A** 17 *Iudices*] usque *add.* **A** 18 dicitur] habetur **La P** quidem] quod **P** 19 nisi] cum *add.* **Lr Lp** 20 ii.] vii. **A R** 21 quos] quorum **Lr** elegerit] elegerant **Lr Lp^{ac}** 23 quidem] quoniam *add.* **Lp A** fauorabiliores] fauorabilis est **Lp**] fauorabilior est **A**] fauorabilior quantum est **Ba R**] quam favorabiles **La** dico *om.* **A** 26 *qui om.* **A** *deseruiunt*] *seruiunt* **F** 28 xviii.] xvi. **A La P** 30 *rerum om.* **F** 33 *neque^{1,2,3}*] *nec* **A** 36 cognitionem] cognitio **Lr Lp^{ac}** 39 *Christianis*] *A praem.* **Ba**

⁴C.15 q.7 c.5 ⁵Dig. 5.1.47 ⁶C.3 q.8 c.1; cf. SL C.11 q.1 c.4 (non autem ad litteram)
⁷C.16 q.1 c.40 ⁸C.16 q.1 c.41; cf. SL C.11 q.1 c. 5 v. *uel qui ecclesie necessitatibus* ⁹D.51 c.1
¹⁰C.2 q.7 c.6 ¹¹C.23 q.8 c.30; cf. SL C.11 q.1 c. 9 v. *testimonium*

Quicumque¹². Secundum leges uero tales liberti uocantur. Vsque *aut inimica legibus uiolentia*. Hinc collige quod quicquid fit per uiolentiam et coactionem est irritandum quoniam uiolentia est inimica legibus. Vnde quicquid per uiolentiam fit contra leges fieri uidetur, arg. C.xi. q.iii. Iniustum¹³, C.ii. q.vi. § Si propter¹⁴, C.ii. q.i. In primis¹⁵, C.xv. q.vi. c.i.¹⁶, C.xxxiii. q.ii. Lotharius¹⁷, C.xxxiii. q.v. Notificasti¹⁸.

13. *Siluester usque hereditas legibus*, idest secundum legis auctoritatem, secundum quam si heres infra annum testamentum patris adimplere contempsit, auferenda est ei hereditas, excepta legitima, nisi forte probauerit testamentum inofficiosum fuisse.

14. *Relatum usque cum Apostolus christianorum causas ad ecclesias deferret*. Sed quod hic dicitur in primitiua ecclesia locum habuit quando omnes erant religiosi nec erant seculares iudices. Hodie autem secus est, ut infra e. q. Te quidem¹⁹.

15. *Experientie usque apud prouincie sue iudicem*. Hoc uerum est generaliter nisi de hiis impetiti fuerint a clericis laici. Vnde oportet eos coram episcopo respondere, ut de matrimonio et similibus ratione quorum ecclesia forum laicorum efficitur²⁰. Vsque *submoto pulsationis obstaculo*. Scilicet sic generaliter uerum est quod clericus semper debet coram iudice ecclesiastico conueniri, quod non debet alibi nec potest in aliquo casu conueniri.

17. *Clericum usque episcopo non permittente*. Non per contrarium sensum licet tamen colligere quod episcopo permittente possit clericus ad examen uetitum trahi nisi uoluerit. Cum enim propter fauorem clericorum sit statutum ne inuiti ad iudicium trahantur, non debet in eorum dampnum retorqueri quod propter eorum utilitatem est introductum. Vsque *criminale negotium*. Subaudi quod inferat penam sanguinis, in quo casu clericus

41 uero] nec **Ba** aut om. **Ba** 42 per - 44 uiolentiam om. **Lr Lp^{ac}** (omoio.) 44 arg.] ut *praem.* **A** 45 xxxiii.] xxxi. **Ba A La R P** Lotharius] Lecta **A** 48 heres om. **Lr Lp^{ac}** 50 fuisse] esse **R** 51 *deferret*] *deferri* **A F** 53 iudices] Hoc *add.* **Ba A** 55 *Experientie*] *Experientias* **Lr Lp** 56 oportet] oporteat **A** 57 similibus] consimilibus **P** 58 Scilicet] idest **Ba A La R P** 59 quod - 60 conueniri om. **Lr Lp^{ac}** semper om. **A** 60 casu om. **A** 61 *Clericum*] uero *add.* **R** Non] Nam **Lr Lp** Non - 62 permittente om. **R** (omoio.) 63 nisi uoluerit om. **A**

¹²D.54 c.5 ¹³C.11 q.3 c.89 ¹⁴C.2 q.6 c.31 § 2 ¹⁵C.2 q.1 c.7 ¹⁶C.15 q.6 c.1; cf. SL C.11 q.1 c.12 v. *ingenuos, uiolentiam* ¹⁷C.31 q.2 c.4 ¹⁸C.33 q.5 c.2 ¹⁹C.11 q.1 c.29; cf. SL C.11 q.3 c. 14 v. *Christianorum* (in fine) ²⁰Cf. SL C.1 q. 1 c.15 v. *Experientie usque apud prouincie iudicem*

accusator uel testis seu iudex esse prohibetur, ut C.xv. q.iiii. c.i.²¹ et C.xxiii. q.ult. Hiis²².

70 19. *Petimus* usque *fiduciam*, idest auctoritatem et licentiam, ut possit de iure punire clericos contumaces. Et hic est unus casus in quo clericus potest a iudice seculari puniri. Vsque *secundum quod statutum fuerat*, a legibus, ut scilicet trino edicto commoneretur uel uno pro omnibus peremptorio, ut infra C.xxiii. q.iii. De illicita²³. Vsque *seruata forma discipline*, scilicet ut uindictam admonitio trina precedat, ut infra C.xii. q.ii. Indigne²⁴,
75 quod semper est obseruandum, ut supra C.ii. q.viii. Accusatores²⁵, nisi in notoriis criminibus et enormibus, ut supra C.ii. q.i. Manifesta²⁶ et C.i. q.ult. Requiritis²⁷.

80 20. *Istud est*. Hoc c. ad hoc inducitur, quod clericus potest a iudice seculari puniri cum per ecclesiasticam disciplinam teneri ad correctionem non potest, ut Bur. lib. ii. Si quis clericus²⁸ et C.xxiii q.v. De liguribus²⁹.

21. *Coniurationum*. Coniuratio est conspiratio iuramento firmata. Conspiratio uero est simul contra aliquem facta spiratio sine iuramento. Dicitur autem conspiratio a spiritu, idest a superbia et elatione qua tales ducuntur. Spiritus enim aliquando pro superbia accipitur ut ibi: 'abstinetes
85 uos ab homine cuius spiritus est in naribus eius'³⁰. Et nota quod conspiratio uel coniuratio contra prelatos maxime fieri prohibetur, conspiratio ideo contra omnes. Semper enim in mala parte accipitur.

90 25. *Si quis clericorum* usque *rebelli auctoritate*. Prima fronte ex hoc c. colligitur quod coniuratio omnis est illicita et tam uiolenta est hec presumptio canonis qua presumit canon eos mala intentione coniurationem

67 seu] siue A 68 Hiis om. La R 69 ut possit] posse R possit] posset Ba La P]
possent A] etiam add. Ba 70 unus] unicus Lr 71 a] suo add. Lp Vsque - 73 illicita
om. Lr Lp^{ac} (omoio.) 72 pro omnibus om. Ba 73 Vsque om. A 74 infra om. A
75 viii.] vii. Lr Accusatores] Accusationes A P] Accusatorum F 76 criminibus om.
Ba La 78 *Istud*] *Illud* A Hoc c. ad hoc inducitur] c. in quo dicitur Lr Lp^{ac} 79 ad]
aliquid P 80 xxiii] xxii. A 81 conspiratio] aspiratio Ba 82 facta] om. Ba 83 a²
om. A 83-84 qua tales ducuntur om. Lr Lp^{ac} 84 Spiritus - 85 eius om. R 85 uos
om. La P est om. A La P 85-86 conspiratio uel om. Ba A La R P 86 ideo] uero Lp
Ba La R P] autem A] est add. R 88 Prima om. Ba 89 est] sit R P et tam] Nam R
90 canonis] huius add. Lr qua] que Lr canon eos] cananeos P

²¹C.15 q.4 c.1 ²²C.23 q.8 c.30; cf. SL C.11 q. 1 c.17 v. *criminale negotium* ²³C.24 q.3 c.6

²⁴C.12 q.2 c.21 ²⁵C.2 q.8 c.1 ²⁶C.2 q.1 c.15 ²⁷C.1 q.7 c.5 ²⁸Bur. 2.183; PL 140.655

²⁹C.23 q.5 c.43 ³⁰Is 2,22

fecisse, ut probatio in contrarium non admittatur. Vnde dicitur 'nullius excusationibus presumptio labetur'³¹. Vnde hic generaliter colligitur quod ubi canon presumit et penam super presumpsum statuit non admittitur probatio in contrarium, ut supra d.liiii. Fraternalitatem³². Vbi uero non
 95 presumit, probatio in contrarium admittitur, licet presumptioni addidisset penam, ut supra C.vii. q.i. Presentium³³. Per mutationem uero littere potest sophisticè colligi quod non semper coniuratio est illicita, puta cum pro rebus ecclesie conseruandis habet fieri. Vnde sic seriem littere ordinabis: 'Si qui clericorum collegerint se in unum rebelli coniuratione et
 100 hoc auctoritate interdiciente', *coniurationem talem*, quasi dicat tunc demum illicita est coniuratio quando contra auctoritatem fit in rebus scilicet illicitis³⁴.

27. (a.c.) § *Hiis ita*, uel allegando dicit hoc Magister et occasione inducendi capitula. Vel istud in illo § corrigitur, Quia ergo, infra e. q.³⁵ Vsque *imperatorii sunt obnoxii*. Subaudi quoad tributa et huiusmodi, non ut coram eo debeant clerici conueniri³⁶.

27. *Si tributum usque agri ecclesie soluant tributum*, ut C.xxiii. q.ult. Secundum³⁷, contra. Solutio: ibi loquitur de illis prediis ecclesie ubi fundatur ecclesia et in quibus sunt horti et officine clericorum, que omnino debent esse libera et nullis grauata tributis. Hic uero loquitur de aliis prediis

92 labetur] leuetur Lr Lp^{ac} om. La] laudetur P hic] hinc A 93 statuit] et penam
 add. Lp^{ac} 94 probatio] presumptio Lr Lp uero] hoc Lp] homo A non om. AR
 95 probatio] presumptio R admittitur] recipitur Ba A La R P licet] nisi R 96 supra
 om. A mutationem] imitationem SI littere] hinc add. Lp Ba A La P] huic add. R
 97 colligi] colligere Lp Ba illicita] licita Lr Lp A] ut C.xvi. (lx. Lp) q.vii. Sane (C.16 q.2
 c.15) add. Lp A La P 98 cum] quando R conseruandis] obseruandis A habet fieri]
 habetur R seriem littere] litteram R 100 interdiciente] contradicente A 101 illicitis]
 Et (Et om. Lp) secundum hoc uidetur quod non possunt clerici de conspiratione notari (argui
 eo Lp; notari om. La) qui iurant consulendo ecclesie quod neminem recipient (recipient A)
 in canonicum nisi aliquis mortuus fuerit add. Lp Ba A La R P Nec hinc probatur quod non
 admittitur probatio in contrarium ubi (nisi R) canon presumat (presumit A; presumat om. R).
 Presumptio enim (et R) hic potest accipi pro temeritate add. Ba A R P 102 *Hiis*] *De praem.*
 A hoc] sic R et] hoc add. P 103 Vel] Et A 106 usque - *tributum om. Lr Lp^{ac}*
 ut] supra add. Lr] infra Lp A 107 Secundum om. P ecclesie om. A R ubi -
 110 ecclesie om. Lr Lp^{ac} (omoio.) 108 fundatur] fundantur R ecclesia] ecclesie R
 et¹ - sunt om. A R P et¹ - officine om. La sunt - officine om. Lp omnino] ideo R
 109 uero] non A

³¹Cf. C.11 q.1 c.25 ³²D.54 c.15 ³³C.7 q.1 c.3 ³⁴Cf. SL C.11 q. 1 c. 25 v. *nullis excusationibus*
³⁵C.11 q.1 p.c.31 ³⁶Cf. SL C.11 q. 1 p.c. 26 v. *sunt obnoxii* ³⁷C.23 q.8 c.24

110 ecclesie que prius erant tributaria et transeunt cum honore ad ecclesiam. Et
 hec solutio colligitur ex tertio libro Bur., c. Sancitum³⁸. Patres tamen nostri
 aliter narrauerunt nobis³⁹. Vsque *potestatem habet*, de facto uel de iure ita
 tamen quod in quadriennium detur ecclesie actio contra imperatorem ut
 cogatur ablata restituere uel tantum de proprio ecclesie dare. Vsque *non*
 115 *dono*, ideo scilicet quia mea non sunt; nam si mea peteret imperator, non ei
 negarem, ut infra C.xxiii. q.ult. Conuenior⁴⁰. Vsque *sed non nego*, quia negare
 non possum⁴¹.

29. *Te quidem* usque *fideiussor existas*. Et nota quod hoc quod de summo
 pontifice hic dicitur, de quolibet clerico est intelligendum, ut Bur. lib. ii.
 120 Clericum nullus.⁴²

30. *Sicut enim* usque *ad communis uite usum pertinere*. Hinc collige aliquem
 posse cogi ad testimonium perhibendum quia peccatum est non impendere
 aliis que ad communis uite usum pertinere dignoscitur. Veritatem autem in
 testimonio perhibere ad communis uite spectat utilitatem. Vnde reus est qui
 125 in testimonio ueritatem occultat. Pro omni autem peccato mortali est quis
 ad emendationem cogendus, C.vi. q.i. Illi⁴³, C.e. q.iii. Quisquis⁴⁴, infra de
 con. d.ii. Non sunt⁴⁵.

31. *Statuimus* usque *ante examinatum iudicium*, idest coram iudice
 examinante. Ante enim pro coram aliquando accipitur, ut ibi 'procidamus

110 transeunt] transeant **A** honore] honore **La R** 112 uel] non **R** iure] ut (infra
add. A) C. proxima q.ii. Quicumque (c.4), De rebus (c.22) *add. Ba A P* 113 detur] datur **A**
 114 restituere] ut Cod. lib. vii. De prescriptione quadriennii l. ii et iii (Cod.7.37.2.,3) *add. Lp*
Ba A La P 115 scilicet] uidelicet **Ba A R P** non¹ *om. La* peteret] imperator *om. Lr*
Lp^{ac} ei] enim **Lp om. A** 116 infra *om. A* *sed] et add. A* 118 *Te] Ne A* usque]
ne add. Ba A La R 120 nullus *om. Ba*]Vsque *ne aduocatus*. Clericus enim in sacris maxime
 constitutus ordinibus in seculari iudicio non potest alicui prestare patrocinium, ut (infra *add.*
A P) C. xiiii. q.v. Denique (c. 10), nisi suam suorumque prosequatur iniuriam, ut (supra *add. A*
P) C.ii. q. i. Prohibentur (c. 14) *add. Lp Ba A La P* et in Extra. Clerici in subdiaconatu (1 Comp.
 1.28.1 - X 1.37.1) *add. Lp Ba^{pc} A La* 121 *pertinere] pertinent A R* 122 est] ea *add. Ba*
A La P 123 communis] communem **A** uite] usus **Ba A La R P** 124 spectat *om.*
P 125 peccato *om. Lr Lp^{ac}* 126 cogendus] ut arg. *add. A* C.e.] infra *praem. A*
 126-127 infra de con. *om. Lr Lp^{ac}* 127 Non] Si *praem. A La F* 129 ibi *om. Lr*

³⁸Bur. 3.52; PL 140.682; Cf. SL C.11 q. 1 c. 27 v. *Si tributum usque agri ecclesie soluant* ³⁹Ps
 77,3; cf. Ps 43,2, Cf.C.7 q.1.c. 1 n. 1; C.7 q.1 c. 39 n. 77; C.11 q.3 c.36, n. 166 ⁴⁰C.23 q.8 c.21
⁴¹Cf. SL C.11 q. 1 c. 27 v. *potestatem, non dono, non nego* ⁴²Bur. 2.175; PL 140.654; cf. SL C.11
 q. 1 c. 29 v. *Si quidem usque fideiussor* ⁴³C.6 q.1 c.3 ⁴⁴C.11 q.3 c.80 ⁴⁵De cons. D.2
 c.15

130 ante Deum⁴⁶, idest coram Deo. Vel hoc potest in notoriis criminibus intelligi
in quibus rei euidentia que in oculis se ingerit singulorum non permittit
ordinem iudicarium obseruari, ut supra C.ii. q.i. Manifesta⁴⁷ et d.xxi. c.ult.⁴⁸

31. (p.c.) *Quia ergo usque tam in ciuili quam in criminali.* Lector hoc teneas
pro sententia quod hic dicitur et in duobus sequentibus capitulis quicquid
135 Magister hinc inde allegando proponat⁴⁹.

32. *Si qui usque quidquid illud,* idest siue iure fori, siue iure poli regatur.
Feudum uero consuetudinario iure regitur, de quo forte idem esset
dicendum, licet quibusdam placet quod de feudo clericus coram domino sit
conueniendus. Nam ratione rei de qua agitur clerici forum mutatur quod
140 diuersis ex causis sepe contingit.

34. *Aliud est.* Presens cum precedentibus sic potest continuari. Hic
enim dicitur quod laici publice penitentes coram ecclesiastico iudice sunt
conueniendi. Multo magis ergo de clericis est dicendum⁵⁰. Hoc autem
forte causam dedit edicto quia huiusmodi publice penitens propter onus
145 penitentiae quod subiit omnino debet occupationes fugere, ne amore
rerum secularium cupiditatis laqueis iterum inuoluatur. Nam cum mens
concepta desideria sequitur seruire rebus conuincitur quarum amore

130 Vel hoc] ibi **Ba** 132 Manifesta] (et *om.* **A**) De manifesta (C.2 q.1 c.17) *add.* **Lp^{pc} Ba A La R P** ult.] *Vsque deseruiat.* Hinc uolunt quidam quod depositus clericus tradi debet curie, non ut puniatur sed ut seruiat curie, secundum quos sacrilegus esset qui in clericum etiam degradatum manus iniceret (mitteret **A La**) uiolentas, cum adhuc ordines habeat quos ei degradatio auferre non potest qui etiam secundum istorum sententiam coram ecclesiastico iudice debet conueniri. In contrarium tamen penitus quidam sentiunt ex eo quod in Extra. dicitur c. Licet preter solitum (Licet *om.* **La**) (1 Comp.5.12.1 - X 5.14.1) *add.* **Lp^{pc} Ba A La P** 133 Lector] Lectione **Ba** 135 allegando *om.* **Lr Lp^{ac}** 137 uero] siue **Lr** esset *om.* **Lr Lp^{ac}** 138 placet *om.* **Ba**] placeat **A** 139 conueniendus] uideatur *add.* **Ba** 141 Presens] cap. *add.* **Lp^{pc} A R P** 142 enim *om.* **A** publice] sunt *add.* **Lr Lp^{ac}** 143 ergo *om.* **La**] hoc **R** est] hoc *add.* **Lp A La P** dicendum] docendum **Lr** est dicendum] debet dicere **R** autem *om.* **Ba** 144 forte *om.* **R** publice *om.* **Ba A P** 145 omnino *om.* **Lr** 147 concepta] precepta **Lr**] cepta **Lp^{ac}** seruire] dicere **Ba**

⁴⁶Cf. Dt 9,18 ⁴⁷C.2 q.1 c.15 ⁴⁸D.21 c.9 ⁴⁹Cf. SL C.11 q. 1 p.c.31 ⁵⁰Cf. SL C.11 q. 1 c.34 v. *Aliud debere*

superatur, ut infra C.xiiii. q.i. c.i.⁵¹ Vsque *omnia michi licent* etc. Hoc pluribus
 150 modis exponitur in Apostolo et primo sic: 'de escis omnia michi licent'⁵²,
 idest omnibus cibis licet michi uesci, sed non expedit hoc facere quia
 quidam infirmi fratres super hoc scandalizarentur, qui quosdam cibos
 iudicabant immundos. Vel de sumptibus sic: 'omnia michi licent'⁵³ etc.,
 idest ab omnibus quibus predico licitum est michi sumptus accipere,
 'quia si spiritualia, dicit Apostolus, uobis seminauimus, non est magnum
 155 si carnalia uestra metamus'⁵⁴. Non tamen expediebat ei a Corinthiis
 sumptus accipere quia erant auari et inde scandalizati nollent uerbum
 predicationis eius accipere et ita offendiculum faceret euangelio uel quia
 crederent peccandi libertatem ab Apostolo redemisse et quod eos non posset
 redarguere de peccatis, quoniam munera oculos excecant et uim auctoritatis
 160 inclinant. Vsque *quam negligere non debeat*, quia forte paritura esset eius
 causa momento cum contra eum impleretur prescriptio si in ultima hora
 prescriptionis taceret et prescriptionem non impediret.

35-36. *Quicumque* usque *testimonium ab uno licet episcopo perhibitum*. Et
 nota quod multipliciter quidam infirmare nituntur quod in lege presenti
 165 continetur, scilicet quod unius testimonio debeat adhiberi fides, tum quia
 Theodosiana est lex ista⁵⁵ et idcirco dicunt eam cum auctore repudiatam,
 tum quia manifeste uidetur ueritati euangelice contraire in qua dicitur, 'in
 ore duorum uel trium testium stat omne uerbum'⁵⁶, ut supra C.ii. q.iii.
 c.i.⁵⁷ Sed si rei ueritatem attendere uolumus et esse filii excussorum, hic non
 170 dicitur quod unius episcopi testimonium debeat recipi. Sed potius dicitur

148 xiiii] xiii A c.i.] § i. A i.] (Cum *praem. Lp La*) crederem tamen (tamen *om. Lp La*) quod (et *add. A*) coram (et *Lp*) ciuili iudice hic conueniri posset si uellet, propter hoc quod hic dicitur, 'a licitis' (a licitis *om. A*) et propter illud scilicet 'melius' exponitur (exponitur *om. A La P*) *add. Lp^{Pc} Ba A La P* Vnde utrumque ei licitum esse uidetur. Quare uel dicas esse hoc consilium uel priuilegium hic eis conceditur, scilicet ne trahantur inuiti, ut (infra *add. A P*) C. xxxiii. q.ii. Admonere (c.8) *add. Lp^{Pc} Ba A La P michi - etc. om. R* 151 quidam *om. Lp* super hoc *om. A La P* 153 licitum est] licet *A* 154 dicit Apostolus *om. Lr Lp^{ac}* 156 accipere] recipere *Ba A* 158 peccandi] predicandi *Lr Lp^{ac}*] contempnendi *praem. R* redemisse et] se misisse *R* posset] potuisset *R* 159 redarguere] arguere *Ba A La P*] arguisse *R* 161 in *om. R* ultima hora] ultimo *Ba* 162 prescriptionem] prescriptionis *annum Ba*] prescriptionis cursum *A La R P* 165 debeat] ualeat *R* 166 auctore] auctoritate *A*] suo *add. Ba P*] sua *add. A* 168 testium *om. A La*

⁵¹C.14 q.1 a.c.1 ⁵²1 Cor 6,12, cf. 1 Cor 10, 23 ⁵³1 Cor 6,12 ⁵⁴1 Cor 9,11 ⁵⁵Cf. infra C.11 q.1 p.c.36 n. 67; Const. Sirmond 1, ed. Hänel; Maassen, *Geschichte*, 1.794. ⁵⁶Dt 17, 6 et 19,15; 2 Cor 13,1. Cf. supra C. 2 q. 4 c. 2 n. 83; C. 5 q.6 c. 3, n. 16 ⁵⁷C.2 q.4 c.1

- quod ubi unus episcopus est cum reliquis testibus, hoc facit auctoritas episcopi, ut si ab alia parte testes, prout solet fieri, inducantur, tunc pars illa preferetur alteri cui adminiculum prestat episcopus. Et hoc uidetur littera sequens sonare. Sophistice tamen hinc potest colligi quod unius testimonio
 175 debeat fides adhiberi, d.lxxxvi. Tanta⁵⁸, C.xx. q.iii. Presens⁵⁹, C.xxxi. q.ii. Si uerum⁶⁰, de con. d.iiii. Cum itaque⁶¹; contra C.iii. q.iii. § Item iuris⁶², C.vi. q.ii. § i.⁶³, C.xxxiii. q.ii. Admonere⁶⁴, C.ii. q.v. § i. et c.i.⁶⁵
36. (p.c.) Vsque *qui in suis capitularibus*, non in Lombarda⁶⁶ sed in Pandecta⁶⁷ unde Lombarda fuit tracta. Multe enim sunt Pandecte.
- 180 39. *Peruenit*. Hic opponitur: aut laicus aut clericus erat iste defensor; si clericus, ergo non debuit eum apostolicus reprehendere; si uero laicus, quare in sequentibus ait 'tunc te interponere debes⁶⁸? Ad hoc dici potest quod erat laicus et ideo fuit ab apostolico reprehensus quod coram se permittebat clericos conueniri. Tunc ei specialiter de iure suo concessit Gregorius de
 185 causis clericorum cognoscere. Vsque *iudices deputentur*. Hii forte sunt iudices delegati a quibus ante litis contestationem potest appellari, ut supra C.ii. q.vi. Si quis in quacumque⁶⁹. Vsque *ad eligendos iudices*. Subaudi arbitros. Et nota quod in tribus casibus potest episcopus cogere clericos ad arbitros eligendos, cum episcopus ciuilem causam cum clerico suo habet, ut infra e.
 190 q. Si clericus⁷⁰; uel cum subditus habet eum suspectum et non, ut hic, uult appellare; uel in feudo, quod tamen de auctoritate nobis non constat.

171 quod²] quia A ubi] nisi A 174 sonare] innuere Ba 175 adhiberi] ut arg. add. A xx. q.iii.] xxii. q. iii. A 176 contra om. Lr Lp C.iii.] C.iii. A Item] Ratione Lr Lp^{ac} 177 c.i] C.xxxiii. q.ii add. La 180 *Peruenit*] ad nos add. P 181 eum] de hoc add. Ba A La P quare] quomodo Ba A P 183 erat] esset A 184 Tunc] Tamen R P] enim add. R ei] eis P specialiter om. Lr 185 cognoscere] Vnde hinc habes quod clericorum negotia laicis etiam summus pontifex potest decidenda mandare add. Lp^{pc} Ba A La R P Quamuis etiam fuisset clericus, non tamen inconsultis propriis (eorum A) episcopis debuit (debet R) eorum clericos iudicare, ut C. ix. q.iii. Conquestus (c.8) add. Lp^{pc} Ba A La R P *iudices*] delegati a quibus ante litis contestationem *repetit* La 187 vi.] vii. Lr Ba P arbitros] arbitrarios A 188 Et om. A 189 cum¹] scilicet *praem.* Ba A La R P 190 non ut hic] hic non A R 191 de] in A constat] Vtrum autem clerici in causa spirituali possent in laicum compromittere non inueni add. Ba A R P

⁵⁸D.86 c.24 ⁵⁹C.20 q.3 c.4 ⁶⁰C.31 q.2 c.1 ⁶¹De cons. D.4 c.112 ⁶²C.3 q.3 a.c.1
⁶³C.6 q.2 p.c.1 ⁶⁴C.33 q.2 c.8 ⁶⁵C.2 q.5 a.c.1, c.1 ⁶⁶Cf. infra C.12 q.2 c.10, n.41; C.22 q.5 c.14 nn.81,82 ⁶⁷Cf. supra C.11 q.1 c.35-36, n.55; Const. Sirmond 1, ed. Hänel; Constitutio Ablavio data, Maassen, *Geschichte*, 1.794; Collectio Tripartita 3.29 (30), 235. ⁶⁸C.11 q.1 c.39
⁶⁹C.2 q.6 c.41 ⁷⁰C.11 q.1 c.46

41. *Sacerdotes* usque *dominus noster*, scilicet imperator quem dominum uocat ex humilitate uelut officium officio prouocet. Vsque *ita eis dominetur*. Subaudi quoad terrena in quibus etiam apostolico maior esse uidetur
 195 imperator. Vsque *debitam reuerentiam impendat*. Subaudi quoad spiritualia in quibus imperator est minor, licet quoad omnia laici clericis uideantur esse inferiores, ut supra d.xcvi. Duo⁷¹. Vsque *custodiunt scientiam*. Sacerdotum labia scientiam custodire dicuntur quia non nisi congruo loco et tempore opportuno debent celestia uerba seminare, ut supra d.xliii. Sit rector⁷²,
 200 cum margaritas non debeamus spargere ante porcos⁷³, ut infra C.e. q.iii. Nolite⁷⁴. Vsque *quantum generaliter pro omnibus sacerdotibus*. Hinc collige quod tam boni quam mali clerici illo priuilegio gaudent ut non possint coram ciuili iudice conueniri, contra supra e. q. Continua⁷⁵ et infra C.xvi. q.i. Generaliter⁷⁶.

42. *Inolita*, idest indesueta uel molesta, idest que inoleuit. Vsque *pertrahant*. In hoc c. pena imponitur illis clericis qui clericos ad examen uetitum trahunt et agit hic de actoribus. Actores enim trahunt ad causam.

43. *Placuit* usque *obiectum*. Hic pena illis imponitur qui se ad iudices seculi trahi permittunt quia et de iudicio ecclesie male sentire uidentur ut in
 210 fine c.⁷⁷ dicitur et constitutioni canonum in qua hoc est inhibitum uidetur iniuriam importare. Vsque *et si pro eo lata fuit sententia locum suum amittat*. Hic habes quod in uno eodemque facto aliquis absoluitur et ligatur, punitur et impune fert quod commisit, ut supra d.l. Ex penitentibus⁷⁸ et C.xv. q.ult. c.i. et iiii.⁷⁹ Vsque *et hoc in criminali actione*. Et nota quod in hoc casu
 215 ideo indistincte deponitur quia in crimine maximo, quod penam sanguinis irrogat, clericus coram ciuili iudice nec testis, nec accusator, nec iudex esse

192 *Sacerdotes*] *Sacerdotibus* F 193 uelut] uel ut A officio *om.* Lr Lp^{ac} 195 Vsque] Imperator *praem.* Lp 196 minor] et ei tenetur collum submittere, ut (supra) di. lxiii. Valentinianus (Valentinus R) (c. 3) *add.* Lp^{pc} Ba A La R P 198 et] congruo *add.* Lp 199 opportuno *om.* Lp 201 Nolite] et di. xliii. In mandatis (c.2) *add.* Lp^{pc} Ba A La R P Vsque] *Tantum add.* R 202 ut] que Lp 205 *Inolita* idest] *Et nolite* usque Lr Lp^{ac} indesueta] indissuta Lr Lp^{ac} uel molesta *om.* Lp^{pc} Ba A La R P idest] Vel *inolita praem.* A La R P] uel Ba 208 usque] *in add.* A *obiectum om.* F 209 ecclesie *om.* Lr Lp^{ac} 209–210 in fine c.] infra eodem Ba] infra R 210 canonum] et *add.* R uidetur] uidentur A R] enim *add.* R 211 *eo*] *ipso* Ba A La R P *fuit*] *fuerit* Ba A La R P *amittat*] *admittat* Lr 212 Hic] Hinc A facto] cum *add.* Ba^{pc} 214 *actione*] *accusatione* A 215 maximo] maxime A La

⁷¹D.96 c.10 ⁷²D.43 c.1 ⁷³Mt 7,6 ⁷⁴C.11 q.3 c.22 ⁷⁵C.11 q.1 c.5 ⁷⁶C.16 q.1 c.40; cf. SL C.11 q. 1 c. 41 ⁷⁷C.11 q.1 c.43 ⁷⁸D.50 c.55 ⁷⁹C.15 q.8 c.1, 4

potest, ut infra C.xxiii. q.ult. Hiis a quibus⁸⁰.

- 220 45. *Si quis cum clerico usque tunc ad iudices ciuiles disceptatio cause perueniat, et hoc episcopo consentiente et clerico, uel saltem clerico; nam licet hoc permittat episcopus, non tamen poterit clericus inuitus ad examen uetitum trahi, ut supra e. q. Clericum nullus⁸¹. Vel potius est dicendum quod ad maiorem iudicem, metropolitanum scilicet, eum debet laicus conuenire cum episcopo clericum ad satisfactionem cogere contempnit, ut infra C.xvi. q. ult. Filiis⁸². Vsque quod si criminali. Ecce hic dicitur quod si de forensi crimine*
 225 *clericus conueniatur a laico, coram ciuili iudice conueniet eum laicus, qui tamen ante degradationem per episcopum factam non potest in eum manus inicere. Sed derogatum est huic legi in hoc articulo per canones secundum quos neque in forensi neque in ecclesiastico crimine potest clericus coram ciuili iudice conueniri, ut supra e. q. Nullus⁸³ et supra c.ii.⁸⁴*
- 230 46. *Si clericus usque apud proprium episcopum, uel apud arbitrum eis ab episcopo delegatum, ut supra e. q. Peruenit.⁸⁵ Vsque uel si fuerit negotium ipsius episcopi. Subaudi quod inter episcopum et eius clericum uertatur. Tunc, quia episcopus iudex et aduersarius esse non debet, poterit cogere clericum ut simul de communi consensu arbitros eligant. Vnde hinc potest*
 235 *colligi quod si quis dicit se episcopum habere suspectum, cogi potest per episcopum ut eligat sibi arbitros coram quibus satisfaciat illis qui sibi*

217 xxiii] xxiiii Lr quibus] *In ciuili uero (non Lp; causa add. A) perdet quod euicit si locum obtinere maluerit. Per hoc innuitur quod ei sit hec optio danda et hoc totum in causa propria (et necessaria add. R). In ecclesiastica enim secus esset, nam delictum persone in dampnum ecclesie non redundaret, ut infra C. xvi. q. vi. Si episcopum (c. 2) add. Lp^{Pc} Ba A La R P*
 218 *clerico om. R* 220 *episcopus om. P* 224 *si] de add. A F* 225 *eum om. R*
 226 *ante] propter Lr Lp^{ac} degradationem] regenerationem Lr Lp^{ac}* 227 *legi in hoc] legum Ba* 229 *supra¹] infra Lr Lp Ba A La R P* *Nullus] episcopus add. Lp^{Pc}*
Ba A La R P *et supra c.ii. om. P* *supra²] infra Lr Lp Ba A La R* *ii.] Nec etiam depositus debet curie tradi (trahi Lp), ut in Extra. Licet preter solitum (1 Comp.2.1.6 - X 2.1.4). Vsque duorum mensium. Et hoc cum accusatus paratas habet defensiones (diuisiones R), alias uero maius spatium ei concederetur, ut supra C. iii. q.iii. c. ii et § Spatium (p.c.4) add. Lp^{Pc} Ba A La R P* 232 *eius om. R* *uertatur] utatur La* 235 *episcopum] sibi praem. Ba* 236 *eligat om. P*

⁸⁰C.23 q.8 c.30; cf. SL C.11 q. 1 c. 43 ⁸¹C.11 q.1 c.17; cf. SL C.11 q. 1 c. 45 v. *ad ciuiles iudices*
⁸²C.16 q.7 c.31 ⁸³C.11 q.1 c.8 ⁸⁴C.11 q.1 c.2 ⁸⁵C.11 q.1 c.39

querimoniam suscitauerunt, nisi forte uoluerit clericus appellare⁸⁶.

50. *Quia res usque preiudiciis submotis*, idest quidquid illo medio tempore una pars fecerit, siue rem litigiosam uendiderit uel aliquid huiusmodi,
240 nullum tamen preiudicium alteri parti poterit generari.

<Q. III>

§ *Queritur utrum*. Circa presentis articuli solutionem multipliciter laborasse leguntur antiqui et multa uisi sunt scribere que intelligentie profectui non deseruiunt nec lectorum animis inseruntur, cum enim per
5 prolixitatis discurrerent tramitem nec propositum uoluerunt restringere nec utilitati legentium deseruire. Vnde quoniam uerbum abbreviatum fecit Dominus et gaudent breuitate moderni⁸⁷, dicimus quod quoties sententia condempnationis uel absolutionis fuerit iusta ex causa, animo
10 et ordine simul, uel tantum ex ordine, est seruanda nisi data fuerit contra ius constitutionis uel per pretium a iudice corrupto, in quo casu ipso iure non tenet, ut supra C.iii. q.iii. Lege § ult.⁸⁸ et C.ii. q.vi. § Item si sententia citra solitum ordinem⁸⁹, § Item si sententia contra ius constitutionis⁹⁰. Si

237 appellare] Et nota quod certi sunt casus in quibus de causa proprii clerici non potest episcopus iudicare, scilicet cum inter episcopum et clericum causa uertitur ut hic et (et *om. A*) cum in alia parochia contraxit uel crimen commisit, ut C. vi. q.iii. Placuit (c. 4) et Burch. lib. xvii. Si quis de uno (c. 17.50) et Burch. lib. i. c. Item placuit (c. 1.68) et cum causa clerici a maiore extraneo decidenda mandatur, ut C. iii. q.vi. Unaqueque (c.15) *add. Lp^{Pc} Ba A La R P* 238 *preiudiciis] omnibus inde add. Lp^{Pc} Ba A La R P* 240 tamen *om. Lp Ba A* poterit] potest *A* generari] Vnde hinc potest colligi quod litigiosum beneficium non debet alicui episcopus concedere nec ratione priuilegii potest sibi tale beneficium quis defendere quod tempore litigii impetrauit (impetratum est *R*), ut in Extra. In litteris (1 Comp. 2.9.5 - X 2.13.5). Hinc habes (etiam *add. A R*) quod non debet uir debitum reddere uxori ex quo eorum matrimonium accusatur, ut infra C. xxviii. q.ii. Huius rei (c.6) *add. Lp^{Pc} Ba A La R P* Quod autem dicitur nullum debere accipere pensiones rei litigiose, tunc (hoc *R*) est uerum cum neuter est in possessione. Vel de petitore, non de possessione (possessore *A R P*) debet intelligi (intelligitur *A*) *add. Ba A R P* ut (uel *A*) nec possessor interim fructus percipiet si suspectus fuerit de dilapidatione *add. Ba A*

<Q. III>

3 uisi] nisi *A* intelligentie] intelligentis *Ba*] intelligentium *A*] intelligentem *La*
4 profectui] profectu *Lr Lp^{ac}* per *om. A* 8 condempnationis] dampnationis *Ba*
animo *om. A P* 11 iii.] iiii. *Ba A* § *om. Lr Lp^{ac}* vi] vii *Lr Lp* § Item] c. ult. *Lr Lp^{ac}*

⁸⁶Cf. SL C.11 q. 1 c. 46 ⁸⁷Cf. supra C.11 q. 1 pr. ⁸⁸C.3 q.3 c.4 § 7 ⁸⁹C.2 q.6 p.c.41
Pars VIII. § 3 ⁹⁰C.2 q.6 p.c.41 Pars VIII. § 5

uero tantum ex ordine est iniusta, licet sit iusta ex aliis, ipso iure non tenet,
 ut supra C.ii. q.i. In primis⁹¹. De sententia uero excommunicationis secus
 15 est, que speciali quodammodo iure censetur, ut infra sumus, Deo uolente,
 dicturi.

1. *Sententia pastoris*. De sententia absolutionis et condemnationis primo
 legitur. Cum sic sententia absolutionis uel condemnationis siue iusta fuerit
 ex causa et animo siue iniusta ex eis, dummodo sit iusta ex ordine, timenda
 20 est, ita quod tenenda uel non ex superbia contempnenda. Vel de sententia
 excommunicationis plane potest intelligi que, licet omnibus sit iniusta,
 semper tamen ante appellationem tenenda est si a suo iudice dictata fuerit,
 ut infra tertio c.⁹²

3. *Precipue usque tot mortibus*, idest tot penis. Vnde hinc habes quod
 25 grauius prelati quam subditi sunt puniendi quoad ecclesiam, licet quoad
 Deum contemptus peccati utrosque equet, ut arg. C.xxv. q.i. Nulli fas⁹³,
 d.xl. Homo christianus⁹⁴, de con. d.i. Nemo per ignorantiam⁹⁵, C.xxx. q.i.
 Si quis⁹⁶, C.xxxii. q.v. Qui uiderit⁹⁷. Vsque *secundum Domini preceptum*,
 illud scilicet: 'si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te et
 30 ipsum solum etc.'⁹⁸ Vnde hinc⁹⁹ uidetur posse colligi quod in notoriis
 criminibus ordo iudiciarius obseruandus est. Hunc ordinem enim uidetur
 seruasse apostolicus in facto Lotharii quod erat notorium, ut supra C.ii.
 q.i. Manifesta¹⁰⁰, Que Lotharius¹⁰¹. Sed hoc non prouenit. Factum enim
 Lotharii aliud fuit notorium, de Galdrada scilicet, quam publice habebat et
 35 apud se retinebat impudice, ubi non erat ordo iudiciarius obseruandus, ut
 in signatis capitulis¹⁰². Aliud fuit occultum, scilicet quia dubitabatur ne sibi
 occulte post excommunicationem communicarent, ubi erat ordo iudiciarius

15 sumus - 16 dicturi *om.* P 17 *Sententia*] *Vnam* A et] uel **Ba^{Pc} A La R P** primo
 - 18 condemnationis *om.* **Ba R** (*omoio.*) 18 legitur] leguntur **Lr Lp**] legetur **A** Cum]
 c. **Lp P** 19 sit] est **R** 20 quod] non *add.* **A^{ac}** non] est *add.* **La** 21 omnibus]
 ex *praem.* **A**] modis *add.* **La** iniusta] iusta **Lr Lp** 22 dictata] dicta i **Lr Lp^{ac} A**] ita
add. **Lr Lp^{ac}** 24 tot *om.* **A** 26 peccati *om.* **Lr** 28 quis] sacerdos *add.* **R** uiderit]
 supra in commonitorium *add.* **Lp^{Pc}** 29 corripe - 30 solum *om.* **Ba** eum *om.* **Lr Lp^{ac}**
 31 enim *om.* **Lp** 32 seruasse] obseruasse **Lr^{ac} Lp A** apostolicus] papa **Ba^{Pc}** facto]
 isto *add.* **Ba** 34 Galdrada] Gualdrada **A** 36 signatis] presignatis **Lp^{Pc} Ba A La R P**
 capitulis *om.* **R**] dicitur *add.* **A** scilicet] sed **Lp** dubitabatur] dubitabant **Lr Lp**
 37 communicarent] communicaret **A** erat] extat **Lr**

⁹¹C.2 q.1 c.7 ⁹²C.11 q.3 c.3; cf. SL C.11 q. 3 c. 1 ⁹³C.25 q.1 c.4 ⁹⁴D.40 c.5 ⁹⁵De
 cons. D.1 c.40 ⁹⁶C.30 q.1 c.9 ⁹⁷C.32 q.5 c.13 ⁹⁸Mt 18,15 ⁹⁹cf. GS 107a, 385-86
¹⁰⁰C.2 q.1 c.15 ¹⁰¹C.2 q.1 c.16 ¹⁰²C.2 q.11 c.15, 16

obseruandus, ut hic¹⁰³. Vel forte licet esset eius factum notorium, non tamen uoluit summus pontifex precipitanter in regem animaduertere, ne contra ecclesiam scandalum moueretur. Nam ubi multitudo est in causa uel ille qui peccat sociam habet multitudinem, detrahendum est aliquid seueritati ut maior sanandis malis caritas subueniat, ut supra d.l. Vt constitueretur¹⁰⁴ et C.xxiii. q.iii. Non potest esse¹⁰⁵ et d.xliiii. Comessiones¹⁰⁶.

4. *Si episcopus forte.* In hoc c. dicitur quod sententia excommunicationis tribus modis iniuste prolata tenet. Ex animo enim presumitur quod sit iniusta ex eo quod dicit 'iracundus'. Ex ordine iniusta esse uidetur ex eo quod dicit 'cito'. Ex causa similiter iniusta intelligitur ex eo quod dicit 'ne innocens'. Vnde hic queritur an sit excommunicatus dicendus qui post talem sententiam excommunicationis in uocem appellationis prorumpit et utrum debeamus eum uelut excommunicatum cautius euitare. Et quidem hanc questionem uidetur finis c. decidere in quo dicitur quod nullus debet ei communicare donec fuerit a maiore absolutus qui talem reportauit sententiam que omnibus modis iniusta fuit. Quod uidetur esse iniquum et equitati canonice contraire. Vnde quidam opiniones has declinare et subterfugere cupientes dicunt speciale esse in sententia excommunicationis; sed specialitatis non assignant rationem. Diuersitatis autem hec est ratio quia in sententia excommunicationis pena comitatur sententiam. Vnde statim cum dictatur sententia excommunicatus est a communione diuisus. Sic ergo appellationis tempore erat a communione diuisus quare et diuisus erit donec fuerit per maiorem absolutus. Nam appellatione interposita, medio tempore nichil oportet immutari, sed omnia in eodem statu esse debent, ut supra C.ii. q.vi. Appellatione¹⁰⁷. Idem forte de suspensione est dicendum; secus uero in beneficii priuatione et hoc ideo quia in aliis sententiis pena non comitatur sententiam sed usque ad decem dies sententia executioni non mandatur neque ante cogitur quis appellare, ut supra C.ii.

38 obseruandus] expediendus **Ba^{Pc}** Vel] Et **A** 42 maior] maioribus **Lp^{Pc} Ba A La R**
 caritas] sincera *add.* **Ba A La R P** 43 esse *om.* **Ba** 44 *Si]* *quis add.* **Lr Lp** 45 tribus]
 etiam *add.* **A La** enim] autem **Ba A La P om. R** 47 cito - dicit *om.* **Lr (omoio.)** ne
om. **Ba A R P** 48 hic *om.* **R** dicendus] dicendum **Lr** 54 opiniones] oppositionis
Lp^{Pc} Ba La R P] opinionis **A** has] onus **Lp^{Pc} Ba A La R P** 56 assignant] assignat **Lr**
 58 dictatur] dictaretur **A** 61 omnia] omnino **Ba** 62 de *om.* **Lr** 64 sententia]
 sententiam **R** 65 executioni] excommunicationi **Lr Lp^{ac}** non *om.* **La R** neque]
 nec **A**

¹⁰³Cf. SL C.11 q.3 c. 3 v. *tot mortibus*

¹⁰⁴D.50 c.25

¹⁰⁵C.23 q.4 c.32

¹⁰⁶D.44 c.1

¹⁰⁷C.2 q.6 c.31 § 1

q.vi. Anteriorum¹⁰⁸. Vsque *nullus debet presumere ut communioni eum societ*. Nullus subaudi par uel inferior. Superior uero iudex eum potest absoluere et eidem si uoluerit potest communicare, quod tamen cause cognitione faciat, puta ex quo iurauit satisfacere ecclesie de contumacia et principali causa,
 70 ut in Extra. Quoniam quesitum¹⁰⁹. Vel potest restitui communioni fidelium que pro contumacia fuit ei prohibita¹¹⁰, non communioni officii a quo fuit suspensus pro crimine, antequam satisfaciatur.

5. *Si quis presbiter usque correptus*, idest a sacramentis suspensus. Nam si exponeretur aliter sequentibus non concordaret cum de eodem paulo
 75 inferius dicatur quod post talem correptionem est anathematis sententia notandus¹¹¹.

6. *Si quis episcopus usque aut locum satisfactionis habere*. Hoc de illis intelligitur qui sententie excommunicationis uel suspensionis non paruerunt. Qui uero se pro excommunicatis habuerunt usque ad annum
 80 audientur ut infra e. q. Rursus¹¹², et hoc totum de iustitia. De misericordia uero possunt reconciliari, ut supra C.ii. q.iii. Que de causa¹¹³. Vsque *maxime si postquam didicerint* etc. Sic ergo uidetur quod etiam qui ignoranter excommunicatis communicat est excommunicatus, quod est canonibus inimicum, ut infra e. q. Quoniam¹¹⁴. Vnde si 'maxime' accipiatur pro

66 Anteriorum] Antiquorum Lp] Si uero appellatione interposita excommunicatus fuerit (ali)quis, ipso iure excommunicatio fuit nulla, ut C.ii. q.vi. Quoties (c. 16) add. Lp^{Pc} Ba A La R P 67 uero om. R 68 eidem] equidem Ba La] ei quidem A] et idem R cause] cum *prae*m. Lp^{Pc} A La R] cum Ba P 69 iurauit] iurat A et] de add. A 70 ut - quesitum om. Lr^{ac} Lp^{ac} 71 ei om. P 72 crimine] commisso add. Lp antequam] de crimine commisso add. Ba A La R P satisfaciatur] Vtrum autem excommunicatus dicendus esset maior (maior om. R) qui loquitur (communicat R) ei priusquam absoluatur excommunicatus inquire(re) add. Lp^{Pc} Ba A La R P] Quod tamen non credo. Videtur enim ei communicare in his (in his om. P) que ad correptionem pertinent, quod omnibus licet ut infra ea. q. Cum excommunicato (C.11 q.3 c.18). Maior etiam (autem A P) iudex ei (ad A) quem excommunicatus appellat potest eum absoluere iuramento prestito uel ad eum remittere absoluendum qui (eum add. A) excommunicauit, ut in Extra. c. (Quoniam add. A) quesitum (1 Comp. 1.23.2 - JL 13853) add. Ba^{Pc} A P 73 *correptus*] *corruptus* Lr Lp 74 exponeretur] opponeretur Lr] opponet Lp^{ac} 75 quod] qui A correptionem] sententiam Lr Lp est om. A 76 notandus] feriendus Lr Lp 77 *aut om. A* 79 pro om. R 82 *didicerint*] *deciderint* Lr Lp] *didicerunt* A Sic ergo] Si uero Lr Lp^{ac} qui om. A 83 excommunicatis] excommunicandus Lr Lp^{ac} 84 Quoniam] unum add. Lr Lp Vnde om. Lr Lp^{Pc}

¹⁰⁸C.2 q.6 c.28; cf. SL C.11 q. 3 c. 4 (in principio) ¹⁰⁹1 Comp. 1.23.2 (=X -), JL 13583 ¹¹⁰Cf. Juncker, 'Die Summa', 358, n.1 ¹¹¹Cf. SL C.11 q. 3 c.4 v. *Si quis presbiter usque correptus*
¹¹²C.11 q.3 c.36 ¹¹³C.2 q.5 c.9 ¹¹⁴C.11 q.3 c.103

85 'tantum' planum est. Vel 'maxime' de scientibus ideo dicit quod etiam illi
 qui ignorantia ducti excommunicatis communicant sunt excommunicati.
 Quod de iuris et non facti ignorantia intelligitur uel de facti ignorantia
 intelligi potest que crassa est et supina que neminem excusat, ut arg. C.e.
 q.e. Cure¹¹⁵, C.xii. q.ii. Qui et humanis¹¹⁶, d.xvi. Quod dicitis neque¹¹⁷,
 90 C.xxxiii. q.i. Paratus¹¹⁸.

7. *Si quis episcopus usque uespertinum sacrificium.* Hoc quod dicitur in
 illis precipuis diebus locum optinet in quibus in uesperis missa cantatur.
 Vel sacrificium uocat officium. Vnde queritur an suspensus clericus possit
 priuate horas nocturnas uel diurnas cantare, quod illis inquirendum
 95 relinquimus quos mundi labor exagitat¹¹⁹.

8. *Episcopi usque per excommunicationis peccatum, idest per peccatum pro
 quo fuerunt excommunicati. Vsque morte preueniuntur.* Dicit enim Apostolus
 quia non diiudicant homines Corpus Domini¹²⁰, idcirco dormiunt multi,
 idest moriuntur; nam aliquando ante uite terminum quosdam Deus tollit
 100 de medio, bonos scilicet ne malitia immutaret cor eorum, malos uero ne
 deterius precipitentur, ut infra de pen. d.v. § Finis ergo huius auctoritatis
 eorum sententie etc.¹²¹

85 dicit *om.* Lr Lp^{ac} quod etiam] quia Ba A La R P etiam *om.* Lp 87 et non]
 uel Lr Lp^{ac} ignorantia] rigore Ba intelligitur] intelligi potest A 88 crassa]
 cassa Lr Lp^{ac} que²] et A 89 Quod - 90 C. xxxiii. *om.* R neque *om.* Lp Ba
 A La 90 q.i.] q.iii P Paratus] infra (et A) ea. q. Excellentis(simus) (C. 11q. 3 c.
 102) *add.* Lp^{pc} Ba A La R P] infra ea q. Excellentes *add.* R 91 *sacrificium*] *officium* Ba
 quod] hic *add.* A La 94 uel] et A diurnas] diuturnas Lr quod] et quidem
 A illis] sic concedendo metue audiente ex eo quamdiu sicut prius *add.* Lp^{pc} *om.* Ba] illud
 A 95 exagitat] pium tamen est hoc (ita *add.* A^{pc}; hoc] ita P) credere *add.* A P 97 *morte*
om. R Apostolus] de illis *add.* Ba^{pc} 98 diiudicant homines Corpus] communicant
 Corpori Lr Lp^{ac} 100 medio] orphanorum *add.* Lr bonos] orphanorum Lr Lp^{ac}
 uero] autem Ba 101 precipitentur] precipitentur A pen.] penitentiali Lr Lp^{ac}

¹¹⁵C.11 q.3 c.20 ¹¹⁶C.12 q.2 c.24 ¹¹⁷D.16 c.14 ¹¹⁸C.23 q.1 c.2; cf SL C.11 q.3 c.6
¹¹⁹Cf. D.34 c.17 (p.c.) n.476; D.74 (75) c.7 n.778 ; C.5 q.2 c.2 n.8; C.12 q.2 c.65 n.114; C. 16 q.7
 c.26 n. 229; C.31q. 1. c.8 n.8; C.33 q.1 c.4 nn. 15,16. ¹²⁰1 Cor. 11,29 ¹²¹De pen. D.4, IV
 Pars; cf. SL C.11 q.3 c.8 v. *morte preuenitur*

10. *Teugaldum*. Constructionis ordinem in summis¹²² inuenies. Vnde hic sub silentio pertransimus. Vsque *insinuatione suggestorum*, idest proprie
 105 scripture insinuatione per quam nobis suggesterunt et insinuauerunt factum suum. Vsque *ore proprio multis coram positis*. Hoc ideo additur quia si occulte et contra ius fuissent crimen confessi, non eis faceret preiudicium. Confessio enim contra ius facta nemini preiudicat. Vsque *diuino succensi zelo*. Per quod apparet quod sententia fuit iusta ex animo.
- 110 11. *Si autem* usque *non obediunt*, primo secundo et tertio admoniti, ut infra C.xvi. q.ult. Omnes decime¹²³ et C.xxxii. q.v. Preceptum¹²⁴. Si uero respiscere noluerint, tunc uelut contumaces excommunicabuntur, non tamen eo ipso sunt excommunicati.
14. *Absit ut quidquam sinistrum*. Hinc collige quod ea que bona et
 115 mala possunt intentione fieri, si a sacerdotibus facta fuerint in meliorem partem sunt interpretanda, d.xl. Non nos¹²⁵, C.vii. q.ii. Omnes qui¹²⁶, C.xii. q.i. Expedi¹²⁷, d.xxxvii. Qui de mensa¹²⁸, C.ix. q.ii. Lugdunensis¹²⁹. Vsque *spirituali animaduersione*, scilicet excommunicatione que spiritualis animaduersio dicitur, quia ea spiritus hominis offenditur et ligatur, ut infra
 120 C.xxiiii. q.iii. Si habes¹³⁰.
17. *Excommunicatos* usque *ante utriusque partis*, et excommunicantis et excommunicati, scilicet antequam uterque fuerit coram maiore iudice et ibi a maiore excommunicatus fuerit absolutus, ut supra, e. q. Si episcopis¹³¹.

103 *Teugaldum*] Teugaldus **A** 104 Vsque] *in add.* **Ba** *suggestorum*] *sub gestorum* **F**
 107 et *om.* **A** contra] extra **A P** crimen *om.* **A** 108 contra] extra **Ba A La**
R 110 *Si autem*] *sunt* **P** *autem*] uero **R** *obediunt*] *obedierint* **A R P** 112 tunc]
 ultimo *add.* **Lp** 114 *quidquam*] *quodcumque* **La** quod ea *om.* **Lr** ea que *om.*
Lp^{ac} 115 mala] *sint* *add.* **Lr Lp^{ac}** possunt *om.* **P** 116 interpretanda] ut *arg. add.*
A vii.] vi. **A La** 121 *Excommunicatos*] *Si habes praem.* **R** et - 122 et] scilicet **R om.**
P et - 122 excommunicati] excommunicatis **A** et¹ *om.* **La** et²] scilicet *praem.* **La**
 122 excommunicati] excommunicatis **P**

¹²²Intendenda est, ut videtur, Concordia Magistri Gratiani. U. Kantorowicz, *Die Allegationen im späteren Mittelalter*, in *Archiv für Urkundenforschung*, t. 13 1933, p. 22 scribit quod 'in summa' remittit ad dictum Gratiani in principio alicuius sectionis aut ad glossam quae resumit aliquam matricam iuridicam. F. Gillmann, *Zur Inventarisierung der kanonistischen Handschriften*, p. 61 negat verba 'in summa' referri posse ad aliquod principium Gratiani; referuntur ad glossam quae tradit summarium. Cf. A. Van Hove, *Prolegomena* vol. I. t. II, Mechliniae-Romae. 1945 p. 433 nota 1. Cf. C.35 q. 2-3 pr. nota 1. ¹²³C.16 q.7 c.5 ¹²⁴C.32 q.5 c.21 ¹²⁵D.40 c.1 ¹²⁶C.6 q.1 c.2 ¹²⁷C.12 q.1 c.13 ¹²⁸D.37 c.11 ¹²⁹C.9 q.2 c.10 ¹³⁰C.24 q.3 c.1; cf. SL C.11 q.3 c.14 ¹³¹C.11 q.3 c.4; cf. SL C.11 q.3 c.17 v. *Excommunicatos*

125 Vsque *subiacebit*. Et nota quod circa presentem articulum canones uario
 modo uidentur loqui. Hic enim uidetur innui quod qui excommunicatis
 communicat non est excommunicatus, sed excommunicandus. In
 primo uero sequenti c. dicitur quod statim excommunicatus est qui
 excommunicatis communicat. Sed ut cesset contrarietas et canones
 130 appareant esse concordēs, dicimus quod excommunicatio est prima,
 secunda, tertia. Prima a sacramentis homines separat, secunda ab ingressu
 ecclesie, tertia a fidelium communione. Quod potest quis ex hiis colligere,
 C.iii. q.iii. c. ult.¹³², C.xxiiii. q.ii. Sane¹³³ et e. q. § Euidenter¹³⁴ et C.v.
 q.ii. Presenti¹³⁵. Secundum hoc ergo dicimus quod qui, nominatim
 excommunicatis communicat et scienter, statim est excommunicatus
 135 prima excommunicatione, idest eo ipso a sacramentis separatus, ut in
 primo sequenti capitulo¹³⁶ et si non reconciliaretur ecclesie mortis tempore
 essent ei sacramenta ecclesie deneganda, ut infra C.xxiiii. q.ii. Sane¹³⁷.
 Si uero postea admonitus noluerit resipiscere et in contumacie dedecore
 perseuerat, tunc debet anathemate percuti et a communione fidelium
 140 ferro excommunicationis abscidi. Ferro enim incidenda sunt uulnera que
 fomentorum non sentiunt medicinam ut d.lxxxii. Plurimos¹³⁸ et C.xvi. q.i.
 In canonibus¹³⁹. Et in hoc casu loquitur canon iste et omnes similes, ut Bur.
 lib. ii. Si quis sponte¹⁴⁰. Sed de illis qui incidunt in canonem date sententie
 queritur qua sint excommunicatione notati et an qui eis communicant
 145 debeant uelut excommunicati cautius euitari. Et quidem de hoc diuersi
 diuersa sentiunt et ita circa presentem articulum sapientium opinio uariatur.
 Sunt enim qui dicunt eum qui in canonem date sententie incidit non esse
 excommunicatum, idest a communione fidelium separatum sed tantum
 a sacramentis esse diuisum, ut infra C.xvii. q.iii. Quisquis¹⁴¹, quibus
 150 uidetur Gratianus consentire, infra e. q. § Euidenter¹⁴². Nec secundum

124 canones *om.* Lr 125 uidentur loqui] locuuntur Lp loqui *om.* Lr 126 non -
 128 communicat *om.* R 127 qui - 128 communicat *om.* Ba 129 excommunicatio est]
 excommunicatione Lr Lp^{ac} 130 secunda] et *add.* A 131 ecclesie *om.* P quis ex hiis
om. P 132 C.iii. q.iii.] C.iii. q. ult. A 135 ipso] primo P separatus] est *praem.*
 Ba La 136 mortis] etiam *praem.* A 138 noluerit] noluit Ba La R P 140 uulnera -
 141 medicinam] etc. Ba 141 fomentorum] tormentorum Lr sentiunt] sustinent Lr
 ut] supra *add.* A 143 ii.] xi. Lr Lp 145 uelut] ultimo Lr Lp] ut A euitari] uitari
 A quidem] quidam Lr Lp hoc] his A 148 separatum *om.* Lr Lp^{ac} 149 esse
om. Ba A La R P diuisum] diuisus R

132 C.4 q.3 c.3 133 C.24 q.2 c.6 134 C.11 q.3 p.c.24 135 C.5 q.2 c.2 136 C.11 q.3 c.21
 137 C.24 q.2 c.6 138 D.82 c.3 139 C.16 q.1 c.57 140 Bur. 2.40; PL 140.867 141 C.17 q.4
 c.21 142 C.11 q.3 p.c.24

eos est excommunicatus qui ei communicat, licet aliter peccet et ea que
 uidentur huic sententiae esse contraria, ut infra C.xvii. q.iii. Omnes¹⁴³, Si quis
 suadente¹⁴⁴ sic determinant. Dicunt enim illud Lucii¹⁴⁵ non in futuros sed in
 preteritos sacrilegos esse promulgatum de quorum crimine iam constabat.
 155 Illud uero Innocentii¹⁴⁶ dicit eos esse anathematizatos, idest secundum
 ethimologiam a sacramentis separatos, ut infra e. q. § Euidenter¹⁴⁷. Alii
 uero dicunt eum esse a communione fidelium separatum qui in canonem
 date sententiae incidit, ut infra C.xvii. q.iii. Omnes, Si quis suadente¹⁴⁸.
 160 Qui etiam asserunt per hoc c. derogatum esse illi c. Quisquis, quod est
 infra C.xvii. q.iii.¹⁴⁹, cum apostolicus uideatur dicere quod in talibus
 non nisi denuntiatio est necessaria, ut in Extra. Sicut dignum est¹⁵⁰. Qui
 uero huic communicat non est excommunicatus, licet excommunicatus
 sit qui nominatim excommunicato communicat, quia hic iuri tantum, ibi
 uero et iuri et iudici fit iniuria. Et diuersitatis hec est ratio quoniam ei
 165 qui nominatim est excommunicatus prohibita est communio omnium et
 omnibus eius communio est interdicta, quod de eo qui in canonem date
 sententiae incidit dici non potest.

20. *Cure usque in utraque diligentia*, idest cum uicinis et extraneis
 significatur ut ab excommunicato abstineant. Vsque *excommunicationis causa*
 170 *omnibus auferatur*. Hinc collige quod non excusatur per ignorantiam qui
 publice factum ignorat si presens tunc fuit, ut C.xii. q.ii. Qui et humanis¹⁵¹,
 d.liiii. c.ii.¹⁵², d.lxxxvii. c.ult.¹⁵³, d.xvi. c.ult.¹⁵⁴

22. *Nolite usque uel alii scandalum faciatis*, idest non faciatis malum
 unde homines scandalizentur. Bonum uero propter scandalum non est

151 est om. **Ba La** 152 esse om. **Ba** ut om. **A** 155 eos om. **Lr Lp^{ac}** esse om. **A**
 156 ethimologiam] uocabuli **add. A P** 157 esse om. **A** 158 date sententiae om. **Lr Lp^{ac}**
 159 per hoc c. om. **Lr Lp^{ac}** 160 apostolicus] Apostolus **Lr Lp A** in talibus om. **Lr**
Lp^{ac} 161 ut om. **A** est om. **Ba A La R P**] secundum quos (quos om. **A**) qui (qui om.
R) talibus communicant excommunicati sunt **add. Lp^{pc} Ba A La R P** 162 huic] nondum
Lr Lp^{ac} communicat] secundum quosdam **add. Lp^{pc} Ba A La R P** 165 prohibita -
 166 eius om. **Lr Lp^{ac}** 166 interdicta om. **Lp^{pc}** 168 *Cure*] *Iure A* 169 ab om. **R**
excommunicationis] *excusationis F* 170 excusatur] excommunicatur **Lr Lp** 171 tunc]
 cunctis **A** ut] arg. **add. A** 172 lxxxvii.] lxxxviii. **A** 173 *alii*] *in alium R* idest]
 si **add. Ba**

¹⁴³C.17 q.4 c.5 ¹⁴⁴C.17 q.4 c.29 ¹⁴⁵Lucius II (1144-1145), Epistolae et privilegia, PL 179.844
 - Decretales Pseudo-Isidoriane c.7 (ed. Hinschius p. 179). ¹⁴⁶Innocentius II (1130-1143),
 Concilium Lateranense II (1139), c.15, COD 200 ¹⁴⁷C.11 q.3 p.c.24 ¹⁴⁸C.17 q.4 c.5,29
¹⁴⁹C.17 q.4 c.21 ¹⁵⁰1 Comp. 5.10.7 (=X 5.12.6), JL 12180 ¹⁵¹C.12 q.2 c.24 ¹⁵²D.54 c.2
¹⁵³D.87 c.9; cf. SL C.11 q.3 c.20 ¹⁵⁴D.16 c.14

175 dimittendum; nam teste Gregorio utilius scandalum nasci permittitur quam
ut ueritas relinquatur.

23. *Quando usque deuitent in portis.* Consuetudinem tangit antiquorum.
Antiquitus enim sedebant iudices in portis ciuitatum ut copiam sui facerent.

180 25. *Rogo et moneo usque suprascripto Maximo communicanti.* Vnde
communicantes eis excommunicatis excommunicati erant.

26. *Si quis laicus abstinetur*, idest per anathema a communione fidelium
separetur¹⁵⁵. Vsque *si abstinetur*, idest anathematizetur. Quod sic debet
intelligi colligitur infra C.xvii. q.i. Deuotam¹⁵⁶. Vsque *ad eos clericos*
185 *qui eiusdem episcopi sunt.* De clericis autem episcopi ideo dicit quia
indistincte sunt excommunicati si illis communicant quos suus episcopus
excommunicauit. Non excusantur per ignorantiam cum eis non licuit
ignorare, ut infra C. prox., q.ii. Qui et humanis¹⁵⁷. Vsque *ad omnes qui*
commoniti fuerunt. Hinc uidetur innui quod si Bononiensis episcopus
excommunicauit aliquem de sua parochia et ei parochianus Mutinensis
190 episcopi scienter communicauit, quod sit excommunicatus. Quod ex eo stare
non potest, quia parochianum extraneum nullus potest excommunicare
nisi pro causa predicta, ut supra C.vi. q.ii. Placuit¹⁵⁸, C.ii. q.i. Imprimis¹⁵⁹,
C.ix. q.ii. Nullus terminus¹⁶⁰. Ad hoc dicimus quod qui nominatim
excommunicato scienter communicat excommunicatus est, non sententia
195 episcopi qui extraneum parochianum excommunicare non potest, sed potius
auctoritate canonis qui ad omnes extenditur, qui dicit communicantes

175 nasci] fieri **Lp**] oriri **A La P** 176 ut *om.* **Ba La R P** 177 *Quando om.* **A** 179 *et*
om. **A** *communicanti*] Hinc uolunt quidam (Ab hoc loco quidam colligere conantur **R**)
quod excommunicatio transit in tertiam personam, quod non prouenit. Isti enim sacerdotes
nominatim fuerant cum ipso Maximo excommunicati *add.* **Lp^{pc} Ba A La R P** 180 erant]
Vel dicas (dicitur **Ba**) de eis (de eis *om.* **A La R P**) quod non precepit (precipit **A**) ut a
communione talium se isti suspenderent, sed monet et rogat ut hoc faciant ut dum (cum **P**)
illi eis humanitatis negarent auxilium, cogentur rubore confusi (perfusi **A**) ad rectitudinem
festinare, ut in Extra. In partibus Tolose (1 Comp. 5.6.10) *add.* **Lp^{pc} Ba A La R P** 182 debet]
debere **Ba A La R P** 183 colligitur] colligi ut **P** xvii.] xxvii. **A** *clericos*] ad
eos clericos *add.* **Lr**] idest ad eos clericos *add.* **Lp** 184 *eiusdem*] *eius* **A** episcopi *om.*
Lr Lp^{ac} ideo] hoc *praem.* **A** 186 licuit] hoc *add.* **Lp^{pc} Ba La R P** 187 *ad*] *et*
praem. **A** 188 *fuerunt*] *fuerint* **A** Hinc] Hic **A La** Bononiensis] Bomensis **Lr**
189 aliquem - 190 communicauit *om.* **A** (*omoio.*) 190 ex *om.* **Lr Lp^{ac}** 192 pro *om.* **A**
La P predicta] predii **A** q.ii] q.iii. **La** 193 Nullus terminus] Nullos terminos **A**
quod *om.* **Lr Lp** 194 non] nam **Lr Lp**

¹⁵⁵Cf. SL C.11 q.3 c.26 v. *Si quis laicus* ¹⁵⁶C.27 q.1 c.27 ¹⁵⁷C.12 q.2 c.24 ¹⁵⁸C.6 q.3 c.4
¹⁵⁹C.2 q.1 c.7 ¹⁶⁰C.9 q.2 c.1

excommunicatis esse excommunicatos, idest a sacramentis diuisos, ut infra C.iii. q.vi.¹⁶¹

29. *Qui merito usque si ab aliquo episcopo.* Et hic uidetur similiter
 200 innui quod etiam episcopus est excommunicatus qui excommunicato
 communicat et sic par parem ligare potest. Vnde eodem modo hic potest
 responderi sicut tertio superiori c.¹⁶² Vel sit talis casus capituli ut oppositio
 cesset: ecce archiepiscopus excommunicauit aliquem cui suffraganeus
 episcopus scienter communicauit. Iste talis episcopus excommunicatus
 205 est sententia sui superioris. Et hoc uidetur littera sequens dicere, *refugiens
 sui episcopi etc.*, idest contempnens. Vel *refugiens*, idest quamdiu refugit.
 Qui enim excommunicato scienter communicat, tamdiu est a sacramentis
 diuisus auctoritate canonis quamdiu de hoc satisfaciat coram episcopo
 excommunicati, ut Bur. lib.xi., c. De illis¹⁶³.

210 34. *Presbiteri.* Hoc c. expositum inuenies, supra C.ii. q.vi. Placuit¹⁶⁴.

35. *Irritam*, idest irritandam. Nam nisi sic exponeretur, principium non concordaret fini.

36. *Rursus usque conuictus.* Subaudi falsis testibus uel instrumentis.
 Nam si uere crimen esset eis probatum, non essent de cetero audiendi.
 215 Vel *confessus*, timore tormentorum¹⁶⁵ uel iuris interpretatione et cum
 pro huiusmodi crimine data fuit sententia contra eos noluit sententiae
 obedire et ideo fuit excommunicatus. Et hoc est quod dicit intra annum
 excommunicationis. Sed opponitur: ecce in legibus dicitur quod si quis intra
 decem dies a die date sententiae non appellauerit, non audietur de cetero
 220 nec ergo in undecimo die esset audiendus multo minus usque ad annum.
 Sed mitius canones uoluerunt prouidere clericis quam leges. Vnde maius

198 q.vi.] *om.* Lr Lp A] q.iii. P 199 *Qui om.* Lr R P si] *quasi* Lr *om.* Lp aliquo]
alio loco R hic *om.* R 203 archiepiscopus] episcopus Ba 204 communicauit]
 excommunicatus est Lp 205 dicere] innuere dicens Ba A La R 206 etc. - refugit *om.* A
 etc. - 207 enim *om.* P 207 enim *om.* A 208 quamdiu] quam Lr Lp^{ac} 209 xi.] ix.
 Lr 210 expositum *om.* P inuenies *om.* Ba 215 *confessus*] *confessis* A iuris *om.*
 A P 216 noluit] noluerunt Ba 217 fuit excommunicatus] fuerunt excommunicati
 Ba 218 intra] post Ba A R P] post *add.* La 220 nec] non Lr Lp in *om.* Lr Lp^{ac}
 esset audiendus] essent audiendi Lr Lp 221 mitius] magis Lp^{Pc} prouidere clericis]
 interpretare Lr clericis] interpretare *add.* Lp

¹⁶¹Cf. C.11 q.3 c.138

¹⁶²C.10 q.2 c.3

¹⁶³Bur. 11.45; PL 140.868

¹⁶⁴C.2 q.6 c.35

¹⁶⁵Cf. SL C.11 q.3 c.36 v. *constitutum est, ut quotiens clericis conuictis, confessis*

spatium uoluerunt eis concedere quam leges. Vsque uero si intra annum
causam suam purgare contempserit. Hoc uerum est regulariter. Excipiuntur
tamen cause spirituales. Si enim quis falsis testibus ab uxore fuerit separatus
225 etiam post infinita tempora ad falsi probationem admittitur quia res iudicata
sanctitati non preiudicat etsi ueritati, cum sine peccato mortali non possit
quis, uxore uiuente, alii nubere. Et licet in canonibus expresse hec que
dicimus non inueniantur, ea tamen dicimus que patres nostri narrauerunt
nobis¹⁶⁶.

230 41. *Nemo episcoporum usque sine conscientia archiepiscopi.* Si indistincte
intelligatur quod hic dicitur, ergo toties oportet episcopum metropolitanum
consulere quoties uoluerit aliquem gladio excommunicationis ferire. Vnde
si de licentia generali intelligatur, erit planum quod dicitur. Semel enim
cum metropolitanus episcopum ordinat, dat ei licentiam ut suo loco et
235 tempore ex iusta causa possit suffraganeum suum sub anathemate ponere.
Vel de ignotis criminibus hoc potest intelligi. Secus est de cognitis et usitatis
et hoc uidetur littera sequens innuere. Vsque *quia anathema eterne mortis
dampnatio est*, idest anathematizati qui non resipiscunt in eternum, deinceps
non iudicabuntur. Nam de talibus dicitur: 'iam iudicati sunt'¹⁶⁷. Cum uero
240 anathematizati resipiscunt, ipsa uindicta est eis medicinalis non mortalis, ut
supra C.ii. q.i. Multi¹⁶⁸ et C.xxiiii. q.iii. Corripiantur¹⁶⁹. Vsque *et qui aliter
non poterunt corrigi*. Hinc collige nullum excommunicandum nisi cum in
contumacie morbum prosilierit.

245 43. *Certum est pro hiis tribus criminibus.* Et nota quod non remouet hic
canon quin sint alie cause pro quibus debeat quis excommunicari, sed
sub hiis relique cause continentur. Hiis enim tribus modis contumacia

222 spatium *om.* P eis *om.* Lr Lp^{ac} concedere] ad purgandam innocentiam *add.*
Lp^{Pc} Ba A La R P leges] Vel forte iste appellauerat et ideo intra annum audiri (non
add. R) poterat *add.* Lp^{Pc} Ba A La R P Vel quod melius est (est *om.* A) infra annum audietur
iste qui non appellauerit, non de causa (causa *om.* A) principali sed de secundaria (sed de
secundaria] de falso P; secundaria] falsa A) *add.* Ba A P 225 admittitur] admittetur Ba A
La P 226 sanctitati] falsitati Lr^{ac} Lp^{ac} mortali] mortis Lr Lp 227 uxore *om.* Lr Lp
uiuente] uiuere et Lr Lp que] quoniam A 228 nostri *om.* Lr Lp 233 generali]
hoc *add.* A La P 236 Vel] Et Lr usitatis] citatis Ba 237 innuere] Vel ad antiqua
tempora hoc dicas esse referendum *add.* Lp^{Pc} Ba A La R P eterne - 238 anathematizati *om.*
R mortis *om.* Lr Lp 238 resipiscunt] respiciunt A 240 uindicta] iudicia Lr Lp^{ac}
non mortalis *om.* Lp^{ac} Ba 241 et] te A aliter *om.* Lp 243 prosilierit] prosiliit A
246 Hiis] Hinc Lr

¹⁶⁶Ps 77,3; cf. Ps 43,2. Cf. C. 7 q. 1 c. 1 n. 1; C.7 q.1 c.39, n. 77; C.11 q.1 c. 27, n. 39.
20,12 ¹⁶⁸C.2 q.1 c.18 ¹⁶⁹C.24 q.3 c.17

¹⁶⁷Ap

deprehenditur: uel circa principium iudicii, scilicet cum uocatus uenire contempnit; uel circa medietatem scilicet cum date sententie renuit obedire uel circa finem cum ante tempus recedit.

250 44. *Quomodo usque mundum non facit leprosum.* Consuetudinem tangit antiquorum. Antiquitus enim a sacerdote inspiciebatur qui credebatur esse leprosus ut eius iudicio uel tamquam leprosus esset a communione hominum separatus uel sanus inuentus communioni hominum se posset inmiscere¹⁷⁰.

255 46. *Cui est lata sententia,* ab heretico qualis est Dioscorus¹⁷¹ qui hanc dictauit¹⁷². *Vsque et uacua est,* idest uacua esse ostenditur, quod et ante fuit. Sed ut superius diximus et commoniuimus, tunc dicitur res fieri quando innotescit quod fit¹⁷³. *Vsque et eius ecclesiam.* Et nota quod illum qui est in ecclesia hereticus excommunicare non potest uelut se superiorem, licet quibusdam ex hoc uideatur quod eum qui est extra ecclesiam excommunicare possit hereticus, ut infra C.xxiii. q.i. Quisquis¹⁷⁴, quod tamen non prouenit. Hereticus enim neminem potest absoluere uel ligare, ut supra C.i. q.i. Remissionem¹⁷⁵.

260 50. *Quid obest usque ex illa tabula,* in qua quondam erant clericorum nomina scripta que matricula dicebatur, ut supra d.l. Contumaces¹⁷⁶, a qua interdum debebantur nomina clericorum, aliquando supprimebantur cum suspendebantur, ut C.ii. q.i. Nomen¹⁷⁷.

52. *In cunctis usque ea que maledicorum hominum rumoribus.* Hinc colligitur tertium membrum distinctionis illius ex qua infamia multipliciter consurgit.

247 cum uocatus] conuocatus **La**] aduocatus **P^{ac}** 248 contempnit] contempserit **R**
 medietatem] inobedientiam **Ba** renuit] noluit **Ba** 250 usque *om.* **Lr Lp^{ac}** *non*
om. **Lr Lp^{ac}** 252 esse *om.* **Ba** 253 hominum] omnium **Ba A** communioni *om.*
A hominum *om.* **R** 255 *lata*] *illata* **Ba A La R P** qualis] sicut **R** est]
 fuit **Ba A La R** 257 commoniuimus] /// **Lr** 258 quando] cum **Lp** quod
 fit *om.* **Ba** 259 hereticus *om.* **Ba A** 260 quod] etiam *add.* **A** 265 dicebatur]
 uocabatur **Ba A La R P** 266 nomina clericorum *om.* **A P**] cum deponebantur *add.* **Ba A**
 aliquando *om.* **A P** supprimebantur] debebantur cum deponebantur, supprimebantur
add. **R** supprimebantur cum suspendebantur] cum deponebantur, supprimebantur cum
 suspendebantur **P** 267 ut] supra *add.* **A** 268 usque *om.* **Lr Lp^{ac}** rumoribus] in
 moribus **Lr Lp^{ac}**

¹⁷⁰Cf. SL C.11 q.3 c.44 v. *Quomodo usque leprosum non facit* ¹⁷¹Cf. C.11 q.3 c.46. Felix III. in tractatu contra Acacii sectatores, PL 58.893; Ivo Carnotensis, *Decretum* 4.8, PL 161.324; *Collectio Tripartita* 3.27 (28) 5. ¹⁷²Cf. SL C.11 q. 3 c.46 v. *Cui est illata sententia* ¹⁷³Cf. D.96 c.10 n.21; C.8 q.1 c.6 n. 4. ¹⁷⁴C.24 q.1 c.38 ¹⁷⁵C.1 q.1 c.39 ¹⁷⁶D.50 c.21 ¹⁷⁷C.2 q.1 c.12; cf. SL C.11 q.3 c. 50

270 Tunc enim cogitur infamis purgare innocentiam cum apud bonos et graues
 grauatur eius opinio, ut supra C.ii. q.iii. Omnibus¹⁷⁸. Vsque *ut mala maiora*
citius probata ulcisci. Cum enim maiora mala probantur, citius punienda sunt;
 nam eius negligentie citius occurritur que magis nocet ecclesie, ut d.c. c.i.¹⁷⁹

56. *Non sunt audiendi usque cum occidant*. Subaudi exempli pernicie. Vsque
 275 *blasphemantium uiam Dei*, idest religionem illam in qua talia agentes uiuunt
 quibus hominibus displicet uita sanctorum que casta est, quasi ipsa esset
 turpis secundum suam suspicionem. Sed mirum uidetur quod tales sanctos
 uocat Augustinus qui famam negligunt, cum secundum eum sunt crudeles,
 ut infra C.xii. q.i. Nolo¹⁸⁰. Sed forte sancti erant in aliis uel hominum
 280 opinione. Vsque *uel etiam occidunt animas*, aliorum imitantium. *Non quod*
uident sed quod putant, et hoc est excusatio, idest excusant se et dicunt hoc
 esse licitum quia hic uidentur fieri a prelati¹⁸¹.

57. *Si quis dixerit iustitiam*, ut continentiam et similia esse; *iniustum* etc.
 Nisi sic exponeretur, quod hic dicitur falsum esset, cum errare in hominibus
 285 ueniale sit et humana temptatio.

58. *Si quis hominem usque sanctimoniam*. Hinc apparet quod de errore
 rerum et non personarum Ieronimus loquitur.

59. *Ve qui usque dilatauit infernus animam*. Humano more loquitur, quod
 est dicere multos recepit. Vsque *et exaltabitur Deus*, non in se. Ipse enim
 290 non recipit magis et minus, quia apud Eum non est transmutatio nec ulla
 obumbratio, sed in corde hominis exaltatur iuxta illud, 'accedet homo'¹⁸²

271 supra om. A iiiii.] vii. A 272 citius] certius Lr Lp probata om. Ba A citius
 probata] criminis P punienda] citius etiam add. R 273 ut] supra add. A 274 usque
 - Subaudi om. R 275 uiam Dei om. Lr religionem] regionem SL agentes om.
 Lp] facientes Ba A La R P 276 hominibus] omnibus Ba La R P casta] sancta Lp
 277 suam om. Lr Lp 278 uocat] necat Lr 279 uel] in add. A 280 uel etiam om.
 La occidunt] occidant A 281 hoc est excusatio] cum excusatione A P est - se] cum
 excusatione Ba est excusatio] cum excusatione La se om. Lr 282 quia] qui A
 hic uidentur] hoc uident A P 283 iustitiam] iustum P ut] non Ba 284 sic] si A
 in om. Ba 285 ueniale om. Ba 286 sanctimoniam] simoniam A P 288 qui - animam
 om. R^{ac} animam] suam add. Ba 289 recepit] recipiat Lp] recipit A 290 Eum]
 Deum Ba R P nec] et A ulla] uicissitudinis Ba A La R P 291 obumbratio]
 ob(umbratio) Lr] augmentatio Lp exaltatur] exaltabitur Ba R

¹⁷⁸C.2 q.5 c.19

¹⁷⁹D.100 c.1

¹⁸⁰C.12 q.1 c.10

¹⁸¹Cf. SL C.11 q.3 c.56

¹⁸²Lv 18,6

etc. Vsque *sanctificabitur*, idest sanctus apparebit¹⁸³ ut illud, 'sanctificetur nomen tuum'¹⁸⁴, idest sanctum appareat.

63. *Priuilegium*. Et nota quod multa sunt que faciunt ut aliquis priuilegio exuatur: alterius rei fauor, ut d.xxii. Renouantes¹⁸⁵; priuilegiati abusus, ut
295 d.lxxiii. Vbi ista¹⁸⁶ et enormitas geminati criminis, ut C.xxv. q.ii. Ita nos¹⁸⁷.

64. *Non debet usque non est prolata canonica sententia*. Ab hac autem generalitate sententia excommunicationis excipitur que licet iniusta tamen ligat, ut supra e. q. Si episcopus forte¹⁸⁸. Et crimen notorium debet excipi
300 ubi ordo iudiciarius non obseruatur, nisi quis uelit dicere etiam in notoriis iuris ordinem obseruari, scilicet cum sine ordine notoria crimina puniantur.

65. *Episcopus presbiter usque gradus amissos recipiet*, idest insignia que in collatione cuiuscumque ordinis conferuntur. Tamen quidam uolunt hinc colligere quod degradatus amittat ordines, quod falsum est, ut potest
305 uideri supra C.i. q.i. Quod quidam¹⁸⁹. Si uero aliquis fuerit suspensus ab episcopo, sola simplici iussione episcopi, potest celebrare diuina, ut supra, e. q. c.ii.¹⁹⁰ Degradatio autem nichil distat a suspensione perpetua nisi in solempnitate¹⁹¹.

66. *Qui recte usque uendit*. Hic queritur an iustitiam uendere sit
310 simoniacum, quod quibusdam uidetur. Cum enim iustitia uirtus sit et inter prima spiritualia computetur, manifeste uidetur simoniam committere qui iustitiam uendit, ut supra C.i. q.iii. In templo¹⁹². Alii dicunt quod licet sit peccatum, simoniacum non est. Ibi enim tantum simonia committitur ubi illud spirituale uenditur in quo Spiritus Sancti gratia fertur. Nam licet

292 etc.] ad cor altum et exaltabitur Deus *add.* **A La** Vsque *om.* **Lr Lp Ba** *sanctificabitur*] nomen *add.* **Lr Lp** sanctus] esse *add.* **Ba A La R P** ut] et **Lr Lp** 294 *Priuilegium*] Omnino meretur amittere *add.* **P** ut¹] supra *add.* **A** 295 priuilegiati] priuilegii **Ba** ut²] supra *add.* **A** 296 Vbi] Vt **Lr Lp** ut] infra *add.* **A** 299 ligat] rata **Ba A** 300 obseruatur] seruatur **Ba A La R P** notoriis] criminibus *add.* **Lp^{ac}** 301 ordinem] semper *add.* **Ba A La R P** obseruari] seruari **Ba A La R P** scilicet] etiam **Ba R**] et **A La P** cum] ideo **A P** ordine] iudiciario (crimina *add.* **R**) puniuntur, cum de ordine iuris sit ut interim (interim]sine **A La R**) ordine *add.* **Ba A La R**] iudiciario *add.* **P** notoria crimina *om.* **P** 302 *presbiter om.* **Ba** insignia] illa *add.* **Ba A La R P** 303 cuiuscumque *om.* **Ba** 306 episcopi *om.* **P** 307–308 nisi in solempnitate] cum solempnitate facta **Lr Lp** 309 *Qui*] non *add.* **Lr Lp** 310 quod] non *add.* **Lr Lp** 313 non] tamen *praem.* **Ba A La R P** 314 fertur] confertur **Lp**] datur **Ba A La R P**

¹⁸³Cf. SL C.11 q.3 c.59 ¹⁸⁴Mt 6,9; Lc 11,2 ¹⁸⁵D.22 c.6 ¹⁸⁶D.74 c.7 ¹⁸⁷C.25 q.2 c.25
¹⁸⁸C.11 q.3 c.4 ¹⁸⁹C.1 q.1 c.97 ¹⁹⁰C.11 q.3 c.2 ¹⁹¹Cf. SL C.11 q.3 c. 65 (in fine)
¹⁹²C.1 q.3 c.10 § 1

315 sacramentum coniugii sit spirituale, quia tamen in matrimonio nulla gratia
confertur, ut C.xxxii. q.ii. Connubia¹⁹³, non est tamen peccatum pecuniam
dare ut matrimonium contrahatur et parentes puella muneribus honorare,
ut infra C.xxxii. q.ii. § Honorantur¹⁹⁴.

69. *Cum apud usque in diem tricesimum.* Alibi dicitur quod infra decem
320 dies a recitatione sententiae debet sententia executioni mandari. Vnde hoc
non intelligitur generaliter, sed de hiis in quos seuerius contra imperialem
consuetudinem pro causa intuitu et qualitate uisum est iudicari, ut Cod. de
episcopis¹⁹⁵.

71. *Non licet usque iudici.* Hic queritur, cum liceat aduocato uendere
325 patrocinium et iurisconsulto consilium, ut infra C.xiii. q.v. Non sane¹⁹⁶,
quare non licet iudici uendere iustum iudicium et testi uerum testimonium.
Diuersitatis autem hec est ratio: iudices autem et testes ex utraque parte
consistunt. Vnde si ab altera parte pretium acciperent, uiderentur in fraudem
alterius partis uersari. Aduocatus uero et iurisconsultus ex una tantum parte
330 consistunt et inducuntur. Vnde ab altera parte possunt salaria accipere ut
infra C.xiii. q.v. Non sane¹⁹⁷.

74. *Graue est usque in re dubia detur sententia certa.* 'Certa' ideo dicit, nam
sub conditione potest dari sententia dubia, ut supra d.xxxiii. Habuisse¹⁹⁸ et
C.v. q.i. c.ii.¹⁹⁹

335 75. *Quamuis usque iudici credenda non sint.* 'Iudici' dicit, nam alii debent
omnia credere que contra pietatem et fidem catholicam esse non uidentur,
ut infra C.xxii. q.iii. Innocens²⁰⁰.

76. *Eorum usque priusquam canonice uocati.* Regulare est quod hic dicitur.
Ab hac tamen generalitate contumaces excipiuntur qui ita absentes

316 ut] infra *add.* **A** non - 317 honorare] potest pecunia parentibus puella dari **A P** tamen
peccatum *om.* **Ba** 317 honorare] honorentur **Ba** 318 q.ii] q. i. **Lr Lp** 320 mandari]
(ut supra *add.* **R**) C. ii. q.vi. Anteriorum (c.28) *add.* **Ba**^{Pc} **P R** 321 non *om.* **Ba** 322 uisum]
iussu **Ba A La R** Cod.] supra **Lr Lp** 325 q.v.] q. iii. **A** 326 et] uel **Ba A La R P**
testi uerum *om.* **Lr Lp** testimonium] Vsque *testimonium add.* **Lr Lp** 327 est *om.* **Ba**
autem²] enim **Ba A La R P** 328 Vnde - 330 consistunt *om.* **Lr Lp** (*omoio.*) parte *om.*
Ba] partium **A La** 335 Iudici] Iudicio **Lr**] ideo *add.* **Ba A La R P** 337 xxii] xii **Lr Lp**^{ac}
338 *Eorum*] *qui add.* **Ba A La R P** 339 qui] quod **Lr Lp** ita] etiam **Ba**^{Pc} **A La R P**

¹⁹³C.32 q.2 c.4 ¹⁹⁴C.32 q.2 c.13; cf. SL C.11 q.3 c. 66 v. *Qui recte usque uendit* ¹⁹⁵Cod. 1.3
¹⁹⁶C.14 q.5 c.15 ¹⁹⁷C.14 q.5 c.15; cf. SL C.11 q.3 c. 71 (in fine) ¹⁹⁸D.33 c.7 ¹⁹⁹C.5 q.1
c.2; cf. SL C.11 q.3 c.74 (in principio) ²⁰⁰C.22 q.4 c.23; cf. SL C.11 q.3 c.75

- 340 de crimine iudicantur, non solum de contumacia, ut supra C.iii. q.ix. Decreuimus²⁰¹ et C.xxiii. q.iii. De illicita²⁰². Vsque *licet apertissima sit*, idest aperta satis, non tamen re ipsa nota ut sit notoria. Nam tunc ordo iuris non obseruaretur. Vsque *contrariorum reprehensio*, idest illud de quo contrarii et inimici eum reprehendunt²⁰³.
- 345 77. (p.c.) *Cum ergo usque nec tunc ab ea recedendum est*. Et nota quod si de excommunicationis sententia hoc intelligatur, uerum est. Si uero de aliis sententiis, allegatio est²⁰⁴.
79. *Quicumque usque et fructum illius uertit etc.*, idest premium quod meretur iudex, si ex caritate dictaret sententiam amittit cum pretio quod
350 corruptus iudicat²⁰⁵.
83. *Abiit Iudas usque arbitris absentibus*, idest captata sententia iudicum. Tunc illiciti contractus uendende sententiae contrahuntur, sicut Iudas quesuiuit occasionem ut Iesum traderet.
87. *Illud usque pax ecclesie dimittit peccata*, idest tantum dimittuntur
355 peccata hiis qui sunt de ecclesia et cum ecclesia pacem habent. Vsque *si ab ecclesie pace alienis tenet*, idest tenentur eis et non dimittuntur peccata qui alieni sunt ab ecclesia, ut supra C.i. q.i. Remissionem²⁰⁶. Vsque *petra tenet*, idest Christus, per petram significatus, non apponet gratiam per quam fiat deletio peccatorum.
- 360 89. *Iniustum usque ex regio metu*. Hinc collige ea que metu uere facta fuerint, rata non haberi, C.i. q.i. In primis²⁰⁷, C.xv. q.vi. Si sacerdotibus²⁰⁸, C.xxxiii. q.v. Notificasti²⁰⁹, d.xvii. Si episcopus²¹⁰, C.xv. q.vi. Auctoritatem²¹¹,

341 Vsque] et *add.* A idest *om.* Lr Lp 346 intelligatur] intelligitur A 348 etc. *om.* A 349 si] ut Lr Lp pretio] peccato Ba^{ac}] pecunia Ba^{Pc} quod *om.* Ba A La R P 351 sententia] absentia Ba A La R P 352 Tunc] enim huiusmodi *add.* Ba A La R P 353 Iesum] Christum R 355 hiis] eis Ba A La R P cum ecclesia] ecclesie Ba si *om.* Ba R] et A La P 356 peccata *om.* Ba 358 significatus] signatur Lr Lp apponet] opposuit Lr Lp] apponit A 359 deletio] saluatio Ba] delatio R] dilectio P 360 ex] et A metu] ui metus Ba A La R P facta] causa Ba A La R P 361 haberi] ut arg. *add.* A C.i.] C.ii. A 362 xxxiii] xxx Lr Lp v.] iii. Lp A episcopus] contra *add.* A La P C.xv - 363 Lotharius *om.* R

²⁰¹C.3 q.9 c.10 ²⁰²C.24 q.3 c.6 ²⁰³Cf. SL C.11 q.3 c.76 v. *contrariorum reprehensio* ²⁰⁴Cf. SL C.11 q.3 p.c.77 (in principio) ²⁰⁵Cf. SL C.11 q.3 c.79 v. *et fructum illius uertit* ²⁰⁶C.1 q.1 c.29 ²⁰⁷C.2 q.1 c.7 ²⁰⁸C.15 q.6 c.1 ²⁰⁹C.33 q.5 c.2 ²¹⁰D.17 c.7 ²¹¹C.15 q.6 c.2; cf. SL C.11 q.3 c.89 v. *regio metu*

C.xxxi. q.ii. Lotharius²¹².

93. *Si dominus ea usque si bonum est quod precipit.* Si uero non est contra
365 Deum uel utrum sit contra Deum certum non est, obediendum est ei, infra
C.xxiii. q.i. Militare²¹³.

94. *Iulianus usque obediunt ei.* Hic uidetur Ambrosius in illud
maledictum incidisse: 'ue uobis qui dicitis bonum malum'²¹⁴. Hic uidetur
Ambrosius commendare milites qui Iuliano Apostate consentiebant,
370 qui excommunicatus esse uidebatur, cum omnis apostata sit refutandus
ante conuersionem, ut supra C.iiii. q.iii. Beatus²¹⁵. Hoc etiam uidetur
contrarium Gregorio, infra C.xv. q.vi. c. penult. et ult.²¹⁶ Solutio: uerum
est quod hic dicitur. Iulianus autem etsi esset apostata non tamen erat
nominatim excommunicatus. Vel propter bonum pacis quod in eo fuit
375 generaliter toleratum²¹⁷. Vel sic fiebat antiquitus. Hodie uero mutatum est
per Gregorium ut ibi.

97. *Qui resistit potestati etc.,* in hiis que ad eam spectant, scilicet in tributis
et huiusmodi. Vsque *si aliquid ipse consul iubeat.* Hinc uidetur posse colligi
quod si aliud iubet episcopus et aliud archiepiscopus, magis obediendum
380 est archiepiscopo. Quod non est uerum. Nam si de hiis que ad episcopum
pertinent eo inconsulto statuit aliquid archiepiscopus contra Deum et sacros
canones facere comprobatur, ut supra C.ix. q.iii. Nullus, Conquestus²¹⁸.
Secus uero est de summo pontifice qui, quoniam habet plenitudinem
potestatis, potest clericos ad ecclesiarum regimina mutare, ut C.ix. q.ult.
385 c.ult.²¹⁹

364 Si] *enim add.* A est *om.* Lr Lp 365 uel - Deum *om.* Lr Lp (*omoio.*) Deums²] C.xxii.
q.iiii. Inter cetera (c.22) contra, C. xv. q. vi. Si sacerdotibus (c.1), C. xv. q. vi. Auctoritatem
(c.2), C. xxxi. q.ii. Lotharius (c.4), C. xxxiii. q.iiii. Notificasti (q.5 c.2); di. xvii. Si episcopus (c.7)
contra *add.* R infra] ut *praem.* A 366 Militare] Quid culpatur (C.23 q.1 c.4) R
367 Hic] *enim add.* Ba A in *om.* Lr Lp in illud] nullum A illud] istud Lp
368 dicitis] scitis Lr Lp Hic] *enim add.* A 369 consentiebant] obediebant Ba A La
R P 371 C.iiii. q.iii.] C.iii q. iiiii. Ba A La R P 372 contrarium] esse *praem.* A La P R
373 hic] ibi Ba A La R P 374 quod *om.* Ba La R P 375 generaliter] specialiter Ba A
La R P 376 per] propter A ut *om.* Ba 377 etc. *om.* A 378 *iubeat*] *iubebat* A
381 aliquid *om.* Ba 384 mutare] inuitare Lp Ba A La ut] supra *add.* A 385 c.ult.]
Exemplum Lr Lp

²¹²C.31 q.2 c.4 ²¹³C.23 q.1 c.5 ²¹⁴Is 5,20; Ambrosius Mediolanensis, *De officiis ministrorum*,
PL 16,29 ²¹⁵C.3 q.4 c.2 ²¹⁶C.15 q.6 c.4, 5 ²¹⁷Cf. SL C.11 q.3 c.94 ²¹⁸C.9 q.3 c.7, 8
²¹⁹C.9 q.3 c.21; cf. SL C.11 q.3 c. 97 (in principio et) v. *si aliquid consul*

98. Vsque *Christum exsufflari*, idest per sufflationem expelli ab hiis quos rebaptizabant. Sicut enim in baptismo per exsufflationem spiritus immundus expellitur, ut infra de con. d.iiii. Postquam, Sicut nostis²²⁰, sic heretici, rebaptizando christianos, Christum ab eis nitebantur expellere²²¹.

390 99. *Quid ergo usque malum fieri*. Subaudi debere. Non enim obediendum est domino in hiis que sine peccato fieri non possunt, ut supra e. q. Non semper²²². Vsque *bonum quod agitur intermitti*. Bonum hic pro licito potest accipi. Vel de bono mediocri hoc est intelligendum. Summum uero bonum, sine quo uita eterna haberi non potest, non debet propter obedientiam
395 pretermitti. Et nota quod hec est ratio quare canonicus regularis inuito priore non potest intrare monasterium, ut infra C.xix. q.iii. Statuimus²²³, quia uita canonicorum parum distat a uita monachorum, ut infra C.xx. q.iii. Presens²²⁴. Vnde presumitur quod parum proficit canonicus qui monachus efficitur et mediocre bonum debet quis omittere ne contra legem obedientie
400 aliquid faciat, ut hic dicitur. Secus uero est in reliquis clericis qui etiam inuitis episcopis possunt ad religionem transire, ut C.xix. q.ii. Due²²⁵, quoniam quantum distat ortus ab occidente, tantum uita secularium clericorum a monachorum conuersatione.

102. *Excellentissimus usque de hiis communicant qui cum Engeltruda*. Hinc uidetur posse colligi quod excommunicatio transeat in tertiam personam²²⁶,
405 quod est contrarium, infra c.i.²²⁷ Sed hic Engeltruda cum omnibus communicatoribus simul excommunicationis reportauit sententiam. Vnde communicantes eis excommunicati erant prima excommunicatione uelut si principali persone communicarent²²⁸. Sed queritur si quis

386 Vsque *Christum om.* Lr Lp sufflationem] exsufflationem A La R P
387 exsufflationem] exsufflationes A 388 Postquam] sed *add.* Ba] se *add.* A La P]
semel *add.* R sic] si Lr 389 heretici] in Ba 391 est *om.* Lr Lp 392 licito]
illicito A^{ac} 393 de] omni *add.* R hoc *om.* A R hoc est *om.* Ba est *om.* P
394 obedientiam] inobedientiam Ba La R 395 quod - quare *om.* Lr Lp^{ac} 398 qui]
cum Ba La R P] dum A monachus] post *add.* R 399 omittere] dimittere A La
400 aliquid faciat] (ali)quis eat Ba A R P etiam *om.* Ba A R P 401 ut] infra *add.* A
403 conuersatione] est seiuncta *add.* Ba A La R P 404 hiis] qui *add.* A *communicant*
om. Lp Ba qui] cum *his praem.* A La R 405 in] ad Ba tertiam] contrarium Ba^{Pc}
406 contrarium] excommunicatio tertium Ba Sed] Si Lr Lp A 407 simul] suis A La
excommunicationis *om.* P

²²⁰De cons. D.4 c.61,62 ²²¹Cf. SL C.11 q.3 c.98 v. *exsufflari* ²²²C.11 q.3 c.92 ²²³C.19 q.3 c.3
c.3 ²²⁴C.20 q.3 c.4 ²²⁵C.19 q.2 c.2; cf. SL C.11 q.3 c.99 ²²⁶Cf. Juncker, 'Die Summa',
378-379 ²²⁷C.11 q.3 c.1 ²²⁸Cf. SL C.11 q.3 c.102 v. *Excellentissimus usque cum hiis*

410 communicaret excommunicato post excommunicationis sententiam,
 qua excommunicatione esset excommunicatus. Et dicimus quod si in hunc
 modum data fuit sententia: 'excommunico Engeltrudam et omnes qui
 aliquo tempore ei communicabant', in eo casu omnes essent excommunicati
 415 tertio excommunicatione, idest anathemate, et qui talibus communicaret
 esset prima excommunicatione notatus. Si uero fuerit principalis persona
 excommunicata, omnes qui aliquo tempore ei communicauerunt antequam
 absoluatur erunt excommunicati prima excommunicatione. Vsque *aliud*
est ex necessitate, scilicet familie; nam famuli, si excommunicatis dominis
communicant, ab excommunicatione sunt per sequentem canonem exempti.

420 103. *Quoniam multos usque partim ignorantia.* Quoad hunc articulum
 canon iste uidetur primo superiori c. contraire in quo dicitur quod non
 sunt excommunicati qui ignoranter excommunicatis communicant. Solutio:
 hic de iuris ignorantia, ibi de ignorantia facti agitur. Vel ibi de ignorantia
 facti que excusat, hic de facti ignorantia que crassa est et supina. Vsque
 425 *deuicti misericordia.* Hinc uidetur posse colligi quod de sola misericordia
 et benignitate canonum domestici et familiares ab excommunicatione
 subtrahuntur. De communi ergo iure sunt excommunicandi. Ad hoc dicimus
 quod hoc non refertur ad omnes de quibus hic subditur qui de communi
 iure sunt exempti, sed ad eos qui simplicitate uel ignorantia communicant
 430 excommunicatis. Vque *ad tempus.* Nota quod similiter uidetur hic innui,
 quod quicumque excommunicatis communicant sunt excommunicati.
 Ad tempus enim fuerunt ab excommunicatione subtracti hii de quibus
 hic dicitur. Solutio: non ideo dicit Gregorius ad tempus quod in futuris

412 excommunico - 413 casu] excommunicationis in Engeltrudam et **Lr Lp** 413 omnes
 om. **Ba** 415 persona dumtaxat *add.* **Ba A La R P** 417 absoluatur] absoluantur **A**
 418 *ex om.* **Lr Lp** si] qui **Ba A La R P** 419 sunt] sint **A** 420 *partim*] *per add.* **Lr Lp**
ignorantia] *ignorantiam* **Lr Lp** 421 c.] loco **A** 424 crassa - supina] non **A**] non excusat **P**
 supina] Vnde dicit nimia ignorantia *add.* **La** 425 Hinc - misericordia om. **Lr Lp** (*omoio.*)
 426 ab excommunicatione om. **Lr Lp** 428 non om. **Lr Lp** 428-429 communi iure]
 excommunicatione **Lr Lp**^{ac} 429 uel ignorantia om. **P** 430 excommunicatis] Vel forte
 ante constitutionem presentem omnes erant indistincte excommunicati qui excommunicatis
 communicabant (Vel - communicabant *add.* **Lp**^{pc}) auctoritate Apostoli dicentis, 'si quis frater
 nominatus fuerit' (1 Cor. 5,11) etc. Tunc enim nullum excipit (exceptit **A R P**). Vnde omnes
 erant excommunicati. Sed tamen per apostolicum potuerunt certe persone eximi (exprimi **R**)
 eodem spiritu dictante quo et ipse Apostolus (apostolicus **R**) (hoc *add.* **A R**) dixit (auctoritate
 -dixit om. **La**) sed per hoc fuerunt primo ab excommunicatione exempti (exempli **R**) (sed per
 exempti *add.* **Lp**^{pc}) *add.* **Ba A La R P** Nota] Et *praem.* **A** similiter] simpliciter **Ba A**
 hic] hinc **A** 432 hii om. **Lr Lp**

435 temporibus similes persone non essent exempte ab excommunicatione, sed
 quia ante Gregorium omnes erant excommunicati qui excommunicatis
 communicabant²²⁹. Vnde cum ipse erat plenus misericordia, immo
 misericordie filius, uoluit ab excommunicatione istos subtrahere uel
 subtractos esse ostendere. Vtrum autem frater excommunicato fratri uel
 440 pater excommunicato filio licite communicet queritur. Et quibusdam ita
 placet a quibus nolumus dissentire, si tamen omnes isti cohabitent ut ratione
 familie excusantur. Secus uero dicendum de non cohabitantibus.

105. *Quod predecessor usque ecclesiarum Dei necessitate.* Hinc collige quod
 licite potest quis cum excommunicato loqui qui secum causam habet; nam
 qui ex iusta causa excommunicatis communicat corporaliter non tenetur,
 445 dummodo spiritualiter eis non communicet.

436 erat] esset **Ba A La R om. P** immo] in uno **A** 438 excommunicato *om.* **Lr Lp**
 439 filio] hac ratione *add.* **Ba A La R P** communicet] communicaret **Lp** queritur
om. **Lr Lp** Et] Sunt **Lr Lp** quibusdam] quibus **Lr Lp** 440 isti] simul *add.* **Ba**
A R P cohabitent] communicent **Lr Lp** 441 excusantur] excommunicentur **Lr**
 excusentur **A** uero] forte **Ba A La R P** dicendum *om.* **Ba A La R P** cohabitantibus]
 communicantibus **Lr Lp^{ac}** 442 *Quod]* *Qui* **Lr Lp** 443 licite] licet **Lr Lp** cum *om.*
Ba A 445 dummodo] de modo **Lr Lp** eis] ei **A La**

²²⁹Cf. SL C.11 q.3 c.103 v. *ad tempus*

<CAVSA XII>

Clerici quidam propria relinquere nolunt etc.

Clericos nichil possidere.

<Q. I>

1. *Omnis etas ab adolescentia, idest a septem annis, supra. Ab eo tempore in antea potest esse doli capax. Vnde Augustinus in epistula ad Renatum episcopum 'septennis, inquit, pueri etatis et mentiri et uerum loqui*
 5 *possunt et confiteri et negare et sponsalia et matrimonium tunc demum contrahere ualent', ut in Extra. c. Accessit¹. Vsque nichil incertius quam uita adolescentium. Non enim potest quis nisi presumptuose respondere de paruulo interrogatus an bonus an malus sit futurus, ut infra de con. d.iii. Queris². Vsque et res ab iniuria impiorum. Et nota quod hic agitur de rebus*
 10 *illorum puerorum qui in minoribus annis monasteriis oblati sunt, quorum adhuc res esse intelliguntur. Quia sicut in pendentis est an uelint manere in monasterio post xv annum, ut C.xx. q.i. c. Illud³, in pendentis est an res eorum sint uel aliene. Vsque seueriori regula distringantur. Hic opponitur si infra maiores annos hii erant de quibus hic agitur, non ergo cogi poterant ut*
 15 *ad monasteria reuertantur, ut C.xx. q.iii. Presens⁴. Ad hoc dicimus quod hic non ad minores sed potius ad maiores refertur, quorum uotum et obligatio*

2 *Clerici - etc. om. Ba A R P* *propria - etc om. La* 3 *Clericos] Quidam praem. A R*
*possidere] posse add. Ba La R P] Quoniam in superiori causa induerat clericum questionem de prediis propriis mouentem et ne per hoc uiderentur omnes clerici indistincte posse propria possidere, ideo aliam tractatus seriem copulat, ubi sanctorum auctoritatibus edocet quibus clericis proprium licet habere, quibus non. Vbi etiam immunitatem rerum ecclesiasticarum adicit, ostendens in quibus casibus et quomodo res ecclesie alienentur. Vt autem hec omnia etc. add. Ba (Cf. *Summa Rufini*, ed. Singer p. 320)*

<Q. I>

2 eo] enim *add. Ba A La Rc R P* 3 antea] puer *add. Ba A La R* 8 an²] uel *A* 9 *et res] tres A* 10 puerorum] paruulorum *Lr Lp* sunt] fuerunt *Lr Lp A* 11 pendentis] precedenti *Lr* manere] esse *Ba A La R P* 12 ut] infra *add. A* in] ita *praem. Lp Ba A La R P* pendentis] precedenti *Lr* 13 uel *om. Lr Lp R] an P* aliene] aliorum *Lr Lp* 14 infra] contra *Lr Lp^{ac}*] ita *A* hii] isti *Ba A La R P* agitur] dicitur *Ba A La R P* non] an *Lr*] ante *Lp* ut] an *Lp*] nisi *Ba* 15 monasteria] monasterium *A R P* reuertantur] remitterentur *Ba R P*] reuerterentur *A La* ut] infra *add. A* quod] potius *add. Lp* hic - 16 potius] potius hic ad minores annos quam *Lr Lp^{ac}*

¹1 Comp. 4.2.6 (=X 4.2.5), JL 13887

²De cons. D.4 c.129

³C.20 q.1 c.10

⁴C.20 q.3 c.4

- tenet; uel etiam de minoribus hic potest intelligi qui usque ad xv annum in monasterio etiam inuiti coguntur esse, ut C.xx. q.i. Illud⁵. Et nota quod hoc c. sic facit ad propositum. Cum enim hic dicatur quod omnes clerici debeant
- 20 in uno conclauis atrii commanere, quod illi soli obseruant qui renuntiant propriis, apparet quod clerici propria habere non possunt. Omnia ergo capitula que priorum abrenuntiationem clericis suadere uidentur uel de uouentibus debent intelligi, ut infra C.e. q.e. Scimus⁶, uel consilii sunt non precepti, ut potest colligi ex illo uerbo sequentis c. 'unum consilium dantes'⁷.
- 25 2. *Dilectissimis usque sed per iniquitatem*, facta est rerum appropriatio. Non ergo de iure potest quis dicere, 'hec uilla mea est, illa tua'; quod est contra Augustinum, supra d.viii. Quo iure⁸. Sed iniquitas interdum pro sollicitudine acquirendi et infirmitate accipitur, ut ibi 'facite uobis amicos de'⁹ etc., idest de pecunia per iniquitatem, idest per sollicitudinem acquisita,
- 30 ut infra C.xiiii. q.v. Qui habetis¹⁰ et § Sed hoc¹¹. Vel potest dici quod hoc factum fuit per iniquitatem que erat naturali equitati contraria, que suadet homini ut non faciat que sibi non uult fieri¹². Quod quia in longum usum deriuatum est non iam iniquitatis peruersitate sed consuetudinis iure censetur¹³.
- 35 5. *Clericus qui Christi usque et funiculis*. Alludit ad ea que antiquitus

17 tenet *om.* Lr Lp^{ac}] tenent A minoribus] moribus P hic *om.* Ba A La R P ad
om. Lr 18 ut] infra *add.* A Illud] uel (et P) de minoribus qui sunt doli capaces *add.*
Ba A R P Et] Quia A 19 debeant - 20 quod *om.* Lr Lp^{ac} (*omoio.*) 20 commanere]
permanere Ba 21 clerici] omnes *praem.* Lp 22 abrenuntiationem] abrenuntiationi Lr
Lp de] in communi *add.* Ba^{Pc} 23 uouentibus] utentibus Lr Lp^{ac}] uiuentibus Lp Ba
debent] debet Lr Lp C.e. *om.* A 24 colligi] intelligi Ba ex] ut Lr dantes] uel ad
tempus primitiue ecclesie sunt referenda *add.* Ba A La R P 25 *iniquitatem*] Hic opponitur
si per iniquitatem *add.* La P 29 etc.] mammona iniquitatis Lp Ba A La R P idest per
sollicitudinem *om.* Lp per² *om.* A 30 et *om.* Ba hoc *om.* Ba 31 contraria]
que tamen non in mandatis uel prohibitionibus sed in demonstrationibus (demonstratione
A) tantum consistebat *add.* Lp^{Pc} Ba A La R P suadet] suadebant Lp^{Pc} Ba] suadebat A La
R P 32 ut non] ne R faciat] faceret Ba A La R que] alii quod Ba R P] alii *praem.*
A non uult] nollet Ba A La R P fieri] fuerit R^{ac} Quod] tamen *add.* Ba A La R P
usum] riuum Lr Lp 33 deriuatum] deuiatum Lr Lp peruersitate] censetur *add.* Ba
A La R P 34 censetur] exercetur Ba A La R P 35 *et funiculis*] *etsi uinculis* Lr Lp

⁵C.20 q.1 c.10; cf. SL C.12 q. 1 c.1 v. *nihil incertius, dstringantur* ⁶C.12 q.1 c.9 ⁷C.12 q.1
c.2 ⁸D.8 c.1 ⁹Lc 16,9 ¹⁰C.14 q.14 c.5 ¹¹C.14 q.5 p.c.14 ¹²Tb 4,16; Mt 7,12; Lc
6,31; cf. 'Regula aurea': Aristeas, Hillel, Philo et Regula S. Benedicti cc. 61, 70, PL 66. 854, 921.
Cf. Prooemium Summae n. 7, C.14 q.3 c.1 n. 21, C.32 q.4 c.3 n. 10. ¹³Cf. SL C.12 q. 1 c. 2

consueuerant fieri quando scilicet possessiones funibus diuidebantur¹⁴.
Vnde per prophetam: 'funes ceciderunt michi in preclaris'¹⁵.

6. *Cui portio usque huic nostro officio decerpitur*. Supple: sed quidquid per neglectum sacerdotis ecclesie deperit, debet de rebus presbiteri ecclesie
40 resarciri, ut infra C.e. q.iii. Quicumque¹⁶. Ergo si sacerdos subtrahit se officio ecclesie quidquid tunc fecerit ecclesie rebus debet appropriari.

8. *Quia usque sub regula ecclesiastica sunt tenendi*. Hinc collige quod licet minores clerici possint uxores ducere, non tamen possunt more laicorum conuersari nec secularia officia exercere, ut infra C.xx. q.iii. Eos qui¹⁷.

45 10. *Nolo usque claudos*. Claudii illi dicuntur qui unum pedem in spiritualibus, alterum in carnalibus tenent.

13. *Expedit usque si scirent res ecclesie contempni debere*. Hinc collige quod presumitur aliquid esse licitum quod a bono auctore uidetur esse factum,
50 d.xxxvii. Qui de mensa¹⁸, C.vii. q.i. Omnis qui¹⁹, C.ix. q.ii. Lugdunensis²⁰, d.xl. Non nos²¹, C.xi. q.iii. Absit²².

16. *Videntes usque agros quos uendere solebant matri ecclesie*. Hinc collige tantum matrices ecclesias antiquitus predia habuisse. Vnde solempnitas illa que in alienatione rerum ecclesie seruari precipitur, ut supra C.x. q.ii. Casellas²³, de rebus tantum maioris ecclesie intelligitur²⁴.

55 17. *Habebat usque non est cogitandum de crastino*. Nota quod non est hic inhibitum ne aliquis possit sibi precauere, idest prospicere in futurum, sed nimia sollicitudo acquirendi prohibetur. Non enim sic debemus nobis prospicere et consulere et cum tanta sollicitudine cogitare de necessariis

36 diuidebantur] diuidi debebantur **Lr** 37 per prophetam] et propheta **Ba A La R P**
] dicit *add.* **Lp Ba A La P**] dicebat *add.* **R** ceciderunt] cecidit **Lr** 38 Cui] *Que* **Lp**
39 rebus *om.* **Lr** 44 secularia] ecclesiastica **Lp** 45 Nolo] *Omnino* **Lp** 46 alterum]
alium **Lp** 47-48 quod presumitur] que presumuntur **Lp** 48 licitum] illicitum **Lr**
factum] ut arg. *add.* **A** 49 xxxvii] xxxi **Lr Lp**] xxxiii **A** vii.] vi. **A** 51 usque] *et*
add. **A** ecclesie] tradere *add.* **Ba A La R P** 52 tantum *om.* **Ba A R P** 53 ut *om.* **A**
54 de rebus - intelligitur *om.* **Lr Lp** 55 Habebat *om.* **Lr Lp** est] esse **A La** Nota]
Et *praem.* **A P** quod *om.* **Lr Lp** 56 idest] et **Ba A La R P** 57 nimia] mutua **A**
acquirendi] et prospiciendi *add.* **Ba A La R P** 58 prospicere et *om.* **Ba A La R P**

¹⁴Cf. SL C.12 q. 1 c. 5 v. *funiculis* ¹⁵Ps 15,6 ¹⁶C.12 q.3 c.2; cf. SL C.12 q.1 c.6 ¹⁷C.20
q.3 c.3 ¹⁸D.37 c.11 ¹⁹C.7 q.1 c.26 ²⁰C.9 q.2 c.10 ²¹D.40 c.1 ²²C.11 q.3 c.14;
cf. SL C.12 q.1 c.13 ²³C.10 q.2 c.1 ²⁴Cf. SL C.12 q. 1 c.16 v. *matricibus*

60 ut per hoc negligamus iustitiam. Vsque *non Deo propter ista seruiatur*. Quid
 ergo religiosi faciunt cum pro temporalibus istis Deo gratias agunt dicentes:
 'gratias agimus tibi Deus pro uniuersis beneficiis'²⁵ etc. Sed prohibemur
 Deo seruire pro temporalibus principaliter uel ita ut finem seruitii in eis
 ponamus cum duos fines sibi nullus debeat ponere²⁶.

65 17. (p.c.) § *Hiis omnibus usque non erunt clerici, scilicet more clericorum
 communiter uiuentes*.

18. *Certe ego usque mecum uellet manere, idest communiter uiuere. Vsque
 mutuo consilium*. Sapiens enim tunc mutat consilium cum aliquid prudentius
 meditatur. Vsque *maneant ubi uolunt*. Huic littere sic opponitur: aut de
 uouentibus hic agitur aut de hiis qui uotum non fecerunt. Et quidem de
 70 uouentibus non uidetur posse intelligi quia in eo casu Augustinus non
 posset eos a uoto absoluere. Scriptum est enim 'uouete et reddite'²⁷, in quo
 non licet etiam summo pontifici dispensare, ut infra C.xxv. q.i. Sunt²⁸. Item
 si de non uouentibus hic agitur, ergo non peccabant siue palam siue occulte
 haberent propria. Solutio: de uouentibus hic uidetur esse intelligendum
 75 quibus post uotum erat illicitum habere propria, ut supra e. q. Nolo²⁹, nec
 Augustinus concessit eis habere propria sed potius tolerauit uel dissimulauit
 cum prohibere non posset, ut infra C.xxiiii. q.i. Quisquis³⁰ et supra C.xi. q.i.
 Si tributum³¹. Vel quod hic dicitur non ad uouentes sed ad alios refertur.

21. *Sint manifeste usque proscribantur, idest dampnificentur. Vsque mortis*

59 per] propter A Vsque] ut Lr Lp om. Ba non] Sed ne Ba A La R P 60 pro
 om. R R istis om. Lp agunt] aguntur Lr 61 Deus] omnipotens praem. Lp Ba A La
 R pro uniuersis] etc. Lp beneficiis] tuis add. A La R etc. om. A 63 duos]
 duobus Lr ponere] proponere R 66 Certe] ergo add. Lr Lp usque - uiuere
 om. Lr Lp 67 mutuo] miror Lr Lp tunc] tandem Lp 71 absoluere] soluere P]
 cum de iure naturali sit uotum non soluere add. Lp^{pc} Ba A La R P 73 non de tr. Lr Lp
 siue¹] cum Ba La R P 74 haberent] habebant Ba hic] hoc A P 75 ut - 76
 propria om. Lr Lp (omoio.) 78 Vel] Sed Lr Lp hic om. Ba refertur] Sed (et
 add. Lp) melius de non (nec de R) uouentibus intelligitur, quare cum eis poterat (potuit A R)
 dispensare. Peccabant tamen in (in om. A) habendo propria quia debebant in his que contra
 Deum non erant obedire prelato qui eis prohibuerat propria (non add. Ba^{ac} A R) habere add.
 Lp^{pc} Ba A La R P Alii dicunt quod duo ibi fuerunt quorum unum erat consilium, scilicet ut
 nullus promoueretur nisi (quin R) uellet propriis renuntiare et istud mutauit; et aliud scilicet
 ut (scilicet ut] si R) deponeretur qui postea haberet (haberent R) et istud non mutauit. Vel
 totum in mente et proposito statuerat et totum postea mutauit quia erat occasio mali add. Ba
 A R P 79 Sint om. Lr Lp Ba La R P manifeste] manifesta Lp A La R

²⁵Cf. Ap 11,17 ²⁶Cf. SL C.12 q.1 c.17 ²⁷Ps 75,12 ²⁸C.25 q.1 c.6; cf. SL C.12 q. 18 v.
maneant ²⁹C.12 q.1 c.10 ³⁰C.24 q.1 c.38 ³¹C.11 q.1 c.27

80 *eiusque iniuriis infamentur, consanguinei mortui episcopi eo quod credantur bona ecclesie usurpasse. In originali tamen sic habetur: 'mors uero iniuriis infamie subiaceat'.*

22. *Ex hiis usque tamen indigent, idest si uerum est eos indigere. Vsque lex enim Dei, de lege apostolica hic intelligitur.*

85 23. *Episcopus usque habentes uictum et uestitum. Hic exprimitur quibus sit clericorum necessitas contenta. Non ergo excusantur clerici qui propter necessitatem uolunt habere plures ecclesias, cum necessitas, ut hic dicitur, quo ad nature necessaria, non quo ad uoluptates sit intelligenda. Vsque criminationibus et blasfemiis exponantur. Non ideo hoc dicitur quod sic debeat fieri, sed quia sic contingit et hoc inde sequitur; nam cuius uita despicitur*
90 *necesse est ut eius predicatio contempnatur, ut supra C.iii. q.viii. § Idem testatur*³².

25. *Illi autem usque dispensatori relinquunt. Et nota quod hic non de regularibus sed de secularibus canonicis exauditur, qui habundantes propriis nichil tempore penurie debent accipere de ecclesia. Et est consilium; nam licet diuites sint, si tamen communiter ecclesie seruiunt, communiter debent sumptus accipere*³³.

25. (p.c.) § *De rebus uero usque clerici sunt successores eorum. Clerici hic dicuntur apostolorum successores esse non in abdicatione proprii sed in honestate uite et predicationis officio*³⁴.

80 *infamentur*] idest *infamentur* *add.* Lr credantur *om.* Lr Lp 81 *usurpasse*] *usurpasset* Lr Lp mors uero] *morsque eius* Ba A La R P iniuriis] uel *add.* Ba 83 *tamen*] *non add.* Lr Lp] *si praem* Ba A La *indigent*] *indiguerit* Ba] *indigeret* A R eos] *non add.* Lp 84 *hic*] *hec* Lr] *hoc* Lp A P intelligitur] intelliguntur Lr 88 *nature*] *naturam* Ba A La 89 *criminationibus*] *crimina communibus* R *et blasfemiis* *om.* Ba A P 91 *necesse*] *necessarium* Lr Lp eius *om.* Lr Lp contempnatur] *condempnetur* La viii.] vii. A 93 *dispensatori relinquunt*] *dispensator relinquat* Lr Lp nota] uidetur Lr Lp hic] hoc P de *om.* Lr 94 qui] quod A 94–95 *habundantes propriis*] *habentes propria* Lr Lp 96 *nam*] *et ideo* P 97 *sumptus* *om.* Ba accipere] *Vnde hic dicitur que sibi debentur arbitrantur (arbitrantur om. P). Vel de illis intelligitur qui cum ecclesie nec per se nec per uicarios seruiunt, stipendia tamen ecclesie (ecclesiastica A) consequuntur (secuntur R), ut (supra) C.i. q.ii. (q.ii. om. A) Clericos (c.6), Pastor (c.7) et § Verum (p.c.7) (et-Verum om. R) add.* Ba A La R P 98 *Clerici*] *Clericos* Ba hic] hii A 99 *dicuntur*] *dicimus* Ba in¹ *om.* Lr Lp proprii *om.* Lr Lp^{ac} 100 *honestate*] *honeste* Lr Lp^{ac} et *om.* Lr Lp^{ac}

³²C.3 q.7 p.c.2; Cf. SL C.12 q. 1 c.23 v. *Habentes uictum et uestitum, tam sermo predicationis* ³³Cf. SL C.12 q. 1 c.25 v. *Illi usque dispensatori (in principio)* ³⁴Cf. SL C.12 q.1 p.c.25 v. *successores*

27. *Nulli episcoporum usque enormiter.* Hinc uidetur posse colligi episcopum uni ecclesie conferre aliquid et subtrahere alii, ea tamen temperamenti equitate seruata ut cui tribuit competens subsidium conferat et cui aufert graua dampna non infligat³⁵ ut infra C.e. q.ii. Bone rei³⁶.

105 28. (p.c.) § *Ostensum est.*

<Q. II>

3. *Nulli liceat usque quidquid fuerit consecratum, idest sacre rei deputatum. Vsque sanctum sanctorum erit Domino.* Expone sic: illud sanctum, idest consecratum, erit sanctorum, idest sacerdotum; et hoc erit Domino, idest
5 ad honorem Domini. Vel si aliquid ecclesie confertur erit sanctum, idest consecratum Domino sanctorum, scilicet Christo qui est sanctus sanctorum de quo dictum est: 'cum uenerit sanctus sanctorum'³⁷.

4. *Quicumque usque a quocumque rege seu principe seculari.* Et nota quod per hoc decretum derogatur Authentico in quo dicitur quod sine calumpnia
10 possidetur quod a principe auctore possidetur³⁸, cum in talibus maioris auctoritas non excuset, ut infra C.xvi. q.i. In canonibus³⁹. Vsque uel eorum consensu. Si de principum consensu hoc intelligatur, planum est. Si uero de prelatorum consensu, de extorto et coacto intelligendum est⁴⁰.

10. *In legibus.* Et nota quod hec leges in quibus de pena undecupli agebatur

102 episcopum] posse *add.* **Ba La R P** uni *om.* **Lr**
Lp 104 non *om.* **Lr** 105 *est*] usque *add.* **Lr Lp**

<Q. II>

3 Vsque *om.* **Lr Lp** *sanctum - Domino*] *quidquid* **A P** idest] illud *add.* **Lr Lp** 5 si
aliquid] sic illud quod **Ba A La R P** confertur] offertur **A La** 6 consecratum]
dedicatum **Ba A La R P** sanctorum] sancto **A La** scilicet] idest **Ba A La R P**
sanctorum] C.ii. ii. *add.* **Lr**] etc. *add.* **Ba**] cessabit unctio *add.* **Lp A La R P**] uestra *add.* **A**
La R P 8 *seu*] uel **A** 10 a *om.* **Ba A La R P** possidetur²] habetur **Ba A La R**
P 11 excuset] exerceat **Lr Lp** 13 intelligendum est] oportet intelligi **Ba A La R P**
14 undecupli] iudeorum **Lr Lp^{ac}** agebatur] agunt **Lr Lp^{ac}**

³⁵Cf. supra C.10 q.3 c.10 n.62; infra C.12 q.1 c.27 n.35, C.14 q.5 c.10 n.40, C.16 q.1 c.43 n. 76, C.16 q.1 c.68 n.148 ³⁶C.12 q.2 c.74; cf. SL C.12 q. 1 c.27 v. *enormiter* ³⁷Mc 8,38 et Lc 9,26; cf. 2 Th 1,10 ³⁸Liber Authenticus, Novella- ³⁹C.16 q.1 c.57 ⁴⁰Cf. SL C.12 q.2 c.4 v. *eorum consensu*

15 abierunt in desuetudinem. Vel de Lombarda⁴¹ potest intelligi ubi seculares
pene statute inueniuntur. Vsque *absque ultione*. Nam interest ecclesiastice
seueritati ne crimina remaneant impunita⁴².

11. *Fraternitas* usque *inopia*. Et nota quod ratione inopie excusantur a
crimine et iniuria qui alias iniuriam et crimen committerent, ut infra de con.
20 d.v. Discipulos⁴³. Vsque *quidam uero uerberibus*. Et nota quod cum aliquo
pendente obstaculo non potest alicui pena imponi canonica, ne omnino
crimen impunitum remaneat, uerberibus transgressor supponitur, C.v.
q.vi. Quia⁴⁴, infra e. q. Libertus⁴⁵, C.xiiii. q.vi. Si res⁴⁶. Vsque *sed absit in*
ecclesia cum augmento recipiat. Infinita hic antiquitas assignauit contraria
25 et multipliciter soluere nitebantur et trepidauerunt sic ubi non erat timor.
Hic enim non negatur quin iudex secundum tenorem furti manifesti posset
augmentum recipere cum in superiori parte eiusdem c. dicatur quod quidam
dampnis sunt puniendi, sed potius hic negatur ne preter penam dupli uel
quadrupli aliquid exigatur a talibus propter rerum absentiam; nam nisi sic
30 intelligeretur non respondent ultima primis.

13. *Apostolicos* usque *salariorum locorum*, idest possessionum ex quibus
salaria percipiuntur. Vsque *construxisse monasterium de ecclesiasticis redditibus*.
Si uero de proprio episcopi esset monasterium constructum posset tunc
episcopus consanguineis suis ius patronatus relinquere. Vsque *ipsum*
35 *monasterium*. Et si sine clericorum consensu hoc fecerit, alias uero secus

15 ubi] ut P seculares] similes Lr Lp P 17 seueritati] seueritatis A 18 *inopia*]
inopinia Lr 19 crimen] non *add.* P 20 *uero*] *non* Lr Lp 21 pendente] impediante
Ba A La R P 22 supponitur] ut arg. *add.* A 23 xiiii.] xv. Lr Lp] xvi A *sed*] *si* Lr Lp
in] *ut* Lr Lp A 24 Infinita *om.* Ba assignauit] signauit Ba A La R P contraria]
add. Ba A R P 25 multipliciter] signata *add.* Ba] assignata *add.* A P] significata *add.* R
nitebantur] intelligatur Ba] conabantur R erat] fuit A 26 tenorem] qualitatem Ba
AR P manifesti] uel non manifesti *add.* La R 27 quod *om.* Ba 28 dampnis] quidam
uerberibus *add.* Ba sunt *om.* Ba 30 respondent] respondebunt Lp] responderent
Ba A La R P primis] Hec solutio habetur infra eadem q. Si quis de clericis (C.12 q.2
c.33) *add.* R (*fol. 89va glossa in margine b*) 31 *salariorum locorum*] *non in alienorum locum* Lr
Lp 33 constructum] constitutum Ba 34 consanguineis *om.* Ba suis *om.* Ba A
P 35 Et] scilicet Lr Lp] hoc *add.* Ba P si sine] in fine Lr Lp clericorum *om.* P
alias] aliter Ba A

⁴¹Cf. supra C.11 q.1 p.c.36, n.66 ; infra C.22 q.5 c.14 nn.81,82 ; C.33 q.2 c.6, n.27. Lex Lombarda,
cf. Liber papiensis, saec. XI. Cf. A. Padoa Schioppa, *La cultura giuridica* (= Storia di Pavia 2,
1986), 219ss. ⁴²Cf. C.12 q.2 c.10 v. *In legibus, absque ultione* ⁴³De cons. D.5 c.26 ⁴⁴C.5
q.6 c.3 ⁴⁵C.12 q.2 p.c.58; cf. SL C.12 q.2 c. v. *uerberibus* ⁴⁶C.14 q.6 c.1

esset, ut infra e. q. Si episcopus⁴⁷. Sed contraria signantur, infra C.xiiii. q.ult. Comperimus⁴⁸. Solutio: ibi res sacrata prohibetur reddi laico cui rem talem possidere non licet; hic uero res sacrata iubetur restitui ecclesie cui talia possidere licitum sit⁴⁹.

40 15. *Sacrorum canonum usque quolibet tempore repetatur.* Hinc collige ea que data sunt intuitu pietatis non posse repeti, ut Cod. lib. ii. de negotiis, l. i. Si paterno⁵⁰, ubi animo recipiendi satum fuisse probetur, ut e. l. Alimenta⁵¹. Vsque *repetitionis molestias*. Sed queritur si priuatus aliquam redimat, an cogatur redemptus pecuniam reddere redemptori. Quod
45 credimus faciendum nisi motus pietatis uisceribus ei uoluerit indulgere. Et diuersitatis hec est ratio, quia res ecclesie pauperum sunt, quod de rebus priuatorum uerum non est et ecclesia tenetur captiuos redimere, quod non laicus⁵².

16. *Sicut omnino usque captiuis suis preponere.* 'Suis' ideo dicit quia
50 etsi teneatur omnes redimere si ecclesie facultas suppetat, suos tamen parochianos principaliter tenetur redimere⁵³.

17. *De uiro.* Ordo constructionis: descende usque ad medietatem c. ita dicens: 'dilectio uestra nos consuluit de uiro nefando nomine Burgardo qui sane' etc. *Interpositio usque eos penitentie uinculo constringatis*, si ipse uel qui
55 cum eoin tam impium scelus uenire uoluerunt aliquando ad penitentiam ducti diuina gratia. Vsque *extra ecclesiam Dei*. Hoc fit propter ecclesie reuerentiam quam uiolauerunt. Non enim est dignum ut in uno eodemque

36 esset *om.* Lp Sed *om.* Lr contraria] contrarium Lr Lp] contra La signantur] assignatur Lr Lp La 37 sacrata - 38 licet *om.* Lr Lp^{ac} 38 hic] ibi Lr ecclesie *om.* Lr Lp Ba talia] tale A 39 licitum] explicitem R sit] est Ba A La R P 40 *canonum om.* Lr Lp 41 intuitu] instinctu Lr Lp repeti] recipi Lr Lp ut Cod. - 43 Alimenta *om.* Ba A P negotiis] gestis *add.* La 42 paterno] patrono Lp R ubi] nisi Lp La R satum] datum Lr Lp La R l.] d. Lr Lp 44 redemptus] is qui redimitur Ba A R P 47 uerum] usque Lr *om.* Lp captiuos *om.* Lr Lp^{ac} 50 etsi] si Lr Lp 52 *uiro*] *iure* Lr Lp descende] descendere Lr Lp] descendit La ad medietatem *om.* Lr Lp 53 Burgardo] Burgundo Ba] Burgando A La P qui] rabie *add.* Ba^{pc} 54 sane] sanie Ba A La P] insana R usque] *quo add.* A R P qui] quicumque P 55 eo] proprio R] fuerint *add.* Lp^{pc} P] fuerunt *add.* A La] erant *add.* R in - tam] uitam A R P in - scelus] fuerint in perpetrando scelere Ba impium scelus] impio scelere A La R P uenire] aduenire La] si iure R 56 ducti] tacti Ba A La R P 57 Non - dignum *om.* Lr Lp^{ac} in *om.* Lr Lp

⁴⁷C.12 q.2 c.73

⁴⁸C.14 q.6 c.2

⁴⁹Cf. SL C.12 q. 2 c. 13 v. *tradat eidem ecclesie* (in fine)

⁵⁰Cod. 2.18.15
c.16 v. *suis*

⁵¹Cod. 2.18.11

⁵²Cf. SL C.12 q.2 c. 15 v. *repetatur*

⁵³Cf. SL C.12 q.2

loco pietatem sibi uindicet quis et furorem, ut infra C.xvii. q.iii. Sunt⁵⁴.
 Vsque *sine oblatione*. Hoc in eorum detestatione fit et pene exaggeratione.
 60 Vsque *communioni fidelium*, idest eucharistie que communio fidelium ideo
 dicitur quia eam soli fideles digni accipiunt, cum carnem Christi nullus
 possit manducare nisi eam prius adorauerit, ut de con. d.ii. Accesserunt⁵⁵.

18. *Monemus usque reddere compellatur*, de proprio si habet. Vsque *nullas*
uires pro hiis ad litigandum. Hoc⁵⁶ fit ideo quia cum ipse rem uendiderit, non
 65 potest uenditionem rescindere, quia nulli licet contra factum suum uenire.
 Vel ideo dicas facultatem reposcendi ei esse denegatam quia depositus fuit
 propter ea. Pena enim alienantis rem ecclesie preter formam canonicam
 est depositio, ut infra e. q. Vulterane⁵⁷ et supra e. q. Apostolicos⁵⁸. Si uero
 dispensatio circa eum in ordinis retentione fieret, reposcerentur res ecclesie
 70 quas iniuste alienauit.

19. *Quisquis episcopus usque et nichil ad profectum agrum existere*. Construas
 sic: 'et dicit ipse episcopus agrum nichil existere', idest pertinere ad
 profectum ecclesie, idest dicit esse inutilem⁵⁹.

20. *Non liceat usque qua lege omnes custodes astringantur*. Subaudi excepto
 75 Romano pontifice quem non potuit simoniacus ligare⁶⁰. Derogatum est huic
 c. quantum ad hunc articulum.

21. *Indigne usque ad altare Domini*, idest ad sacramenta altaris suscipienda

58 xvii.] xviii. **A** Sunt] Frater **Lr** 59 et] in *add.* **A** exaggeratione] exaggerationem
A 60 idest - fidelium *om.* **Lr Lp^{ac}** 61 digni] digne **A La R P** 61-62 nullus possit]
 nulli possunt **P** 62 manducare] comedere **Lp** eam] ipsam **La** adorauerit]
 adorauerint **P** ut] infra *add.* **A** 63 *compellatur*] *compellantur* **Lr Lp A** habet]
 ut infra ea. q. Statuimus (C.12 q.2 c.32) *add.* **Ba La R P**] habent **A** 65 uenditionem]
 reuenditionem **P** rescindere] rescribere **P** quia nulli] cum nemini **A** 66 ideo
om. **Ba** denegatam] denegandam **A P** 67 propter ea *om.* **Ba** ea] eadem **La**
 Pena enim *om.* **P** alienantis] alienationis **Lp** ecclesie] /// *add.* **P** canonicam]
 candida **P** 68 Si uero] Nisi **A** 69 fieret] tunc enim *add.* **A** reposcerentur] forte
 audiretur reposcens **Ba A La R P** res] rem **A** 70 quas] quam **A** 71 *et om.* **A**
profectum] *prefatum* **A** *existere*] idest pertinere *add.* **A** Construas - 72 *existere om.* **R**
 (*omoio.*) 72 *existere*] *exisse* **P** 74 *liceat*] *licet* **A** excepto *om.* **Lr Lp^{ac}** 75 Romano]
 apostolico **P** simoniacus] Simacus **Ba A La P** Derogatum] Vel *praem.* **Ba A La R P**
 77 *Indigne om.* **Lr Lp** *ad om.* **Lr** suscipienda] suspensa **Lr Lp**

⁵⁴C.17 q.4 c.3 ⁵⁵De cons. D.4 c.92; cf. SL C.12 q.2 c. 17 v. *extra ecclesiam, sine oblatione, communioni fidelium* ⁵⁶cf. GS 108, 386; cf. SL C.12 q.1 c.18 v. *nullas uires* ⁵⁷C.12 q.2 c.25
⁵⁸C.12 q.2 c.13 ⁵⁹Cf. SL C.12 q.2 c.19 v. *existere* ⁶⁰Cf. Friedberg I, 693, n. 20 - Notationes correctorum; C.12. q.2 c.20; JL 757

a quibus sacrilegi sunt suspensi. Vsque *legibus restituat*, idest secundum canones ut infra C.xvii. q.iii. Si quis, Quisquis⁶¹.

- 80 23. *Vobis enim*. Episcopus suspensus fuerat ab administratione sue ecclesie quia forte de crimine dilapidationis habebatur suspectus et cura ecclesie archidiacono et defensori eiusdem ecclesie fuerat commissa. Tamen ne ipsi possent in crimen suspicionis incidere ad maiorem cautelam dicit summus pontifex ut ab eodem suspenso episcopo tertius prouisor eis subrogetur et in
85 hoc uoluit eum aliquantulum honorare ne afflictio ex toto adderetur afflicto. Vsque *quatenus omnia predia*, scilicet que a predecessore ipsius episcopi iniuste fuerant alienata. Vsque *aliquod solum ecclesie putetis deputandum*. Subaudi quoad proprietatem; nam quoad usum predia ecclesie clericis et pauperibus dari possunt, ut infra C.xvi. q.i. Possessiones⁶². Vel dici potest
90 quod quantum ad hunc articulum per contrariam consuetudinem est huic canoni derogatum. Vsque *quoad causas uel expensas*. Ex hoc uerbo et ex illo 'sequestreretur' potest hinc colligi decimas esse dandas deductis expensis, ut Cod. lib. ii. de fructibus et expensis, l. i.⁶³, quod non est uerum, ut infra C.xvi. q.i. Si monachus⁶⁴.
- 95 24. *Qui et humanis* usque *supradictis*, idest sacrilegis et ob hoc anathematizatis. Vsque *cum non potuerint ignorare*. Quod non dicitur posse fieri quod de iure non fit, ut supra C. prox. q.iii. Nolite⁶⁵ et C.xxii. q.ii. Faciat⁶⁶; et quod non licet alicui ignorare illud quod factum est publice

78 a om. Lr Lp 79 canones] leges canonicas Ba A La R] legem canonicam P infra C.xvii.] supra C. vii. Lr Lp xvii] xviii A quis] contractu add. Lr Lp] contumax add. Ba^P La R P Quisquis] uidetur add. Lr Lp 80 enim] quod add. Lp Episcopus] iste add. Ba A La R P fuerat] erat R P ab administratione] ob administrationem A administratione] omni ministracione P 81 quia - ecclesie om. (omoio.) Lr Lp suspectus] et /// add. A cura] cum P 82 archidiacono - ecclesie om. La 83 crimen] causam A suspicionis] suspensionis Lr Lp 84 eodem] ecclesie Ba tertius] in terrenis P prouisor] promissor Lr Lp eis] ei Lp 86 scilicet] idest Lr ipsius episcopi om. A 87 putetis] esse add. Ba A R P 88 ecclesie] et add. A 89 xvi.] xvii. A potest om. P 90 consuetudinem] similitudinem Lr Lp 91 uel] et A Ex om. Lr Lp ex om. A illo] sequenti add. Ba A La R P 92 sequestreretur] sequestrerentur A La hinc om. Ba^P R 93 ut - l.i. om. Ba A ii] viii P fructibus] sumptis Lr et] litis add. P expensis] uel idest add. P non om. P 95 usque - 96 anathematizatis om. A idest] scilicet La P 96 Quod] Hinc collige praem. Ba A La R P non om. Lr Lp P 98 q.ii. om. Lr Lp] q. iii. A

⁶¹C.17 q.4 c.20, 21; cf. SL C.12 q.2 c. 21 v. *legibus restituat* ⁶²C.16 q.1 c.61 ⁶³Cod. 7.51.1

⁶⁴C.16 q.1 c.22; cf. SL C.12 q.2 c. 23 v. *pontificis, omnia predia, quoad causas* ⁶⁵C.11 q.3 c.22

⁶⁶C.22 q.2 c.15

100 et quod ignorantia tales non excusat, C.xi. q.iii. Cure⁶⁷, C.xi. q.iii. Si quis laicus⁶⁸, d.xvi. Quod dicitis⁶⁹, d.lxxxvi. c. ult.⁷⁰, C.xxiii. q.i. Paratus⁷¹.

105 25. *Vulterane* usque *quouis iure*, scilicet uenditionis uel donationis. Vsque *quia contra statuta sinodi*, idest non obseruata forma a sinodo alienationibus rerum ecclesiasticarum impressa. Vnde hinc habes quod adeo forma canonis in alienationibus immobilium rerum ecclesiasticarum est necessaria ut, si fuerit pretermissa, irritetur contractus, ut infra C.xvii q.iiii. Nullus, *Questi*⁷². Vsque *prout cuiusque locum meritumque cognoscit*. Hinc collige pro qualitate meritorum faciendam esse rerum ecclesiasticarum et stipendiorum distributionem, C.x. q.ii. c.ult.⁷³, d.i. Ius militare⁷⁴, C.e. q.e. Concesso, C.e. q.e. De redditibus⁷⁵, C.xvi. q.ii. Decimas⁷⁶, C.xxiii. q.iiii. Sicut excellentiam⁷⁷.

110 28. *De redditibus* usque *a presbitero*, idest ab episcopo uel iconomo, nec erit contrarium superioribus capitulis. Episcopus dicitur facere cum quis auctoritate eius hoc facit. Vsque *cui*, idest Gaudentio. Et nota quod de Gaudentio isto hic fit mentio. Vsque *triennio*. Idem esset si quadriennio, sed hoc ideo dicit quia de facto sic contigerat.

115 33. *Si quis de clericis*. Talis est casus capituli: Mutius dedit predium cuidam ecclesie et donationis instrumenta confecit et ecclesie tradidit.

99 tales non] in talibus **Ba La R P** excusat] ut arg. *add.* **A** 101 scilicet *om.* **P**] uel *add.* **A** uenditionis *om.* **Lr Lp** 102 *contra om.* **A** *sinodi* - non] *sinodalia non sunt* **A** obseruata] idest *add.* **A** 103 Vnde] Vsque **Lr Lp** habes] habemus **R** quod] usque *add.* **Ba A La R** canonis *om.* **A** 104 alienationibus] maxime *add.* **Ba La R P** 105 fuerit] fuerint **A** pretermissa] preter formam facte **A om. P** irritetur] irritentur **A** Nullus] episcopus *add.* **Ba A R P** 106 *Questi om.* **A P** collige] quod *add.* **A** 106-107 pro qualitate] secundum qualitatem **P** 107 faciendam esse] faciendam est **A** 108 distributionem] ut arg. *add.* **A** x.] i. **A** Ius *om.* **A** 109 C.xvi. - Decimas *om.* **A** q.ii] q. vii **Lr Lp** Decimas] contra *add.* **Lp Ba La R** excellentiam] exer(citium) **Lr Lp**] contra *add.* **Lp Ba La R** 110 ab *om.* **A** nec] et non **A** 111 Episcopus] enim *add.* **Ba A La R P** dicitur] uidetur **A**] debet **P** 112 idest] non **Lr Lp** 113 mentio] quia de eo in superiori parte huius cap. que hic non ponitur facta fuerat (fuit **R**) mentio *add.* **Ba A La R P** 114 sic] hoc **Lr Lp** contigerat] (29). *Cognouimus*. Ex hoc cap. optimum potes colligere a responsione quod eodem iure censebatur accessoria alicuius rei quo et ipsum principale, quod in multis considerare erit utile *add.* **R** 115 *de clericis*] *clericus* **A** capituli] huius *praem.* **Ba A add. P**] istius *praem.* **R** Mutius *om.* **A** predium] quoddam *add.* **Ba La P** quidam *add.* **A**

⁶⁷C.11 q.3 c.20 ⁶⁸C.11 q.3 c.26 ⁶⁹D.16 c.14 ⁷⁰D.86 c.26 ⁷¹C.23 q.1 c.2; cf. SL C.12 q. 2 c.24 v. *ignorare non potuerit* ⁷²C.17 q.4 c.41 ⁷³C.1 q.2 c.10 ⁷⁴D.1 c.10 ⁷⁵C.12 q.2 c.26, 28 ⁷⁶C.16 q.7 c.6 ⁷⁷C.23 q.4 c.39, 48; cf. SL C.12 q. 2 c. 25 v. *prout cuiusque locum*

Elapso aliquanto tempore sacerdos ecclesie instrumenta reddidit prefato Mutio qui in penam huius temeritatis et audacie tenetur de propriis ecclesie restituere⁷⁸. *Quicquid dampni per documentorum*, idest instrumentorum absentiam. *Ecclesie est illatum*, et communione priuabitur. Si uero propria non habuerit, extraordinarie punietur. *Vsque hii autem*, scilicet prelati ecclesiarum. *Qui impie sollicitati*, stimulat, scilicet cupiditatis et auaritie. *Aliquid susceperint a traditoribus*, idest ab illis qui predia tradiderunt ecclesie, susceperunt dico ea intentione ut instrumenta eis redderent. *Superiori sententia teneantur*, ea scilicet qua tenentur illi qui nichil accipientes instrumenta restituunt, de quibus in principio c. dictum fuit.

34. *Episcopus qui filios*. Sed queritur an in quarto uel ulteriori gradu attineat quis episcopo, an ei ab intestato succedat. Quod quibusdam uidetur; nam secundum leges tamdiu propagatur rerum successio, quamdiu potest consanguinitas inueniri, ut infra C.xxxv. q.ii. De affinitate⁷⁹.

36. *Quidquid usque uenditione comparantis*. Nam qui in casu non concesso rem ecclesiasticam emit et a possessione cadit, non habet rei uendicationem. Habebit ad eum recursum qui presumpsit rem ecclesie illicita uenditione detrahere, ut supra e. q. Vulterane⁸⁰. *Vsque et actione uendentis*. Nam si non accepit uenditor pretium, non potest repetere.

37. *Alienationes*. In hoc c. dicitur quod quidquid intrusi disponunt et ordinant ipso iure irritatur. Simile C.vii. q.i. Factus⁸¹ et C.xxxii. q.v.

117 aliquanto] aliquantulo A instrumenta om. Lr Lp^{ac} 117-118 prefato Mutio] premissa A 118 in penam] imperitiam Lr Lp tenetur om. Lr Lp 119 dampni] uel add. A 121 extraordinarie] extra ordinem A 122 stimulat] stimulat A scilicet cupiditatis] scrupulositatis Lr Lp 123 susceperint] acceperunt Lr] ceperunt Lp traditoribus] creditoribus La ab illis om. P 124 susceperunt] acceperunt Lp ea om. A 125 qua] que Lr Lp 126 quibus] talibus Ba c. om. A fuit] fuerat Ba A La R P 127 qui] si Lr Lp an] si A P in om. Lr Lp 128 attineat] abstineat Lr Lp an om. A 129 propagatur - quamdiu om. A 130 ii.] iii. A 131 usque] neque add. A uenditione] uendicatione P concesso] successione Lr Lp] successorem P 132 rem] et Lr Lp ecclesiasticam] ecclesiam Lr Lp rei om. P uendicationem] uenditionem Lr 133 Habebit] tamen add. Ba A La R P ecclesie om. Ba 134 detrahere] distrahere A e. q.] c.e. Lr Lp Vsque] Et praem. Lr 135 pretium] precipium P repetere] petere Lr Lp 136 hoc] superiori A 137 Simile] habetur add. Ba vii] viii Lr Lp

⁷⁸Cf. SL C.12 q.2 c. 33 v. *Si quis* ⁷⁹C.35 q.2 c.1; cf. SL C.12 q.2 c. 34 v. *Qui autem filios habet*
⁸⁰C.12 q.2 c.25; cf. SL C.12 q.2 c. 36 v. *Quicquid usque comparantis* ⁸¹C.7 q.1 c.5

Preceptum⁸², de con. d.i. Hic ergo⁸³ et C.xxv. q.ii. Omne⁸⁴. Et quidquid electus similiter facit. Quia duobus modis debet intelligi: uel de electo non confirmato qui simoniace uel sine consensu clericorum aliquid ordinat. 140 Vsque *quoquomodo factas*, idest siue iniuste, siue alias iuste et refertur ad solos intrusos. Vsque *ab eisdem sine communi consensu*. Hoc ad omnes supradictos potest referri⁸⁵.

38. *Hec huius*. Ordo constructionis: placuit hec custodiri inter eos censura et constitutione huius placiti⁸⁶. Vsque *ut eis uti debeat* etc. Hinc uidetur 145 posse colligi episcopum teneri ad reddendum debitum et satisfaciendum creditoribus sui predecessoris quos ille nomine ecclesie accepit et probant creditores ecclesie utilitatem processisse, ut supra C.x. q.ii. Imperator⁸⁷, cum etiam teneatur remunerare illos qui predecessori fideliter seruierunt.

41. *Abbatibus usque de rebus ecclesiasticis*. Subaudi immobilibus que sine forma uendita reuocantur. Vel de mobilibus et sacratis potest intelligi que laicis nisi conflata uendi non debent ut infra e. q. Aurum⁸⁸. Quod autem de abbatibus hic dicitur non generaliter sed indistincte est concedendum. Sunt enim quidam abbates, immo fere omnes, qui non tenentur consensum 155 episcoporum requirere in alienationibus faciendis. De illis ergo abbatibus

138 ii. *om.* A Omne] Cause Lr Lp 139 Quia] Quod A electo *om.* Ba
 140 confirmato] cuius dispositio nulla est adhuc; uel de confirmato *add.* Ba sine *om.*
 Lr Lp 141 *quoquomodo*] *quomodo* Lr Lp iniuste] iuste A P alias *om.*
 A P iuste] iniuste A 143 referri] Vsque *nullus clericus prebendam*. Prebenda
 quandoque dicitur (dicitur *om.* R) ius percipiendi fructus de quo hic. De fructibus autem
 siue perceptis siue percipiendis uerum est quod possunt uendi ut supra c. i. *add.* Ba^{Pc} R
 Quod autem de beneficiis non uendendis hic dicitur, de iure beneficiorum dumtaxat non
 de fructibus debet intelligi, qui licite ad tempus uendi possunt. Sed quid si uenditor clericus
 mortuus fuerit antequam tempus transeat fieri debeat? quare etiam (*etiam om.* P) concedimus
 (et credimus La) quod de equitate et quarumdam ecclesiarum consuetudine fructus unius
 anni essent emptori concedendi *add.* Ba^{Pc} La P 144 *Hec*] *Hic* Lp *huius*] *est* Lr Lp
 hec - 145 placiti *om.* Lr Lp^{ac} eos] nos A La P 145 huius] huiusmodi A P *eis*] *eisdem* Lr Lp
uti] *cum his add.* Ba A La R P 146 teneri] posse cogi P 147 quos] ad
 omnia que Ba] quod tamen A] quod R ecclesie *om.* Lr Lp^{ac} accepit - 148 utilitatem
om. R 148 utilitatem] in *praem.* Ba A La P 149 remunerare] renunciare P illos -
 seruierunt *om.* P predecessori] suo *add.* A 151 et *om.* A sacratis] hoc *add.* A
 152 debent] possunt A Quod] Que A 153 dicitur] dicuntur A sed] et Ba A
 La R] nec P indistincte] distincte Lr Lp P est *om.* Ba] sunt A concedendum]
 intelligenda A 155 requirere] inquirere P

⁸²C.32 q.5 c.21⁸³De cons. D.1 c.14⁸⁴C.27 q.2 c.10⁸⁵Cf. SL C.12 q.2 c. 37 v.*Alienationes, quocumque modo, ab eisdem*⁸⁶Cf. SL C.12 q.2 c. 38 v. *Hec huius*⁸⁷C.10 q.2 c.2⁸⁸C.12 q.2 c.70

hoc debet intelligi qui presunt illis monasteriis que de rebus matricis ecclesie sunt constructa et ditata ut C.e. q.e. Apostolicos⁸⁹ et C.xviii. q.iiii. In uenditionibus⁹⁰. Dignum est enim ut eam consulant et urgentem necessitatem ei exponant quia ipsa monasteria fundare uoluit et fundando corroborare⁹¹.

42. *Si qua de rebus ecclesie usque si pretium debeat recipi*, idest si episcopus debeat pretium recipere ab emptore et confirmare uenditionem. Vnde hinc habes quod ea que a principio minus legitime sunt facta ex post facto conualescunt. Et hoc facit persone religio, ut supra C.ix. q.ii. Lugdunensis⁹² et multitudinis consideratio, ut supra d.l. Vt constitueretur⁹³ et C.i. q.ult. Quoniam quidquid, Maximum⁹⁴.

45. *Caritatem usque te disponente*. Cure istius ideo res committitur et prouisio clericorum quia forte legatus erat iste Romane ecclesie. Vsque *suum commodare reperiuntur obsequium*. Hinc collige clericos in scholis manentes debere accipere stipendia ecclesie quia studendo intelliguntur ecclesie deseruire⁹⁵; nam ad quem onus et emolumentum debet spectare ut Cod. lib. viii. de alluionibus, Hii quos⁹⁶ et C.x. q.ult. c. penult.⁹⁷

52. *Sine exceptione*. Hoc forte ad aliud refertur quod dicitur in sequentibus: sine consilio clericorum non debere fieri alienationes. Vsque *et cum totius cleri tractatu*. Hinc collige quod ubi aliquorum consensus requiritur, non sufficit ut res facta eis denuntietur, sed oportet ut eorum deliberatione

156 hoc] non Lr Lp presunt] possunt Lr Lp 157 ditata] dicata R C.e] supra
 add. A et - 158 uenditionibus om. A 158 enim] autem A 159 ipsa] ipsi Lp
 fundando om. A 160 corroborare] ditauit Ba La R] ditare A P 161 ecclesie om. Ba
 A La R P usque om. Lr Lp 162 pretium] om. Ba recipere] accipere Ba A La P
 uenditionem] donationem Ba 163 a] in A facto] non add. Lr Lp 164 ix. om. Lr Lp
] viii. A 166 Maximum] Maxime Lr Lp 167 te om. A committitur] committuntur P
 169 commodare] commendare Lr Lp collige] scolares uel add. R manentes] morantes
 Ba A La R P 171 nam - 172 penult. om. A 173 forte] ideo add. A aliud] illud
 Ba A La P quod] quam Lr Lp 174 alienationes] Vsque aliquod bonorum (Aliqua
 horum P) immo uterque (utrumque P) interuenire debet uel ad minus clericorum consensus
 quo casu forte ualeret alienatio licet non esset utilius prouisum ecclesie ut C.xv. q.i. Placuit
 (C.16 q.1 c.1) add. La P Vsque om. La cum] sine A cum totius] certo eius Lr Lp
 175 cleri] clerici A cleri tractatu om. R tractatu] contractu Lp] consensu Ba] comitatu
 La 176 eis om. P ut] cum add. Ba A La R P

⁸⁹C.12 q.2 c.13 ⁹⁰C.17 q.4 c.40 ⁹¹Cf. SL C.12 q. 2 c. 41 ⁹²C.9 q.2 c.10 ⁹³D.50 c.25
⁹⁴C.1 q.7 c.13, 19 ⁹⁵Cf. SL C.12 q.2 c. 45 v. *disponente, Iustum* ⁹⁶Cod. 7.41.2 ⁹⁷C.10
 q.3 c.9

et tractatu res fiat, d.lxiii. Obeuntibus⁹⁸, C.xv. q.vi. Si episcopus⁹⁹, d.l. Studeat¹⁰⁰.

180 53. *Terrulas*. Sicut quidam asserunt hec potius sunt uerba Magistri quam canonis. Et huius rei hanc probationem inducunt, quia post uerba presentia sequitur unde quod non nisi inter paragraphum et canonem interponere consuevit Magister.

185 54. *Fugitiui* usque *teneri non possunt*. Et nota quod in legibus fugitiuorum uenditio interdicitur qui teneri non possunt et in canonibus non uidetur esse concessa. Solutio: illud quamdiu in fuga sunt intelligitur. Istud uero speciale est in seruis ecclesie¹⁰¹. Et nota quod fugitiuus ille dicitur qui ea mente recedit ne ad dominum reuertatur. Vero ille dicitur qui temporibus consumptis in res negatorias tardius redit ad dominum.

190 56. *Si quis* usque *presumpserit*, idest fecerit. Et nota hic presumptionis uerbum in bona parte accipi, ut C.vii. q.i. Factus¹⁰².

195 58. *Episcopus* usque *duos meriti eiusdem*. Hic queritur cum episcopus possit licite rem ecclesie, si tamen uoluerit de proprio ecclesie resarcire, alienare, cur non potest seruum ecclesie plene libertati tradere nisi facta recompensatione duplici, ut hic dicitur? Diuersitatis autem hec est ratio, quia in primo casu quod datur ecclesie statim sic potest esse ecclesie utile ut est istud quod ab ea accepit. Secus uero est in seruo. Alienus enim seruus non

177 res] id **A** fiat] ut arg. *add.* **A** vi.] vii. **A** episcopus *om.* **Lr Lp La P**
 179 asserunt] dicunt **P** hec] sed **Lp** 180 rei *om.* **Lr Lp** presentia] sequentia **P**
 181 non nisi *om.* **A** canonem] capitulum **A** 183 Et - 184 possunt *om.* **Lr Lp (omoio.)**
 184 non² *om.* **Ba A P** 185 esse *om.* **Ba** Solutio *om.* **Ba**] sed **A** illud] istud **Lr Lp**
 sunt] ibi *add.* **Lr^{pc}** intelligitur] Vel istud (illud **A R P**) de seruis priuatorum intelligitur
 (intelligitur *om.* **R P**) *add.* **Ba A La R P** 186 Et - 187 dominum *om.* **A** ille] seruus *add.*
La R P 187 recedit] recedere **Lp** Vero] Vel **Ba R**] Error *praem.* **P** dicitur *om.* **R**
 188 in res] uires **Lp** res] rem **P** negatorias] nugatorias **Lp La R**] migratorias **Ba**]
 nugatoriam **P** tardius] tandem **Lp** 189 idest fecerit *om.* **P** 190 ut] supra *add.* **A**
 vii. q.i.] i. q. vii. **Lr Lp** Factus *om.* **Lp**] est *add.* **Ba** 191 *Episcopus*] qui *add.* **A R P**
 193 alienare] uendere **Ba A La R P** cur] ut in primo superiori cap. *praem.* **Ba A La R P**
 ecclesie *om.* **A** tradere] donare **A P** 194 duplici] dupli **A** autem] forte **Ba La**
R P om. **A** est] potest assignari **Ba La R**] potest esse **A** 195 quod¹] cum **Lr Lp**]
 cum res **A** datur - 196 quod] proprie et plene libertati eum donauit uel **P** statim -
 ecclesie] adeo est **A** sic] scit **Lp** potest *om.* **Lr Lp** utile] utilis **A** 195-196 est
 istud] illud **A R** 196 ea] eo **P**

⁹⁸D.63 c.35; cf. SL C.12 q.2 c. 52 v. *tractatu* ⁹⁹C.15 q.7 c.6 ¹⁰⁰D.50 c.39 ¹⁰¹Cf. SL C.12 q. 2 c.54 v. *distrabantur* ¹⁰²C.7 q.1 c.5; cf. SL C.12 q.2 c.56

200 sic potest esse statim utilis ecclesie ut proprius qui res ecclesie bene nouit. Vnde est quod duplex compensatio hic exigitur. Vsque *diffinitio commutantis*, idest alienatio. Diffinire enim aliquando pro alienare ponitur, ut infra C.xvi. q.i. Si sacerdotes¹⁰³. Vsque *iam iuri proprio acquisiuit*. Per proprium ius tunc dicitur episcopus seruuum ecclesie acquirere cum duos proprios seruos dat ecclesie ubi manumisso plena libertas datur. Sed queritur an abbas seruuum monasterii plene libertati tradere possit. Quod non credimus, cum dupli recompensationem dare non possit qui propriis caret, ut supra d.liiii. 205 Abbati¹⁰⁴.

210 58. (p.c.) *Libertus enim usque castigatur si inopia noscitur laborare*. Hinc collige quod is qui aliquo impediendo obstaculo non potest penam sustinere canonicam, debet questionibus subici et tormentis, ne crimen remaneat impunitum, arg. C.v. q.vi. Quia¹⁰⁵, C.xv. q.vi. c.i.¹⁰⁶, C.xii. q.ii. Fraternitas¹⁰⁷. *Qui manumittitur a corpore*, ut puta fabrorum uel pistorum. *Vel collegio*, idest aliqua honesta congregatione uel huiusmodi. *In criminali usque tradendo ignibus uerberone*, idest seruus dignus uerbere intenditur et hoc propter enormitatem criminis¹⁰⁸.

215 59. Vsque *prescriptionis inuidia euanescit*, idest in eo casu non potest dominus seruuum repellere opponendo seruilem fortunam, que oppositio locum obtinet prescriptionis.

197 sic om. A] statim P ut] sicut A P proprius] prior Ba P] prius A] primus R 198 Vnde] Inde A La P duplex] dupli Ba A La] duplici R compensatio] recompensatione Ba R] recompensatio A La *commutantis*] *communicantis* Lr Lp] *commutatis* P 199 enim] id P aliquando om. A alienare] hic add. A ponitur] accipitur Ba A La R P 200 q.i.] q.iii Ba A La P om. R *acquisiuit*] idest (idest om. R) etiam (etiam om. La) proprie et plene eum (cum R) libertati donauit add. Ba^{Pc} La R] datur ecclesie statim potest sic esse ecclesie utile, ut est illud quod add. P Per] Vel *praem. La om. P* 202 ubi] ut Ba A La R] acquirere ut P manumisso] ex manumissione A P] manumissio R datur] detur Ba A R P om. La 203 tradere om. P Quod om. P 204 dupli] duplici Lr Lp Ba R recompensationem] recompensatione Lr Lp Ba R P 205 Abbati] Abbas Lr Lp P 206 *Libertus enim*] *Libertati Ba A La enim om. R P noscitur*] *dinoscitur Ba La R P*] nos /// add. Lr 207 is qui om. Lr Lp 209 arg.] ut *praem. A vi.¹*] vii. A vi.²] vii. A 210 ut om. A Vel om. A 211 aliqua] ab *praem. A R P congregatione*] monachorum add. Ba A La R 212 *ignibus om. P uerberone*] *uerberationem Lr Lp^{ac}*] *uerberatione R intenditur*] *incendetur Ba A La R P*] *incedentur R* 213 criminis] delicti Ba 214 Vsque] Vt Lr Lp *euanescit*] *euanescat Lr* 215 fortunam] formam Lr Lp^{ac}

¹⁰³C.16 q.3 c.10 ¹⁰⁴D.54 c.22; cf. SL C.12 q. 2 c. 58 ¹⁰⁵C.5 q.6 c.3 ¹⁰⁶C.15 q.6 c.1
¹⁰⁷C.12 q.2 c.11 ¹⁰⁸Cf. SL C.12 q.2 p.c. 58 v. *castigetur usque inopia, Qui usque a corpore, collegio, Si qua usque uerberone*

61. *Liberti usque ingrati actione.* Et nota quod, sicut illi asserunt qui in iuris ciuilibus exercitio die noctuque uersantur, hec actio in iure ciuili non reperitur. Vnde placet quibusdam eam esse a canonibus introductam.

220 64. *Longinquitate usque uel ab eis progeniti.* Huic canoni contrarium uidetur quod in legibus continetur, in Inst. lib.i., tit. de ingenuis, l. i.¹⁰⁹ Ibi enim dicitur quod libertinorum filii sunt ingenui, ut Cod. de ingenuis manumissis, Libertina¹¹⁰. Solutio: ibi lex de natis post manumissionem loquitur, hic uero de illis qui ante manumissionem sunt procreati. Sed speciale est in ecclesia
225 ut libertinorum filii etiam post manumissionem geniti sint ecclesie seruitio obnoxii, quod ex primo sequenti c.¹¹¹ potest colligi.

65. *Liberti usque in futura prole non pateat.* Hinc intellige quod filii etiam post manumissionem parentum geniti ecclesie seruitio sunt obnoxii et ad eos paterna obnoxietas hereditaria successione transcendet. Sed queritur an
230 nepotes et ceteri qui usque ad septimum gradum a libertinis descendunt omnes sint ecclesie obligati ut parentes. Quod uidetur; nam qua ratione obligatio a libertino transit in filium, eadem ratione et per filium in nepotem et sic de ceteris. Alii tamen asserunt in contrarium. Cum enim hec sit personalis obligatio, ergo non personam transgreditur et obnoxietas sicut
235 transgressio in successione deletur, ut supra C.i. q.i. Cito¹¹², C.ii. q.i. Imprimis¹¹³. Quod tamen horum sit uerius, illis relinquimus quos mundi labor exagitat¹¹⁴.

217 *actione*] *accusatio* **A**] *actio* **La P** 218 *actio*] *accusatio* **A** 219 *placet*] *patet* **Lr**
Lp esse *om.* **Lr Lp** *introductam*] *inductam* **A**] Vel improprie hic ponitur *ingrati actio*
quod (sed **R**) est sensus per *ingratitude* uelut per aliquam *actionem* reuocantur *add.* **La R**
220 *uidetur*] esse *add.* **Ba A La R P** 221 *in legibus* *om.* **A** *in*] /// **A** *continetur*] *exponitur* **A**
l. i. *om.* **Lr Lp**] *ma*(*numissis*) **R** *Ibi* - 223 *Libertina* *om.* **R** 222 *ut* -
223 *Libertina* *om.* **Ba A** *ut*] et **La** *ut* Cod.] et tit. **Lr Lp** *de*] *l. vii. praem.* **Lr Lp**
La *manumissis*] a *add.* **La P** 224 *Sed*] Vel **Ba La R P** *ecclesia*] *ecclesiastico* **P**
225 *ut*] uel **Ba**] ubi **La** *ecclesie seruitio* *om.* **P** 227 *Liberti*] *Si praem.* **Ba** *non om.*
A *intellige*] *collige* **Lp**] *colligimus* **Ba A La R P** *etiam* *om.* **Lr Lp** 228 *parentum*
om. **A** *seruitio* *om.* **Ba A La R P** 229 *paterna*] *parentum* **A** *transcendet*] *transit*
A *Sed*] *Hic* **P** 231 *sint* *om.* **Ba** *obligati*] *ligati* **Ba** *uidetur*] *uerum* *add.* **A**
232 *obligatio*] *obligationis* **A** 234 *ergo* *om.* **A** *transgreditur*] *potest transgredi* **Ba A**
La R P 235 *supra*] *infra* **Lr Lp** 236 *Imprimis* - 237 *exagitat* *om.* **A** *uerius* *om.* **P**
illis] *inquirendum* *add.* **Ba La R P**

¹⁰⁹Inst. 1.4.1 ¹¹⁰Cod. 7.14.9 ¹¹¹C.12 q.2 c.65 ¹¹²C.1 q.1 c.16 ¹¹³C.2 q.1
c.7 ¹¹⁴Cf. D.34 c.17 n.476; D.74 (75) c.7 n.778; C.5 q.2 c.2 n.8; C.11 q.3 c.7 n.119; C. 16 q.7
c.26 n.229; C.31q. 1. c.8 n.8; C.33 q.1 c.4 nn. 15,16.

- 240 66. *Quicumque usque ita ut ad concilium.* Et hoc forte locum habet cum pretiose res ecclesie debent dari. In melioribus uero sufficit consensus clericorum, ut supra e. q. Sine exceptione¹¹⁵, nisi quis uelit dicere ad antiqua tempora hoc esse referendum ut illud est supra, C.x. q.ii. c.i¹¹⁶.
- 245 67. *Ecclesiasticis usque necesse fuit.* Ordo constructionis hic est: et idcirco 'necesse fuit' beneficium, subaudi nostre largitatis, scilicet ipsam donationem *fulciri*, firmari, *robore auctoritate pro futuri testimonii*, idest auctoritate nostra uicem pro futuri testimonii continente. Alia littera habet 'pro futuro testimonio' et eodem modo exponitur. Vel sic: idcirco necesse fuit beneficium, scilicet nostre largitatis, scilicet ipsam donationem; *fulciri*, idest firmari; *robore*, auctoritate subaudi huius scripti nostri; scripti dico tenentis uicem profuturi testimonii¹¹⁷.
- 250 68. *Cum redemptor usque omneque uestrum uobis relaxamus peculium.* Contrarium uidetur quod supra legitur, e. q. Si quis de seruis¹¹⁸, scilicet quod non potest concedi plus libertinis ecclesie quam uiginti solidorum ualens. Sed forte totum peculium istorum summam non excedebat, ut contra canones uidetur hec manumissio cum isti non poterint plene libertati donari, nisi dupli recompensatio a manumissore daretur ecclesie, ut supra e. q. Episcopus¹¹⁹. Vel speciale forte est in summo pontifice qui legibus non est adstrictus. Vel licet non exprimatur hic, factum fuisse tamen debet intelligi. Vel non fuit hic necessaria dupli recompensatio quia forte in eis aliquod

238 *ita om.* A Et - habet *om.* P 239 In] Et *praem.* Lr Lp melioribus] mediocribus
 Ba A La R P uero *om.* Lr Lp 241 hoc *om.* P illud] quod *add.* P est *om.*
 A 242 *Ecclesiasticis* - constructionis *om.* P *necesse*] *huius praem.* Ba La R hoc *praem.*
 A Ordo - 243 fuit *om.* A 243 beneficium] beneficia A 244 *fulciri*] idest *add.* Ba
 A La R P *robore*] *ita add.* A *auctoritate*] *in nostra uice add.* Ba] *et praem.* R idest
 - 245 testimonii *om.* P (*omoio.*) 245 continente] obtinente Ba A La R P 246 modo]
 intelligitur uel *add.* P et] illud Ba Vel sic] Et P] Et *add.* A Vel - idcirco] Sic
 et ideo R 246-247 fuit beneficium scilicet] est testimonium A 248 *robore*] *ita add.*
 A] *et add.* R subaudi *om.* Lr Lp scripti¹] prescripti R nostri] mei
 Lr Lp 250 *omneque uestrum*] *cause quod uidetur* Lr Lp *uobis om.* A] *seruitutis add.*
 R *relaxamus*] *relaxare* Lr Lp 251 Contrarium] Contra A scilicet] ut dicitur *add.*
 A 252 libertinis] libertis A 253 ualens] habens P totum peculium istorum *om.*
 Lr Lp^{ac} viginti solidorum] *add.* Ba La P] solidorum *add.* R ut] Item Ba A La R P
 254 uidetur] fuisse *add.* Ba A La R P hec] istorum A] uel *praem.* P 255 dupli
om. A 257 Vel] Sed A La] Si R factum *om.* P tamen] cum Lr Lp 258 dupli]
 duplex R

¹¹⁵C.12 q.2 c.52¹¹⁶C.10 q.2 c.1¹¹⁷Cf. SL C.12 q.2 c.67 (in fine)¹¹⁸C.12 q.2 c.57¹¹⁹C.12 q.2 c.58

seruitium sibi retinuit Romana ecclesia¹²⁰.

260 70. *Aurum* usque *non obseruet*. Subaudi cum necessitas ipsum erogari
suadet. Vsque *nonne melius*. Et nota quod hic comparatio non inter
participantes ponitur et est sensus: sacerdos bene conflat, sacrilegus uero
male et more humano loquitur. Simile est illud Apostoli: 'melius est nubere
quam uri'¹²¹ et 'mare Ponticum dulcius'¹²² etc. Vsque *sacri calicis*. Hoc
265 ideo Ambrosius dicit quia uasa sacra et uestes ecclesie non uendi laicis nec
nomine pignoris dari debent, nisi forte urgentissima necessitate instante,
ut Bur. lib.iii., Vt nullus¹²³. Item hic queritur an calix sacratus sit dandus
pagano cum nisi detur minatur se captum occidere. Et periculosissime
hec admittitur dispensatio ut nos committamus minima ne alii incidant in
270 maiora, ut supra d.xiii. Quod ait¹²⁴. Quidam tamen uolunt sibi equitatem
fingere et hoc dicunt esse faciendum, quibus Gratianus consentire uidetur,
infra C.xxiii. q.i. § Item ab aliquo¹²⁵.

71. *Gloria* usque *in paupere domo*. In persona monachorum loquitur hic
Ieronimus, ut infra C.xvi. q.i. § Hoc idem¹²⁶. Vsque *cautum*, quia forte
275 prouidendo maiorem utilitatem ad presens nichil erogat ut possit copiosius
in opportuno tempore erogare. Vel timendum est ne fraudem adhibeat.

72. *Sepe* usque *preiudicium*, infra C.xvi. q.ii. c. Clerici¹²⁷, contra. Solutio:
uerum est quod ibi dicitur, sed quod hic dicitur ecclesie fieri preiudicium,
non propter diuturnam retentionem sed propter ignorantiam debet intelligi,

259 sibi *om.* **Ba** 260 usque] *habet* **A** *obseruet*] *ut seruet* **Ba A R P** necessitas] uel
utilitas *add.* **Ba A La R P** 261 suadet] precipitur **Lr Lp** 262 participantes] participantia
A 264 Ponticum] est *add.* **A** etc.] est alio **Ba La R P**] albo **A** 265 non] nec **A**
266 instante *om.* **A** 267 hic *om.* **Ba A R** 268 pagano *om.* **P** nisi] non **Lr** nisi
detur *om.* **Ba** detur minatur] determinaret **P** minatur] comminatur **Ba** se *om.*
A captum] captiuum **A La P** 269 dispensatio] compensatio **A** nos *om.* **Lr P**
committamus] commutamus **R** ne] ut non **Ba** 270 xiiii.] liiii. **Lr Lp** tamen *om.*
Ba R 271 consentire] assentire **Ba La R P** 272 infra] ut *praem.* **A** 273 *Gloria*] *episcopi* *add.* **P**
hic *om.* **Lp** 274 *cautum*] uel *praem.* **Ba A R P** 275 prouidendo] prouipendendo **Lr Lp**
276 ne] scilicet *add.* **Ba A La P** 277 q.ii.] q. iii. **Lp P** 278 est *om.* **P** ibi] hic **A**
dicitur² *om.* **P** 279 retentionem] receptionem **Ba**

¹²⁰Cf. SL C.12 q.2 c.68 v. *manumissionis* ¹²¹1 Cor 7,9 ¹²²Cf. Caius Sallustius Crispus,
Historiae, Fragmentum cciv: «Ipsum mare Ponticum dulcius quam cetera» in Oeuvres
completes de Salluste (ed. J.-P. Charpentier- F. Lemaistre) Paris, Librairie Garnier Frères, p.
367. ¹²³Bur. 3.104; PL 140.694 ¹²⁴D.14 c.1 ¹²⁵C.23 q.3 p.c.1 ¹²⁶C.16 q.1 a.c.41
¹²⁷C.16 q.3 c.11

280 qua impediēte, res suas ecclesia non repetat¹²⁸.

73. *Si episcopus usque de consensu concilii sui, idest capituli. Alias enim monasterium de rebus episcopatus constitutum episcopo redderetur, ut supra e. q. Apostolicos*¹²⁹.

285 74. *Bone rei usque ea tamen cautela seruata etc. Et nota quod hec regula est tenenda quoties alicui ecclesie aliquid debet subtrahi ut aliis conferatur, ut infra C.xxv. q.i. § Hiis ita*¹³⁰ et supra C.e. q.i. c. penult.¹³¹

290 75. *Religiosam usque oportet. Hinc collige fauorabiles esse causas religiosorum et eorum petitiones esse facilius exaudiendas, d.lxxxvi. Cum multa*¹³², C.xxxv. q.viii. Veniam, C.xxiii. q.v. Administratores¹³³, in Extra. c. Licet uniuersis¹³⁴.

Ecce ostensum est.

<Q. III>

1. *Placuit. In hoc c. dicitur quod tempore promotionis alicuius clerici, nulla in eius bonis esse uidebantur et post promotionem suam multa inueniuntur habere, usque adeo indistincte omnia presumantur esse ecclesie, ut iudicetur esse sacrilegus si suo nomine instrumenta confecerit.*

280 impediēte] inpendente **Lr Lp** repetat] repeteret **A** 281 *de*] *si* **Lr Lp**
consensu] *episcopi add.* **Lp** idest] scilicet **Lp** 282 constitutum] constructum
Lp A La episcopo] episcopio **A** 284 usque *om.* **Lr Lp** tamen *om.* **P**] *tempera(ment)i add.* **A** 285 subtrahi] detrahi **A P** aliis] alii **A P** 286 *i. om.* **A** penult.] Non tamen quilibet episcopus (episcopo **R**) potest unam de hiis remunerationibus facere (assumere **La P**), tum (secundum quosdam **La P**) ne (*om.* **La P**) annihil(ar)entur bona ecclesie, (quod tamen prouenire non *add.* **La P**; credimus tum *add.* **La**; concedimus *add.* **P**) (quia unusquisque intelligitur augmentare bona ecclesie, tum etiam *add.* **La**) (tum etiam *add.* **R P**) quia per hoc (non *add.* **P**) sustinet ecclesia dampna grauia *add.* **BaPc La R P** 287 fauorabiles] fauorabiles **A La** 288 esse *om.* **A La P** exaudiendas] ut arg. *add.* **A** 288–289 Cum multa *om.* **R** 291 Ecce - est *om.* **A**

<Q. III>
2 quod] *si add.* **Ba La R** tempore] cum ante **A** promotionis] promotionem **A**
alicuius *om.* **A** clerici] clericis **A** 3 in eius bonis] bona **A** suam *om.* **A**
3–4 multa inueniuntur] inuenitur multas **P** 4 omnia *om.* **A La** presumantur]
presumuntur **A La** 5 iudicetur] iudicet *add.* **BaPc**] ne uideatur *add.* **Ba**

¹²⁸Cf. SL C.12 q.2 c.72 v. *preiudicium* ¹²⁹C.12 q.2 c.13 ¹³⁰C.25 q.1 p.c.16 § 1; cf. SL C.12 q.2 c. 74 v. *temperamenti cautela seruata* ¹³¹C.12 q.1 c.27 ¹³²D.86 c.5 ¹³³C.23 q.5 c.26 ¹³⁴2 Comp. 2.2.1 (=X 2.20.23), JL 13974

Simile est in Bur. lib. iii., Inuestigandum¹³⁵. Si uero promotionis tempore habebat aliquid, quod tamen a bonis ecclesie non erat separatum et consanguinei clericus sunt in possessione, queritur an pro ecclesia et contra consanguineos sit presumendum uel e conuerso. Et dicimus quod in
 10 primo casu indistincte presumetur pro ecclesia ut hic, cum clericus et eius consanguinei in contrarium possint probare. Si uero habebat clericus aliquid promotionis tempore, tunc non magis pro ecclesia quam contra eam presumetur, sed quid tenet, teneat donec per legem amittat et commodum
 15 possessionis habeat ut onus probationis in alium transferat. Vsque *quod eorum proposito congruat*, idest poterit in talem usum expendere qui sit licitus et honestus, scilicet ut det ea catholicis, non hereticis, quod non licet, ut infra C.xxxiiii. q.ii. c.ult.¹³⁶ Vsque *quod si a suo proposito etc.*, idest si eo modo usus est quo non debuit, puta ad exercendas usuras et huiusmodi, punietur prout hic dicitur. Et nota hinc quod quicquid per monachum uel clericum uel
 20 canonicum acquiritur, ecclesie acquiritur; nam secundum leges principum quicquid per seruum acquiritur, domino acquiritur ut in Inst. lib. ii. tit. Per quas personas nobis acquiritur, l.i.¹³⁷

2. *Quicumque usque pro sui utilitate*, quia forte medicus uel aduocatus erat. *Aut per scripture seriem*, scilicet quia nouerat scribere et inde quedam lucratus
 25 est uel per testamentum¹³⁸.

6 est om. A 7 non om. Ba 10 indistincte] indeterminate R presumetur] presumeretur Lp hic om. P cum] qui Lr Lp] nisi A] non La P et] uel Ba A La R P 11 uero] non Lr Lp habebat clericus] adherebat P 12 eam om. Lr Lp^{ac} Ba^{ac} 13 presumetur] presumeretur Lp quid] qui Ba A La R P donec - amittat om. Ba A La R P 14 transferat] transferatur Ba R] Vsque quod - 16 honestus add. (repetit) R] Vsque cum parant (comparant La P) et sibi retinent. Si uero donarent aliis (maxime add. La P) inter uiuos aliter (secus La P) esset. Nam pecuniam quam habet quis de ecclesia potest (nec P) dare consanguineis. Ergo et predium quod ex ea est emptum. Sunt tamen qui dicunt quod de rebus ecclesie non potest clericus dare consanguineis nisi ut pauperibus, ut supra ea. q. ii. Quisquis (C.12 q.2 c.19) add. Ba^{Pc} La R P congruat] congruit A 15 idest] et R qui] quid R 16 det] de R det ea] dico A quod] etiam add. R 17 xxxiiii.] xxiiii. Lp^{Pc} 18 est] fuerit Ba A La R P puta om. P ad exercendas] exercendo Ba A La R P et huiusmodi] haberi P punietur] deponetur A prout] ut A 19 hinc om. A hinc quod] quod huic Lr Lp uel¹ om. Lp A] per P monachum uel om. Ba uel² om. Lr Lp] per P 20 canonicum om. Lr Lp ecclesie om. Lr Lp^{ac} 22 l.i.] § i. A om. P 23 Quicumque] Quodcumque A uel om. Lr Lp

¹³⁵Bur. 3.118; PL 140.696

¹³⁶C.24 q.2 c.6

¹³⁷Inst. 2.9.1

¹³⁸Cf. SL C.12 q.3 c.2 (in principio)

<Q. III>

§ *Quod autem.*

1. *Sacerdotes.* Multipliciter solent quidam hoc c. exponere et multiplicitas
 5 confusionem generat et impedit intellectum. Vnde quoniam simplicitas
 amica est legibus, sine preiudicio melioris sententie sic possumus
 pertransire. Ecce quidam episcopus de rebus ecclesie emit predium.
 Quesitum fuit quid iuris esset et cuius nomine deberent instrumenta confici.
 Et dicit canon quod si episcopus habebat de proprio multum uel parum
 10 et non constat eum dedisse de proprio, indistincte nomine ecclesie debent
 confici instrumenta. Si de proprio habuit, ideo dicit, quia si nichil haberet
 non erat necessarium ut nomine ecclesie instrumenta fierent, cum in dubium
 non ueniat totum esse ecclesie quod emit. Si uero diues erat episcopus et
 15 suarum rerum noscebatur habere compendium et certum est de proprio in
 emptionem dedisse, si se utriusque rei quantitas exequauit quoniam tantum
 datum est de rebus ecclesie quantum de propriis, tunc inter ecclesiam et
 descendentes heredes equo iure conquisitio pertinebit¹³⁹.

<Q. V>

§ *Testamenta uero.* Preter omnia que circa presentem articulum reperiuntur

<Q. III>

3 *Sacerdotes*] *Sacerdos* A et] sed A 4 generat *om.* Lr Lp 4–5 simplicitas amica]
 multiplicitas inimica A 6 pertransire] dicere A emit] emerat P 7 fuit] est
 Lr confici] emptionis *add.* A 8 proprio] uel *add.* R proprio multum] predio
 uel uile A parum] carum A 10 nichil] non Ba haberet] de proprio *add.* A
 11 erat] esset Ba A La P 12 non *om.* Lr Lp totum esse *om.* A emit] Vel
 si pro quamuis accipiatur et est sensus (consensus P) quamuis de proprio habet cum non
 constet eum dedisse de propriis *add.* La P 13 suarum] usurarum Lp^{ac} rerum *om.*
 P certum] crimen Lr Lp^{ac} 14 emptionem] emptione A dedisse] tamen *add.*
 A exequauit quoniam] exequerit quia La quoniam] quia A R P 15 datum
om. Ba propriis] proprio A 16 descendentes] decedentis A La] condescendentes P

<Q. V>

2 Preter] Preterea R omnia] ea A reperiuntur] inueniuntur A

¹³⁹Cf. SL C.12 q.4 c. 1 v. *Sacerdotes*

in summis unum hic solet queri, precipue quod a pluribus queritur et fere a nemine inuenitur. Et ita paruuli petierunt panem et non erat qui frangeret eis¹⁴⁰. Cum enim certo sit certius quod bonis ecclesiasticis possunt clerici uti quamdiu superstites erunt, quare in morte non possunt ea alicui legare nec de eis possunt conficere instrumenta, ut infra primo et secundo c. continetur¹⁴¹. Et sic apparet quod in uita sunt liberi et in morte sunt serui, ut in Inst. lib. i., tit. lege de Fufia Canina tollenda, l. i.¹⁴² Huic tamen questioni sic credimus satisfieri posse. Dicimus itaque quod clericus usufructuario comparatur; ususfructus uero qui in morte usufructuarii finitur, qui quamdiu uiuit potest uti fructibus suo tantum nomine, ita quod alii legare non potest, ut supra C.x. q.ii. Precarie¹⁴³. Ita de clerico potest dici. Vel aliter: certum est quod beneficia dantur clericis intuitu officii quo ecclesie seruiunt. Vnde cui unum et reliquum tollitur, ut d.lxxxi. Si quis amodo¹⁴⁴. Vnde cum in morte non possint ecclesie utilitatibus deseruire non est dignum ut res ecclesie aliis largiantur cui non possunt in officiis deseruire.

6. *Sicubi* usque *secundum furti tenorem*, scilicet manifesti uel non manifesti. Vnde hinc habes quod ecclesia res suas cum augmento potest recipere.

3 unum *om.* A] initium P queri] inquire Ba et] cum A et fere] conferre P
 4 inuenitur] solutum *add.* Lp 5 quod] de *add.* A 6 erunt] sunt A P] fuerint La R
 quare] quia *add.* R 7 conficere instrumenta] condere testamentum A infra] in A
 8 sunt *om.* Ba A La R P 9 sunt] efficiuntur A Fufia] Fufio A Fufia Canina]
 Fufitonnica Ba l. i. *om.* Lr Lp A 10 quod clericus *om.* A 11 ususfructus uero *om.*
 Ba A R 12 qui quamdiu uiuit] quidquam diuinum P ita quod] itaque P quod]
 etiam *add.* A 14 quo] quando Ba 15 seruiunt] deseruiunt Ba A La R P cui]
 cum Lr Lp et] uel Lr Lp 16 deseruire] seruire Lr 17 non] nec Lr Lp cui]
 qui A possunt] ei *add.* A 18 deseruire] Sunt tamen qui dicunt quod prebendarius
 de redditibus suis licite potest testari sed non de rebus ecclesie *add.* La P 19 *Sicubi*] *Si cui*
 Lr Lp 20 ecclesia *om.* A recipere] repetere A

¹⁴⁰Lm 4,4 (Daleth); cf. Lc 15,16; 16,21

¹⁴¹C.12 q.3 c.1,2

¹⁴²Inst.1.7.1

¹⁴³C.10 q.2 c.4

¹⁴⁴D.81 c.16

<CAVSA XIII>

Diocesani.

<Q. I>

§ *Quod priori ecclesie hec omnia.* Cum ante constitutionem huius operis materia de iure canonico esset incognita et eius exercitium paucis esset accomodatum, eueniebat aliquando ut illi soli hac uia, licet claudicando, incederent qui erant forensibus disputationibus eruditi. Vnde nec ad priuatum traherentur commodum que ad bonum erant commune prefixa uniuersorum utilitatem et commodum uniuersalem, Magister et presentis operis auctor inspiciens et attendens ut disputandi daret nobis materiam et dando nos instrueret et doceret, quasi sub iudice constitutos introducit clericos disputantes de prediis. Et primo allegat pro actoribus probans multipliciter eis esse decimas dandas et hoc facit et prosequitur usque ad illud.

1. (p.c.) § 1. *Hiis ita*¹. Ab eo autem loco inducit reos disputantes et probantes multipliciter eas sibi deberi pro eo quod illi seruiunt in tabernaculo et hoc prosequitur usque ad illum locum.

1 (p.c.) § 4. *Quia ergo usque producents, o subdite. Fenum, idest temporalia*

2 *Diocesani om. P] cuiusdam add. La]* In superiori causa dictum erat clericos non debere propria possidere. Sed quoniam habetur distinctionis cleri solent ducere in querelam dantes unde ergo uiuimus si propria non possidemus ideo ut tacite quasi respondere uideatur: qui habent decimas et oblationes uiuant de illis. Supponit tractatum alium ubi inducens clericos de decimis altercantes ostendit et oblationes clericis dandas interserens qua pena sint feriendi qui oblationes ecclesie detinent. Agit etiam de sepultura eligenda et de officiis pietatis pro mortuis exhibendis. Vt autem hec omnia etc. *add. Ba* (Cf. *Summa Rufini*, ed. Singer p. 332)

<Q. I>

2 operis] laboriosi *praem. Ba A La R P]* et operiosi laboris *add. Ba A La R P* 3 canonico] disputandi *add. Ba A La R P* 4 aliquando *om. Ba* 5 incederent] incedunt *Lr Lp]* inhererent *Ba* disputationibus] disceptionibus *Ba]* disceptationibus *A La* 6 erant] sunt *Ba* 7 commodum] commoditatem *Ba* 8 auctor] actor *A* 12 illud] illum *Lp Ba]* locum *add. Ba* 13 reos] eos *Lp Ba* disputantes] respondentes *A La P* 16 § 4 *Quia ergo - 31 negare] post Q. II 1 (p.c.) et 1. (p.c.) § 1 inserit Lr* *Quia ergo - 31 negare (transfertur post Q. II p.c. 1) Ba A La R P* usque *om. Lr Lp R* *producents] produces A*

¹C.13 q.1 p.c.1 § 1

hec. *Iumentis*, idest predicatoribus qui onera uestra fuerunt. *Et herbam*, idest uite necessaria. *Seruituti hominum*, idest hominibus seruientibus uobis. Vsque *communicet*. Expone sic: hii qui te catechizant, idest instruunt
 20 uerbo solo et sine opere et exemplo, subaudi bona sua faciendi communia ei doctori qui catechizat, idest instruit se. Vsque *non alligabis os bouis triturantis*², idest non prohibebis predcatorem de predicatione uiuere. Boui autem predicator comparatur quia corda fidelium nomine predicationis exarat³.

25 1 (p.c.) § 8. Vsque *si non uultis sinere*, idest sponte nobis dimittere. *Vel*, idest saltim. *Patimini*, quia plus est sinere quam pati aliquid fieri. Sinere enim uolens, pati uero coactus dicitur, ut infra C.iii. q.vi. Non liceat⁴.

1 (p.c.) § 13. Vsque *idem est possessione*, idest sicut tunc non possunt nobis auferrī decime, dicunt auctores, cum parochiani nostri predia in nostra
 30 parochia constituta extraneis parochianis donant ita nec cum ipsi in alienam parochiam domicilia mutant, nobis possunt decimas subtrahere uel negare.

<Q. II>

1 (p.c.) *At illi*. Et hunc modum usque ad finem questionis obseruat. Sed quicquid Magister more solito hinc inde inducat, hoc tamen in summa teneas
 5 Decime enim ratione prediorum non ratione personarum conferuntur. Nam licet possessiones dominus in alia parochia habeat et domicilium in alia et moretur, illis tamen tenetur de prediis dare decimas in quorum parochia

17 *Iumentis*] *Iurantis* Lr Lp idest om. Lr Lp predicatoribus] predicationibus Lr Lp
 qui] per Lp fuerunt] ferunt R 18 hominibus] omnibus Ba La R P 19 hii]
 hiis Lr] habens Lp] his Ba R] is A te om. Ba A R catechizant] catechizatur
 A R instruunt] qui instruitur A 20 faciendi] faciendo Ba A 25 *Vel*] *pro*
add. Ba 26 saltim] saltem R 27 uero om. A liceat] aliquid fieri *add.* Ba
 28 *possessione*] *possessore* A F idest] etc. *praem.* A non om. Lr Lp possunt]
 possent A 29 predia] de prediis Ba 30 constituta] constitutis Ba cum] tunc Lp

<Q. II>

3 more solito om. P solito] allegando *add.* Ba A La R P teneas] tenetis Lp
 4 debent dari] dande sunt A 5 enim] igitur La ratione¹ om. P 6 possessiones]
 possessionis A P et¹ om. Lr Ba A P in alia² om. Ba A La R P 7 moretur] maneat
 Ba] moreretur La de prediis] predii La

²Dt 25,4³Cf. C.13 p.c.1 § 4 (passim)⁴C.3 q.6 c.14

sunt predia constituta, ut infra C.xvi. q.i. Si quis clericus⁵. De negotio autem uel rebus aliter acquisitis illis sunt dande decime qui eis per totum anni circulum spiritualia seminant et sacramenta ministrant, ut infra C.xvi. q.i. 10 Questi⁶. Sed queritur an sacerdos uel quilibet clericus teneatur decimas dare uel de decimis quas percipit uel de prediis que possidet. Et dici potest quod de decimis decimas soluere non tenetur, cum decimata non deberent iterum decimari. De prediis uero que sunt patrimonialia ibi tenentur dare 15 decimas ubi parentes eorum dare consueuerunt. Si uero fuerint ecclesiastica que possident predia, secundum quorundam sententiam a decimationum prestatione similiter sunt immunes, quia nec ecclesia ecclesie, nec leuita leuite legitur umquam decimas persoluisse, ut infra in Extra. c. Fraternitatem tuam⁷. Alii sentiunt in contrarium sed quod istorum sit potius et maiori 20 ratione nitatur non est meum propositum ad presens decidere et diffinire.

1. (p.c.) § 1. § *Nunc autem queritur*. Hec est secunda questio in qua queritur que istarum ecclesiarum debeat ius funerandi istos habere. Dicimus quod ibi debet quis sepeliri hodie ubi parentes consueuerunt antiquitus sepeliri, nisi in quibusdam casibus quos habes infra e. q.⁸, exceptos infra c. Vbicumque⁹ 25 et c. Placuit¹⁰.

2. *Ebron usque in spelunca duplici*. Et nota quod spelunca illa una et

8 predia *om.* **R** 9 uel] de *add.* **A** rebus] de aliis *praem.* **La** 12 dare] soluere **Ba**
 de decimis] decimas **Ba** 13 deberent] debeant **A**] habeant **R** 14 uero] autem **Ba A**
La R P patrimonialia] patrimonia **Lr Lp** dare *om.* **R** 15 consueuerunt]
 consueuerant **A R** 20 meum] nostrum **Ba A La R P** diffinire] § 4. Vsque
quia ergo, producent, o subdite. *Fenum*, idest temporalia hec. *Iumentis*, idest predicatoribus
 qui onera uestra fertur. *Et herbam*, idest uite necessaria. *Seruituti hominum*, idest hominibus
 seruiuentibus uobis. Vsque *communicet*. Expone sic: is qui catechizatur, idest instruitur (idest
 instruitur *om.* **P**) uerbo solo et sine opere et exemplo, subaudi bona sua facienda (faciendo
P) communia ei doctori qui catechizat, idest instruit se. Vsque *non alligabis os bouis trituranti*,
 idest non prohibebis predicatorem de predicatione uiuere. Boui autem predicator comparatur
 quia corda fidelium nomine predicationis exarat *add.* **La P** § 8. Vsque *si non uultis sinere*, idest
 sponte nobis dimittere. *Vel*, idest (idest *om.* **P**) saltim. *Patimini*, quia plus est sinere quam pati
 aliquid fieri. Sinere enim uolens, pati uero coactus dicitur, ut infra C.iii. q.vi. Non liceat (c.14).
 § 13. Vsque *idem est possessorem* etc. idest sicut tunc non possent nobis auferri decime (decime]
 de crimine **P**), dicunt auctores cum parrochiani nostri predia (predia]de *praem.* **P**) in nostra
 parrochia constituta extraneis parrochianis donant, ita nec cum ipsi in alienam parrochiam
 domicilia mutant, nobis possunt decimas subtrahere uel negare *add.* **La P** 22 Dicimus]
 Et *praem.* **A** 23 parentes] eius *add.* **Ba A La P**] ei *praem.* **R** 24 habes infra] habet **Lr**
 26 *Ebron*] *Pbro Lr*] *bron Lp*

⁵C.16 q.1 c.42 ⁶C.16 q.1 c.46 ⁷1 Comp. 3.26.8 (=X -), JL 13873 ⁸C.16 q.1 ⁹C.16
 q.1 c.16 ¹⁰C.16 q.1 c.8

simplex erat. Duplex tamen dicitur propter duplicitia, idest uaria que ibi erant receptacula, sicut sapientia Dei una et simplex. Multiformis tamen dicitur esse ab Apostolo, ibi scilicet ut innotescat multiformis sapientia Dei¹¹
30 quod fit propter multiplices eius effectus.

3. *Vsque unaqueque mulier sequitur uirum suum.* Hinc collige quod mulier tenetur uirum suum sequi extra prouinciam transmigrantem. Ergo etsi leprosus fuerit eum sequi tenetur ut infra C.xxxiiii. q.ult. Si quis¹² et C.xxxii. q.v. Horrendus¹³, Omnes¹⁴ et in Extra. Quoniam sicut ex multis¹⁵. Quidam
35 tamen dicunt hoc esse consilii, non precepti¹⁶. Vnde predicta omnia non sequuntur.

3. (p.c. § 9) *Vsque in sepulcro patrum* etc. Ideo autem forte Ioseph uoluit ossa sua in sepulcro patrum suorum¹⁷ poni quod erat Ierosolimis, quia credebat quod ibi debebat Christus resurgere; et cum eo multa corpora
40 sanctorum qui dormierunt ut cum illis resurgeret et sicut eum illius loci uicinitas iungeret sic communiter beatitudine frueretur et forte non est fraudatus a desiderio suo. Vnde hinc uolunt quidam colligere quod sancti qui passionis Dominice tempore resurrexerunt cum Christo non sunt iterum
45 resurrecturi. Non enim appeteret Ioseph cum illis resurgere si cum eisdem iterum esset moriturus uel ideo quia tunc temporis ignominiosum erat alibi sepeliri sicut ignominiosum est hodie uniuerso generi, cum quis de consanguinitate ad patibulum trahitur et morte turpissima condempnatur. In penam etiam quibusdam dictum est quod non ponerentur ad patres
50 suos, sicut ille qui comedit in loco prohibito, quam uiui pre dolore nimio sustinuerunt.

28 Dei] que *add.* **Ba La** simplex] est *add.* **A La P** 29 ibi] ubi **R** scilicet *om.* **Ba A La R P** ut *om.* **Lp** Dei *om.* **Lr Lp** 30 eius *om.* **Ba** 34 Horrendus] Si uxorem (C.32 q.5 c.18) *add.* **Ba A La R P** sicut] si quis **Lr Lp** ex] in **Ba** 37 *sepulcro* *sepulcris F patrum*] *suorum ossa collocarent add.* **Ba** etc. *om.* **Ba** Ioseph *om.* **Lr Lp**^{ac} 39 debebat] debeat **Lr** 40 dormierunt] dormierant **A**] surrexerunt *add.* **P** illis *om.* **A**] resurgentibus *add.* **Ba A La R P** resurgeret] illud *praem.* **A** 42 a *om.* **Ba A** quod sancti *om.* **P** 44 resurrecturi] mortui **Ba A La R P** resurgere *om.* **Lr Lp** si cum] sicut **Lr Lp** 45 uel *om.* **Ba** quia *om.* **Lr Lp** 46 alibi - ignominiosum *om.* **R** (*omoio.*) sicut] sic **Ba** est] cum **R** quis] aliquis **A** 47 consanguinitate] consanguineis **Ba** condempnatur] moritur **Lp** 49 ille] illi **Ba A La R P** comedit] comederunt **Ba R** in loco prohibito *om.* **Ba**^{ac} uiui *om.* **Lp**

¹¹Cf. Eph. 3,10 ¹²C.34 q.1 et 2 c.4 ¹³C.32 q.5 c. 17 ¹⁴C.32 q.7 c.7 ¹⁵1 Comp. 4.8.2 (=X 4.8.2, Quoniam ex multis), JL 13773 ¹⁶Cf. SL C.13 q. 2 c. 3 v. *Quacumque* usque sequatur ¹⁷Gn 47,30 et Ac 7,16

4. *Vltima uoluntas*. Subaudi si in lege uel canone non fuerit improbata, ut infra C.xvi. q.i. Consideratio¹⁸. Quid enim si decedens pater filium uelit sine causa exheredem facere? Numquid hec uoluntas seruabitur? Nequaquam, ut infra e. q. Si quis irascitur¹⁹. Ideo autem uoluntas ultima seruari precipitur
55 quia nichil est quod tam debeatur homini quam uoluntas postquam decessit.
5. *Illud* usque *donec ratiocinia cuncta deduceret*, idest donec redderet rationem uillicationis sue²⁰. Et nota quod hinc potest colligi eum qui debito uel ere alieno est obligatus uel aliqua obnoxietate tenetur obnoxius, antequam se expediat non posse ad religionem transire, C.xvi. q.ii. Si quis incognitus²¹, C.xix. q.iii. Monasteriis²², d.liiii. Legem quam²³, d.liiii. Nullus et c. Nulli²⁴, Extra. Consuluit nos²⁵. Sed queritur si ere alieno obligatus intrauit monasterium et non possit creditoribus satisfacere, an debeat ipse creditoribus tradi habitu monachali exutus uel an ipsum monasterium eum redimere teneatur et satisfacere creditoribus. Et quibusdam uidetur
60 ad modum serui qui creditoribus exutus religioso priuilegio sit reddendus, ut infra C.xviii. q.ii. c.ult.²⁶ et d.liiii. Ex antiquis et c. Quis aut²⁷ et maxime cum delictum persone in dampnum ecclesie redundare non debeat, que de eius persona nullum emolumentum est consecuta, ut infra C.xvi. q.vi. Si episcopum²⁸. Sed quoniam indecorum esse perpenditur et constitutioni
65 canonice inimicum ut monachorum religio secularium conuersationi

52 decedens] discedens **Lp** 53 hec] ultima *add.* **A La P** 54 irascitur] nascitur **Lr Lp**
uoluntas *om.* **Lr Lp** seruari] seruari **A** seruari precipitur] seruabit **R** 55 tam
om. **Lr Lp** quam] ut (*ut om.* **P**) (*supreme add.* **A La P**) uoluntatis eius (*eius om.* **A La P**)
postquam non succedit (*non succedit om.* **A La P**) iam (*nichil add.* **A**) aliud uelle (*possit add.*
A; non possunt *add.* **La P**). Liber sit stilus et libere (liberum **A**; licitum **La P**) quod iterum non
redit arbitrium, ut Cod. lib. vii. (i. **A La P**) de seruo communi manumisso, Si autem seruus
(Cod. 7.7.4), (*de-seruus om.* **A La P**) de sacrosanctis ecclesiis et de rebus earum l.i (Cod.1.2.1)
add. **Ba A La P** uoluntas *om.* **Lr** uoluntas - decessit *om.* **Ba A La P** decessit] succedit **R**
56 *Illud*] *etiam add.* **Lr Lp**] etc. *add.* **A** *deduceret*] *deducunt* **Lr Lp** 59 transire] ut arg.
add. **A** xvi] xvii **A** 60 xix.] xviii. **Lr Lp** 61 Extra] *infra praem.* **A** Extra - nos
om. **Lr** nos] Cod. l. vii., de seruo communi manumisso, Si autem (§ Sic nec **A**) seruus
(*seruus om.* **Ba**) (Cod. 7.7.4) *add.* **Ba A La P** 62 intrauit] intrauerit **A** 63 uel - 65 exutus
om. **Lr Lp**^{ac} (*omoio.*) 65 qui] quod **A** religioso] religionis **Ba** 66 xviii] xvii
A et² *om.* **A** 68 xvi.] vi. **Lr Lp** 69 Sed quoniam indecorum esse] Secundum
quosdam **Lr Lp** quoniam indecorum] /// **R** et constitutioni] constitutioni et *tr.* **Lr**
R 70 canonice] canonibus **R**

¹⁸C.16 q.1 c.15; cf. SL C.13 q.2 c.4 v. *Vltima uoluntas* (in principio) ¹⁹C.13 q.2 c.8 ²⁰Lc. 16,2 ²¹C.17 q.2 c.3 ²²C.19 q.3 c.6 ²³D.53 c.1 ²⁴D.54 c.1,2 ²⁵1 Comp. 5.34.8 ²⁶C.18 q.2 c.31 ²⁷D.54 c.9, 11 ²⁸C.16 q.6 c.2; cf. SL C.13 q.2 c. 5 v. *ratiocinia deduceret, indempnes* (in medio)

uidetur subici et uelut domina famule famulari, ne religionem uideamur
 persequi quam diligere et fouere tenemur, sic uidetur potius esse dicendum
 ut monachus laico non reddatur, sed si sine magno dampno ecclesie eum
 potest abbas redimere et creditoribus satisfacere faciat, ut Bur. lib. i.²⁹ Sed
 75 an teneatur hoc facere uel non, non expeditur. Si uero sine enormi dampno
 ecclesie creditoribus non potest satisfieri nec reddetur ipse nec aliquid pro
 eo dabitur, nisi quod ecclesie ipse dedit; nam non possumus dicere 'redde
 quod abstulisti' ei qui nichil habet, ut C.xiiii. q.vi. Si res³⁰, cum etiam inanis
 sit actio quam debitoris inopia excludit. Vsque *omne peculium*. Si seruus, non
 80 ergo poterat habere peculium. Sed seruus non a seruitute sed a seruiendo hic
 dicitur uel secundum canones ecclesiarum serui possunt habere peculium,
 ut supra C.xii. q.ii. Si quos, Cum redemptor³¹. *Grandeuus esse memoratur*.
 Hinc collige ratione etatis presumendum esse pro aliquo et contra aliquem
 in diuersis, ut d.xxiii. Quorundam³², d.xxiiii. Fraternitati³³, C.xxxii. q.iiii.
 85 Iste³⁴, C.xviii. q.ii. Diffinimus³⁵. Quod enim antiquatur et senescit prope
 interitum est. Antiquatio enim et senectus mortis sunt prenuntii; 'nam post
 lxx annorum amplius eorum labor et dolor'³⁶.

10. *Qui oblationes usque demorantur*. Mirum uidetur quod hic dicitur. Cum
 enim qui tarde dat dat, quare excommunicandi sunt qui tradere aliquid
 90 ecclesie demorantur? Sed hoc forte fit ideo quia scriptum est: 'maledictus
 omnis qui opus Dei fecerit negligenter'³⁷ uel quia fictione canonis non
 uidetur dare aliquid nec dare dicitur qui tarde dat. Sicut enim qui cito

71 uidetur] uideatur A famule] familie Lr] /// P famule famulari] famulata Ba] famula familiari R 72 potius] posse Lr Lp 73 si om. Lr magno] enormi Ba A La P om. R 74 ut Bur. lib. i. om. A La 76 ecclesie] cum add. R creditoribus om. La] eius add. Ba La R P nec¹] non Lp reddetur] tempore congrua add. Lp 77 dabitur om. Lr Lp 78 ei om. Ba ut] infra add. A res] alienas add. Ba 79 Vsque] quia grandeuus esse memoratur add. Ba omne - 82 redemptor om. La Si - 80 peculium om. R seruus] erat add. Ba A P 80 Sed] Si R hic om. R 82 redemptor] reddunt Lp Grandeuus] Vsque praem. La R] Quia praem. Lp Ala R P Grandeuus] grande ius Lp Grandeuus - memoratus om. Ba 84 diuersis] casibus add. Lp ut - Quorundam om. La ut] arg. add. A xxiii] xxiiii Lr] xiiii Lp] xxxiiii A xxiiii] xxiii Lr Lp] xxxiiii. A xxxii. q.iiii] xxii q. iii Lr Lp 85 enim om. Ba 86 post] plus Lp 87 annorum] autem Lr Lp] annos A La eorum - dolor] e.l.d. Lr Lp 89 qui om. Lr Lp^{ac} tarde] tradere Lr Lp^{ac} dat dat] tardat Lr Lp^{ac} dat² - sunt] tenetur excommunicari Lp sunt om. Lr 90 fit om. Lr Lp est] quod add. Lr Lp 92 tarde dat] tardabat Lr Lp dat¹] nam denigrat meritum dantis mora add. Ba A La P

²⁹Bur. 1.175; PL 140.600 ³⁰C.14 q.6 c.1 ³¹C.12 q.2 c.57,58 ³²D.23 c.14 ³³D.34 c.7
³⁴C.32 q.4 c.1 ³⁵C.18 q.2 c.21 ³⁶Ps 89,10 ³⁷Jr 48, 10; cf. Dn 27,15

- dat, bis dare uidetur³⁸, sic nullatenus dare dicitur qui in datione moram adiungit, cum scriptum sit: 'quod facis, fac citius'³⁹. Vel ideo quia non solum
 95 ille punitur qui rem ex toto postponit, sed ille etiam qui ad ipsam efficiendam tarde accedit, ut infra C.xvi. q.i. Decime⁴⁰, supra d.xxv. § Criminis⁴¹. Vsque
quia ad exinanitionem fidei. Ordo constructionis hic est: quasi ideo sunt ut infideles iudicandi quia legata et fideicommissa tradere demorantur quia
 certum est *hanc exacerbationem diuine pietatis*, idest hoc peccatum, unde
 100 diuina pietas exacerbatur et indignatur. Et est antropospatos⁴² peruenire. Vsque
ad exinanitionem fidei, scilicet future resurrectionis; nam presumitur eos pro futura resurrectione non credere qui pro animabus defunctorum, quos resurrecturos esse credere non uidentur, oblationes ecclesie dare nolunt.
- 105 11. *Clerici usque uelut necatores*. Et nota quod tales pauperes dicuntur occidere per beneficii subtractionem cum oblationes ecclesie retinent unde pauperes erant alendi, ut infra C.xvi. q.i. Quoniam quicquid⁴³. Et nota quod homicida pluribus modis dicitur, gladio, detractioe ut infra C.xxxiii. q.iii. Homicidiorum⁴⁴, subtractione beneficii ut hic et d.lxxxvi. In singulis⁴⁵.
- 110 12. *Questa est usque pretium accipere renuit*. Subaudi ab initio. Postea uero Abrahe precibus uictus⁴⁶ legitur pecuniam accepisse in primo sequenti c.⁴⁷ Sed queritur an sub pretextu consuetudinis uel diuturnitatis in hoc possit aliquis a simonie crimine excusari. Quod non credimus. Etiam in hiis enim que iuri naturali sunt contraria nec consuetudo nec diuturnitas minuunt

93 uidetur] dicitur **A La P** uidetur - dare] *om.* **Ba** sic - dicitur *om.* **Lr Lp** nullatenus] non **R** 96 tarde] tradere **Lr Lp^{ac}** 96-97 Vsque quia] quia usque **Lp** 97 quia] usque *add.* **Lr A** quasi] quare **Lp** ideo] non *add.* **Lr** 98 quia] quod **Lp**] qui **A** fideicommissa] fidei transmissa uel commissa **Lp** 99 exacerbationem] excusationem **Lp** diuine] dominice **Lp** 100 diuina] dominica **Lp** exacerbatur] excusabatur **Lp** antropospatos] antropospaton **A La** 102 pro] *om.* **Ba A La**] per **P** futura resurrectione] futuram resurrectionem **Ba A La P** 105 pauperes] esse *add.* **A** 107 quicquid] *Decime add.* **A La** 108 gladio] et *add.* **A** 110 *Questa est*] *Quietis Ba est om. A pretium] premium A F* 112 an] utrum **A** 113 Etiam *om.* **Ba A La R P** in *om.* **Lr Lp**

³⁸Seneca, *de beneficiis*. Cf (Auctor incertus) Beda, *Sententiae philosophicae collectae ex Aristotele atque Cicerone*, PL 90.1000; cf. *Publil. Syr. Sent.* Apud Walther, *Proverbia sententiaeque lat.* nn. 2032-33a; cf. *Summa 'Elegantius in iure diuino' seu Coloniensis*, (ed. G. Fransen- S. Kuttner, 1969, tom. 1) p. 169 n. 117, Apparatus fontium. ³⁹Jo 13,27 ⁴⁰C.16 q.1 c.66 ⁴¹D.25 p.c.3 § 4 ⁴²Petrus Lombardus, *Collectanea in epistolas Pauli*, PL 192.426; Petrus Comestor, *Historia scholastica*, PL 198.1081 ⁴³C.16 q.1 c.68 ⁴⁴De poen. D.1 c.24 ⁴⁵D.86 c.19 ⁴⁶Gn 23 ⁴⁷C.13 q.2 c.13

115 peccata sed augent ut in Extra. c. Non satis utiliter⁴⁸ et C.i. q.iii. c.ult.⁴⁹ et
C.xxxii. q.vii. Flagitia⁵⁰.

13. *Postquam pretio.* Hic queritur quare non magis dicit Scriptura Abraham
quam Ebron deliquisse cum iste eum coegerit deliquisse⁵¹, ille uero coactus
120 hoc fecisset. Ad hoc dici potest Ebron non peccasse ratione illius temporis
in quo non emanauerat interdictio de sepultura uendenda sed ratione futuri
temporis in quo talia facientes delinquunt. Vel Abraham non peccauit quia
predium tantum credebatur emere. Ille uero peccauit quia credidit se uendere
sepulturam⁵². Et in uno eodemque opere secundum diuersitatem intentionis
unus potest peccare et alius a peccato potest esse immunis, ut infra C.xxxii.
125 q.v. Proposito⁵³. Vel forte licet in hoc Abraham peccauerat, hoc tamen
Scriptura subticuit, licet autem tunc in canonibus non esset prohibitum
terram pro sepultura uendere. Vnde uidetur quod fuerit licitum, peccauit
tamen Ebron quia forte in lege consuetudinis erat inhibitum. Vel potius
quia contra ius naturale uidetur secundum quod omnia sunt communia
130 et Domini est terra⁵⁴. Vnde rei Dominice inuasio esse uidebatur, ut infra
c.i.⁵⁵, qui terram pro sepultura uendebat⁵⁶. Quod autem locus contaminatus
esset ex eo patet quia spelunca illa ad hoc fuerat deputata, ut supra C.e. q.e.
Ebron⁵⁷ et infra c.i.⁵⁸ Vsque *reprehendatur occulte*, idest per subtractionem
littere sui nominis.

135 14. *Et in ecclesiastico usque non prohibeas gratiam*, idest sepulturam gratis
dandam. Vsque *quid terra*, idest terrenus homo uendis terram ipsius
sepulture.

115 sed] uel **Ba** 116 vii.] vi. **Lr Lp** 117 non] *om.* **Lr Lp**] an **Ba** dicit Scriptura]
dicatur **Ba** Abraham] Ebron **A**] Ephron **R** 118 iste eum *om.* **R** eum - deliquisse]
non coegerit **Ba** coegerit] coegerit **A** deliquisse² *om.* **A La P**] Ephron *add.* **R** ille]
iste **A** 119 fecisset] fecerit **A** Ebron] Ebron **A** 120 de sepultura uendenda]
sepulture uendende **A** 121 temporis *om.* **Ba A** 122 tantum] unum **Ba** Ille -
quia] Sed **Lp** 123 opere] tempore **Lp** 125 peccauerat] peccauerit **A** 128 Ebron]
Ebron **A** 129 uidetur] esse *praem.* **Ba A La R P** secundum *om.* **Lp** 130 inuasio]
inuasor **R** inuasio - uidebatur] inuasio ne tenebatur **Ba A La P** 131 qui] quod **Lr**
Lp Quod - 133 infra c. i. *om.* **La (omoio.)** locus] ille *add.* **Ba A P** contaminatus]
conterminatus **Lp**] cimiteriatus **Ba A R P** 132 C.e. - e.] q. **A** 133 et - c.i. *om.* **Ba A**
P idest] scilicet **A R** 135 *Et om.* **A F** 136 *terra*] *terram* **Lr Lp**] *gratiam praem.* **Lp**
idest] quidem *add.* **Lr**] quid *add.* **Lp**] tu *add.* **A La**] quidam *add.* **R**

⁴⁸1 Comp. 5.2.7 (=X 5.3.8), Conc. Tur. 1163, c. 6 ⁴⁹C.1 q.3 c.15 ⁵⁰C.32 q.7 c.13; cf. SL
C.13 q.2 c.12 v. *renuit* ⁵¹Gn 23/24 ⁵²Cf. Gn. 23,1-20 ⁵³C.32 q.5 c.4 ⁵⁴Cf. Ps 24,1
⁵⁵C.13 q.2 c.1; Gn 23,2-4 ⁵⁶Cf. SL C.13 q.2 c. 13 v. *reprehenditur occulte* ⁵⁷C.13 q.2 c.2;
Gn 23,19 ⁵⁸C.13 q.2 c.1; Gn 23,2-4

16. *Quibus peccata, grauia, idest mortalia; nam pro uenialibus non debet*
 alicui sepultura negari. Et nota quod multiplex uidetur esse ratio quare
 140 mortuorum corpora in ecclesiis inhumantur, tum quia sepulcrorum uestigia
 consanguineis refricant facti memoriam et sic eorum affectus deuotior fit
 apud Deum, ut in sequenti c. dicitur⁵⁹, tum quia specialiter illius martiris
 patrocinio commendatur mortuus in cuius ecclesia est depositus, ut infra e.
 q. Non estimemus⁶⁰ uel quia ab immundis spiritibus de cetero non possunt
 145 uexari corpora uel illusionibus demonum attrahi qui in sacris cimiteriis
 deponuntur, sicut de Samuele⁶¹ factum fuisse Scriptura testatur, infra
 C.xxvi. q.v. Nec mirum⁶², nisi uel ob peccatorum magnitudinem uel occulto
 Dei iudicio aliquando in contrarium fieri uideatur.

19. *Non estimemus usque et quodammodo eiusdem fidei testimonio.* Nam
 150 humanitatis officium creditur quod inhumandis corporibus impenditur
 arg. et est signum fidei resurrectionis future. Nisi enim eos qui in Christo
 dormiunt fideles resurrecturos sperarent superfluum uideretur et uanum
 orare pro mortuis⁶³.

21. *Pro obeuntibus usque non tamen pro impiis, idest pro hiis qui cum peccato*
 155 mortali discedunt et hoc cum constet ecclesie eum de peccato mortali quod
 manifeste commiserat non penituisse. Vnde impenitens esse presumitur
 licet peccatum ei fuerit dimissum per cordis contritionem. Si uero nescitur,
 pro paleis et granis⁶⁴, idest bonis et malis, orabit ecclesia. Et nota quod
 ecclesia orat pro pessimis ut saluentur. Pro eisdem uero in peccatis mortuis,
 160 nequaquam. Quod fit ideo quia de uiuorum conuersione spes habetur.

138 *grauia om. F (cf. c.18 Cum grauia)* 141 et] ut A 144 uel] tum Lr Lp uel
 quia] et R] tum Lp quia] sicut quidam dicunt *add. Ba A La P* 145 attrahi] trahi Ba
 R P sacris] canonibus *add. Lp^{ac}* 146 deponuntur] disponuntur Lr Lp sicut -
 147 mirum *om. Ba* Scriptura testatur] legitur Lp infra *om. A* 147 uel¹ *om. Ba*
 149 *estimemus*] *existimemus Lr* Nam] ab *add. R* 150 creditur - corporibus] quod circa
 inhumanda (humanda A; humana R) corpora Ba A La R P 151 et *om. Lr Ba* signum
om. Ba 152 fideles *om. Ba* 153 orare pro mortuis] etc. Lp 154 *Pro obeuntibus om.*
 Lr Lp cum] in Ba A 155 mortali] peccato *add. (repetit) Lr* discedunt] decedunt
 Ba A La R P et - mortali *om. Lp* eum *om. Lr* 156 impenitens] impenitentis Lr Lp
 158 Et nota - 163 recipiendi *om. La* 159 pessimis] uiuis licet *praem. Ba A P*] uiuis *praem.*
 R uero] est *add. Ba A* 160 quia] qui A

⁵⁹C.13 q.2 c.17 ⁶⁰C.13 q.2 c.19 ⁶¹1 Rg 28,14 ⁶²C.26 q.5 c.14 ⁶³2 Mc
 12,44; cf. Hilarius Pictaviensis, *Epistola seu libellus*, PL 10.763; cf. Synodus Atrebatensis, Acta,
 PL 142.1298 ⁶⁴Cf. Mt 3.13; cf. De cons. D.4 c.49

De nemine enim desperandum est quamdiu uiuit, ut infra C.xxxii. q.ii. Ancillam⁶⁵. Secus uero de mortuis quia nec penitere nec conuerti de cetero possunt. Hic est enim tempus operandi, ibi uero recipiendi.

23. *Tempus* usque *continet*, idest in illo medio tempore quod est inter
 165 mortem hominis et resurrectionem futuram anime. *In abditis*, subaudi nobis,
receptaculis, continentur. Receptacula autem forte uocat diuersas mansiones
 que sunt in domo Patris nostri⁶⁶ pro uarietate meritorum. Et nota quod
 cum anima liberatur ab ergastulo corporis et a carnis contubernio separatur,
 aut trahit secum trabem criminis aut festucam uenialium peccatorum uel
 170 ab omnibus mundanis recedit. Et si quidem uenialia que habet minima in
 uita presenti fuerunt consumpta uel in ipso momento separationis statim
 talis anima transit ad gloriam. Talis enim potest dicere: 'uenit princeps
 mundi huius et in me non habet quidquam'⁶⁷. Si uero grauia uenialia
 secum detulit, punietur in purgatorio et salua erit quasi per ignem⁶⁸ sicut
 175 dicit Apostolus. Patietur tamen detrimentum minoris glorie, quia maiorem
 haberet gloriam si loco uenialis culpe opus bonum operatus esset. Vel
 ideo: talis detrimentum maioris glorie pati dicitur quia tardius ducitur
 ad uidendum Deum; consumptis scilicet uenialibus in igne et consumptis
 uenialibus uolabit ad refrigerium. Si uero uel unum mortale habuit de quo
 180 non penituit cum eius non esset immemor punietur eternaliter in inferno,
 ubi nulla est redemptio saluans, licet penam mitigans quia uniuerse uie
 Domini misericordia et ueritas et est piger ad penas princeps, ad premia
 uelox. Si uero mortalium esset immemor pro eis eternaliter non punietur.
 Vnde Augustinus: prima consolatio est quia non obliuiscitur misereri
 185 Deus⁶⁹, secunda quia etsi fides, idest peccatorum conscientia desit, pena

162 uero *om.* **Ba**] tempus *add.* **R** 164 usque *continet*] futurum **R** 166 autem *om.* **Lr Lp**
 167 uarietate] diuersitate **A** 170 mundanis] munda **Ba A La R P** habet] habebat **A**
La 172 anima] omnino **Lr Ba**] omnia **R** uenit] enim *add.* **Lr Lp** 173 grauia *om.* **Lp**
 174 detulit] tulit **Ba** 177 talis] tale **Lr Lp** maioris] minoris **A La** 178 uenialibus¹]
 peccatis *add.* **La** 179 refrigerium] refrigerandum **Ba P** 180 punietur - 183 uelox *om.*
Lr R (*omoio.*) punietur - 183 immemor *om.* **Lp** (*omoio.*) eternaliter - 183 uelox *om.*
A 182 Domini] sunt *add.* **La** 183 uero] etiam *add.* **Lp Ba R P** eis] hiis **Ba R P**
 punietur] puniretur **A** 184 prima consolatio] infra consideratio **Ba** 185 secunda]
 ideo **Ba**] sed **Lp** fides] fidei **Lp** conscientia desit] conscius fuerit **Lr Lp** pena]
 penam **Lr Lp**

⁶⁵C.32 q.2 c.11 ⁶⁶Cf. Jo 14,2 ⁶⁷Jo 14,30 ⁶⁸1 Cor 3,15; cf. SL C.13 q.2 c.23 v. *receptaculis*

⁶⁹Cf. Ps. 76,10 ; PL 41, 739 De civitate Dei, c. 24

tamen satisfactionem releuat⁷⁰. Decedens cum criminali quod penitere potuit, sciuit et noluit punietur eternaliter in inferno ubi nulla est redemptio saluans, licet penam penam mitigans, quia uniuerse uie Domini sunt misericordia et ueritas et est piger ad penam princeps et ad premia uelox.
 190 *Vsque ut tolerabilior fiat ipsa dampnatio*. De illis hoc intelligitur qui sunt in purgatorio. Secundum quosdam uero etiam de illis intelligitur qui in inferno torquentur, quorum penas orationes mitigant.

29. *Fatendum est usque postea uero audire*. Et nota quod Deus loquitur homini et angelo uel per scripturam uel per predicationem uel per
 195 inspirationem occultam, ut de con. d.v. c. ult.⁷¹; et anima anime nutibus et signis inuisibilibus sicut et monachus monacho signis et nutibus suam indicat uoluntatem uel intentionis aperitione et conscientie puritate⁷². Tunc enim aperta erunt omnia quando reuelabuntur occulta cordium⁷³.

30. *Quesitum est*. Hic dicitur quod si quis trahitur ad patibulum et penitet
 200 de peccatis et sepultura est ei concedenda et uiaticum non debet negari, sed accepta penitentia et correctionis remedio ad patibulum potest trahi. Quod tamen iniquum esse uidetur et constitutioni canonice obuiare. Cum enim uideam quod ille qui ad patibulum trahitur si ad sacram edem confugerit propter reuerentiam sacri loci immunitatem nanciscitur ut numquam debeat
 205 reddi nisi de omni penarum genere clerici sint securi, ut infra C.xvii. q.iiii. Frater⁷⁴ et c. Id constituimus⁷⁵, quare eadem ratione non liberatur a supplicio qui corpus Domini accipit, cum nichil illo dignius sit, ut supra C.i. q.i. Multi⁷⁶. Diuersitatis hec est ratio. Domus enim orationis est ecclesia corporalis ut supra C.i. q.iii. Si quis obiecerit⁷⁷. Vnde propter reuerentiam
 210 illius corporalis ecclesie aliquis potest penas corporales euadere. Corpus autem Domini non est cibus corporis sed anime ut infra de con. d.ii. Non iste

186 satisfactionem] satisfactio **Lr Lp**] satisfacit et **A La** Decedens - 187 noluit *om.* **Lr Lp** 187 ubi *om.* **Lr** 188 penam] penas **A** sunt *om.* **Lr Lp** 189 est *om.* **Lr Lp** et *om.* **Lp** premia] munera **A** 190 *ut tolerabilior*] *intolerabilior* **Lr Lp** qui - 191 intelligitur *om.* **Lr Lp** (*omoio.*) 195 ut] infra *add.* **A** et¹ *om.* **A** 196 monacho] co **Lr** signis et nutibus *om.* **Lr Lp** 197 indicat] inducit **Lr Lp**^{ac} aperitione] comparisonem **Lr**] compassionem **Lp** puritate] puritatem **Lr Lp** Tunc] Ibi **Lr Lp A** 200 ei *om.* **Ba** non debet negari] non est negandum **A** 204 sacri *om.* **Lr Lp** 205 clerici *om.* **Ba** 208 Diuersitatis] autem *add.* **A La** est² *om.* **Lr Lp**] potest assignari **A La** 209 Si quis *om.* **Lp** 211 iste] est **Lr Lp**

⁷⁰PL 15, 1453 Ambrosius Mediolanensis, Expositio in Psalmum David CVXIII, Sermo 18

⁷¹De cons. D.5 c.40

⁷²Cf. SL C.13 q.2 c.29

⁷³Cf. 1 Cor 4,5

⁷⁴C.17 q.4 c.10

⁷⁵C.17 q.4 c.36

⁷⁶C.1 q.1 c.84

⁷⁷C.1 q.3 c.7

panis⁷⁸. Vnde cum sit cibus anime a penis que infliguntur corpori non liberat aliquem nec excusat. Item quod dicitur: 'non iudicat Deus bis in idipsum'⁷⁹, inuenies supra, d.lxxxi. Presbiter⁸⁰ et infra C.xxiii. q.v. Quid ergo⁸¹. Quod tamen sic intelligas: non iudicat bis, subaudi perfecte. Nam si una pena fuerit sufficiens, alteram Deus non addit et hoc inuenies sic expositum, infra C.xxiii. q.v. Quid ergo⁸².

212 Vnde - 213 excusat] etc. **Lr Lp** 213 bis *om.* **Lr Lp^{ac}** idipsum] ipsum **A** 216 fuerit] fuit **A**

⁷⁸De cons. D.2 c.36 ⁷⁹Jb 33, 14 ⁸⁰D.81 c.12 ⁸¹C.23 q.5 c.6 ⁸²C.23 q.5 c.6; cf. SL C.13 q.2 c. 30

<CAVSA XIII>

Canonici cuiusdam ecclesie.

<Q. I>

§ *Quod sua repetere etc.*

Quid circa presentem articulum dici debeat et subiecta littere series indicat et in summa latius et plenius inuenitur. Vnde ne confusionem generet toties
5 repetita additio ad sequentia exponenda transeamus.

2. *Quod debetur.* Et nota quod presens c. non ad principalis sed secundarie questionis probationem inducitur, scilicet quod non est precepti sed consilii sua non repetere. Hic enim dicitur quod propria nonnumquam repetuntur et hunc morem seruat Magister per omnia. Vnde hoc inspecto uidere poteris
10 ad quid capitula omnia inducantur. Vsque *ideoque lex*, scilicet canonica usurarias exactiones interdicit et interdicens penas usurariis infligit, infra C.e. q.iii. Si quis usuram¹. Vel de lege prophetica hoc potest exaudiri que et usurarum exactionem inhibet et usurariis penam minatur dicens eum esse
15 *reddere debitum*, idest penam pati pro peccato nobis debitam. Peccatum autem debitum dicitur ut ibi 'dimitte nobis debita nostra'³, idest peccata relaxa pro quibus nobis pena debetur⁴. Vsque *sic et cetera*. Subaudi in primo paragrafo introducta, scilicet quod sint consilii, non precepti.

2 *Canonici*] *Clerici* **Lr Lp A om. P** *ecclesie*] Clerici ecclesiarum aliquando litigant de iure spiritualium aliquando pro iure secularium rerum. Quia igitur spiritualia digniora sunt secularibus ideo superius quasi primo loco, scilicet clericorum litigia de spiritualibus scilicet de decimis et sepulturis instituit. Nunc autem de secularibus scilicet de prediis, iterum clericos litigantes introducit ostendens qualiter clericis sua repetere liceat et testes de sua ecclesia producere. Agiturque de turpi questu clericis interdicto, de usuris a nullo exigendis, de eleemosynis ex male acquisito non faciendis. Vt autem hec omnia etc. *add. Ba* (*Cf. Summa Rufini*, ed. Singer p. 339)

<Q. I>

2 *Quod*] *Quia* **Lr Qui Lp** 6 sed] ad *add. R* 8 sua] suam **A** repetuntur] repetantur **P** 10 canonica] que *add. Ba A La P* 11 penas] penam **A** usurariis] usurarias **Lr Lp** 14 tabernaculo] Domini *add. Ba A La R P* 16 nostra *om. Ba* idest *om. A* 17 pena debetur] pene debentur **Ba A La P**

¹C.14 q.4 c.10²Ps 14,5³Mt 6,12⁴Cf. SL C.13 q.1 c. 2 v. *instituit, reddere debitum*

3. *Quisquis usque non mali aliquid perpetrabit.* Ex hoc uerbo et illo sequenti
 20 *consilium datur offerentis arbitrium est,* colligitur quod cum summus pontifex
 rogando uel considerando scribit alicui non tenetur ei subditus nisi quatenus
 uoluerit obedire. Cum uero preceptorias litteras dirigit obedire mandato
 subditus cogitur, ut supra d.xix. Nulli⁵ uel iustam causam impeditenti
 allegare, ut in Extra. c. Si quando⁶. Quod enim imperatur necesse est fieri
 25 et decretum necessitatem facit; consilium autem liberam excitat uoluntatem
 ut supra d.iiii. Denique⁷.

<Q. II>

§ *De eo autem.* Nichil hic immutare uel addere uolumus sed Magistrum per
 omnia imitari. Nam fixa bouis ueteris uestigia pronus adoro⁸. Competenter
 enim distinguit in paragrapho et in capitulo quod ad hoc interserit et
 5 distinctionem corroborat et confirmat.

1. *Super prudentia usque domestici.* Tales scilicet quibus imperari possit
 uel ratione patrie potestatis, ut filiisfamilias uel ratione dominationis, ut
 seruis; et hoc secundum quosdam. Item hic queritur an in pecuniariis causis
 laicorum de domo prodeuntes ad testimonium sint admittendi, sicut in
 10 causis pecuniariis ecclesie admittuntur ut in Extra. Cum nuntius⁹. Quod
 quidam non concedunt et specialiter dicunt esse propter fauorem ecclesie
 introductum. Item queritur an clerici unius ecclesie sint ad testimonium
 admittendi in crimine contra extraneos uel suos ubi aliquis sociorum fuerit
 accusator, et quidem contra extraneos, nequaquam, ut hic. Contra suos
 15 autem prelatos aut socios licite admittuntur, ut supra C.ii. q.vii. Paulus
 Deacline¹⁰.

2. *Quamquam usque si euentu aliquo.* Hinc collige in ea causa dici posse

19 non - perpetrabit om. F (Editio romana habet) et] ex add. A 20 consilium] ubi praem.
 A R P 21 considerando] consulendo Ba A La R P 26 iiii.] iii. § c. Lr Lp

<Q. II>

2 hic] autem Ba A 4 in¹] c. Lr Lp in²] infra Lr 6 possit] potest A 7 ratione²
 om. R 8 seruis] seruus R 10 Cum nuntius] Pro nuntio Lr R] c. prouincia Lp
 11 quidam] tamen add. Lr Lp 13 crimine] commune A ubi] nisi Lr Lp 15 aut]
 uel A 16 Deacline] De alimentis Lr Lp 17 in ea causa om. A^{ac}

⁵D.19 c.5 ⁶1 Comp. 1.2.5 (=X 1.3.5), JL 14074 ⁷D.4 c.6 ⁸Cf. C.14 q.2 c.1; Stephanus
 Tornacensis, Epistolae, PL 211.543 ⁹1 Comp. 2.13.11 (= X 2.20.12), JL 13249 ¹⁰C.2 q.7
 c.43

testimonium cum aliquis fortuito casu interfuit, contra, supra C.iii. q.viii. Si debitum¹¹. Sed speciale est illud in solutione pecunie, istud generaliter
 20 obtinet. Vsque *et aliquid audierint*. Hinc collige testimonium de auditu esse recipiendum, supra C.e. q.e. c.i.¹², C.xxxv. q.vi. De parentela¹³, C.xxii. q.v. Hoc uidetur¹⁴; C.iii. q.viii. Testes¹⁵, contra. Vsque *ne ueritas occultetur*. Hinc collige quod propter defectum testium aliquando minus idonei et alias non recipiendi admittuntur, ut supra C.iiii. q.iii. § Item serui responso¹⁶. Vsque *in*
 25 *prouidentia sit proprii episcopi*. Hinc collige ad testimonium dicendum aliquem posse cogi¹⁷, in Extra. c. Dilecti filii¹⁸, contra in Extra. c. Quamuis¹⁹.

<Q. III>

§ Quod autem.

1. Si *feneraueris* usque *expectes*. Hic queritur si debitor creditori aliqua obsonia mittat uel munuscula aliqua largiatur, an istud sorti dicatur accedere
 5 et usurarum nomine censeatur. Et credimus quod si ea intentione creditor non mutuauit pecuniam ut aliquid preter sortem acciperet nec ea intentione postea accepit, secure potest accipere quicquid debitor sibi largiatur. Si uero intentionem habebat preter sortem aliquid accipere, quamuis non exprimeret, tunc usurarius dicitur si aliquid accipit, maxime exigendo,
 10 quia affectus operi suo nomen imponit. Vnde canon caute dicit 'expectes', quasi ex pactione precedenti. Item queritur quare usuraria exactio tam fortiter inhibetur et forte ideo inhibetur quia usurarius non uidetur Deum

18 viii.] ix. A La R P 19 generaliter] generale Lr Lp 21 supra] ut
praem. A] arg. *add.* A xxii.] xxxii. A 22 Testes] ff. de //. arbit. ;
 ff. de aq. plu. /// *add.* R (*fol. 92va - glossa in margine b*) contra *om.* Lr Lp
 R Vsque *ne*] *Cum* R 24 responso] sponso R 26 cogi] ut *add.* A

<Q. III>

3 creditori *om.* Ba R 4 mittat] mittit A munuscula] minus uel fercula Lr Lp
 largiatur] largitur A 5 si *om.* P 6 mutuauit] mutauit Lr 7 accepit] accipit A
 debitor] suus *add.* A La R P sibi] suus Ba largiatur] largitur A 8 intentionem
 habebat] intendebat Ba A La P habebat] habeat Lr Lp 10 affectus] effectos Ba]
 affectos A 11 queritur *om.* P 12 inhibetur *om.* Ba A La P usurarius] exactor
add. Ba A La R P

¹¹C.3 q.9 p.c.15 § 1 ¹²C.1 4 q.2 c.1 ¹³C.35 q.6 c.8 ¹⁴C.22 q.5 c.8 ¹⁵C.3 q.9.
 c.15 ¹⁶C.4 q.3 p.c.3 § 9 ¹⁷Cf. Juncker, *Die Summa*, 457; cf. SL C.14 q.2 c. 2 v. *uentu aliquo*,
occultetur, in prouidentia proprii episcopi ¹⁸Collectio Wigorniensis 6.37; 1 Comp. 2.20.1; JL
 13934 ¹⁹1 Comp. 2.13.13 (=X-), JL 1415

diligere uel proximum. Deum non, quia non propter Deum sed propter
 15 temporale commodum pecuniam mutuat indigenti et in mutuo non Deo
 seruit sed comodo nec intendit subuenire pauperi, sed pecuniam sub
 fenore augmentare; et ita peccat quia non intendit debitum finem. Contra
 se et proximum peccat quia facit alii quod sibi fieri nollet, quod et natura et
 ratio et lex euangelica detestatur dicens 'quecumque uultis ut faciant uobis
 20 homines et uos eadem facite illis'²⁰. Et alibi : 'quod tibi non uis fieri, alii ne
 feceris'²¹. Eum autem peccare non credimus qui usuras dat, quia ad hoc
 eum non uoluntas sed potius cogens necessitas inducit et nullum peccatum
 est nisi uoluntarium, ut infra C.xv. q.i. § Ex uoluntate²², nisi forte, cum alias
 possit quis habere pecuniam gratis. Tunc forte esset in culpa quia usurario
 uidetur malignandi materiam dare.

3. *Plerique* usque *contra precepta legis*, propheticæ dicentis: 'qui pecuniam
 25 suam non dat ad usuram'²³ etc. *Vsque quidquid sorti accidit usura est*. Vnde
 et fructus susceptos de predio dato sub pignore debet quis sibi computare
 in sortem non in usuram, si usurarum periculum uult uitare, ut in Extra. c.
 continetur, *Plures quoque*²⁴ et c. *Quoniam non solum*²⁵. Sed eadem ratione
 30 uidetur quod locare domum uel conducere equum sit usurarium. Quod
 non est uerum. Hec enim usu consumuntur ut in Inst. l. i. de usufructu, §
 Constituitur²⁶ et pecunia hic non redditur et periculum dominum respicit. Et
 hec habetur in quodam Extra. c. quod est supra, in fine distinctionum. Item
 de mercatoribus queritur qui ea intentione uilius emunt ut carius uendant,
 35 an debeant usurarii dici; et non uidetur quia uel artem meliorationis
 rei empte impendunt uel operas et curam adhibent et negotiatio est eis

13 proximum] sicut seipsum *add.* **Ba A La R P** non¹] uero **Lr Lp** 15 intendit]
 attendit **A La** 17 fieri *om.* **La** natura et] naturalis **Ba La R** et²] uel **A P** 19 et
 uos *om.* **Ba** fieri *om.* **Ba P** 22 § Ex *om.* **Lr Lp** nisi] *ecce praem.* **Lr Lp** 25 *contra*
om. **F** 26 dat] dedit **Ba La R**] dederit **A P** *quidquid*] *quodcumque* **F** *accidit*] *accedit*
A La *usura est om.* **Ba A La P** 27 susceptos] perceptos **Ba A La R P** 28 non in
 usuram *om.* **Ba** si] sed **A** 30 equum *om.* **Lr Lp** 31 consumuntur] conficiuntur
Ba ut - 32 Constituitur *om.* **Ba** usufructu] usurarum **A** 32 pecunia] per **Lr Lp**
 hic *om.* **Lr** non *om.* **Ba R P** 33 hec] ratio *add.* **Ba A La R P** distinctionum]
 distinctionis **Ba A La R P** 35 non] inde **Lr Lp**^{ac} 36 operas] suas *add.* **Ba A La P**
 curam] curas **Lr Lp**

²⁰Mt 7,12; Lc 6,31 ²¹Tb 4,16; Mt. 7,12; Lc 6,31; cf. Benedictus Nursiae, Regula cum
 commentariis, c.61, 70. PL 66.854, 921. Cf. Prooemium n. 7 et C.12 q.1 c.1 n.12, C.32 q.4 c.3 n.
 10. ²²C.15 q.1 a.c.1 § 1 ²³Ps 14,5; cf. SL C.14 q.3 c.3 v. *Plerique refugientes* ²⁴1 Comp.
 5.15.1 (=X 5.19.1), Conc. Tur. 1163, c.2 ²⁵1 Comp. 5.15.4 (=X 5.19.2), JL 13819 ²⁶Inst.
 2.4.2

concessa, ut d.lxxxviii. Negotiatorem, Fornicari²⁷. Si uero nichil horum faciunt, an usuram exercent, canon tamen dicit hoc esse turpe lucrum, infra e. q. Quicumque²⁸, nolumus ad presens diffinire.

40 4. (p.c.) § *Ecce euidenter*.

<Q. III>

5. *Si quis clericus*. Si mutuaui tibi aureum, puta usque ad festum Natiuitatis, tunc non habes aureum sed uis michi pro eo frumentum, an possim tantum de frumento exigere quantum poterat tempore quo mutuaui
5 haberi uel quantum tunc communi estimatione haberi potest cum aureus redditur. Et placet quibusdam tantum me debere accipere quantum tunc communiter uendi poterit cum aureus debet reddi. In contrarium tamen quidam sentiunt, sed quod horum sit potius lectoris arbitrio relinquimus explorandum²⁹. Si uero pro usuris quis promiserit fructus predii, quamuis
10 plus ualeant quam ille esset, usurarum nomine habiturus, non tamen cogitur reddere propter incertitudinem, ut Cod. lib. iiii. De usuris, Si ea, Oleo³⁰.

10. *Si quis usque uita eterna non uiuit*, si talis decesserit. Vel de uita presenti potest intelligi quia non dicitur uiuere cuius uita inhonesta est et qui est notandus infamia³¹.

15 11. *Quid dicam usque et ipse leges*, scilicet leges ecclesie que iubent usuras reddi eis a quibus fuerunt extorte, que etiam usurarios excommunicant et nisi usuras eis restituant, denegant sepulturam. Vel iudices seculi iubent

37 ut] supra *add.* A lxxxviii] lxxxvii A 38 tamen] cum R

<Q. III>

2 clericus] Hic queritur *add.* Ba A La R P mutuaui tibi] mutauit sibi Lr puta - 3 aureum *om.* A 3 tunc] et *praem.* R P habes] tu *add.* Ba sed] si A frumentum] uel huiusmodi dare *add.* Ba A La R P] uel triteum *add.* R 4 exigere] accipere Ba 5 uel] tantum *add.* Ba A La R P 9 explorandum] explanandum Ba pro *om.* Lr] scilicet Lp 11 Si ea, Oleo *om.* Lr Lp Oleo] Deo A 12 eterna *om.* Lr Lp F non uiuit *om.* Lr Lp decesserit *om.* Lr Lp presenti] quia non dicitur uiuere cuius uita *add.* Lr Lp 13 potest intelligi *om.* Lr est¹ *om.* R 14 notandus] notatus A La 15 scilicet leges *om.* R que] non R 16 eis *om.* Ba 17 eis *om.* Ba iudices] et leges *add.* Ba A La P

²⁷D.88 c.9,10 ²⁸C.14 q.3 c.9 ²⁹Cf. D.34 c.17 (p.c.) n. 476, D.74 (75) c.7 n.778; C5 q.2 c.2 n.8; C.11 q.3 c.7 n. 119, C.12 q.2 c.65 n. 114; C. 16 q.7 c.26 n.229; C.31q. 1. c.8 n.8; C.33 q.1 c.4 nn. 15,16 ³⁰Cod. 4.32.14, 23 ³¹Cf. SL C.14 q.4 c.10 v. *uita non uiuit*

usuras reddi usurariis, quia eas permittunt³². Vsque *non est quo iudice
repetantur*. Hinc collige quod ab ecclesiastico iudice non debet aliquis
20 condempnari in usuris, ut in Extra., c. Super eo³³, nisi iuramento interposito
se eas promiserit esse daturum, ut in eodem dicitur. Vsque *alienum*. Hoc
ideo dicit quia per rapinam, furtum, simoniam et usuras non transfertur
dominium. Vnde de pecunia taliter acquisita non potest elemosina fieri, ut
C.i. q.i. Non est³⁴. Vel in odium istorum criminum dicunt quidam de rebus
25 taliter acquisitis non posse elemosinam fieri.

12. *Ab illo*. Hic habes unum et specialem casum in quo quis potest usuras
exigere, puta si sint inter nos Saraceni uel apostate qui aliter conuerti non
possunt, per usurarum exactionem et pensionum grauamina compellendi
sunt ad rectitudinem festinare, ut infra C.xxiii. q.vi. Iam uero³⁵ et in Extra.
30 c. In partibus Tolose³⁶. Quod tamen non causa cupiditatis est faciendum,
sed hoc ab illis debet fieri a quibus et contra quos arma moueri possunt.
Cum ergo clerici arma mouere non debent, ut infra C.xxiii. q.ult. Quicumque
ex clero³⁷, ergo nec hoc usure genus acceptare presumant. Item contra
Iudeos non impugnantem ecclesiam non debemus arma mouere, ut infra
35 C.xxiii. q.viii. Dispar nimirum³⁸; ergo nec eos possumus usurarum exactione
grauare. Vsque *ergo ius belli* etc., idest ab eo quis potest usuras exigere cui
iuste indicitur bellum³⁹.

<Q. V>

§ Quod uero.

2. *Immolans* etc. idest oblatio illa tamquam maculata Deo displicet quam
quis offert de rebus per iniquitatem acquisitis. Vsque *fratres sunt*, idest

18 usurariis] usuriis Lr Lp^{ac} non om. Lr Lp R 20 nisi] non Lr Lp 21 se] si Lr Lp
alienum] est add. A 24 est] putandum add. Ba 25 elemosinam] elemosina Lr Lp]
elemosinas A 27 qui] quod Lr Lp 29 sunt om. P 31 illis] et illis add. Ba A La R
P 32 debent] debeant A 33 hoc om. P Item] cum add. A 35 nimirum]
genus add. Lr Lp 36 ergo om. Lr Lp] ubi add. A potest] iuste add. A La R exigere om. R
<Q. V>

2 Quod uero om. P uero] autem A 3 illa - Deo om. P 4 offert] refert A

³²Cf. SL C.14 q.4 c.11 v. *Quid dicam usque leges* ³³1 Comp. 5.15.3 (=X 5.19.4), JL 14042

³⁴C.1 q.1 c.27 ³⁵C.23 q.6 c.4 ³⁶1 Comp. 5.6.10 (= X-), Conc. Tur., 1163, c.4 ³⁷C.23
q.8 c.6 ³⁸C.23 q.8 c.11 ³⁹Cf. SL C.14 q.4 c. 12 v. *Ab illo, ubi ius belli* (in principio)

5 similem penam merentur. Frater enim multis modis dicitur, similitudine, ut hic et ibi: 'Iacobus frater Domini'⁴⁰, quia in religione ei assimilabatur et aliis modis quos superfluum est enumerare.

10 10. *Denique* usque *nisi alter ledatur*. Subaudi enormiter. Non enim debet ecclesia cum aliena iactura ditari. Potest tamen uni subtrahere episcopus et dare alii, cum ea temperamenti equitate seruata, ut cui confert subsidium tribuat et cui aufert dampna graua non infligat⁴¹, ut supra C.xii. q.ii. Bone rei⁴².

15 12. *Dixit Dominus* usque *furtum fecerunt*. Hoc ad illos refertur quos non traxit cupiditas, sed obediendi uoluntas. Qui uero cupiditatis amore hoc fecerunt, non fuerunt excusati. Hinc potest colligi quod maioris auctoritas excusat ut arg. d.lxiii. Salonitane⁴³, d.xxviii. Diaconi⁴⁴, C.vii. q.i. Eos qui⁴⁵, C.xxiii. q.v. Miles⁴⁶, C.vii. q.i Sicut⁴⁷; C.xii. q.ii. Quicumque⁴⁸, C.xvi. q.i. In canonibus⁴⁹, C.xvi. q.vii. c.i.⁵⁰, d.lxxxi. Si quis sine⁵¹.

20 15. *Non sane* usque *sumitur*, non propria sed iudicis auctoritate; nam cum nulli liceat ius sibi dicere, eo ipso cadit a causa qui sua auctoritate presumit etiam propria inuadere, ut infra C.xvi. q.vii. Placuit⁵². Vsque *et qui amouetur*. Subaudi ab officio. *Et cui admouetur officium*, idest cui officium conceditur. Vsque *ab hiis extorta*. Hec littera duobus modis legitur et est sciendum quod officiales in exactione sportularum modum excedunt. 25 Interdum more solito exigunt. Et secundum hoc legemus litteram et prius scilicet quando modum excedunt dicemus sic: *munera*, 'extorta' subaudi, ab hiis scilicet officialibus 'per immoderatam improbitatem', scilicet quia modum excedunt, solent repeti ab illis qui dederunt eis et cum effectu 'magisque reprehendimus' eos, idest officiales, 'qui talia inusitate

7 enumerare] hic enarrare **Ba A La P** 9 ecclesia *om.* **P** cum *om.* **A** 10 subsidium] competens *praem.* **Ba A La R P** 14 traxit] tenet **Ba**] trahit **A** 15 Hinc] *Et praem.* **A R** 16 ut] potest conuici in arg. *add.* **Ba** 17 C.xii.] contra *praem.* **Ba A R P** 22 *et qui]* *etsi* **Lr Lp** *amouetur]* *admonetur* **R** idest *om.* **Lr Lp** 23 legitur] agitur **Lr**] dicitur **Lp** 26 prius] primo **Ba A La R P** *munera om.* **F** 27 scilicet] sed **Lr Lp** 28 solent] cum *praem.* **Ba** illis] his **A** eis] eas **Ba** 29 officiales - 31 scilicet *om.* **Lr Lp** (*omoio.*)

⁴⁰Cf. Mt 13,55; Gal 1,19 ⁴¹Auctores varii, Concilia Hispaniae, PL 84.436; cf. Ivo Carnotensis, Decretum, PL 161.237; cf. supra C.10 q.3 c.10 n.62; C.12 q.1. c.27 n. 35 et infra C.16 q. 1 c.43 n.76, C. 16 q.1 c.68 n. 148. ⁴²C.12 q.2 c.74 ⁴³D.63 c.24 ⁴⁴D.28 c.8 ⁴⁵C.7 q.1 c.43 ⁴⁶C.23 q.5 c.13; cf. SL C.14 q.5 c. 12 v. *Dixit usque sicut Israelite* (in fine) ⁴⁷C.7 q.1 c.39 ⁴⁸C.12 q.1 c.66 ⁴⁹C.16 q.1 c.57 ⁵⁰C.16 q.7 c.1 ⁵¹D.81 c.4 ⁵²C.16 q.6 c.1

30 repetiuerunt', idest contra solitum usum acceperunt quam reprehendamus
 eos, scilicet homines qui ea presumpserunt petere. 'De more', idest prout
 mos et consuetudo est. Cum uero officiales in exactione sportularum modum
 non excedunt dicemus ita: munera 'extorta', idest accepta, ab officialibus,
 tamen moderate 'solent repeti', licet sine effectu, ab hiis qui dederunt et hoc
 35 'per immoderatam improbitatem', quasi improbitas est in eo casu repetere
 'magisque reprehendimus' ipsos reos uel actores 'qui talia repetiuerunt' ab
 officiliabus et hoc 'inusitate', idest contra hoc quod fieri est solitum quam
 reprehendamus ipsos officiales qui eas presumpserunt accipere. 'De more'
 idest prout mos et consuetudo deposcit⁵³. Vsque *hii*. Hic queritur an ad
 40 eos supradictos hoc sit referendum ut tam iudices et testes quam officiales
 de illicite acquisitis et per improbitatem possint elemosinam facere, quod
 quidam concedunt; nam alias non faceret ad propositum quod de officialibus
 interseritur. Quamuis enim isti peccent qui per extorsionem accipiunt, tamen
 accepta eorum efficiuntur, unde possunt ea pauperibus iuste largiri. Vsque
 45 *tamquam sua*. Hinc collige de ea re tantum fieri posse elemosinam in cuius
 dominium est translatum.

<Q. VI>

§ *Quod uero.*

1. *Si res aliena propter quam peccatum est.* Hinc collige eum qui integro
 prescriptionis spatio conscientiam rei aliene non habuit et quoad ius
 5 causarum tutum esse, nec cogi ad restitutionem posse, licet postea sciuerit
 rem alienam fuisse. Bene tamen consulit sibi si restituat quod prescripsit,
 cum de iure Romano introducta sit prescriptio et tandem a canonibus sit
 comprobata. Manifestum est sine peccato haberi quod prescriptio bone
 fidei possessori acquisiuit. Sunt tamen qui asserunt quod longi temporis

30 repetiuerunt] presumpserunt **A La P**] presumpsisse **R** 31 petere] repetere **A**
R P 34 tamen moderate] que immoderate **Ba** licet *om.* **A** 38 eas]
 ea **A La P** 39 *hii*] *isti* **F** 40 eos] omnes **Ba A La P** 43 interseritur]
 interserunt **Lr Lp** 44 iuste] licite **Ba** 45 in *om.* **Ba A La R P**
 <Q. VI>
 4 prescriptionis] presumptionis **A** 5 causarum] et quoad ius animarum *add.* **A La**
P 6 sibi *om.* **A** restituat] restituit **Lr Lp** quod] non *add.* **P** 7 sit *om.* **P**
 8 comprobata] approbata **Ba A La R P**

⁵³Cf. SL C.14 q. 5 c. 15 v. *Non sane usque sumitur, ab hiis extorta*

10 prescriptio non potest hominem a peccato excusare cum omnis prescriptio
 contra ius naturale esse uideatur, ut infra C.xvi. q.iii. Quicumque⁵⁴ et in
 Extra. c. Vigilanti⁵⁵. Vsque *non possumus dicere redde*, quia iam inanis est
 actio quam debitoris excludit inopia⁵⁶. Vsque *aliquos sustinet cruciatus*. Hinc
 collige quod ubi quis non potest penam sustinere canonicam est uerberibus
 15 subiciendus, ut C.xv. q.vi. Quia⁵⁷, C.xii. q.ii. Fraternitas, C.xii. q.ii. Libertus⁵⁸.
 Vsque *quosdam clam*, scilicet occulte peccantes. *Quosdam palam*, manifeste
 delinquentes. Vbi enim oritur malum ibi debet mori et ita distingue tempora
 et concordat scriptura, ut supra C.ii. q.i. Si peccauerit⁵⁹. Vsque *sicut diuersitas*
personarum etc. Hinc collige in simili delicto potentem aliquem mitius esse
 20 puniendum quia, propter multitudinem quam habet sociam⁶⁰, non potest
 contra eum nimis aspere ecclesia commoueri, ut d.l. Vt constitueretur⁶¹ et
 C.xii. q.ii. De rebus⁶².

2. *Comperimus usque quod semel est consecratum non debet ultra eis restitui*.
 Signatur contrarium, supra d.liii. Ex antiquis⁶³. Sed illud specialiter in
 25 odium fugitiuorum seruorum est introductum ut etiam consecrati reddantur
 dominis. Item contra inuenitur supra, C.xii. q.ii. Apostolicos⁶⁴ et C.xvii.
 q.ult. Questi⁶⁵, contra. Solutio: ibi dicitur et conceditur ut res consecrata
 reddatur ecclesie cui est licitum rem consecratam habere. Hic uero res
 consecrata laico prohibetur restitui cui non est licitum rem consecratam
 30 habere⁶⁶.

4. *Furtum usque mens*. Hoc ideo dicit quia furtum nisi affectu furandi non
 committitur, ut in Inst. lib. ii. tit. De usucapione, § Si is ad quem⁶⁷.

11 Quicumque] et C. xxxiiii. q.i. Si uirgo (q.1-2, c.5) *add. Ba A La* 12 iam] et *Ba om. A La*
 RP 15 ut] arg. *A xv.] v. Lr Lp A* 16 *palam*] scilicet *add. A* manifeste] in publico
 RP^c 17 *distingue*] *distinguitur Lr Lp* 18 *sicut*] *si quis Lr Lp* 21 commoueri]
 moueri *A* 23 *debet*] *ualet F* *eis om. Lr*] *res Lp* 25 reddantur] redduntur *A*
 26 xvii.] xviii. *A* 27 et conceditur *om. Ba* 31 *Furtum*] *Furauit Lp*] *Fur F* usque]
sed add. A La P *mens*] *modo Lr Lp* nisi] sine *La P*

⁵⁴C.16 q.3 c.4 ⁵⁵1 Comp. 2.18.7 (=X 2.26.5), JL 14186 ⁵⁶Petrus Cantor, Verbum
 abbreviatum, PL 205.357 ⁵⁷C.5 q.6 c.3 ⁵⁸C.12 q.2 c.11, 61; ⁵⁹C.2 q.1 c.19
⁶⁰Augustinus Hipponensis, *Contra epistolam Parmeniani*, PL 43.92 ⁶¹D.50 c.25 ⁶²C.12
 q.1 c.22; cf. SL C.14 q.6 c. 1 v. *sustinet cruciatus, diuersitas personarum* ⁶³D.54 c.9 ⁶⁴C.12
 q.2 c.13 ⁶⁵C.17 q.4 c.41 ⁶⁶Cf. SL C.14 q.6 c.2 v. *Comperimus usque non debet ultra restitui*
⁶⁷Inst. 2.6.5; cf. SL C.14 q.6 c.4 v. *set mens*

<CAVSA XV>

Quidam clericus

<Q. I>

§ *Quod autem usque uel non imitandum, idest fugiendum. Et uigilanter dixit 'non imitandum', ut comprehendantur omnia ad que non assequenda animus moueri potest, idest non faciendum, non dicendum. Vsque uolens a*
 5 *nolente discernitur, idest non a uolente. Omnis enim qui talem motum animi habet dicitur uolens, siue agere aliquid, siue uitare uelit. Vel quod melius est, idest ut appareat qua uoluntate quis dicitur uolens et qua quis nolens appellatur. Sicut enim sola uoluntate quis dicitur uolens, ita sola noluntate quis dicitur nolens. Sed ea uoluntate que est ad aliquid faciendum dicitur*
 10 *uolens, ea uero que est ad aliquid uitandum dicitur quis nolens. Vnde est quod lapis non potest dici aliquid uelle cum uoluntatem non possit habere. Eius est enim nolle cuius est et uelle. Nam nolle est uelle non agere¹. Vsque peccatum illud cogitandum est, et in hac diffinitione describi. Vsque non quod*
 15 *etiam pena peccati, idest dumtaxat quod ex libero mentis arbitrio procedit, non etiam quod ex ignorantia uel infirmitate, que quidem sunt pene peccati,*

2 *Quidam om. P clericus*] usque *add. Lr A*] Duo sunt que merita clericorum obumbrare solent, scilicet intemperantia secularis rei et contaminatio sui. De uitanda igitur intemperantia rerum in superiori Causa perdocuit cum lucra turpia sectari, res alienas detinere ex sanctorum patrum canonibus interdixit. Nunc autem de eo agere ingreditur qui lapsus est in crimine fornicationis ubi dicit qualiter talis iudicandus sit, ubi etiam de furiosis tractans distinguit genera infirmitatum et quomodo que mente alienata fuerint non imputantur. Vel de quibusdam aliis interponit, etc. *add. Ba* (*Cf. Summa Rufini, ed. Singer p. 345*)

<Q. I>
 2 *autem*] *ea add. A* idest fugiendum *om. Lr Lp* 3 assequenda] ad sequentia *Lp*] asserenda *Ba* 4 non¹] ut *Ba* dicendum] non disponendum *add. Ba A La R P* 5 *discernitur*] *discernatur A*] *discerneretur F* 6 siue¹] seu *A* uelit] aliquid *add. R* 7 est] ut uolens a n.(olente) d.(iscernatur) *add. A P* uoluntate] uolente *A* quis *om. Ba La R P* et - 9 nolens *om. R* 8 ita - nolens *om. Lr Lp^{ac}* 9 quis² *om. R* 10 quis] aliquis *A* 11 potest dici] dicitur *Lp* uelle] nolle *Ba A La R P* 12 est¹ *om. Lr* et *om. Lp* 13 et] quasi *A La R P* describi] prescribi *Lr Lp* non quod] numquam *Lr Lp* 14 etiam] in *Ba* idest] id *add. Ba A La* 15 non etiam quod *om. Lr Lp Ba*] non ita quod *R* quod] procedit *add. A La* uel] ex *add. Ba La R P*

¹Cf. SL C.15 q. 1 pr. v. *non imitandum, uolens a nolente discernatur*

sicut dicitur: 'dies est sol lucens super terram quia ex eo esse habet'². In quibusdam tamen auctoribus inuenitur quod hic diffinitur peccatum primi hominis quod de illo singulari peccato ridiculosum esse exaudiri. Diffinitur ergo peccatum primi hominis, idest peccatum generis cuius fuit peccatum
 20 Ade, scilicet quod libera uoluntate, non extrinseca coactione uel carnis infirmitate fit. Nullum autem peccatum proprie pena est quia auctoritas dicit omnis pena bona est et a Deo est nec obstat quod dicitur inter primam hominis apostasiam et ultimam dampnationem ignis eterni, media que sunt peccata et pene peccati sunt, idest occasionem sequentia ex precedenti
 25 peccato, sic ergo peccatum primum fuit pena, non pretium peccati, sed causa et occasio sequentium.

1. *Merito queritur usque mortem minetur.* Hinc collige coactionem non semper excusare, ut C.xxii. q.iiii. Inter cetera³, de con. d.iiii. Eos quos⁴, d.xxi. Nunc autem⁵; C.xv. q.vi. Si sacerdotibus⁶, C.xv. q.vi. Auctoritatem⁷,
 30 C.xxxiiii. q.v. Notificasti⁸, C.xxi. q.ii. Lotharius⁹, C.ii. q.i. Imprimis¹⁰, C.xi. q.i. Iniustum¹¹, d.l. Presbiter qui¹².
2. *Vsque qui facere non possunt,* idest non incidunt in canonem in quem incidunt iniuriam facientes quia eos excipit a coheritione censure, ut infra de con. d.iiii. Eos quos¹³ et in Extra. c. Sicut dignum est¹⁴.
3. (p.c.) *Vsque numquid enim de bobus*¹⁵ etc., cura uero exigende rationis factorum. Est tamen ei cura regiminis et sustentationis. Omnia enim

16 sol - terram] sol lu Lp 17 auctoribus] auctoritatibus Ba A La 18 de om. Lr
 Lp illo] illos Lp esse] est Ba A La R P 19 generis] eiusdem praem. Ba A La R P
 20 coactione] mutata add. Lr Lp 21-22 auctoritas dicit om. Lr Lp^{ac} 22 nec obstat]
 non obstante Ba A La R P 24 sunt] et add. Ba A La R P peccata] pena Ba] et praem.
 A sunt om. Ba sequentia] habentia Ba A La P] inobedientie R precedenti]
 ergo add. R 25 peccatum] peccato Ba P pena] pena add. Lr pretium] preteriti
 Lr Lp 26 causa et] communis Lp R et] uel Lr 28 ut] arg. praem. Ba] add. A
 d.iiii] d.iii. Lr Lp 29 C.xv¹] contra praem. A R P sacerdotibus] contra add. Lp^{pc} Ba
 vi²] ix Ba 30 xxxiiii.] xxxiii. Lp Ba A La xxi] xxxi Lr Lp 31 Presbiter qui]
 Presbiteros qui immola(uerunt) Ba] contra add. Lp 32 Vsque om. Lr Lp idest] qui
 add. A La 33 censure] censura A 35 bobus] rebus R etc.] cura est Deo Ba A La R P
 uero] scilicet Ba A La R P exigende] non exigente Lp] non praem. Ba^{pc} 36 ei] ea Ba
 Omnia] Cura Lr] Cur Lp enim om. Lr

²Cf. Honorius Augustodunensis, De solis affectibus, Cap. XVI.-De die et nocte, PL 172, 106
³C.22 q.4 c.22 ⁴De cons. D.4 c.118 ⁵D.21 c.7; cf. SL C.15 q. 1 c.1 v. *Merito* ⁶C.15 q.6
 c.1 ⁷C.9 q.6 c.2 ⁸C.33 q.5 c.2 ⁹C.21 q.2 c.4 ¹⁰C.2 q.1 c.7 ¹¹C.11 q.3 c.89
¹²D.50 c.32 ¹³De cons. D.4 c.118 ¹⁴1 Comp. 5.10.7 (= X 5.12.6), JL 12180 ¹⁵Cf. 1 Cor
 9,8

gubernat, regit et protegit, oues et boues insuper et pecora campi¹⁶.

4. *Mulier que accesserit*¹⁷. Ad hoc ut ei se supponat. *Ad omne pecus*, idest ad aliquod de omnibus. Vsque *rei enim sunt*, non ambo sed mulier et
40 pecus. *Rei sunt reatu culpe*. Vsque *tali flagitio*. Et nota quod hic flagitium commissum esse dicitur non quod ibi esset flagitium, sed quod esse solet. Simile C.xxxiiii. q.i. In lectum¹⁸, C.xxxv. q.iii. § Sed idem¹⁹, C.xxii. q.iii. Iurauit²⁰, C.i. q.v. c.ult.²¹, d.lvi. Quia simpliciter²², de con. d.ii. Et dixit²³,
45 contra. Solutio. Hic facti enormitas suadet delectionem actorum ne reliqui exempli pernicie corrumpantur, ibi enim facta transgressio et transgressionis pena propalatur ut transgressionis ultio fieret ceteris interdictio delinquendi.

6. *Illa cauenda usque si per furorem*, subaudi ad quem sua culpa eum non perduxit ut infra e. q. § Sed hoc²⁴. Vsque *mala dixerat*. Et nota quod malum duobus modis dicitur, pro culpa et pena ut ibi: non est malum in ciuitate
50 quod non faciat Dominus, idest non est pena cuius Deus non sit auctor: 'ego Dominus creans bonum et malum'²⁵; unde egritudinem, famem et huiusmodi non debemus credere esse mala, idest peccata, sed penalitates ut de con. d.v. Ad eius²⁶, in fine c.

8. *Si concupiscentia uel pro idest inobedientia*. Concupiscentia autem
55 inobedientia dicitur quia propter inobedientiam primi hominis est nobis innata. Vsque *si absque culpa*. Subaudi omni et hoc cum pollutio ex infirmitate procedit. Si uero ex crapula, uenialis est culpa. Si uero ex turpi precedenti

37 boues] ut *add.* **Lp** pecora campi] p.c. **Lr Lp** 38 *accesserit*] *accessit ad omne pecus*
Ba ei se *om.* **Lr Lp** 39 de omnibus] omnium **R** sed - 40 sunt *om.* **R** 40 *Rei*]
Rea Ba^{Pc}] enim *add.* **Lp** sunt] non *add.* **Ba** culpe] sed tantum mulier. Et (Et *add.* **Ba**)
communiter tamen sunt (rei *om.* **Ba**) reatu pene *add.* **Ba A La R P** 42 Simile] arg. *add.* **A**
] est infra *add.* **R** C.xxii - 43 Iurauit *om.* **Lp** iii.] iiii. **A** 43 C.i] C. xvii **Lp** de -
44 contra *om.* **A** 44 delectionem] de electione **Lp P** 45 enim *om.* **Ba**] uero **A La R P**
et *om.* **Ba La R P** 47 subaudi *om.* **Ba** 48 perduxit] predixit **Lr**] deduxit **Ba La R P**
mala] malum **A** *dixerat*] *dixerit* **A F** 49 dicitur] in diuina pagina solet accipi, scilicet
Ba A La R P et] pro *add.* **A** in - 50 pena *om.* **Lp** (*omoio.*) 50 auctor] et alibi
add. **Ba A La P** 51 ego] sum *add.* **Ba** Dominus] Deus **Ba A La P** 52 esse *om.*
A ut] supra *add.* **A** ut - 53 in fine c. *om.* **Ba** 53 de con. *om.* **A** 54 *Si*] *Sicut*
R uel pro *om.* **R** *inobedientia* - autem *om.* **R** 55 dicitur] appellatur **Ba A La R P**
56 hoc cum] hic **P** hoc - pollutio] hec est culpa que **Ba** 57 crapula] culpa **Lr Lp^{ac}**
est] ibi *add.* **Ba A La P**] inde *add.* **R**

¹⁶Cf. Ps. 9,8¹⁷Cf. Lv 20,16¹⁸C.34 q.1 c.6¹⁹C.35 q.2,3 c.20 §1²⁰C.22 q.4 c.4²¹C.1 q.5 c.3²²D.56 c.14²³De cons. D.2 c.26; cf. SL C.15 q. 1 c.4²⁴C.15 q.1 p.c.12²⁵Cf. Is.45,7²⁶De cons. D.5 c.4

cogitatione, est culpa mortalis, ut supra d.vi. Testamentum²⁷.

9. *Inebriauerint* usque *non tantum quantum ille incestus* etc. quasi punitus
 60 fuit pro incestu Loth²⁸, non tamen tantum quantum si sane mentis esset
 cum hoc fecisset. Sed hec expositio stare non potest, nam si ideo minus pro
 incestu puniretur quia ebrius hoc commisit, ergo malitia patrocineretur reo,
 quod est inconueniens, ut in Extra. c. Ad presentiam nostram²⁹. Vel sic:
non tantum quantum ille etc., idest punitus Loth fuit, non tamen pro incestu
 65 quem nescienter commisit ebrius, sed pro ebrietate per quam ad incestum
 deuenit. Nam pena ipsius cause, scilicet ebrietatis, ex qua incestus prouenit,
 est aggravata propterea quod incestus ex ea est consecutus, sicut nocturna
 pollutio non imputatur polluto, nisi cum ex inhonesta causa prouenit ad hoc,
 ut supra d.vi. Testamentum³⁰. Et secundum hoc non peccauit committendo
 70 incestum quia nullum est peccatum mortale nisi sit uoluntarium.

13. *Si quis non iratus*. Si enim ira motus hoc faceret, esset ei imputandum,
 ut supra d. l. Studeat³¹ et in Extra. c. Sicut dignum³². Quid autem si dum
 ego cooperirem domum uel huiusmodi facerem et preter uoluntatem meam
 lapis cecidit et hominem interfecit, numquid generabit in promotione michi
 75 impedimentum? Et quidem credimus quod si rei licite dabam operam et
 omnimodam diligentiam adhibui, quod michi non debeat imputari. Absit
 enim, dicit Augustinus, ut ea que propter bonum et licitum facimus, si
 aliquod malum preter nostram uoluntatem eueniat quod nobis debeat
 imputari, ut infra C.xxiii. q.v. De occidendis³³. Si uero rei illicite dabam
 80 operam et diligentiam debitam non adhibui, est quod michi debeat imputari,
 ut supra d.l. Quantum dixit, Sepe contingit, Si duo³⁴. Vsque *repellitur lege*,

58 est] ibi *add.* **Ba A La P** 59 *Inebriauerint*] *Inebriauerunt* **A** *tantum*] *tamen* **F** *ille*
 - 60 quantum *om.* **Lp** (*omoio.*) etc. *om.* **A** 60 fuit] fuerit **Lr** non *om.* **A** tamen
om. **Ba A R** 61 cum] si **Ba** 62 commisit] amisit **Lr** reo] ei **Ba A La R P**
 64 tamen] tantum **A** 66 deuenit] uenitur **Lp** 67 propterea] per hoc **Lp**] propter
 hoc **A** 69 Et *om.* **Ba** peccauit] peccant **Lp**] est peccatum **Ba** 72 Quid autem *om.*
Ba^{Pc} si] autem *add.* **Ba^{Pc}** dum] tunc **R** 73 ego *om.* **Ba A R P** cooperirem]
 operirem **Lr Lp** uel] aliquid *add.* **A** et *om.* **Ba^{Pc} La P** 74 generabit] generaliter **Lp**
 75 si] de *add.* **Lr** licite] illicite **Lp** 77 dicit Augustinus *om.* **Ba** ut] quod **Lr Lp**
 et] ac **A** 78 nostram *om.* **Lp** 79 illicite] licite **A** 80 debitam] indebitam **Lp**
 est] ut *praem.* **Lr Lp**

²⁷D.6 c.1; cf. SL C.15 q. 1 c.8 v. *absque culpa* ²⁸Cf. Gn 19,30-38 ²⁹1 Comp. 2.20.3 (=X
 2.28.3), JL 13865 ³⁰D.6 c.1; cf. SL C.15 q. 1 c. 9 v. *Inebriauerunt, set quantum ebrietas* (in fine)

³¹D.50 c.39; cf. SL C.15 q.1 c.13 v. *Si quis non iratus* ³²1 Comp. 5.10.7 (=X 5.12.6), JL 12180

³³C.23 q.5 c.8 ³⁴D.50 c.48, 50, 51

canonum a consecratione. Non enim de cetero poterant inter sacras uirgines
consecrari que etiam feritate barbarica uirginitatis liliu amiserunt, ut infra
C.xxxii. q.v. Ille autem³⁵. Vsque *in gratia autem quasi uirgo accipitur*. Et nota
85 quod istud 'quasi' non est dubitatu uel similitudinarium, sed potius est
ueritatis expressiuum, ut illud: 'quasi unigeniti a Patre'³⁶. Vnde secundum
istorum sententiam uirgines uiolenter oppresse habebunt coronam auream
et sequuntur agnum quocumque ierit³⁷. Virgines enim sunt apud Deum
ut hic dicitur. Nam cum uirginitas mentis uirtus sit, a uiolento stupratore
90 auferri non potest. Corpori enim uis infertur, non animo. Vnde et Lucia fertur
dixisse Pascasio: 'si me inuitam feceris uiolari, castitas duplicabitur michi ad
coronam', ut infra C.xxxii. q.v. § i.³⁸

<Q. III>

§ *Tertio queritur.*

5. *Neminis preterquam de crimine maiestatis.* In hoc enim crimine propter
enormitatem facinoris hec et alia sunt concessa specialia. Admittitur enim
15 socius inite factionis, ut supra C.vi. q.i. § Verum³⁹. Idem uidetur in crimine
simonie esse dicendum, ut supra d.lxxviii. Si quis pecunia⁴⁰. Quos enim par
facinus coinquinat et equat utrosque similis pena comitatur, ut supra e. q.
Sane⁴¹.

<Q. IIII>

§ *Quod uero die dominico.*

82 poterant] poterunt A 83 etiam feritate] in oppressione R feritate] oppresse
add. Ba^{Pc} 84 Ille autem om. Lr Lp accipitur] recipitur A 86 secundum om.
Lr Lp 87 habebunt] habebant Ba coronam] coronulam La P 88 sequuntur]
sequuntur A ierit] ieret R P 89 uirginitas] illa add. P 92 § i. om. Lr Lp
<Q. III>
4 sunt om. R enim] hic add. A La R P 6 simonie] simoniace prauitatis Ba
A La R P lxxviii.] lxxviii. A 7 et om. Lp supra] infra Lr Lp
<Q. IIII>
2 uero] nec Lr

³⁵C.32 q.5 c.14³⁶Io 1,14³⁷Ap 14,4³⁸C.32 q.5 a.c.1³⁹C.6 q.1 p.c.21⁴⁰D.79 c.9⁴¹C.15 q.3 c.4

2. *Placita secularia.* Ecclesiastica ergo negotia in feriis tractare non uidetur esse illicitum nec sanctorum canonum constitutionibus inimicum. Sed
 5 secularia negotia dicuntur et hominum et rerum secularium que ecclesiastica esse possunt, ut de prediis et iumentis ecclesie et huiusmodi. Quibus tamen omnibus in festiuitatibus est supersedendum. Et forte hoc potuit causam dedisse edicto quia in huiusmodi negotiis solent hinc inde iuramenta
 10 est iuratio⁴² quam in festis prestari, nisi in casibus, lege canonum inhibetur, ut infra C.xxii. q.v. Decreuit⁴³, nisi per contrariam consuetudinem dicatur hiis c. esse derogatum.

<Q. V>

§ *Purgationem uero etc.*

1. *De crimine usque quales sacri canones sanciuntur,* scilicet qui eiusdem ordinis sunt uel esse possunt, ut supra C.ii. q.vii. Testes absque⁴⁴ et
 5 c. Sacerdotes Domini⁴⁵. Vsque *accito certo numero*, trium scilicet; nam criminalis causa diaconi non potest a paucioribus uentilari, ut infra C.e. q.vii. Felix⁴⁶.

2. *Presbiter.* Casus huius c. talis esse uidetur: presbiter quidam occulte confessus fuerat crimen occultum episcopo, propter quod episcopus
 10 trahebat eum ad causam et uolebat quod confiteretur in iudicio quod ei fuerat occulte confessus. Sacerdos autem infitiabatur et innocentiam suam uolebat sacramento purgare et ob hoc consuluit summum pontificem qui dicit episcopum non posse condemnare presbiterum nisi confessum in iudicio uel sponte conuictum. Vsque *publice*. Hoc ideo dicit quia occulte ei

4 illicitum] licitum Lr Lp R 5 et] secularium *add.* A La R et hominum
om. Ba P hominum] bonorum R que] et *add.* A 7 omnibus
om. P 8 edicto] /// Lr 9 Apostolus *om.* R 10 iuratio]
 iuramentum Ba A La P in *om.* Lp festis] feriis Lp A La P

<Q. V>

3 *quales*] *equales* Lr Lp 4 sunt] sint A uel *om.* Lp 5 Vsque *om.* R *accito*] *cuncto add.* Ba La] *tecum add.* A R P *numero*] *episcoporum add.* Ba La R P 9 occultum
om. R 10 trahebat] traxit A quod¹] ut Ba A La P 13 confessum] conuictum A
 14 conuictum] confessum A ei *om.* A

⁴²Hb 6,16⁴³C.22 q.5 c.17⁴⁴C.2 q.7 c.39⁴⁵C.2 q.7 c.51⁴⁶C.15 q.7 c.4

15 fuerat confessus. Sed opponitur: presbiter iste qui episcopo crimen occulte
 fuerat confessus, aut ut Deo aut ut socio ei confessus est. Si ut Deo,
 ergo deponi debuit episcopus cum eum detexit, ut infra de pen. d.vi.
 Sacerdos ante omnia⁴⁷; si autem ut socio, ergo proditor fuit criminis, non
 correptor ut supra C.ii. q.i. Si peccauerit⁴⁸. Ad hoc dici potest quod licet
 20 episcopo ut Deo crimen confessus fuerit sacerdos, non tamen deponi debuit
 episcopus cum hoc summo pontifici indicauit. Factum enim retulit, non
 personam confitentis expressit uel persona tacita eum consuluit qualiter in
 hoc ambiguo debet procedere, quod sepe et sepe contingit. Vsque *non potest*
per aliquam penitentiam etc. Hic opponitur: si occultum erit crimen huius
 25 presbiteri, sicut positum est et series littere uelle uidetur, ergo poterit retento
 ordine de crimine penitere, ut supra d.l. De hiis⁴⁹. Sed hoc intelligitur de illis
 criminibus de quibus non potest quis penitere retento ordine, ut de crimine
 simonie, ut supra C.i. q.i. Quisquis⁵⁰, Si quis neque sanctis⁵¹ et C.e. q.vii.
 Requiritis⁵². Vel dicas quod de iure communi et stricto de occulto etiam
 30 crimine non potest quis penitere nisi abrenuntiet, ut hic. De misericordia
 uero aliter conceditur, ut supra d. l. De hiis⁵³. Vsque *legitime*, scilicet ut iudici,
 licet esset ei notum crimen ut Deo, in Extra. c. Si sacerdos⁵⁴. Item hic queritur
 de episcopo qui solus nouit crimen presbiteri et sinistra fama crebrescit, quid
 sit ei potius faciendum, cum sacerdotem ad purgationem non audeat cogere
 35 quem scit falsum iuraturum. Tunc enim uinceret homicidam ut C.xxii. q.v.
 Ille qui⁵⁵. Item si suspectus remanet et non cogitur se purgare, plebs deuota
 scandalizabitur, ut supra C.ii. q.iii. Si mala⁵⁶ et facilitas uenie in centium

15 Sed - 16 confessus *om.* **Lr Lp** (*omoio.*) iste *om.* **R** episcopo crimen *om.* **Ba** occulte
om. **R** 16 fuerat] est **Ba R P** ei *praem.* **La** aut] uel **Ba La P** ut² *om.* **R** Si
 ut] Sicut **Lr** 17 ergo] igitur **Ba** cum] qui **Ba** 20 fuerit] esset **Ba A La R P**
 tamen] enim **P** 21 enim] rei *add.* **Ba**] ei *add.* **A R P** 22 qualiter] eum *add.* **Lp** in]
 cum **Lr** 23 debet] deberet **A** et sepe *om.* **Ba R** 24 etc.] Item *add.* **A** erit]
 erat **A** huius *om.* **Lp** 25 poterit] poterat **A** retento - 27 retento *om.* **Lr** (*omoio.*)
 26 ut supra - 27 ordine ut *om.* **Lp** (*omoio.*) 27 ut] Vsque **Lr** 28 q. i - C.e. *om.* **Lr Lp**
 Quisquis *om.* **A** Si quis *om.* **La** 29 Vel - 31 hiis *om.* **R** 32 Deo] ut *add.* **A** in
 Extra. c. Si sacerdos *om.* **Ba R P** Item *om.* **A** 33 crebrescit] crebescit **A** 34 cum]
 cui **Lr** 35 falsum] casu **Lr Lp**^{ac} uinceret] esse *add.* **Lr Lp** homicidam] homicida
Lr Lp ut] infra *add.* **A** 36 et non] nec **A** 37 q.iiii] q. v. **P** Si - 38 q. iii. *om.*
R (*omoio.*) uenie] uel *add.* **Lr L**^{ac} in centium] centium **Lr**

⁴⁷De poen. D.6 c.2⁴⁸C.2 q.1 c.19⁴⁹D.50 c.36⁵⁰C.1 q.1 c.5⁵¹C.1 q.1 c.115⁵²C.15 q.7 c.5⁵³D.50 c.36⁵⁴1 Comp. 1.23.6 (=X 1.31.2), JL 14030⁵⁵C.22 q.5 c.5⁵⁶C.2 q.5 c.18

ei tribuetur delinquendi, ut infra C.xxiii. q.iiii. Est iniusta⁵⁷. Ad hoc dicunt
 quidam quod non debet eum episcopus ad purgationem cogere, sed potius
 40 admonendus populus ne talia de presbitero credat dicetque eis: 'absit ut
 aliquid sinistrum suspicemur de hiis qui corpus Christi sacro conficiunt
 ore', ut supra C.xi. q.iii. Absit⁵⁸ et 'quis sanctum dubitet quem apex tante
 dignitatis attollit', ut supra d.xl. c.i.⁵⁹ Alii dicunt quod debet eum per
 45 baptismum, per fidem resurrectionis, adiurare ut sicut se habet rei ueritas
 manifestet, ut C.xxxv. q.iii. Si duo uiri⁶⁰.

<Q. VI>

§ Quod uero.

1. Si a sacerdotibus usque quoquo modo per metum. Hinc uidetur posse colligi
 quod non est imputandum alicui quod quolibet genere metus fit, ut C.i.
 5 q.vi. c.i.⁶¹ Quod tamen legibus uidetur esse contrarium, que distinguunt
 inter metum qui in constantem et metum qui in meticulosum potuit cadere,
 ut Cod. lib.ii. de transactionibus, Interpositas⁶². Sed ut ueridice leges et
 ueri fuerint canones, sic distingue, ut non dicas quoquo modo per metum,
 quasi siue per talem et talem metum sed sic, quoquo modo coactionis,
 10 scilicet per metum et fraudem aut per uim. Metum uero non iactationibus
 tantum uel contestatione sed atrocitate facti probari conuenit, ut Cod. lib.ii.,
 de hiis que ui metusue causa gesta sunt, l. Metum⁶³. Hiis modis enim
 coactio inferri solet. Et habes hinc quod ea que per coactionem fiunt nulli

38 ei om. A tribuetur] tribuet Ba] tribuit A] tribueret La P infra] supra Lr
 Lp Ba 39 eum om. Ba 40 admonendus] est add. Ba A La P 41 Christi]
 Domini Ba A La R P 42 ore] ordine Ba^{ac} et] Vsque Lr Lp quem] qui
 Lr apex] apicem Lr 43 debet] debent Ba eum om. Ba 44 resurrectionis]
 future add. A La ut] infra add. A 45 iii.] vi. Lr Lp uiri om. Lp

<Q. VI>

4 est om. Lr Lp ut] supra add. A 5 que] qui A 6 qui²] quod Lr Lp 8 fuerint]
 sint Ba A La R P ut - 9 talem metum om. Lr Lp quoquo] quodam Lr Lp 10 et]
 aut Ba A P et - uero om. R uero] enim Ba] autem A La P non om. Lr
 Lp Ba^{ac}] in R in] add. Ba iactationibus] transactionibus P 11 tantum om. Ba
 12 causa gesta] congesta Lp l.] alie Lr Lp Hiis modis enim] habens motionis Lr Lp
 13 coactio] accusatio Lr Lp inferri] fieri Ba fiunt] fuerit R

⁵⁷C.23 q.4 c.33 ⁵⁸C.11 q.3 c.14 ⁵⁹D.40 c.1 ⁶⁰C.35 q.3 c.4; cf. SL C.15 q.5 c.2 v.
 comprobante (quasi in fine) ⁶¹C.1 q.6 c.1 ⁶²Cod. 2.4.13 ⁶³Cod. 2.19.9

15 faciunt preiudicium, C.ii. q.i. Imprimis⁶⁴, C.xi. q.iii. Iniustum⁶⁵, C.xxxi. q.ii. Lotharius⁶⁶, C.xxxiii. q.v. Notificasti⁶⁷, C.xi. q.i. Christianus semper⁶⁸, d.l. Presbiteri⁶⁹; C.xv. q.i. Merito queritur⁷⁰, de con. d.iiii. Eos quos⁷¹, C.xxii. q.iiii. Inter cetera⁷², C.i. q.i. Constat multos⁷³, C.xxxii. q.v. Ille autem famule⁷⁴, d.xxi. Nunc⁷⁵.

20 2. *Auctoritatem* usque *absoluimus*. Multipliciter potest hic lector moueri qui non uult littere superficiem tangere sed medullam et subtili inquisitione inquirere, non sicco uestigio pertransire. Et primo sic opponitur: iuramentum istorum aut fuit licitum aut illicitum. Si illicitum, eis non erat necessarium absolutionis remedium cum ipso iure non tenetur, ut C.xxii. q.iiii., per omnia capitula⁷⁶. Si autem fuit licitum, ergo erat adimplendum,
25 licet coacti hoc iuramentum prestitissent, ut infra C.xxii. q.iiii. Inter cetera⁷⁷ et in Extra. c. Sicut Romana⁷⁸. Nec eos posset ab obseruantia iuramenti apostolicus absoluere, cum de iure naturali uideatur pendere iuramentum, sicut nec uotum frangere in quo dispensatio non potest admitti, ut infra C.xxv. q.i. Sunt qui⁷⁹. Et quidem licet difficilis inueniatur obiectio, dupliciter
30 tamen possumus mota placare. Possumus enim dicere quod iuramentum illud fuit illicitum et ipso iure non tenuit, quod ex eo colligitur quod hic subditur 'solue colligationes impietatis'⁸⁰, quia forte pro rebus ecclesie dandis est prestitum. Vnde in fine c. dicitur *quecumque res ecclesiastice* etc. Vnde sic expone quod huic sententiae obuiare uidetur: *absoluimus*, idest
35 absolutos uos ostendimus esse. Et hec expositio confirmatur per illud c. quod est infra, C.xxiiii. q.i. Audiuius⁸¹. Vel si uis dicere quod iuramentum

14 preiudicium] ut arg. *add.* A 15 Christianus] Christianis A 16 Presbiteri] qui *add.* Ba A La R P C.xv.] contra *praem.* Ba A La R P 18 famule *om.* Lp Nunc] autem *add.* Ba A La R P] contra *add.* Lp 20 uult *om.* Lr Lp^{ac} et *om.* Lr Lp inquisitione] dicta *add.* Ba A La P 21 inquirere] perquirere Ba A La R P non] nec A non sicco] sito Lr Lp 23 remedium *om.* Lr Lp R] de quo hic dicitur *add.* Ba A La P tenetur] tenentur Ba] teneret A La ut] infra *add.* A ut C.xxii. - 25 prestitissent *om.* Lr Lp (*omoio.*) 26 eos] tamen Lp] tunc *add.* Ba A La R P ab *om.* Lr Lp 27 apostolicus] amplius Lr Lp iuramentum] sacramentum P 28 non] nec A 29 Et quidem] et quo uidere Ba^{ac} *om.* Ba^{pc} quidem] quid Lr inueniatur] uideatur Ba A R P 31 et *om.* Lr Lp 32 solue] dissolue Ba A La R P 33 dandis] dampnum Lr Lp 35 uos] nos Lr Lp

⁶⁴C.2 q.1 c.7 ⁶⁵C.11 q.3 c.89 ⁶⁶C.31 q.2 c.4 ⁶⁷C.33 q.5 c.2 ⁶⁸C.11 q.1 c.12
⁶⁹D.50 c.32 ⁷⁰C.15 q.1 c.1 ⁷¹De cons. D.4 c.118 ⁷²C.22 q.4 c.22 ⁷³C.1 q.1 c.111
⁷⁴C.33 q.5 c.14 ⁷⁵D.21 c.7 ⁷⁶C.22 q.4 ⁷⁷C.22 q.4 c.22 ⁷⁸1 Comp. 2.17.4 (=X
2.24.8, Si uero), JL 12293 ⁷⁹C.25 q.1 c.6 ⁸⁰Is 58,6 ⁸¹C.24 q.1 c.4

fuerit licitum, dices quod specialiter illos ab obseruantia huius sacramenti absoluit. Quod ex eo colligitur quod hic continetur 'te' et 'qui tunc temporis', quasi non alios absoluimus. Vnde cum personale beneficium personam non transgreditur, ut in Inst. lib.i. tit. de iure naturali, gentium et ciuili, § Senatus⁸²; ergo si quis licet coactus licitum iurauerit, tenetur adimplere, ut infra C.xxii. q.iiii. Inter cetera⁸³, nisi specialiter a summo pontifice remittatur, ut in Extra. c. Sicut Romana⁸⁴. Vtrum autem a licito uoto uel iuramento apostolicus possit quemquam absoluere temerarium uidetur decidere uel esse, quoniam istorum obseruantia de fonte iuris naturalis originem trahit ubi dicitur 'uouete et reddite et redde Domino iuramenta tua'⁸⁵. Vnde apostolicus uidetur uelle quod hic possit, ut in Extra. c. Sicut Romana⁸⁶.

3. *Alius item usque deposuit*, idest deponentibus ipsum regem consensit uel subditos ab eius fidelitate absoluit, quod per consequentiam fuit eum deponere⁸⁷. Vnde hinc uolunt quidam colligere quod imperator potestatem gladii ab apostolico recipiat. Non enim uidetur posse auferre ei gladium si non dedisset, ut C.xxxii. q.v. Preceptum⁸⁸, C.i. q.iiii. Quoniam presulatus⁸⁹, d.xxii. Omnes siue⁹⁰. Quidam tamen hoc non asserunt sed potius infirmant dicentes ante fuisse principes qui habebant potestatem gladii a Domino Deo a quo est omnis potestas quam apostolici Romane ecclesie possiderent⁹¹. Duo enim sunt diuisi gladii per quos due diuise potestates figurantur, quarum nulla ex altera procedit. A populo ergo Romano principi potestas imperii tribuitur, sed in unctione ab apostolico confirmatur.

37 licitum] illicitum Lp illos] istos Ba A La R P ab om. Lr Lp 38 te et] tenet Lr Lp qui] quod Lr 39 alios om. Lr Lp personale] sit add. Ba^{pc} 41 ergo - 43 Romana om. P licet om. Ba tenetur] non praem. Lr Lp 42 cetera - a om. R specialiter] ei add. Ba] eis add. A 43 remittatur] remittantur Lr Lp ut] infra add. A autem om. P 45 decidere uel esse] esse decidere Ba A La R P 46 ubi] in quo Ba A R et reddite om. A reddite] Domino Deo uestro add. P et redde om. Ba A 47 tua om. Ba Vnde] Tamen Ba A La P] Tunc R 49 deposuit] deponit Lr Lp 50 eum om. Lr Lp 52 gladii] cladis Lr recipiat] percipiat A R P si] ei add. Ba A La R P 53 ut] arg. add. A 54 hoc om. Ba non om. P infirmant] insinuant Lp] inficiantur Ba A La R P 56 quam] antequam P 57 quos] quod Lr Lp 58 procedit] pendet Ba A La R P A populo - 59 confirmatur om. La potestas] potestates Lr Lp 59 in unctione] promotio Lr Lp

⁸²Inst. 1.2.5 ⁸³C.22 q.4 c.22 ⁸⁴1 Comp. 2.17.4 (=X 2.24.8, Si uero), JL 12293 ⁸⁵Ps 75,12

⁸⁶1 Comp. 2.17.4 (=X 2.24.8, Si uero), JL 12293 ⁸⁷Cf. SL C.15 q.6 c.3 v. *deposuit* (in fine)

⁸⁸C.32 q.5 c.21 ⁸⁹C.1 q.4 c.5 ⁹⁰D.22 c.1 ⁹¹Cf. Juncker, 'Die Summa', 489-490

60 5. *Iuratos* usque *prohibeto*. Hic queritur a quibus fuerunt isti prohibiti
ne excommunicatis obedirent aut a licitis uel illicitis. In illicitis non erat
necessarium ut prohiberentur dominis excommunicatis obedire, cum nec
etiam ipsis catholicis tenentur in hiis que contra Deum sunt obedire, ut supra
C.xi. q.iii. Non semper⁹². Item in licitis non erant prohibendi excommunicatis
65 dominis obedire, cum idem Gregorius seruientes et famulos permittat
excommunicatis dominis obedire, supra C.xi. q.iii. Quoniam⁹³ et Ambrosius
commendat milites qui Iuliano apostate et excommunicato in licitis
obediebant, supra C.xi. q.iii. Iulianus⁹⁴. Et dicimus quod in hiis que contra
Deum sunt, non tenebantur excommunicatis dominis obedire nec prohibuit
70 ut in talibus non obedirent. Prohibuit ergo in licitis etiam excommunicatis
dominis obedirent. Et agitur hic de illis uasallis qui non sunt de familia
domini, qui ratione familie tenentur dominis obedire, ut in predicto c. xi.
Cause⁹⁵. Hec autem consideratio causam dedit edicto ut excommunicati
rubore uerecundie et humanitatis amputato solatio compellerentur ad
75 rectitudinem festinare. Item queritur an excommunicatus possit conueniri
ab aliquo et in iudicium trahi. Quod uidetur. Nam alias factus esset
fauorabilis et multo priuilegio gauderet, quod esset inconueniens. Malitia
enim non debet patrocinari alicui. Item queritur an excommunicatus quis
creditoribus satisfacere compellatur et an excommunicatus matrimonium
80 possit contrahere. Que quidem quoniam in canonibus non inuenimus
expressa, nolimus decidere et precipitare sententiam ut exercitandi materia
legentibus relinquatur. Cum uero dominus ab excommunicatione absoluitur
et subditus de noxa incipit teneri. Re enim in pristinum statum restituta et
pristina iura restituta esse iudicantur.

60 a quibus] an **Ba** 61 excommunicatis] dominis *add.* **Lp Ba A La R** aut - 63 obedire
om. **Lr Lp^{ac}** (*omoio.*) 63 ipsis] eis **Ba A La P om. R** tenentur] tenerentur **A** 64 in
licitis] illicitis **Lr Lp** erant] sunt **Ba** 65 et *om.* **Lr Lp** 66 supra] ut *praem.* **A**
xi.] xii. **Lr Lp** 67-68 in licitis obediebant] illicitis obediunt **Lr**] illicite obedierunt **Lp**
68 supra] ut **A** 70 ergo] ne *add.* **Ba A La P**] ut *add.* **R** in licitis] illicitis **Lr Lp R**
etiam *om.* **R** 72 familie] non *add.* **Ba** 73 autem] enim **Ba** excommunicati]
excommunicatis **Lr Lp** 74 rubore] rigore **Lr Lp** 76 iudicium] causam **A** factus
om. **Lr Lp** 77 Malitia] ff. de doli excep. (Dig. 44.4) // *add.* **RP^c** (*fol. 94rb in marginesinistro*)
78 quis] aliquis **A** 80 quidem] quidam **Lp** quoniam *om.* **Lp** 81 expressa]
tamen scilicet C.iii. q.i. c.i., inuenies de fine q.vii *add.* **Ba** 82 relinquatur] tamen scilicet
(scilicet] in **A**; *om.* **P**) C.iii. q.i. c.i., de his inuenies q.vii (q.vii. *om.* **A**) *add.* **A P** Cum - 84
iudicantur *om.* **La P** uero] non **Lr Lp** 83 subditus] subiectus **A** noxa] nouo **A**
incipit] ei *add.* **A** 84 iudicantur] uidentur **A**

⁹²C.11 q.3 c.92
v. *Iuratos*

⁹³C.11 q.3 c.103

⁹⁴C.11 q.3 c.94

⁹⁵C.11 q.3 c.103; cf. SL C.15 q. 6 c. 5

<Q. VII>

§ *Absque sacerdotali*

1. *Sexta actione usque restitutum esse, quasi dicimus. Vsque deiciendum, idest degradandum. Suspendere autem clericos solus episcopus potest*⁹⁶, ut
5 supra C.ii. q.v. Presbiter⁹⁷. Vsque *accusati fuerint, de hoc scilicet quod domini non impetrata licentia in ius uocauerunt, quo casu propter ingratitude reuocantur in seruitutem, ut C.xii. q.ii. Episcopus*⁹⁸.
2. *Si quid ergo usque presentibus ecclesie tue senioribus. Hinc uolunt quidam colligere episcopum cum suis clericis posse deponere sacerdotem, quod
10 uidetur esse indecens et sanctorum ammonitione constitutionibus contraire. Dicamus ergo quod per seniores suffraganei episcopi huius archiepiscopi intelliguntur, cum quibus poterat Panormitanus archiepiscopus sacerdotem deponere. Vel cum senioribus sue ecclesie potest sacerdotem iudicare episcopus in causa pecuniaria, non de crimine quod depositionem inducit.
15 Vel iudicare, idest suspendere, quod etiam sine episcopis facere potest episcopus.*
3. *Si quis usque a sex. Hic queritur, cum sine ceteris episcopis possit presbiterum ordinare, quare sine episcoporum presentia non potest eum deponere. Diuersitatis autem hec est ratio, quia in promotione non
20 presumitur eum promouentem iniuste uelle degrauare quem promouet. Eos namque promouere consueuimus quos amamus. In depositione uero contraria presumptio locum habet et ideo ei quodammodo episcoporum societas adiungitur ne ipse possit iniuste deponere quem habet exosum. Vel ideo quia ordinatio clericorum in anno sepius celebratur, depositio*

<Q. VII>

2 sacerdotali] *sinodali* Ba^{Pc} R F 4 ut - 00 Cham (C.24 q.3 p.c. 11) om. La (fol.26vb ultima linea - fol. 28ra prima linea) 5 v.] iiii. Lr Lp 7 ut] supra add. A Episcopus] qui add. Ba A R P 9 posse om. A 10 sanctorum] canonum add. Lp Ba A R P ammonitione om. Ba A R P] et add. Lp 13 ecclesie] sue add. Lr 14 de] in Ba A R P depositionem] impositionem Lr Lp inducit] inducat A 15 iudicare om. F 17 a sex] affec Lp possit] episcopus add. Ba A R P 19 hec est] potest esse huiusmodi Ba A R P 19-20 non presumitur eum promouentem] pro promouente Lr] per promouentem Lp 20 degrauare] grauare Ba A R P 22 ei om. Ba quodammodo om. Ba A R P episcoporum] coepiscoporum Lp^{Pc} Ba R

⁹⁶La deficit usque ad C.24 q.3 p.c..11 v. *derisorem*⁹⁷C.2 q.5 c.13⁹⁸C.12 q.2 c.34

25 uero rarissime. Vnde si oporteret episcopos clericorum promotionibus
interesse, nasceretur sepe eorum ordini de uocatione huiusmodi difficultas
aut pontificali dignitati dum consultum episcoporum sustineret innumerosa
necessitas. Vel ideo quia maior in depositione quam in promotione debet
sollemnitas adhiberi. Facilius est enim consecrare quam consecratum
30 deponere. Multa enim impediunt promouendos que non deiciunt iam
promotos, ut supra C.vii. q.i. Quia frater⁹⁹ et d.xxxix. c.i.¹⁰⁰ et C.xxxv. q.ix.
Veniam¹⁰¹ et facilius inuenitur quod a pluribus senioribus queritur, ut supra
d.xxi. De quibus¹⁰².

5. *Si autem* usque *discutiant*. Hinc collige quod ubi aliquorum consensus
35 requiritur, non sufficit eis presentibus negotium diffinire uel discutere, C.xii.
q.ii. Sine exceptione¹⁰³, d.lxiii. Obeuntibus¹⁰⁴, d.l. Studeat sanctitas¹⁰⁵.

<Q. VIII>

§ *De ultima*.

1. *Quid admiserit de corporali peccato*, idest fornicatione ubi corpus polluitur;
nam cetera peccata tantum commaculant animam. Fornicatio uero etiam
5 corpus. Vnde Apostolus: 'omne peccatum extra corpus est'¹⁰⁶, idest extra
corporis pollutionem. Qui autem fornicatur in corpus suum peccat¹⁰⁷
quia et anima et corpus polluitur. Vsque *eius studii*. Hinc collige quod
extrinseca etiam peccantis merita dispensationem circa eum fieri suadent,
d.l. Studeat¹⁰⁸, C.i. q.i. Si qui a simoniacis¹⁰⁹, C.ix. q.ii. Lugdunensis¹¹⁰,

26 de om. A 28 debet] esse add. Ba 29 sollempnitas] uel examinatio add. Ba P
31 Quia frater] Queritur Lr Lp ix.] xi. A 34 Si] Sunt Lr Lp discutiant om. Lr Lp
35 eis om. Ba presentibus negotium] presenti negotio Lr Lp uel] sed Ba A R
P discutere] et tractare add. Ba A R P C.xii.] ut arg. praem. A 36 Obeuntibus]
Abeuntibus Lr P] di. lxxiii. add. Ba] Sane add. Ba P sanctitas om. Ba] tua add. A R P

<Q. VIII>

2 *De ultima* om. Ba 3 *Quid*] *Qui* F *de-peccato*] *corporale peccatum* A fornicatione]
formationem P 4 cetera] add. per Lr Lp commaculant animam] commaculatur
anima Lr Lp 7 quia om. R polluitur] polluit R studii] utilitatem add. Ba A R P
8 extrinseca] intrinseca Ba etiam] et Lr Lp fieri om. Lp suadent] ut arg. add. A
9 qui] quis Lr Lp

⁹⁹C.7 q.1 c.18 ¹⁰⁰D.39 c.1 ¹⁰¹C.35 q.9 c.5 ¹⁰²D.20 c.3 ¹⁰³C.12 q.2 c.52 ¹⁰⁴D.63
c.35 ¹⁰⁵D.50 c.39 ¹⁰⁶Cf. Mc 7,20-23 ¹⁰⁷1 Cor 6,18 ¹⁰⁸D.50 c.39 ¹⁰⁹C.1 q.1 c.108
¹¹⁰C.9 q.2 c.10

- 10 C.ii. q.i. In primis¹¹¹. Vsque *et hic postea*. Per hoc uidetur quod de illo hic agit qui ante ordinationem peccauit, qui tamen in sacerdotio tolerari non poterit, licet in minoribus ordinibus ualeat ministrare, si occulte fuerit crimen confessus. Quod tamen uidetur primo sequenti c.¹¹² contraire in quo dicitur quod, qui in sacerdotio constitutus crimen commisit, potest tolerari
- 15 in sacerdotio, si occulte peccauit, ut supra d.l. De hiis¹¹³, per quod apparet quod grauius peccat qui antequam quam qui post sacerdotium peccat, quia grauius punitur, cum nullus debeat dubitare sceleratius esse commissum quod est grauius uendicatum, ut infra C.xxiii. q.i. Non afferamus¹¹⁴. Quod tamen uidetur canonibus contraire in quibus dicitur quod fortiter cadit
- 20 homo in peccatum propter duas causas, scilicet propter magnitudinem peccati et propter altitudinem dignitatis, ut supra d.xl. Homo christianus¹¹⁵ et C.xxv. q.i. Nulli¹¹⁶. Ad hoc dici potest quod non plus peccat qui ante quam qui post sacerdotium peccat. Iste enim peccat quia crimen commisit et quia se indignum promoueri permisit. Ille uero et in perpetratione criminis et
- 25 contra dignitatem susceptam peccauit. Vnde cum eos par facinus coinquinat et equet utrosque similis pena debet constringere utrosque et equare. Nec ille uidetur acrius puniri cui non permittitur sacerdotio fungi cum in reliquis ordinibus maneat et nomen presbiteri portet, cum enim honor sine honore concedatur et sine grauamine emolumentum.
- 30 2. *Hii qui altario Dei deseruiunt*. Et nota quod de illis uidetur hic canon loqui qui post ordinationem delinquent. Vsque *quod si iterato*. Hinc collige quod iterata delicta grauius sunt punienda, ut in hiis uideri poterit, C.i. q.ult. Saluberrimum¹¹⁷, C.xxvii. q.i. Quod si¹¹⁸, C.xxv. q. ult. Cum multe¹¹⁹, C.xxxv. q.iii. Extraordinaria¹²⁰.

13 primo] et *add.* Lr Lp 14 qui *om.* R constitutus *om.* Ba 16 antequam] ante Ba A R quam *om.* Lr Lp P quam - post] qui ante A 17 nullus] nemo A 18 afferamus] offeramus Lr Lp 20 scilicet *om.* A 23 Iste] Ille Lp Iste - peccat *om.* P peccat *om.* Ba quia¹] qui Lr Lp et - 24 permisit *om.* Lp 24 uero] si P et in perpetratione] per impetrationem Lr Lp 25 coinquinat] coinquinet A 26 debet constringere] constringit Lr Lp utrosque² *om.* Ba A R P et *om.* Lp equare] equaret Lr] equet Lp 27 acrius] magis R cui] qui R cui non] quam cui Lr Lp 28 portet *om.* Lr Ba enim] ei Ba A P] ergo R honore] onere A 29 concedatur] consendatur Lr Lp 30 *qui altario] et alteri Lr Lp hic om. R 32 poterit] in arg. add. A 33 si] C.xxx. q. iii. Ita (c.1) add. Ba A P multe] multe A*

¹¹¹C.2 q.1 c.7 ¹¹²C.15 q.8 c.2 ¹¹³D.50 c.36 ¹¹⁴C.24 q.1 c.21 ¹¹⁵D.40 c.5 ¹¹⁶C.25 q.1 c.4 ¹¹⁷C.1 q.7 c.21 ¹¹⁸C.27 q.1 c.5 ¹¹⁹C.15 q.8 c.3 ¹²⁰C.35 q.3 c.11

- 35 3. *Cum multe usque quilibet ab episcopo usque ad subdiaconatum et deinceps.* Sic ergo et qui in minoribus ordinibus filios suscipit, in prole puniendus est. Quod uidetur constitutioni canonice obuiare cum clerici in minoribus ordinibus licite possint matrimonium contrahere. Vnde de rigore nimio dicunt quidam hoc esse intelligendum fuisse statutum. Vel potius dicemus
- 40 sic: *quicumque ab episcopo usque ad subdiaconatum.* Subaudi hactenus accepit uxorem. *Et deinceps,* subaudi accipiet, subaudi in hiis tribus gradibus hac pena puniatur que hic supponitur. Vel de omnibus clericis hoc potest intelligi qui de illicito coitu filios susceperunt. Cum enim fornicari nemini liceat, non debet crimen inultum transire. Vsque *sed in seruitutem.* Hoc
- 45 dicunt quidam per contrariam ecclesie consuetudinem et constitutionem esse immutatum, ut supra d.lvi. Dominus noster¹²¹, cum ad terrorem hoc fuerit statutum ut clericos quos amor continentie et Deo placens munditia ad castitatis lilia non inuitant, saltem penalis coercitio a luxuria carnis compesceret et motus libidinis uel temperaret uel refrenaret.
- 50 4. *Si quis presbiter usque nomen presbiteri.* Et nota quod de confitente hoc intelligitur. Secus uero est de contumace, ut infra C.xxiii. q.iiii. Gilisarius¹²². Vel illud speciale est in eo qui summum pontificem lesit. Retentio autem nominis hoc confert presbitero quia omni priuilegio ecclesie gaudebit quo et illi gaudebunt quibus non est administratio interdicta.
- 55 5. *Sciscitantibus usque et idcirco ab eo et usquequo episcoporum iudicio reprobetur.* Hinc uidetur innui quod nullius quantumuis adulterii communitio est uitanda donec ab ecclesia toleratur et a tali presbitero diuina possunt audiri, licet etiam sit notorium eum concubinam habere, quod etiam summus pontifex approbare uidetur in Extra. c. Inter cetera¹²³. Sunt tamen
- 60 quidam qui dicunt quod si notorium est crimen fornicationis in quo presbiter uoluptatur, nullus debet missam eius audire quem scit concubinam indubitanter habere, ut supra d.xxxiii. Nullus¹²⁴. Vsque *ab omni sacerdote.*

40 hactenus - 41 gradibus *om. R* 42 pena] penitentia **Ba** supponitur] /// /// *add.*
R^pc (*fol. 94ob in margine sinistro*) 43 filios *om. Lr Lp* 44 crimen] huiusmodi *add. Ba*
A R P 45 quidam *om. Ba* 47 placens] placet **Lr Lp** 48 luxuria] luxu **Ba A R**
P 49 uel¹ *om. Ba A P* temperaret uel *om. A R* 51 Gilisarius] Guissillarius **Lr**
Lp] Ginlisarius **A** 52 qui] quod **Lr Lp** 53 quia omni] qui Dei **Lr Lp** ecclesie
om. Lp gaudebit] esse *praem. Lr Lp* 54 gaudebunt] gaudent **Ba A P** 55 *et² om.*
Lr Lp *et usquequo*] usque **A** *episcoporum*] coepiscoporum **A** 56 Hinc] Hic **A**
quantumuis] quantumlibet **A** 57 ecclesia toleratur] ea tollat **Lp** 60 quidam *om. Ba*
A R P 61 quem] quam **Lr Lp**

¹²¹D.56 c.8¹²²C.23 q.4 c.30¹²³1 Comp. 3.3.4 (=X-), JL 12254¹²⁴D.32 c.5

Subaudi catholico. Nam ab heretico eucharistia non accipienda est, ut
 infra C.xxiiii. q.i. Si quem¹²⁵. Vsque *a tua communione*. Subaudi publica et
 65 manifesta. Nam a priuata familiaritate criminosi potest quis abstinere cum
 solus etiam crimen cognouit, ut supra C.vi. q.ii. Si tantum¹²⁶.

63 non accipienda *om.* **Lr Lp^{ac}** accipienda] percipienda **R** est] ut (infra *add.* **A**)
 C. xxiiii. q. i. Si quis dederit (c.41). Vel de sacramento baptismi dicunt (dicunt *om.* **R**) quod ab
 omnibus potest accipi in necessitate *add.* **BaP^c A P R^{pc}** (*glossa fol. 94vb in margine b*) 66 etiam
 crimen *om.* **Lr Lp** supra *om.* **A**

¹²⁵C.24 q.1 c.40

¹²⁶C.6 q.2 c.2

<CAVSA XVI>

Abbas quidam.

<Q. I>

§ Quod monachis.

1. *Placuit usque quemquam aduenientium fratrum*, idest monachorum uel fratrum nomine quilibet fidelis intelligitur, ut supra C.xi. q.iii. Ad mensam¹.
- 5 Vnde hinc habes quod quoslibet fideles possunt monachi in monasterio sepelire qui apud eos sepulturam eligerunt, ut infra C.e. q.e. Agapitus², dummodo medietatem eorum que testantur dent ecclesie in qua sacramenta susceperint, ut in Extra. c. Perlatum³.
- 10 5. *Si cupis usque habeto simplicitatem*. Et nota quod simplicitas aliquando nomen est uirtutis, interdum nomen uitii et quidem simplicitas illa que contraria est dolositati uirtus est, de qua hic dicitur. Illa uero que discretionis et astutiae est contraria uitium dicitur, ut supra d. xxxix. Petrus⁴. Vnde hinc habes quod est simplicitas bona et simplicitas mala. Similiter fornicatio bona, fornicatio mala inuenitur, ut infra C.xxxi. q.i. Hac ratione⁵ et C.xxxii. q.iii. Meretrices⁶. Item est fenus bonum et malum, ut d.xlvi. Sicut non suo⁷ et

2 *quidam*] etc. *add. Lp*] *om. P*] Hactenus de statu clericorum egit et ecclesiarum. Sed qui ecclesie status monachorum religiositate decorantur ideo incipit a modo tractatio in his vi causis primis de monachis ostendens quid monachi debeant aliis et quid ab eis aliis debeat. Agit in hac prima parte de districto officio monachorum aperiens qui eorum publica officia celebrare possunt et qui non. Tractat etiam de eorum capellis utrum per eorum institutionem a presbiteris sunt gubernande. Generaliter etiam de prescriptione interserit demonstrans que diocesis uel ecclesie prescribi possunt. Que ecclesiis que monasteriis prescriptio currat. Quod nullus sua auctoritate rem quam putat sibi debitam usurpare ualeat. Et quomodo laici nullam potestatem habeant in ecclesia. Vt autem hec omnia etc. *add. Ba* (cf. *Summa Rufini*, ed. Singer pp. 352-53)

<Q. I>

2 *monachis*] *monachus Lp*] *monachi AF* 4 fratrum] fratris *Ba ARP* 6 eos] sibi *add. AP* eligerunt] elegerunt *A* 7 que] qui *Lr Lp* dent] dant *A* 10 nomen est *om. R* interdum] uero *add. ARP* nomen] est *add. ARP* 12 uitium *om. R* dicitur] est *Lp*] nuncupatur *Ba ARP* ut - Petrus *om. Lp* 13 est *om. Lp* bona] et *add. Lp*] *praem. A* fornicatio] et *Ba ARP* 15 Meretrices] et c. (ac *P*) In eo (C.32 q.4 c.12) *add. AP* est *om. Lp* fenus *om. Lr*

¹C.11 q.3 c.24²C.16 q.1 c.13³1 Comp. 3.24.4 (=X 3.28.2, Relatum), JL 4629⁴D.39 c.1⁵C.31 q.1 c.9⁶C.32 q.4 c.11⁷D.46 c.10

C.xxiiii. q.i. Aduocauit⁸. Item est ira bona et ira mala; bona ut ibi 'irascimini et nolite peccare'⁹, et ibi 'irascitur iustus pro peccatis impiorum'¹⁰, ut supra C. vii. q.i. § Ira¹¹; mala ut ibi: 'ira uiri iustitiam Dei non operatur'¹², ut supra C.xi. q.iii. § Si ergo iniuste¹³. Item est odium bonum et odium malum; 20 bonum ut 'perfecto odio oderam illos'¹⁴; malum ut 'odium habuerunt in me gratis'¹⁵. Item zelus bonus et zelus malus; malus ut ibi: 'zelum Dei habent sed non secundum conscientiam'¹⁶; bonus ut ibi: 'zelus domus tue comedit me'¹⁷. Item est emulatio bona et mala; bona ut ibi: 'emulor enim uos Dei emulatione'¹⁸ et ibi: 'emulamini carismata meliora'¹⁹; mala ut ibi 25 'nolite emulari ut maligneris'²⁰ et alibi 'nolite emulari in malignantibus'²¹. Item est concupiscentia bona et mala; bona ut ibi: 'concupiuit anima mea desiderare iustificationes'²² et alibi 'concupiscit rex decorem tuum'²³; mala ut ibi 'non concupisces uxorem proximi tui'²⁴ et alibi 'caro concupiuit aduersus spiritum'²⁵. Hec autem ideo diximus quia sepe uitia uirtutes se 30 esse mentiuntur, ut supra d.xli. Sepe²⁶. Vsque *que indifferenter omnibus patet*. Subaudi nobis; uel tunc cum omnibus possumus subuenire, nec obuiet quod alibi inuenitur: 'desudet elemosina in manu tua donec inuenias iustum cui des eam'²⁷.

16 est *om.* Lp R et] est Lr ira² *om.* Lp Ba A R P ibi *om.* R 17 ibi] alibi Ba A R P pro *om.* Lp Ba A R P impiorum] palearum Ba A R P ut] et Lr *om.* A supra] infra Lr 18 § Ira] § Irascitur Ba A R P ira] enim *add.* Ba 19 iii.] iiii. Lr Lp odium² *om.* A 20 bonum *om.* Lr ut¹] ibi *add.* Lp Ba A R P illos] etc. Ba ut²] ibi *add.* Ba A R P in *om.* Ba A R P 21 gratis *om.* Lp Item] est *add.* Lp^{pc} Ba A P zelus¹] scelus Lp zelus²] scelus Lp *om.* Ba R malus] bonus Lr Lp A P 22 bonus] malus Lr Lp P A 23 me *om.* R] et alibi 'nolite in malignantibus' etc. *add.* P 24 emulatione] etc. Ba 25 nolite] noli A Ba ut maligneris] in malignantibus Lp R et - malignantibus *om.* Ba emulari - malignantibus] malig. ut emul. R 26 est *om.* Lr Lp et] concupiscentia Lr *add.* Lp 27 iustificationes *om.* Lp] tuas *add.* Ba A P alibi] ibi Ba A P] spiritus concupiscit aduersus carnem et ibi *add.* Lp Ba A R P concupiscit] non concupiscet Lr] concupiuit A P tuum] domus tue Lp 27-28 mala ut ibi] et alibi Lr 28 ibi] non concupiscet rex decorem tuum et alibi *add.* Lp tui *om.* Lp concupiuit] concupiscit Ba A R P 29 autem *om.* Ba R sepe *om.* Ba 31 nobis] notis A cum] indifferenter *add.* A nec] ne A 32 inuenias] inueneris Lp 32-33 iustum cui des eam] pauperem etc. Lp

⁸C.24 q.1 c.23 ⁹Ps 4,5 ¹⁰Ps 4,5 ¹¹C.7 q.1 p.c.48 § 1 ¹²Ic 1,20 ¹³C.11 q.3 p.c.65
¹⁴Ps 138,22 ¹⁵Ps 24,19; cf. Ps 108,5 ¹⁶Rm 13,5 ¹⁷Ps 68,10 et Io 2,17 ¹⁸2 Cor 11,2
¹⁹1 Cor 12,31 ²⁰Cf. Ps 36,1 ²¹Ps 36,1 ²²Ps 118,20 ²³Ps 44,12 ²⁴Dt 5,21; Ecli. 12,1; cf. *Summa Coloniensis*, tom. 1, n. 67, Apparatus fontium, 7 *Desudet -tua* ²⁵Gal 5,17
²⁶D.41 c.6 ²⁷Augustinus Hipponensis, *Enarrationes in Psalmos*, PL 37.1326; cf. SL C.16 q. 1 c. 5 v. indifferenter, *indifferenter omnibus* (in principio)

6. *Alia causa usque si munus ad altare defers.* Hinc uidetur posse colligi
 35 monachos debere decimas dare ut in Extra. c. Adrianus²⁸; C.e. q.e. Questi
 sunt²⁹, C.e. q.e. Decimas a populo³⁰, in Extra. Fratritatem³¹. Vsque *illi si*
peccauero licet eum tradere Sathane. Hinc collige episcopum posse monachum
 sententia excommunicationis ferire, C.xviii. q.ii. Si quis³², C.e. q.e. Quidam³³.
12. *Qui uere usque urgentes necessitates.* Hinc collige quod non debet
 40 monachis regimen ecclesiarum committi nisi nimia necessitate urgente, ut
 supra d. lv. Priscis³⁴ uel nisi loco necessitatis succedat utilitas, ut infra e. q.
 Cum pro utilitate³⁵.
17. *Quidam usque corrumpant,* seminando tribulos erroris et spinas
 uitiorum³⁶. Vsque *commoneri*, ut uindictam admonitio trina precedat, ut
 45 supra C.xii. q.ii. Indigne³⁷. Vsque *ac per defensorem compelli*. Quod non
 precipitanter debet fieri. Tunc enim licitum est laicis manum in clericum
 mittere cum per ecclesiasticam disciplinam ad correctionem teneri non
 potest, ut arg. supra d.xvii. Nec licuit³⁸, C.e. q.e. c. sequenti³⁹, C.xxiii. q.v. De
 Liguribus, Bur. lib.ii. Si quis presbiter⁴⁰.
- 50 19. *Addicimus usque per improbitatem.* Nota prohibitionis causam, scilicet
 quod monachorum improbitas causam dedit edicto. Si ergo clericus in lege
 Domini fuerit instructus, licet non sit sacerdotio decoratus, sacerdotis tamen
 iussu clero et populo licet predicare.
20. *De presentium usque quod defensor.* Hinc collige monachum regularem
 55 canonicum fieri non posse, ut supra d.lviii. c.ult.⁴¹ et C.xx. q.iii. Eos qui⁴². In

34 munus] minus Lr defers] non defero Ba A R F 35 Adrianus] contra add. Ba A P
 36 a populo om. Lp 37 eum] me Ba A R P F 38 sententia excommunicationis] sua
 excommunicatione Lp ferire] ut arg. add. A C.e.] infra praem. A 39 Qui] ue
 Lr] Quem A usque] propter add. Ba A usque - urgentes om. R non om. Lr Lp
 debet om. Lp 41 Priscis] igitur add. Ba e. om. A 44 commoneri] commoueri Lr
 Lp 46 enim] demum add. Ba A R P 48 ut om. A supra om. A xvii.] xxxi.
 Lr 52 sacerdotio] in accusatione Lr Lp decoratus] dedecoratus Lp sacerdotis]
 sacerdotem Lp R] sacerdotum A P tamen om. Lp 53 iussu] ius sumptum Lr Lp]
 dicimus R et om. Lr Lp licet] potest Ba A R P 54 monachum] uel add. Ba A R P
 55 canonicum] archidiaconum, decanum uel secularem canonicum add. Ba A R P

²⁸1 Comp. 3.26.15 (=X -), JL 10444 ²⁹C.16 q.1 c.46 ³⁰C.16 q.1 c.47 ³¹1 Comp. 3.26.8
 (=X -), JL 13873 ³²C.18 q.2 c.15 ³³C.16 q.1 c.17 ³⁴D.55 c.1 ³⁵C.16 q.1 c.34
³⁶Cf. Is 34,14; cf. Odo Cluniacensis, *Moralia in Job*, PL 133.488 ³⁷C.12 q.2 c.21 ³⁸D.17 c.4
³⁹C.16 q.1 c.18 ⁴⁰Bur. 2.179; PL 140.654; cf. SL C.16 q. 1 c. 17 v. *per defensorem* ⁴¹D.58 c.2
⁴²C.20 q.3 c.3

hiis enim descensus est religionis, non profectus, qui tamen omnes possunt episcopi fieri. Tunc enim multorum utilitati seruiendo plus proficiunt quam in monasterio ubi priuate utilitati deseruiunt ut supra C.vii. q.ii. Scias⁴³ et C.viii. q.i. In scripturis⁴⁴.

- 60 20. (p.c.) § *Gelasius* usque *ex dispensatione*, idest in eo tractatu hoc dicit ubi ostendit in quo gradu possit quis ex dispensatione promoueri, supra d.lxxxii. Si quis de religioso⁴⁵.

22. *Si monachus* usque *ulla minoratione*, ergo nec etiam expensis deductis sunt decime dande, ut infra e. q. Reuertimini⁴⁶, C.xii. q.ii. Vobis enim⁴⁷,
65 de con. d.iiii. Quadragesima⁴⁸. Vsque *ad ipsam ecclesiam restaurandam*. Hinc collige onus restaurandarum fabricarum sacerdoti incumbere. In contrarium ergo allegari potest pro eo qui dicit 'adiutorium faciat', supra C.x. q.i. Decreuimus⁴⁹. Et hoc obtinet cum quartam fabricis deputatam sacerdos percipit, ut supra C.x. q.ult. Vnio⁵⁰.

- 70 23. *Moderamine* usque *iusto canone*, idest prout iuste in canonibus inuenitur expressum, ut scilicet harum omnium quartam habeat portionem, ut supra C.xii. q.ii. Quatuor⁵¹.

25. *Sunt nonnulli* usque *neque Christianitatem*, idest baptismum uel aliquod illorum septem sacramentorum que baptizandis conferuntur, ut infra
75 C.xxi. q.i. c.i.⁵² Vsque *sed etiam in canonicis*, regularibus, quorum uitam a monachorum religione distare non credimus, ut infra C.xx. q.iii. Presens⁵³. Vsque *instituti exemplis quibus periculosum est refragari*. Hinc colligitur exemplis posse efficaciter argumentari, d.x. Si in adiutorium⁵⁴, C.xiii. q.ii.

56 omnes om. P 59 q.i.] Olim (C.8 q.1 c.8) add. Ba A P scripturis] scriptis F 60 ex] et Lr Lp dispensatione] dispensationem Lr 62 lxxxii.] lxxvii. Ba A R P 63 usque] absque add. Ba A deductis] deducte Lr Lp 64 infra] arg. add. A C.xii.] contra praem. Ba] contrarium praem. R enim] contra add. P 65 Quadragesima] contra add. P Vsque] et add. A ecclesiam om. Lp 67 ergo] etiam Lp Ba A R P qui] quod Ba A R P 70 iusto canone] iuxta canonem Lr Lp 71 harum] horum A] bonorum R portionem] portationem Lr 73 Sunt] Item A 74 que] qui A 75 xxi.] xxx. A Vsque om. Ba in om. Ba A F regularibus] subaudi praem. Ba A R regularibus - a monachorum] canonicorum Lr 77 instituti] instituta Lr periculosum] periculosissimum A F colligitur om. Lr] collige Lp A 78 exemplis] ab praem. Ba A R P efficaciter] efficacissime Ba argumentari] arg. add. A

⁴³C.7 q.1 c.35 ⁴⁴C.8 q.1 c.9 ⁴⁵D.77 c.8 ⁴⁶C.16 q.1 c.65 ⁴⁷C.12 q.2 c.23 ⁴⁸De cons. D.5 c.16 ⁴⁹C.10 q.1 c.10 ⁵⁰C.10 q.3 c.3; cf. SL C.16 q. 1 c. 22 v. *restaurandam* ⁵¹C.12 q.2 c.27; cf. SL C.16 q. 1 c. 23 v. *moderamine* ⁵²C.30 q.1 c.1 ⁵³C.20 q.3 c.4 ⁵⁴D.10 c.7

Questa est⁵⁵, C.xxiii. q.ult. c.ult.⁵⁶, C.i. q.vi. Conuenientibus⁵⁷.

80 26. *Sic uiue* usque *que postmodum doceas*. Miserum est enim eum fieri magistrum qui non didicit esse discipulus, ut supra d.lxi. Miserum est⁵⁸.

27. *Si clericatus* usque *titillat*. Subaudi non ardore auaritie, non animo presidendi, quod esset reprehensibile, sed ut subditis per hoc prodesset. Sic enim episcopatus optari potest, ut supra C.viii. q.i. Qui episcopatum⁵⁹.

85 Vsque *editus ad Nepotianum liber*, in quo continetur qualiter monachus factus episcopus debeat uiuere⁶⁰.

31. *In parochia*. Ex hoc c. potest intelligi monachum non solum in episcopali, uerum etiam in parochiana ecclesia posse eligi, quod tamen hodie non potest fieri, nisi necessitate instante a Gelasio assignata, supra
90 d.lv. Priscis⁶¹ et supra q.e. Quod uere⁶², nisi loco necessitatis succedat utilitas quod prouenit ecclesiis de promotione monachorum, ut infra c.iii.⁶³ Vsque *presbiterum faciemus*, per te dicit episcopo uel per uicarium nostrum. Nam nemini summus pontifex confert illos duos sacros ordines quem non constituat cardinalem, qui etiam a Romana ecclesia exire non potest, ut
95 supra C.i. q.i. Filium⁶⁴.

36. *Legi epistolam* usque *uiam*, absolutam effrenem et uagam licentiam. *Seruis Dei*, idest monachis. Vsque *ad aliquod melius*, idest ecclesiasticas dignitates. Vsque *deteriores*, scilicet acephali. Quamdiu enim tales sunt monachi ad dignitates ecclesiasticas eligi non possunt. Vnde hinc colligitur
100 distinctio inter claustrales et acephalos. Vsque *tamen desit instructio necessaria*, *ipsi clerico*. Hinc collige quod tria sunt que sacerdotis promotionem

79 est] C.xxiii. q.i. Noli existimari (C.23 q.1c.3) *add.* **Ba A R P** q.ult.] q. ii. **A R** 80 Sic] Si **Lr Lp** *uiue*] *curie* **Lr Lp** usque *om.* **Lr Lp** *doceas*] *taceris* **Lr** [*taceas* **Lp**
81 didicit] nouit **Lp** ut supra - est *om.* **Lp Ba** 82 Si clericatus *om.* **Lp** non²] uero **Ba**] nec **A R P** 84 optari] teneri non **Lr Lp^{ac}** q.i.] q.ii. **Lr Lp** 87 intelligi] colligi **Lp Ba A R P** non] esse *add.* **Lp** solum] potentem *add.* **Lp** 88 parochiana] parochitana **A** posse *om.* **Lp** 90 Quod] Qui **Ba A P** 91 quod] que **Ba R P** promotione] promotionibus **Ba A P** 92 per te] parte **Lr** te] scilicet *add.* **Lp Ba A R P**
93 sacros *om.* **Ba** 94 exire] exigere **Lp^{pc}**] excipere **Ba** 96 *uiam*] idest *add.* **Lp Ba A R** absolutam] solutam **Ba A P** effrenem] effrenam **A** 97 *seruis*] *serui* **Lr** idest] ad *add.* **A** 98 scilicet] idest **A** 99-100 colligitur distinctio] collige distinctionem **Ba P**
100 et acephalos *om.* **Lr**

⁵⁵C.13 q.2 c.12 ⁵⁶C.24 q.3 c.40 ⁵⁷C.1 q.7 c.4; cf. SL C.16 q. 1 c. 25 v. *canonicis, exemplis quibus periculosum est refragari* ⁵⁸D.61 c.4; cf. SL C.16 q. 1 c. 26 v. *Sic uiue usque doceas*
⁵⁹C.8 q.1 c.11 ⁶⁰Cf. SL C.16 q.1 c.27 v. *ad Nepocianum liber* ⁶¹D.55 c.1 ⁶²C.16 q.1 c.12
⁶³C.16 q.1 c.3 ⁶⁴C.1 q.1 c.122; cf. SL C.16 q.1 c.31 v. *faciemus*

impediunt: enormitas delicti, ut supra d.l. Qui semel⁶⁵ et Miror⁶⁶, minor instructio ut hic et persone irregularis minor integritas, ut supra d.lv. Nullus penitentem⁶⁷.

105 38. (p.c.) § *Hoc uero*, scilicet ut clerici non fiant monachi retenta militia clericali et econuerso generaliter prohibetur.

39. *Hinc est usque precipit*. Subaudi Romana ecclesia uel concilium Romanum, dicit Gregorius. Vsque *quod priuilegium*. Et nota quod priuilegium in hoc potest intelligi esse concessum quod regi dicitur
110 fuisse indultum ut electioni abbatis interesset, quod de communi iure nemini regum est licitum. Monasterium autem priuilegium non expetat, sed potius ad opprobrium quod nullus ad episcopatum potest uocari. Vnde hinc habes quod propter aliquorum detestationem et odium aliquando priuilegia conceduntur. Vsque *communem legem*. Hinc collige quod trahi ad
115 consequentiam regule non debet quod alicui specialiter indulgetur et quod personale beneficium personam non transgreditur, ut in Inst. lib. i. tit. de iure naturali⁶⁸, C.xxv. q.v. Ad sedem⁶⁹, d.iii. Priuilegia⁷⁰, C.xxvi. q.i. § Hiis ita⁷¹, d.c. Contra morem⁷².

40. *Generaliter usque eos tantum monachos*. Ex uerbis huius legis quidam
120 colligunt quod si quis uiolentas manus clericis incit et apostatam uel circa officium suum negligentem, non incidit in canonem, cum eis solis priuilegium uideatur indultum qui diuinis officiis uacant. Quod tamen ideo non scribimus quod tenendum esse dicamus; nam quod de clericis dicitur,

102 semel] etc. R et Miror - 103 irregularis om. Lr Lp R (omoio.) minor om. Ba
103 minor integritas om. P 105 uero] uel F scilicet] usque Lp om. A monachi om.
Lr Lp 107 precipit] precepit A F concilium] consilium Ba 108 Romanum om. Lp
Ba A R P 109 dicitur] dictum est Ba A R P 110 ut] quod Lr 111 Monasterium]
Ad praem. Ba A P expetat] spectat Ba A P] exspectat R 112 quod¹] inde add. Ba A
R P 114 collige] colligitur Ba 115 consequentiam] sequentia Lp regule om.
Ba La R non debet om. Lr quod] si quid Ba R et om. R quod² om. Ba
116 ut] arg. add. A 117 xxv.] xxxv. A Priuilegia] C.xxvi. q.ii. Non exemplo (c.4) add.
Ba A R P xxvi.] xxv A 119 tantum] tamen F 120 clericis om. Ba] in clericum A P
R incit] ingerit Lr Lp] iniecerit R et] in Ba 121 in] sacramentorum add. Lp^{ac}
canonem] (ca)nonem Lr] sacrilegorum add. Ba A R P 122 priuilegium] illud praem. Ba
A P qui] quod Lr Lp 123 de om. R

⁶⁵D.50 c.2 ⁶⁶D.50 c.4 ⁶⁷D.55 c.2; cf. SL C.16 q.1 c. 36 v. *deteriores, et tamen desit instructio necessaria*
⁶⁸Inst. 1.2.6 ⁶⁹C.35 q.5 c.2 ⁷⁰D.3 c.3 ⁷¹C.26 q.2 p.c.1 ⁷²D.100 c.8;
cf. SL C.16 q. 1 c.39 v. *Hinc etiam, Quod priuilegium, communem*

125 fit in odium sacrilegorum, non priuilegio clericorum. Vnde etsi persona
clerici non sit fauorabilis, semper tamen sacrilegus fit qui in eum manus
uolentis misit. Quod uero de immunitate clericorum dicitur, propter eorum
fauorem tantum est introductum. Vnde non gaudent hoc priuilegio qui
morum honestate non fulgent.

130 41. (a.c.) § *Hoc idem* usque in dialogo, dia, duo; logos, sermo, inde sermo
duorum. § *Ecce* usque *quidquid consecrauerint*. Subaudi quamdiu in ecclesia
tolerantur. Nam si ueritate duce dirigimur, non est Christi corpus quod
schismaticus conficit, ut infra C.xxiiii. q.i. Schisma⁷³.

135 43. *Ecclesie* usque *priuuentur*. Subaudi enormiter, ut supra C.xii. q.i. Nulli
episcoporum⁷⁴ et in Extra. c. Dilecti⁷⁵. Potest tamen episcopus copiose
ecclesie aliquid subtrahere et indigenti largiri cum ea equitate temperamenti
seruata ut cui confert competens subsidium tribuat et cui aufert graua
dampna non infligat⁷⁶, ut supra C.xii. q.ii. Bone rei⁷⁷, C.xii. q.v. Denique⁷⁸.

140 44. *Quicumque* usque *decimas*, non perdant itaque prior ecclesia ne
dampnificetur uel nisi multitudo populi excreuerit cui necesse sit per
multitudinem ecclesiam constitui, ut supra d.xcix. Nulli⁷⁹.

145 46. *Questi* usque *ad ecclesias suas deferrri faciant*. Nota quod circa presentem
articulum intricata contrarietas in canonibus inuenitur et sic gramatici
certant etc. In antiquis tamen canonibus Romanorum pontificum generaliter
fuerat institutum ut religiosi et priuata uita degentes a decimationum
prestationibus essent immunes. Sed pie recordationis Adrianus papa,
quod alii generaliter dixerant in noualia pro sua uoluntate conuertit in illo
Extra. Nobis in eminenti specula⁸⁰. Alexander uero tertius qui nunc est
in eminenti specula disponente Domino constitutus, concordans antiquis

124 non - clericorum om. Lp etsi] et Lr 126 misit] inicit Ba P] mittit A uero] hic
add. Lp Ba A R P 128 morum om. Lp 129 dia] grece latine add. Ba A R P sermo
inde om. Ba inde] dialogus add. Lp A R inde sermo] in dialogo P 130 usque]
ut add. A 133 C.xii] Et C.xiiii. A C.xii - 137 Denique] d. Idemque Lr 138 itaque]
itaquod A] enormiter add. Ba A R P ne] non A om. R 139 excreuerit] creuerit
Ba 142 intricata] multa Ba A 143 etc.] et (sed A) adhuc sub iudice lis est Lp Ba A R
P tamen] namque Ba A R 147 eminenti] mentibus Lr] imminentibus Lp uero
om. Lp 148 eminenti] mentibus Lr] imminentibus Lp disponente Domino om. P

⁷³C.24 q.1 c.34 ⁷⁴C.12 q.1 c.27; cf. SL C.15 q. 1 c.43 (in principio) ⁷⁵1 Comp. 3.26.6 (=X
3.30.8), JL 14023 ⁷⁶Cf. supra C.10 q.3 c. 10 n. 62 ; C. 12 q.1 c. 27 n. 35 ; C.14 q. 5 c. 10. n. 40
; infra C.16 q.1 c.68 n. 148 ⁷⁷C.12 q.2 c.74 ⁷⁸C.14 q.5 c.10 ⁷⁹D.99 c.2 ⁸⁰1 Comp.
3.26.15 (=X -), JL 10444

- 150 canonibus et Adriano preiudicans, statuit ut monachi albi et nigri et canonici
 regulares de prediis que ad firmam uel ad terminum uel de hiis que propriis
 manibus excolunt uel sumptibus et de nutrimentis animalium suorum, ab
 exactione decimationum essent immunes. Numquam in Veteri Testamento
 nos legisse recolimus ut leuite leuitis decimas persoluissent. Hoc autem
 totum inuenies in Extra. c. Fraternitatem tuam scire uolumus⁸¹. Hoc autem
 155 teneas quod ultimo loco posuimus, quoniam durum satis et asperum est
 contra stimulum calcitrare⁸² apostolice constitutionis, maxime cum ei soli sit
 licitum interpretari canones penes quem est et potestas condendi, ut supra
 C.i. q.v. c.i.⁸³ Alibi tamen uidetur dici quod solis fratribus Cisterciensis
 ordinis, Templariis et Hospitalariis olim fuit concessum, quia tunc eorum
 160 ecclesie rare erant. Vnde non poterant ecclesie enormiter dampnificari. Vnde
 causa constitutionis illius hodie locum non habet nec ergo constitutio locum
 habebit. Extenderunt enim tali palmites a mari usque ad mare⁸⁴ et eorum
 priuilegium pauperibus clericis et ecclesiis per nimium inueniretur esse
 dampnosum et hoc in Extra. c. Ad nostras⁸⁵.
- 165 47. *Decimas usque siue clericis communiter uiuentibus*, ut sunt canonici
 regulares. De ceteris etiam clericis idem potest intelligi de hiis prediis que
 intuitu ecclesie possident. De hiis uero que paterna successione habent,
 non credimus eos causa reddendi decimas accepisse. Vsque *quod superest*,
 scilicet quoad uictum et uestitum quibus cum Apostolo deberent esse
 170 contenti⁸⁶, ut supra C.x. q.iii. Episcopus⁸⁷.
48. *Et temporis qualitas*, quia ciuitas clade premebatur hostili. Vsque
proprium pontificem. Hinc collige unum posse duas uel plures habere

149 statuit] constituit **A** 150 regulares] seculares **Lr Lp R** uel ad *om.* **Lp** terminum]
 terrenum **Lr om. Lp** 151 uel²] iubent *praem.* **Ba**] habent *praem.* **A R** 152 Numquam]
 enim *add.* **Lp Ba A R P** 153 autem] ergo **Lp Ba A R P** 156 calcitrare] recalitrare
Ba A R P ei soli] eis solis **Lr** 158 dici] dicere **A** Cisterciensis] Cistrensis **A**
 160 poterant] poterat **Lr Lp** ecclesie] ecclesia **Lp** Vnde] Nunc autem **Ba**] cum *add.*
A R 162 habebit] habebat **Ba** palmites] suos *add.* **A R P** 163 clericis et *om.* **Ba**
A R P et ecclesiis *om.* **Lp** 164 hoc *om.* **Lr** nostras] nostram **A P** 165 *siue*]
satis decime **Lr Lp**] *seu* **A** *uiuentibus om.* **Lr** 166 etiam *om.* **Lp** 167 intuitu *om.*
Lr 168 eos *om.* **Ba** causa] immunitatem **Ba A R P** 169 et] uel ad **Lr**] uel **Lp**
 cum Apostolo] Apostolo teste **R** 170 q.iii.] q. ii. **A** Episcopus] Episcoporum **Lp**
 171 clade] clode **A** 172 plures] tres **Ba**

⁸¹1 Comp.3.26.8 (=X -), JL 13873 ⁸²Ac 9,5 ⁸³C.1 q.5 c.1 ⁸⁴Ps 71,9 ⁸⁵1 Comp.
 3.26.13 (=X 3.30.12) JL 13859 ⁸⁶Cf. 1 Tm 6,8 ⁸⁷C.10 q.2 c.7

ecclesias, etiam ut proprias, non ut commendatas. Hoc non de communi
iure, sed de speciali priuilegio summi pontificis, ut infra C.xxi. q.i. c.ult.⁸⁸
175 Vsque *iuxta canonum statuta*. Hinc collige quod cum aliquid alicui faciendum
committitur uel mandatur, intelligi debet sic ei fuisse preceptum prout
canonice fieri potest, ut supra C.ii. q.v. Quedam causa⁸⁹ et in Extra c.
Causam⁹⁰. Vnde si commissa fuerit alicui alicuius cause cognitio, semper
debet ordo iudiciarius obseruari et quelibet partium appellare poterit, nisi
180 specialiter fuerit inhibitum appellationis remedium.

51. *Multis usque nisi cum uoluntate*. Voluntas episcopi est requirenda, licet
non prestetur. Vel uoluntas episcopi est necessaria cum concilium in eius
diocesi uult episcopum de nouo constituere. Cum uero propter hoc uult
facere, numquam est necessaria uoluntas episcopi, ut infra c.ii.⁹¹

185 52. *Frater noster*. Casus huius c. talis est: Adrianus erat suffraganeus
Lansei⁹² archiepiscopi. Ioannes uero erat metropolitanus Lansei. Contigit
tandem quod summus pontifex exemit Adrianum a iurisdictione Lansei et
ita per consequentiam a iurisdictione Ioannis, qui dolore permoti uoluerunt
in eum animaduertere et Lanseus quidem condempnauit eum in causa
190 pecuniaria, Ioannes uero in criminali. Vnde contra utrumque in hoc c.
summus pontifex inuehitur. Vsque *nullo iure*, quia cum esset Adrianus a
iurisdictione Lansei exemptus non potuit eum ligare sua sententia. Sententia
enim a non suo iudice dicta neminem astringit, ut supra C.ii. q.i. In primis⁹³.
Vsque *in eis*, idest Adriano et eius ecclesia. Vsque *fraternitas tua*. Ordo
195 constructionis: fraternitas tua abstineat, idest cohibeat et compescat omnem
iurisdictionem; *ante habite uite sue*, idest quam ante exemptionem in eum

173 etiam] et **Ba** Hoc] Sed **Lp A P** non *om.* **Lr** 175 *iuxta om.* **Lp** 177 Quedam]
Que de **Ba A P** 178 Causam] que *add.* **A** 179 partium] personarum **Ba^{Pc}** 181 *nisi*]
non praem. **Ba A R** *uoluntate*] § medium *add.* **Lp**] etc. *add.* **Ba R** licet] *nisi praem.*
Lr] usque *praem.* **Lp** 182 necessaria cum] necessarium **R** 183 de nouo *om.* **Ba**
R uero] episcopus *add.* **Lp** 184 numquam] non **Lp Ba A R P** 186 Contigit -
187 Lansei *om.* **Lr Lp** (*omoio.*) 187 quod] qui **A** 188 consequentiam] a iurisdictione
Lansei et *add.* **Lr**] pro iurisdictione Lansei erat *add.* **Lp** iurisdictione] exceptus *add.* **Lp**
qui] quod **Lr**] quare **Lp** 189 animaduertere] sententiam condempnationis *praem.* **Lp**
191 inuehitur] inuenitur **Lr**] inuertitur **Lp** Vsque] ut *add.* **A** 192 iurisdictione]
potestatem iurisdictionis **Ba A R P** exemptus] exceptus **Lp** 193 a non suo iudice]
ante suum iudicem **Lp** suo] suum **Lr** iudice *om.* **Lr** 196 *uite om.* **F**

⁸⁸C.21 q.1 c.6⁸⁹C.2 q.5 c.9⁹⁰1 Comp. 1.4.17 (=X 1.6.8), JL 14070⁹¹C.16 q.1 c.2⁹²Cf. Friedberg 1.777. Hodie Termoli-Larino.⁹³C.2 q.1 c.7

habeat, cohibeat dico, ab eo Adriano et eius ecclesia. Et nota quod non solum
 Adrianus personaliter fuerit a iurisdictione Lansei exemptus, sed etiam
 eius ecclesia. Interdum enim dumtaxat persone, aliquando uero ecclesie
 200 tantum hoc priuilegium indulgetur, ut C.xi. q.iiii. Conquestus⁹⁴. Vsque *si*
qua causa uel fidei. Hinc collige distinctionem in qua dicitur quod causa alia
 criminalis, alia pecuniaria, alia spiritualis. Nam per causam fidei spirituales
 cause intelliguntur, supra C.xiiii. q.ii. c.iii., Super prudentia⁹⁵ et d.lxi.
 Litteras⁹⁶. Vsque *responsales*. Hinc collige legatum summi pontificis non
 205 posse omnia que ipse potest. Non potest episcopum ipse deponere, nisi ei
 specialiter indulgeatur, nec sine proprio episcopo potest aliquid in parochia
 sua constituere, ut infra C.xxv. q.ii. In Galliarum⁹⁷ et e. q. Seruatis⁹⁸. Vsque
si est ardua. Et nota quod difficultas negotii inter eas causas connumeratur
 que summo dumtaxat sunt pontifici concesse. Quot autem et que sint ille
 210 inuenies supra d.xvii. c. Huic sedi soli concessa⁹⁹. Vsque *excepto ultimo uite*
tue tempore. Hinc collige quod excommunicatus a summo pontifice non
 potest ab alio absolui nisi imminente periculo mortis, infra C. prox. q.iiii. Si
 quis suadente¹⁰⁰ et supra d.xv. Sicut¹⁰¹.

52 (p.c.) § *Si autem*. Respondet ad hoc quod dixerat in hoc c. Multis¹⁰²,
 215 scilicet quod sine licentia summi pontificis non potest in alicuius diocesi de
 nouo episcopum ponere archiepiscopus.

53. (p.c.) § *Hinc duo usque multitudo* etc. Licet enim hodie multe sint
 ecclesie, tamen si de nouo aliquem non fierent ad paucitatem redigerentur,
 cum antiquitate consumpte depereant¹⁰³.

220 54. *Plures usque una terminatione*, idest in una diocesi ita quod non
 sint determinate et certis limitibus distincte. Vsque *lis Dei iudicio*, idest

197 habeat] habebat **Ba A R P** eo] scilicet *add.* **Lp Ba A R P** nota] notandum
 A 199 uero *om.* **Ba** 200 C.xi. q.iiii.] C.xii. q.iii. **Lp**] C.ix. q.iii. **A** *si om.* **Lr Lp R**
 201 *causa om.* **Lr Lp** 203 cause] esse **Lp** xiiii] x. **Lr Lp** c.iii. *om.* **A** lxi.] lxxii. **Ba**
A R P 205 Non] enim *add.* **Lp Ba A R P** ipse *om.* **Ba R P** 207 constituere] statuere
Ba A R P 209 que sint] qualiter **P** 210 sedi concessa *om.* **Ba A** 212 absolui]
 solui **A** 214 hoc²] illo **Ba P** 216 episcopum - archiepiscopus] creari episcopus **Ba**
A P 217 *Hinc*] *Sic et Ba* etc. *om.* **A** enim *om.* **Lp** 218 fierent] facerent
Ba 219 consumpte] antique *add.* **Ba A R P** 220 usque] *in add.* **A** non *om.* **Lr**
 221 sint] sunt **Lp** *lis*] *hiis* **Lr Lp**

⁹⁴C.9 q.3 c.8 ⁹⁵C.14 q.2 c.1 ⁹⁶D.63 c.14 ⁹⁷C.25 q.2 c.3 ⁹⁸C.25 q.2 c.6; cf. SL
 C.16 q. 1 c. 52 v. *frater, si qua causa uel fidei uel criminis uel pecuniaria, mediocris* ⁹⁹D.17 c.3
¹⁰⁰C.17 q.4 c.29 ¹⁰¹D.15 c.2 ¹⁰²C.16 q.1 c.51 ¹⁰³Cf. SL c.16 q.1 p.c.53 v. *multitudo*

sacramento uel forte honestis testibus; nam huiusmodi opinionem fortunam esse iudicem iurisprudencia dictat ut ad quem sors peruenerit illius sententia in optione precellat, ut in Inst. lib. ii. tit. De legatis, § Optionis¹⁰⁴, non autem iudicio ferri candentis uel aque feruentis¹⁰⁵.

54. (p.c.) § *Ius ergo*. Hic Magister respondet illi c. quod est supra, e. q. Si quis laicus¹⁰⁶.

57. *In canonibus*. Verba sunt hec Simmachi pape¹⁰⁷. Vsque *si quis oblationes*. Hec sunt uerba concilii. Vsque *a principibus*. Hinc collige principes teneri ad prestandum auxilium ecclesie ut materiali gladio puniat quorum sententia speciali nequit comprimere, C.xxvii. q.i. Si homo esses¹⁰⁸, C.xxiii. q.v. Principes¹⁰⁹, C.xxiii. q.i. Maximianus¹¹⁰, d.lxiii. Tibi Domino¹¹¹. Vsque *custodes cartarum*, scilicet ut tantum uelimus cartas et libros uolumine dantes operam lectioni et de rebus ecclesie non curare. Vel custodes cartarum prelati dicuntur qui cartas et priuilegia ecclesie seruant quibus ecclesie iura firmantur. Res tamen ipsas permittit ab aliis possideri.

58. *Similiter usque quia res episcoporum ecclesie esse non dubitantur*. De illis rebus episcoporum hoc potest intelligi qui promotionis tempore nichil in bonis uideantur habere quorum res intelliguntur esse ecclesie donec in contrarium sit probatum, ut supra C.xii. q.iiii. c.i.¹¹²

59. *Quia iuxta usque uota fidelium*, idest ex deuotione fidelium uel a

222 honestis] honestibus Lr testibus] sortibus Ba A P nam om. R huiusmodi]
 enim add. R opinionem] opinionis Ba A 223 sors] s(cilicet) citius Lp 226 ergo om.
 R respondet] /// R 229 a principibus] principium Lr] principum Lp 230 gladio]
 gladio repetit Lr quorum] quis Lp sententia] seuitiam Ba A R P 231 speciali
 gladio spirituali Ba A P] gladio add. R comprimere] arg. add. A C.xxvii. q.i. Si
 homo esses] C.xxii. q.i. Scilicet (c-) om. Lp C. xxiii q. i] et q. iii. Ba 234 custodes]
 custos ille Ba A P 235 prelati dicuntur] prelatus dicitur Ba A P seruant] seruat Ba A
 P 236 permittit] permittitur R 237 quia] qui Lr Lp om. A dubitantur] dubitentur
 A 238 intelligi] quas intuitu officii et dignitatis suscepte acquisierit, ut supra (supra om.
 Ba) C.xii. q.iii. Pontifices. Vel de rebus illorum episcoporum hoc potest intelligi add. Ba A R P
 239 uideantur] uidebantur Ba A R P 240 q.iiii] q. iii. A 241 idest ex deuotione
 fidelium om. Lr Lp (omoio.)

¹⁰⁴Inst. 2.20.23 ¹⁰⁵Cf. Gregorius I, Epistolae ut uocant, purgatio per tactum ferri candentis, per aquam ferventem - Epistola XXXIII. Ad Justinum praetorem, PL 77, 572 ; Auctor incertus, Dissertatio de iudicio Dei «ad subeundum iudicium ferri candentis, aquae ferventis» PL 87, 967 ¹⁰⁶C.16 q.1 c.42; cf. SL C.16 q.1 p.c.54 ¹⁰⁷JL 760; cf. Friedberg 1.779 et n.550 ¹⁰⁸C.27 q.1 c.19 ¹⁰⁹C.23 q.5 c.20 ¹¹⁰C.23 q.3 c.2 ¹¹¹D.63 c.33; cf. SL C.16 q. 1 c. 57 v. *in canonibus, Si quis oblationes, a principibus* ¹¹²C.12 q.3 c.1

- deuotis fidelibus collata. *Pretia peccatorum*, quia pro peccatis redimendis dantur presbitero qui suis precibus ea delet. Vnde dicitur peccata populi comedere, idest oblata pro peccatis. *Et patrimonia pauperum*, quia ex eis pauperes, idest clerici, pascuntur. Vel de omnibus pauperibus intelligitur, ut 245 infra e. q. Quoniam quicquid¹¹³. Vnde qui eas aufert egentium dicitur esse necator, ut supra C.xiii. q.ii. Quicumque¹¹⁴. Vsque *nec filiorum*. Hinc collige predecessorem ligare posse successorem, C.xii. q.ii. Non liceat¹¹⁵, d.lxiii. Tibi Domino¹¹⁶; C.ii. q.iii. Audiuimus¹¹⁷, C.ii. q.iii. Omnibus¹¹⁸.
- 250 60. *Constitutum usque aut certe propinquis*. Hinc collige ius patronatus ad heredes sanguinis transire. Nam si patroni filii ad inopiam uergunt, tenetur eos sustentare ecclesia, ut infra C.e. q.ult. Quicumque¹¹⁹.
61. *Possessiones usque alienare quibus licet titulis*, nisi in casibus concessis. Vel de illis rebus hoc potest intelligi que ea conditione sunt date ecclesie ne 255 alienentur.
62. *Nulli usque ultra statuta patrum exigere*. Hinc collige quod si prelatus uult aliquid a subdito extorquere, non tenetur ei subditus obedire, nisi prelatus ostenderit id quod petit sibi deberi per canonem, ut supra C.viii. q.iii. Conquestus¹²⁰ et C.xvi. q.i. c. ult.¹²¹
- 260 64. *Predicator usque non enim debent filii*, spirituales filii non debent parentibus spiritualibus thesaurizare ita quod eorum thesaurum eis auferant etsi teneantur eis in necessariis prouidere. Vsque *princeps pastorum*, idest qui dixit: 'ego sum pastor bonus'¹²².
- 265 65. *Reuertimini usque maledicti*, idest puniti uel peccatores constituti. Duplex enim est maledictum, pene et culpe. Vnde omnis dicitur 'maledictus qui pendet in ligno'¹²³. Vsque *et uos me confugitis*. Subaudi in membris,

243 presbitero] presbiteris **Ba A P** delet] deleret **Ba**] delent **A P**] debet **R** dicitur] dicuntur **Ba A R P** 245 intelligitur] potest intelligi **Ba A R**] intelligi **P** 247 supra] infra **Lr** q.ii.] q. i. **A** 248 posse *om.* **Ba A R PP^c** C.xii.] ut arg. *praem.* **A** 249 Domino] contra *add.* **Ba A** Omnibus] contra *add.* **P** 250 ius *om.* **Ba** patronatus] patronatum **Ba** 251 uergunt] urgent **A** 254 que] qui **Lr** quia **Lp** 258 C.viii.] C. viiii. **Ba A P**] xi. **R** 259 xvi.] x. **A** c. ult. *om.* **Lr** 260 debent] spirituales *add.* **Ba** spirituales - debent *om.* **Lr Lp Ba** spirituales filii *om.* **R** 263 idest] Christus *add.* **Ba A R P** 265 omnis *om.* **Ba** maledictus] homo *add.* **Ba** 266 pendet] pependit **A P** uos *om.* **Lr Lp** confugitis] configitis **F**

¹¹³C.16 q.1 c.68 ¹¹⁴C.12 q.2 c.3 ¹¹⁵C.12 q.2 c.20 ¹¹⁶D.63 c.33 ¹¹⁷C.3 q.2 c.4
¹¹⁸C.2 q.5 c.19 ¹¹⁹C.16 q.7 c.30 ¹²⁰C.9 q.3 c.8 ¹²¹C.16 q.1 c.68 ¹²²Jo 10,11; Jo 10,14
¹²³Dt 21,22-23; Gal 3,13

ut ibi 'uenio iterum crucifigi Romam¹²⁴', dixit Petro, 'in te' et supra C.iii. q.i. c.iii.¹²⁵ Et nota quod aliquando, quod membrorum est, attribuitur capiti propter compassionem, uel ut ibi: 'uerba delictorum meorum'¹²⁶
 270 dixit Christus, idest membrorum meorum. Vsque *perdidistis*. Hinc collige aliquem debere puniri in quo peccauit, ut supra d.lxxxii. Valet¹²⁷, C.i. q.v. c.i.¹²⁸, C.xii. q.ii. De uiro¹²⁹, C.xvii. q.iii. Frater¹³⁰, d.xxiii. Si quis¹³¹, C.xii. q.ii. Ecclesiarum¹³², C.e. q.vi. Episcopus¹³³, C.xx. q.iii. c.ult.¹³⁴, C.i. q.iii. § Daudid¹³⁵. Vsque *scientiam sibi uendicauerit*, idest ascripserit non Deo largitori.
 275 De talibus enim dicitur: 'habenti detur et ei qui non habet'¹³⁶, idest nescit unde habeat, auferetur quod uidetur habere. Vsque *populis ministrauerit*. Nullus enim debet talentum sibi datum in terra abscondere¹³⁷. Vsque *nubibus*, idest predicatoribus qui pluunt imbrem celestis doctrine et irrigant corda fidelium et germinare faciunt. Vnde et de apostolis dicitur: 'qui sunt
 280 isti qui ut nubes uolant etc.'¹³⁸

66. *Decime tributa sunt*, idest pro remedio et absolutione animarum beatitudine egentium tribuuntur. Vsque *sed si tardius dare*. Hinc collige quod sicut rem debitam non facere est licitum, sic in faciendo moram est abhominabile, ut supra d.xxv. § Criminis appellatio¹³⁹ et C.xiii. q.i. Quicumque¹⁴⁰. Vsque *de militia*. Subaudi que licita est, scilicet cum
 285 auctoritate maioris bellum indicitur et stipendia dantur, ut infra C.xxiii. q.i. Militare¹⁴¹. Et de preda, sicut quibusdam placet, decimas dari et elemosine fieri possunt, ut infra C.xxiii. q.v. Dicat¹⁴². Vsque *de negotio*. Hinc habes quod

267 ut ibi] Vsque Lr Lp^{ac} A dixit om. Lp in] quasi *praem.* Ba A R P et] ut A P et - 268 c.iii. om. Ba 268 aliquando] id *add.* A 269 uel om. Ba A R P ibi] infra R meorum] usque per uerba delictorum R 270 dixit] dicit A dixit - meorum om. Ba A P Vsque om. Ba *perdidistis*] *perdidisses* A collige] ibi *add.* Ba R] in eo *add.* A 271 supra] arg. A lxxxii.] lxxxi. A Valet] Vale Lr Lp 271-272 C.i. q.v. c.i.] C.v. q.iii. Lr Lp 272 d.xxiii.] C. xiii. Lr Lp] xciii. A 274 Daudid] § primo Ba Vsque] *si add.* Lr Lp] *sed add.* A 275 detur] dabitur Lp^{Pc} Ba A R P idest] qui *add.* Ba A P 278 pluunt] plorant Lr] impluunt Lp^{Pc} 282 *sed*] *etsi* Lr om. Lp 283 non facere est] facere non est *tr.* Lp licitum] illicitum Lp Ba R P 284 est abhominabile] addere Ba A R P 285 *militia*] *malitia* A 286 q.i. - 288 C.xxiii. om. R 287 Et om. A P preda] prebenda Lr Lp^{ac}] etiam *add.* Ba A P decimas] decime Ba A P elemosine] elemosinas Ba 288 v.] i. Lr Lp habes] collige R

¹²⁴Cf. Ambrosius Mediolanensis, Sermo c. Auxentium, 13, *Epistolarum Classis* I, PL 16.1010

¹²⁵C.3 q.1 c.4 ¹²⁶Ps 21,2 ¹²⁷D.81 c.9 ¹²⁸C.5 q.5 c.1 ¹²⁹C.12 q.2 c.17 ¹³⁰C.17

q.4 c.17 ¹³¹D.24 c.7 ¹³²C.12 q.2 c.69 ¹³³C.16 q.6 c.6 ¹³⁴C.20 q.3 c.5 ¹³⁵C.1 q.4

p.c.11 § 1 ¹³⁶Mt 25,29; Lc 19,26; Mt 13,12; Mc 4,25; Lc 8,18 ¹³⁷Mt 25,24-30 ¹³⁸Is 60,8

¹³⁹D.25 p.c.3 § 4 ¹⁴⁰C.13 q.1 c.7 ¹⁴¹C.23 q.1 c.5 ¹⁴²C.23 q.5 c.25

de rebus quodammodo acquisitis illicite possunt fieri elemosine cum de
 290 negotiatione possunt dari decime ubi difficile est inter uendentis ementisque
 consortium non interuenire peccatum, ut infra de pen. d.v. Qualitas¹⁴³ et
 C.xiiii. q.v. Non sane¹⁴⁴.

67. *Apostolicis uiris et euangelizantibus.* Nam et Apostolus dicit:
 'communicet autem is qui catechizatur uerbo eius qui se catechizat'¹⁴⁵.
 295 Vsque *in necessariis.* Necessitatem autem istam in uictu et uestitu intelligo,
 quibus cum Apostolo debemus esse contenti¹⁴⁶.

68. *Quoniam quidquid usque omnibus debent esse communes.* Hinc colligitur
 clericos teneri ad hospitalitatem prestandam cum nullus etiam promoueri
 ualeat qui ab hospitalitatis officio inuenitur immunis, ut supra d.lxxxv. c.i.¹⁴⁷
 300 Vsque *potuerit.* Hoc ideo dicit quia non possunt aliter monasteriis consulere
 nisi eis competens subsidium conferant et ecclesie dampna grauia non
 infligant¹⁴⁸, ut supra C.xii. q.ii. Bone rei¹⁴⁹. Vsque *utrum usus decimarum.* Et
 nota quod si de iure decimarum hoc intelligitur, planum est. Numquam enim
 laici decimarum iura habere possunt nec prescribere ualent, ut infra C.e.
 305 q.iii. § *Item prescriptio*¹⁵⁰. Si de fructibus hoc intelligatur, similiter uidetur
 dicendum, quod nec etiam auctoritate episcopi eas possunt laici percipere,
 ut supra C.i. q.iiii. Peruenit¹⁵¹. Vsque *et in usum transiuit monachorum,* et
 hoc laicis dantibus eas, qui tamen nichil iuris in eis habere uidentur,
 cum auctoritate domini episcopi. Vnde hinc habes quod quis eius rei
 310 potest transferre dominium quod non habet¹⁵², ut infra in Inst. lib. ii. tit.

289 quodammodo *om.* **Ba**] quoquomodo **R** 290 negotiatione] negotio **Ba A R P**
 possunt] possint **A** 292 xiiii] xxiii **Lr Lp** 293 *euangelizantibus*] *euangelizatoribus* **A F**
 294 is] hiis **Lr Lp** catechizatur] catechizant **Lp** uerbo *om.* **P** eius] ei **Ba A R P**
 297 colligitur] collige **A** 300 Vsque] *et add.* **Lr Lp** *potuerit*] *portauit* **Ba**] *et potuerint*
A F 301 nisi] *ut add.* **Lp A R P** ecclesie] cui auferunt **Ba** 302 *usus*] casus **Lp**
 Et - 303 decimarum *om.* **Lp (omoio.)** 304 possunt] Vsque *add.* **Lr Lp** nec] unde *praem.*
Ba A R prescribere] perdere **Ba** ualent] ualeant **Lr Lp**] possunt **R** 305 *Item*]
 hic *add.* **Ba** prescriptio] prescripsit **R** Si] uero *add.* **Ba A R P** uidetur] esse *add.*
Lr] esse **Lp** 306 nec] uero **Ba** 307 Peruenit] et in Extra. Quamuis graue (X 3.30.17)
add. **A P** *transiuit*] *transiuerint* **A R P**] *transierint* **F** 309 domini] tamen **A P** quis
 eius] ius eiusdem **Lp** 310 infra *om.* **A**

¹⁴³De poen. D.5 c.2 ¹⁴⁴C.14 q.5 c.15; cf. SL C.16 q. 1 c. 66 v. *tardius dare, militia, de negotio*
¹⁴⁵Gal 6,6 ¹⁴⁶Cf. 1 Tm 6,8; cf. SL C.16 q.1 c. 67 v. *Apostolici usque necessariis* ¹⁴⁷D.85
 c.1 ¹⁴⁸Cf. supra C.10 q.3 c.10 n.62; C.12 q.1. c.27 n. 35; C.14 q.5 c.10 n.40 ; C.16 q.1 c.43 n.76
¹⁴⁹C.12 q.2 c.74 ¹⁵⁰C.16 q.3 p.c.15 § 1 ¹⁵¹C.1 q.3 c.13 ¹⁵²Cf. SL C.16 q.1 c.68 v.
communes, usus decimationum, transierint (in principio)

Quibus liceat alienare uel non, § Contra autem¹⁵³. Sed contra inuenitur
 in Extra. c. Consultationibus¹⁵⁴. Ibi enim dicitur quod si quis institutus
 uel representatus fuerit ab eo qui dominum patronatus non habet, debet
 ecclesiam amittere. Solutio: generale est illud, speciale uero in creditoribus
 315 est et in hoc casu propter fauorem monachorum.

<Q. II>

§ De capellis uero.

1. *Visis litteris usque caritatem quam in celo nequiuuit habere.* Subaudi diu
 et secundum istam sententiam diabolus caritatem habuit. Alii dicunt eum
 5 caritatem non habuisse sed quod appellatus est Lucifer, propter quod
 uidetur quod caritatis splendisset fulgore; propter eminentiam et bonorum
 naturalium perspicaciam illum sic esse dictum asserunt. Vsque *per portas*
nostras, idest per sensus corporis qui porte nomine ideo appellantur quia
 per eos uelut per portas mors ad animam intrat. Nam si uidisti mulierem
 10 ad concupiscendum eam per oculos mors intrat, quia mechatus es eam in
 corde tuo¹⁵⁵. Vnde alibi: 'sepi uias tuas spinis'¹⁵⁶. Vsque *quod maius est*. Hinc
 collige quod cui maiora conceduntur et minora uidentur concedi, supra d.xv.
 Illud si¹⁵⁷. Cui si non licent minora nec licita sunt maiora, ut supra C.ix.
 q.ii. Nullus, Episcopum non debere¹⁵⁸ et quod cui principale conceditur
 15 et accessorium, ut infra Extra. Sicut Romana¹⁵⁹. Vsque *et felici mucrone*. Et

311 autem *om.* **Ba** 312–313 institutus uel *om.* **A** 313 dominum] dominium
A habet] habebat **Ba A R P** 314 generale] regulare **Ba A R P** uero] est *praem.* **A**
 <Q. II>

3 usque *om.* **A** 4 istam] istorum **Ba A** Alii] uero *add.* **Ba A R** 5 propter quod]
 per hoc **A** 7 perspicaciam] periciam **Lp**] perspicuam **R** illum sic *om.* **Ba A R P**
 8 qui] quia **Ba** nomine] anime **Lp** ideo] ita **Lp** 9 mors] mortis **R** ad¹] usque
praem. **Ba A R P** 10 eam] quia *add.* **Lr** oculos] oculum **Ba AP** intrat] intrauit
Ba A R P 11 tuo] Vnde oculus meus depredatus est animam meam *add.* **A P** Vnde]
 etiam *add.* **A** 12 xv] xcv. **A P** 13 si¹ *om.* **Ba A R P**] et c. C.xxvii. q.ii. Sunt qui dicunt
 (c.19) *add.* **Ba A P** Cui] Sic **P** Cui si] Sic cui **A** si² *om.* **Ba** non *om.* **Lr Lp**
 licent] licita sunt **Lp** supra] ut **Ba** 14 debere] debent **Lr Lp** et *om.* **Lr Lp**
 15 infra *om.* **A**

¹⁵³Inst. 2.8.1 ¹⁵⁴1 Comp. 3.33.23 (=X 3.24.4), JL 12636 ¹⁵⁵Mt 5,28 ¹⁵⁶Os 2,6 ¹⁵⁷D.12
 c.4 ¹⁵⁸C.9 q.2 c.1,7 ¹⁵⁹1 Comp. 1.21.6 (=X 1.29.5, Praeterea), JL 12193; cf. SL C.16 q.2
 c.1 v. *caritatem habere, per portas nostras nequiuuit, et si in dando* (in fine)

nota quod de sententia anathematis qua solus episcopus potest cum clericis sacerdotem punire hic intelligitur, ut infra C.xxiiii. q.iiii. Corripiuntur¹⁶⁰ et C.i. q.i. Reperiuntur¹⁶¹. Et nota quod hec duo capitula que in questione presenti ponuntur uidentur sibi inuicem contraire, quorum solutio in ultimo
20 paragrapho huius questionis inuenitur.

<Q. V>

§ *Tales* etc. Hic latenter subingreditur tractare quintam questionem que, quoniam in summa¹⁶² latius tractatur, simpliciter uolumus pertransire eam.

8. *Si quis episcoporum usque territorio*, idest diocesi. Territorium enim
5 accipitur pro diocesi ut hic, interdum pro ipsa terra et pro possessione accipitur, ut infra q. prox. c. Licet¹⁶³. Vsque *hec gratia*, idest iuspatronatus quod ideo dicitur gratia, quia cum sit spirituale et ita non erat successorium nec a laicis poterit possideri; ex sola gratia et benignitate canonum est factum quod et a laicis possideri potest et ad heredes sanguinis transire
10 ualet. Vel edificatori episcopo gratia dicitur reseruari quia cum alii patroni non ualeant sine consensu diocesani episcopi in suis ecclesiis clericos ordinare, que tamen est in aliena parochia constituta. Et hoc uidetur sequens littera satis innuere. Vsque *acquiescat*, quasi dicat proprius episcopus non debet contradicere representationi a patrono facte, nisi forte in persona electi
15 quid uoluit opponere, d.xxiiii. c.i.¹⁶⁴, d.l. Postquam¹⁶⁵, d.lv. De persona¹⁶⁶,

16 de sententia] sententiam **Ba** cum] etiam **R** 17 iiii.] iii. **A** Corripiuntur] Corripiantur **A** 18 C.i.] C.e. **Lr Lp** 19 quorum] tamen *add.* **Ba A P** 20 huius *om.* **Lp**
<Q. V>

2 quintam *om.* **A** 3 simpliciter] post eam *add.* **A** 4 *episcoporum*] *episcopus* **Ba R P**
episcoporum usque om. **Lr Lp** idest diocesi *om.* **P** enim] hic **Ba** 5 interdum]
uero *add.* **Ba A R P** pro² *om.* **A** 7 sit] ius *add.* **Ba A R P** successorium] successor
Lr Lp^{ac} 8 poterit] poterat **A** possideri] et hoc *add.* **Ba** 10 ualet] potest **R**
11 ualeant] possint **R** clericos *om.* **R** 12 ordinare] et instituere episcopi ualent
add. **R**] de gratia conceditur patrono episcopo ut etiam non requisito diocesano episcopo
possit in sua ecclesia clericos ordinare *add.* **Ba A P** tamen] non *add.* **A** est] sunt **R**
constituta] constitute **R** 13 satis *om.* **R** innuere] Vnde secundum hanc lectionem
territorium (hoc *add.* **P**) pro possessione hic accipitur *add.* **Ba A P**] inuenire **R** 14 debet]
potest **Ba A R P** contradicere] contraire **Ba** representationi] scilicet *praem.* **Ba**
15 quid] aliquid **A** opponere] ut arg. *add.* **A** lv.] lxxv. **Ba A R P**

¹⁶⁰C.24 q.3 c.17 ¹⁶¹C.1 q.1 c.7 ¹⁶²Cf. infra C.16 q.5 c.1, n. 7 ¹⁶³C.16 q.3 c.5; ¹⁶⁴D.24
c.1 ¹⁶⁵D.50 c.11 ¹⁶⁶D.65 c.4

C.e. q.ult. Monasterium¹⁶⁷.

9. *Possessio*. Hoc c. satis in summa¹⁶⁸ exponitur.

<Q. III>

§ *Quod uero*.

1. *Per singulas ecclesias rusticanas*. Rusticane ecclesie dicuntur ille que in ruribus et uillis sunt edificate. Vsque *maxime* etc. Hinc collige quod etiam
5 in male fidei possessore currit prescriptio. Tunc enim maxime cum sine uiolentia, ergo idem est etiam cum per uiolentiam possessio possidetur. Qui uero contrariam fouent, sic exponunt: 'maxime', idest tantum possessionum.
2. *Presulum* usque *si quod absit*. Et hinc similiter colligitur quod ecclesia
10 possit mala fide prescribere. Per hoc enim uidetur quod dicitur 'absit' quod de mala fide hic agitur. Taliter tamen res possesse prescriptione tolluntur. Aliter uero hoc ideo asserunt esse dictum quia prescriptiones sunt odiose. Vsque *uindicent*. Ideo dicit quia si quoquomodo possessor a possessione cecidit rei uendicationem habebit. Nam secundum quosdam prescriptio
15 *nostrorum*. Istud 'quia' non est causatiuum sed quasi dicat non est mirum

17 *Possessio om.* Lr Lp satis] bene *add.* Lp Ba A R P exponitur] expositum est R

<Q. III>

3 ecclesie *om.* Ba 4 ruribus] rure Ba A R P Vsque] *et add.* A etiam *om.* Lp
5 prescriptio] Si *add.* Ba A R P maxime] non ecclesie Lp 6 etiam *om.* Lp cum
om. A Qui] Quidam Lp 7 fouent] fouentur Lr] fouentes Lp] sententiam *add.*
Ba A P tantum] Simile uerbum similiter exponitur supra C.xi. q.iii. Si quis episcopus
(c.91) Ba A P possessionum *om.* Ba R P 8 *Presulum om.* Lr Lp si] *ut praem.* A
absit] *possit add.* R similiter] uidetur posse Lp] uidetur *add.* Ba R P colligitur]
colligi Lr Lp Ba R P 8-9 ecclesia possit] de Lp 9 prescribere] possidere Lp
quod¹] hic *add.* R 10 mala] male Ba A R P fide] fidei prescriptione Ba A P] fidei
possessione R agitur] agatur A tamen] enim P res *om.* Lr Lp 11 Aliter]
Alii Ba A R P 12 *uindicent om.* Lr Lp] *uindicet* A] *uindicentur* R] Improperie (Proprie R)
hic ponitur uindicationis nomen quasi habeat. Vel *uindicet add.* Ba R P 13 cecidit *om.* P
uendicationem] uenditione A habebit] gaudebit Ba A P 14 transfert] non *praem.*
Ba Item prescriptio] Potest et aliter A P *quia om.* Ba

¹⁶⁷C.16 q.7 c.33; cf. SL C.16 q.5 c.8 v. *Si quis* usque territorio (in principio), *hec gratia reseruetur, acquiescat,* ¹⁶⁸Cf. supra C.16 q.5 c.1, n. 1 ¹⁶⁹C.16 q.1 p.c.15 § 1

si constituimus hoc circa nostros subditos cum principes in suis subditis similiter statuissent.

3. *Sicut*. Sed talis est casus cap. hic. Bisinianensis episcopus prescripsit intra limites Cosentine ecclesie quosdam redditus et oblationes cuiusdam ecclesie Cosentini episcopi. Tandem uolebat populum ad illam ecclesiam uenientem in sua iurisdictione habere, ut sic ab eo sacramenta perciperent, quod dicit concilium fieri non posse¹⁷⁰. Non enim quia prescripserit temporalia, eo ipso uidetur spiritualia prescripsisse. Si uero utrumque prescripsisset, cum ecclesia non possit in limite ubi prescriptio non currit, prescriptione quoad omnia tutus esset, cum ei liceat sic possidere et spiritualia prescribere potest. Et leges litteram sic: *tricennalis possessio*, idest possessio triginta annorum, *non ita adimit conuentum territorium* idest populum ad illam ecclesiam conuenientem, subaudi quoad spiritualia; *sicut tollit diocesim alienam*, quoad temporalia.
4. *Quicumque* usque *interpellatione*, idest prescriptionis interruptione. Vsque *secundum ius legis naturalis*. Dicunt quidam quia hinc uolunt colligere quod nulla prescriptio a peccato prescribentem excusat, cum omnis prescriptio contra ius naturale uideatur esse introducta. Vsque *extra*, idest in limitibus prouinciarum non currit prescriptio. Vsque *diocesis defenditur*, idest dum prescriptionis ratione uult sibi quis limites uindicare etc.
5. *Licet* usque *exempli mali*. Hinc collige quod propter exempli perniciem

16 cum] et *add.* A] etiam et *add.* R suis *om.* Lr Ba 17 statuissent] Vel redditio cause est : omnis prescriptio de fonte ciuili iuris emanauit *add.* Ba A P 18 *Sicut om.* Lr Lp R Sed] Sit Ba A P *om.* R est *om.* Ba A P c. hic] iste Ba] huius R *om.* P hic *om.* Lp Bisinianensis] Husinanensis Lr] Humanensis Lp] Cassanensis P prescripsit] longe *add.* A 19 Cosentine] Policastrensis P 20 ecclesie *om.* Lp Cosentini] Policastrensis P episcopi] uoluit habere *add.* Lp 21 sic *om.* Ba A R P 23 temporalia] ideo *add.* Ba A P uero] cum *add.* Lr Lp R 24 prescripsisset] p' Lr Lp possit] esset Ba A R 25 prescriptione quoad *om.* Lp omnia *om.* Lr Lp esset] esse Lp cum] enim *add.* Ba A R P ei *om.* Lp] sibi Ba A R P sic *om.* Lp Ba A R P possidere] spiritualia *add.* Ba A 27 *ita*] rei Ba *adimit*] *ad unum* Lr Lp] *admittit* Ba A La] *ad* R 28 quoad] quia R *sicut*] *secum* Lr Lp *om.* R 29 *diocesim*] *diocesis* Lr Lp] *diocesi* R *alienam*] *aliena* Lr Lp R quoad temporalia *om.* Lr Lp R temporalia] quasi dicat: non quia prescripsit temporalia illius ecclesie et spiritualia eo ipso prescripsit. Si uero utrumque possedisset tricennio et utrumque prescriberet nisi limitis uicinitas prescriptionem impediret *add.* Ba A P 31 quia] qui Ba A P 33 *extra*] etc. *add.* A 35 quis] aliquis A 36 usque - collige *om.* Lr Lp^{ac}

¹⁷⁰Cf. SL C.16 q.3 c. 3 v. *Sicut*

aliquid est omittendum, d.xcvi c.i.¹⁷¹, C.i. q.i. Principatus¹⁷², C.xxvii. q.i. Quod si¹⁷³, C.xxx. q.i. Si quis¹⁷⁴. Vsque *nulla igitur prescriptione*. Et nota quod canon iste et sequens de limitibus uel de hiis que limitibus adiacent sunt intelligendi in quibus, quamuis uetusta retentio, nullum iuri preiudicium aufert. Vsque *neque ignauia*. Hinc uidetur quod negligentia episcopi non obest ecclesie, contra illud quod est infra, e. q. Placuit¹⁷⁵. Sed speciale est in limitibus. Item hic queritur an contra ecclesiam que pastore est uiduata currat prescriptio. Quod nullo modo est concedendum, ut in Extra. c. Licet preter solitum¹⁷⁶.

6. *Inter memoratos usque nullum iuri preiudicium affert*. Sed queritur an si tota parochia prescribatur ab aliquo et limites prescribi possint, quod quibusdam placet. Quedam enim sunt que per se ad alios transire non possunt, que tamen cum uniuersitate transeunt, ut fundus dotalis et quedam alia. Vsque *ne in dubium ultra*. Hoc ideo dicit quia eis iam prescripserat nec tamen lis fuerit sopita. Vsque *cuiusque ius retentionis*, idest ipse limes qui dicitur ius retentionis quia semper apud dominum permanet etsi alius possidere uideatur. Nam prescriptione limes non tollitur, licet predium ubi sit limes prescriptione tollitur inter laicos. Item queritur in cuius diocesi limes esse dicatur et cui episcoporum ecclesia debet esse subiecta que in limite est constituta. Et placet quibusdam et limitem et locum in quo fundata est ecclesia communem esse et usque ad parietes ecclesie; hinc inde episcopatus extendi et terminari. Ecclesia illi erit episcopo quoad omnia

37 omittendum] admittendum **Ba**] ut arg. *add.* **A** 38 *prescriptione*] *presumptione* **F**
 39 uel] et **Ba A** 40 uetusta *om.* **Lp**] in *praem.* **R** retentio] retenta **R** nullum] nulli **Lr Lp** preiudicium] prudentiam **Lr La** 41 aufert] affert **Ba A** uidetur] posse colligi *add.* **Lp** 42 ecclesie] quod est *add.* **Ba A R P** est²] hoc *add.* **Ba A R P**
 44 c.] continetur *add.* **Ba A P** 46 *memoratos usque om.* **Lp** usque *om.* **Lr** nullum] nulli **Lr Lp** iuri] iuris **Ba La R P F** affert] aufert **Lr Lp**] afferret **F** Sed] hic *add.* **Ba A R P** 47 si *om.* **Lp** prescribatur - et] aliquos **Lr Lp** limites] limes **P**
 prescribi] prescribere **Lp** possint] possit **Lr P** 50 Vsque - 51 sopita *om.* **Lp** eis] eum **Lr** prescripserat] scripserat **Ba R P** 51 tamen] enim **Ba** fuerit] fuerat **A**
cuiusque] *cuius est* **Lp A R P F**] *deest* **Ba** qui] quod **Lr Lp** 54 sit limes] sunt limites **A**
 A tollitur] toleratur **Lr**] tollatur **Lp A** 55 ecclesia *om.* **Lr Lp^{ac} R** debet] debeat **A**
 A 56 et¹ *om.* **A** 57 et *om.* **Lr Lp** ad *om.* **Lp** inde] posse colligi *add.* **Lp**
 58 terminari] criminaliter **Lr**] specialiter **Lp** Ecclesia] ecclesiam **Lp**] uero *add.* **Ba AR P**
 erit] esse **Lp**

¹⁷¹D.96 c.1¹⁷²C.1 q.1 c.25¹⁷³C.27 q.1 c.5¹⁷⁴C.30 q.1 c.9; cf. SL C.16 q.3 c.5 v.*exempli mali*¹⁷⁵C.16 q.3 c.15¹⁷⁶1 Comp. 2.18.6 (=X 2.26.4, De quarta), JL 14091

subiecta in cuius parochia edificator ecclesie morabatur.

- 60 7. *Dilectio usque prebeat sacramentum.* Hinc habes quod qui prescripsisse se asserit prescriptionem approbare oportet.
8. *Placuit usque secularium clericorum.* Et nota quod seculares clerici dicuntur ad differentiam monachorum et canonicorum regularium¹⁷⁷, sicut et secularis ecclesia dicitur.
- 65 10. *Sacerdotes usque diffinisse*, idest alienasse. Diffinire enim pro alienare sepe ponitur, ut supra C.xii. q.ii. Episcopus qui mancipia¹⁷⁸.
11. *Clerici quantacumque temporis diuturnitate.* Et nota quod hii sunt casus in quibus non currit prescriptio: in limite, ut supra e. q. Inter¹⁷⁹; in uita irrite iudicantis, ut in primo superiori capitulo¹⁸⁰; in hiis que beneficio
- 70 conferuntur, ut in subiectis capitulis; ubi necessitas interuenit hostilitatis, ut infra, secundo et tertio capitulo¹⁸¹; in hiis que communi iure possideri non possunt, ut infra e. q. § Potest et aliter¹⁸² et d.c. Contra morem¹⁸³ et C.xxxiii. q.v. Quod Deo¹⁸⁴ et d.xciii. Illud¹⁸⁵. Vsque *prescriptione temporis.* Hoc ideo fit quia proprietates clericis rerum ecclesiarum non conceditur, sed usus fructus,
- 75 ut infra C.e. q.vi. Illud¹⁸⁶.
14. *Porro usque inter Christianos*, idest ubi Christiani non opprimuntur, sed tranquilla sunt tempora. Vnde ex hoc et superiori c.¹⁸⁷ colligi potest arg. ad eam questionem in qua dicitur an ille, qui timore principis non audet in prouincia sua moram facere, possit propter diuturnam absentiam ecclesias

59 edificator] edificantur Lr edificator - morabatur] sunt ecclesie edificate Lp morabatur] Alii uero dicunt quod hec ecclesia nulli subicitur. Vnde a nullo episcopo interdici potest et sacramenta a quolibet episcopo suscipere poterit. Litteram (autem add. A) sic leges (lege A) ita ut diocesis, idest ecclesia possidentis episcopi sit, idest transeat in eternum dominium illius (illius] sub ius A) ecclesie cuius est ius retentionis, idest limes. Si tamen limes prouisus, idest subtiliter inspectus, monstrauerit ueris (iuris P) signis illam basilicam esse subaudi in limite add. Ba A R P^c (fol. 96vb glossa in margine b) P 61 approbare] eum probare Ba A R P 62 clericorum om. P F] rerum P^{ac} 64 et] etiam A dicitur] fieri add. Lr Lp 65 alienare] alienatione Ba 66 sepe] interdum Ba A] plerique P ponitur] accipitur Ba A P 67 Clerici] quilibet add. Ba A R P 68 in²] usque Lr Lp 69 beneficio] beneficiis Ba 70 ubi] usque Lr Lp 71 que] de add. Ba A P 73 q.v.] q.iii. A 74 ecclesiarum] ecclesiasticarum Lp A 76 opprimuntur] inprimuntur Lr Lp 77 et om. A 78 dicitur] queritur Ba A P an] aut Lr Lp timore] timorem Lr Lp 79 possit om. Lr Lp diuturnam] diurnam Lp

¹⁷⁷Cf. SL C.16 q.3 c.8 ¹⁷⁸C.12 q.2 c.58; cf. SL C.16 q.3 c.10 v. *definisse* ¹⁷⁹C.16 q.3 c.9
¹⁸⁰C.16 q.3 c.1 ¹⁸¹C.16 q.3 c.2,3 ¹⁸²C.16 q.3 p.c.15 ¹⁸³D.100 c.8 ¹⁸⁴C.33 q.5 c.4
¹⁸⁵D.93 c.22 ¹⁸⁶C.16 q.6 c.7 ¹⁸⁷C.16 q.3 c.13

80 suas amittere¹⁸⁸. Vsque *corporalia*. In spiritualibus armis clerici debent esse exercitati. Sicut enim imperator milites suos arma uult scire et non leges, ita ignominiosum est clericis secularibus implicari istis.

15. *Placuit usque quod si intra sex menses*. Et nota quod hic agitur de prescriptione xxx annorum; nam cum parochianos ad meam cathedram
85 pertinentes per sex menses a die conuentionis computatos ad fidem conuertisti aut per meam negligentiam factum est, in quo casu statim securus es et ipso iure facta est domina tua ecclesia; aut sine culpa mea, sed per hereticorum astutiam hoc fuit factum, quo casu parochia tua non est factum. Immo si hoc probatur usque ad xxx annos ipsam recuperabo.
90 Si autem tacuero tricennalis obiectio michi silentium imponat. Sed queritur quomodo tricennalis prescriptio possit episcopum a peccato defendere qui parochianos alterius ad fidem conuertit, cum ab initio rei aliene conscientiam habuerit cum id quod suum non erat scire debuit ad alium pertinere. Solutio: iste excusatur auctoritate canonis qui hoc fieri permittit in
95 odium suam rem negligentium. Alii uero dicunt quod hic inuenitur ex sex mensium prescriptione secundum quos si per sex menses a die conuentionis parochianos tuos possedi, tutus ero de cetero aduersus omnem petentem. Alii uero asserunt quod nulla prescriptione sed potius auctoritate canonis iste qui conuertit hereticos est securus.

100 15. (p.c.) *Potest etiam usque ecclesiis obici non potest*, sed sola prescriptione xxx annorum et deinceps descende in finem tertii paragraphi et postea, lecto c. quod ibidem sequitur, redeas ad hunc locum, scilicet item 'prescriptionum'¹⁸⁹ et sic litteram ordinabis.

80 In] Nam *praem.* **Ba A R P** 81 uult] uolunt **Lr om. Lp** leges] docet *add.* **Lp**
83 *intra*] *in* **Lr Lp** 85 fidem] finem **Lr Lp** 86 in *om.* **A** 87 aut] si *add.* **Ba^{Pc} A P**
88 fuit] fuerit **A** 89 factum] facta **Ba A P** Immo si] Sed **R** probatur] probauero
Ba A P annos] annum **Lr Lp** ipsam] eam **Ba**] hoc **R** 90 autem] uero **Ba A R**
P obiectio - 91 tricennalis *om.* **Lr Lp (omoio.)** imponat] imponet **A** 91 prescriptio
- defendere *om.* **R** possit] potest **A** 94 qui] quod **Lr Lp** hoc] uidetur *add.*
Lp 95 uero *om.* **Lp** ex *om.* **Ba A R P** sex] v. **Lr Lp**] xv. **R** 96 prescriptione]
prescriptio **Ba A R P** quos] quid **Lr**] quod **R** si *om.* **Lp** 97 ero] erit **Lr**
Lp 99 securus] Statim elapsis sex mensibus. Sex autem menses de quibus hic dicitur
non ad prescriptionem inducendam sed ad faciendam admonitionem deputantur *add.* **Ba A**
P 100 *ecclesiis*] *clericis praem.* **Ba** *ecclesiis*] *eos* **Ba** prescriptione] prescriptio **Ba**
A R 101 descende] descendit **A** 102 redeas] uideas **Ba** item] inter **Lr Lp R**
103 prescriptionum] prescriptum **Lr Lp**] prescriptionis **Ba**

¹⁸⁸Cf. SL C.16 q.3 c.14 v. *Porro usque Christianos*

¹⁸⁹C.16 q.3 p.c.15 § 1

17. *Nemo usque nullis temporibus*. Subaudi que sunt infra centum annos.
 105 Sed hic queritur an contra priuilegium a Romana ecclesia alicui indultum
 currat prescriptio¹⁹⁰. Et credimus quod si tali priuilegio Romana ecclesia
 uoluit aliquam ecclesiam uel personam ecclesiasticam decorare ut contra
 eam non posset prescriptio currere, nullius quamuis uetusta retentio ei
 poterit preiudicium generare.

<Q. III>

1. *Possessiones usque habere*, quantum alius xl. annum possedit
 spatio. Dicunt quidam quod hac ratione prescriptionis se potest contra
 priuilegiatum defendere. Nam si iuri communi prescriptio imponit
 5 silentium multo fortius priuilegium et iuri priuato. Alii tamen asserunt
 quod non priuilegio sed priuilegiato potius ex prescriptione sit preiudicium.
2. *Volumus usque motam fuisse questionem*. Ex hoc uerbo et illo c. iii. q. Per
 singulas¹⁹¹ uidetur innui quod facilius secundum canones quam secundum
 10 leges possessio interrumpitur per litis contestationem. Secundum leges
 enim interrumpitur per litis contestationem. Secundum uero canones ad
 prescriptionis interruptionem uidetur sufficere si tantum lis inde fuit mota.
 Quod tamen non prouenit. Si enim apud extraneum iudicem lis contestata

104 annos] Litteram lege sic : sancta Romana ecclesia suscepit priuilegium in firma Petri.
Stabilitatis. Petri, quod (qui **A**) priuilegium 'nullis temporibus angustatur (angustantur **A**)',
 uel que, 'Romana ecclesia nullis temporibus angustatur' *add.* **Ba A P** 105 alicui - 106
 ecclesia *om.* **Lp** (*omoio.*) 107 uoluit] uouit **Lp** uel] in **Lr** 108 quamuis]
 quantumuis **Ba** 109 generare] Si uero concessit alicui priuilegium ut decimas uel
 (*om.* **R**) possessiones aliquas (aliquas *om.* **R**) haberent (haberet **R**), quas tamen (quantum
R) alius xl annorum possedit spatio, dicunt quidam quod hic ratione prescriptionis
 se (sed **R**) potest contra (esse **R**) priuilegiatum (priuilegium **R**) defendere; nam si
 iuri communi prescriptio imponit silentium, multo fortius priuilegio (priuilegio *om.*
R) et iuri priuato. Alii tamen asserunt quod non priuilegio sed priuilegiato potius
 (priuilegiato potius *om.* **R**) ex prescriptione fit preiudicium *add.* **Ba A R P**

<Q. III>

2 *Possessiones*] *Volumus usque motam fuisse questionem*. Ex hoc uerbo et hic cap. iii. q. Per
 singulas uidetur innui. *Si uero concessit alicui priuilegium usque decimas praem.* **Lr Lp**
Possessiones - 6 preiudicium *om.* **Ba A R P** usque *om.* **Lr Lp** 5 priuato] priuata **Lr Lp**
 6 sed priuilegiato *om.* **Lp** sit *om.* **Lp** 8 innui *om.* **R** quam - 10 canones *om.* **R**
 (*omoio.*) 9 Secundum - 10 interrumpitur *om.* **Lr** 10 per - contestationem *om.* **Ba A**
 per] pro **Lp** contestationem] contestatione **Lp** 11 inde] non **A** fuit] fuerit **A**

¹⁹⁰Cf. SL C.16 q.3 c.17 v. *infra c. annos*

¹⁹¹C.16 q.3 c.1

fuerit uel minus sollempniter, temporis interruptionem non facit, ut Cod. lib. iii. de statu defunctorum, Si pater¹⁹² et Cod. lib. iii. de litis contestatione, Res in iudicio¹⁹³.

3. § *Neque* usque *sed sola xl annorum curricula religiosis domibus*. Hoc de regularibus canonicis et monachis est intelligendum contra quos non nisi quadragenaria currit prescriptio, ut in Extra. c. Ne religiosorum¹⁹⁴. Ecclesia uero contra ecclesiam uel laicus contra ecclesiam xxx annorum prescriptio potest prescribere, ut supra C.e. q.iii. Presulum, Sicut¹⁹⁵. Apostolicus tamen uidetur dicere quod sola xl annorum prescriptio ecclesia ab ecclesia opponi potest, ut in Extra. c. Licet preter solitum¹⁹⁶.

<Q. V (VI)>

§ *Quod uero autem ea que.*

1. *Consuetudo usque competere posse suspicantur*. Et nota quod hic non negatur quin de prediis que constat esse ecclesie prelati hec facere ualeant que in hoc c. continentur, sed in hiis que alius retinet quia eo ipso cadit accusatio si magna illa signa in agro alterius posuit, ut Cod. lib. ii., de hiis qui potentiorum nomine, l. i.¹⁹⁷

<Q. VI>

1. *Placuit usque et alio retinente irruerit*. Hinc collige quod nulli liceat ius sibi dicere et quod cadere debet a causa qui auctoritate sua rem suam

13 ut - 14 et om. Lp 14 iii.¹] vii. Ba A pater] presbiter Lr et -
15 iudicio] etc. R 16 *Neque*] *enim add.* Ba *sed*] *et* A *religiosis*
religionis Lr Lp 18 *Ne om.* Lr Lp religiosorum] religiosum Lp
<Q. V (VI)>
2 *uero om.* Lp Ba A P F *autem om.* R *que om.* Ba 4 quin de
prediis om. P de] in Ba A R constat] constant Lr Lp 6 accusatio]
a causa Ba A P 7 potentiorum] potiuntur Lr Lp potentiarum A
<Q. VI>
2 collige] habes Ba A P liceat] licet A 3 dicere] ut (supra *add.* P) C. xii. q. v. c. i.
add. Ba A P debet] debeat Ba a causa] actio Lr Lp^{ac} qui] quod Lr

¹⁹²Cod. 7.21.7 ¹⁹³Cod. 3.9.1 ¹⁹⁴1 Comp. 2.18.5 (=X -), JL 1482 ¹⁹⁵C.16 q.3 c.2,3
¹⁹⁶1 Comp. 2.18.6 (=X 2.26.4, De quarta), JL 14091 ¹⁹⁷Cod. 2.14.1

5 alio retinente accepit, quia afflicto non debuit addi afflictio, supra C.ii.
 q.vii. Lator¹⁹⁸. Paulo tamen Deacine¹⁹⁹ ciuitatis episcopo specialiter fuit
 indultum quod a causa sua non cecidit cum res suas propria auctoritate
 accepit, quia afflicto non debuit addi afflictio, supra C.ii. q.vii. Lator²⁰⁰.
 Hinc etiam colligitur quod delictum personarum in dampnum ecclesie
 conuertitur, persone uero unius delictum quod in faciendo consistit non
 10 debet redundare in dampnum ecclesie, ut in primo sequenti c.²⁰¹, licet
 delictum unius quod in omittendo consistit imputetur ecclesie, ut supra C.e.
 q.iii. Placuit²⁰².

4. *De lapsis usque pauperrima.* Hoc ideo dicit quia si forte copiosum
 esset monasterium, secus esset. *Vsque et res lapsorum.* Quid autem si in
 15 eorum possessione nichil inuenitur? Tunc forte dabit episcopus unde
 penitentes uiuere possunt uel ipsum monasterium quod pauperes nutrit
 ipsis necessaria propinabit²⁰³, nisi paupertas ipsum excuset. *Vsque res*
eorum. De propriis rebus eorum uidetur hoc intelligendum.

5. *Si fortassis.* Et nota quod ad hoc inducitur c. quod delictum persone
 20 non debet in dampnum ecclesie redundare. Licet enim Leo papa inutilis
 crederetur esse a Carolo, non tamen ecclesia cui preerat ob hoc minoris erat
 auctoritatis.

7. *Illud usque in usumfructum.* Nam quoad proprietatem ecclesie res non
 dantur clericis, ut supra C.xii. q.ii. *Vobis*²⁰⁴. Et inde est quod res ecclesie a
 25 clericis non possunt prescribi, ut supra C.e. q.iii. Clerici²⁰⁵. *Vsque in persona*
habeatur districtum, ut scilicet deponatur uel suspendatur, non in facultate, ut

4 accepit] accipit A quia - 5 Lator om. P 5 Deacine] Deacino Lr Lp specialiter]
 spiritualiter Lr Lp 6 propria] proprias Lr Lp 7 accepit] precepit Lr Lp R] Paulo (5)-
 accepit (7) repetit R non om. Lp supra] ut A 10 ut] usque Lr Lp licet om. Lr
 Lp^{ac} 11 imputetur] tote add. Lr 15 possessione] V add. Lr bonis Ba R P] donis A
 nichil om. Lr inuenitur] inueniretur A dabit] eis add. Ba A P 16 possunt] possint
 P 17 excuset] Vt (Vsque A) scilicet (scilicet om. A) subsidia (subsidium A) (Vt - subsidia
 om. P). Hinc habes quod ad quodcumque onus adeundum (adeundi A) debet spectare (et add.
 A) emolumentum, ut Cod. lib. vi. De furtis (militibus Ba^{ac}) et seruo corrupto, l. ult., § Nunc
 (Cod. 6.2.22) (Nunc] Sed cum A] om. P) add. Ba A P Vsque] Vt Lr Lp 18 rebus om. Ba
 eorum] episcopi add. Lr Lp Ba^{ac} 19 ad om. Lr Lp ad hoc] hic R inducitur]
 hoc add. Ba A R P quod²] quia R 20 debet in om. Lr 23 usumfructum] usum F
 res om. Lr 26 ut] usque Lr Lp non] nam Lr] si add. Lp facultate] facilitate Lr^{ac}

¹⁹⁸C.2 q.7 c.44 ¹⁹⁹Doclea; cf. Friedberg 1.498 (C.2 q.7 c.43, 44) ²⁰⁰C.2 q.7 c.44 ²⁰¹C.16
 q.6 c.3 ²⁰²C.16 q.3 c.15 ²⁰³Cf. SL C.16 q.6 c. 4 v. *quatinus ipsi* ²⁰⁴C.12 q.2 c.23
²⁰⁵C.16 q.3 c.11; cf. SL C.16 q.6 c. 7 v. *in usum*

propter hoc res ecclesiastica quam habet auferatur, non dico ei, sed ecclesie.
 Vel de illo beneficio potest intelligi quod quis habet, non intuitu beneficii
 quod auferatur cum officio sed de illo potius quod datum est alicui intuitu
 30 extrinsece probitatis, quod non est priuandus aliquis, licet officium perdat.

<Q. VII>

§ *Quod autem.* Sine distinctione est concedendum quod laici ius
 decimationum habere non possunt; nam cum sit res spiritualis, non
 nisi a spiritualibus possideri ualet. Fructus enim de communi iure possidere
 5 non possunt nisi forte specialiter alicui fuerit a summo pontifice indultum.
 Si quis uero contrariam consuetudinem nobis uelit opponere, sciat quod
 in hoc opere intendimus ostendere, non quid Rome fiat, sed quid fieri debeat.

4. *Quicumque* usque *nec peius*, quam ipse Dominus accepit. Non minus
 quam de decem partibus unam, ut supra C.e. q.i. Decime²⁰⁶. Vsque *aut de*
 10 *negotio*. Hic apparet negotiationem esse licitam, que tamen exercetur a laico
 tempore opportuno et causa inopie²⁰⁷.

5. *Omnes decime* usque *sanctificantur*, idest sancte eius ecclesie et ministris
 conferuntur. Quidquid enim offertur sanctum sanctorum uocatur, ut supra
 C.xii. q.ii. Nulli, Indigne²⁰⁸. Vsque *anathematis uinculo feriantur*. Quo soli

27 res ecclesiastica] rem ecclesiasticam **Lr Lp** 28 Vel] Sed **Ba om. P** beneficio]
 hoc *add.* **Ba A**] hic *add.* **P** quis] uis **Lr ius Lp** beneficii] officii
A P beneficii - 29 intuitu *om.* **R (omoio)** 29 auferatur] aufertur **Ba**
 30 extrinsece] intrinsece **Ba** quod] quo **Ba A R** perdat] Vel dicas
 non in persona sed tantum (tantum]etiam **A**] *add.* **P** in facultate *add.* **Ba A P**

<Q. VII>

4 enim] autem *add.* **A^{Pc}** 5 possunt] possumus **Lp** specialiter] spiritualiter **Lr Lp**]
 ipsum **A** 7 Rome *om.* **Ba** 8 *Quicumque*] uerbum *add.* **Lr Lp** usque *om.* **Lr Lp**
 10 licitam] et concessam, ut (supra *add.* **A**) di. lxxxviii. Fornicari (c.10). Vsque *de uenatione*.
 Hinc similiter colligitur uenationem esse licitam *add.* **Ba A R P** 13 offertur] ecclesie *add.*
Ba A R P 14 Nulli] Vsque *admoneantur*. Semper enim fere (*fere om.* **Ba^{Pc}**) trina admonitio
 debet uindictam precedere etiam in horrendis criminibus, ut (supra *add.* **R**) C.xii. q.ii. Nulli
 (c.3) *add.* **Ba A R P**

²⁰⁶C.16 q.1 c.66²⁰⁷Cf. SL C.16 q.7 c.4²⁰⁸C.12 q.2 c.3, 21

15 contumaces sunt feriendi, ut supra C.xi. q.iii. Nullus²⁰⁹.

9. *Et hec usque et primum.* Et nota quod Origenes hoc dicit exponens illum locum euangelii 'uos fecistis domum Patris mei domum fornicationis etc.'²¹⁰ Et hic subaudias et incipias ibi, 'et primum quidem', et procedas usque 'nunc'. Demum legas pretermissa et sic constructionem ordinabis. Vsque
20 *que utilitas* etc. idest quam utilitatem consecuta est ecclesia et quid prefuisse uidetur dum pro eius redemptione 'meum sanguinem fudi cum omnes sicut ante uideantur esse peruersi'²¹¹. Vsque *in corruptionem*, idest in flagella et uerba ne obuiet illud 'non dabis sanctum tuum uidere corruptionem'²¹², idest putrefactionem. Vsque *ue michi*. More humano hic de Deo Osee
25 loquitur.

10. *Omnes usque in episcopi potestate.* Hoc uerum est generaliter nisi ecclesie aliquae speciali priuilegio ab episcoporum sint potestate exempte.

11. *Nullus usque sine consensu episcopi alicui tribuat.* Si uero ecclesia pastore uacaret cum consensu clericorum forte hec possunt facere predicte persone
30 ut potest intelligi, supra C.xii q.ii. Hoc huius²¹³.

12. *Si quis deinceps.* Hoc ideo dicit quia ante quibusdam fuerat concessum ut supra d.lxiii. Adrianus²¹⁴.

13. *Quoniam usque de manu imperatoris,* d. lxiii. Salonitane²¹⁵, contra.

15 Nullus] (7.) *Decimas* usque *redimantur*. Sicut enim prohibitum est decimas redimere ut hic et supra, C.i.q.iii. Quod sint (Quesitum (c.4) **A P**), ita et ordines uel beneficia redimere est simoniacum, ut (supra *add.* **A P**) C.i. q.i. Nullus (c.118) et C.vii. (q.i. *add.* **A P**) Sancitum (c.33) (Sancitum *om.* **P**). Vel hic non (decimarum *add.* **P**) redemptio prohibetur sed eorum retentio (non-retentio) decimarum redemptio **A** interdicitur *add.* **Ba A P** 16 *et*] *ad R* 16-17 illum locum] illud **R** 17 euangelii] euangelico] **Lr Lp**] euangelicum **R** fornicationis etc.] negotiationis **Ba** 18 procedas] procedo **Lp**] tamen *add.* **R** usque *om.* **Lr Lp** 19 nunc] autem *add.* **Ba A R P** Demum] Deinde **Lr Lp P** 20 consecuta] secuta **Ba** quid] ei *add.* **Ba A R P** 21 redemptione meum] redemptionis in eum **Lr Lp** sanguinem] sanguine **Lr** 22 ante *om.* **Lr Lp** esse *om.* **Ba** *corruptionem*] *corruptione* **A** 23 corruptionem] idest putrefactionem *add.* **A** 24 hic *om.* **Lp** Osee *om.* **Ba La R P** 27 ecclesie *om.* **R** aliquae] aliquo **Lp R** 28 ecclesia] alicui *add.* **Lr Lp** 29 clericorum] cleri **A** hec possunt] hoc possent **A** 30 intelligi] colligi **Ba A** huius] ius **Ba** 32 d.lxiii. Adrianus *om.* **Lr Lp R** 33 *Quoniam - imperatoris om.* **Lr Lp R** d. lxiii.] supra *praem.* **A**

²⁰⁹C.11 q.3 c.42 ²¹⁰Cf. Origène : Commentaire sur saint Jean. T. 2, Livres VI et X, Paris,, 1970 (Sources chrétiennes ; no 157) pp. 454-517 et Io. 2,14-17 ²¹¹Eph 1,7; cf. SL C.16 q.7 c.9 v. *Et hec, Que utilitas* ²¹²Ps 30,10 ²¹³C.12 q.2 c.38; cf. SL C.16 q.7 c.11 v. *Nullus usque tribuat* (in medio) ²¹⁴D.63 c.2; cf. SL C.16 q.7 c.12 v. *deinceps* ²¹⁵D.63 c.24

35 Solutio: ea que auctoritate principis ab aliquo illicitè committuntur aut
tangant generalem statum ecclesie et contra Deum committuntur. In primis
non excusat maioris auctoritas, ut hic. In secundo prodest ut ibi. Et hec
distinctio in fine illius capituli potest colligi, infra C.xxiii. q.iii. Si hiis²¹⁶. Vel
Salonitano specialiter fuit indultum.

40 15. *Sane usque discesserunt.* Hic enim excommunicando concilium factus
est hereticus. Vnde etiam ante cause cognitionem potuerunt subditi ab eius
obedientia recedere, ut supra d.xxii. c.ult.²¹⁷ Nec commiserunt contra illud
statutum quod est supra C.viii. q.iii. c.i.²¹⁸

45 19. *Sicut enim usque et ecclesie ipse* etc. Non enim debent celebrari diuina
officia in talibus ecclesiis donec que mala facta sunt corrigantur, ut infra e. q.
Si plures²¹⁹ et C.xxv. q.ii. Ita nos²²⁰; nec clerici earum ibi uel alibi potuerunt
celebrare diuina si sunt in culpa; si uero non, alibi celebrare possunt, ibi uero
nequaquam²²¹.

50 22. *In nona usque nec professione discrepent nec habitu.* Hinc uolunt quidam
colligere monachum album non posse uel debere recipi in monasterio eorum
qui nigris uestibus induuntur et econuerso, ne aliquem talium monasterio
aliorum debere prefici, cum debeat quisque conuenire in omnibus moribus
eorum inter quos uiuit, ne uideatur intemperans uel superstitiosus, ut supra
d.xli. Quisquis²²².

55 26. *Pie mentis.* Ab hoc c. usque ad finem fere questionis de iurepatronatus
Magister tractatum interserit de quo, licet multa inueniantur in summa,

34 aut - 35 committuntur *om. R (omoio.)* 35 generalem] generaliter **Ba A** committuntur]
aut dignitatem persone offendunt *add. Ba A R^{Pc} (in margine) P* 36 hec] hic est **Lr** 37 in]
ex **A** capituli] poni *add. Lp* colligi] intelligi **Lr Lp** 38 indultum] Et nota
quod inuestituram regaliū a laico possunt accipere clerici sed non spiritualium *add. Ba A*
P 40 hereticus] heresiarca **Ba** cause cognitionem] omnem penitentiam **Lr Lp^{ac}**
41 obedientia] potentia **Lr** 42 iii. c. *om. Lr Lp* c.i.] Et hinc habes quod in rebus
licitis licite potest commoratio (coniuratio **A**) interponi, contra in (in] supra **A**) C. xi. q.i. Si
quis (c.45) (et *add. A*) C.xxv. q. ult. Ita (Ita] Ea **A**) nos (q.2 c.25) (C.xxv. - nos *om. P*) *add. Ba A P*
43 usque - enim *om. Lp* etc. *om. A* Non] Cum **Lr** 44 ut *om. A* 45 plures]
C. xi. q.i. Si quis (c.45) *add. Ba* et - nos *om. A* 49 uel] nec **A** recipi *om. Lp*
50 econuerso] ne aliquem talium monasterio eorum qui nigris uestibus induuntur (*repetit*)
Lp ne] nec **A** 51 moribus *om. Lr Lp^{ac}* 52 uiuit] uiuit **A** 53 Quisquis] et
propter eandem considerationem nec regularis canonicus potest fieri monachus *add. Ba A P*

²¹⁶C.23 q.4 c.28; cf. SL C.16 q.7 c. 13 ²¹⁷D.21 c.9 ²¹⁸C.8 q.4 c.1; cf. SL C.16 q.7 c. 15 v
Sane usque discesserunt ²¹⁹C.16 q.7 c.36 ²²⁰C.25 q.2 c.25 ²²¹Cf. SL C.16 q.7 c.19
²²²D.41 c.1

possumus tamen multa proponere de quibus antiquitas nichil expressit. Vnde primo queritur an iuspatronatus sit spirituale uel corporale et quid, si spirituale est, non est successorium, nec ergo ad heredes sanguinis potest transire ut dicitur, infra e. q. Filiis²²³, cum spiritualia nec transeant, ut supra C.viii. q.i. Apostolica²²⁴. Item si est corporale, ergo ad quoslibet heredes transire potest. Ad hoc quidam dixerunt iuspatronatus esse ius mixtum. Vnde quia spirituale est, non transit ad heredes extraneos. Quia uero corporale est, ad sanguinis heredes transire potest. Sed melius est quod dicamus quod iuspatronatus est ius spirituale. Vnde de communi iure ad nullos heredes transire potest. De gratia tamen canonum et benignitate conceditur ut possit ad sanguinis heredes transire. Inde est quod etiam ipsum ius gratia appellatur, ut supra C.e. q.v. c.i.²²⁵ Inde est quod sine metu simoniaci criminis uendi non potest, ut infra e. q. Nemini²²⁶. Item queritur cum plures sint patroni alicuius ecclesie, an equaliter an inequaliter habeant ius patronatus. Et credimus quod, cum sit res incorporea, diuisionem non patitur sed totum est in singulis et a singulis in solidum habeatur. Item cum iuspatronatus per ditationem seu locupletationem acquiratur, ut infra e. q. Filiis²²⁷, queritur an quicumque aliquid dat ecclesie, puta quadraginta uel centum solidos, an per locupletationem iuspatronatus acquisisse. Et dicimus, licet in canonibus non inueniatur expressum quantum quis dare debeat ad hoc ut per ditationem iuspatronatus sibi acquisisse dicatur, tamen credimus quod non quelibet datio patronum constituit dantem. Vnde adhaereas illi uerbo 'ditauerint' et patebit tibi solutio questionis. Item queritur de eo qui iuspatronatus habet in aliquam ecclesiam, qui tamen necessitate uel alia de causa mutatur in alium locum, in qua istarum

56 multa] quedam **Ba A P** nichil] non **Ba** 57 quid] enim **Ba**] quidem **Lp A** 58 est] ergo *add.* **P** successorium] successorum **Lr Lp^{ac}** 59 transeant] ad heredes *add.* **Ba A R P** 61 heredes] sanguinis *add.* **A** 63 potest - 65 transire *om.* **R** 64 quod¹] ut **Ba A P** 66 possit *om.* **Ba** transire] transeat **Ba** Inde - 67 appellatur *om.* **Lp^{ac}** (*omoio.*) est *om.* **R** 67 est] etiam *add.* **Ba A R P** 68 Nemini] Est tamen spirituale mixtum, nam si merum (uerum **A**) esset non posset laicis de iure concedi (credi **A**) *add.* **Ba A P** 69 alicuius] unius **A** ecclesie *om.* **Lr Lp^{ac}**] ecclesiis **R** 74 iuspatronatus] dicatur *praem.* **Ba A** acquisisse] acquisierit **Lr Lp**] acquisiuit **R** 75 dicimus] quod *add.* **Ba A P** 77 constituit] constituat **R** dantem] Sed si quis tantum dederit unde clerici possint sustentari *add.* **Lp^{pc} Ba^{pc} R** 78 questionis] Tunc autem ditare intelligitur cum tantum assignat ecclesie unde et (et *om.* **A**) luminaria (emi *add.* **A P**) et clericis necessaria possint subministrari, (ut *add.* **A**, supra *add.* **A P**) C.i. q.ii. c.i *add.* **Ba A P** 79 qui] que **Lr Lp** aliquam ecclesiam] aliqua ecclesia **A** 80 mutatur] mittatur **A**

²²³C.16 q.7 c.31

²²⁴C.8 q.1 c.7

²²⁵C.16 q.5 c.1

²²⁶C.16 q.7 c.40

²²⁷C.16 q.7 c.31

ecclesiarum iste dicatur iuspatronatus habere, an in noua uel in ueteri. Et credimus quod si per ditationem iuspatronatus adquisierit cum diuitie sequuntur nouam ecclesiam et ius patronatus per diuitias acquisitum nouam ecclesiam comitatur. Secus esset forte si per constructionem uel
 85 possessionem iuspatronatus adquisiisset. Item queritur an ius patronatus sine consensu episcopi patronus possit religioso loco concedere, quod apostolicus approbare uidetur in Extra. Quamuis simus²²⁸. Vtrum autem qui concedit omnia sua alicui uel uendit, donare uel uendere iuspatronatus uideatur, is inquirat quem mundi labor exagitat²²⁹. Vsque *collata prius*
 90 *donatione*, dotis sollempniter facta, ut supra C.i. q.ii. c.i.²³⁰ Vsque *processionis aditus*, idest ius patronatus; dicitur enim multis modis iuspatronatus, ut infra e.q. Nemini²³¹; gratia, ut supra C.e. q.v. c.i.²³² et processionis aditus, ut hic. Vsque *qui omni christiano*, patrono debetur. 'Christiano' uero ideo dicit quia paganus iuspatronatus in ecclesia habere non potest et eo ipso
 95 uidetur amittere qui in heresim labitur. Vel 'processionis aditus', ideo ius patronatus appellatur quia in quibusdam ecclesiis patronus iuxta prelatum in processione consuevit ire.

30. *Quicumque* usque *de facultatibus aliquid suis*, quasi magnum quid. Non enim pro qualibet donatione quis potest iuspatronatus acquirere²³³.

100 31. *Filiis* usque *quod aut nulla operatio*, idest aut si agat patronus ut omnino nullo modo ecclesie operando ecclesie noceat aut, si omnino abstinere non uult, quin aliquid de rebus ecclesie accipiat, saltem assumat multam uel

82 adquisierit] acquisiuit R P 83 et ius - 84 ecclesiam om. Lr Lp (omoio.) 84 esset] erat A 86 loco] episcopo Lp] laico A 87 approbare uidetur] uidetur concedere et approbatur ab eo Lp 88 qui] quod Lr Lp 89 prius] primitus F 90 donatione] idest ante dedicationem donatio est (donatio est] donatione A P) add. Ba A P dotis om. R Vsque] quod add. A 91 enim om. Ba modis] scilicet add. Lr Lp 93 christiano] scilicet add. A P 95 qui] quod A ius om. Lr Lp P 96 patronatus] patronus Lr Lp 97 consuevit ire] appellatur Lp 99 acquirere] Si uero ecclesia patronum ad inopiam urgentem alere contempserit, per maiorem est compellenda. Necessaria autem non ad uoluptatem sed quoad uite et anime necessaria propinabit, scilicet habita ratione ne egeat, si etiam culpa sua patronus ad hanc inopiam deuenisset, ut di. lxxxvi. Non satis (c.14) add. Ba A 100 nulla] nullam F si] sic Ba A R P patronus] sacerdos A omnino om. A] animo R 101 ecclesie¹ om. A P ecclesie²] esse Lp 102 quin] ut A aliquid om. Lp ecclesie] non add. Lr Lp P assumat om. Lp] non praem. Ba^{Pc} R

²²⁸1 Comp. 1.21.7 (= X 1.29.6), JL 14156 ²²⁹Cf. D.34 c.17 n.476; D.74 (75) c.7 n.778; C5 q.2 c.2 n. 8; C.11 q.3 c.7 n. 119, C.12 q.2 c.65 n.114; C. 16 q.7 c.26 n. 229; C.31q. 1. c.8 n.8; C.33 q.1 c.4 nn. 15,16. ²³⁰C.1 q.2 c.1 ²³¹C.16 q.7 c.40 ²³²C.16 q.5 c.1 ²³³Cf. SL C.16 q.7 c. 30 v. *Quicumque* usque *aliquid*

aliquam partem salutaris mercedis, idest oblationis que pro mercede et salute confertur ecclesie. Multam uero partem forte potest accipere cum ipse multum ditauit ecclesiam cum parum ecclesie contulit²³⁴.

32. *Decreuimus* usque *quos ipsi fundatores*. Hic queritur si aliquis qui patronus esse credebatur representauit aliquem episcopo et eum episcopus instituit in ecclesia et postea alius iuspatronatus illius ecclesie emerit, an clericus a primo representatus possit de ecclesia amoueri. Et dicimus quod non debet clericus de ecclesia remoueri si tempore sue presentationis ille qui eum presentauit iuspatronatus ecclesie possidebat. Si uero tunc non possidebat iuspatronatus sed tantummodo credebatur esse patronus cum non esset nec possessionem patronatus haberet, secundum consuetudinem prouincie poterit iudex procedere ut in Extra. c. Consultationibus²³⁵. Vsque *ordinari*, ab eodem presumptore episcopo uel ab alio, et hoc fiet auctoritate canonis in odium episcopi²³⁶.

33. *Monasterium*, idest ecclesiam, secundum uulgare Francorum²³⁷. Vsque *eo inuito*. Sic ergo uidetur innui quod si quis uoluerit, poterit iuri patronatus abrenuntiare. Vsque *ne malus existat*. Hinc collige causam quare episcopo debet presbiter a patrono representari, ne malum possit patronus eligere. Vnde si bonum uult patronus non potest ei contradicere episcopus, nisi in

104 confertur] offertur **A** uero] non **Ba^{Pc}** forte *om.* **A** 105 ecclesiam] paruam *add.* **Ba^{Pc} A P** cum] et **Lp** 108 emerit] euicerit **Ba A R**] deuicerit **P** 110 debet] debeat **A** presentationis] representationis **Lp** 111 presentauit] presentabat **Ba** ecclesie *om.* **Ba** 112 sed] si **Lr** sed - patronatus *om.* **Lp** 114 poterit] potest **A** iudex] iudicare et **Lr Lp** Consultationibus *om.* **Lr Lp A P**] De cetero **Ba R** 116 episcopi] Si uero spreto patrono episcopus aliquem elegerit, an (*an om.* **A**) auctoritate propria patroni eum expellere possint queritur et tutius esse uidetur ne hoc (ne hoc] ut non **A**) sibi ius (ne - ius *om.* **P**) dicant sed auctoritate maioris hoc faciant. Si uero plures patroni discordant obtinet sententia plurimorum, ut (*supra add.* **A P**) di. lxx. c.i. Si uero equales fuerunt hinc inde partes, tunc episcopus se interponet ut ille preferatur ceteris qui maioribus iuuatur meritis, ut (*supra add.* **A**) di. lxxiii. c. ult. (c.36) Et nota quod in capella electio tantum (tantum] tota **A P**) pertinet ad patronos (patronum **A**). In collegiatis uero ecclesiis pertinet ad collegium. Patronus tamen esse debet (unus *add.* **A**) de eligentibus, ut (*infra add.* **A**) C.xviii. q.ii. Abbatem (c.2) *add.* **Ba A P** 117 ecclesiam] sic dictum *add.* **Ba A R P** 118 uidetur] hic *add.* **Lp Ba A R P** 120 ne] scilicet *praem.* **Ba A P** patronus] eligere *add.* **Ba A P**

²³⁴Cf. SL C.16 q.7 c.31 v. *assumat ... mercedis* ²³⁵1 Comp. 3.33.23 (=X 3.24.4), JL 12636

²³⁶Cf. SL C.16 q.7 c.32 v. *ordinari* ²³⁷Cf. *infra* C.18 q. 2 p.c.9 n.19. Lex Francorum, saec. VII., cf. Lex Ribuarum et Lex Francorum Chamavorum. Ex Monumentis Germaniae Historicis recusae, ed. Rudolphus Sohm, Hahn Hannoverae 1883, 112 - 123, cf. Lex Salica.

personam electi aliquid uelit obicere, ut d.xxiii. c.i.²³⁸, d.lv. De persona²³⁹, supra C.e. q.v. c.i.²⁴⁰, d.l. Postquam²⁴¹.

125 36. *Si plures heredes*, quorum scilicet quilibet habet iuspatronatus in solidum. Vsque *de communi ecclesia*, idest de ecclesia in qua communiter habent iuspatronatus. Vsque *et unde uiuat*. Per hoc uidetur quod de non consecrata ecclesia loquitur cum omnis ecclesia cui sollempnitas dedicationis accessit dotem habeat unde debent clerici sustentari, ut supra C.i. q.ii. c.i.²⁴² Si uero patroni ira commoti noluerint in unum presbiterum
130 consentire, sed plures uolunt in ecclesia statuere sacerdotes qui alternatis uicibus in ecclesia diuina celebrent, non sunt ab episcopo permittendi, sed communi consensu unum eligant uel plures si eius facultas hoc fieri patiat, ut supra C.vii. q.i. Illud²⁴³ et Bur. lib.iii., ex concilio Mediolanensi, c. Prelatum est²⁴⁴.

135 37. *Laici usque consensu suorum episcoporum*. Hoc uerum est generaliter nisi cum episcopi fundatoribus spretis sacerdotes in ecclesiis constituunt, ut e. q. Decreuimus²⁴⁵.

40. *Nemini regum*. Lege sic capitulum : nemini regum liceat tradere monasterium, in quo, subaudi, habet iuspatronatus; *cuiquam hominum*,
140 scilicet qui non sunt heredes sanguinis; *tradere, dico, in proprium ius*, idest ita ut iuspatronatus quod ibi habet in alium transferat. Vel *nemini regum aut cuiquam hominum liceat*, ut primo dictum est. Item nemini regum aut cuiquam homini liceat ius quod habet in sua ecclesia tradere nisi ad aliud monasterium. Vel *commutare nisi cum alio monasterio*, ut monasterii nomine
145 quelibet ecclesia intelligatur. Et hoc ideo dicit quia priuatus cum priuato, sicut quibusdam placet, non potest iuspatronatus commutare. Vsque *uel*

122 obicere] dicere **Ba** ut] arg. *add.* **A** 125 idest de ecclesia *om.* **Ba R** 126 uiuat] *iuuat* **A** 129 unum] eum **Lp** 130 in ecclesia *om.* **Ba**] ea **P** 132 sed] uel *add.* **Ba A P** eius] ecclesie **Ba A R P** 133 concilio] con. **A** Mediolanensi] Medio. matricis **Lr A** 134 est *om.* **Ba La R** 136 spretis] sumptis **Lr** constituunt] instituunt **Ba A R P** ut] supra *add.* **A** 138 Lege - regum *om.* **Lp** capitulum] hoc *praem.* **Ba** 139 *cuiquam* - 141 transferat *om.* **Lp** (*omoio.*) 140 scilicet *om.* **Ba A** sunt heredes] sit heres **A P** 142 est] Et *add.* **A R P** Item] tunc **R** aut - 143 homini *om.* **Lp Ba A R P** 143 ius] patronatus *add.* **A^{ac} R** 144 Vel *om.* **Ba** Vel - monasterii *om.* **Lp** 146 iuspatronatus] quolibet ius uendere uel *add.* **Lp** Vsque - 147 uendere *om.* **Lp**

²³⁸D.24 c.1 ²³⁹D.65 c.4 ²⁴⁰C.16 q.5 c.1 ²⁴¹D.50 c.11 ²⁴²C.1 q.2 c.1; cf. SL C.16 q.7 c. 36 v. *Si plures heredes, communi ecclesia, unde uiuat* ²⁴³C.7 q.1 c.15 ²⁴⁴Bur. 3.42; PL 140.680 ²⁴⁵C.16 q.7 c.32; cf. SL C.16 q.7 c. 37 v. *consensu episcoporum*

quocumque commento uendere. Istud regulare est quod ius patronatus nemini uendi potest quia, cum sit spirituale, simonie notaretur crimine quisquis illum presumeret illicita uendicatione distrahere.

147 *commento*] questioni **Lr** quod] est *add.* **A** ius - 148 quia *om.* **Lp** 149 illum]
illud **A P** uendicatione] uenditione **Lp Ba A P**

<CAVSA XVII>

Quidam presbiter etc.

<Q. I>

§ *Quod autem.*

1. *Sunt quedam*, scilicet ut diabolo abrenuntiare et hiis similia. Vnde hinc habes quod infideles non excusantur de infidelitatis crimine cum non uouentes etiam teneantur diabolo et omnibus pompis eius abrenuntiare. Vsque *quedam etiam sunt*, ut scilicet uirginitatem promittere et hec que sunt res uoti non precepti, ut infra C.xxxii. q.i. Integritas¹. Vsque *non debemus*. Apostolus enim dicit de uirginibus: 'preceptum Domini non habeo'².
2. *Vouentibus*. Subaudi sollempniter. Vsque *sed etiam uelle*. Nam non solum factum sed etiam nubendi uoluntas post factum uotum sollempne uidetur esse peccatum mortale.
4. *Qui bona usque deliberant*. Et nota quod uotum secundum triplicem sui processum triplex sortitur denominationis uocabulum. Primo namque dicitur *deliberatio*, cuius fractio leuissimum est peccatum, quia potest homo *deliberata non facere et etiam in bonis operibus permanere*, ut hic: 'tandem accedit ad cor altum et qui primo quasi tepide se deliberauerat esse facturum firmiter proponit in animo et dicitur propositum', ut infra C.e. q.ii. Nos nouimus³, cuius propositi uiolatio ueniale peccatum est, sed grauius quia inter mortalia peccata est differentia. Alia enim sunt lignum, alia fenum, alia stipula, sicut dicit Apostolus⁴. Et istud quidem impedit matrimonium contrahendum sed non dirimit iam contractum, ut infra e.

<Q. I>

2 *autem om. F* 3 abrenuntiare] renuntiare A hiis] huius Ba om. A Vnde om. A 4 de] ab A 6 *quedam*] *que F* hec om. Ba] huiusmodi A P] his similia R 8 Domini om. A 13 triplex] tripliciter Ba P namque] enim R 14 quia om. R 15 etiam om. A R P operibus] prioribus A R 16 accedit] homo add. Ba A P qui] quidem A] quod in R deliberauerat] cogitauerat Ba 17 esse] se add. Ba om. R proponit] promittit A 18 propositi] proposita Lr uiolatio om. Lr] fractio R 19 quia] sicut add. Ba A R P differentia] ita inter uenialia add. Ba A R P 20 alia^{1,2,3}] aliud Ba dicit] ait R 21 infra - 22 c.] in eodem A

¹C.32 q.1 c.13; cf SL C.17 q.1 c.1 v. *Sunt quedam, quedam etiam* ²1 Cor 7,25 ³C.17 q.2 c.2
⁴1 Cor 3,12

c.⁵ et d.xxvii. Si uir⁶. Tandem quia magis ac magis priuata uita placere incipit pactum¹ et sanctum otium complacere, pactum² quod primo homo nude cum Deo pepigerat interpositis sollempnitatibus uestit et dicitur uotum cuius fractio impedit matrimonium contrahendum et dirimit iam contractum, ut infra C.xxvii. q.i. per totum⁷. Vsque *ceciderint ex deliberatione*, idest non habebunt premium quod ex deliberatione operis meruerunt uel non habebunt meritum quod essent habituri etsi deliberata perficerent.

<Q. II>

1. *Consaldus* usque *feruore*. Per hoc intelligitur quod non fuerat sane mentis; nam si eo tempore promitteret se monachum esse futurum cum non erat mente captus, teneretur implere quod promisit, ut in Inst. lib.ii. tit. quibus non est permissum facere testamentum⁸, e. lib. iii. de emptione et uenditione⁹. Vsque *refutauit in manu aduocati*. Vnde non debuit ei facere preiudicium cum non refutauerit in manu eius cui debuit abrenunciare, ut supra C.vii. q.i. Denique¹⁰. Si uero quis coram episcopo se ad religionem promiserit conuolare, si tamen non susceperit habitum, non est cogendus in uoto procedere nec matrimonium contrahere prohibetur, si alias reperitur idoneus, ut in Extra. c. Meminimus¹¹ et c. Super eo quod¹². Vsque *mox*. Ideo hoc dicit quia si longo tempore post in monasterio moram fecisset, quia interdum mora trahit ad se periculum, fiet ei ex mora preiudicium, ut infra C.xxvii q.i. c.ii.¹³

22 uir] uiuet Lr Lp^{ac} 23 pactum¹ om. Ba A R P pactum² om. Lr Lp
25 fractio] status Ba 26 *ceciderint*] *ceciderunt* F 27 operis] pii *praem.* Ba A
R P 28 perficerent] Cadere enim dicitur non solum qui mortaliter sed etiam qui uenialiter peccat. Vnde iustus septies cadit in die (in die om. A) (Cf. Pr 19,16) *add.* Ba A P

<Q. II>

2 fuerat] fuit Lp] fuerit A 3 esse om. A 4 erat] esset A 5 testamentum] ut
c. *add.* A iii.] iiii. A 6 uenditione] Emptionem *add.* Ba^{ac} A P non om. Lr
8 vii.] ix. Lr Lp] vi. A q.i] q.ii Lr q.iii. Lp 11 ut] infra *add.* A 13 fiet] fieret A
ex] ea Ba mora] rapta *add.* Lp preiudicium] rapit iudicium Lr 14 c.ii.]
Ideo autem non tenebatur iste in monasterio perdurare quia et mente captus promisit et (quia *add.* A) uotum fecit priuatum (priuatus A) post quod si esset laicus non impediretur matrimonium de iure contrahere ut in Extra. Meminimus nos (nos om. Ba) (1 Comp. 4.6.6 - X 3.31.9) *add.* Ba A P

⁵C.17 q.1 c.4 ⁶D.27 c.3 ⁷C.27 q.1 ⁸Inst. 2.12 ⁹Inst. 3.23; cf. Cod. 4.38 ¹⁰C.7 q.1 c.9 ¹¹1 Comp. 4.6.6 (=X 4.6.3), JL 13162 ¹²1 Comp. 3.27.9 (=X 3.31.9), JL 13946
¹³C.27 q.1 c.2; cf. SL C.17 q.2 c.1 v. *feruore, in manu aduocati, mox*

15 2. *Nos nouimus*. Sed utrum de sollempni uoto uel de simplici hoc
intelligatur, queritur. Et dicunt quidam quod de sollempni propter hoc
quod dicitur 'nouimus' et 'testes sumus', scilicet quoniam post tale
uotum matrimonium contraxerat iste, relinquitur quod de simplici uoto
hic agitur, quod etsi impediatur matrimonium, non tamen dirimit iam
20 contractum, ut hic, nec obstat quod dicit 'nouimus' et 'testes sumus'; nam
sicut sollempne priuate, ita simplex uotum publice fieri potest. Vsque
nauigasti. Et nota quod coniugati nauigantibus comparantur. Sicut enim
nauigantes propter instantia pericula et urgentes procellas anxiantur et
dolent, ita coniugati dicuntur ab Apostolo habere carnis sollicitudinem
25 pro inueniendis necessariis sibi et familie¹⁴. Vsque *Tubanis*, idest in loco
illo ut Aurelianis, ut infra C.xxi. q.iii. § i.¹⁵ Vel *Tubanis*, idest hominibus
illius ciuitatis. Vsque *cuius sine consensu continenter tibi uiuere non licet*. Hinc
collige quod si quis uoto continentie se adstrinxit uel quod limina sepulchri
uisitaret et antequam uotum adimpleret uxorem duxit, non potest illud sine
30 uxoris uoluntate adimplere.

3. *Si quis usque aut liber*, ut filius minor qui etsi liber, nichil tamen distat a seruo cum sit dominus omnium.

<Q. III>

§ Queritur utrum.

4. *Sacrilegium*, quid sit sacrilegium, quot modis committatur et que sit pena sacrilegorum, ut infra q. inuenies, c. Quisquis et c. Si quis¹⁶.

15 Sed *om. R* de² *om. Lr Lp* 16 de *om. Lr* 17 dicitur] dicimus *Lr Lp* scilicet]
sed *Ba A R P* 18 contraxerat] contraxit *Ba* iste] contraxerat *repetit Lr* relinquitur]
ergo *add. Lp* quod *om. Lr* 19 etsi] si *Lp*] etiam si *A* impediatur] impediunt *Lr*]
impedit *Lp* non *om. Lr* 20 dicit] hic *Lp* 21 sicut *om. Lr Lp* priuate] priuato
Lr] uotum et priuatum *Lp* uotum] uouere *Lp om. P* fieri *om. Lr Lp* 23 anxiantur]
anxietates *Lr Lp* 25 in *om. Ba* 26 infra *om. A* 27 ciuitatis] ut *Pisanis add. Ba A R P*
sine om. A continenter] continentur *Lr Lp* 28 uel *om. Lr Lp* 31 etsi liber] et sit *Lr Lp*
<Q. III>

4 ut *om. Ba A R* infra] e. *add. Ba A*

¹⁴1 Cor. 7,28; cf. SL C.17 q.2 c.2 v. *nauigasti, Tubanis, consensu*
q.4 c.21, 22

¹⁵C.23 q.3 p.c.1

¹⁶C.17

- 5 6. § *Sicut antiquitus usque nisi publicus latro, uel sacrilegus qui non gaudet*
*priuilegio ecclesie quam non metuit uiolare, ut infra e. q. Frater*¹⁷ *et in*
*Extra. c. Cum sacrosancta*¹⁸. *Publicus autem latro ille dicitur qui militum*
uel priuatorum agros nocturnus populator aut itinera frequentata insidiis
*aggressionis obsedit*¹⁹, *ut Cod. lib.iii. quando licet sine iudice, l.i. et ii.*²⁰
- 10 19. *Nullus usque si qui uero clerici in mutuam cedem proruperint. Quod*
hic uidetur innui, quia si clericus clericum uerberat potest ab episcopo
absolutionis remedium accipere. Quod tamen uidetur sanctorum canonum
constitutionibus obuiare cum sacrilegi non nisi a summo pontifice possint
*absolui, ut infra e. q. Si quis suadente diabolo*²¹. *Vt autem rei ueritas luce*
15 *clarius innotescat et nullus possit in animo legentium circa presentem*
articulum dubius scrupulus remanere, ostendere uolumus quando sit
sacrilegus et ad Romanam sedem mittendus et quando non, qui in clericum
manus inicit uiolentas. De hiis autem sic tenet Romana ecclesia quod si
clerici infra puberes annos se ad inuicem aut unus alterum percusserit,
20 *non sunt ad apostolicam sedem mittendi quia etas excusat, nec etiam*
clerici si sunt plene etatis et non de odio uel inuidia uel indignatione sed
leuitate iocosa se ad inuicem percutere contingat neque magister si scolarem
clericum intuitu discipline uel correctionis percusserit, quia non potest
25 *in ipsis uiolente manus iniectio denotari. Ceterum si ex odio scolares uel*
clerici se percusserint, pro sua absolutione debent ad apostolicam sedem
ire. Monachi uero et canonici regulares quocumque modo se percusserint in
clauastro non sunt ad eandem sedem mittendi, sed secundum prouidentiam
et discretionem sui abbatis discipline subdantur et si discretio abbatis sui
30 *non sufficit ad eorum correctionem, diocesani episcopi prouidentia est*
adhibenda. Si quis uero alicuius potestatis ostiarius sub pretexto officii

5 § *Sicut om.* **Lr Lp R** 6 *quam*] *qui* **Lr**] *quod* **Lp** 7 *autem om.* **Ba** 8 *populator*]
uiolator **Ba**] *intrauerit* *add.* **Ba A R P** 9 *obsedit*] *obsederit* **Ba A P** *quando*] *quod*
Lr Lp *licet*] *liceat* **A** *l.i. et ii.*] *l.iiii.* **R**] *Sed an auctoritate propria quisque possit*
talem abstrahere de ecclesia queritur. Quod credimus esse dicendum pro eo quod auctoritate
propria licet cuilibet tales punire *add.* **Ba A P** 10 *cedem*] *procedere* **Lr Lp** *proruperint*]
irrupunt **Lr Lp R** *Quod om.* **A R P** 11 *hic*] *Hinc* **R** *quia*] *quod* **A P**
13 *constitutionibus*] *institutionibus* **Lr** 14 *diabolo om.* **Ba A P** 16 *dubius*] *dubietatis*
Ba A R P 20 *etas*] *eos* *add.* **Ba A P** 21 *plene*] *penes* **Lr Lp** *indignatione*]
indignationes **Lr** *sed*] *et* **Lr** *uel* **Lp** 23 *uel*] *per* **A** 24 *scolares*] *uel* *praem.* **A**
25 *se*] *sese* **A** 26–27 *in clauastro om.* **P** 28 *et discretionem om.* **Ba R** 30 *pretextu*]
textu **Lr Lp**

¹⁷C.17 q.4 c.10 ¹⁸1 Comp. 2.20.5 (=X 2.28.5), JL 12020
latro (in principio) ²⁰Cod. 3.27.1,2 ²¹C.17 q.4 c.29

¹⁹Cf. SL C.17 q.4 c.6 v. *publicus*

sui malignatus clericum leserit, ab episcopo suo potest solui, nisi forte eundem clericum grauiter uulnerauerit. Officialis pro iniectioe manuum in clericum non potest sine mandato summi pontificis absolutionis beneficium promereri, quia nulli laico super clericum tanta datur auctoritas, nisi forte turbam arcendo irruentem non ex deliberatione sed fortuito casu clericum ledat. Si uero clericum uim sibi inferentem repellat uel ledat, non debet propter hoc ad apostolicam sedem transmitti, sed si incontinenti uim ui repellat, cum uim ui repellere leges et omnia iura permittunt²². Nec compellendus est ad eam uenire qui in clericum cum uxore, matre, sorore uel filia sua turpiter inuentum manus iniecerit uiolentas. Ceterum si eum in stupro deprehenderit aliquis uel adulterio quando ea cum qua stuprum uel adulterium committitur ipsum ita proxima sanguinis linea non contingit ceperit uel in eum uiolentas manus iniecerit, non est a sententia excommunicationis immunis. Et hec omnia que de sacrilegis diximus inuenies in Extra. c. Sicut dignum est²³.

20. *Si quis* usque *pro emunitate*, idest priuilegio et dignitate ecclesie uiolata. Vsque componat. Subaudi illi ecclesie ad quam actio sacrilegii pertinet et querela, ut infra, c.i.²⁴

21. *Quisquis* usque *triginta libras*. Sed huic loco signatur contra, supra c.i.²⁵ Solutio: triginta librarum summa de qua hic agitur forte nongentorum solidorum quantitati equiparatur de qua ibi dicitur. Vel secundum diuersos patres uaria emanauit constitutio canonum et impositio penarum. Vsque *clericis arma non ferentibus*. Hinc collige eum non esse sacrilegum qui uerberat clericum arma ferentem, ut C.xxi. q.iiii. Sine ornatu²⁶, C.xvi. q.iii. Porro²⁷, C.xvi. q.i. Generaliter²⁸, C.xxiii. q.ult. Quisque²⁹, C.xxiii. q.i. Militare³⁰. Vsque *dampnum nouies*. Hinc habes quod ecclesia cum augmento potest aliquid exigere. Habes etiam quod multiplex pena uni et eidem

31 sui *om.* **Ba** solui] absolui **A** 36 repellat] ui *praem.* **Ba A P** uel] et **Lp**
 37 sed - 38 repellere *om.* **Lp** si *om.* **Lr** 38 repellat] repellere **Lr** permittunt]
 permittuntur **Lr**] permittant **Lp A** 39 Nec] ille *add.* **Ba A R P** eam] eandem sedem
Ba A P 41 deprehenderit aliquis *om.* **P** 44 que *om.* **Lr Lp** 45 in] infra *praem.* **A**
 46 *emunitate*] *immunitate* **Ba** 47 et *om.* **Lr Lp Ba R** 54 ferentem] portantem **Ba A R P**
 ut] arg. *add.* **A** 55 Quisque] Quicumque **A** 57 multiplex] multipliciter **P**

²²Constantinus, *Conciones*, PL 8.443; cf. Isidorus Hispalensis, *Etymologiae*, PL 82.641; cf. infra C.17 q.4 c.29 n.33 ²³1 Comp. 5.10.7 (=X 5.12.6), JL 12180 ²⁴C.17 q.1 c.4; cf. SL C.17 q.4 c.20 ²⁵C.17 q.1 c.4 ²⁶C.21 q.4 c.4 ²⁷C.16 q.3 c.14 ²⁸C.16 q.1 c.40; cf. SL C.17 q.4 c. 21 v. *arma non ferentibus* ²⁹C.23 q.8 c.34 ³⁰C.23 q.1 c.5

potest infligi et quod una pena non excludit aliam. Sed opponitur: ecce in principio capituli dicitur quod xxx librarum argenti pena est puniendus
 60 pro immunitate uiolata. In fine uero capituli dicitur quod pro immunitate tripliciter est puniendus. Sed ne estimes quod non respondeant ultima primis, dicas quod una eademque est pena xxx librarum et illa triplex que pro immunitate uiolata datur.

22. *Si quis* usque *priorum*. Priores dicuntur maiores ecclesie persone quia
 65 primam et digniorem uocem habent in capitulo³¹. Vsque *nisi forte iudicatum*. Hinc uidetur posse colligi eum non esse sacrilegum qui clericum iam depositum uerberat, etsi alias actione iniuriarum teneatur. Sed sophisticè trahitur. Hoc enim non refertur ad hoc quod dixit 'percusserit', sed ad aliud, scilicet 'propria sede depulerit'. *Si contumax fuerit excommunicetur*. Hoc ideo
 70 dicit quia nullus nisi contumax est anathematis uinculo innodandus, cum excommunicatio sit maximum remedium contra contumacie morbum, ut supra C.xi. q.iii. Nullus³².

23. *De presbiterorum* usque *iuxta preceptum Domini*, illud scilicet in quo dicitur: 'si frater tuus peccauerit in te'³³ etc. Vsque *reuocari*. Subaudi per
 75 summum pontificem uel per eum cui specialiter hoc indulserit.

29. *Si quis suadente* usque *iniecerit*. Subaudi prius. Si uero se defendendo aliquis clericum uerberaret, esset a pena sacrilegi immunis cum incontinenti uim ui repellere³⁴ omnes leges omniaque iura permittant, ut in Extra. c. Sicut dignum est³⁵. Qualiter autem sit excommunicatus qui in canonem
 80 date sententie incidit inuenies latius, ut in C.xi. q.iii.³⁶ Vsque *presentetur*. Hoc totum ad pene exasperationem addetur quod secundum quosdam de

59 puniendus] sacrilegus *add.* **Ba A R** 60 immunitate] emunitate **Lr Lp A R**
 immunitate] emunitate **Lr Lp A R** 61 puniendus] prouidendus **Lr** estimes] existimes **A** 62 eademque] et eadem **Ba A P** est *om.* **Ba** 63 immunitate] emunitate **Lr Lp A R** 66 clericum *om.* **Ba** 68 dixit] dixerat **A** aliud] illud **Ba A R P** 69 propria] a *praem.* **Ba A P** sede] dicit *add.* **Lr Lp** depulerit] repulerit **Lr**
] expulerit **Ba A R P** Hoc - 70 dicit *om.* **A** 70-71 cum excommunicatio] anathema **R**
 71 maximum] magnum **Ba** 72 Nullus] et secundum ea tempora loquitur in quibus ipso iure non erant sacrilegi excommunicati *add.* **Ba A P** 73 usque] ut **Lr** 75 hoc *om.* **Ba** 76 *iniecerit*] *uerberari* **Ba**] *subiecerit* **R** se *om.* **Lr Lp Ba R** 77 incontinenti] incontinentium **Lr Lp**^{ac} 80 inuenies latius *om.* **R** ut in] usque **R** 81 addetur] additur **A**

³¹Cf. SL C.17 q.4 c.22 v. *priorum* ³²C.11 q.3 c.42 ³³Mt 18,15; Lc 17,3; Lv 19,17

³⁴Constantinus, *Conciones*, PL 8.443; cf. Isidorus Hispalensis, *Etymologiae*, PL 82.641; cf. supra C.17 q.4 c.19 n.22 ³⁵1 Comp. 5.10.7 (=X 5.12.6), JL 12180 ³⁶C.11 q.3 c.42

illis solis sacrilegis est intelligendum qui clericos uerberant. Sed Romana ecclesia tenet quod etiam qui bona ecclesie diripit est ad sedem apostolicam transmittendus ut ibi absolutionis beneficio possit promereri. Qui non
85 excommunicandus sed excommunicatus esse est denuntiandus, ut infra Extra. c. Conquesti sunt nobis³⁷.

30. *Nemini* usque *iudicare*. Nam summus pontifex non iudicabitur a quoquam nisi cum a fide deuiare inuenitur, ut supra d.xl. Si papa. Vsque *retractare*, nisi a seipso et hoc iusta de causa uel a successoribus fiat et
90 hoc etiam cum sub conditione prolata est sententia, ut infra C.xxxv. q.ix. Apostolice³⁸.

32. *Metuentes* usque *et ideo directus* etc. Sic construe: 'et ideo' cum 'directus homo', scilicet nuntius 'supradicti' Petri, 'directus', dico 'de presenti', idest presentialiter 'prebuit sacramentum de impunitate eius' serui, 'statim facias
95 eum ad dominum suum modis omnibus remeare' et non solum, sed 'cum eo', scilicet 'nuntio tuo, quem elegeris esse mittendum' cum seruo ad dominum suum et propter episcopi reuerentiam non presumat dominus seruum suum punire. Vsque *sacramenta prebuerit*. Subaudi in animam domini sui. Vnde habes quod in anima alterius alius potest iurare³⁹, ut in
100 Extra. c. In pertractandis⁴⁰.

35. *Diffiniuit* usque *reuerentia*. Que alio nomine immunitas appellatur, ut supra e. q. Si quis contumax⁴¹. Vsque *dampnorum*. Et nota quod si dicatur quod de bonis ecclesie debeant domino serui fugitiui satisfieri, ergo delictum persone redundaret in dampnum ecclesie. Vnde potius est ut dicamus de
105 propriis rebus sacerdotis debere domino satisfieri. Si uero sacerdos propria

82 Sed] etiam *add.* **Ba A** 84 ibi] ibidem **Ba A P** promereri] promoueri **Lr Lp**
85 infra] in **A** 88 cum *om.* **R** deuiare] deuius **Ba A R P** xl. *om.* **Lr** 89 uel] que
Lr Lp R successoribus] suis *add.* **Ba A P** 91 Apostolice] Et nota quod hii de quibus
hic dicitur non sunt sacrilegi sed qui (quasi **A P**) sacrilegi iudicantur. Vnde et supra dicitur
instar est sacrilegii (instar - sacrilegium *om.* **Ba**) *add.* **Ba A P** 92 etc. *om.* **A** 94 facias]
facit **Ba**] facies **A P** 95 remeare] remanere **Lr** 97 suum] misit *add.* **Lp** et]
usque **Lr Lp**] ut **A** 98 suum *om.* **Ba A P** 99 Vnde] Hinc *add.* **A** alius] alter **A**
100 pertractandis] Nam aliter (alias **A**) non esset dominus reus periurii si contra ueniret *add.*
Ba A P 101 immunitas] impunitas **Lr Lp** 102 dicatur] dedicatur **Lr**] dedicantur **Lp**
103 quod de bonis *om.* **Lp** debeant] debent **Lp** 105 debere *om.* **Ba A**

³⁷2 Comp. 5.18.11 (=X 5.39.22), JL 17642; cf. Mc Laughlin, 'The extravagantes', 169 ³⁸C.35

q.9 c.4 ³⁹Cf. Juncker, *Die Summa*, 369; cf. SL C.19 q.4 c.32 v. *directas, sacramenta prebuerit*

⁴⁰1 Comp. 1.35.4 (=X 2.7.3), JL 9506 ⁴¹C.17 q.4 c.20

non habuerit, extraordinarie punietur, ut supra C.xii. q.i. Fraternitas⁴².

36. *Id constituimus usque uel de domo episcopi, que iuxta ecclesiam constituta est, ut supra d.xli. Episcopus uilem*⁴³. Sed queritur si domus episcopi longo terrarum spatio sit ab ecclesia separata an sit sacrilegus qui inde seruum fugientem extraxit. Quod quibusdam placet. Alii tamen hoc tunc demum intelligunt cum infra xl passus deputatos ecclesie est domus episcopi constituta, ut supra, in primo c.⁴⁴ Vsque *intentione faciente*, idest cum maiori et intensiori pena quam in legibus statuta. Potest tamen legitimam penam exigere ut reus componat quod inique commisit, ut supra e. q. Reos⁴⁵.

37. *Si quis usque occasione religionis*, idest propter reuerentiam religiosi loci ad quem se reus transtulit. Vel propter reuerentiam religionis, idest ideo quia dominus est infidelis cum seruus sit liber et christiane religionis professor. Per quod uidetur quod non cogetur tamquam dignior infideli domino famulari. Quod tamen non sequitur. Non enim ob hoc debet fidelis seruus infidelem dominum contempnere⁴⁶ ut in sequenti c.⁴⁷ declaratur.

39. *Nullus usque insinuandam esse primati*. Antiquatum est quod hic dicitur. Sufficit enim hodie episcopo in alienatione facienda canonicorum consensus, ut supra C.xii. q.ii. Sine exceptione⁴⁸. Vsque *quod si non fecerit* etc. Hinc collige sollempnitatem in alienationibus usque adeo esse necessariam quod ea premissa uitiatur contractus, ut C.xii. q.ii. Vulterane⁴⁹ et infra e. q.

106 q.i.] q.ii. R 107 *Id*] idest Lr Lp *Et praem. R* usque om. Lr Lp que - 108 episcopi om. Lr Lp^{ac} (omoio.) 108 ut supra - 112 constituta om. R (omoio.) uilem om. Ba 109 separata om. Ba inde] uidit Lr Lp 110 extraxit] extractum Lr Lp 111 cum] ut add. Lr Lp 112 in om. A c.] et supra e. q. Si quis contu(max) (C.17 q.4 c.20) add. A *intentione*] *retentionem* Ba] *intensione* A *faciente*] *fauente* Lr Lp 113 in om. Ba legibus] sit add. Ba A P statuta] est add. Lp] statutum Ba] sit statutum A Potest] uel cum Lr] cum tamen Lp 114 exigere] exigeret Lp reus] reos Lr Lp componat quod] puniat qui Lr Lp inique] numquam R commisit] promiserunt Lp 117 infidelis] in fide Lp] uel add. Lr Lp seruus] dominus Lr Lp 119 ob] ad Lr Lp fidelis om. Lr Lp 120 contempnere] Dicit enim Apostolus in prima epistola ad Petrum (Titum A R P): 'serui obedite dominis uestris, non solum bonis, sed etiam discolis' (cf. 1Pt. 1,18) Vsque *deseruere*. Per negationem hoc debet intelligi, idest nullus debet docere et instruere seruum contempnere dominum suum add. Lp^{pc} Ba A R P ut - declaratur om. A 121 Antiquatum] Aliquantum Lr Lp 123 Sine - 125 Vulterane om. Lr Lp^{ac} 125 ut] supra add. A

⁴²C.12 q.2 c.11; cf. SL C.17 q.4 c.35 v. *dampnorum* ⁴³D.41 c.7 ⁴⁴C.17 q.4 c.1; cf. SL C.17 q.4 c.36 v. *de domo episcopi* ⁴⁵C.17 q.4 c.9 ⁴⁶1 Pt 2,18; Eph 6,5-8 ⁴⁷C.17 q.4 c.38; cf. SL C.17 q.4 c.37 v. *Si quis usque occasione religionis* ⁴⁸C.12 q.2 c.52 ⁴⁹C.12 q.2 c.25

Questi⁵⁰. Quantum de substantia contractus, hic uidetur esse sollempnitas. In aliis autem que sollempnitatis sunt, possunt sine contractus lesione pretermitti, ut C.xxx. q.v. Nostrates⁵¹.

130 40. *In uenditionibus* usque *ad potestatem episcopi*, idest episcopus sua potestate et auctoritate poterit reuocare. Et est improprie dictum ut illud quod est supra, d.xii. Consuetudo⁵². Vsque *abbate*, scilicet solo, sine consensu monachorum uel nullo retento patrocinio, quod quidem nequit fieri nisi recompensatio duplex a manumisso detur ecclesie, ut supra C.xii. q.ii. Episcopus qui⁵³. Quod tamen abbas nequit facere cum propriis careat. Hoc
135 autem non de omni monasterio et abbate intelligo, sed de eo dumtaxat qui illi presidet monasterio, quod de bonis episcopalis ecclesie est ditatum, ut supra C.xii. Apostolicos⁵⁴.

126 Questi *om.* **Lr Lp R** 127 sunt *om.* **R** contractus] contractu **Lr Lp Ba R** 128 ut] infra *add.* **A** 130 auctoritate] hoc *add.* **Ba A P** et *om.* **Lp** est *om.* **Lr Lp**
131 Vsque] *ab add.* **A** scilicet *om.* **P** 133 duplex] dupli **A** manumisso] manumissoribus **Lr Lp** xii] xxii **Lr Lp** 134 qui *om.* **Ba** 135 intelligo] potest dici **Ba** dumtaxat] tamen **Ba** 136 presidet] possidet **Lr Lp** 137 xii.] q. ii. *add.* **A** Apostolicos] 41. *Questi*. Per hoc intelligo quod inuitis monachis donatio facta fuerat. Nam alias (aliter **Ba**) non possent conqueri et (et *om.* **Ba**) nec contra factum suum uenire. Item hinc habes quod propter (propter *om.* **Ba P**) quicquid datur aliter quam dari debeat irritatur. Quod autem locus in quo fundatur ecclesia non restituitur monasterio ex speciali priuilegio huic ecclesie concessum est; (concesso **Ba**) nam de iure communi omnia deberent restitui, ut supra C.xii. q.ii. Apostolicos (C.12 q.2 c.13). Nec delictum huius (huius *om.* **P**) persone redundat in dampnum ecclesie cum forte ius patronatus sibi sit in ea (illa **A**) ecclesia acquisitum *add.* **Ba A P**

⁵⁰C.17 q.4 c.41; cf. SL C.17 q.4 c. 39 v. *insinuandam esse primati, Quod si non fecerit* ⁵¹C.30 q.5 c.3 ⁵²D.12 c.7 ⁵³C.12 q.2 c.58 ⁵⁴C.12 q.2 c.13

<CAVSA XVIII>

Quidam abbas.

<Q. I>

§ Prima questio

1. *Statuendum* usque *ad solum*, non quidem ab omnibus sed ab hiis
 que monachus abbati ut homini promiserat ab obedientie obseruatione et
 5 silentio, ab esu carnum. Monachus enim factus episcopus non tenetur
 seruare silentium, immo debet tamquam tuba exaltare uocem suam; nam
 preconis officium suscipit quisquis ad sacerdotium promouetur, ut supra
 d.xliii. Sit rector¹. Nec abbati obedire tenetur cum sit factus maior abbate,
 ut supra d.xciii. A subdiacono². Nam filius in patrem, pater est mutatus in
 10 filium, que quidem est mutatio dextere excelsi³. Videtur etiam quod carnibus
 possit uesci. Nam quisquis rebus pretereuntibus districtius utitur quam
 se habent mores eorum inter quos uiuit aut superstitiosus est aut aliquid
 significat, ut supra d.xli. Quisquis⁴, cum etiam Augustinus dicat quod ad
 quamcumque ecclesiam ueneris eius mores serua que ibi inuenies obseruari,
 15 ut supra d.xii. Illa⁵. Ab hiis autem que homini ut Deo promittuntur non
 absoluitur monachus per canonicam electionem, ut ab habitus perpetua
 retentione et corporis continentia et priorum abdicatione, quod usque
 adeo professus est inhibitum. Quod si pecunia alicui eorum in morte inuenta
 fuerit et in uita non patefecit, nec ad ecclesiam, nec ad hospitale sepelietur,
 20 sed extra ciuitatem in campis deponatur, ut in Extra. c. Ad petitionem⁶ et

<Q. I>

3 *Statuendum*] *Statutum* F usque *ad solum* om. Lp *ad solum*] *absoluit* A P F non
 quidem] numquid Lr Lp omnibus] hominibus Lp ab²] de Lr Lp hiis] illis Ba
 4 promiserat om. Lr Lp^{ac}] scilicet *add.* Ba A] promittit ut R 5 silentio] et forte *add.* Ba
 A P ab] et R Monachus - 6 silentium om. Lr Lp 7 suscipit om. Lr 9 pater]
 et *praem.* A 11 possit] possint Lr Lp districtius] restrictius P 12 habent]
 habeant A om. P mores] maiores Lr Lp 14 que] quos A inuenies] inueneris A
 15 autem om. Lr Lp que] a qua Lr Lp ut om. Lr] et Lp 16 ut ab habitus] usque
ab abbatibus Lr Lp 17 et¹ om. A corporis] scilicet *add.* A priorum] priorum A
 abdicatione] obdicationem Lr] obdicatione A 18 professus] professis A Quod
 om. Lp 19 patefecit] patefecerit A sepelietur] sepeliatur A 20 deponatur]
 sepeliatur P

¹D.43 c1 ²D.93 c.5 ³Ps 76,11 ⁴D.41 c.1 ⁵D.12 c.11 ⁶1 Comp. 3.27.1 (=X -),
 JL 13972

huiusmodi ut supra C.xvi. q.i. De monachis⁷. Vsque *sibi*. Hinc uolunt quidam colligere quod monachus factus episcopus possit habere propria, quod non concedimus. Vnde sic expone: *sibi*, idest sue ecclesie cui per eum acquiritur, sicut per seruuum acquiritur domino. Et hoc uidetur finis c. satis innuere et
25 illud quod est infra C.xix. q.ult. Si qua mulier⁸.

<Q. II>

§ *Secundam*

1. *Hoc tantum* usque *aliaque officia*, ut iconomos et priores constituere et huiusmodi; et hoc cum abbas id facere negligit uel contempnit, ut supra
5 C.ix. q.iii. Cum simus⁹. Vsque *extra regulam acta corrigere*. Hoc in illis est uerum que depositionem inducunt, ut infra Si quis abbas¹⁰. In minimis uero excessibus ab abbate uel priore sunt puniendi, ut supra d.xc. Si quis monachus¹¹ et in Extra. c. Sicut dignum est¹². Sed queritur si abbas uoluerit monachos pro suis excessibus secundum regulam beati Benedicti
10 corrigere et ipsi ut malitiam suam liberius ualeant exercere, ad remedium appellationis confugiunt et in uocem conquestionis prorumpunt, an hoc in casu appellationi interposite sit deferendum. Et dicimus quod cum appellationis remedium non fuerit ideo constitutum ut alicui religioso a religionis et ordinis obseruantia exorbitanti debeat in sua nequitia
15 patrocinium exhibere, non ideo minus abbas poterit secundum quod in eorum regula continetur eum corrigere et castigare, ut in Extra. c. Ad nostras aures¹³. Vsque *usurpare quicquam*, scilicet quod enorme dampnum infligat. Potest tamen ad suam et suorum necessitatem necessaria accipere, ut supra

21 *sibi om.* Lr Lp quidam] *sibi add.* Lr 22 quod] *tamen add.* Ba A R
P 24 uidetur *om.* P 25 Si *om.* A mulier] De aliis autem episcopis
hoc non posset intelligi cum omnia que non intuitu ecclesie acquirunt possunt cui uolunt relinquere ut supra (*supra om.* Ba) C.xii. q.iii. c.ii. et iii. *add.* Ba A P

<Q. II>

2 § *Secundam om.* Ba 3 ut] usque Ba 4 id] hoc Lp negligit uel *om.* Lp
5 q.iii] q.iiii R Cum simus] Crescimus Lr Lp R *corrigere om.* R 9 beati] sancti
R 10 liberius *om.* P ualeant] possint R 12 casu] enim *add.* R sit] est Lr^{ac}
13 constitutum] institutum A 16 ut] infra *add.* A 17 quod *om.* A 18 et *om.* Lr
necessaria *om.* Lp

⁷C.16 q.1 c.3 ⁸C.19 q.3 c.9 ⁹C.9 q.3 c.3 ¹⁰C.18 q.2 c.15 ¹¹D.90 c.5; cf. SL C.18 q.1 c.4 v. *corrigere* ¹²1 Comp. 5.10.7 (=X 5.12.6), JL 12180 ¹³1 Comp. 2.20.3 (=X 2.28.3, Ad nostram noveris), JL 13865

C.xii. q.ii. Caritatem¹⁴.

20 4. *Abbatem usque et possessionis dominus.* Et nota quod non ideo dicitur
quod post dedicationem sit dominus ipse patronus, cum locum ubi fundatur
ecclesia oporteat esse liberum et nullo onere tributorum grauatum, ut Bur.
lib. iii. Sancitum¹⁵, sed potius quia ante foundationem ecclesie dominus erat;
25 et hoc intelligas ubi congregatio degit, quod unus de eligentibus debet esse
patronus. Si uero non uocato facta fuerit electio, iniuria quidem fiet patrono,
sed non constat an electio ob hoc debeatur irritari. In capellis tota electio et
representatio ad solum patronum spectat et quicquid sine eo fit irritatur, ut
supra C.xvi. q.ult. Decreuimus¹⁶.

5. *Quam sit usque aliis monasteriis,* qui tamen habitu et professione non
30 discrepent, ne in boue et asino uideantur arare¹⁷, ut supra C.xvi. q.ult. In
nona¹⁸. Vsque *uel ad alium honorem.* Hic queritur cum clericus etiam inuito
episcopo causa maioris religionis possit ad monasterium conuolare, ut infra
C.xix. q.ii. Due leges sunt¹⁹, quare monachus inuito abbate nequit curam
pastoralis regiminis accipere, ut hic, cum in episcopatu sit maius meritum
35 quam in monasterio, ut supra C.viii. q.ii. In scripturis²⁰. Diuersitatis huius
tamen forte poterit assignari quia clericus multum proficit cum efficitur
monachus. Monachus uero cum ad episcopatus regimen inuitatus parum
proficit et mediocre bonum debet propter obedientiam pretermitti, ut
supra C.xi. q.iii. Quid ergo²¹. Vel ideo quia clericus, etsi episcopo promisit
40 obedientiam, reseruauit sibi tamen propriam uoluntatem. Vnde absque
episcopo uouere potest. Monachus uero sicut propriis, ita et uoluntati
abrenuntiauit, ut supra C.xii. q.i. Non dicatis²². Vnde nec uoto potest se
obligare, ut infra C.xx. q.iii. Monacho²³. Vel ideo quia episcopatus locus est
45 licentia ad episcopatus regimen conuolaret. Secus uero de monasterio,

20 ideo] hoc *add.* **Ba A** 21 quod] quia **Lr Lp** ubi] sibi **Lr** fundatur] fundaret **Lr**
Lp 24 degit] degerit **Lr** quod *om.* **Lr** 25 uero] eo *add.* **Ba P** uocato] uocata
Lr Lp] uocatus **R** facta *om.* **Lr Lp R** electio] ad electionem **R** 26 debeatur]
debeat **Ba A P** capellis] uero *add.* **Ba A P** 27 solum *om.* **A** 29 qui] que **Lr A**
31 nona] noua **A** *alium*] *aliquem* **A P F** 35 Diuersitatis] ratio *add.* **Lp** huius] hic
Lr Lp] hec **A** 36 tamen *om.* **Lp**] autem **Ba A** forte *om.* **Ba** poterit] ratio *add.* **Ba**
A R P 37 Monachus *om.* **R** 38 obedientiam] inobedientiam **Lr Lp** 40 reseruauit]
et *praem.* **Lr Lp** Vnde] ut *add.* **Ba**] etiam *add.* **A** 41 et *om.* **A** 44 qui] que **Lp A R**

¹⁴C.12 q.2 c.45 ¹⁵Bur. 3.52; PL 140.682 ¹⁶C.16 q.7 c.32 ¹⁷Dt 22,10 ¹⁸C.16 q.7 c.22
¹⁹C.19 q.2 c.2 ²⁰C.8 q.1 c.9 ²¹C.11 q.3 c.99 ²²C.12 q.1 c.11 ²³C.20 q.4 c.2

maxime strictiori, ubi propter deiectionem et asperitatem regule ambitus presumptio uel suspicio euanescit, ut supra C.viii. q.i. Sciendum²⁴.

6. *Luminoso* usque *recessibus*, idest in cellulis uel monasteriis ad que monachi confugiunt de seculo recedentes²⁵.

50 8. *Abbas* usque *et cum permissione episcopi*. Hinc collige quod dignitatis uel beneficii abrenuntiatio in manu episcopi debet fieri. Aliter uero facta irritatur, ut supra C.vi. q.iii. Denique²⁶.

9. (p.c.) § *Hinc etiam uidetur* usque *clerici*, idest monachi. Vel ideo dicit clerici monasteriorum, quia in eisdem monasteriis erant monachi et clerici.
55 Vel monasteria dicuntur ecclesie seculares secundum uulgare Francorum²⁷.

10. *Quidam* usque *sub potestate* etc. Subaudi quod ad ea in quibus religiosi subsunt episcopis, scilicet in ordinibus accipiendis ab eis, scilicet chrismate et oleo huiusmodi, nisi per priuilegium ab hiis sunt exempti.

60 11. *Qui religiosi* usque *comprobetur*, scilicet ne sit iuuenis cuius etas incontinentie periculum minetur, ut di. xxxii. Quorundam, sed mature etatis cuius etas future incontinentie suspensionem auferre dinoscatur, ut supra d. xxxiii. Fraternitatis²⁸.

65 12. *De monachis* usque *nisi episcopo permittente*, qui lapidem benedictum debet eis concedere et ecclesie atria designare, ut infra de con. d.i. Nemo ecclesiam²⁹. Et nota quod religiosi sine licentia diocesani episcopi hospitalem domum in qua pauperes recipiant possunt construere. Ecclesiam uero uel oratorium sine eius licentia edificare non ualent, ut in Extra. c. Ad

46 strictiori] districtiori **Ba R P** ubi] ut **Lr Lp**] nisi **A** propter] per **A** deiectionem] districtionem **Ba** 47 C.viii.] C. xxviii. **Lr Lp** Sciendum] Decidentium **Lr Lp**
48 *Luminoso*] *Liminoso***Lr** *recessibus*] *regularibus* **Ba** monasteriis] monasterio **Lp**
ad om. **Lr** ad que] a quas **Lp** 49 recedentes] redeuntes **Ba** 50 dignitatis] dignitas
Lr Lp 53 *uidetur* om. **Ba A R P** usque] ut **A** idest] uel **Lp** 54 monasteriorum -
clerici om. **Lr Lp**^{ac} (omoio.) 55 dicuntur om. **R** seculares] etiam *add.* **Lp Ba**] et *add.* **A**
secundum] uel **Lr** 57 accipiendis] accipiendos **Lr** ab] in **Lr Lp** scilicet² om. **Ba P**
] et **A** 58 oleo] et *add.* **A** 59 *comprobetur*] betur **A** 60 periculum - 61 incontinentie
om. **Lr Lp**^{ac} (omoio.) ut] supra *add.* **A** xxxii.] xxxiii **A** 61 suspensionem om. **Ba R P**
62 xxxiii.] xxxiiii. **A P** 63 qui] quod **Lr Lp**

²⁴C.8 q.1 c.10 ²⁵Cf. SL C.18 q.2 c.6 v. *recedentes* ²⁶C.6 q.3 c.3 ²⁷Cf. supra
C. 16 q.7 c.33 n. 32 ; SL C.18 q.2 p.c.9 v. *clerici*; Lex Francorum, saec. VII., cf. Lex Ribuaria et
Lex Francorum Chamavorum. Ex Monumentis Germaniae Historicae recusae, ed. Rudolphus
Sohm, Hahn Hannoverae 1883, 112 - 123, cf. Lex Salica. ²⁸D.34 c.7; cf. SL C.18 q.2 c.11
²⁹De cons. D.1 c.9

petitionem³⁰.

15. *Si quis abbas cautus*. Non ergo simplex est ad abbatiam promouendus,
70 ut supra d.xxxix. c.i.³¹ Vsque *a suo arceatur honore*, idest ab administratione
abbatie remoueat, non ab ordine, quod non potest episcopus sine
tribus uel sex episcopis facere, ut supra C.xv. q.vii. Felix³². Quare autem
simplicitas abbatem sicut archidiaconum deiecit iam promotum, ut hic, et
non episcopum, inuenies supra C.vii. q.i. super illud c. Quia frater³³.

75 16. *Abbatres usque conueniant*, quasi ad concilium episcopi abbatres uenire
cogantur, quod est contra Turonicum³⁴ concilium in quo dicitur quod
episcopus non debet cogere abbatem uenire ad sinodum nisi aliqua
rationabilis causa existat, supra d.xviii. Episcopus³⁵.

20. *Peruenit usque commatres facere*, nisi per canonicam electionem a iugo
80 monastice professionis sint absoluti, ut supra, C.e. q.i. c.i.³⁶ Tunc enim forte
possunt sibi commatres facere, sicut de beato Gregorio legitur³⁷.

21. *Diffinimus usque duplex*. Duplex autem monasterium dicitur ubi simul
monachi et moniales morantur. Vsque *quia scandalum*. Hinc collige ratione
uitandi scandali aliqua esse omittenda uel facienda, ut d.l. De hiis uero³⁸,
85 C.e. q.e. Monasteria³⁹, C.ii. q.v. Presbiter si⁴⁰, C.xx. q.ult. § ult.⁴¹, C.xxxiii.
q.iiii. Quod Deo⁴². Gregorius tamen uidetur contradicere inueniens: 'utilius
scandalum oriri permittitur quam ut ueritas relinquatur'⁴³. Vsque *secreto*. Si
uero publice et in loco communi talis cum tali loquitur, contraria euanescit
presumptio, ut infra C.xxxv. q.vi. Ab isto die⁴⁴ et supra d.lxxxii. In omnibus⁴⁵.

71 quod] quia Lp 72 facere] hoc add. Lp supra om. A autem] si add.
Lr Lp 73 deiecit] deicit Ba^{Pc} A P 76 cogantur] coguntur A Turonicum]
Turonense Lp 77 non debet] debet non Lr 78 supra] ut A Episcopus] Vnde
illud de priuilegiatis loquitur, istud uero de his qui priuilegio non excusantur add. Ba P (A)
79 commatres] contumaces Lr Lp 80 monastice professionis] manifeste perhibuit Lr Lp^{ac}
81 commatres] contumaces Lr Lp 82 ubi] ut Lr Lp^{ac} 83 morantur] inicianur Lr
Lp^{ac} 84 ut] arg. add. A 85 q.v.] q.iii. Lr] iii. Lp A § ult.] C.vii. q. ii. (q.ult. R)
c.ult. add. Lp Ba A R xxxiii.] xxxiiii. A 86 tamen] contra P 87 ut] uero Lr Lp
88 communi om. Ba talis] tali Ba 89 C. xxxv. - supra om. Ba R xxxv] xxxiiii
Lr xxxiii Lp^{ac}

³⁰1 Comp. 3.27.1 (=X -), JL 13972; cf. SL C.18 q.2 c.12 ³¹D.39 c.1 ³²C.15 q.7 c.4 ³³C.7
q.1 c.18 ³⁴Cf. Ivo Carnotensis, *Decretum*, PL 161.566; Concilium Turonense (a. 813), c.11
³⁵D.18 c.11; cf. SL C.18 q.2 c.16 v. *Abbatres usque conueniant* ³⁶C.18 q.1 c.1 ³⁷Cf. SL C.18
q.2 c.20 ³⁸D.50 c.34 ³⁹C.18 q.2 c.17 ⁴⁰C.2 q.5 c.13 ⁴¹C.20 q.4 p.c.3 ⁴²C.33
q.5 c.4 ⁴³Lc 17,2 ⁴⁴C.35 q.6 c.2 ⁴⁵D.81 c.26; cf. SL C.18 q.2 c. 21 v. *secreto*

90 Vsque *neque cum monacha singulariter* etc. Et non debet uideri mirabile in
oculis nostris⁴⁶ si singularitas presumptionem sinistram apud carnales
inducit, cum et discipuli legantur esse commoti cum Christum inuenerunt
solum cum Samaritana loquentem⁴⁷. Vsque *uetula*. Nam ratione societatis
pro aliquo et contra aliquem presumitur, ut supra C.ii. q.ii. Peruenit⁴⁸ et
95 d.lxxxi. Clericus⁴⁹.

22. *In nullo usque mulieres quidem in suo loco manere*. Et nota quod
ideo mulieribus in constructo monasterio permanentibus uiris nouarum
fabricarum onera imponuntur quod propter sexus fragilitatem mulieribus
pertitur et quia uiri ad hec explenda sunt aptiores.

100 23. *Monasteria usque aut propter oblocutionem hominum*. Nam Apostolus
dicit: 'ab omni specie mala abstinete uos'⁵⁰; et alibi 'prouidentes bonum,
non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus'⁵¹, ut supra d.l. De hiis
uero⁵² et d.liiii. Generaliter⁵³.

105 24. *In decima*. Et decima actio dicitur questio decimo loco tractata
in sinodo. Vsque *ad uestibulum*. Vestibulum dicitur a uestiundo et
sicut quibusdam placet pro atrio domus ponitur quod ipsam domum
quodammodo uestit, idest circumdat. Vel uestibulum dicitur pars illa que
est inter chorum et altare, unde dicitur inter uestibulum et altare⁵⁴; uel locus
ubi clerici diuina celebratione uestiunt⁵⁵.

110 25. *Perniciosam usque consuetudinem*. Propheta enim dicit: 'ecce quam
bonum et quam iucundum habitare fratres in unum'⁵⁶.

26. *Peruenit usque clericorum habitacula*. Quod non debet fieri, sed quod
semel fuit monasterium maneat monasterium, ut infra C.prox. q.iii. Que
semel⁵⁷, quia loci sacri dignitas non debet sine culpa extenuari⁵⁸.

90 *cum monacha*] *monachis* Lr Lp Et] nota quod *add.* Ba A P 92 esse] fuisse Ba R P
esse commoti *om.* A Christum] Ihesum R 94 supra] infra Lr Lp q.ii.] q.vii.
Ba A R P et² - 95 Clericus *om.* Lp 96 *manere*] *permanere* Ba quod] quia A
99 pertitur] parcutur P hec *om.* A aptiores] proniores Lr Lp 100 *oblocutionem*] *locupletationem* Lp
101 bonum] bona A 104 *In decima om.* Lr Lp Et *om.* Ba A
R 108 unde - altare *om.* Lp Ba A 109 celebratione] celebraturi Ba A P] celebrantes R
uestiunt] uestiuntur Ba A R P 110 *consuetudinem*] *communiter* A 111 in unum] etc.
Lp 112 Quod] quidem *add.* Lp A

⁴⁶Ps. 117, 24; Mt. 21,42; Mc. 12,11. ⁴⁷Io 4,7 et ss. ⁴⁸C.2 q.7 c.59 ⁴⁹D.81 c.20 ⁵⁰1
Th 5,22 ⁵¹Rm 12,17 ⁵²D.50 c.34 ⁵³D.54 c.12 ⁵⁴Ez. 8,16; Jl. 2,17 ⁵⁵Cf. SL C.18
q.2 c. 24 ⁵⁶Ps 132,1 ⁵⁷C.19 q.3 c.4 ⁵⁸Cf. SL C.18 q.2 c.26 v. *clericorum habitacula*

115 27. *Dudum* usque *negligentes*. Hinc collige quod qui contempnit facere quod ex iniuncto officio explere cogitur et a prelato proprio debet despici et eo inuito illud est peragendum, ut supra C.ix. q.iii. Cum simus⁵⁹.

120 30. *Eleutherius* usque *nomine eulogie*. Et nota quod eulogie nomine forte potest intelligi cathedraticum quod tempore huius canonis tenebantur monasteria episcopis dare, licet postea ab hiis exactionibus per posteriores canones sint exempta, ut supra q.e. Quam sit⁶⁰ et C.x. q.ult. Inter cetera⁶¹. Vel nomine eulogie aliquod honestum seruitium potest intelligi, de quo in sequenti c. dicitur⁶².

116 proprio] primo **Ba A** 119 tenebantur] tenebant **Lr Lp** 120 licet dare *tr.* **Lr Lp** ab] ex **A** hiis] huiusmodi **A P** 121 sint *om.* **Ba** exempta] exempti **Ba**
 123 sequenti] secundo **Lr Lp R** dicitur] Et nota quod post consecrationem licite possunt pacta interuenire, non ante. Vel potest dici quod ius sibi debitum episcopum licite exigere, siue ante siue post consecrationem *add. Ba* (*glossa fol. 35va, margine a*) dicitur] Quod uero opponitur supra C.i. q.ii. c. (-) Idem (**Ibidem P**) inuenies in hac eadem summa determinatum *add. Ba A P*

⁵⁹C.9 q.3 c.3; cf. SL C.18 q.2 c.27 v. *negligentes* q.2 c.31; cf. SL C.18 q.2 c.30 v. *nomine eulogie*

⁶⁰C.18 q.2 c.5

⁶¹C.10 q.3 c.8

⁶²C.18

<CAVSA XIX>

Duo clerici.

<Q. I>

§ *Quod episcopus.*

1. *Clerici usque largiri oportet.* Et nota quod hic necessitas prelatis imponitur quam facere tenentur quod eis in hoc canone imperatur. Quod enim imperatur necesse est fieri et sine pena non potest pretermitti, ut supra C.xiiii. q.i. Quisquis¹.

<Q. II>

§ *Inuito uero episcopo.*

2. *Due sunt leges usque propter criminosos.* Sic ergo uidetur per contrarium sensum huius canonis quod religiosus et honestus sine commendationis litteris est recipiendus. Quod enim ex causa institutum est, cessante causa cessare debet, ut supra C.i. q.i. Quod pro necessitate². Sed quoniam sepe recipiebantur qui erant uite inferioris, inde est quod de omnibus uidetur constitutio emanasse, ut supra d.xcviii. Transmarinos³ et in Inst. lib.i. tit. de auctoritate tutorum. Vsque *dignior enim est lex priuata* etc. Et nota quod multipliciter uidetur infringi et canonum uidetur institutionibus obuiare quod hic dicitur legem priuatam legi publice preiudicare. Si enim minor xii annorum afflatus Spiritu Sancto ad monasterium conuolaret, infra annum et diem secundum legem canonicam potest a parentibus inde extrahi, ut infra

2 *clerici*] usque *add.* Lr Lp

<Q. I>

3 *Clerici*] *clericis* Lp usque] ut Lr 4 *eis*] *ei* Lp Quod
- 5 *imperatur om.* Lr Lp Ba] et R 5 *pena*] *culpa* R

<Q. II>

2 *uero*] *etiam* Lp 4 *sine*] et *praem.* A commendationis] *commendatiis* Ba A P
5 *enim om.* Ba 6 *debet*] *effectus add.* Lp q.i.] q. ult. Lr Lp A 7 *inferioris*]
infirmioris Lr Lp R *inde*] *ubi non* R *est om.* Lr Lp quod] *contra* R
9 *tutorum*] *tuorum* Lr] /// Lp Vsque *om.* Ba *enim om.* R 10 *institutionibus*]
constitutionibus Ba A P 11 *minor*] x uel *add.* Lp 13 *potest*] *autem add.* Ba

¹C.14 q.1 c.3

²C.1 q.1 c.41

³D.98 c.2

C.prox. q.ii. Puella⁴. Simile de episcopo qui sine licentia summi pontificis
 15 non potest ad religionem transire, ut supra C.vii. q.i. § Hoc tunc⁵. Idem
 est de uiro qui non potest habitum religionis accipere nisi fuerit ab uxore
 separatus uel absolutus, ut infra C.xxvii. q.i. Si quis coniugatus⁶. Idem est
 etiam de canonico regulari, ut infra C.e. q.iii. Statuimus⁷ et si qui alii casus
 20 inueniuntur. Solutio: lex priuata dicitur dignior lege publica quia digniorem
 hominem constituit. Interdum tamen lex publica legi priuate preiudicat et
 hoc inducit minor etas persone, dignitas seu communis utilitas, matrimonii
 uinculum et constitutio canonis. Vsque *eat liber nostra auctoritate*. Sequitur
 ergo quod episcopi auctoritas non potest talibus uiam religionis claudere
 et eorum propositum impedire, ut infra C.prox. q.ult. Virgines⁸. Sicut
 25 enim ligatus a summo pontifice non potest ab alio absolutionis beneficium
 promereri, ut supra C.xvii. q.iii. Si quis suadente⁹, sic ab eo solutus, ab aliis
 ligari non potest, ut supra d.xv. Sicut¹⁰. Vsque *non estis sub lege*, similiter
 ut illi quos non amor iustitie sed penalis cohercio ab illicitis retrahebat.
 Vnde per hoc uidetur quod inuito et non requisito episcopo potest clericus
 30 iter peregrinationis arripere. Nam cum ducitur lege priuata, non potest
 per publicam impediri. Sed contrarium inuenies, infra de con. d.v. Non
 oportet¹¹.

<Q. III>

§ *Canonicos autem*.

1. *Nullus abbas*. Et nota quod in hoc c. pena infligitur illis monachis qui
 canonicos regulares recipiunt. Vsque *quamdiu ordinis sui* etc. Dicit enim
 5 Apostolus: 'in qua uocatione quis uocatus est, in ea permaneat'¹², ut infra

14 Simile] est *add.* **Ba A R** 15 potest *om.* **Lp** q.i.] sub *add.* **Ba A** Hoc] Si *praem.*
R Idem] uel *add.* **R** 16 accipere] sumere **R**] assumere **Ba A P** 17 separatus
 uel *om.* **Ba A R P** 18 iii.] ius **Lr Lp** *om.* **A** 19 quia - 20 publica *om.* **Lr Lp**^{ac}
 (*omoio.*) 20 constituit] instituit **Ba P** tamen] autem **R** 21 communis]
 communionis **Ba** 22 *eat om.* **Ba** 26 promereri] remedi **A**^{Pc} C.xvii] C.xvi
Lr Lp q.iii] q.iiii **Lr A** 26-27 ab aliis ligari] alligari **Lr** 27 aliis] alio **Lp**
 Sicut *om.* **P** similiter] seruuliter **Lr Lp** 29 clericus *om.* **Lr** 31 contrarium] contra **A**
 <Q. III>

2 *autem*] usque **Lp**

⁴C.20 q.2 c.2 ⁵C.7 q.1 p.c.48 ⁶C.27 q.2 c.22 ⁷C.19 q.3 c.3 ⁸C.20 q.4 c.1 ⁹C.17
 q.4 c.29 ¹⁰D.15 c.2 ¹¹De cons. D.5 c.37 ¹²1 Cor 7,20

C.xxi. q.i. c.i.¹³

2. *Mandamus*. Hec pena imponitur canonicis ad monasterium transeuntibus. Vsque *monachus efficiatur*. Hoc forte causam dedit edicto quia non debet quis distare nec professione nec habitu ab illis inter quos uiuit. Vel illa est ratio huius constitutionis quam assignauimus cum illi c. incumbemus, quod est C.xi. q.iii. Quid ergo¹⁴. Vsque *memorialem*, idest quam transgressionem memoret, refricet ut hoc saltem timore ceteri corrigantur, ut infra de con. d.ii. Et dixit¹⁵.

4. *Que semel usque nec posse ea ultra fieri* etc. Hoc ideo accidit quia locus religiosus in quo sacre edes edificate sunt, etiam dirupto edificio adhuc sacre remanent, ut infra in Inst. lib.ii. tit. i.¹⁶

8. *Relatum usque specialiter donationis titulo*. Hoc ideo dicit esse factum, scilicet ne eius consanguinei aliquam molestiam monasterio inferrent. Vel ideo dictum est specialiter quia ipso ingressu de iure communi facta fuerant bona eius monasterii, ut infra c. i.¹⁷ Tamen abundans cautela non nocet¹⁸.

9. *Si qua usque partem sibi*, idest monasterio suo. Et minus proprie ponitur, ut supra C.xviii. q.i. c.i.¹⁹ Vsque *lege disponitur*, in hunc modum ut scilicet legitimam habeant filii, reliquum monasterio competat.

(10). *Non licet usque in causam ingratitude incidunt*. Hinc collige per susceptionem religiosi habitus infamiam aboleri et quod absit monacho quod ei in seculo obstaculum generabat, contra supra C.xvi. q.i. Legi²⁰ et

7 *Mandamus*] *Non damus* Lr Lp Hec] Hic A 8 Hoc om. Ba 10 uiuit] ut (supra add. A) C.xvi. q.ult. In nona (q.7 c.22) add. Ba A P 11 est] supra add. A *memorialem*] *memo*. Lr] *nemo* Lp 12 quam] que Ba A P transgressionem] factam add. Lp Ba A R P memoret] et add. Ba A P hoc] hic Lp 13 dixit] Vtrum autem cum licentia prioris possit regularis canonicus ingredi monasterium ex contrario sensu sequentis cap. uidetur esse (esse om. A) dicendum, sed an sensus (an sensus] si consensus P) ille contrarius pro lege debeat recipi non est explorati iuris add. Ba A P 14 nec] non A accidit] dicit Ba 15 religiosus] religionis Lr Lp om. Ba P edificate] dedicate Ba 17 *Relatum*] *Perlatum* F dicit] accidit Lp 19 dictum est] dicit que A ipso om. P 20 nocet] ut Cod. lib. vi. De testamentis, Testamentum (Cod. 6.23.17) add. Ba A P 21 Si] Et Lr Lp 22 xviii.] xviii. A 24 licet] liceat Ba F 25 susceptionem] successione Lr] successione Lp quod] quia R absit] non obsit Ba A R P 26 ei] eum Ba R P in om. Ba R P obstaculum] obstaculo Lr generabat om. Lr Lp^{ac} i. Legi om. Lr Lp^{ac}

¹³C.21 q.1 c.1

¹⁴C.11 q.3 c.99

¹⁵De cons. D.2 c.26

¹⁶Inst. 2.1

¹⁷C.19 q.3 c.1

¹⁸Cf. SL C.19 q.3 c.8 v. *specialiter*

¹⁹C.19 q.1 c.1 (C.18)

²⁰C.16 q.1 c.16

d.lv. Priscis²¹.

²¹D.55 c.1; cf. SL C.19 q.3 c.10 v. *inciderunt*

<CAVSA XX>

Duo pueritie annos agentes etc.

<Q. I>

§ *Quod intra annos*. Sciendum est igitur quod qui monasterium ingreditur, aut est adultus, aut minor. Si adultus fuerit et propria uoluntate intrauit, de cetero exire non poterit, ut infra C.e. q.ii. c.ii.¹ Si uero coactus ponitur, exire poterit nisi propter iuste offensionis causam fuerit ibi intrusus ut infra e. q. Sicut qui². Similiter exire poterit si causa probationis intrauit, ut in Extra. c. Ad nostram noueris³. Si uero minor fuerit aut intrauit auctoritate propria aut a parentibus est oblatus. Si auctoritate propria infra annum et unum diem potest a parentibus uel tutoribus extrahi, ut infra C.e. q.ii. Puella⁴.
 5 Annum autem et diem est a tempore scientie, dico, numerandos; nam et post decem annos poterit eum extrahere si ante eum non poterit inuenire, ut C.xvii. q.ii. Si quis⁵, nisi forte minores annos puer excesserit. Nec refert secundum quosdam an fuerit doli capax uel non. Si uero a parentibus est oblatus et doli capax fuerit quod a septennio et deinceps esse potest et
 15 consenserit similiter cogitur et susceptum habitum retinere, in quo casu quinque proxima capitula loquuntur. Si uero doli capax non fuerit uel si fuit, non tamen consensit, dabitur ei optio Martini pape in xv anno an permanere cupiat in suscepto habitu uel non, ut e. q. Illud §⁶. Si uero in xv annum non
 20 contradixit, quia forte non est interrogatus et longo tempore postea ibidem fuerit, exire non poterit quia ratum uidetur habuisse quod ab initio de iure

2 *annos* - etc. *om.* **Ba**

<Q. I>

2 *Quod*] (*Q*) *uo* **Lp** *intra*] *inter* **A** *igitur*] *deinde* **R** 4 *C.e.* *om.* **R** *ponitur*
om. **Ba R** 5 *ibi*] *ibidem* **Lr Lp A R P** 6 *intrauit* *om.* **Ba R** 7 *uero*] *aut* *add.* **Lr**
aut] *et* **Lr Lp R** *intrauit*] *intrauerit* **R** 8 *aut* - *propria* *om.* **R^{ac}** *unum*] *om.* **Ba**
A R P 9 *uel*] *et* **R** 10 *Annum* - 12 *excesserit* *om.* **P** *est* *om.* **Lp A R** *et*²] *etiam* **Ba A**
 11 *poterit*] *potuit* **A** 12 *ut*] *supra* *add.* **A** 13 *uero*] *non* **Lr Lp**
est] *ecclesie* **Ba om. A** 14 *septennio*] *septimo* **Lr Lp**] *vii. anno* **R** 15 *et* *om.* **Ba A**
R P 16 *proxima*] *prima* **Ba A R P** *fuit*] *fuerit* **A** 17 *consensit*] *consensus* **Lp**
Martini] *Marcelli* **R** *in xv anno* *om.* **Lp** 18 *ut*] *infra* *add.* **Lr A** *Illud*] *uelud* **Lr**
Lp *xv*] *x^o* **Lp** *annum*] *anno* **Ba A** 18-19 *non contradixit quia forte* *om.* **Lp**
 19 *est*] *fuit* **Lp**

¹C.20 q.2 c.2

²C.20 q.1 c.9

³1 Comp. 3.27.8 (=X 3.31.8), JL 13854

⁴C.20 q.2 c.2

⁵C.17 q.2 c.3

⁶C.20 q.1 c.10

non tenuit⁷.

1. *Firma* usque *et*, pro idest. Vsque *que solet*. Hinc habes arg. ad eam questionem in qua queritur an iudicandus sit maritus qui in decimo anno dicitur aliquam reddidisse pregnantem. Et uidetur quod non debet inclinari
25 animus iudicis ad hoc, cum hoc fieri non consueuerit et non uidetur esse iudicandus secundum quod miraculose aliquid contingit, sed potius secundum cursus nature fieri consueuit, licet Gregorius dicat 'Manifestum est eum puberem esse qui sui corporis gesticulatione talis est ut iam possit procreare, licet ad annos nondum peruenit per leges diffinitos'. Vsque *apta*
30 *nuptus*, ut scilicet puer sit xiiii annorum et puella xii. Queritur an mulier sit citius *apta nuptus* quam uir, phisicum est, quod tamen fit ideo quia maturiora sunt uota mulieris quam uiri, sicut in legibus continetur⁸.

2. *Addidistis*. Et in hiis quatuor c. agitur de pueris doli capacibus consentientibus et cum parentum uoluntate oblatis, in quo solo casu sunt
35 perpetuo obligati. Alias datur eis optio Martini pape. Vsque *uel mater*. 'Vel' pro 'et' ponitur. Nam secundum quosdam mater filium nec ponere nec extrahere de monasterio potest, quia filius non dicitur esse in potestate matris⁹.

3. *Monachum*. Dicas sic: *aut paterna deuotio*, idest deuotus pater facit
40 filium suum monachum, filium dico, non minorem sed doli capacem et consentientem. Nam alias, licet doli capax et consentiens, semper potest tamen pater eum infra annum et diem extrahere, quia non debet patri malitia filii, que supplet etatem, preiudicium generare. *Aut propria confessio*. Hoc de adulto plene intelligitur. Vsque *alligatum tenebit*, uel in perpetuum

22 idest *om. R* Vsque] Vel *R* arg. - 23 questionem] quod agit de ea questione *Lp*
23 queritur] dicitur *Lp Ba A* 25 ad hoc *om. A* 26 potius *om. Lr Lp* 27 secundum]
quod in *Ba P*] *add. A*] quod *add. R* cursus] cursu *Ba A R P* fieri *om. Ba* 28 eum
om. R gesticulatione] iaculator *Lr Lp^{ac}* 29 nondum] non *Lp* peruenit] peruenerit
Lp A per leges] lege *A* 30 *nuptus*] *nuptiis A F* Queritur an] Quare autem *Ba*
A P mulier] puella *Lp* 31 sit *om. Ba^{pc}* nuptus] nuptiis *A* quod] et *R*
32 continetur] Per hoc (etiam *add. A*) uolunt quidam quod ante xii annum non potest puer
matrimonium contrahere quamuis sponsalia ualeat celebrare *add. Ba A P* 33 Et *om. Ba A*
R hiis] istis *Ba*] /// ditis *add. R^{ac}* pueris] puellis *Lp om. Ba* 34 solo *om. Lp*
35 Martini] Marcelli *R* 40 non *om. A* 41 licet] sit *add. Lp Ba A R P* 43 malitia]
milicia *Lr Lp^{ac}* *confessio*] *professio Ba A P F* 44 plene] pene *Lr Lp Ba*

⁷Cf. SL C.20 q. 1 pr. v. *Quod intra*
C.20 q.1 c.2 v. *uel*

⁸Cf. SL C.20 q.1 c.1 v. *que solet, apta nuptiis*

⁹Cf. SL

45 ipsum adultum uel minorem usque ad xv annum.

12. *Iuuenculas*. Et nota quod de triplici uelo in hiis tribus c. loquitur. Est enim uelum prelationis quod datur abbatisse sexagenarie, ut in primo c. Est uelum ordinationis quod olim dabatur diaconissis quadragenariis, ut in secundo c. Est et uelum consecrationis quod datur uelandis uirginibus in
50 xxv anno, ut in tertio c.¹⁰ Sexagenaria autem ideo eligi debet abbatissa quia et Apostolus ad Timotheum dicit: 'uidue eligantur non minus lx annorum in quibus ignis libidinis sit extinctus'¹¹. Virgo autem forte ideo esse debet quia Christi debet sacramentum et ecclesie in se presentare. Vel ideo quia non posset libera esse uirginitatis hortatrix si perpressa esset dampna uiolate
55 pudicitie et uirginitatis lilia perdidisset, ut supra d.xxxvi. Vna¹². Nam qua fronte audet peccantes corrigere cum tacite sibi respondeat eadem se commisisse que corripit, ut supra d.xxv. c.ult.¹³ Vel quia indecorum esset ut corrupta uirginibus et intactis oppressa preesset¹⁴.

16. *Vidua usque uel ministro*. Sic ergo uidetur quod quicumque fiat professio alligat profitentem, nisi quis exponat: 'uel' pro 'et'. Vsque *seu in lectulo*, cum sit infirma. Vnde hinc habes quod uotum in infirmitate factum tenet, dummodo tempore uoti sane mentis esset. Contra, supra C.xvii. q.ii. Consaldus¹⁵. Vsque *non suspecta*. Hinc habes quod non solum persona suspecta dicitur, ut d.xxxiiii. c.i.¹⁶, sed etiam locus, ut infra C.xxxv. q.vi. Ab
65 isto die¹⁷, sed etiam uestis ut hic¹⁸.

45 annum] annos **R** 47 c.] dicitur *add.* **Ba A** 49 et] etiam **A** uirginibus] ut *add.* **Lr Lp** in] infra **Lp** 50 abbatissa] in abbatissam **Ba** 51 dicit *om.* **Lp** uidue eligantur] uidua eligatur **A P** 52 quibus] qua **P** extinctus] ut infra C.xxxi. q.i. Quomodo (c.10) *add.* **A** ideo - 53 quia¹ *om.* **Lr Lp** (*omoio.*) 53 quia¹] ut **R** debet *om.* **R** presentare] representare **Ba A P**] possit *add.* **R** 54 libera] libere **A R om.** **P** 55 xxxvi.] xxvi. **A** 58 et *om.* **Ba R P** preesset] esset **Lp** 59 quicumque] cuicumque **Lr** 60 exponat] sic *add.* **A** in *om.* **F** 61 sit] fuit **Lp** 63 Hinc - 64 suspecta *om.* **Ba** 64 etiam *om.* **R** xxxv.] xxv. **A** 65 sed] et **R**

¹⁰C.20 q.1 cc.12, 13, 14 ¹¹Tm 5,9 ¹²D.26 c.4 ¹³D.25 c.6 ¹⁴Cf. SL C.20 q.1 c.12
¹⁵C.17 q.2 c.1 ¹⁶D.34 c.1 ¹⁷C.35 q.6 c.9 ¹⁸Cf. Juncker, 'Die Summa', 473-477; cf. SL C.20 q.1 c. 16

<Q. II>

1. (a.c.) § *De hiis usque in qualibet minori*, scilicet que sit infra xiiii. annum, ut in Extra. c. Ad nostram noueris¹⁹.

2. *Puella usque dissimulando* etc. idest dissimulauerunt, per quod
5 consentire uidetur. Vsque *nec ipsi*, idest parentes quorum negligentie fit
preiudicium nec ipsa puella exire potest quando erat doli capax, nam alias
post xiiii. annum posset exire, ut supra C.e. q.i. Illud²⁰. Quare autem dies in
expectatione ponitur, solet a quibusdam queri. Quam tamen quidam dicunt
esse inanem questionem.

<Q. III>

§ *Quod autem*. Hec questio in principio esset expedita poterit inuenire.

3. *Eos qui usque neque ad honores seculares*, utpote ad archidiaconatum uel
huiusmodi. Et hoc tantum refertur ad monachos qui, excepto episcopatu
5 ubi est religionis profectus, nulla alia possunt dignitate decorari²¹, ut possit
religionis descensus uel periculum denotari, ut in Extra. c. Super eo quod²².

4. *Presens*. Quidam comes habebat paruulum filium quem inuitum et
renitentem obtulit monasterio dum adhuc esset annorum nouem. Vnde
scribit Nicholaus comprouincialibus episcopis ut huius rei ueritatem
10 diligenter inquirant et, si ita se habet rei ueritas prout ei fuerat nuntiatum,

<Q. II>

2 usque *om. Lr Lp*] idest **Ba**] *Si A* xiiii] xii **Lp** 3 nostram] nostra **Lr Lp** noueris]
nouerimus **Lr Lp** 4 usque *om. Lr Lp* dissimulauerunt] dissimulauerant **A**
5 Vsque] *quod add. R* ipsi] *tempore Ba* 6 ipsa] illa **Ba** alias] aliter
Ba 7 xiiii] xii **A** 8 ponitur] ponantur **Ba A P** Quam] Quod **R** quidam
om. A 9 esse *om. Lr Lp R* inanem] tertiam **Lr Lp**] inconcinam **Ba**] *om. R*] cicinam **P**

<Q. III>

2 esset] cause **Ba A R P** esset expedita] esse exposita **Lp** 6 uel] et **A** 7 *Presens*
om. Lr Lp] *clericus add. Ba* Quidam] Atto **Ba A P** paruulum *om. Ba A* filium
om. A filium] nomine Lambertum *add. Ba A P* 10 si ita] sua **A**

¹⁹1 Comp. 3.27.8 (=X 3.31.8), JL 13729 ²⁰C.20 q.1 c.10 ²¹Cf. SL C.20 q.3 c.3 v. *ad honores seculares*
²²1 Comp. 3.27.9 (=X 3.31.9), JL 13946

15 permitterent Lambertum habitum susceptum relinquere. Vsque *in locum*
ei succederet, scilicet quoad ius patronatus quod ibi pater eius habebat. Vel
 forte uolebat ut post ipsum qui erat eiusdem monasterii edificator et rector,
 filius eius ei succederet in plenitudinem potestatis. Quod tamen non uidetur
 20 approbatione dignum ut aliquis constituat sibi dignitatis successorem,
 ut supra C.viii. q.i. Plerique²³, nisi specialiter sit ei a maiore concessum,
 ut supra C.vii. q.i. Petisti²⁴. Vsque *sub testificatione autem*. Hinc collige
 unius testimonio esse standum, saltem ad presumptionem faciendam,
 donec probetur in contrarium, si persona est honesta, d.lxxxvi. Tanta
 25 nequitia²⁵, C.xxxi. q.ii. Si uerum esse²⁶, de con. d.iiii. Cum itaque²⁷, C.xi. q.i.
 Quicumque²⁸, de con. d.iiii. Placuit²⁹; C.iiii. q.iii. § Iurisiurandi³⁰, C.xxxiii.
 q.ii. Admonere³¹, C.vi. q.ii. § i.³², C.ii. q.v. § i. et c.i.³³ Vsque *in canonica degere*
uita. Hoc consilii est, non precepti. Quicumque enim infra annos pubertatis
 30 suscipere habitum nisi uelit. Vnde de isto et consimilibus queritur an liceat
 eis reuersis ad seculum uxores ducere et more secularium conuersari. Et
 dicimus quod si ante xiiii. annum intrauit quis monasterium et processu
 temporis noluerit ratum habere quod fecit, exire licite poterit, ut supra, C.e.
 q.i. Illud³⁴ et ad nuptias conuolare, ut in Extra. c. Ad nostram noueris³⁵ et c.
 30 Super eo quod³⁶. Ibidem dicimus de eo qui in probatione fuit, ut in eodem c.
 continetur, Super eo quod statutum³⁷. Qui uero sine probatione intrauit, si
 infra triduum deposuit habitum, similia facere non prohibetur, ut in Extra.

11 habitum] religionis *add.* **Ba** susceptum *om.* **Lp** 12 succederet] succederent **Lr Lp**]
succedat **Ba** quoad] ad hoc **Lr Lp** 13 ipsum] patrem *add.* **A** eiusdem] illius **Ba**
P om. **A** 14 eius *om.* **A** 16 viii.] ix. **Lr Lp** ei *om.* **Lp** a maiore] amore **Lr**] a
 more **La** 19 si] suam **Lr Lp**] tamen *add.* **A R P** persona] personam **Lr Lp** est]
 esse **Lr Lp**] sit **R P** honesta] honestam **Lr Lp**] ut arg. *add.* **A** 20 esse] constet *add.*
Ba C.xi.] C. xxi. **P** 21 Placuit;] contra *add.* **A** Iurisiurandi] contra *add.* **Ba R P**
 22 Admonere] contra *add.* **Ba P** vi.] vii. **R** § i.] contra *add.* **Ba R** c.i.] contra *add.*
Ba R 23 Quicumque] Cum **Ba P** 24 nec¹] et **Lp** nec²] et **Lp** 25 suscipere
om. **Lp** uelit] uellet **Lp Ba A R P** 29 noueris] nouerimus **Lp** 30 Ibidem] Idem
Ba R P Ibidem - 31 statutum *om.* **A** 31 continetur] Et *add.* **Lr R** Super eo *om.* **Lr**
 Super - statutum] Etiam quod constitutum **Lp** statutum *om.* **R P** 32 infra] etiam
Lr Lp deposuit] disposuit **Lp**

²³C.8 q.1 c.5 ²⁴C.7 q.1 c.17 ²⁵D.86 c.24 ²⁶C.31 q.2 c.1; cf. SL C.20 q.3 c.4 v. *Presens*,
in locum eius succederet, *Sub testificatione* ²⁷De cons. D.4 c.112 ²⁸C.11 q.1 c.35 ²⁹De
 cons. D.4 c.111 ³⁰C.4 q.3 c.3 § 37 ³¹C.33 q.2 c.8 ³²C.4 q.2-3 p.c.3 § 1 ³³C.2 q.5
 a.c.1, c.1 ³⁴C.20 q.1 c.10 ³⁵1 Comp. 3.27.8 (=X 3.31.8), JL 13854 ³⁶1 Comp. 3.27.9
 (=X 3.31.9), JL 13946 ³⁷1 Comp. 3.27.9 (=X 3.31.9), JL 13946

Ad nostram³⁸.

5. *Constituit usque perseuerare cogantur*, quia, licet ab initio fuissent illecti
 35 propter quod minime consensisse uidentur, tamen fit eis preiudicium quia ex
 post facto consenserunt. Et hoc de adultis et discretis intelligas. Secus uero
 esset de paruulis, ut in Extra. c. Ad nostram³⁹.

<Q. III>

1. *Virgines*. Quod de uirginibus hic dicitur, scilicet quod uirgines
 Deo dedicate, etiam abbatissis inuitis, possunt ad districtiorem regulam
 conuolare, idem credimus et in hoc casu de monachis esse dicendum,
 5 nec tunc eorum aliquis poterit uelut transgressor argui uel contra legem
 obedientie fecisse uideri. Nec enim contra obedientiam dicitur uenire qui
 asperiori regule colla supponit, ut in Extra. c. Ad petitionem⁴⁰. Alii uero
 distinguunt utrum prius monasterium fuerit solutum uel regulare. In primo
 casu habet locum quod hic dicitur, in secundo nequaquam.
- 10 2. *Monacho usque uotum*. Subaudi abstinentie durioris. Vel de uoto
 peregrinationis hoc intelligitur quod nequit a monachis fieri sine maioris
 licentia, quia propriam uoluntatem non habent, ut supra C.xii. q.i. Non
 dicatis⁴¹.
3. *Monachum usque retinere presumat*, nisi ad frugem melioris uite
 15 conuolauerit⁴². Et sic intelligas omnia capitula que in hunc modum
 loquuntur.

34 *Constituit om. Lr Lp* illecti] infecti **Lp**] inlecti **A** 35 propter] per
A preiudicium] preiudicio **Lr Lp** 36 post facto] ex profecto **A**

<Q. III>

2 Quod - uirgines *om. Lr Lp R (omoio.)* de *om. A* 3 dedicate] dicat **AR** districtiorem]
 strictiorem **Ba** 6 uideri] uidetur **A** enim] ei **Lr Lp** contra *om. Lr*] ex **Lp**
 8 prius] hoc **A**] huiusmodi **P** 10 *Monacho*] *Monachis non licet* **Ba**] *Monachis A*

³⁸1 Comp. 3.27.8 (=X 3.31.8), JL 13854 ³⁹1 Comp. 3.27.8 (=X 3.31.8), JL 13854 ⁴⁰1
 Comp. 3.27.1 (=X -), JL 13972 ⁴¹C.12 q.1 c.11; cf. SL C.20 q.4 c.2 ⁴²Cf. SL C.20 q.4 c.3
 v. *Monachum usque retinere*

<CAVSA XXI>

Archipresbiter cuiusdam.

<Q. I>

In duabus ecclesiis. Quid circa presentem articulum teneas, in scripturis patrum nostrorum satis plenarie poteris inuenire, scilicet quod nemini liceat duabus ecclesiis uel quoad titulum uel quoad stipendium de iure
 5 communi possidere. Potest tamen quis duabus ecclesiis tamquam uerus prelatus preesse si specialiter ei a summo pontifice sit indultum, ut infra e. q. c.ult.¹ et supra C.xvi. q.i. Temporis². In diuersis autem ecclesiis potest quis stipendia percipere in eo dumtaxat casu, si una ei ad necessaria non uidetur sufficere, ut supra C.x. q.ult. Vnio³ et d.lxx. Sanctorum canonum⁴
 10 et in Extra. c. Referente⁵. Et usque adeo regulariter obtinet quod dicimus, quod si prelatus alicui habenti duas ecclesias quarum una sufficit, etiam non seruato iudiciario ordine unam abstulerit, non cogitur ei restituere, sed debet eam potius alicui indigenti concedere, ut in Extra. c. Referente⁶. Sed hoc quod dicimus non approbant, sed potius infirmare conantur, qui nobis
 15 consuetudinem contrariam nituntur obicere, cum propositum nostrum sit ostendere, non quid Rome fiat sed quid Rome fieri debeat. Latius tamen hoc tractauimus cum illi c. incumbebamus quod est supra d.lxx. Sanctorum⁷.

1. *Clericus* usque *non debet conscribi*, idest intitulari. Nam antiquitus omnium clericorum nomina alicui ecclesie deseruientium in quadam carta
 20 scribebantur que matricula uocabatur ut supra d.l. Contumaces⁸.

2 *Archipresbiter om. P*

<Q. I>

2 *In duabus*] *Et noualibus* Lr om. Lp *ecclesiis om. Lp* Quid] Quiddam Lr Lp
 scripturis] scriptis Ba A R P 4 *liceat*] *in add. Ba* uel - titulum om. P 6 *ei*
 om. Lp] hoc A sit] fuerit Ba 7 *Temporis*] *Et praem. A* autem] tamen Ba
 8 *stipendia*] accipere et *add. Ba* percipere] accipere Lp ad] nature *add. Lr Lp P*
 non om. Lr 9 *uidetur*] *uidetur repetit Lr* 10 *dicimus*] *habemus Lp* 12 *abstulerit*
 om. R non² - restituere] non tenetur ei restituere nec cogitur Ba 13 *potius om.*
 A Referente] et uag. *add. Lr*] et usque *add. Lp* 14 *qui*] quod Lr Lp 16 *Rome*²
 om. Lp A P 17 *est om. Lr* 18 *Clericus* - 20 *Contumaces om. Lr* non] *nullus F*
 19 *quadam carta*] *quadam cartam R* 20 *que matricula om. A*

¹C.21 q.1 c.16 ²C.7 q.1 c.44 ³C.10 q.3 c.3 ⁴D.70 c.2 ⁵1 Comp. 3.5.9 (=X 3.5.7), JL 14168
⁶1 Comp. 3.5.9 (=X 3.5.7), JL 14168 ⁷D.70 c.2 ⁸D.50 c.21

5. *Relatio* usque *ut sacerdos proprius*. Et nota quod istud 'ut' non est similitudinarium sed ueritatis expressiuum.

<Q. II>

§ *Qui uero*.

2. *Placuit* usque *ordinis*, idest officii executione, sicut sequens littera uidetur innuere. Si enim degradatus esset, non posset de leui restitui. Vsque
5 *licentia*, que scilicet propagatur et dilatatur per exemplum.
5. *Precipimus* usque *conducticiis*. Non enim debent sacerdotes sub annuo pretio constitui in ecclesiis 'quia dum sacerdotium sub huiusmodi mercede uenale disponitur, ad eterne retributionis premium consideratio non habebitur', ut in Extra. c. Quoniam enormis⁹. Sed de uicariis queritur, an
10 ipsi uel qui eos sub annuo pretio et certa pensione in ecclesiis constituunt, an sint huius canonis transgressores. Quod non uidetur, quia et talis est consuetudo generalis ecclesie et summus pontifex non uidetur improbare et ideo maxime. Vicario enim cura animarum non committitur, sed officiorum uicaria executio commendatur. Sed de uicario queritur qui ab aliquo est in
15 aliqua ecclesia constitutus, an a successore constituentis possit ab ecclesia remoueri. Quod non uidetur summus pontifex approbare, in Extra. c. Quamuis simus¹⁰.

<Q. III>

§ *Quod uero*.

1. *Omnis* usque *a sacrato ordine*, scilicet clericorum. Vnde quidam tamen

<Q. II>

6 sub annuo] subaudi Lr Lp 10 et om. Lp et certa pensione] certam pensionem Lr Lp 11 et om. A 12 uidetur] hoc add. Ba A R P 15 a om. Lp constituentis] instituentis Lp Ba A R 16 in] ut praem. A 17 Quamuis simus] Quem iussimus Lr Lp simus] debitores add. Ba

<Q. III>

3 a sacrato] ad sacratos Lr] ad sacros Lp ordine] ordines Lr Lp Vnde om. Ba P

⁹1 Comp. 5.3.3 (=X 5.4.3), JL -; Con. Tur., anno 1163, c.5 Illud), JL 14156; cf. SL C.21 q.1 c. 5

¹⁰1 Comp. 3.33.10 (= X 3.38.8,

sunt qui asserunt hanc prohibitionem in sacris dumtaxat ordinibus esse
5 factam, ut infra e. q. c.iii.¹¹

3. *Episcopi usque diaconi.* Et nota quod de subdiaconibus non uidetur fieri
mentio, nec facta est hec prohibitio nisi de reliquis inferioribus clericis, ut
supra e. q. c.i.¹²

4. *Sine ornatu sacerdotali,* qui in uestibus et capitis tonsura consistit per
10 que clerici a laicis discernuntur. Vsque *ut aliquis secularium.* Hinc collige
eum non esse sacrilegum qui clericum uerberat in habitu clericorum non
incedentem, si tamen eum esse clericum ignorauit, ut C.xvi. q.iii. Porro¹³,
C.xvii. q.iiii. Quisquis¹⁴, C.xvi. q.i. Generaliter¹⁵, C.xxiii. q.ult. Quicumque¹⁶,
C.xxiii. q.i. Militare¹⁷, Bur. lib. iii. Vt presbyteri¹⁸. 'Clerici enim qui relicto
15 habitu suo et officio intonsi et tamquam laici conuersantur, si in criminibus
comprehensi tenentur, per ecclesiasticam liberari iustitiam non precipimus.
Tales enim inter apostatas numerandos sanctorum patrum statuta declarant.
Sacerdotibus enim tuis denunties publice, ne ministri laicorum fiant,
nec in rebus eorum procuratores existant. Quod si postmodum facere
20 presumpserint et occasione ipsius administrationis propter pecuniariam
causam a laicis capiantur, indignum est eis ab ecclesia subueniri per quos
constat in ecclesia scandalum generari', ut in Extra. c. Presbyterum¹⁹.

<Q. V>

§ *Suum uero.*

2. *Si quis usque imperialibus auribus.* Subaudi petendo cognitionem
publicorum iudiciorum. Episcopale iudicium licet clericis ab imperatore

4 hanc om. Lp 6 usque] et add. Ba R P 7 est] esse A nisi] nec A 10 ut]
ubi Lr Lp aut Ba 12 ut] arg. add. A 16 tenentur] teneantur A iustitiam]
disciplinam Lp 17 inter] apud A 18 enim] et Lp] etiam A denunties]
denuntiantes Lr Lp ne om. Lr Lp 19 eorum om. Lr 21 capiantur] incipiantur
Lp ecclesia - 22 in om. Lp ab ecclesia] ad secula Lr 22 Presbyterum] Prohibimus Lp
<Q. V>

4 Episcopale] uero add. Ba A R licet] a add. Lr Lp

¹¹C.21 q.4 c.3 ¹²C.21 q.4 c.1 ¹³C.16 q.3 c.14 ¹⁴C.17 q.4 c.21 ¹⁵C.16 q.1 c.40
¹⁶C.23 q.8 c.6 ¹⁷C.23 q.1 c.5 ¹⁸Bur. 3.115; PL 140.695 ¹⁹1 Comp. 3.6.2 (=X 3.6.2), JL
8959

5 impetere²⁰, ut supra C.xi. q.i. Placuit²¹.

3. *Si quis cuiuslibet usque ab ecclesiis quibus prefuit.* Hinc habes quod pluribus ecclesiis unus preesse potest, ut supra C.x. q.iii. Vnio²². Vsque quo, idest que pena. *Nec etatem*, scilicet doli capacem. Secus uero esset de puero simplici quem excipit a correptionis censura, ut infra de con. d.iiii.
10 Eos quos²³.

4. *Si forte usque reconciliauerit.* Subaudi si poterit. Non enim tenetur quilibet reconciliare episcopo, sed tenetur eum non defendere.

5 impetere] impetrare **A P** 6 *cuiuslibet*] *honoris add.* **Lp Ba** *prefuit*] *presunt* **Lr Lp**
7 *preesse*] *non add.* **Lr Lp** 8 *que*] *qua* **A** *scilicet*] *idest* **A** 9 *correptionis*]
correptione **Lp R P**] *cohercitionis* **Ba** 12 *quilibet*] *eum add.* **Ba A R P** *sed*] *si* **R**
non *om.* **Lr**

²⁰Cf. Juncker, 'Die Summa', 363 ²¹C.11 q.1 c.11; cf. SL C.21 q.5 c. 2 v. *imperialibus auribus*

²²C.10 q.3 c.3 ²³De cons. D.4 c.118; cf. SL C.21 q.5 c. 3 v. *Si quis, qua, nec etatem*

<CAVSA XXII>

Quidam episcopus.

<Q. I>

§ *Quod iuramentum usque est est, non non.* Expone sic de re: 'est, est', scilicet que est. Vel 'non non', de re que non est. Et secundum hoc geminatio ad maiorem affirmationem inseretur, ut ibi: 'Deus, Deus meus quare me dereliquisti?'¹ Vel affirmatio et negatio duplicatur quia et ore cordis et ore corporis debemus asserenda asserere et neganda negare. Non enim debet homo loqui in corde et corde ut aliud dictet intentio et aliud uerba socientur. Verba enim debent intentioni seruire, non intentio uerbis, ut infra C.e. q.v. Humane². Verba etenim ideo sunt inuenta ut eis quisque cogitationes in alterius notitiam proferat, ut infra C.e. q.ii. Quis³.

4. *Vt noueritis usque iurasse, cum dixit cotidie etc. Vsque per gloriam uestram.* Et nota quod sic debet exponi hic littera ut in hiis uerbis forma iuramenti appareat: 'per Iesum Christum iuro apud quem iam habeo gloriam de nostra conuersione meo ministerio facta'. Et hoc dicere fuit iuramentum prestare. Vel iuro per auctorem immortalitatis uobis. Idem in epistola ad Romanos fecisse legitur Apostolus cum dixit: 'Testis est michi Deus'⁴. Et in epistola ad Hebreos uidetur Apostolus iuramentum approbare cum dixit: 'finis omnium litium est iuramentum'⁵.

12. *Habemus usque in nomine meo, idest quoties iurabis in nomine meo non periurabis*⁶.

2 *Quidam om. P* episcopus] iurauit falsum etc. add. Ba

<Q. I>

2 *est est, non om. Lr Lp* sic] esse add. Lr Lp de re om. A est¹ - 3 non²] uel non uidetur Lr est¹ - 3 est om. Lp 2-3 scilicet que] dicere quod A 3 non² om. Lp de re] dicere A que] quod Lp A non est] que uel non est add. Lp 4 affirmationem] infirmationem Lr Lp 5 Vel] ideo add. A 7 et] ut A dictet] dicet Lr uerba] oratio Ba socientur] sonent Lp A R] sonet Ba 8 non] et Lp 9 cogitationes] suas add. Ba A R P 10 Quis] Is Ba] His A R P 11 etc. om. A 12 hic om. Ba R] hec A P 13 iuro om. A 14 nostra] uestra A conuersione] conuersatione Lp Et] ita add. Ba A 15 uobis] dande add. Ba A P 16 epistola] quam add. Lp cum om. Lr Lp

¹Ps 21,2 ²C.22 q.5 c.11 ³C.22 q.2 c.4 ; cf. SL C. 22 q.1 pr. v. *Quod iuramentum usque Est est, non non* ⁴Rm 1,9 ⁵Hb 6,16 ⁶Cf. SL C.22 q.1 c.12

14. (p.c.) § *Ex premissis usque ex penali enim infirmitate, que est pena. Innocens autem credit omni uerbo, ut infra C. e. q.iii. Innocens⁷, quod tamen contra fidei articulos manifeste non fuit.*

25 15. *Quamuis dictum sit. Subaudi a Iacobo apostolo qui dixit: 'ante omnia, fratres, nolite iurare omnino'⁸. Vsque iurationem recipiamus, nisi cum scimus eum falsum esse iuramentum. Tunc enim prohibitum est ne iuramentum talium recipiamus, ut infra e. q.v. Ille, Qui exigit⁹.*

30 16. *Mouet te usque quo fide seruauit. Hic respondet Augustinus tacite questioni: diceret enim aliquis, cum infideles fidem non habeant, quomodo dicis eos fidem posse seruare? Respondet quod non de fidei uirtute que in solis bonis est, hic agitur, sed de alia quam et demones habent. Demones contremiscunt¹⁰. Vnde debes scire quod in hoc decretorum opere fides tribus modis accipitur, scilicet fides humanorum placitorum et christiane religionis, ut hic, et pro conscentia, ut infra, C.xxviii. q.i. Omne¹¹. Quod non est ex fide, idest quidquid fit contra conscientiam. Sic enim ibi fides accipitur¹².*

40 16. (p.c.) § *Sicut etiam usque non haberes in me potestatem. Hinc uolunt quidam colligere quod potestas peccandi est a Deo, a quo est omnis potestas, sicut multiplex testatur auctoritas, infra C.prox. q.i. Quid culpat¹³. Quidam tamen in contrarium sentiunt et hec uerba per negationem dicunt esse intelligenda in hunc modum: 'si potestatem in me haberes, desuper tibi esset data et concessa'¹⁴. Vel de facto in eum potestatem habuit uel habere uidebatur¹⁵.*

17. *Preiudicandum est usque ad confessionem uenire noluerit ab ecclesia est*

21 usque om. Lr Lp A P infirmitate] idest ex infirmitate add. Ba A P pena] quia add. Ba^{Pc} 22 autem om. Lp Ba R credit] credere Lp 23 fuit] sit Lp P] fit A 24 a om. Lr Lp apostolo] episcopo Lr Lp 25 iurationem] non add. Ba 26 eum om. Lp falsum] factum Lp^{ac} iuramentum] iuraturum Lp 27 ut] et A 28 Mouet] Donec Lr Lp] Mouete A fide] fidem F 29 questioni] obiectioni Lp quomodo] qua A 30 de om. Lp fidei] fide A 31 alia] illa Lp Demones] credunt enim et add. Ba A P] qui credunt et R 33 accipitur] dicitur Ba 34 conscentia] scientia Lp^{ac} 35 fit om. R 37 Sicut] Sic F 39 infra - culpat¹³ om. Ba 44 Preiudicandum] Predicandum Lr Lp Ba A uenire] transire A

⁷C.22 q.4 c.23 ⁸Ic 5,12 ⁹C.22 q.5 c.5,6; cf. SL C.22 q.1 c. 15 v. *recipiamus* ¹⁰Ic 2,20; cf. Augustinus Hipponensis, *Epistolae 1*, PL 33.533 ¹¹C.27 q.2 c.10 ¹²Cf. SL C.22 q.1 c.16 v. *quo fidem seruauit* ¹³C.23 q.1 c.4 ¹⁴Io 19,11 ¹⁵Cf. SL C.22 q.1 p.c.16 v. *potestatem*

45 *repellendus*. Vnde ad testes cogendos hoc potest induci, ut de con. d.ii. Si non sunt¹⁶, C.xi. q.iii. Quisquis¹⁷, C.iii. q.i. Illi qui¹⁸, C.i. q.i. Quisquis¹⁹, in Extra. c. Dilecti²⁰, C.xiv. q.ii. Quamquam²¹; ut in Extra. c. Quamuis simus²², contra.

<Q. II>

§ *Quod autem*.

1. *In dolo iurat qui aliter facturus est*. Subaudi ex proposito. Nam si promisi tibi decem et gerebam in animo quod essem daturus, licet ex accidenti sit
5 factum quod non possum soluere, non tamen ero periurus reatu periurii, licet sim iuramenti transgressor, ubi uenialis est culpa, ut supra d.xxv. § Criminis²³.

2. *Animaduertendum usque ueritatem*. Et est sciendum quod duplex est ueritas, rei et consentie. Conscientie ueritas est cum quis asseuerat aliquid
10 quod uerum esse existimat. Rei autem ueritas est cum res sic se habet ut dicitur. Et nota quod utraque est necessaria. Veritas tamen conscientie sufficit sine rei ueritate, sed non econuerso, ut uerbi gratia: si queris a me, pluit in Africa? et dico pluit, quia sic credo uerum esse, non iudicabor mendax, licet ueritas aliter se habeat²⁴. Cum enim non habeam ream mentem nec
15 ream linguam habere possum, ut infra e. q. Homines²⁵. Nam si rem apud me depositam aliter tractem quam depositor concessit, non indistincte dicar furtum committere. Sed credam eum concessurum ut sic uterer, quamuis non concessit, non tamen furtum committere dicor, ut in Inst. lib. iiii. l.i. § Furtum autem fit²⁶.

45 Vnde] Nunc **Ba** ut] arg. *add.* **A** 46 C.iii.] C.vi. **A**
R P 47 C.xiv. - contra *om.* **R** ut] infra **A**

<Q. II>

5 tamen *om.* **Lp** ero] ex eo **Lr Lp** 6 iuramenti *om.* **Lp** 7 Criminis] appellatio
add. **Ba A R P** 8 *Animaduertendum*] *Aduertendum* **Lp** 9 rei] ueritas *add.* **Lp** et]
 ueritas *add.* **Lp** Conscientie] autem *add.* **Ba** ueritas²] et *praem.* **Lr** asseuerat]
 affirmat **Lp**] asserit **R** aliquid *om.* **Lp** 10 autem] ueritas **Ba** 12 ut *om.* **A R**
 14 licet] rei *add.* **Ba A R P** habeam] habebam **Lr** ream *om.* **P** 16 concessit]
 concesserit **A** 17 Sed credam] Si enim (enim *om.* **R**) credebam **Ba A R P** 18 concessit]
 concessum **Lp**

¹⁶De cons. D.2 c.15 ¹⁷C.11 q.3 c.80 ¹⁸C.6 q.1 c.3 ¹⁹C.1 q.1 c.5 ²⁰Collectio
 Wigorniensis 6.37; 1 Comp. 2.20.1; JL 13934 ²¹C.14 q.2 c.2 ²²1 Comp. 1.21.7 (=X 1.29.6),
 JL 14156 ²³D.25 p.c.3 § 4; cf. SL C.22 q.2 c. 1 v. *In dolo usque quam promittit* ²⁴Cf. SL
 C.22 q.2 c. 2 v. *Animaduertendum est usque ueritatem* ²⁵C.22 q.2 c.3 ²⁶Inst. 4.1.6

20 5. *Beatus* usque *minime constitisse sententia*. Hic habes quod si aliquid
facturum promisit et iusta de causa mutauit consilium, non est de leuitate
notandus. Sapiens enim tunc mutat consilium cum aliquid prudentius
meditatur, ut supra C.xii. q.i. Certe ego sum²⁷. Habes etiam quod non sunt
aliqui iudicandi contrarii, licet diuersa appetant, si ad unum eundemque
25 finem uoluntates eorum intendant, ut supra C.viii. q.i. In scripturis²⁸ et
infra de con. d.ii. Cotidie²⁹. Licet enim Petrus diceret: 'non lauabis michi
pedes in eternum'³⁰ et Dominus contra: 'nisi lauero tibi pedes, non habebis
partem in celis'³¹, non tamen erant contrarii nec poterant iudicari quia, licet
diuersa dicerent, una tamen et eadem erat uoluntas. Nam Dominus causa
30 humilitatis uolebat pedes lauare discipulis, Petrus uero propter reuerentiam
et deuotionem ad pedes lauandos non patiebatur flecti suos Magistrum.

9. *Cum humilitatis*. Hic queritur an ecclesia, quod absit, mentiatur cotidie
uel qualiter ualeat a mendacii periculo excusari cum unusquisque asserat et
fateatur se in omnibus uitiiis male peccasse in quibus miser homo peccare
35 potest et in quibusdam se peccasse asserit quorum ipsa conscientia non
remordet. Videtur ergo, prout hic dicitur, quod mentiando transgressor
est constitutus. Ad hoc dicere possumus et sic ecclesiam excusare quod
unusquisque in persona ecclesie loquitur et confitetur in qua sunt quidam
qui et hec et alia commiserunt peccata. Alii uero dicunt hoc numquam
40 esse dicendum, scilicet in quibus miser homo peccare potest, tamen
possumus cum ecclesia matre nostra secure hoc dicere ita ut tamen hunc
intellectum habeamus in uerbis in omnibus uitiiis malis, idest confiteor

20 Hic] Hinc A si om. Lr] quis se add. Ba A R P 21 facturum] facturus Lr promisit]
proposuit A P non - 22 consilium om. P (omoio.) est] etiam add. A 23 q.i.] q.ii.
Lr Lp sum om. Ba A 25 uoluntates] uoluntas Lp R eorum] eorundem Lr
intendant] deuenerunt Lr] deuenit Lp R] tendant A ut] hic et add. Ba A P viii]
ix. Lr Lp 27 contra] econtra A tibi pedes] te Ba 28 in celis] mecum Ba A R P
nec] curuus add. A P poterant] poterat A P licet om. P 29 dicerent] essent
eorum uolita (uoluntates Ba) Ba A P erat] eorum add. Ba A P causa] fine Ba^{ac} A
P 30 uero] autem Lp propter] fine Ba A P reuerentiam] reuerentie Ba A P
31 deuotionem] deuotionis Ba A P lauandos om. R flecti] et inclinari] add. Ba A
P suos] dominum suum et Lp Magistrum] Vnde cum humilitatis (humilitas A
P) et reuerentie (reuerentia A P) non sint contrarie uirtutes, nec eorum uoluntates contrarie
sunt dicende add. Lp^{pc} Ba A P 33 uel] et A 34 male om. Lp A in quibus - 35
peccasse om. Lr Lp^{ac} (omoio.) 35 ipsa] ipsam Ba A R P conscientia] conscentiam
Ba non] eos praem. Lp 39 et¹ om. A P alia] illa A P 41 ita] om. Lr Lp A P
42 habeamus om. Lp in² om. Ba uitiiis] meis add. Lp

²⁷C.12 q.1 c.18

²⁸C.8 q.1 c.9

²⁹De cons. D.2 c.13

³⁰Io 13,8

³¹Io 13,8

me peccasse omnibus illis modis in quibus miser homo peccasse potest, scilicet cogitatione, locutione et opere. Hiis enim dumtaxat modis omne
45 actuale peccatum committitur nec inuenitur quarta origo peccati. Et ita non comprehenduntur hic singula generum, sed genera singulorum.

14. *Ne quis arbitretur perfectum et spiritualem.* Hic queritur an debeat homo potius uinculo mendacii se ligare quam hominem perdat cui uidet mortis periculum imminere. Et quidam asserunt, sicut Augustinus in principio
50 huius c. uidetur asserere, quod nec hominem prodere nec mendacium debet proferre, sed in hoc casu licitum est ei ueritatem occultare. Mentiri enim ideo non debet homo quia periculosa est compensatio ut nos committamus minima ut alii uident grauiora peccata, ut supra d.xiv. c.i.³² Quid autem si ille qui hominem insequitur ex taciturnitate tua affirmatio tollitur, quia
55 qui tacet consentire uidetur³³, et eum insequitur et occidit, numquid tibi imputabitur? Nequaquam. Semel enim es functus officio tuo et absit ut ea que propter bonum et licitum facimus, si aliquod malum inde preter nostram uoluntatem accidit, quod nobis debeat imputari, ut infra C.xxiii. q.v. De occidendis³⁴. Quidam tamen de perfectis tantum hoc intelligunt quibus
60 nec in hoc casu licitum est mentiri, quia quod aliis est ueniale, eis uidetur esse mortale, ut infra C.xxxii. q.v. Qui uiderit³⁵. Vsque *non enim cogitabat furem posse repetere.* Hinc collige quod in quolibet uoto, iuramento uel promisso seu contractu debet quelibet licita conditio subintelligi, C.xxvii. q.ii. § ii.³⁶, C.xxii. q.ii. Beatus³⁷.

65 18. *Quod ait usque ut exitus docuit.* Hinc collige quod per sequentia interdum precedentia cognoscuntur, C.xxxiiii. q.i. c.i.³⁸, C.i. q.i. Constat³⁹, d.xviii. Peruenit⁴⁰, C.xxxiiii. q.i. Non satis⁴¹, d.l. Si quis prepostera⁴², d.l. Si

43 in *om.* Lp A peccasse] peccare A P 47 *et spiritualem*] *hominem* Ba A P 48 mendacii] iudicii Ba 51 proferre] prodere Ba est *om.* Lr 52 ideo *om.* Lp A P homo *om.* Ba] enim *repetit* R^{ac} est] huiusmodi *add.* Ba] *hec add.* A P 54 affirmatio] affirmationem Ba A R P tollitur] colligit Ba A P] collecta R quia] *om.* Ba 55 qui] enim *add.* Ba] quod P numquid] nequaquam Lp 56 Nequaquam *om.* Lp enim *om.* P functus] unctus R 57 et] ac A inde *om.* Ba P 58 xxiii] xiii Lr Lp 59 tantum *om.* R hoc *om.* A intelligunt] intelligitur P 60 ueniale] hoc *add.* A P 63 subintelligi] ut arg. *add.* A 65 *ut*] *ubi* Lr Lp sequentia] consequentia Lp 66 cognoscuntur] intelliguntur R] ut arg. *add.* A xxxiiii.] xxxiii. A

³²D.14 c.1 ³³Cf. Dig. 19.2.13 § 11 ³⁴C.23 q.5 c.8 ³⁵C.32 q.5 c.13 ³⁶C.27 q.2 p.c.2

³⁷C.22 q.2 c.5; cf. SL C.22 q. 2 c.14 v. *non enim cogitabat* ³⁸C.34 q.1 c.1 ³⁹C.1 q.1 c.111

⁴⁰D.18 c.6 ⁴¹C.34 q.1-2 c.3 ⁴²D.50 c.27

quis diaconus⁴³, C.xxvi. q.ult. De hiis uero⁴⁴.

19. *Si quis usque rerum alienarum raptum*, idest dicat licitum esse res alienas rapere⁴⁵ sicut in Testamento Veteri filii Israel uasa aurea et argentea Egiptiis abstulerunt⁴⁶. Vsque *quanta animaduersione ueritas insequitur*. Dicit enim per Apostolum, 'non uos iudicantes Romani, sed date locum ire'⁴⁷ et 'michi uindictam et ego retribuam'⁴⁸, dicit Dominus.

20. *Si quelibet culpa usque merces que eis potuit in eterna uita retribui*. De mendacio obstetricum hic queritur, an fuit mortale uel ueniale peccatum, uel quod si mortale fuit peccatum, nulla ergo, nec eterna, nec temporalis debuit eis merces retribui, cum nichil nisi pena pro peccato mortali debeat solui. Si uero uenialis culpa fuit, non debuit impedire quo minus eis remuneratio uite eterne daretur, cum ueniale peccatum non priuet hominem premio uite. Simul enim potest quis et peccatum ueniale habere et uita eterna esse dignus. Ad hoc potest dici secundum quorundam opinionem, quod mendacium obstetricum mortale fuit peccatum. Vnde pro eo nullam remunerationem sunt consecute. Quod uero legitur quod eis mentientibus domos et familias dedit Dominus, non pro mendacio sed pro pietate dicimus esse factum, quod pueros seruauerunt. Quidam tamen dicunt quod pro bono malefacto temporalis remuneratio datur alicui; qui causa uane laudis et ut uenetur fauorem humanum elemosinam erogat et largitur temporalem mercedem accipit, scilicet humanum fauorem quem uenatur et sequitur. Vnde de talibus dicitur: 'receperunt mercedem suam'⁴⁹, scilicet laudem et fauorem populi. Alii dicunt quod mendacium illud ueniale peccatum fuit nec propter hoc eis fuit premium uite eterne subtractum quod non habuerunt, sed potius ueniale peccatum impediuit ne eis uita eterna daretur quod fieret si ex caritate pueris pepercissent. Vnde et hic dicitur quod eis

71 *insequitur*] *inquiritur* Lr Lp 72 Romani] huiusmodi Lr Lp et] alibi *add.* Ba om. R
 74 Si] *tamen add.* Ba *merces*] *meritum* Lp *potuit*] *poterit* Lr Lp 75 queritur]
 loquitur Lp Ba uel] an A R peccatum] delictum Ba P 76 uel *om.* Ba R] et A P
 quod] quid A] quidem P peccatum] delictum Ba 77 eis] ei Lr Lp 79 uite]
 eterne *add.* A P 80 Simul enim] Et cui similis ei Lr Lp habere *om.* Lr 83 uero]
 non Lp eis] non *praem.* Lp 85 quod] quia a morte Lp Ba A] quia R] quia morte
 P seruauerunt] seruabunt Lp A 86 alicui] nam *add.* Ba A] ut *add.* R 87 uenetur]
 teneat R] gloriam et *add.* Lp 88 scilicet] sed Lr Lp 89 de *om.* Lr Lp 91 nec - 92
 peccatum *om.* R (*omoio.*) eis *om.* A 92 ueniale] illud *add.* Ba A P peccatum]
 fuit illud mendacium *add.* Lp^{ac}

⁴³D.50 c.29; cf. SL C.22 q.2 c. 18 v. *docuit* ⁴⁴C.26 q.7 c.31 ⁴⁵Cf. SL C.22 q.2 c.19 v. *alienarum ecclesiarum raptum* ⁴⁶Ex 3,22 ⁴⁷Rm 12,19 ⁴⁸Rm 12,19 ⁴⁹Mt 6,2; Mt 6,5; Mt 6,16

potuit in eterna uita retribui, non quod iam data esset⁵⁰.

95 20. (p.c. § 1) Vsque *affectum tuum inquisiui, non factum exegi*. Hinc uolunt
quidam habere quod non preceperit Dominus Abrahe ut filium occideret,
sed potius ut uoluntatem et obedientiam suam per signa, non dico Deo,
sed aliis ostenderet⁵¹. Vnde sic exponunt illud: 'super unum montem quem
monstrauero tibi, immola filium tuum'⁵², idest uoluntatem immolandi te
100 habere ostende. Vnde non dixit occide, sed immola.

22. *Queritur usque quia filia fratris erat*. Nam et fratrem Sare scilicet Loth
Abraham fratrem uocauit dicens: 'non sit rixa inter me et te, pastores meos
et tuos; fratres enim sumus'⁵³.

<Q. III>

Quod uota. Et nota quod iuramentum tribus modis dicitur illicitum, ex eo
quod iuratur, siue natura sui; ex modo iurandi et ex causa extrauenienti.
In sui natura est illicitum quando id quod iuratur contra legem Mosaicam,
5 propheticam, apostolicam uel canonicam inuenitur; et tunc ipso iure
nullum est nec est aliquatenus obseruandum, in quo casu subiecta capitula
intelliguntur. Ex modo iurandi est illicitum cum aliquis temere iurat se non
facturum aliquid quod tamen alias licite fieri posset, ut si iurauit quod non
fierem episcopus, quod tamen est obseruandum, ut supra d.lxxxv. c.i.⁵⁴ Ex
10 causa extrauenienti est illicitum, ut puta si quis post uotum simplex iurauit
quod uxorem acciperet. Vxorem quidem accipere in sui natura non est
peccatum, sed hinc est peccatum propter uotum contrarium quod precessit.

95 Vsque] *Hoc enim praem.* **Ba**] *Non tamen praem.* **A**] *Non enim praem.* **R P** 96 preceperit]
precepit **Lr Lp**] pepercit **A** 97 Deo *om.* **Lr Lp** 98 illud *om.* **Ba** montem] montium **A**
quem] ego *add.* **Lp** 101 *Queritur*] *cur patriarcha add.* **Ba**] *cur add.* **A P** *quia filia*] *quod* **Lr**
Lp] *filius* **Lr**] *filius* **Lp** 102 rixa] *Sarra* **Lr Lp^{ac}** te] *et add.* **Ba R P** 103 et] *pastores add.* **P**
<Q. III>

2 *uota*] *uero* **A R P**] *autem* **F** 3 siue] *seu* **A** natura] *in praem.* **A P** 4 illicitum]
licitum **Lr** 6 aliquatenus obseruandum] *aliqua // obseruanda* **Lr** obseruandus]
seruandus **A** 7 non] *esse add.* **Lp** 8 alias] *aliter* **Ba** 9 tamen] *iuramentum add.*
Ba A P 10 quis *add.* **Lr** 11 uxorem] *non add.* **Lp^{pc}** acciperet] accipit **Lr**] accipiat
Lp^{ac}] *accipere om.* **Lr Lp^{ac}** est] *illicitum uel add.* **Lp** 12 sed hinc est peccatum *om.*
Lr Lp (*omoio.*)

⁵⁰Cf. SL C.22 q.2 c. 20 v. *domos* ⁵¹Cf. SL C.22 q.2 p.c.20 v. *Affectum tuum inquisiui* ⁵²Gn
22,2 ⁵³Gn 13,8 ⁵⁴D.85 c.1

Et tunc non debet secundum quosdam, sacramenti uiolari religio, sed pro fractione uoti simplicis triennis est ei pena iniungenda, ut d.xxvii. Si uir⁵⁵.

- 15 1. *Si publicis usque custodiam*, idest quam custodiendo et obseruando ea que multipliciter promisit⁵⁶.
2. *Est etiam contra officium*. Officium est quod homo homini debet, pietas autem debetur Deo⁵⁷.
4. *Iurauit usque et de duobus minimum elegit peccatum*. Et nota quod hic
20 dicitur quod frangere illicitum iuramentum est peccatum, quia de genere peccatorum solet esse.
6. *Si aliquid usque neque aliquid culpe*, subaudi mortalis. Nam secundum quosdam illicitum etiam iuramentum non potest sine culpa, saltem ueniali, uiolari, quod omnia comparata nomina que ponuntur in hiis capitulis
25 indicant et demonstrant. Vnde etiam talibus qui iuramentum frangunt imponitur penitentia, infra e. q. Qui sacramento⁵⁸, licet quibusdam placeat occasione huius uerbi sine omni culpa iuramentum illicitum posse frangi.
7. *Non solum usque sine aliquo ueniali*. Nam inter duo mortalia non posse credimus aliquem implicari, nisi interueniente erronea conscientia, ut in
30 Iudeis qui Christum occiderunt.
8. *Vnusquisque usque prophete*, idest Ioannis qui fuit propheta, cum futura predixit et plus quam propheta, cum Christum ostendit dicens: 'ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi'⁵⁹. Vsque *inter uina*. Hinc collige quod ea que ebriosis faciunt non debent rata haberi, ut supra C.xv. q.i. Sane⁶⁰.
- 35 9. *Incommutabilis*. Incommutabilis dicitur quia apud eum non est

13 tunc] quidem *add.* **Ba A P** religio] religioso **R** 14 fractione] solutione **Ba** ei] enim **Ba** pena] penitentia **Ba A P** ut] supra *add.* **P** 15 idest *om.* **A** et obseruando] et obseruando rep. **Lr om.** **P** 16 multipliciter] inutiliter **Ba A R P** 17 *officium*] *Officium est add.* **Lp** pietas - 18 Deo *om.* **P** 18 autem] homini *add.* **Lp** Deo *om.* **Lr Lp** 19 *de om.* **A** peccatum] peccatis **A** 22 *aliquid*] *quid* **R** 23 etiam] in **A** 25 talibus qui] cum **Ba** 26 imponitur] imponunt **Lr Lp**] imponenda est **A** penitentia] penitentiam **Lr Lp** infra] ut *praem.* **A** Qui] Que **Lp om.** **A** sacramento] sacramenta **Lr Lp**] sacramentum **A** 28 usque *om.* **Lr** ueniali *om.* **A**] peccato **F** 30 occiderunt] crucifixerunt **P** 32 Christum] digito *add.* **Ba A P** 33 ecce - mundi] etc. **Ba** 34 Sane *om.* **Lp** 35 *Incommutabilis*] Deus *add.* **Lr A P** *Incommutabilis om.* **Lp** non] nulla **Lp R**

⁵⁵D.27 c.3

⁵⁶Cf. SL C.22 q.4 c. 1 v. *custodiam*

⁵⁷Cf. SL C.22 q.4 c.2 v. *est contra officium*

⁵⁸C.22 q.4 c.11

⁵⁹Io 1,29

⁶⁰C.15 q.1 c.7

transmutatio nec uicissitudinis obumbratio. Vsque *ut eradicem*. Et nota quod commutationes fuerunt iste et ideo sunt mutatae, ut illud: 'adhuc xl dies et Niniue subuertetur'⁶¹, quod tamen non contingit. Subintelligebatur enim nisi egerit penitentiam. Vsque *agam ego penitentiam*. Et alibi: 'penitet me fecisse hominem'⁶², idest pena tenebit me pro redemptione hominis quem feci. Vel id faciam per quod penitere uidebor. Hoc autem fecit cum genus humanum aqua cataclismi deleuit.

22. *Inter cetera usque sit matrimonium*. Indecorum uidetur esse et sanctorum canonum institutionibus inimicum quod in presenti c. continetur. Cum enim Hubaldus timore necis coactus iurauit concubinam in uxorem accipere et ratione coactionis est excusandus, ut supra C.xv. q.vi. c.i. et ii.⁶³, et ideo quia inter eos non uidetur matrimonium uel consensum interuenisse. Cum sic coactus fuerit, non uidetur consensisse. Licet enim secundum leges coacta uoluntas sit uoluntas, non tamen talis uoluntas est que matrimonium faciat. Cum enim matrimonium sine consensu non possit contrahi, ut infra C.xxvii. q.ii. § i. Sufficiat⁶⁴, consensus autem fit in animo qui cogi non potest, nam corpori uis infertur, non animo, ut infra C.xxxii. q.v. § i.⁶⁵, apparet quod, cum esset Hubaldus iste coactus, non consensit. Vnde licet iurauerit, non eam accipere cogebatur. Vnde potest dici quod consilium fuit, non preceptum. Vel si preceptum fuit, ideo eam accipere cogebatur, quia sua culpa ad coactionem deuenit. Vel licet ab initio non consenserit, tamen ex post facto consensit, uel potius ne contra iuramenti religionem ueniret. Quid enim si coactus iurauit accipere aliquam et aliam post adduxerit⁶⁶?

36 *ut om.* A *ut eradicem*] *ad radicem* Lr Lp 37 commutationes] comminationes A
 38 tamen *om.* Lr 39 enim *om.* Ba R egerit] egerint A] agat R Vsque] *et add.* A
agam] *ago* Lr Lp *ego*] *eius* R 41 fecit] feci Lr Lp 43 *cetera om.* Lp *matrimonium*] *in tantum* Lp
 Indecorum] In quorum Lp 44 institutionibus] constitutionibus Ba A R P 45 necis] mortis Lp
 46 excusandus] excusatus Ba P 47 consensum] consensus A 48 sic] enim Ba A P
 51 xxvii.] xxxvii. Lr Lp q.ii] q. i. Lr autem] *aut add.* Lr 52 nam] non A 54 non] tamen *add.* Lp Ba A P eam *om.* Lp 55 Vel] Sed A
 ideo] ergo A 56 coactionem] istam *add.* Ba] illam *add.* A P 57 potius] ideo *add.* Ba A P
 contra iuramenti] contrariam menti Lr] contrariam Lp religionem ueniret] ueniret ad religionem Lp
 58 enim] autem A R P aliquam] eam R post] postea Ba A P adduxerit] duxerit Lp Ba] duxi A P

⁶¹Io 3,4 ⁶²Gn 6,7 ⁶³C.15 q.1 c.1,2 ⁶⁴C.27 q.2 c.2 §1 ⁶⁵C.32 q.5 c.1 ⁶⁶Cf. SL C.22 q.4 c. 22 v. *Inter cetera usque sit matrimonium* (passim)

Erit quidem secundum matrimonium, sed pro periurio matrimonii pena
 60 imponetur, ut in Extra. c. Significauit⁶⁷. Vnde generaliter dicimus quod
 si quis, licet coactus, aliquid iurauerit se facturum quod obseruatum ad
 deteriores exitum non uergat, est obseruandum. Quid autem si episcopus
 signauit sacramento interposito compulere clericum ut prebende et
 beneficio ecclesie abrenuntiaret et numquam repeteret, numquid fiet ei
 65 propter sacramentum interpositum preiudicium ut non possit de iniuria
 sibi illata conqueri et lamentari? Ad hoc dicimus quod summus pontifex
 super huiusmodi requisitus respondet Senonensi archiepiscopo in illo
 Extra. c. Sicut Romana ecclesia⁶⁸, scilicet 'quod non est tutum quemlibet
 contra iuramentum suum uenire, nisi tale iuramentum sit quod obseruatum
 70 uergat in interitum salutis eterne. Nec nos cuilibet ex responsione nostra
 uolumus dare materiam contra suum iuramentum ueniendi, ne auctores
 periurii uideamur esse. Verum aliquando in Romana ecclesia a pluribus
 predecessoribus nostris factum esse recolitur, quod clerici qui coacti ecclesie
 ministerium adiurauerant, de iuramento absolutionis beneficium meruerunt
 75 et ad coercendam iniquitatem eorum qui ecclesiasticos uiros ad prestandum
 illud sacramentum compulerant, permissi sunt in eadem ecclesia ministrare'.

23. *Innocens usque propter religionem sacramenti.* Non uidetur quod istis
 debuit Iosue propter iuramenti religionem parcere, tum quia dolus eis
 patrocinari non debuit, cum se esse incolas terre promissionis sunt mentiti,
 80 tum quia Dominus in contrarium preceperat. Excusatur tamen Iosue ideo
 quia Dominus qui primo preceperat ut gens illa de superficie terre destrueret
 et deleret, postea pietate motus precepit in contrarium ut ei parceret⁶⁹. Vel

59 Erit] Tenet **Ba**] dicitur **R** Erit quidem secundum *om.* **Lr Lp** secundum] seruet
R matrimonium] non propter *praem.* **Lp** pro *om.* **Lr Lp** matrimonii] sibi
Lp] *om.* **R** pena] ei *add.* **Ba R**] penitentia **A** 60 Extra. c. *om.* **Ba** Significauit
om. **Lr Lp Ba**] Tua nos **R** 61 aliquid *om.* **Lr**] quid **A** obseruatum - 62 uergat] illud
R obseruatum] obs **Lr** obe **Lp** ad - 62 obseruandum *om.* **Lr**] contra iuramentum
uenire **Lp** 62 obseruandum] facturum **A** 63 signauit *om.* **Ba A R P** sacramento
interposito *om.* **Ba** compulere] compulit **Ba A R P** 64 ecclesie] eius **Ba** 65 ut] et
A 67 respondet] respondit **A** 68 scilicet] idest **Ba R** 70 interitum] contrarium
Lr Lp 73 coacti] coacte **A** 74 meruerunt] inuenerunt **Lr** 75 uiros] illos **Lr**
Lp 77 *propter religionem*] *religione* **F** 78 debuit] debuerit **A** dolus] solus **Lr**
Lp 79 sunt mentiti] dicerent **Lp** mentiti *om.* **Lr** 80 tum] etiam *add.* **Ba A P**
Excusatur] Et *praem.* **A** Excusatur - 81 preceperat *om.* **Lp P** (*omoio.*) tamen *om.* **Ba**
81 qui *om.* **Lr** gens illa] gentes illas **Ba A P** 82 ei] eis **Ba A P**

⁶⁷1 Comp. 4.7.2 (= X 4.7.2), JL 13937
 32,10

⁶⁸1 Comp. 1.21.6 (=X 1.29.5), JL 12193

⁶⁹Cf. Ex

ideo quia in precepto tacita subintelligebatur conditio, scilicet nisi uoluerint uobiscum pacem componere. Vnde cessante causa, cessare debuit pariter
85 quod urgebat et ex quo causa non adherebat uitium debuit imputari.

23 (p.c.) *Illicitum ergo usque quo quisque fere excusatur.* 'Fere' dicit propter ignorantiam facti crassam et supinam uel propter ea que publice, idest in aliquo loco facta sunt, que quidem non excusant, ut supra C.xii. q.ii. Qui et humanis⁷⁰ et C.xi. q.iii. Cure⁷¹.

<Q. V>

§ *Quod autem v. loco.*

1. *Qui compulsus usque sciens.* Nam si ignoranter, excusaretur auctoritate maioris. Hic uero quia contra conscientiam fecit, non habet excusationis
5 colorem, cum in atrocioribus non sit domino obediendum.
2. *Qui periurat usque in cruce consecrata.* Hoc ideo dicit quia quanto sanctius est per quod iuratur, tanto magis est penale periurium, ut supra C.e. q.i. Mouet⁷².
3. *Si quis coactus usque tres quadragesimas.* A pena tamen septennii que
10 propter coactionem excusatur.
5. *Ille qui usque uincit homicidam.* Sed contra inuenitur supra d.xiii. c.i.⁷³ Sed ibi de commisso crimine, hic uero de illato dampno agitur. Maius enim dampnum ei inferes quem degenerare compellis quam si eum occideres; nam si in primo ei animam, in secundo corpus tollis et maius dampnum est
15 in amissione unius anime quam mille corporum, ut infra C.xxiiii. q.iii. Si

83 scilicet *om.* Lp A 85 uitium *om.* Lr] at *praem.* Lp 86 *quo om.* A]
 qua F *fere*] *uere* F 87 facti] fracti Lr] forte Ba crassam *om.* Lr
 uel - que] aliquam Lr Lp idest *om.* Lp A R P 88 Qui] *om.* A
 <Q. V>
 2 v.] ut Lr Lp] usque R 3 Qui] Quod Lr *om.* Lp 4 maioris] maiore Lr Lp^{ac}
 6 *cruce om.* Lr Lp 7 est *om.* P penale] peccatum 8 Mouet] Monet Lr Lp
 9 tres] in A tamen *om.* Ba septennii] septimi Lr Lp que] periuris inungitur
add. Ba A P] periuris imponitur *add.* R 11 *uincit*] *inde cum* Lr] *inde qui* Lp 12 illato]
 illo Lp 13 inferes] infers Ba A] *om.* P degenerare] peierare Lp R] deierare Ba P
 compellis] compellere infers P 14 si *om.* Lp A R P in² *om.* Lp secundo] uero
add. Lp 15 amissione] omissione Lp

⁷⁰C.12 q.2 c.24 ⁷¹C.11 q.3 c.20 ⁷²C.22 q.1 c.16; cf. SL C.22 q.5 c.2 v. *consecrata* ⁷³D.13
 c.1

habes⁷⁴.

8. *Hoc uidetur usque sed quia hic*, idest in Leuitico ubi hoc dicit Moises⁷⁵. *Non expressit*, ipse Moises. *Cui hoc sit indicandum*. Hinc collige quod licet nobis determinare et exponere quod in canonibus determinatum non inuenitur dum determinatio nostra canonice non obuiet sanctioni, arg. contra, infra C.xxxi. q.i. c.ult.⁷⁶

9. *Quacumque arte*. Hic queritur secundum cuius intentionem debet recipi sacramentum, scilicet dantis uel recipientis. Et dicimus referre an uterque simplicem intentionem habeat, uel alter tantum, uel uterque uel alter dolosam. Et si quidem uterque simplicem et rectam habeat intentionem, secundum utriusque intellectum recipitur iuramentum. Si alter uero simplicem, alter dolosum habet animum, secundum intentionem simplicis iuramentum recipitur, siue sit dans, siue recipiens iuramentum, quia dolus nemini debet patrociniū prestare. Si uero dolus secundum utramque partem uersatur, non secundum eorum intentionem, sed secundum quod uerba sonant et solent accipi recipitur iuramentum⁷⁷.

11. *Humane usque ex intimis*, cogitationum. Alibi tamen Christus uidetur dixisse contrarium inquiring: 'ex ore tuo te iudico'⁷⁸. Sed ibi hominis, non Dei, personam gerebat. Vel tunc ostendere uoluit quod confessio in iure facta preiudiciū faceret confitentis⁷⁹. Vsque *quia non debet intentio uerbis deseruire*. Et nota quod tunc intentio uerbis dicitur deseruire quando aliud uerba sonant quam intentio dictat. Intentioni uerba deseruiunt cum hoc quod corde geritur uerbis declaratur.

17 *quia hic om. R hic] hoc A in om. Lr Lp ubi - dicit] ut hoc dicitur Lr hoc om. Lp* 18 *expressit] exponit Lp ipse om. Ba hoc] hic Lr Lp R indicandum] indicandus Lp] indicandum A R P* 20 *inuenitur] uidetur Lp] reperitur Ba A dum] cum Lp] dummodo A R P sanctioni om. Lr] facultati Lp* 22 *queritur] loquitur Ba^{Pc} debet] debeat A* 23 *scilicet om. Ba recipientis] accipientis Ba P an uterque] ad utrumque Lr Lp^{ac}* 24 *habeat] habebat Lr Lp^{ac} uel alter¹] uolebant Lr] uelabat Lp^{ac} tantum om. Lr Lp^{ac}* 25 *Et - uterque] Si uero autem Lp habeat] habebat Lp intentionem] simplicem praem. Lr* 26 *secundum - 27 simplicem om. Lp secundum] sed Lr recipitur] requiritur Ba recipitur - 27 simplicem om. Lr (omoio.) Si alter - 28 iuramentum om. R (omoio.)* 27 *alter] uero add. Lr Lp habet] habebat Lp* 28 *recipitur] quia praem. Lr* 29 *secundum - 30 partem] ex utraque parte Ba A R P* 36 *dicitur deseruire] deseruit Ba* 37 *Intentioni] Intentio A] uero add. A P*

⁷⁴Cf. 24 q.3 c.1 ⁷⁵Cf. SL C.22 q.5 c.8 v. *set quia hic* ⁷⁶C.31 q.1 c.13 ⁷⁷Cf. SL C.22 q.5 c.9 v. *quacumque* ⁷⁸Lc 19,22 ⁷⁹Cf. SL C.22 q.5 c.11 v. *humane ... intimis*

12. *Iuramenti usque quisquis ergo uerum loquitur iurat, idest sic in communi*
40 *colloquio et sermone deberet quisquis uitare mendacium et uerum loqui ut*
iuramento.

14. *Paruuli usque nec in sua causa uel alterius iurator existat. Iniquum*
uidetur esse quod hic dicitur et constitutioni canonice inimicum cum ad
minus de calumpnia oporteat quemquam in causa sua iurare quam propter
45 *infamiam prosequi infamis non prohibetur, ut supra C.ii. q.i. Prohibentur*⁸⁰.
*Solutio: hoc non prouenit, nam secundum Lombardam*⁸¹, *cuius est presens*
c., sacramentum de calumpnia non prestatur. Sed quomodo ergo ab
eo absoluitur, quod facere non tenetur? Agitur ergo hic de sacramento
purgande innocentie. Nam secundum Lombardam, actore deficiente, reus
50 *semper cogitur ad innocentie purgationem*⁸². *Si uero infamis fuerit, non*
*debet iuramentum eius recipi, sed forte extraordinarie punietur*⁸³.

16. *Honestum. Consilium est hoc, non preceptum. Vnde nec credimus eos*
peccare qui contra faciunt. Consilio enim, si acquiescere nolueris, nichil mali
*perpetrabis, ut supra C.xiii. q.i. c.ult.*⁸⁴

55 18. *De forma usque in memoria habere debet. Hinc collige in omni sacramento*
uel promissione uel uoto quamlibet licitam conditionem subintelligi, C.e.
*q.ii. Ne quis arbitretur*⁸⁵, *C.e. q.ii. Beatus Apostolus*⁸⁶, *C.xxvii. q.ii. § ii.*⁸⁷

20. *Cauete usque in simulatis operibus mendacium est. Hinc collige quod non*
solum uerbis sed etiam operibus mentitur.

60 22. *Nullus usque iurare presumat. De sacramento autem calumpnie*
queritur an sit a clericis in aliqua causa prestandum. De hoc autem
precisam et absolutam non possumus dare sententiam, quoniam super

39 *ergo om. A* 40 *deberet] debet A* *quisquis] quisque A* *ut] in add. A*
42 *uel alterius om. A* *Iniquum] Inimicum Lr Lp* 46 *Lombardam] Longobardam*
Ba 47 *quomodo] quoquomodo Lp* 47-48 *ab eo] hoc Lr Lp* 48 *non om. A*
49 *actore] re Lr* 52 *est] contra Lr* 53 *nichil om. Lr Lp^{ac}* *mali] malum Lr Lp*
56 *uel¹] et Lr Lp A R* *uel²] in Ba* *subintelligi] ut arg. add. A* 58 *Hinc] Denuo*
Ba 59 *uerbis] uerbum Lr* *mentitur] mentimur A* 60 *presumat - 61 aliqua om.*
Lr Lp (omoio.) 61 *causa] sancta Lr eam Lp*

⁸⁰C.2 q.1 c.14 ⁸¹Cf. supra C.11 q.1 p.c.36 n. 66 ; C.12 q.2 c.10, n.41; infra C.22 q.5 c.14 n. 82; C.33 q.2 c.6, n. 27. Lex Lombarda, cf. Liber papiensis, saec. XI. Cf. A. Padoa Schioppa, *La cultura giuridica* (= Storia di Pavia 2, 1986), 219ss. ⁸²Cf. supra C.11 q.1 p.c.36 n. 66 ; C.12 q.2 c.10, n.41 ; C.22 q.5 c.14 n.81 ; C.33 q.2 c.6, n. 27. ⁸³Cf. SL C.22 q.5 c. 14 v. *nec in sua causa* (in fine) ⁸⁴C.14 q.1 c.3; cf. SL C.22 q.5 c.16 v. *honestum* (in principio) ⁸⁵C.22 q.2 c.14
⁸⁶C.22 q.2 p.c.5 § 1 ⁸⁷C.27 q.2 c.2

huiusmodi articulo uaria uidetur constitutio canonum emanasse. Sicut enim dicit summus pontifex in illo Extra. c. Inherentes⁸⁸: 'Decreuimus
 65 et auctoritate apostolica ir retractabiliter diffinimus, ut non episcopus
 nec presbiter nec cuiuscumque ordinis clericus, nec abbas, non aliquis
 monachus uel sanctimonialis femina quacumque in controuersia seu
 in causa criminali seu ciuili iusiurandum compellatur qualibet ratione
 70 subire, sed aliis idoneis defensoribus, si expedire sue ecclesie nouerint,
 huiusmodi officium liceat delegare'. Eugenius uero tertius Romane ecclesie
 subdiacono et magistro Omnibono scribit sic: 'Litteras dilectionis uestre
 benigne recipimus in quibus, utrum in causa illa que inter uenerabilem
 fratrem nostrum G. Bononiensem episcopum et Adrianum filium nostrum
 dilectum Paduanum abbatem sub uestro examine agitur, iuramentum
 75 calumpnie prestari conueniat, requiritis. Sane Romana ecclesia in hiis
 causis in quibus de decimis, ecclesiis et rebus spiritualibus tantum agitur,
 iuramentum calumpnie nec recipere consueuit, eo quod huiusmodi cause
 non ex legum constitutione sed ex canonum equitate finem sortiuntur.
 Canones autem iuramentum calumpnie nullius prorsus inducunt. Vnde
 80 contentione de iuramento calumpnie prestando dimissa, ad anteriora
 discretio uestra procedat'. Ex eorum ergo canonum constitutione dicimus
 quod in causis spiritualibus numquam cogitur persona ecclesiastica
 sacramentum calumpnie prestare, in causa. In quo casu loquitur Eugenius
 in hoc c. Litteras⁸⁹. In pecuniaria uero uel criminali causa non passim et
 85 indifferenter est prestandum; nam in persona propria nulla ecclesiastica
 persona iuramentum prestare calumpnie de leui cogitur, sed per iconomos
 uel per defensores idoneos quibus potest officium hoc delegari, qui etiam
 in animam principalis persone iurauit, in quo casu illud c. loquitur,

65 ir retractabiliter] iure tractabiliter **Lr** non] nec **A** 66 nec¹] neque **A** nec³]
 non **A** 67 uel] non **A** 68 in *om.* **A** 69 subire - expedire *om.* **Lr Lp^{ac}** ecclesie
om. **A** 70 tertius] papa *add.* **Lp**] archidiaconi *add.* **A P** 71 subdiacono] /// **Lr**] ///
Lp] archidiacono **M. R** et] scilicet *praem.* **R** 74 uestro] nostro **A** examine *om.*
Lr Lp^{ac} 75 requiritis *om.* **Lr Lp^{ac}** 76 causis] casibus **Lp P** de *om.* **Lr Lp**] in **Ba**
 et] aliis *add.* **Lr** tantum *om.* **Ba**] tunc **P** 77 iuramentum] et *praem.* **A** calumpnie]
 nec dare *add.* **Ba A P** nec] non **R** recipere] accipere **A** 78 finem] si non est
 debitum **P** sortiuntur] debitum *praem.* **Ba A** 79 nullius] nulli **Ba A R P** inducunt]
 indicunt **A R P** Vnde] de *add.* **Lp** 80 dimissa *om.* **Lp** anteriora] inferiora **A**
 81 eorum] horum **A P** ergo *om.* **P** 83 in causa *om.* **A P** 88 animam] omnia **Lr**]
 anima **Lp** iurauit] iurauerunt **Lp**] iurabunt **A P** in] cum *praem.* **Lr** quo] eo **R**

⁸⁸1 Comp. 1.35.2 (=X 2.7.1), JL 7401

⁸⁹1 Comp. 1.34.3 (=X 2.7.2), JL 9654

Inherentes⁹⁰.

⁹⁰1 Comp. 1.35.2 (=X 2.7.1), JL 7401; cf. SL C.22 q.5 c.22 v. *Nullus usque laico* (in fine)

<CAVSA XXIII>

Quidam episcopi cum plebe.

<Q. I>

§ *Quod militare.* Quid circa presentem articulum teneri debeat in subiectis paragraphis Magister satis manifeste declarat. Et non quoniam superuacuis laborat impendiis qui solem certat fascibus adiuuare¹. Plenitudo enim
5 adiectione non indiget, idcirco nolumus hic moram solitam facere ne canonice eruditionis dispendia patiamus.

2. *Paratus usque nesciunt.* Et nota quod non mentitus est Paulus dum dixit se nescire principem Iudeorum². Mistice enim loquebatur et in parabolis significans destructionem sacerdotii Iudeorum. Et nota quod quamuis
10 dicatur quod quomodolibet quis mentitur occidit animam, ut supra C.prox. q.ii. Nec artificiosa³, tamen sunt quedam mendacia que carent culpa, scilicet cum ioco mentimur, ut supra C.prox. q.ii. Ne quis⁴, cum ex inspiratione diuina mendacium queritur, ut supra C.prox. Vtilem⁵ et cum mistice intelligitur, ut hic. Vsque *in eodem populo conuersatus nescire non posset.*
15 Hinc collige ea que inter uicinos publice fiunt, non esse uerisimile aliquem ignorare. Vnde in talibus ignorantia non excusat, C.xii. q.ii. Qui et humanis⁶, C.xi. q.iii. Cure sit⁷, d.xvi. Qui dicitis⁸, d.liiii. Nulli de seruii⁹, d. lxxxvii. c. ult.¹⁰

3. *Noli usque bellum autem esse debet necessitatis,* idest necessitas, non uoluntas debet nos ad arma mouere accipienda. Vsque *pro eterna salute angelorum,* scilicet habenda. Tunc enim neque nubent, neque nubentur, sed

<Q. I>

3 Et non] Vnde **Ba A**] Vnde super **P** non *om.* **R** 4 laborat impendiis] impedit laborem **Lp** impendiis] inpen **Lr** fascibus] falsibus **P** 5 adiectione] adiectionem **Lr Lp** indiget] indigeret **Lp** nolumus] uolumus **A** solitam] sollicitam **Ba** 9 significans *om.* **Ba** 10 quomodolibet] quolibet **Ba R** 12 cum] in **Lr^{ac}**] arbitretur *add.* **Ba** cum *om.* **Lr Lp R** ex *om.* **A P** 13 queritur] dicitur **Ba A R P** 14 *conuersatus*] *teruerat* **Lr Lp**] *conuersat* **A**] *creuerat* **F** 16 excusat] ut arg. *add.* **A** 17 seruii] serui liceat **P** 19 *debet*] *esse add.* **A** (*repetit*)

¹Cf. Ennodius Ticinensis, Epistolae, Epistola 22, Ennodius Fausto, PL 63, 51. ²Ac 25,10
³C.22 q.2 c.13 ⁴C.22 q.2 c.14 ⁵C.22 q.2 c.21 ⁶C.12 q.2 c.24 ⁷C.11 q.3 c.20
⁸D.16 c.14 ⁹D.54 c.2; cf. SL C.23 q.1 c.2 v. *Nesciui, nescire non posset* ¹⁰D.87 c.9

erunt sicut angeli Dei¹¹. Vsque *ita uictoris*. Dices sic: ita misericordia uictoris, idest a uictore exhibenda iam debetur capto aduersario. Vel secundum aliam litteram dices ita: misericordia iam debetur uictoriis, idest uictor misereri debet et tenetur capto aduersario. Vel misericordia debetur capto. Et hoc uictoriis habitis.

4. *Quid culpatur* usque *certum non est*. Hinc collige quod in dubiis humaniorem partem debemus eligere, ut supra d.xiii. c.ult.¹² et in Extra. c. Iuuenis ille¹³.
5. *Militare* usque *et concussor*. Concussionis autem est pena quadrupli de qua dicitur supra d.xviii. Quoniam quidem¹⁴.

<Q. III>

§ *Quod uero*.

11. *Ostendit* usque *cum multitudine timetur*. Hinc collige quod ubi multitudo est in causa uel ille qui sociam habet multitudinem, nec prodest nec excusat allegatio impotentie, ut infra C.xxxi. q.ii. c.ult.¹⁵

<Q. IIII>

§ *Quod autem uindicta*.

1. *Tolerandi* usque *pro gradu*. Nam secundum uarietatem graduum et dignitatum modus correctionis uariatur. Aliter namque prelati, aliter

22 sicut *om.* A P uictoris] uictoriis F Dices] Dicens Lr] Dicas
 A Dicens sic] *discussio* Lp 24 dices] dicens Lr 28 xiii.] xiiii. A
 R et] ut A 29 ille *om.* Lp 31 Quoniam quidem *om.* Lr Lp

<Q. III>

3 *cum*] *pro add.* Ba A R F timetur] timerentur Ba A R P F 4 nec¹] non A
 5 allegatio] allegationi Ba A P impotentie] potentie Ba P infra] supra Lr

<Q. IIII>

2 *Quod - uindicta*] *Vobis autem* Lp 3 usque *om.* Lr *pro gradu*] *progressu* Lr Lp
 Nam secundum uarietatem *om.* Lr Lp

¹¹Mt 22,30; Mc 12,25; cf. SL C.23 q.1 c. 3 v. *necessitas, salute angelorum* ¹²D.14 c.2 ¹³1
 Comp. 4.1.18 (=X 4.1.3), JL 9655 ¹⁴D.18 c.7 ¹⁵C.31 q.2 c.4

- 5 uero socii tenentur peccantes corrigere: prelati per uerbera, socii per admonitiones crebras, ut supra C.i. q.i. Quisquis per pecuniam¹⁶. Vel secundum uarietatem graduum eorum qui corriguntur uariatur modus correctionis, prout diuersitas personarum uariam uidetur uelle recipere medicinam, ut supra C.xiiii. q.vi. c.i.¹⁷
- 10 7. *Si quis usque laudabiliter.* Dicit enim Apostolus in persona talium: 'si linguis hominum loquar et angelorum et distribuam omnes facultates meas in cibos pauperum, caritatem autem non habeam, nichil michi prodest¹⁸; sine ea non ualent aliqua et cum ea omnia sunt utilia. Habeas enim caritatem et fac quidquid uis¹⁹. Securus esto, nichil mali contingere potest.
- 15 Vsque *unusquisque onus suum portabit.* De onere reddende Deo rationis hoc intelligitur. Onus autem participande infirmitatis debemus portare ad inuicem. Vnde Iacobus: 'alter alterius onera portate'²⁰.
8. *A malis usque caute corpore copulamini,* scilicet propter bonum pacis. Scismaticus enim fieret qui indiscrete uitaret malorum consortia, ut supra
- 20 C.vii. q.i. c.ult.²¹ et C.ii. q.i. Multi²².
11. *Forte usque uel potius uocatur.* Hinc collige quod sufficit alicui ut tamquam honestus debeat in accusatione uel testimonio recipi, sed dumtaxat bonus esse correptor existimatur, infra C.xxvi. q.vi. Si aliquis²³. Vsque *excommunica degrada.* Et nota quod hic ordo correctionis locum obtinet
- 25 cum pro contumacia est aliquis puniendus, ut supra d.xxxiiii. c.i.²⁴ Cum uero pro crimine alicui pena infligitur, a depositionis sententia est incipiendum, ut supra d.lxxxi. Dictum est²⁵, nisi quis dicat quod excommunicatio hic pro suspensione ponitur, ut supra d.l. Accedens²⁶.
27. *Inter querelas multiplices.* Hoc ideo dicit quia senex iste Ianuarius

5 tenentur - socii *om.* P prelati] prelatos Lr 7 uariatur] uariatus Lr Lp Ba R P
 8 personarum *om.* Ba 11 et² *om.* A distribuam] si *praem.* Lp R] distribuero Lr Lp
 P omnes - 12 prodest] etc. R 12 michi prodest] sum Ba A P 13 ea] caritate Ba R
 non] enim *praem.* Ba A P 15 suum] proprium F 16 participande] partecipandum Lr
 18 *A malis*] *Molis* A 20 et] *ex add.* Lr] in *Extra. add.* Lp 22 sed] si R 23 correptor]
 communi opinione Ba A P *om.* R 24 *excommunica degrada*] *excommunicanda de gradu* Lr
 Lp] *excommunicandum gradu* A 29 senex *om.* R iste] *lex add.* R

¹⁶C.1 q.1 c.5 ¹⁷C.14 q.6 c.1 ¹⁸1 Cor 13,2 ¹⁹Pro 10,12 ²⁰Gal 6,2 ²¹C.7 q.1 c.49
²²C.2 q.1 c.18 ²³C.26 q.6 c.11 ²⁴D.34 c.1 ²⁵D.81 c.8 ²⁶D.50 c.10; cf. SL C.23 q.4
 c. 11 v. *excommunica*

30 multipliciter delirabat. Multipliciter exarauit enim messem cuiusdam in
 die Dominico et exterminauit terminos inimici, ut supra d.lxxxvi. Tanta²⁷.
 Vsque *cum pro uindicta proprie iniurie*, scilicet que ecclesie statum et honorem
 non ledat, sed ipsum solum offendat, puta cum quis eius gratie derogat
 uel contribules eius offendit. Tunc enim imputaretur ei, quia seditonarii
 35 et iniuriarum suarum ultores non promoueri ualeant, ut supra d.xlvi.
 Seditonarios²⁸. Quid autem si in episcopum, quod absit, uiolentas manus
 temerarius presumptor iniecerit, nonne poterit eum episcopus non dico
 excommunicare, sed excommunicatum ostendere? Poterit utique. Hec enim
 iniuria, non solum in ministrum episcopum, sed etiam in matrem ecclesiam
 40 dinoscitur redundare. Vnde cum contra Deum sit commissum, non potest
 impunitum fieri. Et hec distinctio potest colligi ex illo c. quod est supra
 d.lxiii. Salonitane²⁹ et infra e. q. Guisillarius³⁰.

38. *Displicet usque ad perniciem traxeris*. Vnde non debebat displicere
 huic heretico si ad salutem trahebatur; nam quod quisque iuris aliquis in
 45 alium statuerit, eodem iure utitur. Pati enim debet homo legem quam ipse
 tulit. Neque enim lex equior ulla est quam necis artifices arte perire sua³¹.
 Vsque *tenetur*. Hinc habes quod ad bonum etiam non acceptum quis potest
 compelli, cum ecclesie necessitas uel utilitas hoc nos facere compellit, non
 quod existens inuitus promoueri debeat, sed ut per uerba de nolente fiat
 50 uolens.

45. *Quesitum est usque nichil de hiis legimus a maioribus diffinitum*. Aliter
 scilicet quam nos, dicit Innocens, diffinimus, scilicet d.li. c.i.³² Vel non

30 delirabat] deliberabat Lr Lp^{ac}] delinquerat Ba R P Multipliciter om. Lp Ba A R
 exarauit] exterminauit Lp^{ac}] exarabat A 32 cum] dum F et honorem om. Lp
 33 gratie] gratia Lr Lp Ba P] generi A 34 ei om. P quia] qua Lr] cum Lp R P
 seditonarii] seditonarios Lr Lp 35 et om. P promoueri] ordinari R 36 si om.
 Lr Lp 37 nonne] numquid R eum om. Lr Lp 38 Hec] Hoc Lp enim - 39
 iniuria om. Lp 39 iniuria] in Lr non] enim add. Lr in¹ om. Lr ecclesiam
 om. Ba 41 fieri] transire Ba A P est supra om. Lr 42 Guisillarius] Guillisarius
 Ba A P] Gulisarius R 44 aliquis] aliquod Lp om. A 44-45 in alium] malum Lp
 45 statuerit] statuit A utitur] utatur A enim] non add. Lr legem om. Lr
 46 Neque] Nec A equior] equio P arte perire sua] etc. Lp 47 tenetur] teneatur
 Lr] tenentur Lp A F 49 ut om. Lr Lp per] pro Lr Lp uerbera] uerbere Lr] uerbo
 Lp] uerba P de om. Lr 51 legimus] legimus Lr 52 Innocens] Innocentius A P
 scilicet om. A c.i.] c.ii Lr c.iii. Lp

²⁷D.86 c.24 ²⁸D.46 c.8 ²⁹D.63 c.24; cf. SL C.23 q.4 c.27 v. *Inter querelas multiples,*
proprie iniurie (in principio) ³⁰C.23 q.4 c.30 ³¹Cf. Publius Ovidius Naso, *De arte*, lib. I
³²D.51 c.1

inueniuntur diffinisse maiores an iudices peccant, nisi sicut antiquitus fuerat institutum, scilicet quod nullam contrahat maculam culpe dum
 55 in criminum amore iustitiae capitis sententiam dictat³³. Sed queritur si iudex in infidelitate constitutus dictat sententiam sanguinis et tandem sacramento regenerationis est innouatus, an de cetero ualeat ad sacros ordines promoueri. Et quorundam est opinio quod ob hoc solum ei in promotione generetur obstaculum. Cum enim in baptisate, Innocentio
 60 teste, sola deleantur peccata, ut supra d.xxvi. Deinde³⁴, hic uero non peccauit, ut est positum et probatum. Ergo promoueri non poterit, non dico ratione criminis, sed minoris integritatis et persone irregularitatis. Infidelis uero qui sua auctoritate accepit gladium et hominem interfecit, post baptismum promoueri poterit, ut supra d.l. Si quis uiduam³⁵, cum peccatum
 65 homicidii quod in infidelitate commisit in baptisate sit deletum. Sed secundum opinionem talium melior est malorum quam bonorum deuotio. Vnde stare non potest quod asserunt. Nam si iudices post baptismum non peccatum sed persone irregularitas impedit et in baptisate non deletur, ergo et alius obstaculo eodem impeditur, cum occidendo auctoritate propria
 70 factus sit irregularis persona. Vnde uidetur potius esse dicendum quod uterque eorum post baptismum ualeat promoueri. Dicit enim Ieronimus in libro contra Iouinianum quod si infinita commisisset quis homicida in ueteri homine constitutus, quod non debeat ei in nouo homine imputari.

52. *Quisquis usque rei negligentie.* Qui enim uxorem permisit uoluptuose
 75 uiuere punietur, quia eius negligentia ei generat promotionis obstaculum, ut supra d.xxxiiii. Sicut uxorem suam³⁶ et d.xlvii. § Necessesse est³⁷.

53 peccant] peccent A 55 in om. Lp^{ac} criminum] /// Lr om. Lp^{ac} capitis] capiatis R dictat] dictatur R] dictant A P 56 dictat] dicta Lp R] dictauit AP sententiam] sententia Lp R 57 innouatus] immolatus Lp] reuocatus Ba^{pc} cetero] talis add. Lr Lp A P 58 ob] ad Lr Lp 59 generetur om. Lr enim om. P 60 non om. Lr Lp^{ac}] nec A^{pc} 62 dico om. A 63 qui] quod a Lr Lp 64 promoueri] non add. Lp 66 deuotio] conditio Ba A R P 68 et] quod A 69 et] etiam R que P 71 eorum] istorum A R P enim] igitur Lp Ieronimus] Gregorius Lr Lp 71-72 in libro om. Lr 72 infinita] infirmata Lr Lp 73 constitutus - homine² om. Lr Lp^{ac} (omoio.) debeat] debet A imputari] computari Lp] ei non possent add. R 75 quia] quod Lr eius] huiusmodi A] huius P ei] eius Lr om. Lp 76 Sicut] Si quis Ba] Si cuius A P suam om. Ba A

³³Cf. SL C.23 q.4 c. 45 v. *Nichil de hiis legitur a maioribus definitum* ³⁴D.26 c.3 ³⁵D.50 c.8

³⁶D.34 c.11 ³⁷D.47 p.c.8

<Q. V>

§ Quod autem.

1. *Circumcelliones* usque *tanta legum seueritate*. Et nota quod hic uidetur Augustinus legibus obuiasse cum rogabat ut transgressoribus pena legitima minueretur. Quod non est in iudicis potestate commissum ut supra C.ii. q.iii. § Notandum³⁸. Sed crimen aliud est ordinarium, aliud extraordinarium. In primo non potest iudex penam minuere, ut ibi; in secundo ualet, ut hic. Vel in primo non potest nisi ex magna causa, in secundo ex minima, ut d.xlv. Omnis qui³⁹. Vel rogauit non ut penam legitimam iudex minueret, sed ne frustra in eos deseiret, ut supra C.xvi. q.v. c.i.⁴⁰
7. *Reos sanguinis defendat*, quocumque poterit; quod de reis ad ecclesiam confugientibus oportet intelligi. Alios autem reos precibus tantum ecclesia defendere debet, ut supra C.xiii. q.ult. c. penult.⁴¹ Nec tunc debet rogare ut iudex criminosum non puniat, sed ne penam legitimam excedat, ut supra C.xiii. q.v. c.i.⁴²
8. *De occidendis* usque *bonum ac licitum*. Hinc collige quod si quis licita exercuerit, adhibita etiam diligentia competenti, et preter suam uoluntatem aliquod malum inde euenerit, non imputabitur facienti, ut supra d.i. Sepe contingit⁴³ et d.vi. Testamentum⁴⁴. Quid autem si magister intuitu discipline puerum uerberat et post paucos dies occasione uerberum puer dicitur exspirasse, an magistro ob hoc promotionis generetur obstaculum queritur. Et dicimus quod ab omni altaris ministerio debet magister perpetuo remoueri, si ex ipsa percussione puer infirmitate interiit. Et hoc inuenies in

<Q. V>

4 obuiasse] obmanasse P 5 supra C.ii.] Bur. l.ii Lp 7 secundo] uero add. A
 9 rogauit] derogauit Lr Lp penam legitimam] pena legitima Lr Lp minueret]
 minueretur Lr 10 q.v.] q.vi.A 11 quocumque] modo add. Lp^{Pc} Ba R] et nec add.
 P 13 Nec] enim Ba debet om. Lr rogare] non add. Ba ut] cum Lr
 14 puniat] impuniat Lr 16 Hinc - 17 exercuerit om. P 17 exercuerit] excreuit A
 adhibita] habita P 19 contingit] contigit Ba R P Quid] Quod A 20 et om. Lr Lp
 uerberum] uerberatus Lp 21 exspirasse] conspirasse Lr Lp 22 ministerio om. Lr
 23 remoueri] et ordine si quo potitur exui et nudari add. Ba A P puer] puerum P
 infirmitate om. Ba A P infirmitate interiit] infirmitatem incurrit Lp R interiit]
 interit A] interierit P] aut aliam infirmitatem incurrit add. Ba A P

³⁸C.2 q.3 p.c.8 ³⁹D.45 c.10 ⁴⁰C.16 q.5 c.1 ⁴¹C.14 q.6 c.3 ⁴²C.14 q.5 c.1 ⁴³D.50
 c.50 ⁴⁴D.6 c.1

decretali epistola que Salonitano archiepiscopo mittitur, que sic incipit, Licet
25 preter solitum⁴⁵.

9. *Non licet usque reus est qui de seipso falsum testatur.* Hinc collige aliquem
posse in causa sua testimonium perhibere, C.xx. q.iii. Presens⁴⁶, C.xxx. q.ii.
Si uerum esse⁴⁷, C.xxxvi. q.vi. Si duo uiri⁴⁸, C.iii. q.iii. § Nullus in re sua⁴⁹.

12. *Placuit usque uoluntarie.* Si uero furens aliquis seipsum occideret, non
30 debet eum puniri si se a sua culpa traxisset ad furiam, ut supra C.xx. q.i. Si
quis insaniens⁵⁰ et c. Illa⁵¹. Vsque *qui pro suis sceleribus moriuntur.* Subaudi
qui nec satisfecerint nec satisfacere uoluerint, ut supra C.xiii. q.ult. c.ult.⁵²

20. *Princeps usque ut qui intra ecclesiam positi.* Subaudi in qua sunt uel
fuerunt aliquando. Nam si numquam fuissent de ecclesia, ad eam non
35 cogerentur uenire, ut supra d.xlv. Quis in causa, De Iudeis⁵³. De hiis enim
qui foris sunt et numquam intus fuerunt, Dominus iudicat, ut supra C.ii. q.i.
Multi⁵⁴.

29. *Quod malos usque et habet uasa interfektionis.* Hoc enim est necessarium
ut occidens non interficiatur peccati macula ut potestatem habeat et bono
40 zelo hoc agat, ut supra e.C. q.iiii. Ea uindicta⁵⁵.

31. *Senarios usque non est effusio sanguinis,* idest qui tales iugulant non
punientur ut sanguinis effusores. Et nota quod propter bona adiuncta

24 Salonitano] Salernitano **P** sic] ita **A** 26 *Non*] *Si praem.* **Ba A R P F**] *ne P testatur*]
fatetur F 27 perhibere] ut arg. *add. A xxx.] xxxi. A R P q.ii.] q. v. Lr Lp* 28 Si
uerum] *Suum Lr Lp xxxvi.] xxxv. Lp A R P C.iii. q.iii.] C.iii. q.iii. A sua*]
contra *add. Ba A R P* 29 *uoluntarie*] *Vulterane Lr Lp non*] homo **Lr Lp** 30 debet]
deberet **A** eum] *utrum R eum - a*] ei imputari, nisi eum **Ba A P** si] nisi **R xx.]**
xv. A R P 31 insaniens] *sua mens Lr*] una mens **Lp** Illa] Magister uero Gandolfus
cuius magna in ecclesia Dei est auctoritas dicit: quis in furore constitutus nullum peccatum
committere potest eo quod nesciat quid faciat quia nullum peccatum maculat nescientem,
supra C.i. q.iii. c.i. *add. Ba moriuntur] monentur Lr] mouentur Lp* 32 satisfecerint]
satisfecerunt **A** uoluerint] noluerit **Lr Lp**] promiserunt **Ba** 33 *Princeps om. Lr Lp*
] *Principes R F* 34 eam] ea **Lr** 35 Quis in causa] Qui si causam **R**] Qui sincera **SL**
F De Iudeis *om. F* enim *om. R* 36 ut - 37 Multi *om. A* 38 *Quod*] *Qui P F*
est *om. Lr Lp* 39 ut] si **A** 41 *Senarios*] *Homicidas Ba^{Pc}*] *uenenarios A^{Pc} F*] *Homicidas*
fenerarios R 42 punientur] puniuntur **A**

⁴⁵1 Comp. 5.10.8 (=X 5.12,7, Presbyterum), JL 14091 ⁴⁶C.20 q.3 c.4 ⁴⁷C.31 q.2 c.1
⁴⁸C.35 q.6 c.4 ⁴⁹C.4 q.3 c.3 § 24 ⁵⁰C.15 q.1 c.12 ⁵¹C.15 q.1 c.6 ⁵²C.13 q.6 c.1; cf.
SL C.23 q.5 c.12 ⁵³D.45 c.3, 5; cf. SL C.23 q.5 c.20 v. *intra ecclesiam positi* ⁵⁴C.2 q.1 c.18
⁵⁵C.23 q.4 c.51

aliquid non esse dicitur fictione canonis, quod tamen secundum rei
ueritatem existit, d.l. Ferrum de terra⁵⁶, C.vii. q.i. Mutationes⁵⁷, C.xxxii. q.i.
45 Qui autem⁵⁸.

39. *Sunt quedam usque et principes mundi dampnantur.* Nam cum isti ob
immanitatem facinoris sint pena capitis digni non nisi ab eis possunt pena
capitis puniri qui sanguinis penam infligunt⁵⁹.

42. *Non uos usque insertus Calcedonensi sinodo canon,* contra, cuius
50 institutiones dispensatio non admittitur, ut supra d.xv. Sicut⁶⁰. Quod de hiis
debet intelligi que ad statum ecclesie spectant. Secus uero est dicendum in
hiis que sunt in personarum animaduersione statuta.

45. *Relegentes usque de malis hominum actibus bona operari consuevit.* Nam
testante Apostolo hiis qui secundum propositum uocati sunt sancti omnia
55 cooperantur in bonum⁶¹, etiam id quod deuiant, idest deuiationis inspectio.
Vsque quamuis igitur per illorum scelus facta sit utilitas. Hinc collige quod
non debent mala impunita relinqui quia ex hiis utilitas alicui prouenisset;
nam et pene Iudei leguntur subpositi licet occasionaliter secuta esset generis
humani redemptio, ut d.xxvii. Si uir⁶², ut C.xxii. q.ii. Ne quis⁶³, C.xxiiii. q.v.
60 Forte⁶⁴, C.xxxii. q.ult. c.ult.⁶⁵, ut d.xxiii. Qui ait⁶⁶, C.i.q.i. Non est putanda⁶⁷.

47. *Excommunicatorum usque secundum intentionem,* scilicet occidentis.
Nam si ea intentione aliquis excommunicatos et ecclesie hostes interficit,

43 aliquid] quid **Ba** non esse dicitur fictione *om.* **Lr** fictione *om.* **Lr Lp** rei *om.*
P 44 existit] ex illa **Lr**] existat **R** d.l.] ut arg. *praem.* **A** Ferrum de terra *om.* **Lr**
de terra *om.* **Lp** 46 *quedam*] *quidam* **Lp** *dampnantur*] *dampnant* **F** 47 sint] sit **Lr**
sint - 48 infligunt *om.* **R** capitis] peccati **Lr Lp Ba R** digni - 48 capitis *om.* **Lr Lp**^{ac}
49 *insertus*] *incertus* **Lr Lp R om. Ba** *sinodo om. Ba* 50 institutiones] constitutioni
Ba] constitutionem **A P** 51 in] de **Ba R** 52 statuta] ut di. xxxiiii. Cognoscamus
(c.14) *add.* **A P** 53 *Relegentes*] *Legentes* **Lr Lp** 54 testante] teste **Ba A R P** hiis]
is **Ba**] hi **R** sancti *om.* **A** 55 idest] etiam **A** deuiationis] diuinationis **Lr Lp**
R 57 non] ideo *add.* **Ba A**] in nullo **R**] iam *add.* **P** debent] debet **P** relinqui]
relinquere **Lr Lp** quia] quoniam **R** alicui] Hinc collige quod in nullo *praem.* **R**^{ac}
58 esset] fuisset **R**] inde *add.* **Ba A R P** 59 redemptio] redemptione **R** ut] arg. *add.*
A quis] arbitretur *add.* **Ba** xxiiii.] xiiii. **A R P** 60 ut *om.* **A** d.xxiii.] d. xiiii.
A R P Qui] Quod **Ba R** 61 occidentis] accidentis **Lr Lp** 62 et et *om.* **A**

⁵⁶D.50 c.18 ⁵⁷C.7 q.1 c.34 ⁵⁸C.32 q.1 c.7 ⁵⁹Cf. SL C.23 q.5 c.39 v. *Sicut quedam usque dampnant* (in principio) ⁶⁰D.15 c.2 ⁶¹Cf. Rm. 8,28 ⁶²D.27 c.3 ⁶³C.22 q.2 c.14 ⁶⁴C.14 q.5 c.3 ⁶⁵C.32 q.5 c.33 ⁶⁶D.14 c.1 ⁶⁷C.1 q.1 c.27; cf. SL C.23 q.5 c. 45 v. *per illorum facta sit utilitas*

quia inimici sunt et persecutores ecclesie, minima ei ad cautelam est
penitentia iniungenda. Si uero ea mente et intentione hoc facit ut eis sua
65 bona auferat, maior est ei penitentia iniungenda, quia affectus operi nomen
suum imponit.

49. *Remittuntur peccata per uerbum Dei*, idest per Filium Dei. Filius
autem Verbum ideo dicitur quia sicut per uerbum hominum cogitationes
cognoscimus, ita per Filium nouimus Patrem, sicut Veritas dicit in
70 euangelio: 'nemo nouit Patrem nisi per Filium, qui est agnus tollens
peccata mundi'⁶⁸. Vel per uerbum diuine predicationis misericordie, idest
per fidem predicationis peccata dimittuntur⁶⁹.

49. (p.c.) § *Hinc notandum usque non nisi temporalem accepit*. Hinc collige
quod bonum etiam quod mala intentione fit, non est irremuneratum, saltem
75 temporali mercedi, ut supra C.xxi. q.iiii. Si quelibet⁷⁰. Vsque *quibus non
precepit*. Hinc⁷¹ habes unam excusationem filiorum Israel quia Domino
precipiente gentes illas occiderunt⁷²; alias supra C.ea. q.ii. c.i.⁷³

<Q. VI>

§ *Quod autem usque nolite timere eos qui corpus occidunt*. Et nota quod hic
non prohibuit Dominus naturalem timorem quod esset impossibile, cum
naturale sit homini mortem horrere, sed ne timore pene a lege Dei cederent
5 interdixit. Vsque *tamquam abortiuo*. Se comparat Apostolus⁷⁴, quia quodam

63 persecutores] eodem *add.* Lp ecclesie *om.* Lp Ba minima ei] iniuncta Lr Lp *om.*
R 64 Si - 65 iniungenda *om.* A (*omoio.*) 65 ei] enim Lr A *om.* R penitentia
om. Lr Lp quia] nam A P affectus] effectus Lp operi] suo *add.* Ba R
P 66 suum *om.* Ba A R P 67 *Remittuntur*] (*R*)*emittuntur* A 69 cognoscimus]
dinoscimus Lp 70 agnus] Dei *add.* Ba A 71 misericordie *om.* Ba A P 73 *Hinc*]
His ubi Lr] *Sicut Lp* accepit] inueniunt F collige *om.* R 74 etiam
om. Lr Lp] etsi R quod² *om.* Lr Lp R mala] male P fit *om.* P 75 xxi.]
xxii. A P q.iiii.] q.ii. A non] etiam Ba A R P F 77 alias] aliam P] habes *add.* Lp R P
<Q. VI>

2 hic *om.* A 3 quod - impossibile] impossibilem Ba 4 sed ne] sine P cederent]
se subtrahunt Lp] discederent Ba A R P 5 interdixit] ut (*ut om.* P) supra C.xi. q.iii.
Nolite (c.22) *add.* A P Vsque] *Ideo dixit praem.* R Vsque- abortiuo] Abortiuo *add.* Ba A

⁶⁸Mt 11,22 ⁶⁹Cf. SL C.23 q.5 c.49 v. *Remittuntur per Dei uerbum* ⁷⁰C.22 q.2 c.20 ⁷¹Cf.
GS 109, 387 ⁷²Cf. Dt. 7,2 ⁷³C.23 q.2 c.1 (3) Notandum (GS) ⁷⁴Cf. 1 Cor 15,8

impulsu et coactus ad fidem uenit, sicut abortiuus cum difficultate ad lucem uenit⁷⁵.

1. *Scismatici* usque *coactus*. Non ideo dicit quia coactus existeret cum contradixit, cum credere non possit homo nisi uolens, sed hoc ideo dicitur
10 quia per coactionem de nolente factus est uolens, ut supra C.e. q.iii. Displicet⁷⁶. Vsque *timorem*, scilicet seruilem, quia de cetero abstinebat ab illicitis, non timore pene, sed amore iustitie⁷⁷.

3. *Vide* usque *superabatur exemplis*. Hinc⁷⁸ collige quod nulla est euidentior probatio ea que fit per exempla patentia et ueritas se sponte ingerit in oculis
15 singulorum, ut supra d. xxviii. Priusquam⁷⁹ et C.ii. q.i. De manifesta⁸⁰.

4. (p.c.) § *Ex hiis* usque *ille*, scilicet timor seruilis est utilis, quia per eum paulatim fit adsuefactio iustitie. Nam sicut se introducit lumen, ita timor iste iustitiam.

<Q. VII>

§ *Nunc autem*.

1. *Quicumque* usque *huius legis*, ille numquam scilicet fuerat⁸¹ constitutum ut omnia hereticorum bona confiscarentur, ut supra C.e. q.iii. Nimium⁸².
5 Vsque *nisi uel iure diuino*, idest canonico, secundum quod nichil debent heretici possidere, sed potius debent omnia eis auferri, ut supra C.e. q.v. Si uos⁸³.

6 cum] quadam *add.* Lp 8 ideo] hoc *add.* A P quia] quod A 9 contradixit] tradidit Ba] credidit A P] contracredidit R credere] contra Lr Lp^{ac} uolens] uolentis Lr Lp 10 per *om.* A de nolente] nolens Ba 12 pene *om.* A 13 *Vide*] Si Deus Lr] Videns Lp] Vides A F superabatur] supra haberetur Lr Lp] superabat Ba] demonstrantium *praem.* R 14 et] ubi *add.* A P 15 et] ut Lr Lp] supra *add.* Lp A
16 ille] is *praem.* Ba ille scilicet] scilicet ille Lr Lp scilicet *om.* Ba utilis *om.* Ba 17 fit adsuefactio] adsuescit Ba se] seta Ba A R P lumen] linum Ba A R P

<Q. VII>

3 ille *om.* Lp ille numquam] in qua A R P 4 bona] dona Lr Lp 5 nisi uel] nichil Lp uel] de *add.* A debent *om.* A 6 eis auferri *om.* A

⁷⁵Cf. SL C.23 q.6 pr. v. *abortiuo* ⁷⁶C.23 q.4 c.38; cf. GS 110, 387 ⁷⁷Cf. SL C.23 q.5 c. 1

v. *coactus, timorem* ⁷⁸cf. GS 111, 387 ⁷⁹D.28 c.4 ⁸⁰C.2 q.1 c.17; cf. SL C.23 q.5 c. 3

⁸¹Cf. GS 112, 387 ⁸²C.23 q.4 c.37 ⁸³C.23 q.5 c.35; cf. SL C.23 q.7 c.1 v. *Quicumque uos, iure diuino*

<Q. VIII>

§ De episcopis uero

4. *Quicumque* usque *in rixa*, scilicet in qua pugnabat. Si uero tantum adfuit, non est quod ei debeat imputari, licet ei enormia essent commissa, ut supra,
 5 C.e. q.v. c.ult.⁸⁴ Vsque *sepultura tamen non priuetur*. Absurdum tamen uidetur esse quod hic dicitur et sanctorum canonum institutionibus contraire ut ei concedatur sepulture beneficium cui omnia sacramenta negantur. Ad hoc dici potest etsi non in cimeterio inhumandus uel sicut quibusdam placet talis debet sepeliri in ecclesia etsi non meritorum exigentia, tamen propter
 10 ordinum reuerentiam quos recipit. Porro si clericus alicui duellum sponte obtulerit uel sibi oblatum susceperit et subierit, siue uictor exstiterit, siue uictus, de rigore iuris est deponendus. Sed quantumcumque ei in hac parte grauis sit et enormis excessus, euadere potest depositionis sententiam si cum ipso suus episcopus duxerit misericorditer dispensandum, dummodo
 15 ex duello ipso homicidium uel membrorum diminutio non fuerit subsecuta, ut in Extra. c. Licet preter solitum⁸⁵.

11. *Dispar*. Hinc habemus quod a Iudeis non possunt licite usure exigi quibus bellum iuste inducitur, ut supra C.xiiii. q.iiii. c.ult.⁸⁶, bella moueri non debent, ut hic dicitur; ergo nec eos licite possumus usurarum exactione
 20 pregrauare.

12. *Preterea* usque *obfuscata esse*. Hinc collige pro peccato alterius alium posse licite infamari, ut supra C.vi. q.i. § Verum⁸⁷. Sed tamen

<Q. VIII>

2 *episcopis*] *Si quis* **Lp**] *ipsis* **A** 3 pugnabat] impugnabat **Ba** 4 ei²] ibi **A P** supra] infra **A** 5 v. *om.* **Lr Lp**] *iiii.* **A** tamen *om.* **Ba A P**] enim **R** 6 institutionibus *om.* **Lp** institutionibus contraire] constitutionibus inimicum **Ba A R P** 7 hoc] tamen *add.* **Ba A R P** 8 potest] quod talis est *add.* **A P** etsi non] quod qui talis est non est **Ba**] quod talis est **R** inhumandus] humanus **R** 10 recipit] recepit **A** 12 iuris] merito *add.* **Ba A R P** ei] eius **Ba A P om. R** 13 sententiam] sententia **Lr** 13–14 si cum] sicut **P** 14 duxerit] duceret **Lr Lp** 17 exigi] qui Christi ecclesiam non infestant. Cum enim ab illis (eis **P**) solis debeant usure exigi *add.* **Ba A P (omoio.)**] Ab illis enim solis possunt licite exigi *add.* **R** 18 inducitur] indicitur **Lp A R** q.iiii. *om.* **Lr Lp**] vii. **A** bella] Iudeis autem *praem.* **Ba A R P** 19 debent] debeant **A** 21 *Preterea*] *Prepta* **Lr Lp** *obfuscata esse*] *obfuscatam fuisse* **F** 22 alium] alterum **Lp**

⁸⁴C.23 q.5 c.49
 q.1 p.c.21

⁸⁵1 Comp. 5.12.1 (=X 5.14.1, Porro), JL 14091

⁸⁶C.14 q.4 c.12

⁸⁷C.6

obfuscata dicitur esse fama huius comitis non consumpta quia etsi
facientibus consentiret, non tamen per cooperationem sed per negligentiam
25 consentiebat.

28. *Si uobis usque quod a religiosis imperatoribus.* Hoc ideo dicit quia si
dominus uinculo esset excommunicationis adstrictus uel crimine scismatice
uel heretice prauitatis pollutus, non tenentur ei subditi obedire, ut supra
C.xv. q.vi. Iuratos⁸⁸, uel si certum esset eum contra Dominum arma
30 mouere, ut supra C.xi. q.iii. Iulianus⁸⁹ et C.e. q.i. Quid culpatur⁹⁰. Vsque
subueniendum hiis. Subuenire talibus uero debet ecclesia precibus, ne
penam statutam princeps excedat, ut supra C.xiiii. q.vi. c.i.⁹¹ Vel si de
reis ad ecclesiam confugientibus intelligatur, planum est quod dicitur. Hii
priuilegio uel propter eam fauorem ecclesie de omni impunitate debent esse
35 securi, ut supra C.xxviii. q.iii. Id constituimus⁹².

30. *Hiis a quibus Domini sacramenta.* Et nota quod propter sacramentorum
puritatem fuit inhibitum ne homicide possint ad ordinem promoueri⁹³.

32. *Pessimam usque secundum facultatem suam.* Quid autem si nichil
in bonis eius posset reperiri. Tunc debet subponi uerberibus et cum ad
40 uberiorem fortunam deueniret, tunc satisfacere cogetur, ut supra C.xiiii.
q.vi. c.i.⁹⁴ Vsque *dampnum restituat*, de propriis, nam de bonis ecclesie
restituere non deberet, quia sic delictum persone redundaret in dampnum
ecclesie. Si uero propria non habuerit, extraordinarie punietur.

34. *Si quatuor usque uolentes eum interficere.* Tantum ergo peccat ut hic
45 uidetur dici qui occidendi uoluntatem habuerit, quantum et ille qui occidit,
dummodo per eum non steterit quominus homicidium commisisset, ut infra
C.xxxiii. q.iii. Si cui.⁹⁵

24 non] ut **A** 26 quod] qui **A F** 29 xv.] xxv. **A** 30 et] supra *add.* **A** 31 Subuenire]
in *add.* **Ba** uero *om.* **Ba** ne] scilicet *praem.* **Ba A P** 33 quod] hic *add.* **Lp** Hii]
enim *add.* **Ba A P** 34 priuilegio uel *om.* **Ba A P** eam *om.* **Ba A P** 35 xxviii.]
xvii. **A** 36 *Hiis - sacramenta om.* **Lp** 37 puritatem *om.* **Lr** ordinem] ordines **A P**
39 subponi] sub pena **Ba** 40 deueniret] deuenire contigerit **Ba** cogetur] cogere
Lr Lp 46 steterit] stetit **A**

⁸⁸C.15 q.6 c.5 ⁸⁹C.11 q.3 c.94 ⁹⁰C.23 q.1 c.4 ⁹¹C.14 q.6 c.1 ⁹²C.17 q.4 c.36; cf.
SL C.23 q.8 c.28 v. *subueniendum* ⁹³Cf. SL C.23 q.8 c.30 v. *Hiis a quibus usque sacramenta* (in
principio) ⁹⁴C.14 q.6 c.1 ⁹⁵De poen. D.1 c.30; cf. SL C.23 q.8 c.34 v. *Si quattuor uolentes*

<CAVSA XXIII>

Quidam episcopus in heresim lapsus.

<Q.I>

§ *Quod autem* circa presentem articulum in summa tenere debeas et docere Magister in subiectis paragraphis satis manifeste declarat.

2. *Maiores* usque *insanie*, idest heresis. Heretici enim uelut insani contra ecclesiam Dei debaccantur et seuiunt. Vsque *et pariter errore dampnato*. Hoc ideo dicit quia si quis Arrio in aliis prohibitis scienter communicauerit, esset quidem prima excommunicatione notatus. Qui uero ei communicaret errorem suum imitando et approbando in eandem recideret iuxta lance sententiam quam cum suis fautoribus susceperat actor erroris ut infra primo c.¹
6. *Quodcumque ligaueris super terram*. Et nota quod in persona Petri uniuerse ecclesie Dominus loquebatur. Singularitatis uero uocabulum posuit quia nullus potest peccata dimittere nisi qui fuerit ecclesie uinculo caritatis unitus. Et expone litteram sic: 'quodcumque ligaueris super terram erit ligatum et in celis'², iuste sententia, qui excommunicationis percutitur ictibus, et sic ligatur quoad ecclesiam, ut supra C.xi. q.iii. Si episcopus³, non tamen excommunicatus est apud Deum, ut infra C.e. q.iii. Si quis⁴, adhibita scilicet potestate ligandi et soluendi. De clauibus autem illis queritur quid sint et quot et an omnibus sacerdotibus conferantur. Clauis autem ille, sicut quibusdam placet, sunt potestas ligandi et soluendi, que due esse uidentur,

<Q.I>

2 *autem*] Quid *add.* **Ba R P** in summa *om.* **Lp** 4 *insanie*] *usus add.* **Ba A** Heretici enim *om.* **Ba** uelut] ualde **Ba** 6 Arrio in aliis] Arrionariis **Lr Lp^{ac}** in] uel **Ba** communicauerit] communicaret **A** 7 ei *om.* **Lr** 8 recideret] caderet **Lp**] incideret **Ba**] recidet **R**] recederet **P** iuxta] mixta **Lr Lp^{ac}**] iusta **A** 9 cum *om.* **Lr Lp** fautoribus] actoribus **Lp** 9-10 primo c.] di. **Lr**] ea di. **Lp** 11 *Quodcumque*] *Quecumque* **Lr Lp** *super terram om.* **A** 12 uero] enim **A** 14 super - 15 celis *om.* **Ba A P** 15 sententia - 17 quis *om.* **A** sententia qui] namque iniuste **P** qui] Nam *praem.* **Ba**] enim *add.* **R**] iniuste *add.* **Ba** 17 C.e. q.iii.] q.iii. **Lr Lp** 19 et an] ad **P** 20 sunt *om.* **Ba** potestas] potestates **Lr Lp**

¹C.24 q.1 c.1; cf. SL C.24 q.1 c.2 v. *Maiores usque pariter errore dampnato* ²Cf. Mt. 16,19
³C.11 q.3 c.4; cf. SL C.24 q.1 c.6 v. *Quodcumque usque ligaueris* ⁴C.24 q.3 c.21

licet quidam dicant ideo eas esse duas dictum fore propter duplicem earum effectum, nec omnibus due conferuntur, quia non conceditur clavis scientie imperitis. Si uero post promotionem imperitus studeat et addiscat, tunc primo illam clauem accipit sicut qui ante promotionem doctus erat, non tamen scientia illa erat in eo clavis.

20. *Omnibus* usque *super petram*, idest super Christum per petram figuratum. Petra autem teste Apostolo erat Christus. Vel supra soliditatem fidei ipsius Petri. Vsque *unica*. Vnica dicitur esse ecclesia quia unitatem diligit et seruat in capite, licet diuisio aliquando reperiatur in membris, que sicut unica est, ita uni uiro Christo est, Apostolo teste⁵, desponsata. Vsque *columba*. Columbe propter simplicitatem comparantur ecclesie. Vnde et membris eius dicitur: 'estote simplices sicut columbe'⁶; nam sicut columba sincero, casto et indissolubili federe suum comparem diligit et amplexatur, sic Christus uir de uxore ecclesia. Nam ex quo assumpsit hominem, numquam deposuit. Vsque *sponsa*. 'Despondi enim uos', dicit Apostolus, 'uni uiro'⁷. Et *pulchra*, uirtutum decore. *Sine macula*, criminis. *Et ruga*, duplicitatis. *Ortus*, propter odorem bonorum operum. *Conclusus*, quia non debent bona opera causa uane laudis manifestari, sed 'cum facis elemosinam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua'⁸. *Fons signatus*, propter sacramentorum notitiam et reuelationem que non nisi filiis ecclesie sunt reuelanda. Non enim debemus margaritas nostras spargere ante porcos⁹. Inde est etiam quod septem illa signacula de quibus Ioannes in Apocalipsi sua commemorat nemo soluere potuit nisi leo de tribu Iuda¹⁰. *Puteus*, propter sacramentorum profunditatem et altitudinem. Dicit enim Apostolus 'o altitudo sapientie et scientie Dei'¹¹. In ecclesia est copia et latitudo et puritas caritatis que sicut dictum est Samaritane: 'est fons aque salientis in uitam eternam'¹².

21 ideo] iuro **R** eas *om.* **Lr Lp R** 23 imperitus - promotionem *om.* **P** (*omoio.*) 25 eo] ea **A** clavis *om.* **Lr Lp P** 28 Petri *om.* **P** esse] autem **Lp om.** **Ba** ecclesia] unica *add.* **Lp** 33 et¹] in **Ba** 34 sic] sicut **Ba** Christus uir] Christum uirum **Lp Ba A P** uir] debet *add.* **Lp** de uxore] uxor **Lp Ba A** 36 Apostolus] ecclesie *add.* **Lp^{Pc} A** uni] cum **Lr** uiro] castam *add.* **Ba^{Pc}**] etc. *add.* **R** 37 *Et om.* **Ba A R** *Ortus*] *Ornatus*] **Lr Lp** 39 tua - tua] etc. **R** *Fons*] *Et praem.* **A** 45 altitudo] latitudo **Lr Lp** Dei *om.* **Ba** In] *Aque uiue praem.* **Ba A** ecclesia] enim *add.* **Ba A R P** est *om.* **A** 46 fons aque] aqua **Lr Lp** fons - 47 salientis] aqua saliens **A**

⁵2 Cor 11,2 ⁶Mt 10,16 ⁷2 Cor 11,2 ⁸Mt 6,3 ⁹Mt 7,6 ¹⁰Ap 5,5 ¹¹Rm 11,33

¹²Io. 4,14; cf. SL C.24 q.1 c. 20 v. *super petram* (et sequentes)

23. *Aduocauit*. Licet difficile sit capitulum et a lectione simplicium penitus alienum, nolumus tamen in exponendo moras solitas facere, quoniam
50 sufficienter in aliis summis¹³ expositum inuenitur. Vsque *quamuis gratie fenus*. Hinc habes quod fenus in bona parte accipitur, ut supra d.xlvi. c.ult.¹⁴
31. *Dicimus omnino*. Hinc collige quod uniuersali nomine posito, nichil potest excipi, nisi quatenus a canone aliquid inueniatur esse exceptum, d.xix. Si Romanorum¹⁵, d.lv. Si euangelica¹⁶, C.xxxi. q.i. c.ult.¹⁷
- 55 33. *Pudenda usque uel ipsarum consuetudinem*. Hinc habes quod in rebus etiam perperam gestis bonum est ordinem solitum obseruari, C.xxxii. q.vii. Adulterii¹⁸. Vsque *melius ac facilius*. Hinc collige quod ibi debet quelibet causa tractari ubi facilius rei ueritas posset deprehendi, C.xxxiii. q.ii. Siue de¹⁹, C.xxxiii. q.iii. Si illic²⁰.
- 60 34. *Scisma usque in unitate scissura esse non potest*. Inde est etiam quod uestis Domini inconsutilis non subiucit sectioni, sed uni militum sorte peruenit, que ecclesie figurabat unitatem, ut supra C.xvi. q.ult. Sicut uestimentum²¹.
35. *Ait usque ex quo talia predicare*. Hinc uidetur innui quod si hereticus
65 aliquem excommunicat uel degradat, quamdiu eius heresis latet, quod sententia eius teneat, etsi non possit hoc de iure merito facere, sed de officio quo nondum est iudicio ecclesie spoliatus. Cum uero publice contra fidem aliquam predocet et predicat tunc, ut quibusdam placet, eo ipso est depositus et neminem potest eius sententia absoluere et ligare, sed
70 quoniam, quanto heresis serpit occultius, tanto grauius Dominicam uineam in simplicibus demolitur. Inde est quod in odium et detestationem heretice

48 lectione] lectore **Lr Lp** simplicium] simpliciter **Lr om. Lp** penitus] scilicet *add. R*
 49 solitas] insolitas **R** facere] addere **Ba A R** 51 parte] significatione **Ba**] expositum
add. R accipitur] inuenitur **R** 52 *omnino*] *omnis* **Lr Lp omnes A R P** 53 potest
om. P excipi] exponi **Lr Lp^{ac}** a] in **Lr Lp** no(uo) **P** esse] *om. A* exceptum]
 ut arg. *add. A* 54 lv.] xl. **Lr** 56 obseruari] ut arg. *add. A*] C.xxxii. q.vii. Non solum
 (c.5) *add. Ba A P* 57 Adulterii] Alterutri **Lr Lp** 58 rei *om. Ba* posset] potest **A P**
 deprehendi] ut arg. *add. A* 58–59 Siue de] Fundus **R** Cum de **P** 60 *unitate*] *ueritate*
Ba R P *scissura*] *scisma* **A** Inde] Nam *praem. A* 61 sectioni] idest diuisioni *add.*
Ba uni *om. Lr Lp* 64 *Ait om. Lr Lp R* 66 etsi] licet **Ba** 67 est *om. Lr Lp*
 68 predocet] docet **Ba A P** predicat] preiudicat **P** 69 et²] uel **A** 71 odium]
 dominum **Lr Lp^{ac}** et *om. Lr*

¹³Agitur, sicut antea notauimus, de decreto Gratiani ipso. ¹⁴D.46 c.10 ¹⁵D.19 c.1
¹⁶D.55 c.13 ¹⁷C.31 q.1 c.13 ¹⁸C.32 q.7 c.11 ¹⁹C.33 q.2 c.4 ²⁰C.23 q.4 c.29
²¹C.16 q.7 c.19

prauitatis quidam dicunt specialiter esse statutum ut sententia heretici, licet
occulti, nullus possit absolui uel excommunicationis uinculo innodari. Et sic
exponunt hanc litteram: maxime ex quo talia ceperunt predicare, sed quasi
75 idem est et si ante²².

40. *Si quem usque extrema necessitas.* Sed queritur an idem de penitentia
possit dici quod in necessitatis tempore ualeat ab heretico penitentia indici
penitenti. Quod credimus. Nam, Augustino teste²³, qui in necessitate socio
confitetur turpitudinem criminis sit dignus uenia ex desiderio sacerdotis, ut
80 infra de pen. d.vii. § ult.²⁴

41. *Si quis usque et nescit.* De²⁵ iuris ignorantia hoc uidetur intelligendum
que tamen excusat sed non penitus et ex toto releuat penam, sed non
absorbet culpam, ut de con. d.ii. Scriptura²⁶, d.lii. c.i.²⁷, de con. d.iiii.
Retulerunt²⁸. Vsque *et quidam humanius.* Hec²⁹ ergo sententia potior est et
85 ceteris preponenda que maiori nititur pietate, ut supra d.ix. Sane quippe
ratio³⁰.

<Q. II>

§ *Quod autem.* Et hec questio expedita est. Nullus debet post mortem
in uinculo excommunicationis affligi, nisi probetur eum in uita fuisse
hereticum uel schismaticum, ut infra C.e. q.e. Sane³¹. Tunc enim
5 excommunicabitur non quod ei iam dampnato aliquid augeatur in
pena, sed in criminis detestationem hoc credimus esse statutum. Mortuos
excommunicare nichil aliud est quam ab eorum elemosinis, sacrificiis

73 nullus] non A 76 quem] quid Lr Lp] quis R idem om. Lp Ba 79 ex - 80 pen. om. P
80 d.vii. § ult. om. Lr Lp R 81 Si - ignorantia om. Lr Lp R hoc] hic Lr Lp 82 non¹
om. Ba A releuat] reuelat Lr] quidem add. Ba A 83 ut] arg. add. A Scriptura]
c.i. Ba A 84 est om. Ba R P 85 ix. Sane] xi. Sana A 86 ratio om. Ba A] est add. R

<Q. II>

2 Nullus] enim add. A P debet] ei add. R 3 in om. Ba A R P affligi] astringi Ba
A P probetur] prohibetur Lp 4 uel schismaticum om. A 5 augeatur] addatur
Ba A P 6 Mortuos] autem add. Lp Ba A R P

²²Cf. SL C.24 q.1 c. 35 v. *Ait Celestinus usque talia predicare ceperit* ²³Augustinus Hipponensis,
De baptismo contra Donatistas, PL 43.110 ²⁴De poen. D.7 c.6 ²⁵cf. GS 114, 388 ²⁶De
cons. D.2 c.3 ²⁷D.52 c.1 ²⁸De cons. D.4 c.86 ²⁹cf. GS 115, 388 ³⁰D.9 c.11; cf. SL
C.24 q.1 c.41 v. *Si quis, humanius* ³¹C.24 q.1 c.3

et orationibus abstinere, sicut econtrario in hiis mortuis dicitur ecclesia
 10 communicare, ut infra C.e. q.e. Sane³². Mortuos excommunicare ideo non
 possumus quia, cum sint examini diuino relictis, non possunt ab humano
 iudicio condemnari, ut supra d.xxiii. Quorundam³³ et infra C.xxxiii. q.ii.
 Admonere³⁴.

1. *De communione usque in cuius manu, idest beneplacito et potestate.*
 Accipitur enim manus Dei aliquando pro potestate ut in manu forti
 15 et brachio extento³⁵. Vsque *communicare non possumus*. Hoc non est
 regulare. Interdum enim communicamus mortuis quibus uiuis non
 communicabamus, ut infra e. q. Sane³⁶ et econuerso, ut in subditis capitulis
 continetur. Vnde dicas sic: quibus non communicamus uiuis, mortuis
 20 communicare non debemus, nisi in eo fine essent inuenti ut eis deberemus
 absolutionis beneficium indulgere. Si enim excommunicatus, dum ageret
 in nouissimis, satisfacere ecclesie uoluerit quamuis reconciliatus non esset,
 nichilominus tamen ei communicare debemus et possumus, ut supra C.iii.
 q.ii. c.ult.³⁷

3. *Sane usque laudamus.* Hic opponitur: aut canonice fecit iste episcopus
 25 cum se a communione hic suspendit aut non. Si non canonice, non ergo
 debuit eum summus pontifex commendare, cum nullus debeat pro male
 factis apud bonos et graues laudari. Si uero iuste se ab eius communione
 suspendit, non erat corrigendus. Ad hoc dici potest quod factum in sui
 natura erat dignum reprehensione. Laudatus tamen fuit episcopus, non
 30 de facto improbo, sed de intentione pura³⁸. Cum enim bono et sincero
 affectu episcopus ab huius communione se suspendit quoniam affectus

8 hiis] huiusmodi **Ba** 9 communicare] excommunicare **A** C.e. *om.* **A** Mortuos] autem *add.* **Lp Ba A R P** non *om.* **P** 10 non] ante **P** 14 enim] ut **Lr Lp** ut] ibi *add.* **P** 15 extento] excelso **Lr Lp**] extenso **A** 16 quibus] cum *praem.* **Ba** quibus - 17 communicabamus *om.* **R** 17 communicabamus] communicabimus **A** subditis] subiectis **P** 18 Vnde] Vel **Ba** 19 fine] si non **Lr Lp^{ac}** inuenti] mortui **Ba** eis deberemus] eos debere **P** 21 esset] etiam **Lr Lp** 22 tamen - 23 ult. *om.* **Lr Lp^{ac}**] post mortem reconciliabitur **R** 25 cum] dum **A** a] ab eius **Lp** a comunione] /// **Lr** hic *om.* **Lp Ba**] huiusmodi **A**] huius **R** hic - canonice *om.* **P** canonice *om.* **Ba** ergo] ob hoc *add.* **Ba A** 26 debeat *om.* **A** 27 apud] propter **Lr**] et per **R** 28 dici potest] dicendum **R** in *om.* **Ba** 29 dignum] notabile **Ba A P** Laudatus] Laudabilis **Ba** fuit] iste *add.* **Ba A P** 30 bono] hoc **Lr Lp** 31 episcopus - affectus *om.* **Lr Lp^{ac} Ba^{ac}** (*omoio.*)

³²C.24 q.2 c.3; cf. SL C.24 q.2 pr. v. *Quod autem post mortem* (in principio) ³³D.23 c.14
³⁴C.33 q.2 c.8 ³⁵Cf. Dt 5,15; 10,26 ³⁶C.24 q.2 c.3 ³⁷C.33 q.2 c.8 ³⁸Cf. SL C.24 q.
 2 c.3 v. *ex opposito* (in fine)

operi nomen imponit, quodammodo iudicatum est factum laudabile propter
 zelum Dei quem habebat episcopus et intentionem puram, qui aliter esset
 reprehensione notandus. Vsque *absolutionem indulsumus*. Hinc collige tres
 35 esse causas propter quas debemus a mortuorum communione suspendi,
 scilicet si in canonem date sententie incidit, nec absolutionis fuit beneficium
 postea consecutus a qua pena apostolicus Ricardum istum in natalitiis beati
 Petri absoluit etsi fuit nominatim excommunicatus et si communicauit hiis
 qui sententias susceperant, nec postea penituerunt³⁹. Vsque *dispensatiue*. Sic
 40 ergo uidetur quod de iure communi ei non poterit episcopus communicare,
 quod tamen non credimus euenire, sed dispensatiue ideo dicit quia
 secundum iuris rigorem forte predonis communio est ecclesie interdicta. Vel
dispensatiue, idest quamdiu ecclesia eos portat et cum eis dispensat.

<Q. III>

§ *Quod autem*. Quid circa hunc articulum tenere debeas in primo paragrapho
 inuenies; et idem in primo c. confirmatur.

1. *Sic habes* usque *reperirentur idonei inde reddere rationem*. Hinc collige testes
 5 non esse recipiendos qui rem se scire asserunt, sed unde et qualiter nouerint
 non declarant, C.iiii. q.iii. § *Soli testes*⁴⁰, C.xxxv. q.vi. De parentela⁴¹, in Extra.
 c. Si quando⁴². Vsque *senex enim a iuuenne*. Hinc habes quod reprehensibilis
 est episcopus qui a perito subdito negligit et doceri contempnit, d.xxii. De
 Constantinopolitana⁴³, d.xxxviii. c.ult.⁴⁴

32 operi nomen] queri Lr querit Lp^{ac} 33 et om. Lr Lp intentionem puram] intentione
 pura Lr Lp R qui] quod A aliter] alias Lr Lp A 34 notandus om. Lr] notandum A
 37 Ricardum] recurrendum Lr Lp^{ac} 38 etsi] et Lr Lp fuit] fuerit P et] uel Ba A
 P 39 qui] nominatim iam add. Ba P] nominatam add. A sententias] sententiam Ba A
 R postea om. Ba 42 communio] /// P communio est om. Lr] communione Lp
 Vel] dis add. (repetit) Lr 43 *dispensatiue*] *dispensatione* Lr Lp^{ac} portat] patitur A R P
 <Q. III>

2 hunc] presentem A 3 et idem] etiam ibidem Ba confirmatur] inuenies confirmatum
 Ba 4 *Sic*] Si F testes om. P 6 declarant] ut arg. add. A q.iii.] q.iiii. A
 7 quod om. P 8 est] enim P contempnit] ut arg. add. A xxii] xxv Lr Lp

³⁹Cf. Juncker, 'Die Summa', 370-371 ⁴⁰C.4 q.3 c.3 § 30 ⁴¹C.35 q.6 c.8 ⁴²1 Comp. 1.21.10
 (=X 1.29.8), JL 14027; cf. Mc Laughlin, 'The extravagantes', 175. ⁴³D.22 c.4 ⁴⁴D.38 c.16;
 cf. SL C.24 q.3 c. 1 v. *reperirentur idonei, Senex enim*

- 10 11. *Cum ergo usque propositi uarietas, scilicet quod quidam eorum impleuit legem timore, quidam uero dilectione.*
11. (p.c.) *Sed qui usque maledictus Canaan.* Et nota quod non Cham⁴⁵ derisorem⁴⁶ sed Canaan⁴⁷ innocentem seruitutis misera conditio alligauit. Quod factum est ideo ut illis daretur intelligi quod Dominus non primos
15 sed secundos motus et deinceps eternaliter punit. Non tamen immunis fuit Cham a pena cum fuit aspere punitus in filio, sicut de sapiente iuxta illud Salomonicum letaretur, ut supra d.xxvi. Casta⁴⁸.
13. *Apostolice usque exemplo.* Ipse enim Apostolus fornicatorem Corinthum tradidit Satane⁴⁹. *Vsque et in errorem mittentium.* Hoc ideo addit quod in
20 hiis que ad fidem spectant nichil distat in uitio decipere posse uel decipi, ut supra C.xvi. q.i. Si cupis⁵⁰.
14. *Tam sacerdos quam reliqui fideles etc.* Et nota quod hinc potest confirmari illa sententia in qua dicitur quod non solum prelati sed etiam alii teneantur peccantes corrigere et accusare cum possint iuxta mandatum euangelii, ut
25 supra C.ii. q.i. Si peccauerit⁵¹ et q.vii. Quapropter⁵².
17. *Corripiantur usque ipsa forsitan separatione sananda.* Hoc ideo dicit quia hec separatio qua quis de ecclesia separatur non est mortalis, sed medicinalis, ut supra C.ii. q.i. Multi⁵³.
19. *An non districta ultione feriendus es.* Et nota quod ideo pepercit Nicolaus
30 Lothario, sed eius uoluit uulnera ferro correctionis aperire, quia ferro aperienda sunt uulnera que fomentorum non sentiunt medicinam, ut supra d.lxxxii. c.iii.⁵⁴, nec habebat in scelere sociam multitudinem propter quod schismatis periculum timeretur.

10 scilicet] sed Lr Lp impleuit] implent A 12 Sed] Si Ba^{Pc} qui] quid Lr om. Lp
] quia A maledictus] maledictos Ba 13 misera] miseria Lr Lp conditio alligauit]
cum domino aliud Lr Lp 14 Quod] forte add. Ba A La P ideo - illis] in illis ut Ba
ut] in add. A 15 Non] Nec A P 16 fuit om. P aspere om. Ba 17 Salomonicum]
Salomonis cum Ba xxvi.] xvi. Lp] xcvi. A Casta om. Lr Lp] Esto A P 19 Vsque
om. R addit] accidit Lr Lp R] addidit P quod] quia A R 22 confirmari] firmari
A R P 26 forsitan] forte A 27 quis] pars Lr Lp 27-28 sed medicinalis om. P
29 districta] distincta Lp ultione] unctio Lr] facti add. Lr Lp feriendus om. Lr Lp^{ac}
es om. Lr Lp] est Ba P ideo] non add. Lr A P

⁴⁵Cf. Pro 14; cf. Ps 77,51. ⁴⁶La iterum incipit. ⁴⁷Gn. 3,25. ⁴⁸D.95 c.7 ⁴⁹2 Cor
2,11 ⁵⁰C.16 q.1 c.5; cf. SL C.24 q.3 c.13 v. *Apostolice, in errorem mittentium* ⁵¹C.2 q.1 c.19
⁵²C.2 q.7 c.47; cf. SL C.24 q.3 c.14 v. *Tam sacerdos quam reliqui* (in principio) ⁵³C.2 q.1 c.18
⁵⁴D.82 c.3

23. *Si quis Romipetas usque noueris teloneorum, scilicet de nouo plus*
 35 *solito ab eis extorquendo. Vel 'nouis', idest in illis locis in quibus hec exigi*
*antiquitus non solebant*⁵⁵.

29. *Dixit Apostolus usque corrigi parati. Hinc uolunt quidam colligere*
*expositionem illius c. quod est supra d.xl. Si papa*⁵⁶, *scilicet quod tunc*
 40 *demum potest apostolicus de heresi accusari et dampnari a subditis cum*
heresim in qua est lapsus predicat et defendit. Si uero paratus est corrigi,
*non potest de heresi accusari, ut hic et infra, secundo c.*⁵⁷

37. *Notandum est usque frater qui corripitur ab ecclesia. Hinc collige quod non*
dicitur esse contumax, nec tanquam contumax est excommunicandus, qui
 45 *socii admonitionem non recipit, sed potius qui ecclesiam monentem audire*
contempnit.

34 scilicet] idest **Lr Lp** nouo] nouito **Lr** 35 hec *om.* **Lr Lp** 36 solebant] solebat **A**
 37 *Dixit*] *Dicit* **Lr Lp** 39 demum] non *add.* **Lr Lp** de heresi *om.* **Ba** 40 predicat]
 preiudicat **P** 41 potest] etiam *add.* **Ba A La P** 42 *frater qui*] *super quod* **A** 43 dicitur]
 uidetur **Ba**

⁵⁵Cf. SL C.24 q.3 c.23

⁵⁶D.40 c.6

⁵⁷C.24 q.3 c.2

<CAVSA XXV>

Cum Sacrosancta Romana ecclesia.

<Q.I>

§ *Quod uero.*

- Hanc questionem Magister preter solitum confuso et turbato ordine tractatur. Vnde ut praua in directa et aspera reducamus in uias planas¹
- 5 hoc uidetur esse tenendum quod clerici baptismalis ecclesie, cum sint priuilegio muniti quantum ad episcopum in cuius sunt diocesi constituti, decimas ex integro possunt percipere nisi ipsi sint diuites et diuitiis affluent et episcopus dinoscatur inopia laborare. Quantum ad monachos uero qui simili quodammodo priuilegio gaudent, se tueri non possunt, cum per
- 10 posterius priuilegium uideantur esse derogatum priori. Alii distinguunt utrum ex certa scientia posterius priuilegium concesserit apostolicus, uel non. In primo casu posterius priori preiudicat, in secundo primum posteriori preiudicium generat. Et hec distinctio potest colligi ex quodam Extra. c. Inter ceteras consultationes².
- 15 3. *Que ad usque que ad bonum sunt commune prefixa.* Per hoc ergo colligitur quod nec episcopus potest fieri monachus, ut supra C.vii. q.i. Scias³ et c. Hoc⁴, nec clericus possit criminosum ad accusationem suam admittere, ut supra C.iii. q.iiii. c.i.⁵, nec partes, etiam si uelint, sacramento calumpnie abrenuntiare, cum hec omnia propter communem utilitatem sunt instituta,
- 20 unde non debent ad priuatum commodum trahi.
6. *Sunt quidam usque aperte, scilicet quod ad litteram sit intelligendum; nam in illis que parabolice et mystice dicebantur, mutatio potest admitti.*

2 *Cum Sacrosancta*] Sancta F

<Q.I>

3 confuso et *om.* Ba 4 tractatur] uidetur tractare Ba] tractat A La R P Vnde] Et Ba in] et Lp 5 baptismalis ecclesie *om.* A 7 decimas] decima Lr Lp ex integro *om.* Ba percipere] recipere Lr Lp 9 gaudent - 10 priuilegium *om.* Lr Lp R (*omoio.*) 10 uideantur] uideatur Lp A La R Alii] uero *add.* La P 11 scientia] conscientia A 12 casu *om.* Lr] enim Ba 14 ceteras consultationes] cetera consulta Lr Lp 15 *que*] *an* Lr Lp 16 fieri monachus] simoniacus Lr Lp^{ac} 18 si uelint] sine litteris Lr

¹Is 40,4 ²1 Comp. 1.2.4 (=X 1.3.4), JL 13878 ³C.7 q.1 c.35 ⁴C.7 q.1 c.45 ⁵C.3 q.3 c.1; cf. SL C.25 q.1 c.3 v. *ad bonum commune*

Vsque *Dominus uel eius apostoli*. Hinc collige illud quod frequenter solet proponi, scilicet quod apostolicus contra hominum statuta possit facere.
 25 Contra uero ea que a Domino uel apostolis sunt instituta, nequaquam⁶.
 Vsque *aliquid diffinierunt*, de hiis que ad articulos fidei pertinent, ut infra C.e. q.i. Prima⁷.

10. *Satagendum* usque *quibus*, scilicet regibus, scripture precipiunt eos esse sibi subditos; uel ipse scripture, dicit apostolicus, precipiunt nos
 30 esse subditos Deo uel eis. Vsque *facere maturauit*. Queritur autem hic an fidem suam hic exponere apostolicus tenetur quod ea ratione uidetur esse dicendum quod pro heresi potest summus pontifex a subditis iudicari, ut supra d.xl. Si papa⁸. Ergo et suspicionem conceptam pro heresi diluere et abolere tenetur, cum sit impius et crudelis qui conscientie fidens famam
 35 negligit, ut supra C.xi. q.iii. Non sunt audiendi⁹. Vel dici potest quod ex dispensatione et humilitate hoc fecit apostolicus, non ex iuris rigore ut supra C.ii. q.vii. Nos si¹⁰. Vnde hoc faciens non dedit successoribus formam qua id facere tenerentur, C.ii. q.iii. Auditum est¹¹.

13. *Hec* usque *nesciunt*, idest tempnunt. Vel de iuris ignorantia loquitur et
 40 de illis quibus non est permissum canones ignorare in quibus ignorantia est nec excusatione digna nec uenia, ut supra d.xxxviii. Si in laicis¹².

<Q. II>

§ *Quod autem*. Breuiter dicendum est quod per sequentia priuilegia precedentibus derogatur. Excipiuntur tamen generalia priuilegia que

24 facere] agere **Ba** 25 apostolis] apostolico **Lp**] apostolo **Ba^{Pc}**] eius *add.* **R** instituta] constituta **Ba** 26 *diffinierunt*] *diffinierit* **Lr Lp** hiis] scilicet *add.* **Lp** articulos] articulum **Ba** 27 Prima *om.* **Lr Lp**] *satagendum add.* **A La** 28 usque] ut **Lr Lp** eos] nos **Lr Lp A** 29 subditos¹] subiectos **A La P** apostolicus] apostolus **Lp** nos] uos **Ba**] eos **R** 30 subditos] subiectos **A La P** hic *om.* **Ba** 31 hic] hinc **La Lr P**] huic **A R** tenetur] teneretur **A** esse *om.* **A La P** 33 papa] pagana **Lr Lp** suspicionem] suscipe **Lp** conceptam] susceptam **A** 34 fidens] fidus **Lr Lp** 35 iii.] iiii. **Lr Lp** 36 iuris] nimio **Ba** 37 q.vii - 38 C.ii. *om.* **Lr Lp (omoio.)** Nos si] Nouit **R** 38 tenerentur] ut supra *add.* **A** est *om.* **Ba** 39 *Hec*] *Sed* **Lr Lp** *nesciunt*] *nescit* **F** tempnunt] contempnunt **Ba A La R P**
 <Q. II>

⁶Cf. SL C.25 q.1 c.6 ⁷C.25 q.1 c.9 ⁸D.40 c.6 ⁹C.11 q.3 c.56 ¹⁰C.2 q.7 c.41 ¹¹C.2 q.5 c.18 ¹²D.38 c.3; cf. SL C.25 q.1 c.13

preiudicare non possunt, licet ex parte ualeant dispensari.

- 5 2. *Priuilegia usque improbitate.* Non negatur hic quin rationabili causa suadente ualeant priuilegia immutari. Vel non de qualibet nouitate potest hoc intelligi, sed dumtaxat de improba.
3. *In Galliarum usque Britannorum.* Iniuste uidetur Gregorius Britannorum episcopos Augustino committere, cum sub Turonensi archiepiscopo
10 uideantur esse constituti, ut supra C.iii. q.vi. Hec quippe¹³. Solutio: non subtrahit eos Turonensi, sed uoluit ut per Augustinum corrigerentur indocti. Vel forte antiquitus sub Augustino fuerant. Vnde magna erat contentio an iure essent Turonensi subiecti, ut supra C.iii. q.vi. Hec quippe¹⁴. Vel quod melius est, Britannorum episcopi dicuntur episcopi Anglie, que maior
15 Britannia appellatur¹⁵.
6. *Seruatis priuilegiis.* Hinc¹⁶ habemus quod legatus non potest deponere clericum uel episcopum interdicere nisi metropolitani consensu, nisi hoc ei fuerit specialiter indultum, ut supra e. q. In Galliarum¹⁷.
9. *Cum pie usque semper studiis adiuuanda.* Episcopus ergo non debet
20 impedire clericum causa religionis ad monasterium conuolantem, sed potius eum iuuare tenetur, ut supra C.xix. q.ii. Due¹⁸ et d.liiii. Multos¹⁹.
16. *Dicenti usque ea que subreptione uel falsis precibus.* Hinc habes quod ea que per subreptionem uel ueritatis suppressionem sunt impetrata, debent in irritum reuocari, cum dolus uel fraus nulli debeat patrocinium prestare, ut
25 in Extra. c. Accessit ad presentiam²⁰.
16. (p.c. § 6) *Sancimus ut authentica usque et ex nostra etiam manu subscripta.* Nam et attestaciones nullum robur obtinent defunctis testibus, nisi per publicam manum uel sigillo fuerint roborate, ut in Extra. c. Super eo²¹.

4 preiudicare] preiudicari **A La** 5 usque] ut **Lr Lp** 8 usque] ut **Lr Lp**
 9 episcopos Augustino] episcopo Augustinus **Lr Lp** 10 uideantur] uidebantur **Ba R P**
 12 Augustino] argumentum **Lr Lp** 13 an] a **Lr Lp** iure *om.* **A La R**
 essent] etiam **Lr om. Lp**] etiam *add.* **R** 14 episcopi¹ *om.* **Ba** 16 habemus] habes **A R**
 19 *Cum pie*] *Inpie* **Lr Vt pie Lp** 22 *Dicenti*] *Dicentis* **Ba** *ea*] *uero add.* **A La** *que -*
precibus] *uero* **Ba** *precibus*] *testibus* **Lp** Hinc - 23 *que om.* **Ba** 23 suppressionem]
 pressionem **Lr**] taciturnitatem **Lp** 24 patrocinium *om.* **Lr**] auxilium *add.* **R** 26 *etiam*] *in* **Lr Lp** *subscripta*] *scripta* **Lp**

¹³C.3 q.6 c.10 ¹⁴C.3 q.6 c.10 ¹⁵Cf. SL C.25 q.2 c. 3 v. *Britannorum* ¹⁶cf. GS 116, 388
¹⁷C.25 q.2 c.3; cf. SL C.25 q.2 c.6 ¹⁸C.19 q.2 c.2 ¹⁹D.54 c.23; cf. SL C.25 q.2 c.9 ²⁰1
 Comp. 4.2.6 (=X 4.2.5), JL 13887 ²¹1 Comp. 2.15.2 (=X 2.22.2, Scripta), JL 13162

25. *Ita nos usque geminata*. Hinc collige quod reiterata delicta grauius sunt
 30 punienda, C.xv. q.ult. Hii²², C.i. q.ult. Saluberrimum²³, C.xxvii. q.i. Quod
 si²⁴. Vsque *committit exterius*. Hinc²⁵ collige quod delictum personarum, siue
 in faciendo siue in omittendo consistit, ecclesie imputatur. De primo casu
 hic agitur; de secundo C.xvi. q.iii. Placuit²⁶. *Continetur usque ingratis*. Et erit
 35 hoc speciale ubi ingratis beneficia conferuntur²⁷. Vel 'ingratis', nunc quibus
 tamen post penitentiam erunt sacramenta concedenda. Vel forte hoc fuit eis
 concessum propter bonorum consortium, sicut sequens littera innuit. Sed
 queritur an propter delictum principis uel ciuium de iure debeant ecclesie
 interdicti; et dicimus quod cum laici transgressores incorrigibiles exstiterint,
 ab omnibus sacramentorum consecrationibus uel celebrationibus debent
 40 ecclesie talium interdicti, excepto baptisate paruulorum, ut supra C.prox.
 q.iii. c.i.²⁸ et in Extra. c. Si habes non est in nobis²⁹.

30 punienda] arg. add. A xxvii.] xxxvii. Lr 31 *committit exterius om.* F 31-32 siue
 in faciendo *om.* A 32 in omittendo] committendo R casu *om.* Lr 33 hic] hinc
 Lr agitur] dicitur A La xvi.] xxi. Lr Lp^{ac} q.iii.] q. iiii. Lr *Continetur om.*
 F 34 ubi] ut Ba R P 37 ecclesie *om.* Ba 39 omnibus] omnium Lp Ba A La R P
 consecrationibus uel *om.* A La P 41 c. - nobis *om.* Lr Lp A La R P

²²C.15 q.8 c.2 ²³C.1 q.7 c.21 ²⁴C.27 q.1 c.5 ²⁵cf. GS 117, 389 ²⁶C.16 q.3 c.15
²⁷Cf. SL C.25 q.2 c. 25 v. *geminata, committi, ingratis* ²⁸C.24 q.3 c.1 ²⁹1 Comp. 4.1.13 (=X
 4.1.11), JL 12248

<CAVSA XXVI>

Quidam sacerdos.

<Q. II>

§ *Quod autem.* Que sortes debeant proici et quando et quanta sollempnitate adhibita inuenies in illo c. Non exemplo¹. Vsque *Matthias*. Et nota quod speciale fuit in isto, ut infra e. q. Non exemplo². Vnde non debeant trahi
5 ad consequentiam, ut supra C.xvi. q.i. Hinc est³.

<Q. V>

§ *Quod autem.*

2. *Qui diuinationes usque expianda causa, idest purgandi gratia, ut in sequenti c.*⁴ dicitur. Vel secundum uulgare nostrum hoc dicitur. Expiare
5 enim est inquirere, ut spia dicitur explorator.

3. *Non liceat usque uel colere elementa, idest colendo obseruare. Qui uero lune uel stellarum cursus attenderet prout obseruat ecclesia ad temporum et horarum distinctionem deprehendendam, non esset reprehensione notandus*⁵; nam facta sunt sidera ut essent in signa et tempora.

<Q. II>

3 exemplo] Vnde non debeat trahi *add. (repetit)* Lr]/// A Vsque -
4 exemplo *om.* Lp (*omoio.*) *Matthias*] Mathiatis Lr nota *om.*
Lr 4 non *om.* La debeant] debeat Lp] debet A

<Q. V>

3 *expianda*] *expiandi* Ba La F purgandi] purganda Lr Lp^{ac} 5 ut] Vnde Lp Ba A La R
explorator] expiator Lr Ba A La R P 6 *colere*] *incolere* Ba idest *om.* P

¹C.26 q.2 c.4²C.26 q.2 c.4³C.16 q.1 c.39⁴C.26 q.5 c.3⁵Cf. SL C.26 q.5 c.3

<Q. VI>

§ *Quod autem.*

1. *Si iubet* usque *chrismatis confectio*, et reconciliatio penitentium, de quibus hic habetur; ordinum collatio, ecclesiarum seu altarium consecratio, ut supra
5 d.lxviii. Quamuis⁶ et in fronte baptizatorum chrismatis facta linitio, ut de con. d.iii. De hiis uero⁷.
2. *Presbiter et inconsulto.* Non tamen potest per contrarium sensum dici quod consulto episcopo hoc fieri possit, tunc enim sensus contrarius in superiori c.⁸ sit prohibitus, in quo casu non est licitum a sensu contrario
10 argumentari.
7. *Quod recedunt usque obtumescens.* Hinc collige⁹ mutum posse matrimonium contrahere. Cum enim possit diligere et odire et sentire, ergo et consentire, ergo et matrimonium contrahere, quod solo consensu, Nicolao teste¹⁰, contrahitur, infra C.xxvii. q.ii. § i.¹¹ Vnde subuenitur ei
15 beneficio canonis ut consensum signis et nutibus exprimat, sicut Zacharias, qui non poterat nomen filio imponere, officio lingue priuatus, accepit tamen pugillare scribens: 'Ioannes est nomen eius'¹².
8. *Si qui usque audierunt.* Hinc collige testimonium de auditu esse recipiendum, C.xxxv. q.v. De parentela¹³, C.xiiii. q.ii. Super prudentia¹⁴,
20 C.xiiii. q.ii. Quamquam¹⁵, C.xxii. q.v. Hoc uidetur¹⁶. Vsque *penitentiam*, idest reconciliationis beneficium uel illud quod non nisi penitentibus est

<Q. VI>

3 *Si*] *Sed* Lp *chrismatis confectio*] *om.* Lr Lp] *chrisma.* *Chrisma* puellarum consecratio R *confectio*] Et nota quod hec sunt illa que solis episcopis sunt concessa: chrismatis confectio (puellarum *add.* Ba^{Pc}) *add.* Ba La penitentium] principum R 4 habetur] dicitur Ba A R collatio] et *add.* A La seu] siue A 5 chrismatis] chrismate Ba^{Pc} ut] infra *add.* A 7 et *om.* Ba A La F Non - 8 consulto *om.* Lr (*omoio.*) 8 tunc] cum La 11 *Quod*] *Qui* Ba La R P F mutum] inuitum Lr Lp 12 et odire *om.* A 13 ergo *om.* Ba 14 subuenitur] non *praem.* Lr 16 non poterat] cum Ba poterat] potuit A priuatus] non ualuit *add.* Ba 17 scribens] scribit Lr scribit Lp 18 *Si*] *Is* A P F] *His* P *Si qui*] *Sani* Lr Lp 19 recipiendum] ut arg. *add.* A v.] vi. Lp A 20 xxii] xii Lr Lp 21 non] /// *add.* Lr^{Pc} non] etiam Lp est *om.* A

⁶D.68 c.4 ⁷De cons. D.5 c.3 ⁸C.26 q.6 c.1; cf. SL C.26 q.6 c.2 ⁹cf. GS 119, 389
¹⁰C.27 q.2 c.2; JL 2812 ¹¹C.27 q.2 pr. § 1 ¹²Lc 1,63 ¹³C.35 q.6 c.8 ¹⁴C.14 q.2 c.1
¹⁵C.14 q.2 c.2 ¹⁶C.22 q.5 c.8

concedendum, idest Eucharistia¹⁷.

<Q. VII>

1. *De tempore. Ab infirmis usque non tamen illis imponenda est quantitas penitentiae.* Et nota quod ideo potest intelligi hoc fuisse statutum, quia in extremo agentes diuino examini uidentur esse relictii. Vnde ab humano iudicio condemnari non possunt, ut supra d.xxiii. Quorundam¹⁸. An uero puniatur in alio seculo qui iniunctam sibi penitentiam hic non finiuit, queritur. Sed de hoc uaria sapientum opinio¹⁹.
10. *Affectum usque ad eos qui secundum Deum contristati sunt.* Et nota quod quidam secundum Deum, quidam uero secundum mundum contristantur. Secundum Deum contristari est de peccatis commissis dolere. Vnde propheta: 'irascimini de peccatis uestris'²⁰. Secundum mundum uero contristari est de amissione temporalium flere. Et dicas sic: *contristati*, secundum Deum, subaudi. Quantum operatum est, inquit Apostolus²¹, sollicitudinem, quia qui de preteritis dolet, commissis adhibet cautelam et sollicitudinem de futuris et non solum hoc est operatum, sed etiam excusationem, quia dolor preteritorum habet eum apud Deum de sequentibus excusatum, que uitat et non solum istud est operatum, sed etiam *emulationem*, quia de peccatis preteritis ingemiscit, dolet et penitet, detestatur et odit uitia et uirtutes Dei emulatione emulatur et non solum istud operatur, sed *indignationem*. Nam qui cordis habet contritionem sibi ipsi de peccato commisso indignatur et ei qui ipsum ad hoc precipitauit et non solum hec que diximus operatur tristitia, que est secundum Deum, sed etiam est agens multa contraria. *Hiis in quibus ipse deliquit.* Nam si

22 concedendum] concessum **Ba**

<Q. VII>

2 *De om.* **Ba** 6 uero *om.* **A**] non **La** sibi *om.* **Lp** 7 uaria] uarie **Lp**] uariare **P**]
 est *add.* **Ba A La R** opinio] opiniones **Lp** 11 irascimini] et nolite peccare et iterum
 irascimini *add.* **Lp** 12 uero *om.* **Lp** est *om.* **P** amissione] administratione **P**
 13 *contristati*] /// **A** Deum *om.* **P** Quantum] Quandam **Ba** operatum]
 operatus **Ba** 14 commissis] amissis **Lp** 15 et sollicitudinem] quandam et qui **Ba**
 16 preteritorum *om.* **A** 17 excusatum] excusatur **Lr Lp**] excusant **R** 18 quia] qui
add. **A** 19 et] /// **A** 20 sed] etiam *add.* **Ba** 21 qui] in *add.* **Lr** 22 operatur
om. **P** tristitia *om.* **Lr** 23 est² *om.* **Ba** *Hiis*] *ipsis* **F**

¹⁷Cf. SL C.26 q.6 c.8 ¹⁸D.23 c.14 ¹⁹Cf. SL C.26 q.7 pr. v. *De tempore uero satisfactionis* (in fine) ²⁰Ps 4,5 ²¹2 Cor. 7,11

ante rem alterius abstulit uel inuito domino contractauit, post penitens
25 eam restituit, sicut legitur Zacheus fecisse cum dixit: 'si quem defraudaui,
reddam quadruplum'²².

12. *Alligant usque melius est propter misericordiam* etc. Hinc collige quod
iudex potius de misericordia quam de iuris rigore debet dictare sententiam
et quod pronior in absoluendo quam in condemnando esse debet, ut d.xlv.
30 Licet²³, d.l. Ponderet²⁴, C.xxxv. q.ix. Veniam²⁵, d.ix. Sane quippe²⁶, d.lxxxvi.
Non satis est²⁷.

14. *Si quis kalendas*. Dicte sunt autem kalende a calo, quod est bonum quia
tunc temporis antiqui hoc clamabant per muros ciuitatis et buccinabant tubis
suis, uel quia bonum omen sibi tunc presagiebant, ut infra c. secundo²⁸. Inde
35 est quia tunc temporis propter eandem causam adhuc mutua solet strena
dari, ut supra d xxxvii. Legant²⁹.

16. *Non obseruetis usque Egiptiaci*. Hic opponitur: si dies istos seruare
est illicitum, ut hic uidetur Augustinus innuere, cur ergo dies Egiptiacos
seruat ecclesia et habet in martirologiis suis conscriptos? Solutio: habet eos
40 ecclesia, non ut seruet, sed ut improbet, ut supra d.xxxvii. Legimus³⁰, uel
potius ut ostendat quibus temporibus et horis Egiptii sunt puniti a Domino.
Dicuntur autem dies Egiptiaci uel ab Egipto in qua idolatria est inuenta, ut
supra C.e. q.ii. Sed illud³¹ uel ab Egiptiis, quod illis temporibus sunt puniti,
uel a tenebris. Egiptus namque interpretatur tenebre³². Nam secundum
45 quorundam opinionem erroneam qui in illis diebus sibi minuit, ad tenebras

24 contractauit] contrectauit A post] postea A La 26 reddam] reddo A 27 propter]
per Lp om. Ba etc. om. Ba 29 ut] arg. add. A 30 xxxv.] xxv. A Sane] Sana A
32 autem om. Ba calo] calon Ba A La R P bonum] uoco Lr Lp 33 temporis
om. A hoc om. Ba buccinabant] per muros add. Ba tubis] in neomeniis add. A
La P 34 presagiebant] presignabant P 34-35 Inde est] In ueteri Lr Lp 35 quia]
etiam quod A] quod La P mutua om. A] mutuo La R P 36 Legant] Legatum Lp
37 seruare] obseruare Ba A La R P 38 illicitum] licitum A P 39 seruat] obseruat Ba
A La P 40 ut² om. A xxxvii] xxxi Lr Lp 41 Egiptii] Egiptiaci Lr Egiptii - 42
dies om. Lp R sunt - 42 Egiptiaci om. Lr Ba (omoio.) 42 qua] prius add. Ba A La R P
43 Sed] et add. A quod] qui Ba A La R illis om. Ba 44 tenebris] tenebras Ba
Nam] Vel Ba

²²Lc 19,8; cf. SL C.26 q.7 c. 10 v. *set uindictam* ²³D.45 c.6 ²⁴D.50 c.14 ²⁵C.35 q.9 c.5
²⁶D.9 c.11 ²⁷D.86 c.14; cf. SL C.26 q.7 c.12 ²⁸C.26 q.7 c.2 ²⁹D.37 c.5 ³⁰D.37 c.7;
cf. SL C.26 q.7 c.14 ³¹C.26 q.2 c.9 ³²Cf. Venerabilis Bedae Expositio super epistolas
catholicas, In primam epistulam Petri, c. 2, PL 93, 51 : « ... Namque Aegyptii qui populum
Dei affligebant, qui etiam tenebrae vel tribulationes interpretantur ... »

et defectum tendit³³.

46 defectum tendit *om. Lr*

³³Cf. SL C.26 q.7 c..16 v. *Non obseruatis usque Egiptiaci*

<CAVSA XXVII>

Quidam. Honor et sublimitas clericalis nullis potest comparationibus adequari; nam si regum fulgori et principum diademati compares, longe erant inferius quam si plumbi metallum compares ad auri fulgorem. Nam cum magnis attollatur preconiiis et innumeris sint priuilegiis decorata rationis petebat ordo et iuris regula exigebat ut de eorum negotiis prius disputationis exordium iniretur. Nam licet rectores ecclesie uniuersis Dei fidelibus ex commissi officii debito debeant prouidere et adesse attentius tamen ecclesiasticos uiros a prauorum iniuriis et molestiis malignantium uigili cura tamen defensare tenentur ad quorum regimen specialius sunt, licet insufficientibus meritis disponente Deo constituti. Postquam ergo de causis que inter ecclesiasticos tractantur, perdocuit de matrimonio, quod inter laicos precipue contrahitur, in causis sequentibus est tractaturus. Ad dicendorum itaque euidenciam quedam sunt que sub compendio inquirenda sunt, scilicet quid sit matrimonium, unde dicatur et quare fuerit institutum, que sint cause matrimonii, que persone sint legitime ad matrimonium contrahendum et que sint bona coniugii. Matrimonium autem est legitima coniunctio maris et femine indiuiduam uite retinens consuetudinem¹. Coniunctio autem hic non est carnis commixtio, sed animorum mutua assensio intelligitur ut supra d.xl. Sicut uiri². Dicitur autem matrimonium quasi matris monium idest lex, hoc est lex matris. Monia enim lex interpretatur. Merito namque a matre, non a patre, matrimonii denominatio trahitur quia, licet pater generationis sit auctor, nam ex uiro mulier concipit, ipsa tamen mater officia matrimonii in se propensius haurit et

2 *Quidam*] *Omnis* **Lr Lp**] *Quoniam* **Ba**] *uir uotum castitatis habens.* Quoniam (tamen **P**) *add.* **A La P**] etc. usque *add.* **R** 4 erant] erit **A** inferius] inaequales *add.* **R** Nam] Vnde **A La R P** 5 attollatur] attollantur **Lr Lp** preconiiis - sint *om.* **Lr Lp** sint] sit **A** 6 petebat] poscebat **Ba A La**] prestabat **R**] possedebat **P** negotiis] post *add.* **P** 7 iniretur] ueniretur **A** Dei *om.* **P** 8 prouidere] consulere *add.* **Ba A La P** 9 tamen *om.* **A** 10 defensare] defendere **P** 11 Deo] Domino **Ba A** ergo *om.* **Lr** 12 inter] clericos *add.* **Ba**] ecclesias *add.* **La P** ecclesiasticos] ecclesias **A**] et personas ecclesiasticas *add.* **Ba A La P**] ecclesiasticas personas **R** 14 que] hic **Ba A La R P** 15 sunt *om.* **Ba A La R P** 17 autem *om.* **Lr** 19 hic *om.* **A** est *om.* **A La R P** 21 monium] uel nomium *add.* **Ba A R La P** idest] hoc est **A La P** idest lex *om.* **Ba R** Monia] Nomia **Ba** enim] namque **Ba A La** enim - 22 Merito *om.* **P** 22 Merito] Marito **Lp** denominatio] donatio **Lr** 23 auctor] actor **A R** nam] enim **R** 24 officia] officio **R** in se *om.* **Lr Lp** propensius] perpensius **A La** haurit *om.* **R**

¹Inst. 1.9.1; Dig 23.2.1; C.29 q.1 c.1 ²D.40 c.8

25 omnes propagationis vicissitudines sola in se suscipit alternandas dum
 in conspectu grauida et in partu dolorosa efficitur. Duplex enim est
 institutio matrimonii. Vna fuit in paradiso ante peccatum, altera extra
 paradisum post peccatum. Prima concessa fuit propter sobolem, Domino
 dicente: 'crescite et multiplicamini'³. Secunda ab Apostolo propter uitandum
 30 fornicationis periculum est concessa, dicente Apostolo: 'unusquisque habeat
 suam propter fornicationem uitandam'⁴ ut sic infirmitas prona ad pugnam
 turpitudinis honestate coniugii exciperetur, ut infra e. q. Nuptiarum⁵. Omnes
 uero cause propter quas contrahitur matrimonium alie sunt principales,
 alie secundarie. Principales sunt iste: susceptio prolis, uitatio fornicationis.
 35 Secundarie sunt ut mulieris pulchritudo, pacis reformatio. Nunc autem
 que sint illa que matrimonium impediunt uideamus. Sunt autem hec:
 uotum, ordo, habitus, dispar cultus, error persone, conditio, cognatio, ligatio,
 publice honestatis iustitia, enormitas delicti, impossibilitas coeundi; et de
 hiis omnibus in causis sequentibus per ordinem inuenitur. Tria autem sunt
 40 bona coniugii : fides, proles et sacramentum. Fides hoc exigit ut nullus
 contrahentium cum alia uel cum alio coeat. Proles hoc exigit, ut coniuges
 filium suscipiant quem non tantum hereditatis sed religionis et fidei possint
 relinquere successorem. Sacramentum uero hoc postulat, ut ibi nullum sit
 diuortium⁶.

<Q. I>

§ *Quod uero uouentes.* Ea que matrimonio obstaculum generant Magister
 ante omnia ostensurus a uoto incipit, quod quanto fortius uouentes Deo
 obligat et constringit, tanto uehementius ipsos a nuptiis elonginquant. Est
 5 autem uotum conceptio melioris boni animi deliberatione firmata. Votum

25 propagationis] amaras *add.* **Ba A La P** 26 conspectu] conceptu **Ba A La P** enim]
 uero **Ba A La R P** 27 extra] citra **A** 29 multiplicamini] et replete terram *add.*
Ba 31 pugnam] nimiam *praem.* **Ba**] ruinam **Ba A La** 32 Omnes *om.* **Ba A La R**
P 34 alie] sunt *add.* **A** susceptio] susceptiones **Lr** 35 autem *om.* **Ba A La**
 37 cognatio] agnatio **Ba**] **R** 39 in causis] in Causis *rep.* **Lr** autem] tantum **Lr**
 41 contrahentium] contrahat cum ui **Lr** cum² *om.* **P** alio] aliquo **Lp** coeat]
 cohereat **P** 42 hereditatis] hereditas **Lr** sed] quantum **Ba A La R P** 43 uero *om.* **Ba**
 <Q. I>
 2 Magister *om.* **A**

³Gn 1,22; Gn 1,28⁴1 Cor 7,2⁵C.27 q.1 c.41⁶Cf. SL C.27 pr. (passim)

autem aliud simplex, aliud sollempne. Simplex autem illud dicitur quod siue publice, siue priuate fiat, tamen sollempnitatibus caret, ut si quis coram tota ciuitate uoueret quod intraret monasterium, cum tamen tonsuram non suscepisset uel habitum. Sollempne uero uotum tam publice quam priuate fieri potest, ut infra e. q. c. Viduitatis⁷, dummodo ea interueniant que uotum faciunt esse sollempne, idest religiose uestis susceptio et persone mutatio, que fit per tonsuram. Primum uotum Deo obligat, non ecclesie; nam post tale uotum matrimonium contractum non dirimitur, ut supra d.xxvii. Si uir⁸ et C.xvii. q.ii. Nos nouimus⁹, nec aliquis cogitur ad monasterium conuolare, licet promiserit, ut supra C.xvii. q.ii. Consaldus¹⁰, in Extra. c. Super eo¹¹, in quo dicitur quod si ante susceptum habitum positi in probatione recedere uoluerint, secundum regulam beati Benedicti non uidentur prohiberi ad priorem statum redire, secundum regulam que uidetur precipere ut in eadem ueste redeant in qua uenierunt. Secundum uero uotum et contrahendum impedit et dirimit iam contractum, in quo casu omnia fere capitula huius questionis loquuntur. Et qui tali uoto astringuntur nec ad ordines nec ad ecclesiarum regimina possunt assumi, ne contra uotum suum, quod Domino fecerunt, in animarum suarum periculum comprobentur uenire. Sed queritur, cum uotum simplex non minus homines Deo obliget quam sollempne, quare primum non dirimit iam contractum matrimonium, sed secundum? Solutio: forte plus sollempne quam simplex uotum homines Deo obligat et plura uidetur ille contempnere et ex pluribus peccare quam simplex uouens. Vel quod melius est, sola ecclesiastica constitutio facit hoc¹².

1. *Sicut.* Et nota quod de uoto sollempni hic agitur. *Vsque in minoribus*

7 siue¹] fit **Lr Lp** 9 uel] et **R** 10 ea] est **Lr** 11 idest] scilicet **Ba A La R P** 12 per tonsuram] in tonsura **A** Deo] homines *praem.* **Ba A La**] hominis *praem.* **P** 17 positi] positum **Lr Lp**] cum *praem.* **P** 18 uidentur] uidetur **Lp** regulam *om.* **P** 20 uero *om.* **A P** 21 huius *om.* **Ba** 22 regimina] regimen **A La R** 23 ne contra] nec econtra **Lr Lp** 24 queritur] quare **Lr Lp** cum *om.* **Lr Lp** 25 primum] uero *add.* **Lr** non dirimit *om.* **Lr** 26 iam *om.* **A La P** forte plus] fortius **Ba** 27 simplex] simpliciter **Ba A La R P** 29 ecclesiastica] ecclesie **Ba A La R P** hoc] sed secundum hoc posset ecclesia hoc (*hoc om.* **A P**) mutare quod instituit, scilicet ut sollempne uotum non dirimeret matrimonium, quod tamen non est uerum, quia huius institutionis Apostolus fuit autor cum dixit: 'Adolescentiores (aut *add.* **A**) uiduas deuita' (1 Tim. 5,11), contra cuius institutionem non potest facere ecclesia, ut C.xxv. q.i. Sunt qui (c.6) *add.* **Ba^{Pc} A P**

⁷C.27 q.1 c.35 ⁸D.27 c.3 ⁹C.17 q.2 c.2 ¹⁰C.17 q.2 c.1 ¹¹1 Comp. 3.27.9 (=X 3.31.9), JL 13946 ¹²Cf. SL C.27 q.1 pr. (passim)

annis, idest infra xxv annum qui anni dicuntur minores, nam minor esse dicitur qui infra xxv annum existit. Si uero minores annos, annos pubertatis intelligas, idest xii, non est uerum quod hic dicitur; nam qui ante xii annum intrauit monasterium et extrahi poterit et exire, ut supra C.xx. q.i. Illud et
 35 q.ii. Puella¹³. Vsque *et ueste laicali abiecta*. Ecce unum de illis que faciunt uotum sollempne, scilicet uestis mutatio. Vsque *non coacte*. Si uero coacte et propter iuste offensionis causam fuerint in monasterio posite, cogerentur ibi uel esse ad tempus, ut C.ii. q.i. In primis¹⁴, uel in perpetuum permanere, ut supra C.xx. q.ii. Sicut¹⁵ et d.l. Si ille¹⁶. Vsque *oppresses*, quod non esset
 40 eis imputandum, nisi postea consentirent, ut infra C.xxxii. q.v. Ita ne ad Dominum¹⁷. Vnde hic additur 'ac postea' etc. Vnde hinc potest colligi quod ratione sequentis consensus uel dissensus imputatur uel non aliquid alicui, ut infra C.xxix. q.i. § i.¹⁸, C.xxxiiii. q.i. c.i.¹⁹

2. *Viduas a proposito*. Subaudi habitus susceptione firmata uel alia sollempnitate. Vsque *et ad bonum quod ceperant*. Hinc colligitur illa distinctio in qua dicitur quod debet aliquis ad bonum quod incepit compelli. Ad bonum autem quod quis non promisit, nullus est trahendus ad consequentia inuitus, ut supra C.xx. q.iii. Presens²⁰. Vsque *hec uero*. Verba sunt hec Innocentii que sub epistola sua Gregorius ad intentionis
 50 sue foundationem inducit. Vsque *licet uelate non fuerint*. Propter hoc uidetur quibusdam quod de simplici uoto hic agitur et secundum istos matrimonium postea contractum manebit. Alii uero dicunt de uoto sollempni hoc esse intelligendum, quod etsi uelate non fuerint, poterat tamen alia interuenisse sollempnitas, ut puta in manu abbatisse facta traditio et scripture professio.
 55 Et secundum eos matrimonium talium diuiditur.

3. *Neque uiduas usque multis annis*. Hic opponitur: si de uouentibus et

31 idest] ut Lr Lp qui] ut Lr] et *add.* Ba A P] etiam *add.* R nam] et *add.* A
 32 annos¹ *om.* Ba A 33 xii] xiii Lr] xxii Lp 35 faciunt] matrimonium *add.* Lr Lp
 37 fuerint] fuit Lr Lp posite] posita Lr Lp 38 esse *om.* Ba A La R P 39 Sicut] Sunt
 Lp 40 q.v.] q.viii. A Ita *om.* A 41 Vnde] et *add.* A 42 consensus] sensus Lr Lp
 44 *Viduas*] *Ideas* Lr Lp firmata] firmato A 45 *ceperant*] *conceperant* A 47 est
om. Ba 47–48 ad consequentia *om.* Ba A La P 48 *uero*] *non* Lr 50 foundationem]
 sine datione Lr Lp^{ac} Propter] Per A 51 agitur] et fit hic probatio a maiori (maiori]
 minori A) *add.* Ba^{Pc} A P 53 poterat] potuit Ba A La R P interuenisse] interuenire
 A 55 eos] istos Ba A La R P matrimonium *om.* R talium] contractum Ba *om.* A
 diuiditur] diuidetur A 56 usque] *quas add.* A R P *multis*] *plurimis* F

¹³C.20 q.2 c.2 ¹⁴C.2 q.1 c.7 ¹⁵C.20 q.1c.9 ¹⁶D.50 c.58 ¹⁷C.32 q.5 c.3 ¹⁸C.29
 q.1 p.c.1 ¹⁹C.34 q.1 c.1 ²⁰C.20 q.3 c.4

professis hic agitur, nichil ergo quod dicit 'diuturna mora' et 'annis multis', cum de cetero ad nuptias nullus pateret eis exitus, licet in unius momento hore ibi fuissent. Item si non de uouentibus dicat esse intelligendum nichil
 60 est quod asserit, quia tunc quantalibet preterirent tempora, nullum tamen posset talibus ex mora preiudicium generari. Solutio: si de uouentibus intelligitur, dicitur maxime si annis multis, uel si uelum et habitum susceperunt. Diuturna autem ideo dicit quia fictio operis, nisi diuturna fuerit, non impedit simulantem, ut infra Bur. lib. viiii. Vt clerici²¹. Vel annis
 65 multis et diuturna mora ideo dicit quia tunc ratione more presumeretur contra eas, nisi in contrarium probare uellent.

4. *Nec aliqua usque qua mulier esse potest, scilicet corrupta. Vsque ex alia corporis parte, scilicet in mente ubi potest quis dampna pudicitie perpeti, licet in carne uirginitatis lilia non amittat. Vsque inspici non potest.* Et nota quod
 70 licet nobis non pateat corruptio mentis, per exteriora tamen deprehendimus eam esse corruptam; nam per exteriora aliquando possumus de intrinsicis iudicare, ut de con. d.iiii. De penitentibus²², d.l. Si quis diaconus²³, d.l. Si quis prepostera²⁴, C.xxxi. q.ii. Si uerum²⁵, C.xxxii. q.ult. Non satis²⁶, C.i. q.ult. Didici²⁷, C.vii. q.ii. c.ult.²⁸, C.xxxiii. q.ii. Latorem²⁹.

5. *Quod si usque inspiciantur ab obstetricibus.* Hinc habes quod per inspectionem corporis aliqua potest inspici. Vnde habes hic quod si uir dicit se uxorem cognouisse, mulier diffitetur et uult per corporis inspectionem probare quod intendit, debet uiro in probatione preferri. In legibus tamen uidetur esse inhibitum ne mulier propter sexus uerecundiam
 80 per inspectionem corporis inspiceretur. Solutio: ibi corporis inspectio ad pubertatem deprehendendam fieri interdicitur. Hic uero ad ostendendam integritatem corporis permittitur fieri³⁰. Vsque *postmodum reuerse fuerint.* Hinc collige reiterata delicta esse grauius punienda, C.xv. q.ult. Hii qui³¹,

57 ergo] est *add.* R P 58 eis] ei Lr in *om.* A 59 non de] de non *tr.* Ba A La P dicat] dicatur Ba A La P 61 si] non *add.* Lr Lp *om.* Ba A 62 dicitur *om.* A 63 fictio] sessio Lr] sessatio Lp^{ac}] simulatio R nisi *om.* R 64 fuerit] fuerunt Lr Lp Bur.] Cod. Lr Lp] di. P 67 aliqua] aliquam Lr mulier] muliere Lr Lp scilicet *om.* A alia] illa A 68 dampna] tanta Lr Lp 69 amittat] admittant P 71 nam] enim R 72 ut] arg. *add.* A iii.] iii. A La] ii. R 74 Latorem] Latronem Lr 75 si] quis *add.* Lp ab *om.* Lr habes] hic *add.* P 77 cognouisse] et *add.* Lp A P 78 in] non Lr 80 ibi *om.* Ba 83 punienda] ut arg. *add.* A

²¹Bur. 8.7; PL 140.793 ²²De cons. D.3 c.17 ²³D.50 c.29 ²⁴D.50 c.27 ²⁵C.31 q.2 c.1
²⁶C.34 q.1,2 c.3 ²⁷C.1 q.7 c.15 ²⁸C.7 q.2 c.2 ²⁹C.33 q.2 c.15 ³⁰Cf. Juncker, 'Die Summa', 338 n. 2 ³¹C.15 q.8 c.2

C.xv. q.ult. Cum multe³², C.i. q.ult. Saluberrimum³³, C.xxv. q.ii. Ita nos³⁴.

85 7. *De uiduis usque in domibus propriis. Consuetudinem tangit antiquam. Vel localiter potest intelligi. Vsque a parentibus. Hoc de minoribus debet intelligi quos paterna deuotio monachos facit, ut supra C.xx. q.i. Monachum³⁵. Vsque mutauerunt, idest qui acceperunt habitum religiosum mutando primum.*

90 10. *Que Christus usque ad penitentiam, idest ad penitentie fructum, hoc est ad eucharistie perceptionem que talibus debet donec resipiscant denegari, ut infra C.xxxii. q.vii. Fidelis³⁶. Penitentia uero nulli est deneganda; nam 'quacumque hora peccator conuersus fuerit'³⁷ etc.*

95 11. *Impudicas usque eliminandas esse. Hoc intelligas cum fuerint deuirginate. Si uero dampna pudicitie non senserint que extra claustrum fuerunt deuagate, acta penitentia de preuaricationis audacia, possunt ex dispensatione in proprio monasterio recipi, ut supra e. q. Quod si³⁸ et infra e. q. Peruenit³⁹.*

100 14. *Virginibus usque per publicam, idest sollempnem quam forte moniales facere possunt, licet non clerici propter ordinis dignitatem. Vel publicam, idest manifestam.*

105 18. *Si custos usque sine excusatione. Hinc collige quod si quis iaceret in notorio crimine et admonitus resipiscere contempnit, si data sententia contra eum in uocem appellationis prorumpit, non erit eius appellationi aliquatenus deferendum, ut infra in Extra. c. Ad nostras⁴⁰ et C.xxiiii. q.iii. De illicita⁴¹.*

19. *Si homo usque festina comprehendere. Hinc collige quod ex officio*

84 Saluberrimum] Salubris Lr Lp 86 Vsque a parentibus] Deo apparentibus Ba Vsque - intelligi om. P (omoio.) minoribus] moribus Lr Lp intelligi² om. Lr 88 qui] que A 90 Christus] Christo A 92 xxxii. q.vii.] xxii. q. vi. Lr Lp uero nulli] non nulli Lr Lp nam om. R 93 fuerit om. Ba 95 deuirginate] deflorate Ba A La P dampna] uiolate add. Ba A La P] proprie add. R senserint] senserunt A 96 fuerunt] fuerant A 100 non om. Lr Lp ordinis] ordinum A La 102 excusatione] exactione Lr] ex accusatione Lp iaceret] iacens Ba La R] iacet A in] a Lr Lp 105 aliquatenus om. Lr nostras] et in Extra c. Consuluit (1 Comp. 2.20.16 - X 2.28.14), Toletano scribit add. Ba

³²C.15 q.8 c.3 ³³C.1 q.7 c.21 ³⁴C.25 q.2 c.25; cf. SL C.27 q.1 c. 5 v. *inspiciantur iterum, postmodum* [MS Leipzig fol. 231vb]. ³⁵C.20 q.1 c.3 ³⁶C.32 q.7 c.8 ³⁷Ez. 33,12; cf. Mt 24,43 ³⁸C.27 q.1 c.5 ³⁹C.27 q.1 c.15 ⁴⁰1 Comp. 2.20.3 (=X 2.28.3), JL 13865 ⁴¹C.24 q.3 c.6

110 suscepto quelibet terrena potestas tenetur auxilium prestare ecclesie ut
maleficos facilius possit comprimere et punire, ut C.xi. q.iii. Nolite⁴², C.xix.
q.ult. Abbates⁴³, C.xvi. q.i. In canonibus⁴⁴, C.xxiii. q.v. Principes⁴⁵.

115 24. *Quotquot* usque *inter bigamos*. Hinc collige quod si quis duxerit
consanguineam in uxorem et aliam postea de iure acceperit, non potest
promoueri, licet equiuoce matrimonium de isto predicetur. Nam sicut
bigamus dicitur qui post Deum femine copulatur, ut hic, ita qui unam de
facto, aliam de iure accepit, est bigamus iudicandus. Simile C.xv. q.i. Mulier,
C.xxii.q.ii. Homines⁴⁶, infra e. q. Nuptiarum⁴⁷.

120 26. *De filia* usque *in affectum receperit*, idest adeo dilexerit ut eam foueat in
errorem, ne sit contra illud quod est supra C.xi. q.iii. Quoniam⁴⁸. Vel aliter
soluitur: ibi dicitur quod filii, uxores et famuli, uelut inferiores et dominis
resistere impotentes, licite possunt excommunicatis dominis communicare.
Secus uero est de superioribus ad inferiores, ut hic. Non enim credimus
quod excommunicato filio licite possint communicare parentes.

125 28. *Si qua* usque *prauam consuetudinem*. Prauum est enim tales delinquentes
non puniri nec ratione consuetudinis se poterant excusare, quoniam
diuturnitas temporis non minuit peccata sed auget, ut in Extra. c. Non satis
utiliter⁴⁹ et hoc maxime in hiis que sunt contra naturam, ut infra C.xxxii.
q.vii. Flagitia⁵⁰. Secus uero est in hiis que contra naturam non sunt, ut infra
C.xxxii. q.iiii. Obiciuntur⁵¹ et d.iiii. Denique⁵².

130 30. *Si quis rapuerit* usque *et cum suis rebus*. De rebus post preuaricationem
adquisitis arbitror hoc esse dicendum que cum preuaricatrice debent dari
monasterio in quo debet ad penitentiam agendam retrudi, ne sit monasterio
onerosa, ut supra C.xvi. q.vi. De lapsis⁵³. Hoc tamen dicunt quidam ex eo

108 potestas *om.* **La** 109 ut] *arg. add.* **A** iii.] vi. **Lr** 110 xxiii] xxxiii **Lr Lp^{ac}**
113 promoueri] pro **Lr** matrimonium] matrimonio **A** predicetur] predicet **Lr**
Lp 114 dicitur *om.* **P** post] prius **P** 115 facto] et *add.* **A** accepit] accipit
A 118 quod *om.* **Lr** Vel] istud *add.* **Ba A La R P** 120 resistere] referre **Lp**
124 poterant] poterat **Lr** 126 utiliter] uiriliter **Lp** in hiis *om.* **Ba** sunt] fuerint **R**
C.xxxii - 127 infra *om.* **P** (*omoio.*) 127 vii.] viii. **Lr Lp** est *om.* **R** in hiis *om.* **Lr**
Lp 128 q.iiii.] d. iii. **Lr Lp** 129 *rebus om.* **Lr Lp** preuaricationem] precariam
communione] **Lr Lp** 130 cum] est **Lr Lp** dari] in *add.* **Lr Lp** 131 in - monasterio
om. **P** (*omoio.*) sit] in *add.* **Lr Lp** 132 De] Si **Lp**

42C.11 q.3 c.22 43C.18 q.2 c.16 44C.16 q.1 c.57 45C.23 q.5 c.20; cf. SL C.27 q.1 c.19 v.
Si homo (in principio) 46C.22 q.2 c.3 47C.27 q.1 c.41 48C.11 q.3 c.103 491 Comp.
5.2.7 (=X 5.3.8), JL -; Conc. Tur. a. 1163, c.6 50C.32 q.7 c.13 51C.32 q.4 c.7 52D.4 c.6
53C.16 q.6 c.4

135 contrahere non posse quia cum ipso ingressu se et sua uota monasterio
contulit, ergo quidquid postea acquisitum, non potuit nisi priori monasterio
acquirere. Vsque *legitimos habens filios*, quos ante uotum de matrimonio
legitimo suscepit. Vsque *pars legitima*, que dicitur debitum bonorum
subsidium, que hodie est pars tertia, quam etiam ab intestato esset filius
habiturus⁵⁴.

140 40. *Vel lex usque conuersi professi*. Secundum quosdam alterum istorum
ad nimiam exaggerationem ponitur. Vel distinguitur an ad monasterium
uel regulam canonicam conuertatur aliquis uel ad ecclesiam secularem,
sicut in partibus Lombardie fit. In primo casu tacite intelligitur conuersus
abrenuntiare propriis et continentiam profiteri per iuris interpretationem.
145 In secundo uero casu, nisi expresse conuersus talibus abrenuntiet, propria
habere non poterit prohiberi nec si uoluerit ad nuptias conuolare. Vsque
quam contra ecclesiasticam regulam. Hinc potest colligi quod retractari debet
et nullius ponderis est quidquid fit contra ecclesie interdictum, quod in hiis
regulariter obtinet que perpetuam habent prohibitionem, ut infra C.xxv.
q.iii. Contradicimus⁵⁵.

150 41. *Nuptiarum bonum*. Circa presens c. et ea que in hoc c. sequuntur diuersi
diuersas posuerant sententias que sibi penitus contraire uidentur. Sunt enim
qui dicunt de uoto sollempni hic agi quos in hanc opinionem occasio
deduxit huiusmodi quia hic Augustinus dicit quod huiusmodi uouentes,
si nupserint, adulteris sunt peiores. Vnde presumitur quod grauior eis
155 quam adulteris sit penitentia iniungenda. Adulteris uero septena penitentia
iniungitur, simpliciter uouentibus non nisi trium annorum, ut supra d.xxvii.
Si uir⁵⁶. Sed mente capituli inspecta, uidetur potius esse dicendum quod de
simpliciter uouentibus sit intelligendum qui, si uotum frangunt et a bono

133 contrahere] stare **Ba A La P** cum] tamen **Lr**] tunc **Lp**] in *add.* **Lr Lp P** ingressu se
om. **Lr** uota *om.* **R P** 134 acquisitum] acquisiuit **Ba A La R P** 135 filios] liberos **F**
quos - 136 legitimo *om.* **P** 139 *Vel*] /// **Lp**] *Vt* **F** 141 uel] ad *add.* **A** regulam]
regularem **A P** 144-145 abrenuntiet propria habere] abrenuntietur propriam haberi **Lr**
145 nec *om.* **Lr Lp** 146 *contra om.* **Lr Lp** 147 et] *om.* **Ba** nullius] enim *add.* **Ba**
150 hoc *om.* **A** c.²] etiam *add.* **Lr** sequuntur **Lr Lp**] insecuntur **Ba La**] inseruntur
Ba A P 151 posuerant] posuerunt **Lr Lp** 153 quod *om.* **R** huiusmodi² *om.* **A**
154 peiores *om.* **P** 155 septena] septennis **A P** septena - 156 simpliciter *om.* **R** (*omoio.*)
156 simpliciter] uero *add.* **Ba A La** 157 potius *om.* **Lr** 158 qui] quidem *add.* **Ba A**
La P si] quasi **R** a bono] ambo **P**

⁵⁴Cf. SL C.27 q.1 c.30 v. *cum rebus, legitimos, pars*

⁵⁵C.35 q.3 c.21

⁵⁶D.27 c.3

superiori cadunt et matrimonium contrahunt, est eis penitentia iniungenda
 160 et matrimonium stabit. Nam si de sollempniter uouentibus deberet intelligi,
 non diceret Augustinus quod nuptie talium non sunt dampnande, cum tales
 nuptias nullo modo contrahere possunt. Non enim post uotum sollempne
 potest inter aliquos matrimonii uinculum interuenire nec obstat quod in fine
 c. dicitur tales peiores esse adulteris; nam ibi dicere possumus quod casus
 165 mutatur et ita in fine c. de sollempniter, hic uero de simpliciter uouentibus
 loquitur Augustinus. Vel dicas quod interdum minora grauius quam maiora
 puniuntur. Vel ad exaggerationem et terrorem hoc fuit dictum. Vsque *uel
 nubere uelle*, cum effectu uel etiam ipsa mala uoluntas qua quis post uotum
 uult nubere est peccatum. Vsque *quia coniugalem fidem posterius inierunt*. Hic
 170 uidetur quod tales nubere non possunt quia tenentur ex uoto non contrahere
 etiam ex precepto Apostoli dicentis 'que egressa est perseueret'⁵⁷. Ergo qui
 contrahunt peccant et ipsum contrahere est mortale peccatum. Sed hic plane
 transeunt qui dicunt quod nullus actus est peccatum, sed omnis actus in sui
 natura, in hoc quod actus est, est bonus. Sed ex uoluntate bona uel mala,
 175 bonum uel malum nomen sortitur, nam uoluntas operi nomen imponit. Nos
 uero dicimus ibi plura esse quorum quedam sunt peccata, quedam non. Est
 enim ibi fractio fidei, que est peccatum, et actus contrahendi, qui similiter
 peccatum est, et est ibi quoddam uinculum, scilicet matrimonium, quod
 non est peccatum, ut potest contrahi. Sed queritur an uoluntas contrahendi
 180 matrimonium et a uoto simplici recedendi sit mortale uel ueniale peccatum
 uel delictum. Et credimus quod uenialis sit culpa, sed grauis, que non potest
 feno, nec stipula, sed ligno cooperiri pro qua etiam non septennis, que pro
 mortali iniungitur, sed triennis penitentia debet quasi pro leuiori indici, ut
 supra d.xxvii. Si uir⁵⁸. Potest etiam quis a tali uoto recedere, nichilominus
 185 perseuerat bonus, ut supra C.xvii. q.i. Qui bona⁵⁹.

162 nuptias] nuptie **Lr Lp** 163 in *om.* **Lr Lp** 165 c. *om.* **A** uouentibus *om.* **Lr**
 166 grauius] grauius *rep.* **Lr Lp** quam maiora *om.* **Lr Lp** 167 terrorem] deteriorem
P *uel om.* **A R P** 170 non¹ *om.* **Lr** 171 etiam] et **Ba A La R P** qui] quia **A**
 172 et] in *add.* **Lr Lp** 175 nomen *om.* **La** Nos] Et ideo **A** 177 fractio] infractio **P**
 178 quoddam] quiddam **Lr Lp** uinculum] inuentum **Lr** scilicet - 180 matrimonium
om. **P** (*omoio.*) 179 ut] nisi **A** 180-181 peccatum uel *om.* **A La R P** 181 non]
 nec **A** non potest] propter nec **P** 182 stipula] stipule **Ba A La R P** cooperiri]
 comparari **Ba La R P**] comperari **A** non] sicut **R** que - 183 triennis *om.* **P** (*omoio.*)
 pro² *om.* **R** 184 recedere] et *add.* **A**

⁵⁷1 Cor 2,7 ⁵⁸D.27 c.3 ⁵⁹C.17 q.1 c.4

<Q. II>

§ *Sequitur secunda questio*. Sacram et authenticam pie recordationis Gratianus de matrimonio distinctionem composuit, quam quidam inanis glorie aucupes fecere bifrontem et simplicium potibus inuidentes more seuorum animalium aquas limpidas turbauerunt. Gratianus uero, canonum habita notitia et mente perspecta, dixit inter sponsum et sponsam esse matrimonium, sed initiatum; inter uirum et uxorem consummatum. Sed quoniam non est discipulus super magistrum nec debet securis contra eum qui secat gloriari timemus os nostrum in celum mittere et eum reprehendere cuius non sumus digni soluere corrigiam calceamenti⁶⁰. Dicimus enim bene dixisse, sed minus plene. Matrimonium itaque initiatur aliquando per uerba de presenti, cum mutuo dicunt sibi: accipio uel iuro uel duco te in meam uel meum; aliquando per uerba de futuro, ut cum sibi dicunt ad inuicem: accipiam uel ducam te in meam. Cum autem per uerba de presenti matrimonium contrahitur, usque adeo firmum esse uidetur, ut uiuente altero, alter non ualeat ad secunda uota transire, nec in aliquo casu potest interuenire diuortium, nisi in duobus casibus, scilicet propter causam religionis, ut infra e. q. Desponsatam⁶¹ et propter maleficii impedimentum, ut infra C.xxxiii. q.i. Si per sortiarias⁶². Nam cum soleat maleficii impedimentum cognosci cum homo uult consuetudinem habere cum uxore et ad hoc minus sufficiens inuenitur, certum est quod tunc iam per uerba de presenti consenserunt ad inuicem et in ecclesia benedicti fuerunt et in thalamo iam coniuncti. Sed quoniam quidam aliter sentiunt et uaria est super hoc opinio sapientium, non nostram sed canonis auctoritatem inducimus, ut sit eis difficile contra stimulum calcitrare⁶³.

2 Sacram] Sacramentum Lr Lp authenticam] autenticus Lp 3 matrimonio distinctionem] matrimonii (matrimoniis Lp) distinctione Lr Lp inanis glorie om. Lr Lp^{ac} 4 aucupes] manumissi /// praem. Lr Lp fecere] facere P bifrontem] biformiter Lr Lp^{ac} potibus] pontibus Lr Lp more om. Lr seuorum] suorum Lr Lp 5 animalium] a(nima)lium Lr Lp limpidas] liquidas Lr Lp uero] enim Ba A La R P canonum om. Ba 6 habita] adhibita R 9 secat] cum ea add. Ba A La R P timemus] enim add. Ba 11 Dicimus] Dicamus A enim] eum A La P 15 firmum] firmandum P 18 religionis] eius add. P 19 maleficii] maleficum Lr Lp sortiarias] socias Lr Lp Nam] enim R cum] tunc add. Ba A La P 20 soleat] colat Lr Lp maleficii] male fidei Ba 22 inuicem] cum add. P et¹] cum etiam A La 23 quoniam om. Lr Lp

⁶⁰Mc 1,7 ⁶¹C.27 q.2 c.27 ⁶²C.33 q.1 c.4; cf. SL C.27 q.2 pr. v. *Sequitur secunda questio* (in medio) ⁶³Ac 26,14

30 Asserit enim summus pontifex in suo decreto quod sic incipit, Licet preter
 solitum⁶⁴, quod si legitimus consensus sub ea sollempnitate qua fieri solet,
 presente scilicet sacerdote aut etiam notario, sicut in quibusdam locis
 adhuc obseruatur, coram idoneis testibus, conueniat de presenti, itaque
 35 unus alterum in suo mutuo consensu uerbis consuetis expresso recipit,
 utroque dicendo: 'ego te recipio in meum et ego te recipio in meam',
 siue sit iuramentum siue non, non licet mulieri alii nubere. Et si nupserit,
 etiamsi carnalis copula fuerit subsecuta, ab eo separari debet et, ut ad
 primum redeat, ecclesiastica districtione compelli. Vnde post consensum
 40 illum legitimum de presenti, licitum est alteri, altero etiam repugnante,
 eligere monasterium, sicut quidam etiam sancti de nuptiis uocati fuerunt,
 dummodo inter eos carnalis commixtio non interuenerit. Et alteri remanenti,
 si commonitus continentiam seruare noluerit, licitum esse uidetur ut ad
 secunda possit uota transire, qui cum non fuissent una caro simul effecti,
 45 satis potest unus ad Deum, alter in seculo remanere. Quid autem, si sponsa
 nec uiro debitum reddere nec ad monasterium uoluerit conuolare, fieri
 debeat queritur. Et dicimus quod ad alterum eligendum debet ecclesiastica
 censura et districtione compelli, ut in Extra. c. Ex publico instrumento⁶⁵.
 Item queritur si sponsa sponso debitum reddere compellatur. Et dicimus
 50 eam non cogi ad soluendum debitum antequam sit secum una caro
 effecta. Primus ergo coitus gratie est non debiti. Nam cum primo coitum
 sponsus exigit, libere posset sponsa ad religionem transire, nec contra fidem
 coniugalem fieret aliquid, nam a prima desponsationis fide tenentur sibi
 ad mutuam castitatem seruandam, ut infra C. prox. q.i. Caue⁶⁶; ex secunda
 ad mutuam seruitutem, quod fit postquam fuerint una caro effecti. Item
 queritur si aliquis per uerba de presenti consensit in aliquam et ea mortua
 et non cognita eodem modo consentiat in aliam et cognoscat, an debeat

26 suo decreto quod] decretali sua que **Ba A La** sic *om.* **A** 28 scilicet *om.* **Ba**
 notario] notorio **Lr** sicut] etiam *add.* **A La P** 29 conueniat] conueniant **R** itaque]
 ita quod **Ba A La R P** 30 expresso] expressum **A** 31 ego - meum *om.* **Lr Lp Ba R**
 (*omoio.*) recipio] recipiam **Lr Lp** 32 siue²] seu **A** non² *om.* **Lr Lp** mulieri
om. **P** 33 ad *om.* **Lr Lp** 35 illum *om.* **Lp** 36 uocati] aduocati **P** 37 eos] esset
Lr 38 seruare *om.* **A** 38-39 ad secunda] aspera **Lr Lp^{ac}** 39 uota] loca **Lr Lp^{ac}**
 qui] quia **A** fuissent] fuisset **Lr Lp** 40 ad Deum] Deo **Lp** Deum] et *add.* **Lp**
A sponsa *om.* **Ba** 41 uiro] uir **Ba**] uirum **A** 42 alterum] alterutrum **A La**
 44 sponso] sibi *add.* **R** 46 primo] primum **Ba A La P** 50 fuerint] simul *add.* **Ba A**
La R P 52 et¹ *om.* **Lp** et non] tamen **Lr**

⁶⁴1 Comp. 4.4.3 (=X 4.4.3), JL 14091
c.15

⁶⁵1 Comp. 3.28.7 (=X 3.32.7), JL 13787

⁶⁶C.28 q.1

- tamquam bigamus ab ordinum promotione repelli. Quod non credimus esse dicendum, quia non animi sed carnis in plures uxores diuisio bigamum
 55 facit, sicut nec ille uiduam accepisse dicitur qui eam ducit in uxorem que, sponso mortuo, secundo fuit carnaliter iuncta, nec ei qui talem ducit aliquod in promotione generatur obstaculum, quia quantum ad hunc articulum pertinet, nichil est quod ei de canonicis obuiet institutis, ut supra d.xxxiiii. Valentino⁶⁷.
- 60 1. Vsque *matrimonium non facit coitus sed uoluntas*. Hinc collige matrimonium esse quod sub qualibet uerborum forma contrahitur, dummodo legitimus possit inter eos uenire consensus, qui solus matrimonium facit. Cetera enim sunt ad decorem. Secus uero est in reliquis sacramentis, que in sola forma celebrantur, ut supra C.i. q.i. Retrahe⁶⁸ et
 65 Intra catholicam⁶⁹. Vsque *et ideo*, scilicet quia sola uoluntas matrimonium facit. Non soluit illud separatio corporis, quia sola distantia amicorum animum non facit alterum nec ideo matrimonii uinculum dissoluitur quia coniugati in diuersis et remotis partibus commorantur. Vsque *sed uoluntas*. Voluntas autem separatio dicitur matrimonium soluere quoad reddendum
 70 debitum, ut puta cum ex pari uoluntate et consensu coniuges castos se uicturos, uinculo tamen durante, promittunt⁷⁰. Vsque *et ideo qui dimittit coniugem suam*. Quod non nisi temere potest fieri. *Et aliam non acceperit*, quam nisi de facto posset, si uellet accipere. *Adhuc est maritus*, idest maritali adhuc affectu uidetur uxorem diligere et hoc est quod sequens littera dicit 'nam et
 75 si' etc. Vsque *cum ergo aliam acceperit*, de facto scilicet, quia ea uiuente nullam de iure poterit copulare. *Tunc plene dimittit*, scilicet et quoad uoluntatem et

54 animi sed] amisisset **A** 55 dicitur *om.* **Lr Lp** eam] illam **A** ducit] duxit **A R P**
 uxorem] coniugem **Ba La R P** 56 sponso] sponte **R** mortuo *om.* **Lr Lp** secundo]
 sibi **Ba**] non *add.* **R** aliquod] aliquid **Lr Lp** 58 obuiet *om.* **Lr Lp** 62 inter eos
 uenire] interuenire **Ba A La P** 64 et *om.* **A** 65 Intra] In unam **Lr Lp**^{ac} *et ideo*
om. **Lr Lp R** scilicet *om.* **R** sola *om.* **Ba A** 66 soluit] solum **Lr Lp** quia] sed
P sola] loci **Ba A La P**] soli **R** 67 dissoluitur] dissoluatur **Lp**] soluitur **Ba A La R P**
 68 partibus] temporibus **A** *sed om.* **P** uoluntas] uoluntatis **A P** 69 Voluntas
om. **Lr** autem *om.* **Lr Lp** 72 coniugem] uxorem **Ba** nisi] non *praem.* **Ba AR P**
 73 facto] fieri *add.* **Lp** si] etiam *praem.* **Ba A P**] non **R** accipere] et aliam *add.* **P**
 idest] uel **Lr** adhuc *om.* **P** 74 diligere] usque *add.* **P** nam *om.* **Lr Lp** et² *om.*
A 75 etc. *om.* **A** scilicet] uidelicet **A** quia] quod **Lr Lp** nullam] nullus **R**
 76 poterit] sibi *praem.* **Ba A La P** plene] plane **Lr Lp**

⁶⁷D.34 c.20⁶⁸C.1 q.1 c.54⁶⁹C.1 q.1 c.77⁷⁰Cf. SL C.27 q.2 c.1 v. *et ideo, set uoluntas*

animum et quoad carnis officium. Numquam tamen ea uiuente potest ipsam quoad uinculum dimittere, licet alii coniungatur, nam interueniente diuortio non aboletur confederatio nuptialis, sed coniuges etiam sunt separati, ut
80 infra C.xxxii. q.vii. Interueniente⁷¹. Alii exponunt sic: *cum ergo aliam acceperit*, de iure, quod fit ea mortua. *Tunc plene dimittit*, quia statim solutus est a lege mulieris, nubat cui uult, tantum in Domino⁷².

2. Vsque *sufficiat solus*. Istud 'solus' non sollempnitates excludit que ad decorem matrimonii interueniunt, sed potius causam principalitatis ostendit⁷³. *Secundum leges*. Subaudi canonicas que solum contrahentium
85 consensum dicunt esse necessarium, non secundum Romanas leges que paternum consensum uelut necessarium exigunt uel requirunt. Vel *secundum legem*, ideo dicit quia non quilibet consensus matrimonium efficit nisi fuerit secundum legem canonicam. Quid enim si monachus professione immemor
90 et uoti temerarius uiolator instigante diabolo in aliquam consentiret, numquid inter eos dicitur esse matrimonium celebratum? Nequaquam, quia huiusmodi impudicas et detestabiles nuptias lex canonica improbat et detestatur.

2. (p.c.) *Cum igitur usque nisi Deus ei aliter reuelaret*. Hinc collige quod
95 in quolibet uoto, promisso uel iuramento debet quelibet licita et honesta conditio subintelligi, C.xxii. q.ii. Beatus⁷⁴, C.xxii. q.ii. c. Ne quis arbitretur⁷⁵, in Extra. c. Ex parte⁷⁶.

5. *Cum initiatur*. Ex hac auctoritate Ambrosii distinctionem illam Gratianus

77 potest - 78 dimittere om. P ipsam] quam Lr Lp^{ac}] eam Ba 79 nuptialis] coniugalibus Ba sed] si Lr Lp] et add. R coniuges] sibi add. A La R P etiam om. Ba P sunt] qui praem. Lr Lp separati] inseparati P 80 vii.] vi. A 81 mortua] mortuam A plene] plane Lr Lp 83 solus] solum Lr Lp solus] solum Lr Lp que] non add. P 86 dicunt - 87 consensum om. P (omoio.) necessarium - leges om. Lr Lp^{ac} (omoio.) necessarium] non secundum Romanas leges subaudi canonicas que solum contrahentium consensum dicunt esse necessarium add. R^{ac} leges] subaudi canonicas que solum contrahentium consensum dicunt esse necessarium add. R 87 uel] et A La R P 88 legem] leges A La P efficit] facit Ba 89 professione] professionis A 91 dicitur] dicitur A Nequaquam] qua add. Lr Lp 92 huiusmodi om. A 92-93 improbat et detestatur] improbabat et detestabatur Ba 93 detestatur] testatur P 94 Deus nisi tr. Lr Lp 96 subintelligi] intelligi Ba] arg. add. A xxii.²] xxxii. Lr Lp 97 parte] uiri add. R 98 Cum initiatur] Iuri initiatum Lr Lp] om. R Ex] Velut R

⁷¹C.32 q.7 c.1 ⁷²1 Cor. 7,39 ⁷³Cf. SL C.27 q.2 c.2 v. *sufficiat solus* (in fine) ⁷⁴C.22 q.2 c.5 ⁷⁵C.22 q.2 c.14 ⁷⁶2 Comp 3.19.1 (X 3.3.2.9), JL 15732; cf. SL C.27 q.2 in c.3 (p.c.2) v. *nisi Deus aliter reuelaret*

- composuit unde dixit matrimonium aliud initiatum, aliud consummatum.
- 100 Qui uero hanc distinctionem non approbant sed derident, exponunt sic litteram: *cum initiatur*, idest consecratur. Initior, enim initiaris, hoc est consecrari, ut initiati sunt Beelfegor. Vel initiatur, idest inchoatur, ut supra C.vii. q.i. Nichil⁷⁷ et C.xii. q.ii. Aurum⁷⁸. Sed ne presentium canonum inuoluta contrarietas nos impediatur et canonicè eruditionis faciat dispendium
- 105 pati, breue uolumus documentum tradere per quod canonum contrarietas sopiatur. Auctoritates ergo que inter sponsum et sponsam matrimonium esse asserunt, de initiato matrimonio intelligas. Que uero inter sponsum et sponsam matrimonium esse inficiantur, de consummato sunt matrimonio intelligende.
- 110 6. *Coniuges uerius*, idest uere. Comparatiuum pro positio ponitur, quod frequens in diuina pagina inuenitur, ut supra C.i. q.iii. Saluator⁷⁹. Vel *uerius*, idest sanctius, quia religiososes sunt mentium copule quam corporum. Vsque a *prima fide desponsationis*. Duplex enim fides est, desponsationis et carnalis commixtionis. A prima fide desponsationis debent sibi sponsus et
- 115 sponsa mutuam castitatem seruare. Vnde si antequam carnaliter conueniant, alter uoluerit ad religionem uenire, nec alteri dicetur iniuriam facere, nec contra fidem promissam uenire, tunc cum magis uideatur uinculo castitatis astringi quando uero Deo munus perpetue continentie promittit et uouet. A fide uero carnalis commixtionis debent sibi mutuam castitatem uel
- 120 seruitutem corporis. Vnde postquam fuerint simul una caro effecti, nullus sine consensu alterius potest uel seruare continentiam uel ad religionem transire, ut infra e. q. Sunt qui⁸⁰, nisi in unico et solo casu, puta cum uxor adulterium commiserit. Tunc quia per delictum proprium uidetur potestatem quam in corpore uiri habebat amittere et uir uidetur ab eius
- 125 obnoxietate absolui, potest uir etiam ea contradicente ad religionem transire,

99 unde] in qua **Ba A La P** 100 approbant] probant **Ba** 101 Initior - 102 ut *om.* **Lr**
Lp^{ac} R enim initiaris] aris **Ba** enim *om.* **P** est *om.* **P** 103 Aurum] Dicuntur **Lr**
Lp canonum] canonicum **Lr** 104 nos] non **A** dispendium] dispendia **Ba A La P**
107 esse - 108 esse *om.* **P** (*omoio.*) 110 *uerius*] *iuris* **Lr Lp** uere] iure compatimini
Lr Lp 111 inuenitur] est inuenire **Ba A La P** 113 *desponsationis*] *dispensationis* **Lp**
Duplex - desponsationis *om.* **R P** 116 uenire] transire **Ba A La R P** 118 uero *om.* **Ba**
A La R P munus] minus **Lr Lp** 119 castitatem uel *om.* **Ba A La R P** 122 in unico]
munifico **Lr Lp** 123 Tunc] enim *add.* **Ba A La R P** quia *om.* **Ba A** 124 ab] ob **Lr**
125 etiam uir *tr.* **Lr Lp** uir] ubi **Ba**

⁷⁷C.7 q.1 c.16

⁷⁸C.12 q.2 c.70

⁷⁹C.1 q.3 c.8

⁸⁰C.27 q.2 c.19

ut infra e. q. Agathosa⁸¹.

10. *Omni re usque sacramentum.* Sed queritur quod sacramentum inter Mariam et Ioseph fuit. Sacramentum Christi et ecclesie ibi non fuit cum inter eos non interuenisset carnale commercium, in quo solo casu sacramentum
130 illud figuratur. Ad hoc dici potest sacramentum Christi et ecclesie inter eos fuisse, non per representationem sed per effectum, quia scilicet fuit inter eos inseparabilitas et nullum diuortium. Numquam enim mente Ioseph Mariam coniugem dimisit, ut supra C.ii. q.i. Si peccauerit⁸², sicut Christus ex quo
135 assumpsit hominem, numquam hominem deposuit. Alii dicunt quod ibi fuit sacramentum fidelis anime ad Deum⁸³.

11. *Si quis usque frater eius non potest eam ducere in uxorem.* Hic fratris nomine credo quemlibet de consanguinitate debere intelligi, ut infra e. q. Si quis uxorem⁸⁴, quod tamen non affinitatis causa, sed propter publice honestatis iustitiam est introductum, ut infra in Extra. c. Accessit ad
140 presentiam⁸⁵.

14. *Si quis uxorem desponsauerit,* quod fit per utriusque contrahentis consensum. *Vel eam subarrauerit,* quod fit per anulum uel alias arras et hoc precedente consensu; alia subarratio non ualet. Vnde 'uel' pro 'et' legetur⁸⁶. Si uero 'uel' disiunctiue accipiatur, potest dici, sed sophisticè, quod sola
145 subarratio sine consensu precedente matrimonium facit.

15. *Si quis usque nec ullus de consanguinitate.* Et nota quod extraneo non prohibetur sponsa nubere uiuo sponso et maleficio uel frigiditate impedito que etiam per uerba de presenti consensit, quod ex eo colligitur quia hec iam erant traducta⁸⁷.

150 18. (p.c. § 1) *Item propositum melioris uite sumere non potest.* Et nota quem

126 Agathosa] Agant **R** 127 *Omni re*] *Omne* **A R P F** *sacramentum*] Christi et ecclesie ibi non fuit cum inter eos non *add. (repetit)* **Lr Lp^{ac}** 128 Ioseph *om.* **Lr^{ac}** 129 casu] fuit *add.* **Lr Lp** 133 coniugem] suam *add.* **Ba A La P** Christus] Christo **Lr Lp** 134 hominem² *om.* **Ba** deposuit *om.* **Lr** 143 alia] alias **A La** subarratio] subarratione **Lr Lp** Vnde] Vsque **Lr Lp** et] idest **Ba** 144 quod] sed pro **Lr Lp** 145 subarratio] subarratione **Lr Lp** facit] faciat **A** 146 *nec*] *neque* **A** *nec ullus*] *nullus* **P** 149 iam] omnia **Lr Lp^{ac}** 150 *uite*] *uir* *add.* **Ba A La R P**

⁸¹C.27 q.2 c.21; cf. SL C.27 q.2 c.6 ⁸²C.2 q.1 c.19 ⁸³Cf. SL C.27 q.2 c.10 v. *Omne* etcetera *sacramentum* (in fine) ⁸⁴C.27 q.2 c.14 ⁸⁵1 Comp. 4.2.6 (=X 4.2.5), JL 13887; cf. SL C.27 q.2 c.11 v. *Si quis frater* (in principio) ⁸⁶Cf. SL C.27 q.2 c. 14 ⁸⁷Cf. SL C.27 q.2 c. 15

ad modum Magister hic obseruat ut probet sponsam non esse uxorem. Proponit enim primo quod uir non potest inuita uxore ad religionem transire et hoc probando prosequitur usque ad primum paragraphum. In secundo paragrapho uero illo, Ecce⁸⁸ assumit, in tertio paragrapho
155 concludit⁸⁹.

19. *Sunt qui usque quis ergo huic legislatori contradicit.* Hinc collige canones qui dicunt uirum posse uxorem suam ducere, propter fornicationem dimissam, intelligendos esse prima mortua. Vbi uero inuenitur, etiam ea uiuente, dicamus per istud illis omnibus esse preiudicatum.

160 20. *Multorum usque aut a suis uxoribus abstinerent, si uellent.* Et nota quod isti non delinquant accipiendo uxores. Iniungitur tamen eis aliquantula penitentia propter alterius rei fauorem, scilicet propter dignitatem ecclesiastici officii cui quodammodo iniuriam uidetur impendisse. Sed queritur an tempore huius canonis uotum continentie erat in ecclesia uel
165 non. Si erat, indistincte ergo debuerunt isti ab uxoribus separari. Si uero non erat introductum, inique uidetur hic statuisse Gregorius et contra hoc quod alibi ipse testatur, supra d.xxxi. Ante triennium⁹⁰. Solutio: si introductum uis dicere fuisse uotum, dicas quod non tamen fuerat in moribus utentium approbatum. Vel quamuis receptum esset tamen propter
170 rei nouitatem mitius erat cum istis agendum, ut infra C.xxxv. q.v. Ad sedem⁹¹. Sed credimus quod nondum introductum fuerat. Vnde eorum uxores ad secunda uota transire poterant⁹². Admonende tamen erant ut abstinerent.

151 ad *om.* A ut] ubi A probet] probat A 152 quod] quando Lp uir
quod *tr.* Lr inuita uxore] in uita uxoris Lr Lp 154 In secundo paragrapho] iii. R
secundo *om.* La In secundo] § iii. Lp uero] ubi Lp assumit] assumunt Lr Lp
in tertio] inter usque R tertio] uero *add.* Ba A La P 156 *quis]* *qui* Lr Lp *huic]* *huius*
Lr Lp P 157 uxorem] cum /// *add.* A suam] sua Ba A La R P 158 dimissam]
dimissa Ba A La R P intelligendos esse] intelligendum est Lr Lp 159 illis] istis Lr
esse *om.* R preiudicatum] preiudicandum Lr Lp R 161 delinquant] delinquerant Ba
A La R P 163 cui] aut Lr Lp uidetur] uidentur Lr A P impendisse] importare
Ba] importasse A La R P 164 an] aut A P erat] receptum *praem.* Ba A La P uel]
aut A 165 non *om.* Lr Lp 167 testatur] instituit Ba] constituit A La P] statuit R
168 uis dicere *om.* La in *om.* A 169 moribus] omnibus Lr Lp receptum] reperiret
Lr 170 nouitatem] ueritatem Lp^{Pc}] et originem *add.* Ba A La P xxxv.] xxv. Lr Lp A
172 Admonende] Admonendi Lr Lp Ba P 173 abstinerent] abstineant Ba

⁸⁸C.27 q.2 p.c. 26⁸⁹Cf. SL C.27 q.2 p.c.18⁹⁰D.31 c.1⁹¹C.35 q.5 c.2⁹²Cf. SLC.27 q.2 c.20 v. *abstineret*

21. *Agathosa* usque *uel ipse se mutare promisit*. Et nota quod qui predicant
 175 ad conuersionem uiri non sufficere uxoris licentiam, sic exponunt 'uel'
 pro 'et', qui etiam asserunt uirum non posse conuerti nisi mulier similiter
 conuertatur. Sed hanc expositionem sequens littera tollit, que dicit 'nichil
 eorum', quasi hec duo membra sint. Alii uero dicunt alterum ad hoc
 sufficere cum promissione perpetue continentie et hoc in uetula. Secus uero
 180 est in puella. Vsque *nec quondam fornicationis crimine*, propter quod licet
 dimittere uxorem. Hinc habes illum unicum et specialem casum in quo uir
 potest sine uxoris licentia ad monasterium conuolare. Vsque *reddere debeas*.
 Quid autem si mortua fuerit uxor huius? Non cogetur ratione uoti redire in
 monasterium, quia uotum eius non tenuit. Numquam tamen poterit uxorem
 185 ducere, quia uiuente uxore potuit proprie potestati abrenunciare, scilicet ut
 numquam ab aliqua debitum exigeret, non tamen poterat Deo quod alienum
 erat offerre, scilicet ut nulli debitum redderet, ut infra C.xxiiii. q.iiii. Vna⁹³.

22. *Si quis* usque *castimoniam profitente*. Hic queritur utrum illa que
 permisit uirum suum intrare monasterium, eo mortuo possit nubere alii. Et
 190 quibusdam uidetur quod non, ad similitudinem illius que permisit uirum
 suum ad sacros ordines promoueri, que nec etiam uiro mortuo poterit ad
 nuptias conuolare, ut supra d.xxxii. Seriatim⁹⁴. Presumit canon eam eo
 continentiam perpetuam promisisse, ut supra d.xxviii. Quia sunt culpe⁹⁵.
 Ibi enim non queritur apostolicus utrum illa uouisset continentiam, sed
 195 an fuerit uxor diaconi, quia eo ipso uidetur uouisse. Idem etiam potest
 firmius auctoritate Alexandri probari. Dicit enim in Extra. c. Ad petitionem
 uestram⁹⁶, scilicet quod nullus sine uxoris licentia debet in monasterio recipi
 nisi uxor integre fame et opinionis ita existat quod nulla suspicio sit eam ad
 secunda uelle uota migrare uel quod minus continenter debeant uiuere.

200 25. *Agatho* usque *similiter conuertatur*. Circa presentem articulum quot

174 *ipse*] *ipsa* **A P F** 176 *et*] *idest* **Ba** 178 *eorum*] *horum* **A** *hec om.* **Lr**
 180 *crimine*] *crimen* **F** 181 *dimittere*] *amittere* **Ba** 183 *in*] *ad* **A** 184 *tamen om.* **P**
 186 *poterat*] *potuit* **A R P** 187 *q.iiii om.* **Lr Lp** 189 *alii om.* **A**] *alteri* **R** *Et om.*
R 190 *ad similitudinem*] *a simili* **Ba** *illius*] *eius* **Ba A La R** 192 *xxxii*] *xxii* **Lr**
Lp *Presumit*] *enim add.* **Ba A La** *eo*] *ipso add.* **Ba A La P om. R** 194 *uouisset*
continentiam] *nouisset abstinentiam* **Ba** *uouisset - 195 ipso om.* **P** 197 *scilicet*] *sed*
Lr Lp 198 *uor*] *cuius add.* **Ba A La P** *integre*] *anime add.* **P** 199 *debeant*] *ibi*
add. Lr] *debeat* **Ba A La** 200 *Agatho*] *Agathosa* **Lr Lp**] *Quia praem.* **R F** *conuertatur*] *conuerti uoluerit* **F**

⁹³C.33 q.5 c.6; cf. SL C.27 q.2 c. 21 v. *uel ipsa, reddere debeas*

⁹⁴D.32 c.14

⁹⁵D.28 c.10

⁹⁶1 Comp. 3.28.8 (=X 3.32.8, Vxoratus), JL 13972

sunt uota studentium, tot reperiuntur diuersitates opinionum. Fuerunt qui dicerent uirum licite posse transire ad monasterium si eius uxor tantummodo continentiam in seculo promittat. Satis enim conuerti dicitur qui uoluptatibus abrenuntiat et uitam eligit continentie, et istud
 205 'similiter' non autem quoad susceptionem habitus sed quo ad continentie professionem similitudinem notat et tale est quale illud 'recepisti bona in uita tua et Lazarus similiter mala'⁹⁷. Alii uero sunt qui dicunt uirum nullo modo esse recipiendum in monasterio, nisi mulier et religionis habitum suscipiat et munus continentie Deo promittat, cui spiritualiter nubit. Sed
 210 quoniam medium tenere beati et dicitur medio tutissimus ibis, ideo mediam uiam eligimus et dicimus referre an uxor eius qui conuertitur sit anus et sterilis cuius etas future incontinentie suspicionem dinoscatur auferre uel sit iuuencula de qua certa possit haberi suspicio quod se illicito debeat concubitu maculare et cuius infamia que motus renum non potest
 215 compescere et refrenare futuri lapsus periculum et precipitium comminetur. In primo casu potest uir in monasterio recipi, uxore sine susceptione habitus continentiam promittente. In secundo nequaquam debet recipi, nisi mulier habitum religionis assumat. Hoc dicimus et modis omnibus approbamus, quoniam sancta Romana sic tenet ecclesia. Vnde Alexander tertius in decretali suo quod sic incipit Ad petitionem⁹⁸ ita dicit: 'Sane sine licentia proprie uxoris inter uos nullatenus recipiatur uir cuius uxor integre fame et opinionis ita existat, quod nulla possit haberi suspicio eam ad secunda uelle uota transire, uel quod minus continenter debeat uiuere, que si, prout dictum est, talis existeret, marito eius in consortio uestro recepto, ipsa
 220 publice in conspectu uestro continentiam professa in domo propria cum filiis suis et familia poterit permanere. Si autem talis fuerit que a suspicione non careat, uoto continentie celebrato, a secularium hominum conuersatione se remoueat et in loco religioso Deo seruitura perpetuo commoretur'.

201 sunt] sint **A** Fuerunt] enim *add.* **Ba A La R P** 203 promittat] promittit **A**
 conuerti] conuenienter **Lr** 204 qui] que a **Lr Lp**] que **R P** continentie] continentem
A La R P 205 autem *om.* **Ba A La R P** 207 uirum] utrumque **Lr Lp** 214 debeat]
 teneat **Lr Lp** potest] possit **A** 215 precipitium] et *add.* **Lr Lp** 216 uir] primus
praem. **Ba^{Pc}** 217 debet] uir *add.* **Ba La R P** 218 assumat] suscipiat **Ba** 220 suo
 quod] sua que **Ba A La R P** sic *om.* **Ba A La P** petitionem] nostram *add.* **Ba**]
 uestram *add.* **A La R P** 221 uos] nos **Lr** uir] nisi **Ba A La R P** 222 ita *om.* **A La**
 223 transire] migrare **Ba A La R P** continenter *om.* **Lr Lp** si *om.* **A** prout]
 uere *add.* **Lr Lp^{ac}** 224 dictum] dicto **Lr Lp^{ac}** est] eius **Lr Lp^{ac}** 226 a *om.* **A**
 228 seruitura] seruituram **Lr Lp**

⁹⁷Lc 16,25 ⁹⁸1 Comp. 3.28.8 (=X 3.32.8), JL 13972

26. *Scriptis usque nisi eamdem uitam Lotharius coniux eius eligeret.* Hinc
 230 collige arg. ad eam questionem qua queritur an uir post penitentiam
 uxoris adultere possit ea inuita ad monasterium conuolare. Talem enim
 non cogitur uir, etiam post penitentiam, recipere ut infra C.xxxii. q.i. De
 Benedicto⁹⁹. Si autem reconciliata fuerit, intelligitur sibi potestatem sui
 235 corporis reddidisse, ut scilicet ea nolente non possit de cetero intrare
 monasterium. Sic enim Lotharius fornicando se reddidit uxori illicitum,
 quia tamen post penitentiam uxori fuerat reconciliatus, neuter eorum sine
 altero poterat habitum religionis suscipere.

26. (p.c.) *Item beatus Alexius usque sponsam deseruit.* Et nota quod cum
 matrimonium per uerba de presenti inter legitimas personas contrahitur,
 240 nisi in duobus casibus solui non potest, scilicet causa religionis ut hic
 et in duobus sequentibus et causa maleficii ut infra C.xxxiii. q.i. Si per
 sortiaras¹⁰⁰. Qui uero nullo casu dicunt solui posse, speciale dicunt in
 hiis fuisse, et duo sequentia capitula de desponsatione uero per uerba de
 futuro dicunt esse intelligenda. Illud uero 'Si per sortiaras' dicunt nullius
 245 esse momenti, quoniam non est summi pontificis constitutio, sed cuiusdam
 archiepiscopi. Vel de maleficio loquitur, quod ante desponsationem est
 factum.

27. *Desponsatam usque non licet parentibus alii uiro tradere,* ne scilicet
 frangant fidem sponsaliorum, ut infra C.xxxi. q.iii. c.ult.¹⁰¹ *Tamen licet sibi*
 250 *monasterium eligere,* etiam sponso inuito. Sponsus ea uiuente potest ad
 secunda uota transire, ut in Extra. c. Ex publico instrumento¹⁰².

28. *Decreta usque dampno.* Subaudi arrarum, quas non cogitur restituere¹⁰³.

29. *Quod autem usque quod non possit coire cum illa.* Et nota quod cum
 inter coniuges controuersia de debiti solutione oritur, aut uterque consensit
 255 aut alter. In primo casu uterque debet septima manu propinquorum iurare

229 *coniux eius*] *coniunxit ei* Lr 232 De *om.* A 233 *autem*] *ei add.* Ba A La R P sibi]
 ei A 234 *scilicet*] *idest* A 237 *altero*] *consensu mutuo* Ba suscipere] *accipere*
 A La R P 240 *solui* - 241 *duobus om.* Lr Lp (*omoio.*) non *om.* P 241 *sequentibus*]
 cap. *add.* Ba A La R P ut] et Lr 242 *Qui*] Et quod R uero] *in add.* A R P
 243 *hiis*] *istis* Ba A La R P *desponsatione*] *dispensatione* Ba uero *om.* Ba A La R P
 244 *futuro*] *facta add.* A La P 246 *desponsationem*] *dispensationem* Lr 248 *licet*]
alicui add. A 250 *ea*] *etiam praem.* Ba A La R P uiuente *om.* Lr 253 *cum om.* Lr
 254 *de debiti*] *debita* Lr Lp

⁹⁹C.32 q.1 c.5 ¹⁰⁰C.33 q.1 c.4 ¹⁰¹C.31 q.3 c.1 ¹⁰²1 Comp. 3.28.7 (=X 3.32.7), JL 13787

¹⁰³Cf. SL C.27 q.2 c.28

quod numquam fuerint una caro effecti, et tunc poterunt separari, ut infra C.xxxiii. q.i. c.i.¹⁰⁴ Cum uero dissentiunt, refert utrum uir uelit probare se eam cognouisse uel non. In primo casu uir, quia caput est mulieris¹⁰⁵, ei in probatione preponitur, ut infra C.xxxiii. q.i. Si quis acceperit¹⁰⁶. In secundo uero casu uiro non probante, mulieris probatio admittitur, ut hic¹⁰⁷.

260 31. *Quidam desponsauit.* Ex hoc uidetur quod per hec uerba de presenti fuerat desponsata. Ad id enim iam sponsus cum eadem deuenerat quod temptauit, quod humana infirmitate nequiuit perficere. Vsque *sed mechus*, idest fornicator. Cum sponsa enim non dicitur mechia committi. Vel de sponsa de presenti hoc potest intelligi, que quia uxor dicitur, ideo cum ea adulterium committi dicitur. Quod autem dicitur quod talis sponsa et qui eam corrumpit possunt alias contrahere nuptias, de iuuenibus exaudias ubi periculum fornicationis timetur¹⁰⁸. Sponsus autem potest aliam ducere, ista uiuente, si de futuro cum ea matrimonium contraxit, uel ea mortua, si per uerba de presenti.

265 32. *Si quis sponsam usque non habeat uxorem.* Hoc propter delicti enormitatem contingit. Vsque *aliam accipiat*, ea mortua, si de presenti. Si uero de futuro eam desponsasset, ea uiuente etiam esset matrimonium cum secunda¹⁰⁹.

270 47. (p.c.) § *Sed aliud est.* Et nota quod hec duo superiora capitula sententie Gratiani uidentur aduersa qui astruit quod sponsa non debet primo restitui ex quo cum secundo facta est una caro. Vnde sic nititur in hoc paragrapho soluere capitula ut sibi non obloqui uideantur. Dicit enim quod aliud est sponsam cum secundo de nuptiis agere, in quo casu a secundo non est separanda. Aliud est eam inuitam rapi et cum raptore de nuptiis non agere, in quo casu auferenda est raptori et concedenda primo, ut in duobus superioribus c.¹¹⁰ In summa uero hoc teneas quod qui per uerba de futuro

257 refert] referre A 258 cognouisse] agnouisse A uir] nisi Lr Lp^{ac} 261 *desponsauit*] usque *et cum ea coire non potuit* add. Ba A La P uidetur] colligitur A per uerba de presenti hec *tr.* A La P 262 eadem *om.* Lr Lp deuenerat] uenerat A 266 dicitur¹] uidetur Ba A La R P et *om.* Lr Lp 267 exaudias] intelligas A 268 autem] huius *add.* Ba La] hic *add.* A P 269 matrimonium *om.* Ba uel *om.* Lr 269–270 per uerba *om.* Ba A La R P 273 uero] is Lr Lp 276 qui] quod Lr Lp 277 nititur] innuitur Lr Lp hoc] secundo La 278 sibi] hic Lr Lp obloqui] obliqui A 280 eam] ea Lr Lp 282 qui *om.* Lr

¹⁰⁴C.33 q.1 c.1 ¹⁰⁵1 Cor. 11,3 ¹⁰⁶C.33 q.1 c.3 ¹⁰⁷Cf. SL C.27 q.2 c. 29 ¹⁰⁸Cf. SL C.27 q.2 c.31 v. *set mechus* ¹⁰⁹Cf. SL C.27 q.2 c.32 (in principio) ¹¹⁰C.27 q.2 c.31, 32; cf. SL C.27 q.2 p.c.47

matrimonium contrahit, si secundam accipit et cognoscit, debet secundam
 tenere. Si uero per uerba de presenti contraxit cum prima, quamuis postea
 285 cognouisset secundam, priori tamen reddi debet, ut in Extra. c. Licet
 preter solitum¹¹¹. Si uero aliquis per uerba de futuro desponsaret aliquam,
 alius uero eadem de presenti, credo secundum priori debere preponi. In
 istis ergo capitulis raptores eas non desponsauerant et idcirco prioribus
 restituuntur. Vel in odio raptorum est constitutum ut numquam habeant
 290 quas rapuerunt sponsas, ut supra e. q. Raptor¹¹² et infra C.xxxvi. q.ult.
 Denique¹¹³. Si uero rapta desponsata alteri non fuerit, acta penitentia poterit
 manere, ut infra C.xxxvi. q.ii. per totum¹¹⁴.

285 priori] prior **A** 286 per uerba *om.* **Ba A La R P** desponsaret] desponsauit
Ba 288 prioribus] primis **Ba A La P**] priori **R** 289 restituuntur] restituebantur **Lr**
Lp odio] odium **Ba A La** est *om.* **P** 291 alteri] alii **Lr Lp** non] uero **Lr**
 292 totum] uotum **A**

¹¹¹1 Comp. 4.4.3 (=X 4.4.3), JL 14091 ¹¹²C.27 q.2 c.33 ¹¹³C.36 q.2 c.9 ¹¹⁴C.36 q.2

<CAVSA XXVIII>

Quidam uir infidelis

<Q. I>

§ *Quod autem. Omne quod non est ex fide peccatum est*¹, idest quicquid fit contra fidem, idest contra conscientiam, edificat ad Gehennam. Sic enim fides hic accipitur. Dicitur enim fides humanorum placitorum et christiane religionis,
 5 ut supra C.xxii. q.i. Mouet te². Non tamen quicquid fit contra quamlibet conscientiam edificat ad Gehennam. Est enim conscientia mandati et prohibitionis et utilis et honesti. Quicquid ergo fit contra conscientiam mandati et precepti edificat ad Gehennam, non autem quicquid fit contra utile et honestum. Nam licet uir iustus superflue aliquando comedendo uel
 10 ridendo contra honestum et utile faciat et id sciat esse illicitum, non tamen mortaliter peccat, nisi cum illud in consuetudinem ducit et de eo penitere non proponit, ut supra d.xxv. § Criminis appellatio³ et § Alias⁴. Vsque *non est ratum*, idest inseparabile, tales scilicet quod habent in se Christi et ecclesie sacramentum, quia dato libello repudii separari poterant et in
 15 conuersione alterius ad Deum, ut infra C.e. q.ii. Si infidelis⁵. Potest tamen inter infideles esse initiatum et consummatum atque legitimum. § *Et hiis ita usque erunt*, ut scilicet uir, mulier, filius et filia et uxor filii et filie maritus. Domum autem istorum intrat predicator euangelii seminatque eis semen uerbi Dei et interdum duo conuertuntur ad Dominum et tres in infidelitate
 20 remanent et econuerso. Et hoc est quod dicit 'tres diuiduntur in duos'⁶,

2 *uir om.* F *infidelis om.* Ba

<Q. I>

2 *Omne quod om.* Lr Lp 3 Sic] Sicut P 4 enim] etiam A La P 5 xxii.] xxiii. Lr
 Mouet] Monet Lr Lp A fit *om.* R 6 conscientiam] mandat et precepti *add.* R Est]
 Cum Ba Est - 8 Gehennam *om.* A (*omoio.*) 9 iustus] uel *add.* Ba La aliquando]
 aliquid Lr aliquando comedendo] comedat A uel] superflue *add.* A 10 id] ideo
 Ba 11 cum] contra Lr R ducit] cum *add.* Lr Lp 12 et] tamen *praem.* Lr *om.* A
 Vsque] Vbi Lr Lp 13 in se *om.* Lr 14 poterant] poterat P 15 infidelis] fideles Lr
 16 *Et om.* Ba A La P F *ita om.* F 17 *erunt]* erit Lr Lp] *quinque add.* A ut] cumque
 Ba *om.* P scilicet *om.* A uir] et *add.* Ba A La et² *om.* Ba et³] uel Ba A La P
 18 istorum *om.* R intrat] intrauerit Lr Lp] intrauit R 19 et²] uel A La P

¹Rm 14.23 ²C.22 q.1 c.16 ³D.25 p.c.3 § 4 ⁴D.25 p.c.5 ⁵C.28 q.2 c.2 ⁶Lc 12.52

idest contra duos quia qui conuertuntur ad Dominum contrarii sunt hiis qui adhuc in infidelitatis dedecore perseuerant. Vsque *non dimittit illum*, infra, C.e. q.e. c. Sepe⁷, Iudei⁸ contra. Solutio: sed ibi in Dominum conuersum cum Iudeis habitare uel Christianam cum Iudeo commorari prohibetur quia
 25 Iudei propter legis et prophetarum instrumenta quibus sunt muniti, parati et proni et habiles sunt animas simplicium fallere et erroris laqueo irretire. Hic uero gentili conuerso cum infideli habitare permittitur, quia gentiles legem non habent neque prophetas quibus nos possunt decipere, sed rubore idolatrie confusi non audent nos inducere ad colendos deos ligneos quos
 30 adorant, ut hic. Vsque *de Theodora*. Hec mulier per Clementem est ad fidem conuersa. Dumque iret ad ecclesiam ubi uir, eam occidendi animo insecutus et cecitatis obuolutus tenebris, per uxorem tandem est ad fidem conuersus⁹.

1. *Numquid usque quod Deus coniunxit homo non separet*. Quid ergo dices de iudice qui matrimonium separet quod Deus coniunxit cum alterutrum
 35 coniugum uel punit pena capitis uel perpetui pena exilii condempnat. Et quidem dicimus eum non obuiare canoni nec contra euangelica statuta uenire. Non enim iudex diuidit coniugium sed lex et hoc sic exponitur *quod Deus* etc.¹⁰ Subaudi sine causa, sine ratione, sine auctoritate, ut infra C.xxxiii. q.ii. Quos Deus¹¹. Non enim separat homo quos pena dampnat, quos reatus
 40 accusat, quos maleficium coarctat, ut in e. c.¹² continetur. Item queritur an Iudeorum coniugium culpa careat uel aliquid a culpa ipsum ualeat excusare. Et quibusdam placet ipsum culpa non carere, tum quia ibi non potest Christi et ecclesie esse sacramentum per quod nuptie ab adulterio discernantur,

21 qui *om.* Lr Lp hiis] eis A 22 Vsque] ubi Lr Lp *dimittit*] *dimittat* A *illum*] *illam* Ba A La P] *illud* R] *uirum* F 23 sed *om.* A La Dominum] Deum Ba A La R P 25 sunt] possunt Ba muniti] inimici Lr Ba^{ac} 27 habitare] habitatore Lr^{ac} Lp gentiles] gentes A La 28 nos] non Lr decipere] recipere Lr Lp 30 ad fidem] a Deo Lr Lp] ad Deum R 31 conuersa] uersa P ubi *om.* Ba A La R P uir eam] iure autem R animo] est *add.* Ba A La P 32 obuolutus] inuolutus Lr tandem] tradere Lp 33 Quid - 34 separet *add.* Lr^{pc} dices] dicis A 34 separet] separat A alterutrum] alterum Ba A La R P 35 coniugum] coniugium Lr A R P punit] penitus Lr] punitur Lp Ba condempnat] condempnatus Lr Lp Ba Et] Ad R 36 quidem] quod Lr Lp] quid R eum *om.* Lr Lp obuiare] uidetur *add.* Lr Lp 37 Non] Nec R iudex] ipse Ba A La R P coniugium] statutum *add.* Lr Lp 37-38 *quod Deus*] *quod Deus (repetit)* A 38 etc.] *coniunxit homo non separet* Ba A La R P sine³] sua A R P 39 Quos] Quod Lr Lp La R P homo *om.* R 43 discernantur] discernuntur A

⁷C.28 q.1 c.12 ⁸C.28 q.1 c.10 ⁹Cf. SL C.28 q.1 pr. v. *non est ex fide, non est ratum, Hiis usque erunt quinque, Theodora* ¹⁰Mt 19,6 ¹¹C.33 q.2 c.18 ¹²C.33 q.2 c.18

ut infra C.xxxii. q.i. Non enim¹³, tum quia, Augustino testante, omnis uita
 45 infidelium peccatum est nec ualet esse bonum quod fit absque Deo, ut infra
 e. q. § Ex hiis itaque¹⁴. Alii uero dicunt talium coniugium esse licitum quia
 eis est a Domino hoc permissum, ut hic. Item queritur an Iudei ob hoc
 delinquunt cum in tertio uel ulteriori gradu coniunguntur matrimonialiter
 illis quibus sunt sanguinis linea iuncti. Quod ea ratione uidetur non esse
 50 dicendum, quia huiusmodi prohibitio tantum de iure canonico emanauit,
 quod usque ad infideles non porrigetur sed eos solos obligat qui Christiani
 sunt nominis et fidei professores. Non enim nostrum de hiis iudicare. De
 hiis enim qui foris sunt, teste Apostolo, iudicat Deus¹⁵, ut supra d.xlv.
 Qui sincera¹⁶, De Iudeis¹⁷ et C.ii. q.i. Multi¹⁸, cum et in ecclesia orientali
 55 licite possunt clerici ad nuptias conuolare, quia ad eos non extenduntur
 nec porriguntur canones in quibus uotum de clericorum continentia est
 introductum, ut supra d.xxxi. Aliter¹⁹. Item cum de Iudeorum coniugio, ut
 hic habetur, sit dictum ut uir nisi causa fornicationis non dimittat uxorem,
 quomodo ergo cum alter eorum ad fidem conuertitur potest altera in
 60 infidelitate uiuente et cohabitare nolente ad secundas nuptias conuolare,
 ut infra C.e. q.ii. Si infidelis²⁰? Sed Dominus forte de fidelium matrimonio
 loquitur. Vel de fornicatione et spiritualiter illud potest intelligi. Item
 queritur si Iudeus aliquam in vii. gradu sibi attinentem accipit in uxorem
 et uterque conuertitur, an debeant separari. Et dicimus quod si in primo
 65 uel secundo gradu sibi ad inuicem attinebant, debet quidem contra eos
 separationis sententia promulgari, quia in talibus gradibus nec etiam lex
 Mosaica matrimonium permittebat, dicens: 'turpitudinem sororis tue non
 reuelabis'²¹, ut infra C.xxxv. q.viii. Hec salubriter²². Si uero in ulterioribus
 gradibus sibi attinebant, non debet matrimonium diuidi sed, sicut dicit
 70 auctoritas, per cogitationem Creatoris confirmatur.

44 tum] *om.* Lr Lp] tamen A quia *om.* Lp testante] teste Ba A La R P 47 eis]
 eisdem P a Domino *om.* R ut hic *om.* A 48 delinquunt] delinquant A
 52 professores] possessores Lr Lp^{ac} enim] est *add.* Ba La R P 53 enim] *om.* A
 qui] que Lr Deus] Dominus Ba A La R P 56 de *om.* Lr Lp clericorum] clericali
 A 57 cum *om.* Lr 58 habetur] dicitur Ba nisi] sine P 60 uiuente] manente
 A 61 fidelium] infidelium A 62 et spiritualiter] spirituali Ba] etiam spirituali A
 La 63 vii.] viii. Lr Lp gradu] gradum Lr Lp] accipit] et *add.* Lr 65 uel] et A
 attinebant] attineant A P 69 sicut] ut A

¹³C.32 q.1 c.11 ¹⁴C.28 q.1 p.c.14 ¹⁵Cf. Rm 14,5 ¹⁶D.45 c.3 ¹⁷D.45 c.5 ¹⁸C.2
 q.1 c.18 ¹⁹D.31 c.14 ²⁰C.28 q.2 c.2 ²¹Lv 18,9; cf. Lv 18,11 ²²C.35 q.8 c.2

4. *Vxor usque eam amputabit*, a se separando. Vel dicunt quidam hoc Augustinus in libro *Retractationum*²³ emendasse. Non enim mulier pro spiritali fornicatione a uiro est separanda, iuxta illud Apostoli: 'sciat unusquisque uas suum in sanctificatione possidere'²⁴, nisi cum uirum uoluerit ad infidelitatis tenebras trahere. Cum eam corrigere non poterit, erit ei licitum funditus sibi ab ea familiaritatem abscindere, ut in primo sequenti c.²⁵
8. *Iam nunc usque cum superius*, in superiori parte epistule unde est hoc sumptum²⁶. Vsque *alioquin*, scilicet si secundas acceperitis primis cohabitare uolentibus, licet non conuerti, tunc filii ex secunda nati erunt spurii uel infideles quia maiorem partem sequuntur infidelium, quia tunc temporis pusillus erat grex²⁷ ecclesie et innumera erat infidelium multitudo. Vsque *non enim propter uinculum*. Subaudi tantum. Vel ideo dicit quia inter infideles non est uinculum matrimonii ita indissolubile ut solui non posset.
9. *Sic enim*. Et nota hec concertatio Augustini et Pollentii in hoc c. latius extenditur, habens originem ex illo dicto Apostoli ad Corinthios: 'ceteris ego dico, non Dominus, si quis habet uxorem infidelem et hec consentit habitare cum illo, non dimittat illam etc.'²⁸. Hec namque disputatio circa uerbum illud tota uersatur: 'ceteris ego dico, non Dominus'²⁹. Dicit Augustinus: 'ego dico, ut fidelis non dimittat infidelem uxorem cohabitare uolentem'. 'Non Dominus' dicit, idest neque iubet dimittere neque prohibet

71 *eam*] *eum* F *amputabit*] *imputabit* P a se] ex Lr Lp se *om.* P 73 a] non P est] *om.* P separanda] sed inuenta *add.* P] *corrigenda add.* Lp^{Pc} Ba A La R P
74 possidere] circumdare P uirum] iure P 75 Cum] Tunc enim *praem.* Ba A La P] Tunc R
78 *superius*] *fratri* Lr Lp in] idest *praem.* La in superiori] idest alias P
superiori] inferiori A La 79 Vsque] Neque Lr Lp *alioquin*] *inmundi erint* R] *alio operi* P
scilicet] idest A La R] *om.* P si *om.* P primis] primum Lr Lp 80 secunda] secundis Ba A P
nati] et suscepti *add.* Ba La R P 81 quia¹] qui P sequuntur] idest *add.* A
quia²] scilicet *praem.* Ba A La R P 82 innumera erat] innumerata P
83 ideo] hoc *add.* Ba A La 84 ita] quod *praem.* Lr Lp P] quia *praem.* R posset] possit Ba A R P
85 *Sic*] *Nichil* Lr Lp *enim*] *est* Lr Lp hec] quod Ba A La P *praem.* R
concertatio] certatio Lp 86 ceteris] enim *add.* Lr 87 quis] frater *add.* Ba A La P
uxorem] propriam *add.* Lr 88 Hec] Huius cap. Ba A La P Hec namque] Huius enim c. R
89 dico¹ *om.* A Dicit - 90 dico] Idest in eo consilium do P 90 dico] idest moneo, consilium do *add.* Lp^{Pc} Ba A La fidelis] infidelis R 91 uolentem] nolentem Lr
Dominus *om.* Lr Lp^{ac} neque prohibet - 92 iubet dimittere *om.* Lr Lp^{ac} (*omoio.*)

²³ Augustinus Hipponensis, *Liber Retractationum*, PL 32.583ss ²⁴ 1 Th 4,4 ²⁵ C.28 q.1 c.5;
cf. SL C.28 q.1 c. 4 v. *Non attendere* (in fine) ²⁶ 1 Cor 7.14 ²⁷ Cf. Lc. 12,32 ²⁸ 1 Cor 7.12
²⁹ Cf. 1 Cor 7,25

dimittere. Ideo autem non iubet dimittere quia prius, dum ambo essent
 in infidelitate coniuncti, non fuerant contra iussionem Domini copulati.
 Ad hoc uero non iussit dimittere ut Apostolo suo esset locus monendi ne
 95 talia fierent denique dimittere. Ideo prohibet non Dominus, quia iustitia
 permisit a fornicante discedere et infidelis hominis fornicatio maior est
 in corde. Et hoc totum explicatur usque ad locum illum 'quoniam ergo
 ab infideli fidelem'. Pollentii uero interpretatio hec erat: 'ceteris ego dico',
 idest iubeo, precipio, idest ego cogo, scilicet ut fieri aliter non liceat. 'Non
 100 Dominus dicit', idest non admonet neque precipit quia in contrarium
 mandat dicens eis in Veteri Testamento: 'non accipias uxorem filio tuo de
 filiabus alienigenarum, ne transducatur eum post deos suos'³⁰. Quatuor ergo
 in hac serie obiectiones mouentur, tres priores Pollentii contra Augustinum,
 ultima Augustini contra Pollentium qua et ipsi Pollentio concluditur et
 105 ita disputatio terminatur. Prima quidem disputatio Pollentii sic procedit :
 tu, Augustine, ita exponis : 'non Dominus dicit', idest neque iubet neque
 prohibet. Vacat ergo et inutile est consilium Apostoli dum ait: 'ego dico'.
 Respondet Augustinus: 'nequaquam sed utile ualde et salubre est quia,
 ipso Domino inspirante, hoc consilium dedit', quod optinetur ex eo quod
 110 dicit 'puto autem quod ego spiritum Dei habeam'³¹ cum inseparabilia
 sint opera Trinitatis³². Exsequitur hanc questionis responsionem ab illo
 loco 'quoniam ergo ab infideli' usque 'ita sane ut ipsum licitum'. Secunda
 obiectio hec erat: tu, Augustine, intendis quod infidelem dimittere liceat
 fideli, quod licet Apostolus dissuadeat, tamen Dominus non prohibet.
 115 Sed nonne idem Apostolus alibi cum ageret de nubendo et non nubendo,

92 ambo *om.* A 93 infidelitate] et *add.* Lr 94 iussit] uis Lr Lp^{ac} 95 prohibet non]
 non prohibet *tr.* Lp^{pc} A 96 permisit] dimittit Lr Lp a fornicante] ad fornicationem
 Lr Lp et *om.* Lr Lp maior est] *om.* P 97 totum] ratum Lr Lp 98 dico] non
 Dominus *add.* Ba 99 idest² *om.* Lr A La P cogo] rogo Lr Lp 100 quia] quoniam
 Lr Lp 101 mandat - Testamento] mandati esset ueteris testamenti Ba dicens eis]
 Dominus A eis *om.* La accipias] accipies A 104 ultima] uel Lp contra -
 106 Augustine] procedunt et tuam ergo Lr 105 procedit] et *add.* Lp 106 Augustine]
 Augustinus Lp idest *om.* P 107 est *om.* Lr 109 optinetur] optineret Lr Lp
 110 habeam] habeo Lr Lp] Quod ergo spiritu Dei suadente *add.* Lp^{pc}] Si ergo spiritu Dei
 suadente hoc consilium tribuit tunc et (*et om.* P) suadente (*insuadente* P) Domino *add.* Ba A
 La R P 111 hanc] autem *praem.* R questionis *om.* Ba A La R P 112 loco]
 uerbo Ba A La R P infideli] infidelitati Ba usque] *sed* Ba licitum] licitam Lr
 Lp 113 intendis] sentis Ba liceat] liceat Lr Lp 114 dissuadeat] dissuadet Lr Lp
 tamen Dominus] dicens si Lr Lp] scilicet *add.* R 115 alibi] alicui Lr *om.* A

³⁰Cf. Gn 24,3³¹1 Cor. 7, 40³²C.28 q.3 c.9

quia non tantum alterum sed utrumque licitum erat dixit: 'qui dat nuptui uirginem suam bene facit et qui non dat melius facit'³³. Dum uero ageret de dimittenda et non dimittenda coniuge infideli, non ait: qui dimittit bene facit et qui non dimittit melius facit. Vnde patet dimittere esse licitum. Solum
 120 autem non dimittere esse illicitum. Augustinus respondet: non propter hoc dixit Apostolus: 'qui dat nuptui bene facit et qui non dat melius facit', quia utrumque licitum est, sed quoniam utrumque expediens et primum quidem minus, secundum uero maius. Vbi non egerat de dimittenda uel non dimittenda coniuge infideli, licet utrumque esset licitum, quia tamen
 125 non utrumque sed posterius esset expediens, ideo non oportuit ibi dici, qui dimittit bene facit et qui non dimittit melius facit. Non enim bene facit quod fieri non expedit. Porro ista duo, primum de dimittendo, secundum de nubendo uel non de nubendo, in quodam similia sunt et in quodam non. In hoc assimilantur quoniam, sicut nubere et non nubere utrumque
 130 licitum est et ideo Apostolus premisit ibi, 'de uirginibus preceptum Domini non habeo', et ad hoc dimittere et non dimittere utrumque licebat. Ideo preposuit Apostolus: 'ceteris ego dico, non Dominus'. Quod enim ibi est dicere 'consilium autem do'³⁴, hoc est dicere, hic 'ego dico' quod facit ibi 'de uirginibus preceptum Domini non habeo', hoc operatur hic, 'non Dominus
 135 scilicet dicit'. Dissimilia uero in eo sunt quia utrumque illorum, scilicet nubere et non nubere est expediens, et alibi dixit: 'qui dat nuptui bene facit et qui non dat melius facit'. Hic autem, quoniam tantum alterum, scilicet non dimittere, est expediens, ideo non ait: 'qui dimittit bene facit et qui non dimittit melius facit'. Ista autem responsio reperitur ab eo loco 'ideo sane ut

116 sed utrumque *om.* **Ba** dat] dimittit **R** 117 Dum - 118 facit *om.* **R** (*omoio.*)] Et quando dimittit melius facit **P** uero] ergo **Ba** ageret] aget **Lr** 119 licitum] illicitum **R** 120 illicitum] licitum **Ba A La R P** respondet *om.* **R** 121 dixit] dicit **A** et - facit *om.* **P** 122 expediens] est *add.* **Ba A La** 123 quidem] criminis **Lr Lp** maius] magis **A La** non¹] ergo **Ba A**] uero **La R P** 125 sed] tantum *add.* **Ba** esset] erat **Ba La** 126 facit³] fit **A La P** 127 dimittendo] uel non dimittendo *add.* **Ba A La P** 128 de² *om.* **A** et] *om.* **A** 129 non¹] similia *add.* **Ba A La P** quoniam] quia **A** utrumque] uidelicet *add.* **A La P** 130 Apostolus *om.* **Lr** ibi *om.* **Ba A** 131 habeo] consilium autem do *add.* **Ba A La** habeo - 134 habeo *om.* **P** (*omoio.*) et ad hoc] ita **Ba**] ita quidem **A**] itaque **La**] sic **R** Ideo] Non **Lr** 132 non Dominus - 133 dico *om.* **R** Quod - 133 dico *om.* **Lr Lp^{ac}** (*omoio.*) 133 hic *om.* **Ba La** dico] non Dominus et *add.* **Ba** ibi *om.* **Lr Lp^{ac}** 134 hoc] sed **Lr** 135 scilicet] sed **P** dicit - illorum *om.* **Lr Lp^{ac}** (*omoio.*) Dissimilia - 136 dixit *om.* **P** 136 alibi] aliter **Lr**] propterea ibi **Ba A La R** dixit] dicit **Ba** 138 ait] quid *add.* **Lr** 139 reperitur] textitur **Ba A La R P**

³³1 Cor 7,38³⁴1 Cor 7,25

140 ipsum licitum' usque 'si autem alicubi Apostolus'. Tertia oppositio Pollentii
huiusmodi erat: tu, Augustine, exposuisti hoc uerbum Apostoli: 'ceteris ego
dico', idest moneo, non precipio. Talem interpretationem aiebat Pollentius
falsam esse pro eo quod sequitur: 'Christus uobis proderit nichil'³⁵. Vnde
patet quod, sicut ibi, ita hic, per hoc uerbum 'dico' non admonitionem
145 tantum, non consilium, sicut tu, Augustine, sentis, sed preceptionem
cogentem Apostolus designauit. Augustinus respondet: non consonat simile
quod inducis. Hic enim exponendum est sic: 'ego dico', idest moneo non
precipio, quia sequitur: 'non Dominus dicit'. Ibi uero dum dicitur: 'ego
Paulus dico ne circumcidamini, alioquin Christus nichil uobis proderit'³⁶,
150 nequaquam subiungitur: 'non Dominus'. Ideoque in hoc uerbo dico uim
preceptionis oportet intelligi, quamuis nequaquam absurdum sit sentire
quod de circumcissione non facienda tantummodo dixisset. 'Monemus quos
caros habemus ut faciant Domini preceptum uel iussa'. Hec responsio est
ab eo loco 'si autem alicui Apostolus' usque illuc 'tu uero cui placet' a
155 quo et deinceps usque ad finem opponit Augustinus Pollentio in hunc
modum: tu, Pollenti, uerba Apostoli sic exponis: ego dico, idest precipio,
cogo ut aliter non liceat fieri, 'non Dominus dicit' quia mandat et precipit in
contrarium dicens: 'ne accipias uxorem filio tuo de filiabus alienigenarum'³⁷.
Si ita est, ergo contra iussum Domini, contra doctrinam sanctam, contra
160 utrumque testamentum suam facit iussionem Apostolus³⁸. Sed respondebat
Pollentius: non est uera conclusio, quia Paulus iam in coniugio positos non
solum monet, sed etiam iubet ut si alter credidisset, alter non, credens non
credentem et habitare uolentem non dimitteret. Dominus cum ait: 'non
accipias uxorem'³⁹ etc., mandat ne fidelis infidelem uxorem ducat. Ex ore

140 oppositio] opinio **A** 141 hoc] sic **La R P** 142 precipio] Similiter ergo exponatur
quod ait ad Galatas: 'ecce ego Paulus dico uobis, quia si circumcidamini, Christus nichil uobis
proderit' (Gal. 5,2). Ego Paulus dico, idest moneo, non precipio *add.* **Lp^{pc} Ba A P** (*omoio.*)
interpretationem] expositionem **A** 144 ita] et *add.* **A** 146 respondet] respondit **A**
147 inducis] in(du)cis **P** est *om.* **P** 150 in - dico] ibi (*ibi om.* **R**) in (*in om.* **A P**) uerbo
dictionis **Ba A R P** in hoc] ibi **La** dico - 151 sentire *om.* **La** 151 sentire] nos *add.*
Ba A R P 152 quod] que **Lp** non facienda] fuit tunc **Lr Lp** facienda] tunc *add.* **La**
Monemus] enim *add.* **A La** 153 faciant] faciat **A** est *om.* **P** 154 alicui] alicubi **Ba**
La R P 155 deinceps] de nuptiis **Lr Lp^{ac}** ad *om.* **Lr Lp^{ac}** Pollentio] Valentio **Lr**
156 Pollenti *om.* **Lp** Apostoli *om.* **P** precipio] precepto **A La** 157 quia] idest **Ba**
158 accipias] accipies **A** 159 Si] Sed **Lr Lp** est] esse **P** 162 alter] non *add.* **Ba**
credens] sed dicens **Lr Lp** 163 habitare] cohabitare **A** Dominus] autem *add.* **Ba A**
La R P

³⁵Gal 5,2³⁶Gal 5,2³⁷Dt 7,3-4³⁸1 Cor 7,39³⁹Gn 24,1-2

165 tuo, replicat ei Augustinus, te Pollenti iudico, tibi concludo: si enim Paulus
 precipit hoc positus in coniugio et Dominus prohibet tantum hoc ne scilicet
 fidelis infidelem accipiat, patet ergo de aliis Dominum et de aliis Apostolum
 loqui. Nam Apostolus de coniunctis, Dominus uero de coniungendis. Si
 Dominus non uetat quod Apostolus hic uetare uidetur, non illa causa est
 170 quam tu, Pollenti, inseruisti, scilicet quia contrarium mandat. Illud uero
 mandatum contrarium non est. In eo tantum de coniungendis agitur,
 Apostolus autem dumtaxat de coniugatis, ut predictum est, prohibet⁴⁰.

10. *Iudei*. Et nota quod filii talium baptizari debent, quod si de adultis
 intelligitur, dicas quod admonendi sunt, non cogendi. Inuitus enim non
 175 cogitur quis ad bonum quod non accepit. Si uero de paruulis eorum filiis
 intelligitur, planum est quod debeant baptizari.

11. *Iudeorum*, scilicet qui deteriores sunt gentilibus. Vnde in die passionis
 Dominice in oratione facta pro eis, genua non flectit ecclesia. Distractione
 etiam ecclesiastica debent prelati Christianos corrigere, ne ipsi se Iudeorum
 180 seruitio assidue pro aliqua mercede exponant. Obstetricibus quoque et
 nutricibus Christianis omnibus debent interdiceri ne infantes Iudeorum in
 domibus suis nutrire presumant, quia Iudeorum mores et nostri in nullo
 concordant et ipsi de facili ob frequentem conuersationem et assiduam
 familiaritatem, instigante humani generis inimico, ad suam superstitionem
 185 et perfidiam simplicium animos inclinarent, ut in Extra. c. Licet uniuersis⁴¹.

13. *Nullus* usque *azima*. Quilibet cibus intelligitur. Fit autem hec
 prohibitio non propter immunditiam sed in detestationem et odium
 Iudaice professionis. Sed queritur cum in colloquio Iudeorum non sit
 interdicta nobis communio, cur in conuiuio prohibetur? Sed forte huiusmodi
 190 consideratio causam dedit edicto, quia in conuiuio maior quam in colloquio

165 tuo] suo **Lr Lp P** replicat] supplicat **Lr Lp** ei *om.* **P** te] o *add.* **A P**
 168 uero] potius ait *add.* **Ba**]ait *add.* **A La P** Si] ergo *add.* **Ba A La P** 169 non¹] *om.*
Lr Lp R quod] usque *praem.* **Lr Lp**] ut *praem.* **R** hic uetare] imperare **Ba** non²]
 nam **Lr Lp** 170 tu *om.* **A** mandat] manat **Lr Lp** uero] enim **Lp A La R P**
 171 contrarium] in contrarium dicens **Ba** eo] enim *add.* **A La P** 172 coniugatis]
 coniunctis **Lp La A** ut - est *om.* **A** 173 si] scilicet **Lr Lp A** 174 dicas] dicit **Lp**
 cogendi] corrigendi **P** non² *om.* **R** 175 quis - 176 intelligitur *om.* **Lr Lp R (omoio.)**
 179 se *om.* **Lr Lp** 180 quoque] quidem **A** 186 *azima*] Cuius nomine *add.* **Ba A La**
P Quilibet] Cuiuslibet **R** 187 propter] cibi *add.* **Ba A La** 188 professionis]
 superstitionis **Ba A La R P** 189 Sed] Ne **Lr**] Ne quod **Lp**

⁴⁰Cf. SL C.28 q.1 c. 9 v. *si enim* (totum c. ad litteram) ⁴¹2 Comp. 2.2.1 (=X 2.20.23), JL 13974

solet familiaritas contrahi uel ideo ab infidelium colloquio fidelis prohiberi non debuit, quia aliter non posset eum lucrifacere Christo, ut supra C.xxiii. q.iii. Infideles⁴².

15. *Caue* usque *uxorem non accipias*, quia inter personas ritu dissimiles non potest contrahi matrimonium. Vsque *prima coniugii fides castitatis gratia est*, idest coniuges a prima desponsatione fidem non tenentur sibi, nisi ad mutuam obseruantiam castitatis, non ad debiti solutionem.

16. *Non oportet* usque *profitentur Christianos esse futuros*. Et nota quod secundum quorumdam sententiam distinguitur circa tempus et factum. Si enim dixerit quis: uolo te in meam nisi decem dederis tali die, expirat conditio. Si uero dixerit: accipiam te in meam si tali die decem dederis, tenet conditio, nisi forte ita de facto processit ut antequam exstaret conditio, matrimonium carnis immixtione perficitur. Sunt alii qui dicunt quod cum matrimonium sub conditione contrahitur, conditione interposita existat, ut supra C.ii. q.vi. § Biduum⁴³.

17 (p.c.) § *Item illud Augustini usque ratum non est*. Ad hoc enim ut sit ratum matrimonium non sola sufficit carnis commixtio, sed necessaria est institutio. Vnde in coniugio infidelium non est Christi et ecclesie sacramentum.

191 ideo] /// Lr 192 lucrifacere] satisfacere Lr Lp^{ac} Christo] Christum Lr Lp om. Ba 194 *Caue*] *Sane* R *non accipias*] *accersas* F 195 non - *fides* om. P 196 *est* om. P desponsatione fidem] desponsationis fide Ba A La R P 197 ad om. Ba 198 *profitentur*] *confitentur* Lr Lp 199 circa] inter Ba 200 uolo] nolo Lr A La expirat] tenet Lr Lp 202 nisi - conditio om. P de facto] defecto R processit] processerit R 203 matrimonium] in *add.* A Sunt om. R qui om. R 204 contrahitur om. Lr Lp] tunc demum matrimonium tenere incipit cum (om. P) *add.* Ba A La P conditione²] contradictione Lp] conditio Ba A La P existat] existit La P 207 sed] etiam *add.* A 208 est] ecclesie *add.* Ba La R P institutio] instructio Ba] ecclesiastica constitutio A

⁴²C.23 q.4 c.17; cf. SL C.28 q.1 c. 13

⁴³C.2 q.6 c.29

<Q. II>

§ *Quod uero.*

2. *Infidelis* usque circa eum qui relinquitur. Sed queritur quomodo
matrimonium quantum ad uirum dissolui dicitur et non quantum ad
5 mulierem. Cum enim matrimonium non nisi inter duas personas possit
contrahi, relinquitur quod non potest quoad unum dissolui quin et quo
ad alterum dissoluatur. Item cum uir et uxor quodammodo in respectu
dicantur et relatiuorum imitentur naturam, patet quod si is non est maritus
eius, nec hec poterit eius uxor merito appellari. Solutio: ideo quoad uirum
10 fidelem matrimonium dissolui dicitur et non quoad infidelem uxorem quia
uir, uiuente infideli uxore et cohabitare nolente, potest aliam ducere. Quoad
infidelem uero coniugem, matrimonium dissolui dicitur, quia si possit alii
uiro nubere cum quo habitare contempnat, non tamen hoc potest sine peccati
macula effectui mancipare. Peccauit enim et in Deum qui cum conuerso
15 marito contempnit colere et contra legem coniugii uidetur uenire. Vel ideo
dixit matrimonium solui quoad fidelem et non quo ad infidelem, quia de
hiis qui foris sunt Dominus tantum iudicat. Alii dicunt dissolui quoad unum
matrimonium non quoad alterum, quia in nonnullis contractibus contractus
soluitur dumtaxat in altero et in altero durat. Quod tamen non approbo.
20 Alia enim ratio est in matrimonium. Simile in Cod. lib. i. de raptu, § ult.⁴⁴,
nec separabitur fidelis licet hec infidelis postea conuertatur. Conuersa uero

<Q. II>

2 uero om. Ba 3 *Infidelis*] *Si praem.* Ba A La P F qui] quod Lr 6 quoad]
quantum ad A 7 in om. A 8 imitentur] imitantur Lr Lp] mittentur P] mittuntur R
naturam] rigorem R 9 eius] huius La R P] huius add. A hec om. Lr Lp eius] ei
A om. P merito] a marito Lr Lp 10 fidelem] infidelem Lr Lp non] ideo Lr Lp
11 uir] nisi Lr Lp uiuente] uolente Lr Lp 12 dicitur] non praem. Ba A La R P
quia] etiam add. Ba P] et add. A La R possit] potest A alii] uiuo add. Ba A La P
13 uiro] marito Ba contempnat] contempnit A] contendat R 14 Peccauit] Peccat
Ba A La R P qui] quem A La R P 15 et - uenire om. A 16 et - infidelem om. R P
17 sunt om. A tantum om. Ba] autem R Alii] tamen add. Ba A La R P dicunt]
quod potest add. Ba A La R P unum om. Lr Lp 18 matrimonium om. R non] et
praem. A La R 19 non] partim Ba om. P 20 ratio est in] ratione P matrimonium]
matrimonio A] nec ideo esset bigamus iste dicendus quamuis alli dicant ibi matrimonium
non esse add. A Simile - ult. om. A 21 fidelis] infidelis Ba] a secunda add. Ba La R P
postea] non add. Lr Lp conuertatur] simile in Cod. l. i. (9.13.1) add. A

⁴⁴Cod. 9.13.1,6

cum alio licite matrimonium potest contrahere uel cum eodem si uir uoluerit et fuerit absolutus et hoc cum infidelis cohabitare non uult. Si uero uellet, tunc matrimonium non dissolueretur in conuersione alterius nec fidelis ea
 25 uiuente posset aliam ducere quin adulterium committeret et filii essent spurii, ut supra C.e. q.i. Sic enim⁴⁵ et e. q. § i.⁴⁶ Si uero illa conuerti uellet postea ipse eam teneretur accipere, nam cognitio Creatoris matrimonium ratum facit.

22 cum] catholico *add.* **Lp^{ac}** 23 absolutus] nec ideo esse bigamus iste dicendus esset
 quamuis aliud (alius **P**) (esset *add.* **P**) ibi matrimonium et (non *add.* **P**) cum alia *add.* **Ba P**
 hoc] est *add.* **P** cum] est **Lr Lp**] est si **R** non *om.* **A** 25 adulterium] ad alterutrum
Lr Lp^{ac} et] supra *add.* **A** 27 ipse] iste **A La P** eam *om.* **Lr Lp** Creatoris]
 fecerunt *add.* **P** matrimonium] eorum *add.* **Ba A La P** 28 facit] fecit **Ba**] fecerat **A**]
 faceret **La**] *om.* **P**

⁴⁵C.28 q.1 c.9

⁴⁶C.28 q.1 c.1

<CAVSA XXIX>

Cuidam nobili nunciatum est.

<Q. I>

§ *Quod autem usque nec uocatur ordinatus.* Salua pace Magistri hic non ualet ad rei propositae arg. Non enim hoc facit error sed potius hoc fit ideo quia ordinator ordinandi non habuit potestatem. *Vsque error uero persone.*
 5 Et nota quod si aliquis consensit in aliquam et alius eius nomine eam duxit, distinguitur utrum priorem sponsa cognouit uisu uel fama uel alio modo, in quo casu, quia eum, Augustino teste, diligere potuit, nam uero uisu diligere possumus et ita in eos consentire, potuit et debet mulier a secundo separari et primo restitui. Non enim in secundum sed in primum
 10 potius consensisse uidetur. Errauit enim, unde non consensit. *Nichil enim adeo contrarium est consensui quantum error* etc. In alio uero casu quia tunc incognitos omnino diligere non ualeamus nec in eos per consequentiam consentire, non separabitur a secundo¹ quia ibi non persone sed potius relationis error interuenisse uidetur. *Vsque et conditionis.* Et nota quod
 15 conditionis error impedit matrimonium; nam seruilis conditio secundum legis fictionem ipsum seruum facit non hominem reputari, unde nulla potest secum matrimonium contrahere si eius conditionis fuerit ignorantia et dolo decepta. Qualitatis uero et fortune error ideo matrimonium non impedit, hec

2 *nunciatum est om. Ba*

<Q. I>

2 *uocatur*] *innouatur* Lr Lp hic] hoc A P 3 rei propositae] rem propositam Lr Lp
 fit] facit A 5 aliquis] qua Ba A La R P consensit] concessit Lr Lp aliquam]
 aliquem B A La R P eam om. R 6 duxit] ducit A priorem] primum Lp A La P]
 om. R cognouit] agnouerit Ba] cognouerit A R 7 eum] cum Ba nam - 8 diligere
 om. P 7-8 uero uisu] non uisos Ba A] nisi uisos La 8 eos] eum Lr Lp R potuit
 et om. Ba A La R P mulier om. R 10 potius om. Ba consensisse] consentire Ba
 Nichil] quia praem. R Nichil - 11 error om. F enim om. R 11 est] huic add. Lp
 quantum] quam A La P In] Etiam praem. La tunc om. Ba A La R P 12 incognitos]
 cognitos Lr Lp^{ac} ualeamus] ualemus A] possumus R 13 separabitur] separabiliter
 A sed potius] sed potius rep. Lr 14 error] ideo add. B A La P] non add. R
 15 nam] error ideo praem. Lr] ideo praem. Lp] enim R 16 fictionem] functionem Lr Lp
 seruum] non add. Lr 17 matrimonium] maritum Lr Lp 18 Qualitatis] Qualitas Lr
 Lp impedit] impediunt P hec] hic Lr Lp om. Ba

¹Cf. SL C.29 q.1 pr. v. *quod autem* (in fine)

20 quia non in quid sed in quale potius predicantur et substantiam et personam
non mutant. Hec non aliud uel aliud sed alterius modi potius hominem
reddunt. Sed de frigiditate opponitur, quod cum sit qualitas tamen eius error
matrimonium impedit, ut infra C.xxxiii. q.i. c.i.² Sed qualitas illa naturalis est
et nature inesse uidetur. Vel dici potest quod in frigido non error sed persona
non legitima matrimonium impedit.

<Q. II>

§ *Secunda uero questio.*

2. *Si quis liber usque si consensu amborum, scilicet contrahentium,*
serui uidelicet et ancille. Vnde hinc potest colligi quod absque domini
5 consensu uel dominorum serui possunt ad nuptias conuolare, cum ibi non
dominorum, sed contrahentium consensus requiritur.

6. *Huius rei causa usque de seruili fuerat conditione pulsata,* non a uiro sed a
domino. Vsque *ut si probare* etc. Hinc quidam dicunt pro actore deficiente
reus est ad purgationem cogendus, quod tamen non prouenit, ut supra
10 C.vi. q.ult. c.ult.³, nisi mala fama auctore deficiente crebrescat, ut supra
C.xv. q.v. c.i.⁴ et nisi falso actor excipiendi efficiatur. Viro enim huius non
probante, ista se ostendit innoxiam de seruili conditione qua fuerat pulsata,
quod tamen non prouenit, licet uerisimile uideatur esse quod proponunt.
Vnde secundum mentem capituli sic uidetur casus ponendus: hec autem
15 non a uiro sed a domino fuerat de seruili conditione pulsata, propter quod
uir eam dimisit donec libera probaretur. Vnde hinc habes quod uir potest

19 et²] uel A 20 Hec] enim *add.* Ba La] etenim *add.* A P] ita *add.* R aliud¹]
 alium Ba A La R P aliud²] aliam Ba alterius] alicuius Ba potius
 om. Ba 22-23 est et *om.* Lr 23 non *om.* Lr sed] potius *add.* Ba A La R
 24 non legitima] illegitima Ba A La R] *om.* P matrimonium] non *add.* Lr Lp
<Q. II>

2 § - *questio om.* R 4 uidelicet] fideles Ba hinc] hic Lr domini *om.* Ba A La R P
 5 uel *om.* Ba A La R P cum] et *praem.* Lr Lp 6 consensus] solummodo *praem.* Ba
 A La P] *add.* R requiritur] requiratur A La 7 de - fuerat] dum serui fuerant Lr Lp
 8 ut] et Lr Lp pro] quod Lp^{Pc} Ba A La P actore] auctore Ba P 10 crebrescat]
 erubescat Lr Lp ut - 11 efficiatur *om.* A 11 falso] forte Ba La P huius] hoc Ba
 12 innoxiam] in Lr 14 secundum *om.* Lr autem *om.* A P 16 libera] ubera Lr

²C.33 q.1 c.1

³C.6 q.5 c.1

⁴C.15 q.1 c.1

uxori negare debitum ex quo eorum matrimonium tamquam illegitimum
accusatur, donec appareat quod debeat mota questio finem sortiri domino
in probatione deficiente; uel si eam purgasse uis dicere non ex necessitate
20 sed ex abundantia hoc factum fuisse dici oporteat.

8. *Dictum est usque et hoc illis.* Hec non Magistri sed canonis uerba esse
poterit deprehendere quisquis in ix. lib. Burch. legerit, *Dictum est*⁵. *Vsque
et per uoluntatem dominorum.* Quid autem si seruus continere non potest,
ne uideatur ei continentia a domino imperari? Conqueratur seruus apud
25 ciuitatis episcopum ut dominum admoneat quatenus seruo det nubendi
licentiam. Hinc tamen quidam uolunt asserere seruum sine uoluntate
domini non posse nuptias celebrare. Non enim habet liberum arbitrium nec
uoluntatem solutam, ut infra C.xxxii. q.iii. c.i.⁶ et ideo etiam non potest
matrimonium contrahere domino inuito, ut supra d.liiii. Generalis⁷. Sed
30 melius dicitur quod sine uoluntate domini potest seruus matrimonium
contrahere, ut supra e. q. Si quis liber⁸. Nec obstat quod eo inuito non potest
ad religionem transire. Tunc enim dominus ex toto suo iure fraudaretur et
ei iniuria fieret. Hic uero nichil sue deperit utilitati. Vt autem firmiter sit
quod dicitur et omnis deinceps possit ambiguitas amoueri, auctoritatem
35 summi pontificis in medium inducamus. Ait enim Adrianus: 'Dignum est⁹
et a rationis tramite non discordat quod ea que dubietatis in se uidentur
scrupulum retinere ad apostolice sedis iudicium referantur ut inde Christi
fideles in dubiis certitudinem gaudeant se inuenisse, unde innoscuntur
magisterium fidei suscepisse. Tua uero fraternitas de seruorum coniugiis
40 que inuitis et contradicentibus dominis contrahuntur quid fieri debeat si
bene meminimus inquisiuit, super quod taliter duximus respondendum.
Sane iuxta uerbum apostoli, ut tua discretio cognoscit, in Christo Iesu

17 illegitimum] legitimum **Lr Lp** 19 eam] /// **Ba**] se *add.* **Ba La R P** 20 abundantia] danti **Lr Lp^{ac}** dici *om.* **Lr** oporteat] oportet **A** 22 deprehendere *om.* **Ba** legerit] c. *add.* **A** 23 autem] erit *add.* **Ba** 24 Conqueratur] queratur **Lr Lp^{ac}** 25 quatenus seruo *om.* **P** 26 asserere] nec *add.* **Lr** 27 habet *om.* **A** 28 et ideo] cum Deo **Ba A La P** 32 ex toto] a uoto **Lr Lp^{ac}** fraudaretur] fraudatur **A** 34 dicitur] dicimus **A** 36 a rationis] actoris **Lr**] actionis **Lp** 37 referantur] reseruantur **Lp^{ac}** ut] ibi *add.* **Lr Lp** 38 inuenisse] inuenire **Ba A La R P** innoscuntur] noscuntur **Ba A La R P** 40 que] qui **Lr Lp** contrahuntur] contrahantur **A** quid] quod **Lr Lp** fieri *om.* **Lr Lp^{ac}** debeat] non *praem.* **Lr Lp** 41 super quod] fraternitati tue **Ba**

⁵Bur. 9.29; PL 140.819
(=X 4.9.1), JL 10445

⁶C.32 q.3 c.1

⁷D.54 c.12

⁸C.29 q.2 c.2

⁹1 Comp. 4.9.1

nec liber est nec seruus¹⁰ qui a sacramentis ecclesiasticis sit amouendus. Itaque inter seruos nullatenus debent matrimonia prohiberi. Et si dominis
 45 contradicentibus et inuitis contracta fuerint nulla ratione propter hoc sunt
 ecclesiastico iudicio dissoluenda. Debita tamen et consueta seruitia non ex
 hoc minus sunt propriis dominis exhibenda'. Sed contra hoc opponitur:
 ecce inuitis dominis contractum est matrimonium inter seruos. Procedente
 tempore dominus uult seruum uel ancillam uendere uel donare alicui qui
 50 in remotissimas partes uult seruum uel ancillam ducere ubi moratur. Quid
 ergo tunc fiet de altero uel altera cum non possit ad secunda uota transire
 uiuo altero et incontinenens nequeat motus libidinis refrenare. Certe acute
 mouentur qui sic obiciunt. Eis tamen satisfacimus in hunc modum dicentes
 quod episcopus loci debet tunc iusto pretio redimere seruum ut ecclesie
 55 seruiat et uxori debitum reddat. Si uero hoc facere nollet episcopus, liberum
 erit domino seruum cuicumque uoluerit uendere et alter tenetur uiuo
 altero continere. Sibi enim imputent qui in contrahendis nuptiis dominicum
 presumpserunt preterire mandatum. Et in legibus uidetur tamen innui
 quod dominus non debet talem seruum uel ancillam extraneo uendere,
 60 Cod. lib. iii., communia utriusque iudicii, Possessionum¹¹: 'Quis enim ferat
 liberos a parentibus, sorores a fratribus, a uiris coniuges separari? Igitur si
 quis dissociata in ius diuersum mancipia uel colonos traxerunt, in unum
 redigere cogantur'. Item queritur si ingenuus contraxit matrimonium cum ea
 quam ingenuam esse credebat et comperta conditione seruili eam cognouit
 65 antequam inter eos apud ecclesiam esset diuortium celebratum, an de cetero
 ingenuus ancillam possit dimittere. Quod quidem, licet in canonibus non
 inueniatur expressum, arg. tamen huius canonis uidetur esse dicendum
 quod eam de cetero a se nequeat remouere. Consensus enim uidetur in
 ancillam scienter ex quo post detectam seruilem fortunam eam cognouit.
 70 Nam licet post adulterium mariti mulier possit etiam eo inuito monasticum

43 a *om.* **Ba A** amouendus] ammonendus **Lr Lp**] admonendus **Ba**] admouendus
P 46 ecclesiastico iudicio] ecclesiastica iudicia **Lr Lp** 49 ancillam] suam *add.* **La P**
 50 remotissimas] remotas **A** uult] iussit **Lr Lp** 51 secunda] serui **Lr Lp** 54 seruum]
 seruire **Lp**] suum uel ancillam *add.* **Ba A La P**] uel ancillam *add.* **R** 56 uoluerit] uoluit
Ba] uult **A La R P** 57 qui] quod **La** 58 Et *om.* **A** 62 traxerunt] traxit **Ba**^{Pc}
 unum] idem **Ba**] eadem *add.* **La R P** 63 cogantur] cogentur **Lr** ingenuus] in
 ieiuniis **Lr**] inieunus **Lp** 65 antequam] an non quam **P** an *om.* **Lr Lp** 66 in
om. **Lr Lp** non *om.* **A** 67 inueniatur] uideatur **R** tamen *om.* **Lr** huius]
 cuiusdam **Ba A La R P** esse *om.* **A La R P** 69 detectam] tectam **P**

¹⁰1 Cor 12,10

¹¹Cod.3.38.11

suscipere habitum, ut supra C.xxvii. q.ii. Agathosa¹², tamen si acta penitentia de adulterio, mulier eum sibi reconciliauit et potestatem sui corporis ei reddidit, de cetero sine uiri licentia non poterit mulier iter perfectionis arripere et ad religionem transire, ut supra C.xxvii. q.ii. Scripsit¹³.

73 poterit] potest **A** 74 Scripsit] Post detectam autem conditionem ancille liber potest cum alia contrahere et ancilla similiter licet forte sine peccato non possit. Ancilla autem non poterit liberum petere quia errauit nec (etiam *add.* **A P**) ancilla cogi debet ad eum accedere ratione matrimonii, licet ratione iuramenti si (si *om.* **A**) quod interposuit esset cogenda nec etiam si ante manumitteretur quam (ingenuo *add.* **A P**) esset eius nota conditio eam postea teneretur habere nisi ex certo consensu in eum (eam **A**) postea consentiret, quamuis autem illa non esset uxor *add.* **Ba A P** Excusabatur tamen uiri coitus ab adulterio et propter ignorantiam iustam et propter ecclesie auctoritatem, quod forte non potest de illa dici *add.* **Ba A**

¹²C.27 q.2 c.21

¹³C.27 q.2 c.26

<CAVSA XXX>

Populorum frequentia impediti.

<Q. I>

- § *Quod autem.* Circa presentem articulum uario modo loquuntur canones et sibi uidentur prima fronte obuiare. Sed ea mente inspecta dicimus quod in prioribus capitulis de commaternitate agitur que matrimonium precedit, que quidem sicut impedit matrimonium contrahendum, ita dirimit iam contractum. In posterioribus uero de commaternitate agitur que post matrimonium contractum contrahitur, quod quidem matrimonium non dissoluit. Vel posteriores canones hodie nouo iure prioribus preiudicant, sicut manifeste colligitur ex decretali epistola summi pontificis, que ita incipit, Licet preter solitum¹. Ibi enim dicitur quod si uir uel mulier scienter uel ignoranter filium suum de sacro fonte susceperit, non debent propterea separari, neque alter alteri debitum debet subtrahere nisi ad seruandam continentiam excusare uidetur; si ex malitia, non debet eis sua fraus patrocinari uel dolus².
1. *Peruenit usque se in coniugio reciperent.* Hinc potest colligi solutio canonum qui circa presentem articulum uidentur sibi prima facie contradicere. Hic enim de coniunctis agitur; ibi uero de coniungendis³.
4. *Dictum est usque quamdiu uiuit.* Ex hoc dicunt quidam quod si iurauit me non cogniturum Gadium et postea eam accepi in uxorem, non possum

2 *Populorum*] *Quidam praem.* **Ba F**

impediti om. **Ba**] *impeditus* **A F**

<Q. I>

3 sibi *om.* **Ba** fronte] facie **Ba A La P** ea] canonum **Ba A La P** 4 commaternitate] maternitate **P** 5 dirimit] matrimonium *add.* **P** 7 quod] que **Ba A La** 8 Vel] per *add.* **A R P** preiudicant] preiudicatur **A R P** 10 enim] non **Lp** 12 seruandam] conseruandam **Lp** 13 continentiam] possint induci. Quod si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia *add.* **Lp^{pc} Ba A**] id factum est eos (id factum est eos *rep.* **P**) ignorantia *add.* **P** fraus] malitia **A** 17 contradicere] contrahere **Lp** ibi] in sequentibus **Ba A R P** coniungendis] agitur *add.* **A** 18 iurauit] iurauit **Lr Lp** 19 Gadium] Galdradam **Ba**] Gasdium **A P** eam *om.* **Ba** accepi] accipi **A**

¹1 Comp. 4.11.2 (=X 4.11.2, Si vir vel mulier), JL 14091

²Cf. C.30 q.1 pr. (in principio)

³Cf. SL C.30 q.1 c.1 v. *reciperent*

20 ei reddere debitum quin degerem quociens eam cognosco, sed penitentiam
non possum de periurio agere illam retinendo. Ad hoc quidam dicunt
quod primus coitus habet periurium, ceteri uero a periurio propter bonum
coniugii excusantur. Et quod dicitur 'quamdiu uiuit penitentiam agat',
exponit, idest se fecisse doleant, non tamen illam sollempnem penitentiam
25 semper agere coguntur⁴.

5. *De eo autem usque et sine spe coniugii maneant.* Hinc collige arg. ad
eam questionem in qua dicitur utrum ille qui inuita uxore intrauit in
monasterium de quo certum est quod debet uxori reddi, ut supra C.xxvii.
q.ii. Agathosa⁵, utrum ea mortua possit aliam ducere; et est arg. quod non
30 possit immo debet ad monasterium redire; sicut iste qui accepit scienter
propriam filium de baptismo debet uxorem suam cognoscere, sed ea mortua
non potest aliam ducere. Simile supra C.xxvi. q.vi. Is qui⁶ et C.xxxiiii. q.ii.
c.ult.⁷

8. *Omnes quos usque ita nostri spirituales sunt filii.* Hic queri solet si
35 sacerdos habet filium, utrum patris sui penitentialem possit accipere in
uxorem, cum certum sit quod illam quam pater suus baptizauit et de fonte
suscepit non potest ducere in uxorem. Ad hoc quidam dicunt quod filius
sacerdotis patris sui penitentialem in uxorem potest ducere, non tamen
40 filiam suam spirituales, scilicet quam ipse baptizauit uel de fonte suscepit
ei licet accipere. Et diuersitatis hec est ratio, quia in baptizato duplex est
sacramentum, mortis uidelicet et resurrectionis et in baptismo mors et uita
operantur, ut infra de con. d.iiii. Proprie⁸. Mors autem in immersione, uita
in eleuatione designatur et alterum istorum per se sufficit ad matrimonii
45 impedimentum. Vnde si quis baptizauit aliquam uel leuauit de fonte nec ipse
poterit nec filius suus accipere eam in uxorem. Secus in penitentia. Penitentia

20 ei - 21 possum *om.* **R** (*omoio.*) quin] quam **Lp** quin degerem] quem deiero **Ba**
degerem] peterem **Lr**] peierem **Lp** 22 primus - habet] primi coitus habent **Ba** uero]
autem **A La P** 23 quod *om.* **Ba** uiuit] uiuunt **Ba A La P**] uiuant **R** agat] agant **Ba**
A La R P 24 fecisse] illud *add.* **Ba A La R P** 27 eam] illam **Ba** dicitur] queritur
Ba A La in *om.* **A** 28 certum] contrarium **A** debet] debent **Lr Lp** 30 immo]
usque non **Lr** sicut] si cum **Lr** 31 ea] /// *add.* **Lr** 32 xxvi.] xxvii. **Lr** Is qui]
Vsque **Lr Lp** xxxiiii] xxxiii **Lr Lp** 35 penitentialem] penitentiale **Lr**] spirituales
filiam **Ba**] spirituales **R** accipere] ducere **Ba** 36 et] uel **A om. R** 39 suam *om.* **A**
40 est] potest esse **Ba A La R P** 41 uidelicet] scilicet **P** 42 operantur] operatur **A**
43 per se *om.* **Lr** 45 poterit] non *praem.* **A P** suus] eius **A**

⁴Cf. SL C.30 q.1 c.4 ⁵C.27 q.2 c.21 ⁶C.26 q.6 c.8 ⁷C.34 q.1-2 c.8; cf. SL C.30 q.1 c.5
v. sine spe ⁸De cons. D.4 c.13

enim licet sit sacramentum non tamen est misterium. Vnde quia non tantum sacramentum est quantum baptismum, licitum est filio penitentialem patris accipere, arg. supra C.e. q.e. Non debet⁹, quomodo de filia spirituali.

<Q. II>

§ *Sponsalia*. Quo tempore debeant contrahi in antiquis canonibus non inuenitur expressum, sed in decretalibus epistolis inuenitur in quibus dicitur quod a septennio in antea licite possunt sponsalia contrahi. Ab eo
5 enim tempore, ut leges asserunt, potest esse puer doli capax et illicita que fecerit ei imputantur ad penam. Vnde in quadam decretali epistola dicitur que sic incipit, Accessit ad presentiam nostram¹⁰, quod si puella non esset septennis quando prenominato W. desponsata fuerit et post in eum non
10 consensit et quod idem W. ab huius desponsationis parte fuerit absolutus, matrimonium inter eundem W. et matrem puelle celebratum precipias inuiolabiliter obseruari et eorumdem proles denunties esse legitimas quia, sicut discretio tua non ignorat, desponsationes et matrimonia ante septimum annum fieri non possunt, presertim si consensus postea non accedit. Sane si
15 prefata puella ante huius desponsationem septimum compleuerat annum, licet predictus Wuillielmus a desponsatione ipsius puelle fuerit ipso iure absolutus et ea in eum consentire nolebat, inhonestum tamen uidetur ut matrem eius habere debeat, cuius filia sibi fuerat desponsata.

1. *Vbi non est consensus usque nisi postquam uenerint ad annos discretionis consentiant.* Discretionis annos vii uel xii accipit. Quid autem si consentire
20 tunc noluerint? Non tenentur. Nam, ut quidam asserunt, quamuis ante

46 quia] cum Lp non - 47 sacramentum om. P 47 est om. Lp A La
R 48 supra] est A P debet quomodo] quoquomodo Lr Lp

<Q. II>

2 *Sponsalia*] *Sponsalicia* P tempore] sponsalia add. Ba A La 3 inuenitur²] explanatur
Ba A La 4 licite om. Ba A 6 fecerit] fecit A Vnde] Vt Lr Lp 7 sic] ita A La
R P si] prefata add. Ba A La P non om. Lr Lp 8 prenominato] prenotato A
fuerit] fuit A non om. Lr 9 desponsationis] desponsatione A 11 obseruari]
custodiri Ba] obseruare R 12 discretio] distinctio Lr Lp^{ac} 12-13 septimum annum]
septennium Ba 14 septimum - 15 desponsatione om. Lr Lp^{ac} (omoio.) 15 Wuillielmus]
W. P ipsius] illius A 18 *postquam uenerint*] *priusquam uenerit* Lr Lp 19 vii]
septennium A accipit] accepit Ba La R P 20 quamuis om. A

⁹C.30 q.1 c.10

¹⁰1 Comp. 4.2.6 (=X 4.2.5), JL 13887; cf. SL C.30 q.2 pr.

xii annum possint consentire ad sponsalia, non tamen talis consensus
matrimonium facit. Tunc enim primo consentire possunt in matrimonium
quando uterque est ad officium aptus, ut supra C.xx. q.i. c.i.¹¹ Alii uero
dicunt quod si consenserunt post septennium uel etiam sponsalia in
25 cunabulis contracta post vii annum rata habuerunt, de cetero id retractare
non possunt. Et quod hic dicitur de illis dumtaxat intelligunt qui sponsalia in
cunabulis contracta, post septimum annum rata non habuerunt, ut in Extra.
c. Accessit¹². Ad quid ergo fiunt uel possunt sponsalia que precedunt, cum
eos non obligent? Ad hoc dici potest quod sponsalia ad hoc eos obligant ut
30 ante xii annum in alios non possint sua uota transire. Quidquid ergo ante xii
annum fit eque erat inutile ut prius; et inutile et infirmum per eque infirmum
et utile non uitiatur.

<Q. III>

§ *Quod autem.* Circa presentem articulum hoc uidetur esse dicendum quod
inter naturales filios alicuius et spirituales eiusdem non potest matrimonium
contrahi. Est enim inter eos non consanguinitas sed spiritualis proximitas.
5 Naturales autem adoptiuus iungi possunt si quidem fuerunt emancipati.
Ante emancipationem uero iungi nequeunt honestate publica contradicente,
ut in Inst. lib.i. De nuptiis, l.i.¹³ Sed queritur an duo spirituales filii eiusdem
hominis possint inter se matrimonium contrahere. Et quibusdam placet
quod coniungi non possunt. Sunt enim inter se spirituales fratres ex quo
10 sunt spirituales filii unius, maxime quia nullus istorum posset carnalem
filiam sui patrini accipere, ergo non spirituales filiam eiusdem. Quod

21 possint] possent **A** 23 est *om.* **R** officium] carnis *add.* **Lp^{pc} Ba A La**
24 si *om.* **Lr** etiam] in **Lr Lp** 25 contracta] facta **Lr Lp** rata] ratum
A retractare] /// **Lr**] reconsecrare **Lp** 27 septimum annum] septennium
A La 29 Ad - obligant *om.* **Lr Lp^{ac} R (omoio.)** potest *om.* **Ba** 30 in
alios] malos **Lr Lp** transire] transferre **Lp La P** ergo] enim **Ba A La R P**
31 erat] erit **Ba A La R P** prius] et inutile ut prius *add.* **P** 32 utile] inutile **R**
<Q. III>

3 eiusdem *om.* **Ba** potest] possunt **Lr** 5 iungi] non *add.* **Lr Lp** fuerunt] fuerint
A 6 iungi] non p. *add.* **Lr^{ac}**] coniungi **Lp A** 7 filii - 9 spirituales *om.* **R (omoio.)**
8 Et] quia **A** 9 se *om.* **A** 11 sui - filiam *om.* **P (omoio.)**

¹¹C.20 q.1 c.1¹²Comp. 4.2.6 (=X 4.2.5), JL 13887¹³Inst. 1.10.1

tamen prouenire non credimus. Per unionem enim speciei ad unionem spiritus numquam transfertur, quia nec compater meus est qui commatri mee compater efficitur, nec ultima ratio ualet. Quorumdam carnales enim
 15 filias suscipere non possumus, quorum tamen spirituales filias ducere non prohibemur. Sequeretur hoc absurdum et inconueniens, scilicet quod nullus de parochia aliquam posset de eadem parochia uxorem accipere, cum omnes sint eiusdem presbiteri spirituales filii.

2. *Pitacium* idest cartam in qua erat annexa petitio. Vsque *multo magis a*
 20 *spirituali*, idest multo sanctius, nam religiosiores sunt copule mentium quam corporum¹⁴.

4. *Super quibus*. Hoc c. inducimus sequenti preiudicare. Filii enim et filie duorum compatrum recte possunt coniungi, exceptis hiis personis per quas compaternitas uel commaternitas est contracta, siue fuerint ante
 25 uel post compaternitatem geniti. Et quod canon iste inferiori preiudicet non nostrum sed canonis testimonium inducamus. Ait enim summus pontifex de hiis duobus capitulis loquens in quadam decretali epistola que sic incipit Licet preter solitum¹⁵, quod canones secundum diuersam loci consuetudinem inueniuntur contrarii et licet canon primus exinde editus
 30 natos post compaternitatem prohibeat copulari, alter tamen canon posterius editus primum uidetur corrigere per quem statuitur ut siue ante siue post compaternitatem geniti simul ualeant copulari, preter illam personam per quam ad compaternitatem uenitur; unde tolerabilius nobis uidetur ut, secundum posteriorem canonem, ante et post compaternitatem geniti simul
 35 ualeant copulari, preter illam personam per quam compaternitas intercedit,

12 tamen *om.* P non] nec A speciei] spiritus P ad - 13 spiritus *om.* Lr
 Lp unionem²] enim *add.* P 13 transfertur] transitur Ba La R *om.* A] transierit P
 compater¹] pater Lr est *om.* P qui] quia Lr Lp 14 compater efficitur *om.* A P
 15 quorum] quarum Lr Lp 16 hoc] etiam *praem.* Ba A La P] enim *praem.* R et *om.* A
 17 parochia] partu P accipere] ducere A 19 idest - petitio *om.* P 20 multo *om.*
 La copule] coniunctiones A 22 inducimus] dicimus Ba A La R P 26 inducamus]
 iudicatis Lr] iudicamus Lp 27 in] de Lr Lp 28 sic *om.* Lp R secundum] uel
 Lr Lp loci] locorum Ba A La R P 29 exinde] ex Lr Lp editus] editos Lr Lp
 30 canon *om.* A 31 statuitur] constituitur R 32 geniti] sunt *add.* Ba] sint *add.* Lp^{Pc}
 A La geniti - 33 compaternitatem *om.* R (*omoio.*) ualeant] possunt Lp Ba La] possint
 A copulari] coniungi Lp Ba A La preter - personam] excepta illa persona dumtaxat
 Lp^{Pc} Ba A La per - 35 personam *om.* Lr P (*omoio.*) 35 ualeant] possint R per
 quam *om.* La

¹⁴Cf. Ambrosius Mediolanensis, *Expositio Evangelii secundum Lucam*, PL 15.1678 ¹⁵¹Comp. 4.11.1 (=X 4.11.1, Vtrum), JL 14091

nisi consuetudo ecclesie que scandalum generat aliter se habet.

5. *Post susceptum.* Forte de post natis filiis ideo fuit dictum quia dubitatum fuit de illis qui post compaternitatem nati sunt, an possent copulari ille persone. Quod uidebatur, cum non essent in rerum natura quando contracta est compaternitas. Et secundum hoc, istud 'post' est temporale. Quamlibet autem filiam mee commatris possum accipere, excepta illa per quam commatrnitas inter nos est contracta. Cum enim hoc non sit prohibitum, licitum remansisse uidetur, ut infra, Illud e. q.¹⁶

<Q. III>

§. *Relictam uero.* Hoc dumtaxat uidetur in questione descendere an duas commatres possit quis diuersis temporibus accipere in uxores. Et breuiter uolumus uitando prolixitatem pertransire. Dicimus enim referre an commatrnitas precedat matrimonium uel sequatur. In primo casu nullus prohibetur duas commatres accipere. In secundo uero non est licitum duabus commatribus copulari. Verbi gratia: Matilda facta est commater Teberge. Hoc facto accepi Matildam in uxorem, qua mortua non prohibeor Tebergam ducere in uxorem quia, licet post commatrnitatem inter eas contractam factus sum una caro cum altera, non tamen factus sum compater alterius, quia per unionem carnis subsequentem ad unionem spiritus precedentem non pertransitur, ut infra e. q. Qui spirituale¹⁷. Si uero postquam fuit Matilda mecum una caro effecta, Teberge uel alicuius commater efficitur, ea mortua commatrem eius non possum accipere, quia et mea commater est mediante uxore, licet illi directe, michi uero indirecte, ut infra secundo c.¹⁸

3. *Si quis unus usque una caro.* Et nota quod si hec est causa quare uir illi

36 generat] generaret Lp habet] habeat A 38 possent] possint A
 ille] illi A P 39 Quod] Que Lr uidebatur] uidebant Lr] uidebantur
 Lp 41 commatris] matris Lr Lp A 42 commatrnitas] compaternitas Lr
 Lp R hoc] animo add. Lp^{ac} sit prohibitum] prohibetur Lr Lp^{ac}
 <Q. III>

2 *Relictam uero*] *Relatum est* Ba uidetur] hic add. A La R] hoc add. P questione]
 questionem A 3 accipere] ducere R 4 enim om. P 5 uel om. Lr 7 commatribus
 om. Ba 8 uxorem] coniugem Ba A La 10 factus] factum Lr 13 effecta om. P
 15 uero om. Lr 16 c.] Secundum add. Ba 17 Si - 29 effectus om. A

¹⁶C.30 q.3 c.7

¹⁷C.30 q.4 c.4

¹⁸C.30 q.4 c.2

compater efficitur cuius uxor sua commater est effecta, quia illi duo sunt una
 20 caro, ergo omnes fornicarie uel concubine mee, commatres mei compatris
 michi sunt dicende. Sicut enim qui uxori, ita qui meretrici adheret, una
 caro secum efficitur, quod quidam concedunt, ideo etiam quia sicut affinitas
 equo modo per legitimum concubitum, sicut per fornicarium contrahitur, ut
 infra C.xxxv. q.ii. De incestis¹⁹, sic uidetur quod compaternitas nobis acquiri
 25 debeat per uxores quemadmodum per concubinas. Sed qui contrariam
 sententiam predicant hanc diuersitatis rationem assignant. Affinitas enim
 est uinculum corporale. Vnde per opera carnis etiam illicita acquiri potest.
 Compaternitas uero res spiritualis est. Vnde per fornicarium concubitum
 non potest alicui prouenire. Item secundum hanc causam et rationem mee
 sponse compater michi compater non est cum nondum sit una caro effectus.

30 4. *Qui spiritualem usque et eius uxor commater non est.* Hic ita potest
 contingere. Ecce Lotharius habet filium de meretrice quem de sacro fonte
 suscepi. Tandem Lotharius compater meus accepit Tebergam in uxorem.
 Querebatur an esset commater mea et an possem eam, mortuo Lothario,
 ducere in uxorem. Et dicit Triburiense concilium²⁰ fieri posse. Non est enim
 35 commater mea, tum quia filius non fuit communis quo mediante contracta
 est inter me et Lotharium compaternitas, tum etiam quia eo tempore non
 erat Teberga cum Lothario una caro effecta. Si uero postquam Lotharius
 una caro cum Teberga fuit effectus suscepi filium Lotharii quem de alia
 habuerit forte secus esset. Superiori tamen c. hoc uidetur contrarium esse.

40 Ibi enim uidetur quod quicumque unus de coniugatis efficitur compater et
 alter, quod tamen hic negatur. Sed ibi loquitur quando communis aliquorum
 filius recipitur, hic uero quando non communis. Item si filium tuum, non
 uxoris tue, de fonte suscipio, uxor mea commater tua efficitur, sed coniunx
 tua non efficitur michi uel uxori mee commater, quod fit ideo quoniam cum

18 cuius] cum **Lr Lp** 19 mee *om.* **Ba R** commatres *om.* **Lr**] compatres **Lp** compatris]
 compatres **Lr** 20 michi *om.* **Lp La R** dicende] dicendi **Lr Lp** 26 est] habet **Lr**
Lp 28 et rationem] qui est **La P** 29 compater²] commater **P** nondum] non **Ba**
P sit] sim **Ba P**] cum sponsa mea (*mea om. P*) *add.* **Ba R P** nondum sit] sponsa **La**
 effectus] ei factus **P** 30 *non*] non *rep.* **P** 32 accepit] accipit **A** 33 an] Teberga
add. **Ba A La P** 34 concilium] hoc *add.* **A La** est *om.* **R** 37 Si - 42 communis
om. **A La** 38 suscepi] accipere **Lr Lp** quem] quam **Lp** 39 hoc] istud **Ba R**
P 40 uidetur] dicitur **Ba P** quicumque] cuique **Lp**] cuiuscumque **P** unus de
 coniugatis *om.* **P** efficitur *om.* **Lr Lp** 41 quando] quoniam **Lr Lp** 42 si *om.* **Lr Lp**
 43 uxoris] uxoris **Lr Lp** 44 quoniam] quia **Ba** cum *om.* **P**

¹⁹C.35 q.2 c.8

²⁰Concilium Triburiense ao. 885, can. 47; Cf. Friedberg I, p. xxiv.

45 filium tuum de fonte suscipio, ego quidem ago, tu uero pateris. Actionem
 non passionem quis potest uxori sue communicare. Item non potest esse
 compater uel commater ex aliquo puero qui non est eius pater uel mater,
 siue carnalis, siue spiritualis uel adoptiuus. At uxor tua nullius mater est
 carnalis uel spiritualis uel adoptiua. Ergo non est mea uel alterius commater.
 50 Item omnes filii accipientis et uxor accedunt ad hanc propinquitatem ut
 sint fratres suscepti de fonte et uxor eius mater spiritualis. Filii uero eius
 cuius filius suscipitur, preter susceptum ad spiritualem proximitatem non
 ueniunt, quare nec uxor. Item filia uxoris mee copulari potest filio meo,
 ergo uxor mea non spiritualis uel carnalis mater filii nec mei, quare nec eo
 55 mediante commater mea.

5. *Vsque per unionem carnis, subsequenter commaternitatem. Si uero
 carnis unio commaternitatem prederet, per unionem carnis ad unionem
 spiritus possit transiri.*

5. (p.c.) § *Notandum usque commatrem alicuius cognoscere, idest aliud est
 cum quis uxorem suam cognoscit, ex quo alicuius est commater effecta,
 60 quo casu uxore mortua non potest secundum Gratianum eius commatrem
 accipere; aliud cum uxor tempore commaternitatis contracte a uiro fuerat
 propter aliquam causam separata, quo casu secundum Gratianum, uxore
 mortua, uir eius commatrem sue uxoris poterit accipere in uxorem. Quod
 65 tamen non approbamus; nam uideretur quod in uiri potestate esset utrum
 uellet fieri compater commatris sue uxoris uel non et si in media nocte
 uxorem cognosceret, tunc commatri sue uxoris et ipse eadem hora compater
 efficeretur, quod est absurdum.*

6. *Quid autem usque spiritualis compaternitatis, idest ideo hoc est
 70 prohibitum ne credatur uirum uxori ob hoc compatrem fieri et idcirco non*

45 quidem *om.* A Actionem] Et *praem.* A 46 esse] eius *add.* Lp 47 uel] aut R
 eius] eiusdem Ba A La P pater] compater Lp mater] commater Lp 48 siue²]
 seu A est *om.* Ba 51 eius¹ *om.* A mater] commater Lr Lp 53 mee] potest
add. (repetit) Lr] *om.* P 54 non] est *add.* Ba A La P uel] sed Lr mater] uirum R
 filii] filiiis P 56 Si - 57 commaternitatem *om.* P (*omoio.*) 57 per] tunc *praem.* Ba A La
 R P ad unionem *om.* Lr Lp 60 quo *om.* P 61 uxore mortua *om.* A 62 aliud]
 est *add.* Ba A La R P 64 uir] aut Lr Lp nisi P uir eius] aut cuius R commatrem]
 commater est aut Lr Lp sue - 66 commatris *om.* Lr Lp (*omoio.*) poterit - 66 uxoris
om. R (*omoio.*) 65 quod *om.* Ba^{Pc} esset] esse Ba 66 commatris] commatri
 P 67 uxorem *om.* P 68 absurdum] c. *add.* Lr Lp 69 *Quid]* *Istud* Lr Lp] Quod
 F *compaternitatis]* *paternitatis* A idest *om.* Ba hoc] hec Lp 70 prohibitum]
 prohibitio Lr Lp hoc *om.* P

posse deinceps ad inuicem commisceri, nec hoc ideo dicit quod eueniat, sed quia sic ab aliquibus creditur euenire.

<Q. V>

§ *Quod autem.*

1. *Aliter* usque *presumpta*, idest si coniugia contrahantur aliter quam predictum est in superiori parte eiusdem c.²¹ *Non sunt coniugia sed adulteria*,
 5 idest non coniugii sed adulterii uel contubernii speciem tenent. Licet enim in ueritate sint coniugia, quamuis ibi sollempnitates desint, non tamen coniugia sed adulteria esse creduntur, donec in contrarium sit probatum. Leges tamen presumunt inter tales matrimonium propter libertinorum fauorem, ut Dig. de nuptiis, In libere²². Canon uero presumit inter tales
 10 adulterium ne sub uelamento tali fornicatio delitescat.
3. *Nostrates* usque *aut mox*, scilicet post contracta sponsalia, si temporis qualitas hoc permittit. *Aut apto tempore*, si infra ferias sponsalia sunt contracta. Vnde hinc habes quod in feriarum tempore possunt sponsalia celebrari que per uerba de futuro contrahuntur.
- 15 7. *Femine* usque *iungantur*, idest iuncta esse intelligantur. Vnde hinc habetur quod per impositionem anuli ecclesia consensum intelligit. Et per hoc uidetur quod eo ipso probari potest aliquem consensisse in aliquam et eam desponsasse. Ex quo probatur eum sibi anulum imposuisse ad

71 sed - 72 euenire *om.* **R** 72 euenire] Nam qui filium alicuius suscipiunt inter se compatres non sunt de iure. Inde (Tamen **A**) plures interesse non debent ad suscipiendum infantem, ut (infra *add.* **A**) de cons. di. iiii. Non plures (c.101), quod tamen uel localiter uel temporaliter est intelligendum *add.* **Ba A P**

<Q. V>

2 *autem*] *uero add.* **P** 3 usque] *aliter uero add.* **A La** *presumpta*] *preposita* **Lr** 4 *sed* - 5 coniugia *om.* **Lr Lp^{ac}** (*omoio.*) 6 ibi *om.* **Ba A La P** non tamen] nondum **P** 7 donec - 10 delitescat *om.* **A** 8 libertinorum] libertorum **Lp P**] liberorum **Ba** 10 ne] non **Lr Lp** delitescat] Et fornicationis (Et presumptio canonis illam legis **P**) presumptionem elidat (elidit **P**) nec (et **P**) credo (quod *add.* **P**) eorum tamen (tantum **P**) iuramento esset credendum nisi fama publica minaretur *add.* **Ba P** 11 scilicet - si] post sponsalia **R** temporis - 12 sponsalia *om.* **Lr Lp R** (*omoio.*) 13 in *om.* **A** 15 *Femine*] *Semine* **Ba** usque] *corda add.* **A La R** 16 ecclesia] ecclesie **Lr Lp** Et - 19 ualet *om.* **A** 18 quo] qua **Lp** probatur] probat **P** eum] cum **Lr om.** **Ba** ad] quod *praem.* **Ba P**

²¹C.30 q.5 c.1

²²Dig. 23.2.24

presumptionem ualet²³.

- 20 10. *Nullum* usque *seruum alienum*, idest occulte peccantem qui seruus alienus ideo dicitur quia ab alio quam ab homine est iudicandus, a Deo scilicet, cui occulta peccata reseruantur, ut supra C.vi. q.i. Si omnia²⁴.
11. *Iudicantem oportet*. Hinc habes quod iudex ex officio tenetur ea inquirere que inueniuntur, in C.ii. q.vii. Querendum²⁵.

19 ualet] nisi probetur quod non eo *add. Ba P* [animo fuerit datus *add. Ba* 22 vi.] vii. **Lr**
23 iudex *om. Lr Lp^{ac}* 24 in] infra **Lr Lp**

²³Cf. SL C.30 q.5 c.7 v. *corda iungantur* ²⁴C.6 q.1 c.7; cf. SL C.30 q.5 c.10 (in principio)
²⁵C.2 q.7 c.18; cf. SL C.30 q.5 c. 11 (in fine)

<CAVSA XXXI>

Vxorem cuiusdam.

<Q. I>

1. *Nullus ducat in matrimonium quam polluit per adulterium.* Hoc ante penitentiam peractam potest intelligi. Penitentia uero peracta potest eam quis ducere in coniugem quam polluit per adulterium, nisi in duobus casibus, scilicet si uiuente marito iurauit eamdem eo mortuo duceret in uxorem, ut infra e. q. Relatum¹ et nisi in mortem mariti fuerit aliquid machinatus ut infra e. q. Si quis². Hiis enim casibus si eam mortuo etiam uiro acceperit, est ab ea auctoritate ecclesiastica separandus, quoniam hec prohibitio perpetua est, ut in Extra. c. Quoniam sicut³. Sed queritur si quis possit habere in coniugem eam quam uiuente uiro sibi de facto desponsauit, quod quibusdam non placet. Si enim eam habere non potest cum tamen iurauit ei uiro uiuo, multo fortius cum eo uiuo eam duxit, quia tunc in mortem uiri aliquid machinasse presumitur. Alii in contrarium sentiunt et presumptionem per presumptionem elidunt, secundum quos tunc demum presumitur machinatio quia uiro uiuo iurauit adultere. Posset enim eum occidere ut ei liceret eius uxorem habere. Cum uero uiuo eo eius uxorem duxit uidebatur quod sibi liceret eam habere. Vnde non presumitur quod in morte uiri fuerit machinatus, sicut de eo qui publice ducit consanguineam presumitur quod eam consanguineam esse ignoraret. Secus uero est de eo

<Q. I>

2 Hoc - 4 adulterium *om.* **Ba** ante] autem **Lr Lp** 3 potest] quis *add.* **La** eam] eum **A La** 5 scilicet] sed **Lr Lp** iurauit] iurauerit **Lr Lp**] quod *add.* **Lp Ba A La R P** duceret] ducere **Lr** 6 mariti] suam **Lr Lp** 7 e. *om.* **Lr** Hiis] In *praem.* **A La P** 10 sibi - 12 uiro *om.* **Lr (omoio.)** 11 cum tamen] cui tantum **Lp Ba R** tamen] tantum **P** 12 ei *om.* **Lp**] eam **A**] ea **P** uiro] /// **P** 14 per presumptionem *om.* **P** 15 quia] quando **Ba A R P** 16 occidere *om.* **Lr** uero *om.* **P**] uiuo *add.* **Lp^{Pc}** 17 quod] quis **Lr Lp** non *om.* **P** 18 morte] mortem **A** uiri] non *add.* **A** sicut] nunc **P** de *om.* **Lr Lp** 19 presumitur - consanguineam *om.* **Lr Lp^{ac} (omoio.)** quod] in morte uiri fuerit qui *add.* **P** esse *om.* **P**

¹C.31 q.1 c.4²C.31 q.1 c.5³1 Comp. 4.7.3 (=X 4.7.3, Super hoc uero quod), JL 13773

20 qui eam clam ducit, ut Dig. De ritu nuptiarum, l.ult.⁴

8. *De hiis usque secundarum nuptiarum.* Et nota quod secunde nuptie in ecclesia non benedicantur, ideo quia ibi non est Christi et ecclesie sacramentum, ut in secundo c.⁵ uidetur innui uel ideo quia binarius est primus numerus quia ab unitate recedit. Vnde et operibus secundo die Dominus non benedixit⁶, nobis intelligentiam relinquens non esse bonum duplicem numerum qui ab unione diuidit et prefigurat federa secundarum nuptiarum, ut infra C.xxxii. q.i. Nuptie⁷. Et hoc quidam exaudiunt cum uidua ducitur. Si uero uirginem accipit is qui iam aliam duxerit, an tales nuptie benedici debeant lector inquirat⁸.

30 10. *Quomodo usque per se non appetitur.* Quia non est summum bonum, illud inquam facit excusabile hoc quod inter coniuges agitur, idest excusat coitum illum ab adulterio uel fornicatione, ut infra C. prox. q.i. Non enim⁹. Vsque *ibi*, scilicet in secundo coniugio, desinit esse Christus, idest Christi et ecclesie sacramentum. Sed queritur ecce in secundo coniugio non est Christi
35 et ecclesie sacramentum, ut hic dicitur. Potest similiter ibidem esse fides, quia alter talium cum altero concumberet nec esset prolis intentio, cum uterque uel alter esset sterilis. Sic ergo cum nullum esset ibi sacramentum, non posset talium coitus ab adulterio uel fornicatione excusari. Ad hoc dici potest quod licet difficile hoc posset accidere, excusaretur coitus

20 clam *om.* **Lr Lp^{ac} La P** ult. *om.* **Lr Lp**] Vnus autem casus uidetur esse in quo non potest hoc fieri, scilicet cum machinatio intercesserit et efficaciter, nam iste de fide prestita finaliter ad illum casum refertur. Vnde si probari potest (posset **A**) hoc (hoc *om.* **A**) quod non fuerit machinatus post fidem prestitam forte non impediretur *add.* **Ba A** 21 *De - nuptiarum om.* **Lr Lp** 22 benedicantur] benedicuntur **A R P** 23 ut] et **A** 24 quia] qui **A** secundo die] secunde diei **Ba A La R P** 25 bonum - 26 prefigurat *om.* **P** 28 uidua *om.* **Lr** aliam] filiam **Lr Lp** duxerit] duxerat **A** 29 lector] diligens *praem.* **R** inquirat] Vel ideo secunde nuptie non benedicuntur quia cum in primis nuptiis fuerunt benedicti postea non debet eis benedictio iterari, ut in Extra. Cum sit Romana ecclesia (1 Comp. 5.2.9 - X 5.3.10) *add.* **Ba A** 30 *Quomodo*] *Quando* **Lr** usque] *sed quod* **Lr Lp** *appetit*] sic construe bonum quod per se non appetitur idest (idest *om.* **A R**) **Ba La R**] matrimonium quod propter se non appetitur *add.* **P** 31 excusabile] excusabilem **Lr Lp** quod] et **P** idest] et **Ba P** 32 enim] est **Lr Lp** 34 Sed - 35 sacramentum *om.* **Ba** Sed - ecce *om.* **P** 35 ibidem esse] ibi deest **Lr** 36 altero] alio **A** concumberet] excusaret **Lr Lp^{ac}** nec] non **Lr Lp** 39 accidere] accipere **Lr Lp** excusaretur] excusare **Lr Lp**

⁴Dig.23.2.68 ⁵C.31 q.1 c.2 ⁶Cf. Gn. 1,6-8. Ambrosius, Contra Iovinianum I no. 16. Cf. Friedberg I, 1118, nota 96. ⁷C.32 q.1 c.12 ⁸Cf. D.34 c.17 n.476; D.74 (75) c.7 n. 778; C.5 q.2 c.2 n. 8; C.11 q.3 c.7 n. 119; C.12 q.2 c.65 n.114; C.33 q.1 c.4 nn. 15, 16. ⁹C.32 q.1 c.11

40 talium propter sacramentum fidelis anime ad Deum uel propter ecclesie
 auctoritatem, ut infra C.xxxiiii. q.i. c.i.¹⁰ Vel quod melius est, excusarentur
 tales propter Christi et ecclesie sacramentum, quod in secundis nuptiis
 figuratur, quamuis non ita plene ut in primis. Vsque *in carne una*, idest in
 uno carnali opere conueniunt uel in una carnis prole efficienda. Vsque *et*
 45 *bigamiam*, idest eum qui bigamiam commisit, qui tamen non pro bigamia
 punitus creditur que peccatum non est, sed pro homicidio quod commisit.
 Vsque *deleuit*, et non in persona sua sed in eius posteritate. Vnde hinc habes
 quod dicitur pater puniri in filio, ut supra C.i. q.iii. § Hiis ita¹¹. Vsque *de*
altero, scilicet Cain. *Septies*, idest perfecte uel ideo septies quia in uita presenti
 50 que vii dierum repetitione perficitur profugus et tremulus est uexatus¹².

12-13. *Deus* usque *nobis diffiniendum est* etc. Hinc habes quod non licet
 alicui exponere quod non inuenitur in canone esse expressum, ut supra C.i.
 q.iii. Saluator¹³, d.xix. Si Romanorum¹⁴, d.lv. Si euangelica¹⁵; C.xxii. q.v. Hoc
 uidetur¹⁶, contra; de con. d.ii. Liquido¹⁷, contra.

<Q. II>

§ *Quod autem.*

3. *De neptis* usque *persistit*. Hoc ideo dicit quia, licet ab initio fuisset
 inuita, si tamen postea uoluntatem mutauit, ex quo semel ei placuisset

40 ecclesie *om.* Lr 41 Vel - 43 primis *om.* P 43 in¹ *om.* Ba primis] Nam
 sicut Christus (Christus *om.* A) unam et uirginem accepit ecclesiam, sic et iste. In secundo
 uero coniugio hec figurari non possunt sed hoc tantum quia sicut Christus ex quo assumpsit
 hominem numquam deposuit, sic numquam poterit iste uxorem (dimittere etiam *add.* A)
 secundam ex quo eam cognouit (accepit A) *add.* Ba A idest] et Ba in² *om.* R
 44 conueniunt] conuenient A] inuenient *praem.* P in una] minima R carnis prole]
 carne prolis Ba A La prole] proles R 45 eum] enim P qui²] quod Lr Lp non *om.*
 Lr 46 punitus creditur] punitur Ba R que] cum dicitur *praem.* Ba R que] quod Lr Lp
 Ba] qui R est *om.* Lp 47 et *om.* A in] ita Lr posteritate *om.* Lr Lp^{ac} 48 pater
om. Lr Lp 49 scilicet] idest A quia] que A] immo *add.* P 49-50 in uita presenti
 que] iniuncta penitentia Lr Lp R 50 dierum *om.* Ba tremulus] *om.* Ba P est] ///
 moribus *praem.* Ba 51 *Deus*] /// Lr usque] *nec add.* A 52 esse *om.* A supra] arg. A
 <Q. II>
 3 ab initio] ab /// Lr

¹⁰C.34 q.1 c.1 ¹¹C.1 q.4 p.c.11 § 7 ¹²Cf. SL C.31 q.1 c.10 v. *desistit, erunt duo in carne una,*
septies ¹³C.1 q.3 c.8 ¹⁴D.19 c.1 ¹⁵D.55 c.13 ¹⁶C.22 q.5 c.8 ¹⁷De cons. D.2 c.54

- 5 non posset de cetero displicere. Rati enim habitio factum sequens affirmat
quod minus legitime fuerat ab initio, ut Cod. l.iii. Mandati, Cum mandati¹⁸.
Sed queritur an iste esset dicendus periurus qui iuravit quod eam legitime
huic traderet in uxorem. Et dicimus quod si tempore iuramenti prestiti
10 quominus illa huic nuberet, non est dicendus periurus quantum ad reatum,
etsi diceretur periurus idest transgressor iuramenti, ut supra d.xxv. § Alias.¹⁹
§ Sed hiis auctoritatibus²⁰.

<Q. III>

1. *Si qui parentes usque excusati erunt parentes, scilicet quoad ecclesiam
quia non notabuntur infamia pro tali periurio, que eos a testimonio repellat.
Factum est enim quod iurauerant se facturos quamuis noluerint. Vel sic*
5 *filiis parentes, idest obedientes patribus excusati sunt. Vsque in eodem
fuerint uitio, scilicet ipsi filii. Et in eo casu loquitur quando adulti filii
potestatem nuptiarum concesserunt parentibus; nam alias si essent infra
annos discretionis, non cogentur sequi uoluntatem parentum, sed possent
ad alias nuptias conuolare, ut supra C.xxx. q.i. Vbi non est²¹.*

5 habitio] ambitio Lr] ab initio R factum om. A La R P affirmat] confirmat A La
R P 6 initio] factum add. A La R P Cod. l.iii.] /// P l.iii. Mandati] danti
Lr Lp^{ac} Cum mandati om. Ba mandati] mandaret R 7 qui] interim add. P
quod - traderet] se eam ei daturum R legitime om. Ba A La P 8 huic om. P in
om. A prestiti] prestiterit Lr Lp 9 credebat] contrahebat Lr Lp^{ac} esse om.
P 10 huic om. Ba 11 etsi - 11 Alias om. P idest] quasi Ba 12 Sed om. Ba A La P
<Q. III>

3 quia] et Ba] que P pro] in P periurio] iniurio A eos om. Lr Lp^{ac} R a]
aut Lr Lp 4 iurauerant] iurauerunt A se] esse add. R quamuis noluerint] quam
in seruo liquet Lr Lp] quantum in se ualuerint Ba R noluerint] ualuerint P 4-5 Vel
sic filii om. Lr 5 excusati] excommunicati Lr Lp Vsque - 9 est om. P 6 scilicet]
idest A 7 nam] non Lr Lp infra] /// Lr 9 q.i] q.ii. La

¹⁸Cod. 4.35.12¹⁹D.25 p.c.5; cf. SL C.31 q.2 c. 3²⁰C.31 q.2 p.c.4²¹C.30 q.2 c.1

<CAVSA XXXII>

Quidam cum non haberet uxorem.

<Q. I>

§ *Quod autem meretrix.* Meretricem illam prohibemur recipere que meretricari non desinit, quam tamen si quis acceperit, si aliud non impediatur, uxorem appellandam. Dum autem probat Magister fornicariam esse
5 dimittendam, ostendit multo fortius a meretricis copula esse cessandum.

2. *Dixit usque fornicatione sola est que uxoris uincit affectum.* Hoc est, propter solam fornicationem uxor redditur uiro illicita, non ergo propter lepram. Vsque *fornicationis suspicio.* Speciale dicunt quidam esse in hoc casu. In aliis uero generaliter de suspicione quis condemnari non debet, ut supra C.ii.
10 q.i. Primo, Multi¹. Vel hic de uiolenta et probabili, ibi uero de contemeraria suspicione agitur. Si autem pro suspicione uxor dimittitur, non ergo ob solam fornicationem, quod inde non prouenit. Non enim propter quamlibet suspicionem uir potest uxorem dimittere sed propter solam fornicationis suspicionem et tunc quidem etsi non principaliter, secundario tamen pro

2 *Quidam om. P non om. Ba A P uxorem om. Ba*
 <Q. I>
 2 *meretrix om. Ba* prohibemur] prohibemus A 3 *si²] om. R* 4 *uxorem appellandam] uxor est appellanda A La R P fornicariam] uxorem add. Ba A La P] ante add. R* 5 *cessandum om. Lr* 6 *Dixit] Ait F fornicatione] fornicatio A La F est om. P uincit] uicit Lr Lp] unicum A affectum] effectum R* 8 *Vsque] propter add. Lr Lp suspicio] supplicium Lr Lp* 9 *non om. Lr A* 10 *Multi] Inulti Lr] Si peccauerit (C.1 q.2 c.19), C.xv. q.vi. Si a sacerdotibus (c.1) add. Ba contemeraria] temeraria Ba A La P* 11 *Si autem] Cum non P* 12 *inde] tamen Ba A La P propter] per A* 14 *pro] per A] propter La P*

¹C.2 q.1 c.13, 18

15 fornicatione dimittitur.

3. *In coniugio quis positus quantacumque peccata.* Huius constitutionis hec potest ratio assignari. Cetera enim peccata, teste Apostolo², extra corpus sunt, quia in eis anima sola et non corpus polluitur. Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat, idest contra honorem sue coniugis facit et ibi anima
20 simul cum carne polluitur, cum itaque in anima non fit mulier una cum uiro. Cetera peccata que uiri animam tantum commaculant, mulierem coinquinare non possunt. Fornicatio uero, que uiri corpus commaculat, mulierem etiam polluit, que una caro cum uiro efficitur. Erunt quidem 'duo in carne una'³, infra C. prox. q.ii. Admonere⁴.

25 5. *De Benedicto usque in alium locum.* Hinc habes quod post penitentiam etiam peractam non cogitur uir uxorem recipere. Vnde Alexander in

15 fornicatione] fornicationem **A La P** dimittitur] Sed queritur si uir uxorem dimiserit quia eam adulteram (esse *add.* **A**) suspicatur an cogatur eam recipere nisi prius se purgauerit. Et quibusdam placet quod recipere eam non cogitur antequam se expurget (purgat **A**), ad similitudinem illius cap. Presbiter si a plebe (c.13), C.ii. q.v. Alii uero in contrarium dicunt. Vtrum autem pro fornicationis suspitione mulier (similiter *add.* **A**) possit uirum accusare expressum non est et ideo doctorum opinio uariatur. Item si (ali)quis conuincitur de adulterio commisso cum Teberga uxore Lotharii non tamen credo quod ob hoc constituatur Teberga adultera uel infamis unde nec a marito potest repelli *add.* **Ba A**] Vsque *et quia poterit.* Hic nota coniugium innui quod generaliter solet preponi scilicet quod cessante causa cessat eius prohibitio. Hic enim licet causa cesset prohibitio tamen durat quia et si quis uerissime probet uxorem esse fornicatam non tamen ea uiuente potest aliam ducere et tamen ex causa constitutum fuit, idest non posset aliquis cuidam impingere sue uxori ad hoc ut posset aliam ducere. Vsque *dimittere iubetur.* Nota etiam triplicem dimissionem. Est enim dimissio que permittitur ut cum alter infidelium ad fidem conuersus et reliquus uel reliqua conuerti noluerint permittitur conuerso ut dimittat infidelem ut C.xxviii. q.i. Iam nunc (c.8). Est etiam dimissio que precipitur ut cum alter coniugatorum adulterium commisit precipitur alteri ut dimittat eum quoad carnalem debitum, usque post actam penitentiam ut hic. Est etiam dimissio que prohibetur scilicet ut non dimittat aliquis uxorem suam nisi ob causam fornicationis iuxta preceptum Domini uel etiam ne dimittat aliquis uxorem etiam fornicantem quoad causam, licet possit eam dimittere quoad carnale debitum *add.* **Ba** 16 *quis om. R quantacumque*] *quecumque* **Lp A F** Huius - 17 peccata *om. Lr Lp R (omoio.)* 18 sunt] sumuntur **Lr Lp** 19 suum *om. P* et ibi] cui **Lr Lp** anima] sola *add.* **Lr^{ac}** 20 itaque] *queque* **A** in *om. Lr* una] unum **Ba A La R** 21 que uiri] quamuis non **Lr Lp** uiri animam] animum **Ba** commaculant] maculatam **Lr Lp**] maculant **P** 22 uero] in anima **P** 23 etiam] non **Lr Lp** polluit] possit **P** Erunt - 24 una *om. A* quidem] inquit **Ba La R P** 25 *De Benedicto*] *Benedictio* **Lr Lp P** in *alium*] *illum P alium om. Ba* 26 recipere] quoad /// **A**

²1 Cor 6,18 ³Gn 2,24; Mt 19,5; Mc 10,8; 1 Cor 6,16; Eph 5,31 ⁴C.33 q.2 c.8; cf. SL C.32 q. 1 c. 5 v. *coinquinat*

decretali suo que ita incipit, Significasti⁵, ita dicit: 'Quod si manifestum est mulierem ipsam adulterium commisisse, ad eam recipiendam prefatus uir cogi non debet'. Si inuita mulier ab aliquo cognita fuerit, queritur an propter hoc maritus eam dimittere possit uel debeat. Et non uidetur, cum non dicatur adultera que inuita corrumpitur, ut infra C.e. q.v. Ille autem⁶ et supra C.xv. q.ult. c.ult.⁷ Per fornicationem autem uxoris uir potestatem sui corporis non dicitur amittere sed ab eius exsecutione ante penitentiam impeditur.

<Q.II>

§ *Quod autem.*

4. *Coniugia usque presentia Spiritus Sancti*, idest Spiritus prophetandi. Vnde subditur: *etsi propheta sit* etc.; nam eo tempore anima quodammodo caro efficitur et non licet illud agere et alio intendere.
9. *Moises* etc. usque *pecunia*. Hic uidetur quod pro tali facto non impediretur homo a promotione, cum ea sola clerici promotionem impediunt que in lege Mosaica morte puniebantur, ut supra d.liiii. Multos⁸.
13. *Honorantur parentes Rebecce muneribus*. Hinc habes quod parentibus

27 suo] sua A ita²] itaque Lr 28 ad - 29 debet om. P 29 debet] nisi constaret ipsum cum alia adulterium commisisse add. Ba A La Si] Sed praem. Ba A La R P mulier] mulierem Lr] muliere Lp cognita] commissa P 29-30 propter hoc] propterea Ba A La R P 30 uel] an A Et non] Etsi Lr Lp non] si R uidetur] uideatur Lr Lp] uidebatur R 31 corrumpitur] excipitur P ut] infra C.e. q.v. (e. A) Ita ne (c.3), Proposito (c.4), Ad Deum (c.7). Contrarium tamen uidetur innui add. A La R P 32 q.ult.] q.i. A Per om. P uir] ubi Lr Lp] ut P potestatem] potestate P 33 exsecutione] exceptione Lr Lp impeditur] Si uero eam sibi reconciliare uoluerit etiam infra tempus penitentiae ab ea potest exigere debitum, ut in Extra. Super eo quod a nobis (2 Comp. 2.19.4) add. Ba A

<Q.II>

3 *Coniugia*] *Connubia* Ba A P *Spiritus om. P Sancti*] scilicet add. Lp] // // add. P idest] scilicet A *Spiritus om. Ba* prophetandi] proferendi Lp 4 subditur] subdit A *etsi] etiam A* anima] quamdiu add. P 5 illud] illum Lr Lp intendere] Vel tempore quo conjugales actus geruntur non datur presentia Spiritus Sancti, idest non quicquid ibi fit est a Spiritu Sancto auctore quia non libido que est culpa add. Ba A 6 Hic] Hinc A pro om. Ba A 7 promotionem] promo Lr impediunt - 8 lege om. Lr 8 que in] quam Lp 9 *Honorantur*] usque add. A

⁵1 Comp. 4.20.4 (=X 4.19.4), JL 14107

⁶C.32 q.5 c.14

⁷C.15 q.8 c.5

⁸D.54 c.23

10 puelle dari potest pecunia ut consentiant in matrimonium⁹.

<Q. III>

§ *Quod autem.*

3. *Dixit* usque ante legem Mosaicam nulla est rei dampnatio. Nota non dixit prohibitio. Prohibitum enim fuerat adulterium et homicidium in lege scilicet
5 naturali dictante: 'quod tibi non uis fieri, alii ne feceris'¹⁰, ut supra C.ii. q.i. c.i.¹¹, sed non puniebantur.

4. *Nemo sibi blandiatur de legibus*, scilicet ut dicat fornicationem simplicem non esse prohibitam¹², quia humane leges simplicem fornicationem non puniunt.

10 5. *Origo* usque uenter intumuerit. Ab eo enim tempore usque ad tempus purgationis non debet uxor uiro copiam sui facere, ut infra C. prox. q.iii. Si causa¹³ et d.v. Ad eius¹⁴.

7. *Obiciuntur* usque crimen non erat, idest non esse putabatur uel tamquam crimen non puniebatur. Vnde non dixit tunc non fuisse peccatum, sed
15 negauit crimen esse.

<Q. V>

10 in om. A

<Q. III>

3 *Mosaicam* om. **Ba A La R P F** dixit] dicit **A** 4 fuerat] erat **AP**] legem ad *add.* **Lp**] ante legem *add.* **A P** 5 naturali] natura **Lr Lp** fieri om. **A La P** alii ne feceris] alteri ne facias **La** 6 c.i.] primo **La** puniebantur] Nec Ambrosius dicit eum excusari a reatu sed a pena. Credo tamen eum non peccasse quia inspiratione diuina hoc fecit *add.* **Ba A** 7 *sibi*] enim **Lr** blandiatur] blanditur **Lr A** 11 iii.] iiii. **A P** 12 eius] concubitus *add.* **Ba P** 13 *Obiciuntur*] *Cum praem.* **Lr Lp** *Obiciuntur* - 15 esse om. **P** 14 Vnde] Tamquam *praem.* **Lr Lp** 15 esse] Sed uerius est credere (dicere **A**) eum excusari a culpa quia Spiritu Sancto reuelante hoc fecit *add.* **Ba A**

⁹Cf. SL C.32 q.2 c.13 ¹⁰Tb 4,16; Mt 7,12; Lc 6,31; cf. Benedictus Nursiae, Regula cum commentariis, cc.61, 70. PL 66.854, 921. Cf. Proemium n. 7 et C. 12 q.1 c.2 n.12, C.14 q.3 c.1, n.2. ¹¹C.2 q.1 c.13 ¹²Cf. SL C.32 q.4 c.4 v. *Nemo* usque *legibus* (in fine) ¹³C.33 q.4 c.4 ¹⁴D.5 c.4; cf. SL C.32 q.4 c. 5 v. *intumuerit*

- § *Quod autem*. Pudicitia uel uirginitas alia mentis, alia corporis. Prima enim uirtus est et in anima constituta et idcirco a uiolento stupratore auferri non potest. Anime enim tales non habent quid faciant. Secunda uero uiolenter potest auferri quia in potestate nostra non est quid de carne nostra fiat, ut infra tertio c.¹⁵
3. *Ita ne usque non aliena erit*, immo tua per consensum¹⁶. Et nota quod rem alienam et peccatum alterius possumus nostrum facere per consensum, ut C.xxiiii. q.iii. c.i.¹⁷
4. *Proposito usque sanctitatem*. Cum enim uirgo corruptori non consentit uirginitatis premium non amittit. Vnde credimus quod suprema illa coronula qua sola uirginum corpora uelut diademate coronabuntur, talibus non debeat denegari, que non propria uoluntate sed furentium libidine castitatis lilia amiserunt. Vsque *uel corpore*. Si enim tunc decederent nec anima gloriam nec corpus haberet fulgorem. Vsque *unus commisit*. Hinc collige in una eademque re secundum intentionis diuersitatem unum peccare et non alium, supra C.e. q.ii. Aliquando¹⁸ et C.i. q.i. Iudices¹⁹.
11. *Si Paulus usque audacter dicam*. Hoc ideo dicit quia audacia est maxima dicere aliquid quod ad impotentiam Dei spectat, supra C.viii. q.i. Audacter²⁰. Vsque *non potest*, idest fieri contingit. Vel non potest Deus facere hoc non fuisse factum. Vel *non potest*, idest iustitie sue et potentie non congruit ut sponte corrupte det coronam uirginum.
18. *Si uxorem usque uehementer horribile*. Hinc habes quod propter hoc

<Q. V>

2 enim om. Ba A La P 5 nostra¹] mea Lp nostra²] mea Lr Lp 7 erit] non praem. Lr immo tua] initiata Lr Lp 9 ut] infra add. Lr Lp] supra add. A xxiiii] xxiii. Lr Lp q.iii] q.i Lr Lp c.i. om. Lr 10 uirgo om. P corruptori] corruptioni A 11 quod - 12 coronula om. Lr Lp 12 qua] quia Lr Lp 14 tunc] ita Ba decederent] decederet Lr Lp 15 gloriam] gloria P nec corpus] si corporis P commisit] admisit F 16 intentionis] intentionum Ba A La] intentionem P 18 audacter] audenter F Hoc - dicit om. A 19 impotentiam] potentiam SI spectat] ut add. A 20 Vsque - 22 uirginum om. P fieri] non add. Ba A La 21 factum] Quod enim factum est non potest fuisse non (non esse La) factum add. A La idest om. A potentie] sue add. A 23 Si om. Lr Lp

¹⁵C.33 q.5 c.3 ¹⁶Cf. SL C.32 q.5 c.3 ¹⁷C.24 q.3 c.1 ¹⁸C.32 q.2 c.7 ¹⁹C.1 q.1 c.23; cf. SL C.32 q.5 c.4 v. *Duo fuerunt usque unus commisit adulterium* ²⁰C.8 q.1 c.18; cf. SL C.32 q.5 c.11 v. *set non ualet*

25 solummodo non potest uir uxorem dimittere uel ei debitum denegare quia
 est stigmatē lepre percussa. Vnde Alexander tertius: 'Quoniam sicut²¹ ex
 multis auctoritatibus et precipue ex euangelica ueritate apparet nemini
 licet, excepta causa fornicationis, uxorem suam dimittere, constat si mulier
 percussa fuerit lepra seu aliqua graui infirmitate detenta non est propterea
 30 a uiro suo dimittenda. Leprosis autem si continere nolunt et aliquam que
 sibi nubere uelit inuenerint liberum est matrimonium contrahendi. Quod
 si uirum siue uxorem diuino iudicio lepra infici contigerit et infirmus a
 sano carnale debitum exigat, generali precepto Apostoli quod exigitur
 est soluendum, cui precepto nullam in hoc casu inuenimus exceptionem'.
 Leprosam autem mulier sana sequi non cogitur nisi uelit, ut in Extra. c.
 35 Peruenit ad nos²².

21. *Preceptum* usque *officio separabunt*. Hinc potest colligi quod si prelatus
 aliquis tempore excommunicationis aliquid de ecclesia uendiderit, debeat
 irritari, ut supra C.vii. q.i. Factus est²³ et supra C.xii. q.ii. Alienationes²⁴.
 Vsque *quamdiu*. Hoc dicit quia infamia per excommunicationem contracta
 40 cum satisfactione aboletur, ut supra C.iii. q.i. c.i.²⁵ et supra C.iii. q.iii.
 Beatus²⁶ et C.vi. q.i. Illi²⁷; econtra C.iii. q.iii. Consanguineorum²⁸ et C.vi. q.i.
 Quicumque²⁹. Sed ibi de infamia pro crimine iniurie irrogata agitur, hic uero
 de canonica.

23. *Christiana* usque *non facile*, idest non pro sola suspicione sicut uir
 45 potest. Vel ideo dicit *non facile*, quia non sunt ita mulieres apte sicut uiri ad
 probandum quod intendunt hiis auctoritatibus.

24 denegare] non reddere **Ba** quia] quod **Lr A** 25 stigmatē] figurate **Lr Lp^{ac}**
 27 excepta] nisi ex **P** suam *om.* **A** si] quia siue (seu **A**) **Ba A La P** 28 seu]
 siue **A** aliqua *om.* **Ba** est *om.* **Lr Lp** 29 continere nolunt] contingere uolunt **Lr**
Lp 30 matrimonium] arbitrium **Lr** 31 uirum] suum *add.* **Lr Lp**] uir **P** uxorem]
 uxor **P** lepra - contigerit] inficiat **A** contigerit] orrigerit **P** 32 Apostoli - 33
 nullam *om.* **P** (*omoio.*) 34 sana *om.* **Lr** c.] habetur **P** 36 *separabunt*] *separabuntur*
Ba 37 aliquis] uel alius **Ba** 39 Hoc] ideo *add.* **A La P** infamia] infantia **Lr Lp^{ac}**
 excommunicationem] executionem **P** contracta *om.* **P** 40 et *om.* **A** 41 Beatus -
 q.iii. *om.* **P** econtra] contra **A** 42 iniurie] in iure **Ba La**] de iure **A** 44 *Christiana*
 - 46 intendunt *om.* **P** non *om.* **Lr Lp** 45 *non om.* **Lr Lp** 46 intendunt] unde dicit
 Liberius *add.* **Ba A**

²¹1 Comp. 4.8.2 (=X 4.8.2), JL 13773 ²²1 Comp. 4.8.1 (=X 4.8.1), JL 13794; cf. SL C.32 q.5
 c.18 v. *Si uxorem usque membris* ²³C.7 q.1 c.5 ²⁴C.12 q.2 c.37 ²⁵C.4 q.1 c.1 ²⁶C.3
 q.4 c.2 ²⁷C.6 q.1 c.3 ²⁸C.3 q.4 c.4 ²⁹C.6 q.1 c.18

<Q.VII>

18. *Quod proposuisti usque opem. Secundum quosdam consilium est istud. Vsque infirmitas. Hinc collige tunc demum uirum uel sponsum debere uxori inuenire necessaria cum causa infirmitatis separantur, ut supra C.vii. q.i.*
 5 *Quod sit*³⁰, non cum propter adulterium dimittitur, ut supra C.e. q.i. De Benedicto³¹.
19. *Quedam usque dormiuit, scilicet utroque sciente; nam si altero ignorante secus esset. Tunc enim sciens debet perpetuo a nuptiis propter incestum abstinere. Ignorans uero excusaretur, ut infra C.xxxiiii. q.i. In lectum*³².
- 10 21. *Qui dormierit usque neutram ex ipsis habeat. Secundum Alexandrum hoc obtinet cum hoc fuit publicum et notorium. Si uero fuerit occultum est ei iniungenda penitentia de incestu et uxori debet reddere debitum, licet non possit exigere, ut in Extra. c. Super eo quod a nobis*³³. Vel distinguitur inter consanguineos primi et secundi gradus et eos qui sunt in ulterioribus.
- 15 *Et quidem in primis consanguineis non admittitur desponsatio ut de cetero possint uiri cum talibus carnaliter commisceri. In aliis uero possunt, ut in Extra. Ad nostras aures*³⁴.
22. *Hii uero usque adultera uero numquam, nisi forte iuuenilis etas eius incontinentiam minetur, ut infra C.xxxvi. c. antepenult.*³⁵ et C. prox. q.ii. In

<Q.VII>

2 *Quod* - 6 Benedicto *om.* P *Quod* - istud *om.* A *proposuisti*] *posuisti* F 5 *Quod*]
 Que Lr Lp i. *om.* A 6 Benedicto] Hec tamen duo capitula non sunt authentica sed a
 falsariis sunt conficta *add.* Ba A 9 xxxiiii] xxxiii. Lr Lp 10 Secundum Alexandrum
om. P 11 est *om.* A 12 de incestu] propter incestum A incestu] incestis Lp
 13 Vel] ita *add.* Ba 14 consanguineos] consanguineas Ba A La P eos] eas Ba A
 La P 15 quidem] que P desponsatio] dispensatio Ba A La P] desponsatos R
 ut *om.* A 17 aures] Qui autem ducit in coniugem cuius consanguineam ante cognouit
 et cum occultum sit (et *add.* A) probare non potest, debet laborare ut eam ad continentiam
 inducat. Si uero non potest, penitentiam accipiat de commisso et uxori debitum reddat sed
 non exigit, ut in Extra. Tanta est uis (1 Comp. 4.18.6 - X 4.17.6) *add.* Ba A 19 minetur]
 mineretur Lr] immeretur Lp

³⁰C.4 q.6 c.4 ³¹C.32 q.1 c.5; cf. SL C.32 q.7 c.18 v. *opem* ³²C.34 q.1-2 c.6 ³³1 Comp.
 4.20.6, Meminimus (=X -), JL 13162 ³⁴1 Comp. 4.13.2 (=X -), JL 13163 ³⁵C.36 q.2 c.9

20 adolescentiam³⁶.

25. *Illi qui usque membris*, idest genitalibus, in quo casu, uiro non ualente uxori debitum reddere mulier eo uiuente cogitur continere. Et est hic unus casus ubi quis sine culpa sua punitur³⁷. Sed queritur an ille qui ui predonum uel alia ratione amisit uirilia, non tamen eis naturaliter caret, an
25 matrimonium possit contrahere. Quibusdam placet eum non posse cum non possit in eorum coniugio sacramentum Christi et ecclesie figurari nec proles ibi esse possit, que matrimonium a fornicario coitu uel adulterio excusat, ut supra C.e. q.i. § Non illi³⁸. Alii in contrarium sentiunt, quia iste non de natura sed de accidenti est membris illis priuatus et naturaliter est potens
30 ad carnis officium, licet de accidente sit impeditus.

26. *Neque furiosus*. Subaudi in furia constitutus quo tempore, quia non potest sentire ergo nec consentire. Tempore uero quo interpolatur furia licite matrimonium possunt contrahere quia et tunc testamenta conficere ualent, ut in Inst. lib. ii., quibus non est permissum facere testamentum³⁹. Mutus
35 uero potest, si consensum possumus deprehendere nutibus, ut supra C.xxvi. q.v. Qui recedunt⁴⁰ et Cod. lib.iii. Familie eriscunde, l. Filii et l. Future⁴¹.

27. *Tantum ualet sociale uinculum*. Hoc est matrimonium, quod sociale ideo dicitur quia nisi inter duos esse non potest. Vsque *ipsa procreandi causa*. Subaudi cessante; unde hinc habes quod licet quedam sint ex causa

20 adolescentiam] Vel speciale est istud (illud A) in incestuosa fornicatione; nam alioquin nullus posset (posset om. A) habere in matrimonium quam polluit per adulterium, ut (supra add. A) C.xxxi.q.i. c.ii. add. Ba A 21 qui] in matrimonium add. Ba usque] aut add. Ba idest] scilicet Ba A La P non ualente] nolente Lr Lp^{ac} 22 continere] abstinere Ba 24 eis om. Ba an om. A 25 contrahere] Et add. A Quibusdam placet] Et quibus patet P cum] enim add. A La 26 in eorum] uxor P coniugio] coniunctione Lr Lp Christi om. P 27 excusat] excusant A 28 illi] enim Ba A La P 29 illis om. Ba 30 sit om. Ba impeditus] Nam spadones adoptare possunt quamuis nequeant generare de accidente. Castrati uero, idest caste nati, hoc est frigidi adoptare non possunt quia naturaliter nec generare ualent, ut in Inst. l.i. De adoptionibus § Sed illud (Inst.1.11.9). Vnde nec matrimonium tales contrahere possunt (contrahent A) add. Ba A 31 Subaudi] furiosus add. P 32 interpolatur] interpolat A 34 Mutus] Mitius Lr Lp om. Ba 35 si] cuius Ba A La P deprehendere] comprehendere Ba R P 36 Familie eriscunde] cunte Lr Lp^{ac} 37 Tantum] Vel non Lr Lp uinculum] matrimonium A est om. Ba 39 licet] si Ba

³⁶C.33 q.2 c.14; cf. SL C.32 q.7 c.22 v. *Hii uero usque numquam* ³⁷Cf. SL C.32 q.7 c.25

³⁸C.32 q.1 c.11 ³⁹Inst. 2.12 ⁴⁰C.26 q.6 c.7 ⁴¹Cod.3.36.16,21

- 40 *statuta, non tamen debent causa cessante cessare, supra C.prox. q.i. c.ult.*⁴²
 De uinculo uero isto quod matrimonium dicitur, queritur quid sit et inter
 quos uel in quibus, an idem sit uinculum quo uir uxori iungitur uel aliud.
 Vinculum itaque illud nichil aliud est quam duorum animorum inseparabilis
 iunctura ex mutuo consensu proueniens. Vel uinculum illud dici potest
 45 *quedam obnoxietas qua alter contrahentium est alteri perpetuo obnoxius et*
*ligatus*⁴³. Vtrum autem sit in altero uel in utroque queritur et quibusdam
 placet quod aliud est uinculum quo uir uxori iungitur et aliud est uinculum
 quo uxor marito ligatur. Cum enim dicunt ipsi uinculum illud sit accidens,
 simul in diuersis esse accidentium regula non patitur nec permittit natura.
 50 *Sanius tamen credimus esse si dicatur quod unum idemque sit uinculum*
quo utriusque animus iungitur et ligatur. Nam et eodem excommunicationis
uinculo et inuisibili plures spiritus quandoque ligantur et eodem precepto
obnoxia aliquando multitudo tenetur. Nec ratio illa est efficax, sed accidens;
 ergo non est in diuersis subiectis; nam et binarius accidens est seu qualitas;
 55 *tamen, ut testantur philosophi, in duabus unitatibus consistit.*

40 debent] deberet Lr Lp supra] ut *praem.* A] contra La] C.e. q.i. (q.ii Ba) c.ii. *add.* Ba
 A La] et infra *add.* Ba A prox.] ea. Lr Lp ult.] ii. P 41 isto] illo P 41-42 et
 inter quos] in quo Ba A La P 42 an] et *praem.* A 44 mutuo] uno P 45 est *om.*
 P et] uel Ba La R P 46 altero] tantum *add.* A La P 47 uir uxori] uxor uiro Ba
 iungitur] coniungitur Ba aliud est uinculum] alterum Ba est uinculum *om.* A La
 48 uxor marito] uir uxori Ba A ipsi] quod *add.* Lp A 49 diuersis] subiectis *add.*
 Lp Ba A La regula *om.* La P 50 dicatur] dicamus Ba A 52 et¹ *om.* Ba A La P
 spiritus - 53 tenetur] tenentur Ba spiritus *om.* La 53 aliquando] innumera *add.* A
 La P sed] scilicet est Ba A La P 54 in *om.* P 55 ut testantur] tamen intestantur P

⁴²C.33 q.1. c.14

⁴³Cf. SL C.32 q.7 c.27 (passim)

<CAVSA XXXIII>

Quidam maleficiis.

§ *Quod uero.* Cum coeundi impossibilitas inter coniuges allegatur et proponitur, aut uterque consensit alteri aut alter alteri contradicit. In primo
 5 casu uterque septima manu propinquorum iurabit quod non sunt una
 caro effecti et matrimonium diuidetur, ut in primo c.¹ dicitur. Si uero sibi
 inuicem contradicunt, tunc secundum quorundam opinionem in ueritate
 uiri constabit, ut in c. secundo² dicitur. Vel tunc distinguitur quis eorum
 pro matrimonio, quis uero contra agat, in quo casu quicumque eorum
 10 pro matrimonio stare uoluerit alteri debet in probatione preponi, ut supra
 C.xxvii. q.ii. Quod autem³. Vel tunc distinguitur quis eorum probabiles et
 uerisimiles probationes inducat et quis ueras; et si quidem uir uult probare
 iuramento se cognouisse, illa uero per aspectum corporis uult probare se non
 esse corruptam, tunc uiro uxor est in probatione preponenda.

<Q. I>

1. (§) *Quod autem* usque *propinquorum*, qui in anima propria iurabunt non
 sic esse sed potius quia sic credebant esse uerum ut principales persone
 iurant, ut infra C.xxxv. q.vi. De parentela⁴ et in Extra. c. Quoties frater
 5 noster⁵. Nam alias si in anima propria non iurarent, non uidetur quod
 possent dampno infamie affici, sicut in fine c.⁶ dicitur. Alii uero dicunt
 quod in anima principalium personarum iurabunt et quod de crimine

3 *Quod uero om.* R F uero] *autem* A P Cum] Quidam R impossibilitas]
 possibilitas Ba P 4 aut] ut Lr Lp 5 uterque] usque Lr sunt] sit P 6 effecti]
 effecta P c.] casu Lr 7 tunc om. Ba 8 uiri] usque Lr] ubi Lp constabit]
 consistit La P Vel om. Lr Lp 9 agat] etiam add. Ba 10 probatione] alteri
 add. Lr Lp 11 autem] ultra Lr Lp om. Ba A La P] scilicet R Vel om. Lr Lp]
 etiam add. Ba A La P] et R 12 probationes] rationes La P quis] quamuis Lr Lp]
 quidem] quid Lr Lp P 14 uxor om. La est] esset A La R P preponenda] ponenda P
 <Q. I>

3 quia om. P La credebant] credant A] credunt La P 7 personarum] non add. A
 et] quia A

¹C.33 q.1 c.1 ²C.33 q.1 c.2 ³C.27 q.2 c.29 ⁴C.35 q.6 c.8 ⁵1 Comp. 5.29.4 (=X
 5.34.5), JL 8289 ⁶C.33 q.1 c.1

periurii subicitur et ad principales personas tantum dicunt esse referendum. Vsque *humanum dico*. Tale istud quale est illud quod dictum est superius: 10 habeat eam quasi sororem. Vel ideo de humanitate et non de iure communi huic conceditur contrahere matrimonium, quia dubitatur adhuc et in pendentem est an iste sit eius coniunx uel sit frigidus. Vsque *aliam acceperit*, per quod presumit ecclesia quod ab initio sit inter eos matrimonium nec fuit frigidus, sed ab alio obstaculo impeditus. Qui enim semel frigidus est, 15 semper talis existat. Frigiditas enim res naturalis est et ea que naturaliter insunt homini non nisi cum natura deficiunt et terminantur. Vsque *acta penitentia*, de periurio dicunt quidam. Vel potius de adulterio perpetrato. *Priora cogantur*. Hic queritur qualiter in hoc casu fides possit fieri ecclesie de concubendi facultate reddita ei qui frigidus dicebatur esse ad hoc, 20 ut pristinum possit redintegrari coniugium. Non enim potest ei ecclesia precipere ut alicui se commisceat cum fornicari non liceat. Item si se aliam cognouisse fatetur, ergo per consequentiam se dicit esse adulterum, unde non potest deinceps uxorem repetere, ut supra C. prox. q. i. De Benedicto⁷. Ad hoc dicunt quidam quod uel per iuramentum uel per inspectionem 25 corporis potest ecclesiam certiorare. Nobis autem uidetur quod nunquam debet ei ecclesia fidem adhibere de facultate sibi reddita nisi cum erat cognitum eum aliam cognouisse. Sed quomodo tunc uirum adulterum mulier recipere compelleretur, ut hic dicitur, cum etiam post actam penitentiam non cogitur casta adultero reconciliari, ut supra C. prox. q. i. De

8 et om. **Ba A P** dicunt om. **La P** referendum] Vsque *septima manu*. Si uero tot inueniri non possunt etiam pauciores sufficerent ut supra C. ii. q. v. Presbiter (c. 13). Si uero nullum possent habere non crederetur eis. Si uero consanguineos non haberent admitterentur honesti extranei, ut infra C. xxxv. q. vi. c. i. *add. Lp Ba A* 9 Tale] est *add. A P* est¹] et **Lr Lp** 10 sororem om. **Lr**] uxorem **Lp**^{ac} 12 *acceperit*] *accepit Lr* 13 sit] fuit **Ba A La P** 14 ab om. **A La P** impeditus] *prepeditus Lr Lp A La R P* Qui] Quia **Lr Lp Ba** 15 semper talis] specialiter **Lr Lp**^{ac} existat] existit **A La R P** enim om. **La** 16 terminantur] tunc terminatur **P** 17 quidam] et refertur ad utrumque *add. Ba A* perpetrato] et refertur ad uirum *add. Ba A* 18 *Priora*] *peiora Lr Lp* possit om. **Lr Lp** fieri] dari **La P** 19 de concubendi] recumbendi **Lr Lp** 20 ut] postea *add. Ba A La P* redintegrari] reintegrari **A** 21 commisceat] misceat **Ba**] contulerit **P** non] nemini umquam **Ba A La P** 22 se dicit esse] sedet cum esset **Lr Lp** esse om. **La** adulterum] adulterium **Lr Lp** 24 uel per iuramentum om. **P** 25 potest] poterit **A R P** certiorare] certificare **P** 26 fidem om. **Lr Lp** cum] enim **P** erat] erit **A** 27 eum om. **Ba** quomodo] quando **Lr Lp** quomodo - 28 compelleretur] uir adulter non potest deinceps mulierem repetere **Ba** 28 compelleretur] compellatur **Lp** 29 non om. **A** adultero] adulterato **Lr**

⁷C.32 q.1 c.5

30 Benedicto⁸. Ad hoc dici potest quod hic, licet fornicationem commiserit, non
 tamen poterit ab uxore dimitti, nam et ipsa fornicationem quodammodo
 commisit quantum ad actum, licet non quantum ad reatum, a quo propter
 auctoritatem ecclesie excusatur, cum uiro uiuente alii se coniunxit. Vnde
 cum sit par eorum conditio non potest alter propter fornicationem dimittere
 35 alterum⁹, ut supra C. prox. q.vi. Nichil¹⁰ et in Extra. c. Significasti¹¹. Adulter
 enim adulteram sicut nec accusare ita non potest dimittere. Michi autem
 uidetur quod etiam nec post actam penitentiam uir qui aliam cognouit
 potest uxorem repetere, que tamen potest statim ab eo diuidi cui secundo
 40 nupserit et ecclesiastica districtione compelli ut uel contineat uel si continere
 noluerit post penitentiam reconcilietur marito. Vnde Apostolus de ea cuius
 maritus adulterium commiserat ait: 'aut reconcilietur uiro suo, aut maneat
 innupta'¹².

3. *Si quis usque aliquo tempore, lege scilicet diffinito, hoc est triennio. Ante
 enim non potest alter de altero conqueri quod sibi debitum non reddatur.*

45 4. *Si per sortiarias usque etiam si possibilitas ei reddita fuerit. Contrarium
 uidetur esse Gregorio hoc in superiori c.¹³ ubi dicitur quod si alter potens
 apparuerit, priora cogantur accipere coniugia. Solutio: illud huic preiudicat,
 nam in decidendis causis maior est auctoritas pape quam archiepiscopi, ut
 supra d.xx. De libellis¹⁴. Vel refert utrum maleficium precesserit coniugium
 50 uel sequatur. In primo casu quia tempore coniugii non uidetur persona*

30–31 non tamen] nisi cum **Lr Lp** 31 ipsa] ipsam **Lr Lp** quodammodo *om.* **Lp**
 32 quantum - reatum] non quantum ad reatum sed quantum ad actum **Lp** 33 excusatur]
 ut infra C. prox. q.i. c.i. (C.34) *add.* **A** alii] alteri **Ba R P** 34 cum *om.* **Lp** eorum *om.* **Lp**
 conditio] con **Lr** propter fornicationem] fornicatorum **Ba** fornicationem] alterius
add. **P** 36 non] nec **A** 37 actam penitentiam] acta penitentia **Lr Lp** 38 potest¹]
 non *praem.* **A** que tamen] quantum **La P** potest²] debet **Ba A La R P** 39 nupserit]
 nupserat **A** ut *om.* **Lp** 40 reconcilietur] reconciliatur **A** 42 innupta] Et nota quod ex
 fine huius cap. colligitur quod sponsa debet priori restitui etiam si a secundo ducatur, quod
 tamen Gratianus de uelata intelligit et traducta, ut (supra **A**) C.xxvii. q.ii. § ult. (p.c.50 § 2)
 Vel ideo debet cogi mulier ut eum recipiat quia ille adhuc aliam non cognouit. Statim autem
 presumit ecclesia (in *add.* **A**) eius dolum ex quo presumit (uult **A**) contrahere cum secunda
 etiam si numquam eam cognoscat *add.* **Ba A** 43 lege *om.* **Ba** diffinito] diffinita **Lr Lp**
 45 *sortiarias*] *fornicarias* **Lr Lp^{ac}** 46 esse *om.* **R P** Gregorio] Gregorii **A**] Gregorius
P La hoc] quod *add.* **La P** superiori] inferiori **P** 47 priora] peiora **Lr Lp^{ac}**
 accipere *om.* **Lr Lp^{ac}**] recipere **Ba A R** 49 refert] refertur **Lr Lp** 50 uel sequatur *om.*
Lp

⁸C.32 q.1 c.5 ⁹Juncker, 'Die Summa', 365 ¹⁰C.32 q.6 c.1 ¹¹1 Comp. 4.20.4 (=X 4.19.4),
 JL 14107 ¹²1 Cor 7.11 ¹³C.32 q.1 c.3 ¹⁴D.20 c.1

fuisse idonea ad contrahendum matrimonium habet locum quod hic dicitur; in secundo habet locum quod ibi continetur. Vel hic de impedimento maleficii, ibi uero de frigidityte agitur. Que autem sit diuersitatis ratio is inquirat quem lectionis amor exagitat¹⁵. Vel quod melius est, in utroque de
 55 maleficii impedito agitur et Gregorius huic preiudicat. Non enim erat ille frigidus qui aliam postea cognouit, sed maleficio impeditus. Vel dicas quod nec frigidus ille erat nec etiam impeditus. Tamen priori debet reddi quia ex odio eam dimisisse uidetur. Que autem sit diuersitatis ratio is inquirat quem lectionis amor exagitat¹⁶. Item habes quod ubi causa cessat non
 60 tamen effectus cessare uidetur. Qualiter autem probari possit, an precesserit maleficium uel sequatur, ad presumptiones est recurrendum. Tamen ideo uidetur quod maleficio impeditus etiam post facultatem concubendi sibi redditam non habet uxorem repetere eo uiuente cui secundo nupsit, quia sua culpa hoc deuenisse uidetur, sicut de eo qui sua leuitate dimisit ecclesiam,
 65 non potest eam petere, nisi successor eius quiescat in Domino, ut supra C.vii. q.i. Eos¹⁷. Et hic habemus unum casum ubi matrimonium de presenti contrahitur et tamen uiuente altero alter potest ad secunda uota transire¹⁸.

<Q. II>

§ *Quod autem.* Certo certius est quod nemini licet sua auctoritate uxorem dimittere, etiam causa consanguinitatis ut infra C.xxxv. q.vi.

51 habet - dicitur *om.* **Lr** (*omoio.*) dicitur] continetur **Ba A La P** 52 hic] ibi **Lr** 53 Que - 54 exagitat *om.* **A** 54 Vel quod - 61 recurrendum *om.* **La P** in] de **R** 55 maleficii] maleficio **A R** impedito] impedimento **Ba P** Gregorius] illud Gregorii **Lp Ba A R** enim *om.* **Ba** 56 Vel - 57 impeditus *om.* **Lr Lp** (*omoio.*) Vel - 61 recurrendum *om.* **R** 57 etiam *om.* **Ba** 59 exagitat] Et hic habes unum casum ubi matrimonium de presenti contrahitur et tamen uiuente altero alter potest ad secunda uota migrare *add.* **A** 63 habet] potest **Ba A La R P** repetere] repente **Lr Lp^{ac}** eo uiuente] conuiuente **P** 64 culpa] ad *add.* **Lp Ba A P** 66 Et - 67 transire *om.* **A** habemus] habes **Ba La R P** presenti] consensu **Lr^{ac}** 67 transire] migrare **La P**] Item habes quod ubi causa cessat non tamen effectus cessare uidetur. Qualiter autem probari possit an precesserit maleficium uel sequatur ad presumptiones est recurrendum *add.* **Ba**

¹⁵Cf. D.34 c.17 n.476; D.74 (75) c.7 n.778; C.5 q.2 c.2 n. 8; C.11 q.3 c.7 n.119; C.12 q.2 c.65 n. 114; C.31q. 1. c.8 n.8; C.33 q.1 c.4 n. 16. ¹⁶Cf. D.34 c.17 n.476; D.74 (75) c.7 n.778; C.5 q.2 c.2 n. 8; C.11 q.3 c.7 n.119; C.12 q.2 c.65 n. 114; C.31q. 1. c.8 n.8; C.33 q.1 c.4 n. 15. ¹⁷C.7 q.1 c.43

¹⁸Cf. SL C.33 q.1 c. 4 v. *Si per sortiarias usque nequibunt* (in principio et in fine)

Multorum¹⁹ et in Extra. Ex litteris²⁰. Quid autem si scit aliquis uxorem
 5 suam esse consanguineam, reddet ei debitum cum probare non poterit
 consanguinitatem uel non? Merito queritur et credimus quod si in tali gradu
 scit eam esse sibi coniunctam in quo non legitur sibi fuisse dispensatum,
 ut in primo et secundo, magis conscientie proprie quam ecclesie precepto
 acquiescat. Non enim malum est tunc non obedire precepto, ut C.xi. q.iii.
 10 Non semper²¹. Si uero in ulterioribus, posset ei sine periculo reddere
 exigenti, licet ab ea debitum exigere non debet, ut infra C.e. q.v. Si dicat²².
 Alii distinguunt an incontinenti probare possit causam desiderii uel non. In
 primo casu non tenetur soluere debitum. In secundo uero compellitur ne
 dum diutius a coniugis amplexibus abstinet, fornicandi ei licentiam tribuere
 15 uideatur.

3. *Historia* usque *de castitate*, scilicet uiolata uel de castitate obseruata
 accusabatur a marito. Volebat enim caste uiuere et uiro debitum denegare²³.

4. *Siue* usque *formidetur*. Hinc habes quod tenetur iudex etiam de loco
 iudicii prouidere partibus ut in eo loco uelit de causa cognoscere ubi partes
 20 libere et secure ualeant conuenire, ut C.iii. q.ix. Hortamur²⁴, C.xxiiii. q.i.
 Pudenda²⁵, in Extra. c. Dilecti filii²⁶.

4 Multorum] Multarum Lr Lp Ex] hiis add. Lr Lp litteris] Si ergo causa fornicationis
 uir uxorem dimisit absque iudicio ecclesie cogitur primo eam recipere et postquam ei fuerit
 mariti possessio restituta tunc demum poterit accusari, ut infra ea. q. Historia (c.3) add. Ba A
 Quid] Quod Lp 5 reddet - 6 consanguineam om. La (omoio.) poterit] possit A
 6 Merito] etiam add. Ba^{Pc}] Multo P et om. Lr] quidem add. R 7 scit om. Lr scit eam]
 constat Ba eam om. P sibi¹ om. La P non legitur] /// uellet Lr nollet Lp]
 /// A sibi² om. Ba A La P 8 conscientie] et add. Lr Lp 9 tunc om. Ba ut]
 supra add. Lp A C.xi. om. Lr 10 semper] separet Lp] separabitur La] separabunt
 P] Sed melius est sentire quod debet eam ad continentiam si potest inducere. Quod si facere
 non poterit petenti reddat debitum sed debet penitus ab exactione cessare, ut in Extra. Tanta
 est uis (1 Comp. 4.18.6 - X 4.17.6) add. Ba A ulterioribus] et add. A ei sine] ea sine
 P sine periculo] non periculose Ba 11 exigere] exigendi P debet] deberet A
 12 desiderii] dissidii Lp^{Pc} A La non] om. Lr Lp R 13 tenetur] ei add. Ba A La R P
 soluere] reddere La P debitum] iterum add. Ba R P] interim add. A La 16 scilicet -
 castitate om. P 17 enim caste] in castitate P 18 Siue] Suum Ba usque] si uir
 add. Lr Lp] ius add. A] quis add. La P etiam de] in P 20 ut] arg. add. A

¹⁹C.35 q.6 c.10 ²⁰1 Comp. 4.14.2 (=X 4.14.1), JL 14311 ²¹C.11 q.3 c.92 ²²C.33 q.5
 c.1 ²³Cf. SL C.33 q.2 c.3 v. *castitate* ²⁴C.3 q.9 c.20 ²⁵C.24 q.1 c.33 ²⁶Collectio
 Wigorniensis 6.37; 1 Comp. 2.20.1; JL 13934; cf. SL C.33 q.2 c.4 v. *formidetur* (in principio)

6. *Inter hec uel usque mundanam legem, scilicet Romanam uel Lombardam*²⁷ que permittit uiro uxorem adulteram cum adultero occidere. Sed queritur quare imputetur uiro si uxorem adulteram occiderit quam lex permittit occidi et non peccat iudex criminis interficiens cum lege mandante hoc agat, ut supra C.xxiii. q.v. Qui malos²⁸. Diuersitatis autem hec potest ratio assignari, quia iudex seruat iudicarium ordinem quem lex diuina obseruat. Maritus uero eo pretermissio accenditur ad uindictam. Vnde etiam lex que uiro hoc uidetur permittere quodammodo impietatem dicitur continere. Vel iudex hoc facit precipiente lege, maritus uero permittente. Vsque *legibus*. Supra d.x. De capitulis²⁹, contra. Solutio: hic de legibus agitur que sanctorum canonum obuiant institutis; ibi uero de illis que canonicè equitati consentiunt. Vel hic de meris rebus ecclesiasticis, ibi uero de mixtis agitur³⁰, ut in Extra. c. Ad hec³¹.
8. *Admonere usque improbe predo*. Et nota quod predonis ideo censetur nomine quia filiis moliebatur hereditatem auferre iniuste, quod predonum est proprie. Vel forte alias predo erat. Vsque *post mortem*. Hinc habes quod sicut post mortem nullus est accusandus, ita nec excommunicandus uel dampnandus, ut supra C.xxiiii. q.ii. Nec quisquam³², C.xxiiii. q.ii. § i.³³, d.xxiii. Quorundam³⁴, excepto eo quod de heresi uel scismate dicitur, supra C.xxiiii. q.ii. Sane profertur³⁵. Nota quod quamuis de statu defunctorum principaliter agi non possit, ut Cod. lib. vii. l. i.³⁶, secundario tamen causa bonorum et liberorum agi potest³⁷, ut Cod. lib.vii. e. tit. Quamuis³⁸. Vsque *unius testimonio*. Hinc habes quod unius testimonium numquam debet recipi, nec ergo cum fama publica, ut C.iiii. q.iii. § Item in criminali³⁹. Vsque

22 *hec uel usque*] *hunc Christus secundum* Lp R *uel om.* Lp A R P *usque*] *secundum add.* Ba A La P *mundanam*] *humanam* P *scilicet*] *idest* La P] *licet non* SL 24 *quam* - 25 *occidi om.* La P 25 *et om.* Lp *non*] *nec* A *peccat*] *dicit* P 26 *xxiii.*] *xxv.* A *autem om.* Ba 29 *que uiro om.* Lp 30 *facit*] *fiat* P *precipiente*] *incipiente* P *permittente*] *iudice add.* Ba 31 *Supra*] *de eodem* P 32 *canonum*] *patrum* A 35 *Admonere*] *Monere* Lr *om.* La *improbe*] *improprie* Lp *ideo*] *uero* P 36 *iniuste om.* La P 39 *dampnandus*] *condempnandus* P *supra*] *arg.* A *xxiiii.*] *xxvi.* A 41 *Nota*] *Et praem.* A *quod*] *et* A 42 *ut - 43 potest om.* R (*omoio.*) l. i. - 43 lib. vii. *om.* Lr Lp (*omoio.*) 44 *Hinc om.* Lp 45 *in criminali*] *crimen* Ba

²⁷Cf. supra C.11 q.1 p.c.36, n.66 ; C.22 q.5 c.14 nn. 81, 82. Lex Lombarda, cf. Liber papiensis, saec. XI. Cf. A. Padoa Schioppa, *La cultura giuridica* (= Storia di Pavia 2, 1986), 219ss. ²⁸C.23 q.5 c.29 ²⁹D.10 c.9 ³⁰Juncker, 'Die Summa', 364 ³¹1 Comp. 2.20.6 (=X 2.28.6), JL 12020 (*Cum sacrosancta*) ³²C.24 q.2 c.4 ³³C.24 q.2 p.c.1 ³⁴D.23 c.14 ³⁵C.24 q.2 c.6 ³⁶Cod. 7.21.1 ³⁷Juncker, 'Die Summa', 373 ³⁸Cod. 7.21.3 ³⁹C.4 q.3 p.c.2

malum seculum. Et nota quod seculum malum dicitur propter ea quia in eo mala fuerint, sicut dies Iob⁴⁰ mali dicuntur et Apostolus: 'redimentes tempus quoniam dies mali sunt'⁴¹. Vsque *fratrum precibus adiutus*. Hinc habes quod precibus ecclesie et meritis et aliorum alii possunt iuari, ut supra C.i. q.i. Remittuntur⁴². Vsque *uxorem numquam ducere*. Hoc propter delicti enormitatem fit ut numquam uxorem habeat qui uxorem temere presumpsit necare. Quid autem si acciperet, an esset matrimonium queritur. Et quibusdam placet matrimonium interuenire non posse quoniam est ibi et persone enormitas et ecclesie interdictum⁴³. Vsque *in balneo*. Hec et cetera similia ad pene exaggerationem adduntur. Vsque *acrius erat*. Hinc collige quemlibet prelatum ecclesie posse canones penitentiales temperare et penam pro peccato debitam minuere prout penitentis animum perspexerit esse deuotum, ut supra C.xxvi. q.ult. Tempora⁴⁴. *Et sanguis*, idest peccatum. Pro peccato enim sanguis accipitur, ut ibi: 'libera me de sanguinibus, Deus, Deus meus'⁴⁵. Vsque *nos alieni a consortio*. Hinc collige quod non imputatur prelato subditorum malitia ex quo per eum non stat quo minus sint correpti, ut supra d.xlvii. c.ult.⁴⁶, d.xliii. Ephesiis⁴⁷, C.vii. q.i. § Hoc tunc⁴⁸, C.xxvii. q.i. c.ult.⁴⁹

9. *Si quid uerius usque utrumque*, scilicet occidere et ea uiuente aliam ducere. *Secundum legem Christi*, scilicet Mosaicam, ubi adulterium et homicidium prohibentur. Vsque *faciat adulterium*. Et nota quod hic non permittit Augustinus ei adulterium facere, quia hec permissio facientem non excusat a crimine, sed duo mala comparat, adulterium scilicet et homicidium et quod horum sit minus ostendit. Et est potius sinitio quam permissio appellanda.

11. *Hoc ipsum usque septem diebus*, preter rationem hic assignatam, tamen

46 quia] que A] quoniam P 47 mala] mali La P fuerint] sunt Ba La dies] dicit Lp Iob] Iacob Lr Lp A redimentes] redimite A 48 quoniam] quia A
adiutus] *admittimus* P 52 presumpsit] presumit Lr Lp necare om. P 53 placet] ibi add. Ba A La R P non om. Lr Lp^{ac} 55 similia] consimilia Lr Lp adduntur] ad Lr] admittuntur Lp] audiuntur P erat] erant A F 56 temperare] temperare P
57 pro om. Ba A La P debitam] debito R perspexerit] inspexerit Lr Lp 60 meus om. La 61 prelato] marito Lr malitia] nequitia P ex quo om. Lr Lp sint om. Lr
62 ut] arg. add. A 65 Christi scilicet om. Ba 66 prohibentur] prohibetur A 67 ei om. La P 69 sinitio] seuitio P 71 hic assignatam] hiis non assignat Lr Lp
tamen om. Ba A La P

⁴⁰Cf. Jb 21,30 ⁴¹Eph 5,16 ⁴²C.1 q.1 c.7 ⁴³Cf. SL C.33 q.2 c. 8 v. *Vxorem ducere*
⁴⁴C.26 q.7 c.2 ⁴⁵Ps 50,16 ⁴⁶D.47 c.10 ⁴⁷D.43 c.4 ⁴⁸C.7 q.1 p.c.48 ⁴⁹C.27 q.1 c.43

hec ratio potest assignari. Forte ideo septennis penitentia peccanti iniungitur ut sicut peccando septiformem gratiam Spiritus Sancti offendit sic per septenarium penitens Spiritui Sancto satisfaciatur contra cuius septiformem gratiam peccando uenit.

15. *Latorem*. Sed queritur cur iste matricida ab uxoris non prohibetur copula cum uxoricide perpetua continentia indicatur, ut supra e. q. Admonere⁵⁰. Diuersitatis hec ratio potest assignari. Proniores enim sunt homines ad uxores quam ad matres necandas. Vnde illud debuit prohiberi fortius quod solet frequentius euenire. Et hic est casus ubi quod maius est, minus punitur. Vel ibi prohibetur ne contrahat, hic uero contracto permittitur uti. Et multa impediunt contrahendum que non dirimunt iam contractum⁵¹.

19. *Antiqui*. Hic est casus huius capituli. Quidam cognouit consanguineam sue uxoris in tertio uel in ulterioribus gradibus, propter quod publicam penitentiam accepit. Modo queritur an uxori debeat debitum reddere. Et dicitur quod de iure, tum iste propter incestuosum adulterium tum propter publicam penitentiam, non debet uxori commisceri. Sed propter iuuenilem etatem ei conceditur ex misericordia uxori debitum reddere. Ea tamen mortua aliam ducere prohibetur, quod in uxore ipsius non obtinet. Publica uero penitentia uni coniugatorum imponi non debet et sine consensu alterius, ut infra C.e. q.iii. c.ult.⁵², quia continentiam sibi habet annexam, ut supra e. q. De hiis⁵³, que nisi de communi consensu promitti non potest⁵⁴.

72 hec om. Lp Forte] enim add. Ba A La P 76 Latorem om. Lr Ba La P Sed queritur om. Lp^{ac} Ba A La R P non] uero La 77 uxoricide] uxori eidem Lp perpetua] perpetuo A om. P continentia] penitentia Ba supra - 78 assignari om. P 79 necandas] negandas P Vnde] Et ideo Ba 81 uero om. Ba 82 Et] quia A 84 Antiqui] Vtique Lr Lp Antiqui - 93 potest om. La P capituli] decreti Ba 87 iure] communi add. Ba A tum] cum R iste] tunc add. R tum iste] iniuste Lp] iste tum tr. A 88 Sed] Tum Lr] Cum Lp 90 uxore] muliere Ba A R 91 et om. A 92 sibi] similiter add. A 93 De om. Lr Lp R De hiis om. Ba promitti] committi Lr Lp

⁵⁰C.33 q.2 c.8 ⁵¹Cf. SL C.33 q.2 c.15 v. *Latorem usque oblationes* ⁵²C.33 q.4 c.13 ⁵³C.33 q.2 c.12 ⁵⁴Cf. SL C.33 q.2 c. 19 v. *Antiqui*. Summa Simonis omittit quaestionem III, De penitentia.

<Q. III>

§ *Quod autem*. Tempore orationis non potest quis uacare continentie nisi fuerit ab uxore permissus, ne dum uxori debitum denegat, tribuat ei fornicandi licentiam.

5 4. *Si causa usque ratio conceptus*. Debent enim uiri saltem imitari pecudes ut postquam uxoris uenter intumuerint, non eas opprimant et emittere abortum compellant, ut supra C.xxxii. q.iii. Origo⁵⁵. Nec ipse debent ulterius dare maribus copiam sui, ut supra C.xxxii. q.vii. Non solum⁵⁶.
10 Vsque *et partus*. Nam secundum legem canonicam non debet uir ad enixe mulieris concubitum accedere donec qui gignitur ablactetur, ut supra d.v. Ad eius⁵⁷.

7. *Vir usque sine uoluptate*, que inter coniuges est ueniale peccatum et per bona coniugii absorbetur. Vsque *ecce iniquitatibus*, idest in peccato originali quod omnium iniquitatum et peccatorum est causa. Vel non prima, sed
15 secunda conceptione hic accipitur, scilicet cum anima corpori infunditur, que sine peccato fieri non potest⁵⁸.

8. *Non oportet usque ante nuptias*. In nuptiis enim solent homines comessionibus et ebrietatibus deseruire, cum econtra illo tempore, teste Ambrosio, debeamus uti parcus cibis et potibus.

20 10. *Non oportet usque separentur*, ad tempus. Quidam dicunt hanc separationem esse faciendam quia est matrimonium. Licet enim tempus feriarum impediatur matrimonium, non tamen dirimit iam contractum. Alii uero dicunt perpetuo hanc separationem esse faciendam, quia non est

<Q. III>

2 orationis] ordinis **Ba** 6 uxoris *om.* **La P** uenter] ventres **A om. P** intumuerint] intumuerit **A** 8 dare] indulgere **Ba A La P**] facere **R** 10 gignitur ablactetur] gignuntur
ablactentur **Lp** 12 usque] *aut* **Ba A** uoluptate] uoluntate **La** 13 absorbetur] absorbentur **Lr** 14 prima] de *praem.* **Ba A La P** 15 secunda] de *praem.* **Ba A La P**
P 17 ante] *aut* **F** 18-19 teste Ambrosio *om.* **A** 19 parcus] uerbis *add.* **Lp Ba A**] in his *add.* **La P** potibus] et uerbis *add.* **R** 20 tempus] Ad tempus *add.* **Ba**
Ba 21 quia] non *add.* **La** quia est matrimonium *om.* **Lp Ba A R** Licet] Quod hodie Romana tenet ecclesia; nam idem est etiam ubi nuptie sunt contra speciale ecclesie interdictum celebrare (celebratum **A**), ut in Extra. Ex litteris (1 Comp. 4.17.3 - X 4.16.2) *praem.* **Ba A** 22 matrimonium] contrahendum *add.* **A** 23 esse *om.* **A**

⁵⁵C.32 q.4 c.5⁵⁶C.32 q.7 c.15⁵⁷D.5 c.4⁵⁸Cf. SL C.33 q.4 c.7 v. *iniquitatibus*

matrimonium ubi interuenit ecclesie interdictum, quod uidetur ex quodam
 25 Extra. c. posse colligi, Sollicitudini⁵⁹ et in Extra. Videtur⁶⁰ et c. Littere quas
 nobis⁶¹. Sponsalia tamen credimus posse contrahi illo tempore que per
 uerba de futuro contrahuntur, quia non statim contrahitur matrimonium,
 non autem ea que per uerba de presenti contrahuntur.

12. § *Apostolus nec ad tempus*, scilicet longum, ne uxori tribuatur occasio
 30 fornicandi. Non tamen credimus quod in nocte Natiuitatis ei debeat debitum
 reddere. Vtrum tamen secundum eam regulam secundum quam nobis
 determinare non licet quod non determinauit Apostolus, uidetur quod nec
 breui etiam tempore debet uir orationi uacare uxore inuita.

<Q. V>

§ *Quod autem*. Istud est expeditum, quod sine uxoris licentia uotum
 continentie uir non potest Deo promittere quia, teste Apostolo, uir non habet
 potestatem sui corporis, sed mulier; eadem ratione nec mulier sine consensu
 5 mariti. Mulier enim non habet potestatem sui corporis, sed uir, nec uult
 Deus ut de alieno quis offerat. Talia enim uota non approbat Altissimus, ut
 infra e. q. Vna⁶².

1. *Si dicat* usque *pro sanctificatione*. Contra inuenitur supra C.xxxii. q.ii.
 Connubia⁶³, sed ibi presentia Spiritus Sancti, spiritus prophetandi, accipitur.
 10 Vel dicas quod hic non meretur quis sanctificationem ex opere quod habet
 uoluptatem sibi annexam, sed propter rectam intentionem quam uult uxori
 debitum reddere, ne ipsa fornicetur. Vel illud intelligitur quando causa
 incontinentie et uoluptatis uir uxori coniungitur, istud uero quando causa

24 interuenit] est **A** ecclesie *om.* **Lp** 25 Sollicitudini] Sollicitudinis **Lp**] Sollicitudo **Ba**
 et - Videtur *om.* **Lp** Littere] ult. Iterum **Lr Lp** 27 quia] et tunc **A** quia - 28 contrahuntur
om. **La P** 28 contrahuntur *om.* **Lr Lp** 30 Natiuitatis] nouitatis **La** debeat] debent **Lr**
Lp 31 Vtrum] Non **A** Vtrum - 33 inuita *om.* **La P** 32 determinauit] terminauit **A**
 <Q. V>

2 Istud] autem *add.* **P** 4 sed mulier - 5 corporis (*bis repetitur*) **Lp om. A (omoio.)** 5 mariti]
 uiri **P**] sui *add.* **La P** enim non] nec **La P** 8 *Si dicat* - 14 tantum *om.* **La P** 9 Sancti]
 scilicet *add.* **A** spiritus] presentia **Lr Lp** 10 ex] eo **A** 11 uult *om.* **Lr Lp**
 12 ne - fornicetur *om.* **A**

⁵⁹1 Comp. 4.4.4(6) (=X -), JL 14235 ⁶⁰1 Comp. 4.17.1 (=X 4.18.3), JK 384 ⁶¹1 Comp.
 4.17.2 (=X 4.16.1), JL 14055 ⁶²C.33 q.5 c.6 ⁶³C.32 q.2 c.4

suscipiende prolis tantum.

15 4. *Quod Deo usque nullus defendisset annorum.* Hoc enim ideo euenit quia
usus matrimonii prescriptione non tollitur, sicut nec quedam alia, ut d.i.c.
Contra morem⁶⁴, C.i. q.i. Nullus⁶⁵, C.xvi. q.iii. Prima⁶⁶, d.xciii. Illud⁶⁷.
Vsque *sine arbitrio eius.* Hic opponitur: aut perpetuum et sollempne uotum
20 altero ad monasterium conuolare, ex quo a mutua seruitute inuicem se
absoluerant. Item si ad tempus uotum fecerant, quid est quod dicit 'usque
in finem'. Ad hoc dicunt quidam quod ad tempus continentiam uouerant,
quam debebant seruare, non dico usque ad finem uite sed uoti.

6. *Vna sola usque et uoluntate communi.* Hoc uerum est generaliter, nisi
25 alter fornicationem committeret. Tunc enim alter inuito altero, posset ad
monasterium conuolare, ut supra C.xxvii. q.ii. Agathosa⁶⁸. Vsque *si quis ex
alieno.* Alienum uocat hic illud quod non in uiri sed in potestate mulieris
est, scilicet uxori debitum reddere. In hoc enim uir non habet potestatem
sui corporis, sed mulier. Exigere uero in potestate uiri est. Vnde etiam inuita
30 uxore hoc potest Deo offerre, ne scilicet exigat⁶⁹. Sed queritur: ecce uouit
quis quod non exigeret debitum ab uxore; queritur modo an sit iste dicendus
continens uel uxore mortua possit aliam ducere, ut non ueniat contra uotum.
Et quidem licet quantum ad se sit continens, non tamen simpliciter est
continens appellandus. Et forte matrimonium posset contrahere nec esset
35 tamquam uoti uiolator notabilis si non haberet animum exigendi. Melius
tamen consulit sibi si abstinet, quia in huiusmodi opere siue exigens siue
reddat exactus, semper tamen est uoluptas in opere et alterius delectantur
amore.

15 Deo] de eo La usque] *numerus te add.* Lp Ba A La R P defendisset] offendisset Ba
enim om. Lr Lp 16 ut] arg. add. A 17 iii.] ult. In Lr Lp 19 alter] altero Lr altero
om. A 20 quo a] qua autem P 21 quid] qui R 22 quidam om. Ba ad] in R
P 23 uite] non dico P sed uoti] seruare R uoti om. Lr] Vel dicas quod quamuis
perpetuam continentiam promisissent, ea tamen lege est factum ut insimul habitarent add. Ba
A 25 fornicationem - alter om. Lp enim] tamen Ba 27 hic om. Lp illud om.
Lp La non om. Lr in¹ om. Lp P 28 enim om. Lr 29 uero] non La etiam]
et Lr 30 scilicet exigat om. Lp queritur - 31 uxore om. Lr (omoio.) 32 uel - 33
continens om. P(omoio.) 33 sit - est om. Lr Lp (omoio.) 35 si] uero add. Lr Lp non
om. Lr 36 exigens] sit praem. Ba 37 uoluptas] uoluntas Lr R opere] alterius
add. Ba et] in add. Ba alterius] altero Ba^{Pc}] alterutro A La P

⁶⁴D.100 c.8 ⁶⁵C.1 q.1 c.124 ⁶⁶C.16 q.3 c.13 ⁶⁷D.93 c.22 ⁶⁸C.27 q.2 c.21 ⁶⁹Cf.
SL C.33 q.5 c.6 v. *Vna sola, ex alieno*

<CAVSA XXXIII>

Quidam uir in captiuitatem.

<Q. I-II>

§ *Vtraque questio terminatur.*

1. *Cum per bellicam cladem.* In hoc c. dicitur quod si uir alicuius in captiuitatem deducitur et tandem coram ecclesia sit ei fides de morte mariti, quod licite potest ista, si uoluerit, ad secunda uota transire et qui istam accipit sine culpa potest secum opera coniugalia celebrare, si tamen eam a uiro esse solutam existimet. Sed opponitur et queritur quomodo talis concubitus sit licitus uel possit excusari a culpa, cum hec non sit eius coniunx cuius maritum constat uiuere, licet uiuere non credatur. Ad hoc dicimus quod excusatur talium coitus, non propter bona matrimonii, que ibi interuenire non possunt, sed per ignorantiam iustam contrahentium et ecclesie permittentis auctoritatem. Cum enim isti contra conscientiam non coeunt, non possunt edificare ad Gehennam. Vnde hic habes casum specialem ubi adulterium committitur, quia alterius thorus in ueritate uiolatur nec tamen adulterii reatu qui hec perpetrat tenetur obnoxius. Similem casum inuenies infra, e. q. c. In lectum¹. Filii autem quos isti suscipiunt eo tempore quo eorum matrimonium ab ecclesia tamquam legitimum toleratur nec infamie asperguntur macula nec a parentum hereditate possunt repelli, ut in Extra. c. Cum inter² et c. Accessit³. Qui uero suscepti sunt postquam uir rediit alio iure censentur. Cum autem uir et maritus reuertitur, sicut mulier ad uirum primum redire compellitur, sic uir iste secundus ad alia, si uult, potest uota transire. Si uero maritus huius

2 *Quidam om. P*

<Q. I-II>

3 alicuius *om. Lp P* 4 deducitur] ducitur **Lp Ba A La P**] deducit **R** coram ecclesia
om. Lp La P de morte *om. A* 5 potest *om. A* ista] secum *add. Lp* si uoluerit
om. A 6 secum *om. Ba* 7 quomodo] an **Ba** 8 concubitus] coitus **Lp Ba A La P**
excusari] accusari **P** 9 uiuere¹ *om. P* 12 permittentis] penitentium **P** isti *om. R*
13 hic] hinc **A** 15 tamen] cum **P** 16 quos *om. Lr* 17 suscipiunt] susceperunt **Lp**
20 postquam uir rediit *om. La P* autem] ergo **Lr** uir] mulier **Lp** 21 maritus]
uerus *add. Ba A La P* 22 alia] aliam **Lp** potest *om. P*] postea *add. Lr* post *add. Lp*

¹C.34 q.1-2 c.6

²1 Comp. 4.18.2 (=X 4.17.2), JL 14194

³1 Comp. 4.2.6 (=X 4.2.5), JL 13887

mulieris et uxor illius uiri morte rapta nature concesserint, non credimus
 quod ratione prioris uinculi ad inuicem cogantur coniungi, nisi iterum
 25 uellent matrimonialiter copulari. Vsque *aut ab iniqua dominatione*. Istud
 membrum non prosequitur. Nam in hoc casu non liceret ei alii nubere ex
 quo sciret eum uiuere, licet carcerali custodia mancipatum, ut supra C.xxxii.
 q.v. Puto⁴. Vsque *qui non esse existimabatur*. Nam si sciret uel crederet uirum
 illius uiuere, adulterii reus esset ex quo scienter thorum alterius uiolaret.
 30 Item queritur an ista que carnem suam diuisit in alium, possit uirum de
 captiuitate redeuntem petere iure suo. Et credimus quod sicut ille istam, ita
 ista potest eum petere, non obstante eo quod alteri est ignoranter coniuncta,
 nisi uir probaret eam scienter alteri fuisse coniunctam, cum crederet uirum,
 licet captum, in rebus humanis existere nec fuisse morte occupatum. Tunc
 35 enim ipse peracta penitentia posset repetere, ut supra C.xxxii. q.i. De
 Benedicto⁵, ipsa uero eum nequaquam ut supra C.xxvii. q.ii. Agathosa⁶.

4. *Si quis*. Hic queritur an mulier teneatur uirum suum sequi cum in patria
 uel propter metum principis uel alia de causa non sit ei tutum morari. Et
 quibusdam placet eam teneri. Vnaqueque enim mulier sequi debet uirum
 40 suum, tam in uita quam in morte, ut supra C.xiii. q.ii. Vnaqueque⁷. Cum
 enim uiri et mulieris sit una caro et interueniat unio separationis signata,
 quomodo ergo una caro ex parte exiret prouinciam et ex parte in prouincia
 remaneret. Et secundum istorum sententiam, si sequi uirum contempneret,
 ecclesiastica deberet animaduersione compelli. Quidam uero in contrarium
 45 sentiunt et illud Augustini non precepti sed consilii esse dicunt. Simile in

23 rapta] rapti Lr Lp non credimus] dicimus La P 24 prioris om. A iterum]
 alterum Lr Lp R 25 uellent] uellet Lp] uelint R] inde add. R 26 prosequitur] sequitur
 Lp liceret] liberet Lp ei om. La P 27 uiuere] nubere P licet om. P carcerali]
 carnali Lr Lp] carcerarii P 28 esse om. P uel] et Lr Lp 31 sicut om. Lr 32 eum]
 istum La coniuncta] adiuncta A 34 nec] non P morte] uite termino Ba A La] in
 termino P 35 ipse] eam add. Ba A La P 36 Agathosa] Aga. Lp] Fiet autem fides (aut
 add. A) ecclesie de morte uiri testibus qui morti interfuissent. Vel forte per famam communem
 et indicia uiolenta uel quia consulitur (consuletur A) ille sub quo mortuus militabat, ut Cod.
 lib. v. De repudiis, Vxor (5.17.7) et (et om. A) usque ad quinquennium expectabit, ut eodem
 tit. Autenticus, Hodie (-) add. Ba^{Pc} A 39 eam] eum A 40 morte] uita P 41 et
 interueniat - signata om. Lr Lp^{ac} et - 42 caro om. Lp^{ac} Ba (omoio.) et om. P interueniat
 om. La P separationis] separationi A 42 quomodo] quoniam A ergo om. P
 43 remaneret] maneret A 44 ecclesiastica] et praem. Lp deberet om. Lp 45 non
 precepti sed consilii] non consilii sed precepti A

⁴C.32 q.5 c.16

⁵C.32 q.1 c.5

⁶C.27 q.2 c.21

⁷C.13 q.2 c.3

Extra. c. Peruenit⁸.

5. *Si uirgo*. Arg. huius canonis uoluerunt quidam dicere quod ratione prescriptionis nullus a peccato defenditur et si sibi uult consulere, tenetur restituere que prescripsit. Michi uero non placet hec sententia. Dico enim
50 quod si per continuum xxx annorum spatium rei aliene non habeam conscientiam, quoad utrumque forum tutus ero nec huius possessionis retentio saluti anime generat impedimentum. Quod autem hic dicitur 'cum uero scierit' etc., ante completum spatium prescriptionis intelligo.

6. *In lectum*. Si iusta ignorantia ductus iste uxoris sororem cognouit ut
55 quid ergo penitentia ei ob hoc iniungitur et scelus dicitur quod commisit. Sed penitentia huic non propter criminis conscientiam iniungitur, sed potius ad cautelam, ut supra d.l. Presbiteros⁹ et d.xxviii. De Siracusane¹⁰ et d.lxiii. Quanto¹¹. Item scelus hic dicitur esse commissum, non quod in coniunctione
60 tali esset scelus ubi iusta interuenit ignorantia, sed quia scelus consuevit committi cum quis consanguineis uel affinibus impudice coniungitur et scienter miscetur. Vnde hinc habes quod uoluntas imponit nomen operi et secundum uoluntatem et propositum maleficia distinguuntur. Vel potest dici quod culpam iste commisit quare et penitentia ei iniungitur et sceleris
65 censetur nomine quod perpetratum est. Crassa enim et supina fuit hec ignorantia nec debuit in uirum cadere diligentem. Debuit enim et per tactum corporis et per uocis differentiam ab uxore uxoris sororem discernere. Non enim uerisimile est eum ignorasse qualitates corporis sue coniugis quam frequenter et familiariter tractauerat et amplexatus fuerat.

47 uirgo] uero P 48 sibi om. La P] anime Ba A R 49 prescripsit] scripsit P enim om. La P 50 xxx] uel xl add. Ba A habeam] habuit Lr] habuerit Lp R] habui A P 51 ero] erit R 53 prescriptionis om. La P 54 In lectum] Intellectum Lr iste] est P 55 ei - 56 penitentia om. La P (omoio.) hoc] id A 56 huic] hic P iniungitur om. P 59 interuenit] inuenitur Lp] interuenit rep. La sed om. La quia] scilicet add. La P 61 miscetur om. La P 62 et propositum] propositi La P maleficia distinguuntur] malicia distinguitur P 64 perpetratum est] patrauit A La P 65 uirum] iniuriam La] iniuria P cadere] decedere Lr^{ac} 66 per om. A 67 enim om. A P 68 et¹ om. A

⁸1 Comp. 4.8.1 (=X 4.8.1), JL 13794

⁹D.50 c.32

¹⁰D.28 c.13

¹¹D.63 c.10

<CAVSA XXXV>

Quidam uir mortua uxore sua

<Q. I>

§ *Quod consanguineas nostras.* Quicquid Magister in subdito paragrapho allegando interserat, quicquid disserendo inducat, non credimus quod ueritati preiudicet. Hoc ergo circa presentem articulum tradimus, hoc
 5 dicimus esse tenendum quod, sicut ab affinium copula summopere precipimur abstinere sic uicinitati sanguinis deferentes, ab eorum coniunctionibus debemus suspendi attentius que nobis sanguinis linea coniunguntur. Incestuosus enim et horribilis cunctis efficitur qui motus renum non temperans, sororis audet turpitudinem reuelare et usque
 10 ad proximas sanguinis libidinose uoluptatis presumit frena laxare. In Testamento tamen Veteri duabus de causis consanguinearum coniunctio legitur fuisse permissa, tum necessitatis, tum etiam iuste rationis causa. Cum enim humanum genus per filiorum multiplicem susceptionem deberet excrescere et crescendo suscipere incrementum nec preter contribules et
 15 eiusdem stipitis compagine possent aliqui reperiri, euidens compellebat necessitas ut uiri coniuges consanguineis coniugibus iungerentur. Iusta rationis causa illa fuit ne si alienigenam quis in uxorem acciperet et uxori morem gereret et ante aram ignoti numinis thura poneret et incuruare genua cogeretur. Nunc autem quia necessitas illa sublata est de medio que hoc fieri
 20 compellebat, cessante causa cessare debuit pariter quod urgebat maxime cum illud uideatur misticum fuisse et cum lege sopitum. Vt ergo caritas se

2 *Quidam uir om.* P *uir om.* F *sua om.* Lp Ba

<Q. I>

2 subdito] subiecto A 3 interserat] interfecerat P 4 ergo *om.* A 5 ab affinium] a baptismum P 6 uicinitati] /// Lr] uicinitatis Lp] ciuitatis P sanguinis] linea coniungamus *add.* P 7 debemus] coniunctionibus *add.* Lr 8 horribilis] odibilis Ba A La R P 9 temperans] qui *add.* Lr Lp reuelare] releuare Lr 10 sanguinis] sanguine A La P uoluptatis] uoluntatis A La laxare] lixare A 11 tamen] enim Ba P] autem R 12 tum¹] etiam *add.* Lr 13 multiplicem] multitudinem Lp susceptionem] acceptionem La] exceptionem A deberet] debent A 15 compagine] propagine A La P 16 iusta] iuste A 17 illa *om.* Lp acciperet] duceret A 18 aram] ianuam Lr Lp numinis] dei Lp poneret] ponere A 19 Nunc *om.* P 20 pariter *om.* Ba A La P urgebat] ob causam creditur fuisse introductum Ba A La P 21 fuisse] esse P sopitum] scriptum Lr

latius extenderet et sinus suos fortius explicaret et bonis moribus receptum est et censura canonum interdictum, ne quis infra vii gradum consanguineis uel affinibus iungeretur.

<Q. II-III>

§ *Quia ergo*. Circa consanguinitatis et affinitatis regulam nolimus noua dogmata et moras solitas adhibere, sed magistrorum uiam nostrorum sequimur et doctorum dogmata approbamus. In summis¹ ergo reperies quid
5 circa hec sit tenendum.

1. *De affinitate usque per gradus cognationis*. Hinc habes quod non ex parte appositionis sed cognationis sunt gradus affinitatis computandi, ut uerbi gratia: uxor fratris mei est michi affinis in primo genere affinitatis et primo gradu est quidem consanguinitatis mee apposita. Omnes ergo
10 qui a me descendunt erunt ei in primo genere affinitatis sed in disparibus gradibus ut: ecce filius meus est in primo genere et in secundo gradu, nepos in primo genere et tertio gradu et hoc secundum regulam que dicit, persona addita persone per carnis propagationem mutat gradum sed non
15 genus, non autem e conuerso; nam si illa fratre meo mortuo ex secundis nuptiis filias susceperit, michi non attinebunt ratione affinitatis; sed causa publice honestatis michi coniungi non possunt. Neptis uero eius et deinceps michi non prohibetur coniungi. Vsque *nam et hereditas*. Istud 'nam' non uidetur facere ad propositum, cum leges usque ad xiiii gradum computent
20 parentelam et extendant, sed quia dicit canon non est mirum si usque ad vii gradum consanguinitatis prohibetur, cum etiam seculi leges usque ad

22 sinus] si non Lr] si ante Lp

23 infra] in A

<Q. II-III>

3 dogmata] documenta Ba] tradere add. Ba A R magistrorum] magistro P uiam] illam R nostrorum] nomine Lp om. R] nostrum P 4 dogmata] documenta Ba
6 cognationis - 7 gradus om. P (omoio.) 7 ut om. A 8 affinitatis - 12 genere om. P
9 quidem] que Lr Lp om. Ba R ergo] igitur Ba^{Pc} 10 genere] etiam in add. Lr] et
tertio gradu add. R^{ac} in²] secundo add. Lr 11 est] ei add. Ba A] michi La 12 nepos
- gradu om. La (omoio.) et¹] in add. A tertio] in secundo P 13 propagationem]
purgationis sue P 14 non autem] sed non Ba^{Pc} 15 filias] filios A 19 parentelam
om. A extendant] attendant P quia] quasi A 20 consanguinitatis - 21 gradum
om. P seculi] iudices add. Lr ad - 21 uel om. Ba (omoio.)

¹Cf. C.11 q.3 c.10, n.36

vii. gradum et ultra etiam differant hereditatem uel usque ad vii. gradum canonicum, qui tamen est xiiii. legalis, ut infra C.e. q.v. Ad sedem².

3. *De propinquis.* In hoc c. agitur de affinitate primi et secundi generis. Et primo de secundo genere exemplificat. Eritque casus talis: uxor mea habet
 25 consanguineum qui attinet ei in quinto gradu consanguinitatis michique attinet in primo genere affinitatis et quinto gradu eiusdem primi generis. Vxor uero eius est michi in secundo genere affinitatis et quinto gradu, propter regulam que dicit: persona addita persone per carnis copulam mutat genus, sed non gradum. Sic ergo ego et illa sumus affines in secundo
 30 genere affinitatis et in v. gradu. Et hec affinitas contracta est per uirum illius quantum ad eam et per uxorem meam mediantem quantum ad me. Mortuo ergo uiro illius et uxore mea, potero eam accipere, quia secundum genus affinitatis non habet usque ad v. gradum prohibitionem ut 'usque' inclusiuum intelligatur. Vsque *equaliter uir* etc. Per negationem hoc intelligas
 35 et est sensus: sicut nec consanguineis ita nec affinibus primi generis debet quis matrimonialiter copulari, nam primi generis affinitas equis passibus ambulat cum consanguinitate.

4. *Qui propinquam usque separantur.* Et nota quod cum iudicio ecclesie separatur quis ab uxore, dotem ei reddere compellatur, ut in Extra.
 40 c. Ex conquestione³. 'C. mulieris nobis innotuit quod R. quondam uir eius a quo, sicut dicitur, fuit iudicio ecclesiastico separata, dotem sibi reddere contradicit. Quia uero indecens est et a iuris ordine alienum ut predicta mulier dotem suam amittat, fraternitati tue per apostolica scripta mandamus, quatenus si eadem mulier a predicto uiro iudicio fuit
 45 ecclesiastico separata, ipsum moneas et si necesse fuerit, appellatione remota, ecclesiastica districtione compellas, ut predictae mulieri dotem suam restituat aut secundum consuetudinem terre in presentia tua iustitie plenitudinem exhibeat'.

21 gradum *om.* A etiam] et P differant] deferant A uel] sed R usque *om.* Ba
 La gradum *om.* Lr Lp^{ac} A 25 quinto] quarto P 26 genere] gradu P quinto]
 ii. A 27 eius] huius Ba A 30 in *om.* A 31 ad eam - quantum *om.* A 33 v.]
 vii. Ba 34 inclusiuum] inclusiue A La] clusiuum R uir] erat Lr Lp 36 quis]
 aliquis A 38 usque] *et add.* A 39 reddere] credere P compellatur] compelletur
 A 40 C.] Enim Lr Lp] e. A mulieris] mulierum A nobis *om.* P 41 fuit]
 sit P 42 iuris ordine] iurisdictione Lr 43-44 per apostolica scripta mandamus *om.* P
 44 quatenus si] in quantum sicut P si] sit Lr] sic Lp eadem] ea A 45 moneas]
 monere Lr Lp 48 exhibeat] exuberat Lr Lp^{ac}

²C.35 q.5 c.2 ³1 Comp. 4.21.2 (=X -), JL 13766

5. *Si quis.* Ad hoc probandum c. introducitur scilicet quod in
 50 consanguineorum coniunctionibus scientia nocet, ignorantia uero prodest.
 Vsque *numquam accipiat uxorem*, propter enormitatem delicti hoc statuitur.
 Incestuosis enim scienter coniugium denegatur, ut infra e. q. De incestuosis⁴.

8. *De incestis* usque *nichil uenie reseruamus*, scilicet qui sint infames uel
 ad hoc ut non debeant separari. Vsque *priuigne sue*, non patru; nam patru
 55 uel auunculi priuignam ante eius copulam genitam possum accipere in
 uxorem. Vel de illa priuigna dicit quam patru uxor post mortem patru
 suscepit. Vsque *uel concubitu*, scilicet fornicario. Vnde patet per fornicarium
 concubitum nasci affinitatem, ut infra e. q. Nec eam⁵. Vsque *ut ea*, scilicet
 60 legitima uel que permissione Gregorii sunt concessa Anglicis, scilicet
 in tertio gradu. Vsque *sane quibus*. Hoc de omnibus generaliter potest
 intelligi quibus illicita sunt coniugia prohibita, licita uero concessa. Vel de
 incestuosis quibus consanguinearum copula prohibetur, non aliarum et
 hoc cum ignoranter eas acceperunt. Vel de incontinentibus hoc intelligitur
 qui, licet scienter consanguineis iuncti fuerunt, tamen ab eis separati,
 65 matrimonium contrahere non prohibentur, ut infra C.e. q.vi. Si duo⁶.

11. *Extraordinaria pollutio non nisi in naturalibus*, idest in membro a natura
 concesso. *Admissa*. Hoc autem ideo dicit quia si in membro ad hoc non
 concesso admissa esset, propter enormitatem criminis impediret, non
 ratione affinitatis. *Vel*, idest etiam si sepius esset reiterata, dummodo non
 70 fieret hoc maritali affectu et ita quod claustrum pudoris non sit corruptum,
 non uidetur matrimonium impedire. Hoc est dicere si quis polluit aliquam
 etiam sepe circa femoralia, dummodo non eam cognouisset uel maritali
 affectu hoc non esset actum, istud tale non impediret quominus hec mulier

49 hoc probandum] probationem **Ba** c. introducitur] tantum inducitur **A** 53 *incestis*]
incestuosis **Ba** *nichil* - 54 debeant *om.* **P** qui] quin **A R** 54 patru¹] uel priuignam
add. **R** nam - 55 auunculi *om.* **R** 55 priuignam *om.* **Lr Lp** 56 Vel] Et **Ba La P**
 57 scilicet] idest **A** 59 concessa] permissa **Lr** 60 tertio] iiii. **Lr** de *om.* **Lr Lp**
 61 sunt] fuerunt **Lr** uero] sunt *add.* **La** 63 de *om.* **Lr Lp** incontinentibus] et
 iuuenibus (iuuentibus **P**) *add.* **Ba A La** 64 scienter *om.* **Lr** fuerunt] sint **Ba**] fuerint **A**
La 67 *Admissa* - 68 concesso *om.* **R** (omoio.) membro] a natura *add.* **La** non] nisi
Lr Lp 69 si *om.* **Ba** 70 hoc] non *add.* **Lp om.** **R** et ita - 73 affectu *om.* **P** (omoio.)
 71 quis] quid **Lr** 72 etiam sepe *om.* **Ba A** eam *om.* **R** cognouisset] tunc enim
 ratione affinitatis eam accipere prohibetur *add.* **A** 73 actum] nam tunc publica honestas
 impediret *add.* **A**

⁴C.35 q.2,3 c.8 ⁵C.35 q.2,3 c.10; Cf. SL C.35 qq.2-3 c. 8 v. *priuigne, concubitu polluerit* ⁶C.35
 q.6 c.4

75 sic polluta posset matrimonium contrahere cum consanguineis pollutentis⁷.
Et aliter potest exponi.

18. *In copulatione usque non diffinimus*, aliter scilicet quam sit diffinitum, scilicet usque ad vii gradum. Vel de linea ascendenti et descendenti loquitur que gradu non includuntur. Si enim hodie Adam uiueret, nullo iure posset matrimonium contrahere. Ideo tamen non inuenitur de eo specialiter prohibitum, quia non solent homines tamdiu uiuere et si uiuant, ad matrimonium contrahendum non possunt esse idonei⁸.

20. *Quedam usque experimento*. Subaudi legis Mosaice que dicit: 'turpitudinem sororis tue non reuelabis'⁹, ut infra C.e. q.viii. Hec salubriter¹⁰ et etiam infra C.e. q.vii. Qui dormierit¹¹ uel experimento pene corporalis. Filii etenim ex incestuosis coniunctionibus geniti, propter paterna flagitia uariis solent infirmitatibus occupari; nam facto auctoris successio aliquando depriuatur heredis, ut supra C.i. q.i. Cito¹².

21. (p.c.) § *Hac auctoritate*. Sic plane intelligas quod in paragrapho dicitur et non poteris, sicut nec audes, Gratianum improbare. Primo enim soluit contrarietatem canonum qui de gradibus consanguinitatis uario modo loquuntur, tandem de affinitate interserit. Dicit ergo quod canones qui usque ad vii. gradum consanguinitatem computant et computando extendunt, patrem ponunt in primo gradu. Intelligas enim nomine patris, patris filium, qui ratione filiorum suorum pater dicitur et est tibi planum quod dicitur. Item quod dicit canones qui usque ad vii gradum computant, ponunt filios in primo gradu sic exponas, idest duo nepotes. Et ita, si sic intellexeris, nulla est canonum contrarietas. Item inter Fabianum et Iulium, qui de affinitatis gradibus uidentur esse discordes, sic poteris solutionem

78 que] quo Lr Lp hodie om. Lr 79 inuenitur] constaret Lr de eo om. R
80 specialiter] esse add. Lp A La R 81 possunt esse] sunt Lr 84 etiam om. Ba A R
dormierit] dormierunt Lp 85 ex] de P incestuosis] incestis A flagitia] et
add. P 86 uariis] nati Ba aliquando om. Lr 87 depriuatur] dampnatur Ba A
La P Cito] tempore add. Ba] Et nota quod in tertio gradu et ulterius dispensare potuit
Gregorius. In primo uero uel secundo nequaquam, quia in lege Mosaica hoc fuit prohibitum.
Nam sororis nomine etiam neptis intelligitur, ut supra C.xxxii. q.ii. Queritur (C.22 q.2 c.22)
add. A 89 et non] ut Lr Primo] Priori Lr enim om. Lr 91 interserit] inter eos
sit P 92 qui om. Ba vii] ii Lr] secundum Lp 93 enim om. Lp] ergo Ba A La P
94 patris om. Lp 95 vii] vi A 96 duo] duos A

⁷Cf. SL C.35 qq.2-3 c. 11 v. *Extraordinaria pollutio* (in medio) ⁸Cf. SL C.35 qq.2-3 c. 18 ⁹Lv 18,9; cf. Lv 18,11 ¹⁰C.35 q.8 c.2 ¹¹C.32 q.7 c.21 ¹²C.1 q.1 c.16; cf. SL C.35 qq.2-3 c. 20 v. *experimento didicimus*

inferre, ut dicas Fabianum loqui de secundo genere affinitatis. Iulius uero et
 100 Gregorius loquuntur de primo¹³. Hic ergo est sensus, licet confuse et obscure
 hoc exponat Gratianus. Vsque *ut sunt uxores duorum fratrum*, que sunt inter
 se in secundo genere affinitatis et ideo non possunt alicui coniungi. *Nisi in v*
gradu affinitatis inueniantur. Descende in quartam lineam, repete pretermissa
si contingerit etc. quasi dicat, ex hoc apparet quod uxores duorum fratrum
 105 sunt in secundo genere affinitatis; nam ex hoc secundo nascitur tertium
 genus. Si enim aliquis aliquam istarum duxerit in coniugem, ea mortua non
 poterit alteram ducere, quoniam sunt in tertio genere affinitatis¹⁴.

22. *Porro*. Constructionis ordo: iustitia publice honestatis contradicit;
preter auctoritatem canonicam, idest non solum publica honestas sed etiam
 110 canonica institutio prohibet coniuges duorum consobrinorum nubere uni
 uiro, alterum scilicet post alterius obitum. Et hoc est quod dicit, 'quamuis
 diuersis temporibus'. Vno enim tempore pluribus nupta esse non potest¹⁵,
 ut in Inst. l. i. de nuptiis, § Affinitatis¹⁶. Et nota quod sic prohibetur hic tertii
 generis affinitas usque ad secundum gradum. Cum enim uxores duorum
 115 consobrinorum sint in secundo genere affinitatis et in secundo gradu
 eiusdem generis, ergo si quis alicui earum coniungitur, per carnis copulam
 efficitur alteri in tertio genere affinitatis et in secundo gradu, quorum copula
 hic prohibetur, quia sunt sibi affines in tertio genere affinitatis et in secundo
 gradu.

<Q. V>

§ De gradibus.

3. *Porro* usque *filius uero eius*. Hinc collige affinitatem computandam esse
 ex parte cognationis, non appositionis, supra C.e. q.ii. c.i.¹⁷ Vsque *a me*. Non
 5 dixit in secundo gradu erit mecum, sed *a me*, quasi dicat secundo gradu a
 me distat. Aliud est enim esse in gradu et aliud est distare gradu seu attinere

100 sensus] § *add.* **Ba A La P** 101 hoc] hic **A** 102 se in *om.* **Lr** 103 Descende]
 descendit **A** 104 duorum] quarum **Lr** duorum - 105 secundo *om.* **P** fratrum]
 non *add.* **Lr** 105 genere *om.* **Lr** 107 alteram] aliam **Lr** genere] gradu **Ba**
 109 *preter om.* **P** etiam *om.* **A** 110-111 uni uiro *om.* **P** 111 alterum] alteram **A**
 112 diuersis *om.* **A** 113 in Inst.] Institutionum **A** 114 generis *om.* **P** 116 quis]
 aliquis **A** 117 quorum - 119 gradu *om.* **La P (omoio.)** 5 erit - gradu *om.* **P (omoio.)**

¹³C.35 q.2-3 p.c.21 § 1 ¹⁴Cf. SL C.35 qq.2-3 p.c.21 v. *Hac auctoritate, si contigerit* ¹⁵Cf.
 SL C.35 qq.2-3 c. 22 v. *porro, preter auctoritatem canonicam* ¹⁶Inst. 1.10.6 ¹⁷C.35 q.2 c.1

gradu. Esse enim in gradu illi soli dicuntur qui equaliter descendunt ab eodem stipite, ut duo fratres sunt in primo gradu, duo nepotes in secundo, et sic de ceteris, ut infra c.i.¹⁸ Distare uero uel attinere gradu dicuntur illi qui inequaliter descendunt a stipite, ut nepos et patruus. Nepos ergo habito respectu ad stipitem dicitur distare duobus gradibus a patruo. Patruus uero uno et a nepote, quod est dicere nepos duobus gradibus descendit a stipite in quo fuit unum cum patruo. Patruus uero uno gradu descendit a stipite in quo fuerat unum cum nepote. Habito tamen respectu ad ipsos, patruus dicitur distare a nepote uno gradu et nepos a patruo duobus. Quod stare nequit, ideo quia iam uicinior esset nepoti patruus quam patruo nepos¹⁹.

<Q. VI>

§ De gradibus.

1. *Consanguineos* usque *extraneorum*, qui scilicet sint male uite et sinistre opinionis. Alias enim extranei repelli non possunt. Vel de talibus extraneis loquitur qui sicut a consanguinitate ita a consanguinitatis notitia sunt extranei et alieni. Et nota quod in causa matrimonii fides adhibetur consanguineis, quia ipsi precipue consanguinitatem nouerunt. Sunt etiam alia in causa matrimonii specialiter indulta propter fauorem matrimonii. Ibi enim testimonium de auditu recipitur, ut infra e. q. De parentela²⁰.
3. *Notificamus* usque *iureiurando*. Numquam enim testibus fides adhibenda est, nisi sacramento prestituto rei ueritatem prestentur, ut supra C.iii. q.iii.

7 descendunt] descenderunt Lr descenderent Lp 8 duo² om. La 9 illi] alii Lr R
 10 Nepos] Nemo P 11 stipitem] dicuntur illi qui inequaliter descendunt a stipite
 add. P dicitur - 16 nepos om. P a patruo - 12 gradibus om. La 12 et om.
 A duobus om. Lr 16 uicinior] iunior Lp nepos] Dicendum ergo est quod
 auunculus distat duobus gradibus a nepote et nepos a patruo duobus (uel auunculo add. A)
 add. Ba^{Pc} A; patruus dicitur distare uno gradu a nepote et nepos a patruo duobus add. Ba^{Pc}

<Q. VI>

3 *Consanguineos*] *Consanguinitatis* Lr Lp 4 Alias] Aliter Ba A 7 nouerunt] ut
 in Extra. Videtur add. Ba A 8 Ibi] est add. A 9 parentela] Et nota quod hii
 (illi A) soli possunt ex post facto matrimonium accusare qui contractus tempore (temporis
 A) ignorauerant (ignorauerunt A) consanguinitatem uel non erant presentes. Qui uero
 sciuerunt, difficile est ut admittantur, ut in Extra. Peruenit (1 Comp. 4.8.1 - X 4.8.1) add. Ba^{Pc}
 A 11 prestentur] testentur A

¹⁸C.35 q.5 c.1¹⁹Cf. SL C.35 q.5 c. 3 v. *filius uero eius, a me* (in principio)²⁰C.35 q.6 c.8

§ Iurisiurandi²¹, nisi publica fama eorum testimonium adiuuetur, in quo casu forte solis uerbis fides poterit adhiberi, ut infra e. q. Si duo²². Vsque *qui bone fame*. Et nota quod hoc est contra eorum errorem qui asserunt
 15 fauorem matrimonii seruales et infames personas ibi esse admittendas, cum ibi summopere quam in ceteris negotiis sit rei ueritas inquirenda, ut infra e.q. De parentela²³. Vsque *probare noluerint*. Hinc uidetur posse colligi testes non esse cogendos ad testimonium perhibendum. Si in contrarium
 20 uis dicere, expone sic litteram *noluerint*, 'uel' pro 'idest', quia nequiuert²⁴. Secus esset si sciret ueritatem.

4. *Si duo usque et ipsi confessi fuerint*. Hoc tunc demum intelligo locum habere cum uterque idem fatetur et eorum confessio publice fame testimonio adiuuatur. Alias non essent ob hoc iudicio ecclesie separandi, cum frequenter
 25 malitiose hoc fieri soleat, dum alter eorum alterius consortium abhorret et odit. Si uero alter tantum hoc confitetur, non esset ei fides adhibenda quia hic confessio non solum confitentem tangit, sed etiam uxori preiudicium facit. Alias uero confessio in iure facta confitenti preiudicat, ut supra C.xv. q.v. c.i.²⁵ Vsque *obtestentur*. Ex hoc uerbo colligunt quidam illam sententiam in qua dicitur quod episcopus debet adiuuare presbiterum cuius crimen
 30 solus nouit et publica fama est contra ipsum per baptismum et ea que hic ponuntur, ut ueritatem dicat, ut supra C.xv. q.v. c.ult.²⁶

5. *De parentela usque antiquioribus*. Hoc non sufficit nisi addatur antiquitas. Possent enim biduo uel triduo ante, sicut solet fieri, fictitiam consanguinitatem sibi facere a suis antiquioribus computari. Et ideo ut tali
 35 possumus fraudi occurrere, cogimur multas inuenire medicinas multorum experimenta morborum, ut supra d.l. Vt constitueretur²⁷ et d.iiii. Erit autem lex²⁸.

7. *Episcopus usque quicquid nosti*. Hinc uidetur posse colligi eundem accusatorem et iudicem esse posse, cum episcopus hic testes introducat,

13 forte *om.* P 14 hoc *om.* P 15 personas] persone Lr 16 quam] quod Lr Lp
 quam in ceteris *om.* P 19 *noluerint om.* A nequiuert] nequiuert Lr Lp 20 esset]
 esse Lr 21 usque *om.* Lr Lp *confessi om.* P 23 ob hoc *om.* La P 24 consortium
om. Lr 25 fides] spes *add.* La P 26 hic] hec Ba La R 29 adiuuare] adiurare La
 33 solet] solent Lp fieri *om.* Lp 34 consanguinitatem] parentelam Lp facere]
 computare Lp suis antiquioribus] parentibus Lp Et ideo] Vnde Ba A La P ut
om. Ba 36 morborum] malorum Lp 38 *nost*] duo P

²¹C.4 q.2 c.3 ²²C.35 q.6 c.4 ²³C.35 q.6 c.8 ²⁴Juncker, 'Die Summa', 458 ²⁵C.15
 q.5 c.1 ²⁶C.15 q.5 c.2 ²⁷D.50 c.25 ²⁸D.4 c.2

40 quod est accusatoris officium, et ipse tandem iudicabit. Simile supra C.ii.
q.iii. Presbiter si²⁹ et C.vi. q.ii. c.ii.³⁰; econtra, supra C.iii. q.iii. c.i.³¹
Solutio: regulariter uerum est quod hic dicitur. Hoc uero speciale est in
causa matrimonii ubi iudicium agitur, non ad sanguinis effusionem sed
45 potius ad incestus separationem. Vel uerius est, isti testes non inducuntur
ab episcopo, sed ab alio qui consanguinitatem uel aliquod crimen uult
probare, quos tamen episcopus examinare tenetur. Vsque *aut ab hac die*.
Ex hoc uerbo uidetur posse colligi quod testimonium possit fieri de hiis
qui nouiter audiuntur, quod est contra expositionem superioris c. Vnde ne
superioribus obuiet sic expone ut dicas hoc referri non ad testimonium de
50 consanguinitate sed ad alias questiones, que in hoc sacramento ponuntur, in
Burch. lib. i. § Episcopus in sinodo³².

8. *De parentela usque est appellatum*. Solet hic in questionem descendere
si propter consanguinitatem ab altero fuerit appellatum coniugum, an
antequam de causa appellationis sit cognitum, appellans non appellanti
55 debitum reddere teneatur. Et quidem eum teneri credimus, quoniam,
appellatione interposita, medio tempore nichil oportet innouari, sed omnia
remanent in suo statu, ut supra C.ii. q.vi. Appellatione³³. Vsque *tam in*
gradibus quam in nominibus. Ex hoc uerbo colligitur non sufficere alicui
probare aliquos esse consanguineos nisi a stipite incipiens gradus et
60 graduum nomina computauerit, quod si in aliquo errauerit non uidetur
admittendus. Si uero in nomine cognomine uel prenomine errauerit
consanguinitatis computator, nichil interest, ut in Inst. lib.iii. de legatis, § Si
quis³⁴. Vsque *summopere*. Hinc habes quod quanto res maiori fauore nititur,
tanto subtilius in ea est procedendum, ut supra C.viii. q.ii. c.ult.³⁵ et C.vii.
65 q.ii. c.ult.³⁶ Vsque *quia credant*. Hinc habes quod coniuratores et testes iurare
debent, non quod res ita sit, sed potius quod ita esse credant iurabuntque
in anima principalis persone. Principalis uero persona iurabit rem ita esse

40 supra] habetur **Ba om. A** 41 Presbiter si] Presbiteros **Lp** C.iii.] C.iiii. **A**
42 regulariter - est¹ **om. P** hic] ibi **Lp A La P** Hoc] Hic **Lr Lp A** 43 ad¹]
iudicium **add. La** 44 Vel] quod **add. Ba A La P** inducuntur] introducuntur **La P**
47 posse **om. A** fieri] ferri **P** 48 audiuntur] audierunt **Ba** 54 non] ad **add. Lr**
Lp 57 suo **om. P** 61 admittendus] admittendum **Lr**] errauerit **P** uel **om. R**
62 iii.] i. **A om. R** Si **add. Lr Lp** 63 *summopere*] *sine opere* **Lp A** 65 et **om. A**

²⁹C.2 q.5 c.13 ³⁰C.6 q.2 c.2 ³¹C.4 q.4 c.1 ³²Bur.1.91; PL 140.572; cf. SL C.35 q.6 c.7
v. *quicquid nosti, Amodo in antea* ³³C.2 q.6 c.2 ³⁴Inst. 2.20.29 ³⁵C.8 q.2 c.2 ³⁶C.7
q.2 c.2

sicut dicit ut in Extra. Quoties frater noster³⁷.

9. *Ab isto die usque te sociabis.* Et nota quod huiusmodi iuramentum non
70 tenentur facere qui separantur inuiti. Qui enim sua sponte confitentur,
consanguinitatem non uidentur postea uelle ad inuicem commisceri. Qui
enim incestus uoluerunt uitare maculam, non est uerisimile quod incestuose
uelint iterum et impudice coniungi. Vsque *mala suspicio*. Hinc collige ratione
75 loci presumendum esse pro aliquo et contra aliquem, ut supra d.lxxxi.
Clericus³⁸.

10. *Multorum usque apud episcoporum.* Hinc collige mulierem separatam a
uero sine iudicio ecclesie ante omnem cognitionem esse uiro reddendam et
econuerso, supra C.iii. q.i. c.i. et ii.³⁹ et supra C.xxxiii. q.ii. Historia⁴⁰, nisi
uiri seuerior potestas timeatur. Tunc enim non uiro sed parentibus propriis
80 est tradenda, ut supra C.xxxiii. q.ii. Si non⁴¹.

<Q. VII>

§ Quod autem queritur

1. *Quid est,* idest qualiter debet intelligi hoc quod hic sequitur. Vsque
an hoc. Sub dubitationis uerbo ponit solutionem. Vsque *non deputentur*
5 *fili*, quoad hereditatis successionem et sanguinis priuilegium. Distinguitur
tamen an consanguineorum filii nati sunt eo tempore quo parentum
matrimonium tolerabat ecclesia uel postquam fuerunt iudicio ecclesie
separati. In primo casu filii ad hereditatem ueniunt, in secundo nequaquam,
ut hic⁴². Et hanc distinctionem colligere poteris ex decreto Alexandri tertii

71 ad inuicem *om.* **A** 72 est] enim **A** 77 omnem *om.* **Ba**] cause **A La P**
78 supra] ut *praem.* **A** Historia] Incesta **Lr**] Historiam **Lp** Historia - 80 q.ii. *om.* **P**
(*omoio.*) 79 uiri *om.* **A** seuerior] seuior **Ba R** uiro] uiri **Lr** 80 Si non] Siue **A**

<Q. VII>

4 *deputentur*] *disputentur* **Lr Lp**] *deputantur* **A** 8 In] Cum **A**

³⁷1 Comp. 5.29.4 (=X 5.34.5), JL 8289; cf. SL C.35 q.6 c.8 v. *appellatum, tam in gradibus quam in nominibus, summo opere, credant* ³⁸D.81 c.20; cf. SL C.35 q.6 c.9 v. *nec cum illa ad mensam, mala suspicio* ³⁹C.3 q.1 c.1,2 ⁴⁰C.33 q.2 c.3 ⁴¹C.33 q.5 c.9; cf. SL C.35 q.6 c.10 v. *Multorum usque episcoporum* ⁴²Cf. SL C.35 q.7 pr. v. *Quod autem queritur* (in fine) [MS Leipzig fol. 267ra]; Juncker, 'Die Summa', 339 n. 4

10 sic dicentis: 'Cum inter⁴³ Io. ueterem ciuem uestrum et T. mulierem diuortii
sententia sit canonicè lata, filii eorum qui ante sententiam ipsam nati fuerunt
et ille qui tunc conceptus erat non debent exinde sustinere iacturam, cum
parentes eorum publice et sine contradictione ecclesie inuicem matrimonium
15 contraxissent. Inde est quod auctoritate apostolica statuimus ut filii eorum
quos ipsi ante diuortium habuerunt et eum qui conceptus fuit ante
latam sententiam, non minus legitimi habeantur et quod in bona paterna
hereditario iure succedant et de bonis parentum suorum nutriantur. Quo
circa uniuersitati uestre precipiendo mandamus, quatenus prefatos filios
memorati I. et predictæ mulieris succedere in paterna bona et exinde
20 nutriri non prohibeatis, neque occasione diuortii inter parentes eorum eis
a quoquam molestias uel grauamina sustineatis inferri'.

<Q. VIII>

§ De hiis uero.

1. De gradibus. Nota quod soli summo pontifici est licitum in
consanguineorum coniunctionibus dispensationem adhibere, quod quidem
5 in tertio et deinceps gradu iusta causa suadente dispensare poterit, ut
supra C.e. q.v. Ad sedem⁴⁴. In primo uero uel secundo gradu dicimus
eum dispensare non posse. Hoc enim et lex naturalis improbat et Mosaica
detestatur dicens: 'non reuelabis turpitudinem sororis tue'⁴⁵, ut infra e. Hec
salubriter⁴⁶. Hic ergo episcopus non auctoritate propria sed Gregorii hanc
10 dispensationem adhibuit, qui specialiter hoc ei concessit, quod ex uerbis c.⁴⁷
potest colligi ubi dicitur 'donec nos' etc. et 'secundum indulgentiam'. Vsque
et multa curricula. Hinc collige ratione diuturnitatis posse fieri quod alias

10 dicentis] de ceteris Lr Io.] oc. P^{ac} ciuem] conciuem Lp ciuem
uestrum] quiritem P T. om. Lr Lp 12 iacturam] naturam La 13 publice
om. Lr Lp inuicem] et nomine La 15 habuerunt] genuerunt La P eum
om. Lp La P 17 succedant] succederat A 18 circa om. Lp 19 I.] Io.
P 20 neque occasione] usque occasionem P 21 inferri] Si uero alter parentum
nouit, alter uero ignorauit consanguinitatem non credo hoc filiis imputandum add. A

<Q. VIII>

3 in om. Ba 6 uel] in add. A 9 salubriter] Contra legem enim naturalem ei (ei om.
A) dispensare non licet, ut (supra add. A) C. xxv. q.i. Sunt (c.6) add. Ba A 10 concessit]
intercessit P

⁴³1 Comp. 4.18.2 (=X 4.17.2), JL 14194 ⁴⁴C.35 q.5 c.2 ⁴⁵Lv 18,9; cf. Lv 18,11 ⁴⁶C.35
q.8 c.2; cf. SL C.35 q.8 c.1 v. *indulgentiam* ⁴⁷C.35 q.8 c.1

- fieri non deberet, ut supra d.iiii. Denique⁴⁸ et d.xcv. Ecce ego⁴⁹, Cod. lib.iii. de inofficioso testamento, l. Cum ex causa⁵⁰ et § de ritu nuptiarum, l. ult⁵¹.
- 15 Vsque *anni corona*. Corona anni quidem dicitur principium uel reuolutio anni. Vnde propheta: 'Benedic Domine corone anni benignitatis tue'⁵². *De hiis* usque *ad quartum gradum*. Minus proinde uidetur Gregorius hic loqui, cum usque ad quartum dumtaxat gradum affinitatis primi generis dicit
 20 extendi, cum alibi et ipse et quam plures alii usque ad septimum gradum affinitatem primi generis computant et extendant. Vnde uel uitio scriptoris hoc contigisse dicitur uel ad antiqua tempora est referendum. Vel quod melius est, ex dispensatione hoc dicimus fuisse statutum. Vnde dicit 'hec nos secundum indulgentiam'⁵³.
2. *Hec salubriter usque uel quinto gradu*. De vi et vii gradu hic
 25 non fit prohibitio. Nichilominus tamen est illicitum in talibus gradibus matrimonium contrahere. Vnde hinc potest colligi quod non sunt ea omnia concessa que non inueniuntur esse prohibita⁵⁴.

<Q. IX>

- § *Hac auctoritate*. Circa presentem articulum hoc in summa teneas quod si ecclesia fraude testium uel instrumentorum decepta aliquos separat, debet eos postmodum coniungere ex quo ei rei ueritas declaratur. In spiritualibus
 5 enim maxime et in hiis ubi periculum uertitur animarum licet cuique errorem suum corrigere. Nec obstat etiam si infra decem dierum spatium sententia non fuerit appellationis remedio reuelata. Res enim iudicata rei

14 inofficioso] officio **Lp**] officioso **Ba La P** 15 *corona*] *coronam* **F** §] di. **A La**
 Corona - dicitur] Non uidetur **Ba** anni *om.* **Lr Lp R**] autem **P** quidem *om.* **A**
 quidem dicitur] non nisi **La P** reuolutio] resolutio **Lr**] reuelatio **A** 16 Benedic]
 Benedictione **P** Benedic Domine] Benedictionem **A** 18 affinitatis] affinitatem **Ba**
A La R] affinitates **P** 21 contigisse] cum *add.* **Lr Lp A** dicitur] creditur **Ba R**
 tempora] hoc *add.* **Lp A La P** 22 est *om.* **Lr A** hoc] hic **A** 24 hic - 25 gradibus
om. **P** 26 contrahere] esse potest **P** ea] ei **Lr Lp** 27 esse *om.* **La P**
 <Q. IX>

3 fraude] fraudem **Lr Lp** separat] separauerit **Ba A** debet] debebit **Ba A La P**
 4 eos - 27 iudicantem *om.* **P** 7 reuelata] releuata **Ba A** iudicata] iudica **A**

⁴⁸D.4 c.6 ⁴⁹D.95 c.6 ⁵⁰Cod. 3.28.4 ⁵¹Dig. 23.2.68 ⁵²Ps 64,12 ⁵³Cf. SL C.35
 q.8 c.1 v. *De hiis usque ad quartum gradum* ⁵⁴Cf. SL C.35 q.8 c.2 v. *in quarto uel quinto*

ueritati preiudicat, non autem sanctitati et religioni que in matrimonio figuratur.

10 5. *Veniam*, scilicet narrando. *Ad Maximum, Fotinum*. Proprium nomen est. *Quasi ad quoddam thema*, quia multa de eo dici poterant et de depositione ipsius et idcirco nomine thematis appellatur. Vel distingue sic: ueniam nunc ad Fotinum, quasi ad maximum thema. *Vsque non dare consensum*. Hinc collige quod tenetur prelatus et cogitur honestas preces honesti subditi admittere et exaudire, ut supra d.lxxxvi. Cum multa⁵⁵ et C.xii. q.ii. Religiosam⁵⁶. *Vsque ut deprecamini*. Hinc collige pro digno promouendo et deposito restituendo licite posse preces offerri, ut supra C.i. q.i. Filius uester⁵⁷ et d.l. Clerico iacente⁵⁸ et d.liiii. Seruus⁵⁹. *Vsque etiam si faciendum sit* etc. Hinc collige quod potius de misericordia quam de rigore iuris debemus delinquentes iudicare, ut supra d.xlv. Licet⁶⁰. Proniores enim debent esse prelati ecclesie in absoluendo quam in condempnando, ut supra C.xxi. q.vii. Alligant⁶¹.

25 8. *Graue usque sepius exagitata*. Et nota quod hoc potest opponi iudici qui non patitur allegantes plura⁶² dicere et copiam dicendi habere. Non enim aliter ad ueritatem uenire possumus nisi personarum temporis et causarum uel uoluntatum differentias requiramus, ut supra C.xxiii. q.ult. Occidit⁶³ et C.xxx. q.v. Iudicantem⁶⁴.

8 in matrimonio] matrimonium La 10 est om. Ba 11 quia] quod A 13 nunc] nec Lp 14 tenetur om. La honesti om. Ba] honestos A 16 ut om. Ba deprecamini] deprecatum Ba] deprecantur A collige om. A 17 posse] posse repetit A preces] preceps Lr offerri] conferri Lr Lp 18 d.liiii.] buri A Seruus] ut infra add. Lr Lp 19 de² om. A 20 enim] ei Lr Lp 21 xxi.] xvi. Lr] xxvii Lp] xxvi. A q.vii. om. A vii.] vi. Lr Lp 23 hoc] hic R opponi] componi A 24 allegantes plura] allegationes plures Ba plura om. R 25 uenire] peruenire Ba R personarum] et add. Ba A temporis] temporum Ba 26 uoluntatum differentias] uoluntatem differentis Lr Lp

⁵⁵D.86 c.5 ⁵⁶C.12 q.2 c.75 ⁵⁷C.1 q.1 c.122 ⁵⁸D.50 c.37 ⁵⁹D.54 c.19 ⁶⁰D.45 c.6

⁶¹C.26 q.7 c.12; cf. SL C.35 q.9 c.5 v. *non dare consensum, deprecamini, contra quod si faciendum sit*

⁶²Juncker, 'Die Summa', 431-434; cf. SL C.35 q.9 c.8 v. *sepius* ⁶³C.23 q.8 c.14 ⁶⁴C.30 q.5 c.11

<Q. X>

§ *De ea autem.*

1. *Fraternitatis.* Quatuor questiones Venerius iste fecerat Gregorio. Prima erat si mulier alicuius efficeretur affinis consanguineis uiri, que incipit
 5 'si mulier' etc. Secunda fuit an uiro mortuo, uxor eius affinis remaneat consanguineis sui uiri, que et sic incipit 'si eo defuncto'. Tertia erat an mulier desinat esse affinis consanguineis prioris uiri, ex quo ad secunda uota conuolauit, que ibi mouetur 'uel si sub altero'. Quarta erat si filia huius
 10 mulieris quam suscepit ex secundis nuptiis possit copulari consanguineis prioris uiri matris sue, que ibi formatur 'uel si suscepte'. Vsque *est enim.* Hic respondet prime questioni dicens mulierem affinem fieri consanguineis sui uiri. Cum enim illi duo sint una caro, non potest aliquis attinere uiro per consanguinitatem quin uxori eiusdem per affinitatis lineam coniungatur. Et incipias ibi ordinem constructionis, 'ante quam Deus in carne' et procedas
 15 usque 'porro'. Deinde redi huc 'est enim uerbum' etc.⁶⁵ Vsque *transibunt*, scilicet quoad figuram et formam, non tamen quantum ad substantiam, unde Apostolus 'preterit enim figura huius mundi'⁶⁶. Vsque *quamobrem.* Et nota quod mystice sic exponunt 'quamobrem', scilicet pro salute et redemptione hominis Filius Dei factus est homo, relinquit Deum Patrem, non
 20 ab eo recedendo, nam diuisionem non recipit unio, sed in alia forma serui apparendo et matrem etiam, scilicet sinagogam de qua secundum carnem descenderat quam dereliquit in sua perfidia et adhesit uxori sue, gentili scilicet ecclesie et sic in utero uirginali illi duo, scilicet Christus et ecclesia,

<Q. X>

3 Venerius] Venerabilius Lr] Venerabilis Lp 4 consanguineis] consanguineos Lr
 Lp uiri] sui *add.* R que] hic *add.* Ba] ibi *add.* A La P 6 et sic] ibi Ba A
 La R P 8 uel *om.* Ba sub altero] sublatio Lr Lp 9 suscepit] suscipit Lr Lp
 10 que *om.* P formatur] fornicatur Lr Lp si suscepte] subdite Ba] uel suscipit P
 11 respondet] reddet Lr 13 consanguinitatem] sanguinitatem A lineam] licentiam
 La P 15 porro] ibi *praem.* A La P huc] hic P enim] ei Lr Lp 16 figuram]
 huius mundi *add.* Ba et formam *om.* A et - 17 *quamobrem om.* La R P (*omoio.*)
 17 preterit] pretereat A 18 et] in A 19 relinquit] reliquit A Patrem *om.* La P
 non] unde P 20 eo *om.* R alia] alias A R] scilicet *add.* P forma] formas R
 21 etiam *om.* Lp sinagogam *om.* P secundum] serui Lp 22 dereliquit] reliquit
 La 23 scilicet] idest Ba ecclesie - in *om.* A

⁶⁵Cf. SL C.35 q.10 c.1 v. *Fraternitatis, Est enim uerbum* ⁶⁶1 Cor 7,31

facti sunt in carne una. Vsque *porro*. Hic respondet secunde questioni. Vsque
 25 *nec alia*. Hic respondet tertie questioni. Vsque *sed neque*. Hic respondet
 quarte questioni. Et nota quod soboles ex secundis nuptiis suscepta non
 potest copulari alicui de consanguineis prioris uiri sue matris. De causa
 autem prohibitionis diuersitas est opinionum. Quidam enim dicunt quod
 30 ratione affinitatis emanauit hec prohibitio, que quidem affinitas respectu
 secundarum nuptiarum non extenditur, nisi usque ad primam prolem. Alii
 sunt qui dicunt quod non ratione affinitatis sed propter publicam dumtaxat
 honestatem hoc uidetur esse prohibitum. Nam si inter eos esset affinitas,
 ergo primi uel secundi uel tertii generis, primum genus ibi esse non posset,
 quia usque ad septimum gradum extenditur nec secundum, quia usque
 35 ad quartum, ut supra C.e. q.ii. De propinquis⁶⁷, nec tertium, quia usque
 ad secundum gradum prohibitionem porrigit, ut supra C.e. q.iii. Porro⁶⁸.
 Maxime ea ratione hoc uideri poterit, quia affinitas non ex parte appositionis,
 idest mulieris apposite, sed ex parte cognationis computatur⁶⁹. Vnde si uxor
 40 fratris mei eo mortuo alii nupserit, filia quam de secundo uiro suscepit michi
 non attinebit, licet filius meus uxori fratris mei nascatur affinis.

25 *neque*] *habetur add.* **Lr Lp** 26 ex secundis] executionis **A** 28 est *om.* **P** 31 non
om. **Lp** affinitatis] sed quasi affinitatis respectu (*respectu om.* **A**) hec prohibitio emanauit.
 Nobis autem uidetur quod non ratione affinitatis *add.* **A** 32 hoc] hic **P** uidetur]
 inuenitur **Lp A La P**] innuitur **Ba R** 33 uel¹ *om.* **A P** uel² *om.* **P** 34 quia - secundum
om. **Lr Lp** (*omoio.*) quia *om.* **A** quia - ad *om.* **La** (*omoio.*) 36 secundum *om.* **Lr**
 prohibitionem *om.* **A** 38 idest] et **Ba P** sed] et **A** cognationis] agnationis
Ba 39 de] a **A** suscepit] suscipiet **A La**] suscipit **P** 40 attinebit] continebit
P affinis] Prohibitio autem ista extenditur usque ad quartum gradum secundum Iginum
 (**Iginium A**), secundum Innocentium uero (*usque add.* **A**) ad tertium *add.* **Ba^{Pc} A**

⁶⁷C.35 q.2 c.3

⁶⁸C.35 q.3 c.22

⁶⁹Juncker, 'Die Summa', 434-438

<CAVSA XXXVI>

Filiam cuiusdam

<Q. I>

§ *Quod autem.* Hec questio expedita est. Constat enim hunc raptum commisisse, non quod puellam patri subtraxit, sed quia florem uirginitatis puelle renitenti eripuit uiolenter¹.

- 5 2. *Lex illa.* Hec lex hodie in corpore iuris non reperitur. Vsque *nichil actum fuerat.* Subaudi cum ipso raptore. Si enim eam post desponsationem rapuisset, secundum canones non dicitur raptum commisisse, ut infra C.e. q.ii. Si quis uirginem².
3. § *De raptoribus* usque *penarum*, scilicet corporalium a quibus penis
10 propter fauorem et priuilegium ecclesie liberatur, non autem a pecuniariis. Componere enim debet quod inique commisit, ut supra C.xvii. q.iiii. Reum³. Vsque *aut redimendi.* Redimere autem debet dampnum uiolate pudicitie, ut infra C.e. q.ii. Tria⁴, cuius pretium est quantitas l. librarum argenti, ut infra ii. q. Denique⁵.

<Q. II>

§ *Nunc queritur.* More solito hinc inde Magister quedam allegando proponit,

2 *Filiam om. A* *cuiusdam*] *ausus add. Lr*

<Q. I>

3 subtraxit] subtraxerat **Ba**] subtraxerit **A La**] successerit **P** 6 *actum*] *latum P* enim *om. P* 7 dicitur] diceretur **A P** commisisse] committere **Ba A La P** 8 uirginem] uir **Lr Lp P** 9 *De om. Lr Lp* 11 inique] unicuique **Lr Lp** xvii.] xvi. **Lr Lp** Reum] Et hic canon legi preiudicat quod (que **A**) dicit raptorem priuilegio ecclesie non gaudere *add. Ba^{Pc} A* 12 autem] enim **Ba** debet dampnum] deberet dampna **P** 13 pretium est] precumine **A** quantitas] qualitas **La** l. *om. Lr^{ac} Lp*] quasi *praem. A* librarum] siliquarum **Lr Lp A**] siclorum **P** 13–14 infra ii.] in secunda **A** 14 Denique] Tria cuius pretium est qualitas **P**

<Q. II>

2 *Nunc queritur om. P* More] Qua **P** inde] non **P**

¹Cf. SL C.36 q.1 pr.

²C.36 q.2 c.5

³C.17 q.4 c.9

⁴C.36 q.2 c.8

⁵C.36 q.2 c.9

- que tamen ueritatem non impediunt nec ei possunt preiudicium generare. Hoc ergo in summa teneas quod acta penitentia de rapina, raptor potest
- 5 rapte in matrimonium copulari, nisi fuerit alteri desponsata, ut infra e. q. Denique⁶ et supra C.xxvii. q.ii. Raptor⁷.
1. *Eos qui*. Et nota quod presens et sequens c. de illis loquuntur que, cum sint nubiles, raptoribus non consentiunt uel de mulieribus que semper parentibus sunt reddende a raptoribus separate, ut supra C.e. q.i. c.ult.⁸
- 10 5. *Si quis* usque *nisi desponsauerit*. Tunc enim desponsatione precedente, si eam rapuerit, secundum canones non dicitur raptum committere, licet alias peccauerit, quia iniuriam uidetur fecisse nuptiis quas per raptum preuenit. Secus uero est secundum leges que etiam iure proprio raptum et furtum dicunt posse committi⁹, ut in Inst. lib. iiii. l.i. § Interdum¹⁰.
- 15 8. *Tria sunt legitima coniugia*. Quartum inuenies supra C.xxvii. q.ii. Additur¹¹. Vsque *uirgo*. Sic expone istud et sequentia. Primum legitimum coniugium contrahitur cum uirgo casta et in uirginitate ducitur et alie legitime sollempnitates adhibentur que inueniuntur supra C.xxx. q.ult. Aliter¹².
- 20 9. *Denique* usque *nulli desponsatio*. Hinc collige distinctio in qua diximus raptam raptori posse coniungi si alii non fuerit desponsata. Tunc enim numquam posset raptori copulari, ut supra C.xxvii. q.ii. Raptor¹³.
10. *Si autem* usque *fuerit promulgata*. Hinc collige quod si quid nouiter fuerit a summo pontifice constitutum, quod nondum fuerit promulgatum,
- 25 non constituit eum transgressorem qui contrauenire uidetur, ut supra

3 ei] ea **Lr Lp A** 5 nisi] si **P** 6 Raptor] Raptoris **R** 7 *Eos*] *Eis* **Lr Lp** *Eos qui*] *Qui est* **R** 8 nubiles] nobiles **Ba** mulieribus] innubilibus **Ba A R** 10 *nisi*] *forte add.* **R** Tunc - desponsatione] ratione **Lp** 12 per *om.* **P** 13 etiam] de *add.* **Lp om.** **Ba** iure proprio] in re propria **Ba A La R P** 14 in Inst.] Institutionum **A** i.] propria **Lr^{ac}**] prima **Lp** 15 *Tria - coniugia om.* **A** *sunt - coniugia om.* **La P** inuenies - 16 sequentia *om.* **P** 18 que inueniuntur *om.* **Ba** supra] ut **Ba** xxx. *om.* **A** 20 *desponsatio*] *desponsata* **Ba A La P F** 21 si - desponsata *om.* **P** 22 Raptor] Raptori **Ba**] Si sponso debet restitui qui si eam noluerit recipere et raptori non consenserit nubet alii, uiuo sponso si fuit de futuro uel eo mortuo si fuit desponsata de presenti, ut C.xxvii. q.ii. Raptor (c.33) *add.* **Ba^{Pc} A** 24 a - fuerit *om.* **Lp (omoio.)** quod - 25 eum *om.* **P** 25 qui] cui **La**] omni **P** contrauenire] contraire **La P**

⁶C.36 q.2 c.9
desponsauerit

⁷C.27 q.2 c.33
¹⁰Inst. 4.1.11

⁸C.36 q.1 c.3
¹¹C.27 q.2 c.13

⁹Cf. SL C.36 q.2 c.5 v. *Si quis* usque *nisi*
¹²C.30 q.5 c.1 ¹³C.27 q.2 c.33

d.lxxxii. c.ii.¹⁴ Vsque *subiugantur*, scilicet ipsi raptores uel rapte etiam si raptoribus consenserunt. Vsque *si etas*. Hinc collige quod ratione etatis que incontinentie periculum et suspicionem ingerit et minatur, mutilantur aliquando et relaxantur precepta canonica, ut supra C.xxxiii. q.ii. In
 30 adolescentia¹⁵ et C.xxxv. q.vi. Si duo¹⁶. Vsque *coniugio socientur*, inter se sicut quibusdam placet uel cum aliis.

10. (p.c.) § *Auctoritate*. Et nota quod in presenti § Magister uidetur sibi ipsi contrarius cum superius in illo § Prohibetur¹⁷ et in ultimo¹⁸ uideatur dicere raptam raptori post penitentiam posse coniungi. Allegando dicimus
 35 Magistrum hec proponere et occasione introducendi sequens capitulum.

27 consenserunt] consenserit **Lr Lp** 28 que] qui **Lr Lp** minatur] minantur **Lr Lp**
 32 *Auctoritate*] *Hac praem.* **A La R P** 33 cum *om.* **Lr Lp** 34 Allegando] ergo *add.* **Ba**
A La R P 35 capitulum] est *add.* **Lp**

¹⁴D.82 c.2

¹⁵C.33 q.2 c.14

¹⁶C.35 q.6 c.4

¹⁷C.36 q.2 p.c.7

¹⁸C.36 q.2 c.10

SVMMÆ SIMONIS PARS III
DE CONSECRATIONE

Sacrosancta ecclesia tripliciter iure canonico regitur et informatur. Docetur siquidem in officiis, instruitur in negotiis, illustratur in sacramentis. Post tractatum ergo negotiorum et ordinum de sacramentis interserit ostendens ubi et quando et qualiter ecclesiastica debeant confici sacramenta¹. Et
 5 quoniam omnium sacramentorum locus ecclesia, nam Augustino teste, extra catholicam ecclesiam non est locus ueri sacrificii², ut supra C.i. q.i. Extra³, idcirco de ecclesiarum consecratione in hac ultima decretorum partitione primo tractatum interserit ostendens qualiter et cuius auctoritate ecclesiarum consecratio sit celebranda et qualiter et in quibus casibus
 10 consecratis ecclesiis possit consecrationis beneficium iterari: de hiis ergo in hac prima parte interserit. De reliquis sacramentis in quatuor sequentibus distinctionibus tractaturus. Dicit ergo ita:

<DISTINCTIO I>

1. *De ecclesiarum consecratione* etc. Et nota quod uerba hec posita non sunt Gratiani sed Felicis pape⁴, licet non sint eius nomine intitulata. Vt autem manifestum fiat quod proponimus et legentibus luce clarius
 5 elucescat, in singulis distinctionibus summatim uolumus prius summam exponere et tandem proseguendo singula eadem diligentissime declarare. Sed quoniam non est uolentis neque currentis sed miserentis Dei, eum inuocamus auctorem et adiutorem propitium a quo est datum optimum et omne donum perfectum⁵. Considerandum est autem prius ubi diuina officia
 10 celebrari debent et cuius auctoritate ecclesie sint consecrande et in quibus

1 Sacrosancta *om.* A P tripliciter] dicitur ut P et *om.* A 2 in² *om.* A
 3 ergo] itaque A La P 4 et quando *om.* A ecclesiastica] negotia *add.* Lr Lp
 confici] et *add.* Lp 5 locus] est *add.* Ba A La R P nam *om.* P 6 extra]
 intra P 9 celebranda] celebrata P 10 beneficium] iterum *add.* P 12 ergo] igitur A
 <DISTINCTIO I>
 2 hec] huius hic La *om.* R non *om.* Lp 3 sunt *om.* P Gratiani sed *om.* Lp
 4 Vt] Nisi A 7 sed] neque Lr 8 est] omne *add.* Ba A La R P 10 sint - 12s
 ecclesie *om.* Lp (*omoio.*)

¹Cf. SL De cons. pr. ²Prosper Aquitanus, *Sententiae delibatae ex Augustino*, PL 45.1860
³C.1 q.1 c.71 ⁴Cf. Friedberg, 1292 n. 2; JL 878 ⁵Jc. 1,17.

et quot casibus consecrate ecclesie iterum debeant consecrari. De altaribus etiam est uidendum, scilicet ubi erigi et qualia esse debeant et que ecclesie non debeant consecrari. De lignis et utensilibus ecclesiasticis reuerenter tractandis et qualia uasa esse debeant et corporalia in quibus sacramenta
 15 conficiuntur et a quibus prius missarum sunt inuenta sollempnia et quoties in die et cum quanta reuerentia et sollempnitate missa sit cantanda et audienda et quid illud significet quod duo imni angelici, scilicet 'Alleluia' et 'Gloria in excelsis Deo'⁶ a septuagesima postponantur. Missarum itaque sollempnia non nisi in ecclesia consecrata sunt celebranda, ut in hoc capitulo
 20 continetur primo⁷, nisi necessitas que legem non habet⁸ aliter fieri suadeat et permittat. In itinere enim positus uel in necessitate constitutis conceditur siue in domo, siue in temptoriis, siue sub diuo missarum celebrare officia, ita tamen ut tabulam altaris consecratam ceteraque sacra misteria ad id officium pertinentia habeant sacerdotes, ut infra e. d. Concedimus⁹ et d.e. c.i.¹⁰ Nam omnia talia que in missis dicuntur et adhibentur magnam uim
 25 commendare uidentur ipsis misteriis ut supra d.xi. Ecclesiasticarum¹¹. Sed an conficeret sacerdos si aliquid de sacratis uestibus et misse officiis deputatis dimitteret queritur. Et uidetur quod si ignoranter hoc fecerit, nichilominus conficiat, sicut nichilominus secundum quosdam uinum
 30 tantum transit in sanguinem, cum ex ignorantia sacerdos aquam in calicem non miscuit uino, ut infra e. d.ii. Scriptura¹² et arg. illius capituli, idem potest uideri quod est supra, d.iii. c.i.¹³; si uero scienter hoc faceret, forte idem esset dicendum, tamen grauissima esset ei pena iniungenda. In nauis uero que in mari uel fluminibus fluctuat, non credimus quod missa debeat

11 iterum] utrum **A** 12 esse] non *add.* **A^{pc}** debeant - ecclesie *om.* **A** 13 lignis] etiam *add.* **Ba A om. La** et] etiam **P** utensilibus] /// **P** 15 prius *om.* **Ba** missarum] uniuersarum **La** sunt] sint **A^{pc}** 16 reuerentia et] *om.* **La** et² *om.* **A** 17 audienda] iudicanda **La** imni *om.* **P** scilicet Alleluia *om.* **Ba** 18 Deo *om.* **Lp** a] quare in **La** postponantur] postponatur **A** 19 nisi] ubi **Lr Lp** 20 que *om.* **Lr Lp** fieri] non **A P**] uero **La** suadeat] suadere **Lr Lp** 21 enim *om.* **P** constitutis] positus **P** 25 adhibentur] habentur **Ba** 26 misteriis] ministeriis **A La** 27 aliquid] defuerit *add.* **Lp** sacratis] sacrosanctis **Lr**] sacramentis **Lp**] sacris **Ba^{pc}** uestibus *om.* **Ba** 28 dimitteret] ad misse officium **Lp** 29 conficiat - nichilominus *om.* **P** 30 tantum *om.* **La**] tamen **P** 32 si] ubi **Lp** uero] non **P** 33 pena] penitentia **A La** 34 fluminibus] flumine **Lp**

⁶Ordo missae, Missale Romanum, editio typica ex polyglottis Vaticanis 1970 (=MR). ⁷De cons. D.1 c.12 ⁸Cf. De regulis iuris, X 5.41.4 (Quod non est licitum lege, necessitas facit licitum); Bur 3.58; PL 140.684-85; Cf. Ivo Carnotensis, *Decretum*, PL 161.177; PL 161.211. Cf. C.9 q.1 c.4, nota 3 et infra n. 67. ⁹De cons. D.1 c.30 ¹⁰De cons. D.1 c.1 ¹¹D.11 c.5 ¹²De cons. D.2 c.3 ¹³D.52 c.1

35 celebrari, nisi usque ad missam catechumenorum. Corpus uero Dominicum
 ibi non debet confici, ne nutante nauicula fieret corporis sanguisque
 conspersio. Missa uero dicitur uel quia missa est ad Deum hostia, unde
 dicitur: 'missa est'¹⁴, idest fideles sequimini hostiam que missa est ad
 40 celestia, tendentes post eam. Vel dicitur missa quia missus celestis uenit
 ad consecrandum Dominicum corpus per quem ad altare celeste defertur
 hostia iuxta uocem sacerdotis dicentis: 'Omnipotens Deus, iube hoc perferri
 per manum sancti angeli tui, in sublime altare tuum'¹⁵. Dicitur etiam missa
 totum illud officium quod in missa celebratur. Cum autem in secreta totius
 45 misse consistit uirtus, quare in secreto cantatur. Ad hoc sciendum est quod
 olim manifesta uoce cantabatur, sed ut tradunt doctores ecclesie pastores
 dum eam cotidiano usu cantandi cognitam in agro decantarent diuinitus
 sunt percussi et propterea consuetudo creditur immutata. Ecclesie uero
 non nisi auctoritate summi pontificis sunt consecrande ut infra e. d. De
 locorum¹⁶, Precepta¹⁷, quod uel ex tempore uel ex causa est intelligendum.
 50 Ex tempore, quia tunc temporis talis erat consuetudo ecclesie que hodie
 tamen est immutata. Ex causa, quia tunc nouus flos et nouella pullulabat
 ecclesia. Vnde propter nouitatem rare erant ecclesie et ob hoc absque
 difficultate Romanus pontifex super hiis consuli et eius poterat absque
 iactura prestolari mandatum. Nunc uero quia auctore Domino a mari
 55 usque ad mare¹⁸ extendit palmites suos ecclesia, si pro uniuscuiusque
 dedicatione ecclesie deberet Romanus pontifex consuli et ei proueniret
 innumerosa necessitas et consulentibus difficultas. Vnde et generali ecclesie
 consuetudine et iure canonico est receptum ut quilibet episcopus ualeat
 ecclesias sue diocesis consecrare, ut infra e. d. Nemo ecclesiam¹⁹. Illa ergo

35 usque *om.* Lr 36 ne nutante *om.* La 37 conspersio] Nec conficeretur secundum
 quosdam in nauis corpus Christi cum de terra uirginea sit creatum *add.* Ba^{pc} A unde]
 item Lp 38 dicitur] ite *add.* Ba A La R P idest] o *add.* A 41 Omnipotens Deus
om. La hoc *om.* Ba 42 sancti *om.* A angeli] an R tui *om.* R Dicitur
om. P 43 Cum - 44 cantabatur *om.* A autem *om.* R P secreta] consecratione Ba
 44 consistit] consistat La uirtus] queritur *add.* La R P secreto] sacramento non Lp
 46 eam] ea A cotidiano *om.* P 47 propterea] postea Lp 48 De *om.* La De
 locorum] Clericorum Lr Lp 50 tunc *om.* Lr Lp temporis] temporibus Lp erat
om. A 51 est *om.* P tunc] quasi *add.* Ba A La et *om.* Ba A nouella] noua Ba
 52 absque] sine R 53 difficultate] et *add.* Lr Lp pontifex] potuit *add.* Ba] poterit
 R hiis] hoc Lp R et eius] non Lr Lp et - poterat *om.* R absque] sine R
 54 prestolari] postulari A quia *om.* Lp 56 et ei] etenim Lr Lp 59 diocesis *om.* P

¹⁴Canon Missae, MR 476
 D.1 c.5 ¹⁸Cf. Ps. 72,8

¹⁵Canon Missae, MR 453
¹⁹De cons. D.1 c.9

¹⁶De cons. D.1 c.4

¹⁷De cons.

60 c. que uidentur dicere quod absque Romani pontificis auctoritate et licentia
ecclesie consecrari non possunt, uel de generali licentia debent intelligi
uel ad antiqua tempora sunt ipsa referenda. Et ita distingue tempora et
concordabit scriptura. Sunt autem sex casus in quibus ecclesia iterum est
consecranda. Primus est quando de consecratione facta dubitatur, ut infra e.
65 d. Sollemnitates²⁰. Secundus est quando per totum est combusta ecclesia.
Tertius est quando homicidio, quartus est quando fornicatione uel adulterio
polluta est ecclesia. Et hos iiii. casus inuenies infra e. d. De ecclesiis²¹.
Quintus cum maius altare ecclesie sit motum uel saltem locus ille in quo
reliquie reponuntur, scilicet tabula. Sextus est cum parietes a fundamentis
70 mutantur. Et de altare habetur infra e. d. Si motum²²; de muris uero infra e.
d. De fabrica²³. Si uero non a fundamentis et per totum sed antiquis aliquid
fuerit additum in longitudine uel in latitudine super edificatum aut etiam
si a fundamentis sed tamen in parte fuerint mutati parietes, exorcizanda
est, non consecranda ecclesia, dummodo non fuerit maius altare motum, ut
75 infra e. d. Si motum²⁴. Si uero diuersis temporibus a fundamentis et undique
fuerit destructa ecclesia, non esset iterum consecranda ecclesia. Semper
enim fuit ecclesia, nec fuit quando uere posset dici: hec ecclesia non existit.
Locus etiam ille consecrari Deo poterit in quo demonia et idola colebantur,
sicut de Panteon legitur. In illo enim loco hodie omnium sanctorum festum
80 colitur Rome ubi olim omnium demonum superstitione celebrabatur. Vtrum
autem a precis hereticis ecclesia ualeat consecrari queritur. Sed de hoc
sicut et de Dominico corpore uaria est opinio magistrorum. Quidam enim

60 c. *om.* Lr Lp R 62 ipsa *om.* A La R et ita distin(gue) *om.* P 63 sex] vii. Ba
est *om.* P 64 infra] supra Ba 65 est¹ *om.* La R P totum] igne *add.* Ba A La
P est² *om.* Ba A P] simul *add.* R ecclesia *om.* Ba A La R P 66 est¹] *om.* Lp
Ba A R homicidio] est polluta *add.* Lp est² *om.* Ba A R 67 iiii.] tres Ba A La
R P 68 Quintus] est *add.* Lp sit] fuerit Ba A La P] est R 69 scilicet] idest A
P tabula] stabula Ba Sextus] Quintus La est *om.* A La R] cum P 70 Et
om. A 71 sed antiquis] tanta quis P 72 fuerit] fuit A P in²] altaris Ba *om.*
R latitudine] altitudine Lp A La R P super] fuerit Lp edificatum] edificium
R P aut *om.* P 73 sed *om.* Lr 74 consecranda] reconsecrata Ba] reconsecranda
A La P non *om.* P 75 et *om.* Ba A undique *om.* Ba 76 ecclesia¹ *om.*
Lp iterum] taliter La *om.* R ecclesia² *om.* Ba A La P 77 existit] extitit Ba]
existit A R P 78 colebantur] celebrantur A La 79 illo] eo A hodie *om.* Lr Lp
festum] se sanctum P 80 superstitione] super sacrum P celebrabatur] celebratur A P
81 precis *om.* Lp hereticis *om.* A ualeat] possit R

²⁰De cons. D.1 c.17

²¹De cons. D.1 c.20

²²De cons. D.1 c.19

²³De cons. D.1 c.24

²⁴De cons. D.1 c.19

asserunt precisos conficere et ecclesias consecrare posse. Non enim nocet
 malitia episcopi nec ad baptismum nec ad ecclesie consecrationem, ut supra
 85 C.i. q.i. Non nocet²⁵. In contrarium autem quidam sentiunt in utroque
 qui hiis nituntur auctoritatibus confirmare, supra C.xxiii. q.i. Scisma²⁶ et
 infra e. d. Ecclesias Arrianorum²⁷, Agapitus²⁸, quorum nobis magis placet
 sententia. Sed queritur si de lapidibus et lignis consecrate ecclesie iterum
 alia edificetur ecclesia, an talis ecclesia iterum sit consecranda. Sed quoniam
 90 in canonibus hoc non uidetur expressum, superstitiosum est precipitare
 sententiam. Videtur enim quod consecrari debeat. Altaria uero non nisi
 in consecratis ecclesiis debent erigi et per episcopum consecrari. Ea uero
 que in uillis et agris inueniuntur sunt subuertenda si absque scandalo fieri
 potest, ut infra e. d. Placuit²⁹. Debent autem altaria esse lapidea, nam alias
 95 consecrari non debent, ut infra e. d. Altaria³⁰. Inde est etiam quod tabula
 consecrata, que a quibusdam altare uolatile appellatur, numquam consecrari
 poterit, nisi lapidem adiunctum habeat sub quo reliquie includuntur. Hoc
 etiam figuratum fuit in sepulchro Dominico quod de lapide fuit excisum et
 imposito ibidem corpore est lapis suprapositus, quia altare, quod Christum
 100 significat, uel totum esse lapideum ut maius uel saltem lapidem debet habere
 superpositum ut altare minus. Nam ibidem reliquie repositae arram Spiritus
 Sancti significant, ut infra e. d. De fabrica³¹. Et lapis significat Christum.
 Vnde Apostolus: 'petra autem erat Christus'³². Vnde in die passionis
 Dominice omnibus indumentis discooperiuntur et denudantur altaria, quia
 105 fugientibus discipulis solus Christus remansit, quia ipse predicens ait: 'uos
 omnes fugietis et ego uadam immolari pro uobis'³³. Et alibi: 'singulariter
 sum ego donec transeam'³⁴. Et alibi: 'torcular calcari solus et de gentibus

83 conficere *om.* **La** Non *om.* **P** enim] tamen **Ba** nocet nocet *om.* **R** 85 nocet]
 Licet **Lr** autem] tamen **Ba A La P** 86 qui *om.* **Lr Lp** hiis] hoc *add.* **Ba**
 nituntur *om.* **Lp** auctoritatibus *om.* **La** 88 iterum] utrum **P** 89 edificetur] ei
R 90 uidetur] inuenitur **Lp A La P** 91 Videtur] Videretur **Lp A** enim] tamen
Ba A La P debeat] deberet **Lp A R** 93 subuertenda] uertenda **P** 94 Debent -
 lapidea *om.* **A** autem] enim **Lp** esse *om.* **P** 95 Altaria] alta tabest nomina *add.*
P 96 consecrata] consecranda **La** 98 sepulchro] posito *add.* **La** 99 est *om.* **Lr**
 suprapositus] suprasitus **Ba** 100 uel] per **P** totum] debet *add.* **Lp A P** lapidem
om. **Ba** 101 Nam] enim **R** repositae] posite **A R** arram *om.* **P** 103 Vnde
 Apostolus] mundus **P** die *om.* **R** 104 omnibus *om.* **Lp Ba A** discooperiuntur
om. **La** 107 calcari] calcaui **A**] colloqui **P** gentibus] gente **La**

²⁵C.1 q.1 c.89
 cons. D.1 c.26
³⁴Ps 140,10

²⁶C.24 q.1 c.34

²⁷De cons. D.1 c.21

²⁸De cons. D.1 c.23

²⁹De

³⁰De cons. D.1 c.31

³¹De cons. D.1 c.24

³²1 Cor 10,4

³³Io 16,32

non est uir mecum³⁵. Ecclesie uero ubi infideles sepulti sunt consecrari non debent nisi prius euulsis inde corporibus et tignis et parietibus rasis. Si uero fideles ibidem iaceant qui fuerint uite preclare ut suis meritis digni fuerint tam digna sepultura gaudere, nichilominus poterit talis ecclesia consecrari. Nam talium corpora etiam iuxta altare possunt secundum canones sepeliri, ut supra C.xiii. q.ii. Nullus mortuus³⁶ et Bur. l.iii. Antiquitus³⁷. Si uero alii fideles ibi sepulti fuerint qui mediocris et communis sunt uite uel inferius recordantur corpora ne ibidem uestigia appareant tumulorum uel si tanta sit corporum numerositas locus ille deputetur cimiterio et iuxta fundetur ecclesia, ut Bur. l.iii. Antiquitus³⁸. Ligna uero dedicate ecclesie in alios usus quam ecclesiasticos non debent assumi. In laicorum uero opera non debent admitti, ut infra e. d. Ligna³⁹. Palle uero altaris cum hac debent reuerentia tractari, ut lauari non debent nisi in ecclesia et in noua pelui et a diaconibus, ut infra e. d. Nemo⁴⁰. Si uero utensilia ecclesiastica fuerint uetustate consumpta dari debent incendio et eorum cineres in baptisterio inferantur uel in fossis pauimentorum iactentur, ne introeuntium pedibus conculcentur, ut infra e. d. Altaris⁴¹. Vasa uero in quibus sacramenta conficiuntur, non lignea, non uitrea nec erea esse debent. Non lignea propter inhonestatem et ut plus decus cresceret ecclesie, ut infra e. d. Vasa⁴². Nichilominus tamen si in aliis uasis fieret, corpus Domini conficeretur. Nec uitrea, propter fragilitatem. De ere autem uel auricalco non debent fieri, ne ob uini uirtutem et uiolentiam eruginem pariter et uomitum prouocent, ut infra e. d. Et calix⁴³. Aurea autem deberent esse uel argentea uel ad minus stagnea si paupertas aliter fieri non permittit. Tamen Ambrosius dicit alibi: 'aurum sacramenta non querunt nec auro placent que auro non emuntur'⁴⁴,

109 tignis] et lapidibus *add.* Lr 110 fuerint] prelati *add.* Lr Lp uite preclare *om.*
 Lp 111 gaudere *om.* Lp 112 altare] altaria Ba A La P 113 et Bur. l.iii. *om.*
 La 114 ibi] ibidem A 115 si *om.* P 116 sit] fuerit A 117 Antiquitus] Si
 uero pregnans moritur queritur an in cimiterio sit sepelienda, cum partus sit infidelis *add.* A
 118 quam] in *add.* A opera] corpora Lr 119 cum] in Lr 120 debent] debeant A
 121 utensilia *om.* La 122 in *om.* A La baptisterio *om.* La 124 conculcentur]
 coinquentur Ba A La P 125 nec] uel A esse - 126 inhonestatem *om.* P 126 et -
 127 conficeretur *om.* A decus *om.* R cresceret ecclesie *om.* La Vasa] ecclesie
 praem. La 127 si] /// *add.* P uasis *om.* Lr Lp Nec] Vel A 129 uini *om.* R
 130 deberent] deberet A 131 fieri *om.* Ba Ambrosius] auctoritas Lp 132 nec]
 neque A non *om.* A

³⁵Cf. Lm 1,15; Ps 140,10 ³⁶C.13 q.2 c.18 ³⁷Bur. 3.151; PL 140.702 ³⁸Bur. 3.151; PL 140.702 ³⁹De cons. D.1 c.38 ⁴⁰De cons. D.1 c.40 ⁴¹De cons. D.1 c.39 ⁴²De cons. D.1 c.44 ⁴³De cons. D.1 c.45 ⁴⁴Ambrosius Mediolanensis, *De officiis ministrorum*, PL 16.140.

supra C.xii. q.ii. Aurum⁴⁵. Corporalia uero in quibus Dominicum corpus
 135 obuoluitur non de serico nec diuersis debent esse coloribus distincta, sed
 de puro lino et albo, quia corpus Domini nostri Iesu Christi in sindone
 munda legitur inuolutum, ut infra e. d. Consulto⁴⁶. Missa uero a ieiunis
 et cantari et audiri debet, excepto anniuersario die cene Domini, ut infra
 e. d. Sacramenta⁴⁷. Sed hec exceptio tum contraria consuetudine tum
 140 contraria constitutione est immutata, ut supra C.vii. q.i. Nichil⁴⁸ et infra e.
 d. Liquido⁴⁹. Cantari autem debet hora tertia quia eadem hora et Christus
 crucifixus est et super apostolos Spiritus Sanctus legitur descendisse, ut
 infra e. d. Nocte⁵⁰. In die uero festiuitatis ecclesie quacumque hora fidelium
 turba accessit, missa poterit celebrari. Vnde Leo papa ait in tertio libro
 Burchardi: 'Vt autem in omnibus obseruantia missarum concordet, illud
 145 quoque uolumus custodiri, ut cum sollempniorum festiuitas conuentum
 populi numerosius induxerit et ad eam fidelium multitudo conuenerit
 quam non posset recipere forte basilica, sacrificium indubitanter iteretur ne
 hiis tantum admissis ad hanc deuotionem qui prius aduenerint uideantur
 etiam hii qui postea confluerunt non recepti cum plenum pietatis atque
 150 deuotionis opus sit, ut quoties basilicam ad quam itur presentia noue
 plebis impleuerit, toties sacrificium offeratur'⁵¹. In quadragesima uero hora
 nona, in sabato uero magno iuxta uesperam est missa cantanda. Nec licet
 alicui missam nisi unam cantare in die. Potest tamen sacerdos unam de
 die et alteram pro defunctis cantare; pro pecunia uero uel adulationibus
 155 plures in die cantare non licet, ut infra e. d. Sufficit⁵². In natiuitate uero

134 obuoluitur] inuoluitur **Ba R** debent] deberet **A** distincta] detincta **R** 135 albo] alia **P** 136 Consulto] Consulte **A** 137 et¹ *om.* **A** debet] deberet **A** excepto] die *add.* **Lp** 138 Sacramenta *om.* **Lr** Sed *om.* **R** tum¹] cum **Lr Ba**] tamen **R P** tum contraria constitutione *om.* **Lr Ba^{Pc} R** 140 d.] ii. *add.* **A** 141 Sanctus] /// *add.* **La** legitur] igitur **Lr**] legere **Ba** 143 accessit] accesserit **A R** 145 sollempniorum] sollempnior **A**] sollempniter **La** 147 basilica] basilicis **R** sacrificium *om.* **R** iteretur] reiteretur **La** 148 aduenerint] uenisse **Lp**] audiunt **R** uideantur] uidentur **Lp**] audirentur **R** 149 etiam] sed *praem.* **Lp om. Ba A La P** non *om.* **La** cum] scilicet **Ba^{ac}**] iter *add.* **A** 150 deuotionis] rationis **La P** ad] ad *rep.* **R** itur] iter **La P**] in **R** noue - 151 hora *om.* **R** 151 sacrificium] subsequens *add.* **Ba A La P** 153 missam *om.* **R** in die *om.* **R** 154 et *om.* **A** alteram] aliam **R** pro - 155 licet *om.* **Ba (omoio.)** uero *om.* **R** uel *om.* **P** adulationibus *om.* **Lr**] adiuuationibus **Lp** 155 plures *om.* **A^{ac} R**

⁴⁵C.12 q.2 c.70 ⁴⁶De cons. D.1 c.46; cf. SL De con. D.1 (per totum, quasi ad litteram ab initio usque ad uerba 'legitur inuolutum'). ⁴⁷De cons. D.1 c.49 ⁴⁸C.7 q.1 c.16 ⁴⁹De cons. D.2 c.54 ⁵⁰De cons. D.1 c.48 ⁵¹Bur. 3.228; PL 140.722 ⁵²De cons. D.1 c.53

Domini tres potest sacerdos cantare, si non haberet in ecclesia socium,
 ut infra e. d. Nocte⁵³. Duo imni angelici, scilicet 'Alleluia' et 'Gloria in
 excelsis Deo' ideo a septuagesima postponuntur quia in septuagesima
 primus parens noster peccauit. Vnde ad representandam eius miseriam
 160 tunc cantat ecclesia: 'circumdederunt me gemitus mortis'⁵⁴ et eo peccante
 a conuentu iubilationis et gaudii sumus expulsi et in huius misere uite
 Babilonem sumus deiecti, super cuius flumina sedentes non canimus sed
 dolemus⁵⁵. In Pasca uero resurgente Domino pro lapsis ille protoplastus
 surrexit et nouum nobis reddidit Alleluia. Nouem uero hebdomadibus
 165 hii duo imni iubilationibus postponuntur quia per nouem hebdomadas
 nouem ordines angelorum intelliguntur qui, sicut de formatione hominis
 sunt gauisi unde debebant dampna celestis patrie resarciri, ita de lapsu
 sunt conturbati ut infra e. d. Hii⁵⁶. Vnde nos et hominis representantes
 miseriam et angelorum ordinem exinde conturbatum, illis temporibus ab
 170 imnis et laudibus abstineamus⁵⁷. Nouem autem prefationes sunt statute in
 canonibus ut infra e. d. Inuenimus⁵⁸ et decimam habemus de beata Virgine,
 ut supra d.lxx. Sanctorum⁵⁹.

1-2. *De ecclesiarum* etc. usque *in die octauo*. Et nota quod septem diebus
 ante festum dedicationis templi ibidem populus morabatur et septem post
 175 et ita per quattuordecim dies et in octauo die post secundum septenarium
 populus recedebat, ut infra e. d. Sollemnitates⁶⁰.

3. *Omnes* usque *ubi autem plures*. Hinc habes quod de nouo potest
 episcopus propter populi multitudinem excrescentem nouas edificare

156 haberet *om.* Lr] habuerit A 157 Nocte] Tres autem misse (propter Deum *add.* A) tria
 tempora significant, scilicet tempus ante legem, sub lege et sub gratia *add.* Ba A Duo]
 /// *add.* Lp] autem *add.* Ba A La A P imni] /// R 158 Deo *om.* Ba ideo *om.* A
 septuagesima¹] lxx R quia] quasi *add.* A La A P in septuagesima] hic R 160 cantat]
 cantant A ecclesia] ecclesie A me *om.* A La 161 conuentu] conuiuiis Ba] et quoniam
 R misere] miseram La 162 canimus] cantamus La 163 pro lapsis] prolapsus Lp La
 164 Nouem] Vix A 165 hii] ideo *praem.* Lp Ba A La P iubilationibus] iubilationis
 Ba A La R P 167 dampna *om.* A 170 abstineamus] abstinemus A 173 *De*
ecclesiarum etc. *om.* R 175 per *om.* A] postea La 176 Sollemnitates] Vel forte bis in
 anno celebrabatur (celebratur P) hec festiuitas et septem diebus celebratis in octauo populus
 recedebat *add.* Ba A P 177 *Omnes*] *Sunt sex* R

⁵³De cons. D.1 c.48 ⁵⁴Cf. Ps 17,5; 114,3 ⁵⁵Ps 136,1 ⁵⁶De cons. D.1 c.55 ⁵⁷Cf.
 SL De cons. D.1 c. 47 v. *Jacobus* (quasi in fine) ⁵⁸De cons. D.1 c.71 ⁵⁹D.70 c.2 ⁶⁰De
 cons. D.1 c.17

180 ecclesias, sicut propter defectum populi et minorationem reddituum potest
multitudinem redigere ad paucitatem.

5. *Precepta usque consecrabis.* Cum ergo episcopus interdixerit in illa
ecclesia diuina officia, cum non esset illa ecclesia preter auctoritatem
apostolici consecrata. Sed ideo forte hoc factum fuisse credi poterit quia
185 sine eius licentia fuerat edificata, quod tunc temporis non licebat, ut infra
c.i. et iii.⁶¹, sicut non hodie sine licentia hoc fieri potest, ut infra e. d. Nemo
ecclesiam⁶² et supra C.xiiii. q.ult. Quidam⁶³.

6. *Basilicas usque preceptionibus.* Si ad antiqua tempora hoc uis referre, de
specialibus preceptis exaudies; si uero ad moderna, de generalibus. Vsque *et*
docere. Hoc ideo additur quia quedam sequitur Romana ecclesia que tamen
190 non docet esse sequenda et ea sequi non cogimur, ut supra d.xi. Nolite⁶⁴.

7. *Certum usque priora statuta non maculet.* Et hinc habes quod non est
docendus summus pontifex generalibus constitutionibus derogare quando
iusta causa suadente speciali beneficio uult concedere quod in statutis
generalibus non prohibetur, ut supra d.lx. Priscis⁶⁵ et C.xxv. q.i. § ult.⁶⁶

195 10. *Si quis usque pro questu.* Hinc collige quod nichil debet ecclesie dari
conditione apposita, ut supra C.i q.ii. Quam pio⁶⁷. Vnde non tenet conditio
cum ea lege quis predium dat ecclesie ne ualeat alienari.

11. *Sicut usque legem non habet.* Et nota quod necessitas legem non

179 et om. **Lr Lp R** minorationem] minora ratione **Lp**] in morationem **A** reddituum
om. **R** potest] propter **Lp** 180 paucitatem] ut xvi. q.i. Et temporis (c.48) etc. (etc.
om. **A**) uel de officio prefecti afficere (afficere] Africe **A**), In nomine (Cod.1.27.1) (de-nomine
om. **P**) add. **Ba A** 181 consecrabis] consecrationis **R** episcopus interdixerit om. **R**
182 diuina - 183 hoc om. **R** 183 factum] tantum **P** 184 sine eius om. **R** tunc om. **R**
infra - 185 iii.] supra C.i. q.ii. c.i. **R** 185 iii.] iiii. **Lp** non] nec **Lp La** licentia]
episcopi add. **A La R** hoc om. **La** 186 C.xiiii. q.ult.] C. xix. q.i. **Lp** xiiii.] xviii. **Ba A**
] xiii **La** ult.] c.ii. add. **La** Quidam] ii. praem. **A om. P**] Vel quod melius est (est om. **P**)
ideo eam interdixerat episcopus quia presbiter presumpserat (presumpsit **A P**) celebrare ibi
diuina officia ante dedicationem ecclesie, quod de iure non licet add. **Ba A P** 187 referre]
reseruare **A** 191 usque] si quis **Lr Lp** Et om. **A** est om. **Lr** 192 docendus]
dicendus **Ba La P** quando] quoniam **A** 193 suadente] domino add. **La** in
statutis] institutis **Ba A P** 194 non om. **Lp A La P** lx.] lv. **Lp A La** 196 apposita]
opposita **A** 197 alienari] ut in Extra. Super eo quod (1 Comp. 3.27.9 - X 3.31.9) add. **Ba A**
P 198 *Sicut*] *Dictum Lr Ba* 198-199 non habere] habere non *tr. Lr*

⁶¹De cons. D.1 c. 3 ⁶²De cons. D.1 c.9 ⁶³C.18 q.2 c.10; cf. SL De cons. D.1 c.5 v. *consecrabis*

⁶⁴D.11 c.3 ⁶⁵D.55 c.1 ⁶⁶C.25 q.1 c.16; cf. SL De cons. D.1 c. 7 v. *priora statuta non maculet*

⁶⁷C.1 q.2 c.2

habere⁶⁸ dicitur, quia necessitate instante licite possumus contra legem
 200 uenire, nec ibi potest transgressionis temeritas interuenire, ut infra e. d.v.
 Discipulos⁶⁹.

14. *Hic ergo usque regulariter ordinato.* Hinc habes quod quicquid ab
 intrusis etiam non catholicis episcopis fit, non potest ratum haberi ut supra
 C.xxv. q.i. Omne⁷⁰, C.vii. q.i. Factus⁷¹, C.xii. q.ii. Alienationes⁷², C.xxxii. q.v.
 205 Precepit⁷³.

16. *Solempnitates usque nec certa scriptura.* Hinc habes quod si testibus
 uel scriptura aliquid probari non potest, haberi debet pro infecto. Sed
 contrarium inuenitur Cod. lib. iii. de communi diuidendo, Si maior⁷⁴ et Cod.
 l.iii. de familie eriscunde, Non ideo⁷⁵ et Cod. de rei uendicatione, Indicia⁷⁶.
 210 Vsque *quod nescitur factum.* Arg. est ad clandestina coniugia, scilicet quod
 tales contrahentes possunt ad secunda uota transire cum prime nuptie sint
 incerte, ut supra C.xxx. q.v. § Hiis autem⁷⁷ et d.lxviii. Presbiteri⁷⁸.

19. *Si motum fuerit altare,* scilicet maius in quo sunt recondite reliquie. Vel
 altaris nomine potest tabula altaris intelligi que quidem benedicitur. Si uero
 215 non totum altare sit motum, et fuerit altare scilicet maius, sed pars aliqua
 destruitur, forte sufficet si facto aspersorio de isopo aqua sale asperso
 exorcizetur, habita tamen distinctione utrum pars illa deformitatem altaris
 inducat uel non. Vsque *si parietes mutantur,* non a fundamentis, sed insuper
 edificatione, uel si a fundamentis, sed non ex toto. Si uero a fundamentis et

199 licite] legem Lr contra om. Lr legem] statutam add. Lp 200 nec - 201
 Discipulos om. La 202 Hic] Sic Lr Lp] Sicut R 203 etiam] et A potest] debet Lp
 A R supra] arg. A 207 infecto] imperfecto Lp om. R 208 contrarium] contra Lp
 La inuenitur] arg. add. A] inueniuntur P communi diuidendo] communicando Lp
 maior] et add. A] contra add. P 209 ideo om. La] et add. A] contra add. P Indicia]
 contra add. P 210 coniugia] coniungenda A scilicet] sed A quod] quanta R
 211 tales] taliter A La P tales - uota om. R possunt] om. A 212 autem] ita A
 La P 215 et - maius om. Lp A La R P 216 destruitur] destructa R 218 uel om.
 R non] Si uero plura essent principalia uno destructo non esset ecclesia reconsecranda
 si unum integrum remaneret add. Ba A a] cum R sed - 219 fundamentis² om. R
 219 edificatione] edificant Lp fundamentis] mutantur add. Lp A La P

⁶⁸Cf. De regulis iuris, X 5.41.4 (Quod non est licitum lege, necessitas facit licitum); Bur 3.58;
 PL 140.684-85; Cf. Ivo Carnotensis, *Decretum*, PL 161.177; PL 161.211. Cf. C.9 q.1 c.4, nota 3 et
 supra n. 7. ⁶⁹De cons. D.5 c.26 ⁷⁰C.25 q.1 c.8 ⁷¹C.7 q.1 c.5 ⁷²C.12 q.2 c.37; cf.
 SL De cons. D.1 c. 14 v. *Hic igitur usque regulariter ordinato* (in principio). ⁷³C.32 q.5 c.19
⁷⁴Cod. 3.37.4 ⁷⁵Cod. 3.36.12 ⁷⁶Cod. 3.32.19 ⁷⁷C.30 q.5 p.c.9 ⁷⁸D.68 c.2

220 ex toto et simul, tunc quasi alia esset ecclesia iterum posset consecrari. Si
 uero in longitudine uel latitudine aliquid ecclesie consecrate additur, non
 debet tota iterum consecrari quia sacrum ad se non sacrum uidetur trahere,
 tamen salibus esset exorcizanda⁷⁹. Vsque *homicidio*. Si autem in ecclesia
 225 martir occiditur, ut in Cantuariensi ecclesia temporibus nostris pretiosus
 martir Thomas⁸⁰ est martirio consecratus, non credimus quod iterum sit
 talis ecclesia consecranda, quia huius effusio sanguinis non dicitur ecclesia
 polluere sed sacrare⁸¹.

20. *Ecclesiis usque combuste*, undique et per totum. Si uero parietum
 superficies dumtaxat fuerit igne exusta et altare crematum non fuerit uel
 230 locus ille saltem in quo sunt cruces et reliquie posite, tunc secundum
 quorundam sententiam non reconsecranda sed exorcizanda ecclesia erat.
 Vsque *aut sanguinis*, scilicet effusi per homicidium uel ad minus per
 contemptionem. Si uero de naso uel cicatrice subito in ecclesia sanguis
 ceciderit, non erit ob hoc reconsecranda ecclesia. Idem dicendum est
 235 quando lapide uel ligno cadente de ecclesia ibi aliquis occiditur. Secus
 uero esset dicendum si in ecclesia uel cimiterio uulneratus, in domo sua
 postea moriatur. Tunc enim fictione iuris in ecclesia dicitur mortuus, ubi
 causam mortis accepit. Sicut nec propter pollutionem que prouenit ex
 crapula seu infirmitate nature qua dormiendo corpus polluitur, debet
 240 reconsecrari ecclesia, nisi per coitum adulterium uel fornicationem sit

220 simul] similiter P tunc om. P] enim add. Ba consecrari] reconsecrari Lp R P] Si
 tamen maius altare motus esset add. Ba A 221 latitudine] altitudine La 222 tota om.
 Lr] tecta Lp R P 223 salibus] sollempnitatibus Lp exorcizanda - 333 designamus om.
 Lr (*utimur deinde usque ad lineam 333 codice Lp*) 224 martir - nostris om. La 226 huius
 huiusmodi La 228 *Ecclesiis] Si oderis Lp om. R combuste] exuste F parietum]*
 parietes R 229 dumtaxat om. R igne exusta] /// R 231 reconsecranda] secranda
 Lp] consecranda La P exorcizanda] sorcizanda Lp 233 subito] posito uel subdito
 La 234 erit] esset A ob hoc om. La ecclesia om. Ba A La R P est] uidetur
 Ba A La R P 236 uero] forte add. Ba A La R P 237 enim] ex La dicitur]
 diceretur A 238 accepit] In his tamen casibus dicunt quidam hodie non esse (iterum
 add. A) reconsecrandas (consecrandas A) ecclesias, cum in ecclesia beati Petri (sepe add. A)
 sint homicidia commissa nec sit iterum consecrata. Sed quare non reconsecratur (exsecratur
 A) presbiter adulterium uel fornicationem committens ut (in A) ecclesia? Forte quia presbiter
 per penitentiam potest expiari quod non ecclesia add. Ba A 239 dormiendo] dormientis
 Ba A La P] dormiente R 240 adulterium] adulterinum A] adulterii La fornicationem]
 fornicarium A La

⁷⁹Ab *exorcizanda* usque *designamus* deficit Lr

⁸⁰Thomas à Becket, Archiepiscopus Cantuariensis, in ecclesia cathedrali Cantuariensi die 29 decembris anno 1170 interfectus fuit a sicariis regis Angliae.

⁸¹Cf. SL De cons. D.1 c. 19 v. *homicidio*

emissa⁸². *Vsque si tamen fidem*. Hinc habes quod non debet dici consecrata ecclesia quam hereticus consecrauit, qui fidem sancte Trinitatis non habet. Ecclesia uero que per pactionem simoniacam consecratur, consecrata est in ueritate, quamuis in odium consecrantis execrata dicatur, ut supra C.ii. q.iiii. Ecclesia⁸³. Nam non reconsecratur ecclesia a catholico consecrata nisi in premissis sex casibus, etiam si ille qui consecrat potestatem non habet consecrandi eam, ut supra C.vii. q.i. Episcopus in diocesi⁸⁴.

24. *De fabrica*. Due questiones Felici pape propositae fuerant. Prima talis erat, scilicet an fabrica alicuius ecclesie dirute, que prius fuerat consecrata, iterum debeat consecrari. Secunda talis erat, scilicet an ecclesia que sine reliquiis ex ignorantia consecrata fuerat uel de qua timore hostium fuerant sublata reliquie, an debeat iterum consecrari cum ibidem iterum reponerentur reliquie. Et prime questioni satisfaciens, dixit quod fabrica dirupte ecclesie consecrate tamen olim reconsecrari non debet, ex quo ibidem noue non ponuntur reliquie nec ei non oberit si aqua fuerit benedicta aspersa, sed cantari debet ibi missa, et misse illius celebratio uicem consecrationis obtinebit. Et hoc dico cum maius altare ibi motum non fuerit, quamuis parietes etiam a fundamentis sint moti, dum tamen, ut supra diximus, non ex toto. Nam siue altare esset motum parietibus manentibus siue uero parietes altari manente, nichilominus secundum quosdam erit talis fabrica reconsecranda. Et hanc questionem finit ibi 'si uero'. Secunde autem questionem respondet in hunc modum, scilicet quod si ecclesia absque reliquiis consecrata fuerit, poni debent ibi et in earum positione est missa cantanda et consecratio iteranda, nam absque reliquiis non uidetur quod possit ecclesia consecrari, quamuis pro reliquiis quidam Dominicum corpus

242 consecrauit] consecrat **La** fidem] ecclesie *add.* **P** 244 consecrantis] consecratoris **Ba** ii.] i. **A La** 245 Nam non] Non enim **Ba** non *om.* **P** 246 premissis] pretermisiss **Lp** si *om.* **Lp** consecrat] consecrauit **R** habet] habebat **Ba** 247 eam *om.* **R** 248 Felici] Iulio **A P** 249 scilicet] idest **La** dirute - 250 ecclesia *om.* **R** (*omoio.*) que] tamen *add.* **Ba A La P** 253 dixit] dicit **A** 255 ibidem noue] ibi de nouo **A La** non - aqua] oberit si aqua non *tr.* **Ba A P** si aqua *om.* **La** 256 ibi *om.* **A La P** 258 moti] separati **R** 259 siue¹] si **Lp Ba A R P** esset - 260 altari *om.* **R** (*omoio.*) 260 siue²] si **Ba** uero *om.* **Ba A La P** parietes] pariete **Lp** altari] altaris **Lp** erit] esset **A** 262 autem *om.* **R** 263 positione] dispositione **Ba**] de positione **A La R P** est] etiam ibi **R** 264 consecratio iteranda] consecranda **R** iteranda] iterum danda **A** 265 consecrari] quamuis pro reliquis non uidetur quod possit ecclesia consecrari *add.* **Lp^{ac}** Dominicum] Domini **R**

⁸²Cf. SL De cons. D.1 c. 20 v. *Ecclesiis usque ab igne combuste, sanguinis effusione*
c.11 ⁸⁴C.7 q.1 c.28

⁸³C.1 q.4

- ibidem apponant. Si uero reliquie consecrationis tempore posite fuerint, sed aliquo casu postea fuerunt inde remote, cum ibidem iterum reposite fuerint, missa est tantum celebranda, que uicem consecrationis supplebit. Dices ergo ita 'de fabrica uero cuiuslibet ecclesie'. Subaudi quesitum est, et iterum
- 270 quesitum est 'si in eo loco' etc. Vsque *nichil uideamus officere*, et obesse *si per eam*, ecclesiam, *minime aqua exorcizata iactetur*, quasi dicat nichil ecclesie nocet si aqua exorcizata non spergitur per ecclesiam. Bonum tamen est et honestum ut talis aqua ibidem spergatur. Vsque *arra*, idest reliquie per quas Spiritum Sanctum habet ecclesia habitatorem. *Non ponitur*, scilicet de nouo.
- 275 Alia littera habet *ara*, hoc est altare quasi dicat ex quo ara idest altare, *non ponitur*, ibi quia mutatum non fuerat, non est iterum consecranda. Vsque *celebritatem unde scimus esse missarum*, hoc est missarum celebratio uicem obtinet consecrationis. Vsque *si uero sanctuaria que habebat*, consecrationis tempore, *ablata sunt*, uel propter incursum et timorem hostium uel alia
- 280 de causa. *Missarum sollempnitate* etc., idest cantetur ibi missa que uicem consecrationis tenebit⁸⁵. Alii dicunt quod et missa ibi celebrari debet et consecratio iterari. A quo autem missa hec cantari debeat, in canonibus non diffinitur. Vnde dicimus quod ab episcopo est cantanda si presens fuerit; si uero absens, poterit per archipresbiterum celebrari, ut supra d.xxv. c.i.⁸⁶
- 285 25. *Nullus usque uel permissum sanctificari*, per alium episcopum. Nullus enim consecrare potest ecclesiam absque speciali licentia diocesani episcopi, ut supra C.ix. q.ii. Episcopum⁸⁷.
26. *Placuit usque propter tumultus populares*. Hinc habes quod postponendum est interdum aliquid ne scandalum oriatur.

266 ibidem *om.* Lp R ibidem apponant] ibi deponant A 267 inde *om.* Ba iterum *om.* La reposite] posite Ba 268 Dices] Dicens Lp] Dicas A 269 ita] sic R 270 *uideamus*] *iudicamus* Ba A R P F] *dicamus* La et] idest A La P obesse *om.* P 271 quasi] et *praem.* A 272 spergitur] spergatur A] spargatur P 273 spergatur] spargatur A *arra om.* R] *ara* F 274 *Non - nouo om.* A 275 Alia] Vel *praem.* Ba] Vel R quasi - altare *om.* R idest] hoc est A P idest altare *om.* Lp 276 fuerat] fuit Lp^{pc} A iterum *om.* R consecranda] *Non ponitur*, scilicet de nouo *add.* Ba A 277 unde] tamen Ba P] *tantum* A F *om.* R *missarum om.* Lp R hoc est *om.* Lp A R *missarum om.* A *missarum -* 278 *si om.* P uicem *om.* A 278 consecrationis - *habebat om.* Lp R (*omoio.*) *sanctuaria que*] *sanctuarium a qua* P 280 *Missarum*] *Remissarum* La ibi *om.* A] in La missa - 281 et *om.* La (*omoio.*) 282 iterari *om.* R quo autem] quodam R hec *om.* R 285 usque *om.* R uel - *santificari*] *sanctificatum uel permissum* F

⁸⁵Cf. SL De cons. D.1 c. 24 v. *De fabrica, ... missarum sollempnitate* c.7; cf. SL De cons. D.1 c. 25 v. *permissum*

⁸⁶D.25 c.1

⁸⁷C.9 q.2

290 38. *Ligna*. Quod de lignis consecrate ecclesie hic habetur, idem credimus de lapidibus esse dicendum. Vnde hinc habes quod nullius rei ecclesiastice dignitas potest absque delicto proprio extenuari, ut supra C.xix. q.iii. Que semel⁸⁸.

295 39. *Altaris palla*. Et nota quod duobus modis palla dicitur. Dicitur enim palla quelibet uestis qua altare cooperitur. Dicitur etiam palla corporale ubi corpus Dominicum inuoluitur ut infra c.i.⁸⁹ Per uelum aut cortinam intelligo uel pannum qui super altare dependet⁹⁰.

300 40. *Nemo* usque *pallas*, uero que in sanctuarii sordidata fuerint; *ministerio*, hec est uera littera in Bur. lib. iii. c.ult.⁹¹ Vsque *sindonem uero foris abluant*. In tertio lib. Bur. c. ult.⁹² habetur: 'sindone foris delata'.

305 48. *Nocte*. Et nota quod tres misse in natiuitate Domini cantantur. Prima tempus ante legem significat, que uero iuxta auroram tempus sub lege; que uero hora tertia gratie tempus significat⁹³. Vsque *eadem hora*. Et nota quod hec consideratio causam dedit edicto, ut uidelicet episcopi non nisi hora tertia et die Dominico sacrerentur, ut supra d.lxxiiii. c.i.⁹⁴

52. *Et hoc attendendum*. Hinc habes quod missarum alie peculiare, alie

290 habetur] dicitur **A La P** 295 quelibet] quodlibet **La** uestis *om.* **La** qua] quo **La** Dicitur etiam] et **A** 296 Per uelum] peruenit **R** uelum] autem *add.* **Ba A La R P** aut] uel **Ba La R P**] et **A** 297 pannum *om.* **R** dependet] (*Ligna add.* **A**) Hinc habes quod rei ecclesiastice dignitas extenuari non debet sed numquid ad omnem usum clericorum ligna ecclesie consecrate possunt conuerti, non credo nisi ad honestos. Vestes uero que altaribus offeruntur nisi ipsorum usibus consecrentur et ad communes usus clericorum possunt conuerti et laicis uendi uel donari sicut de candelis et aliis oblationibus *add.* **Ba A** 298 sordidata] sortita **Lp P** 299 uero] *nec P*] *non add.* **F** *abluant om.* **R** 301 Domini] ideo *add.* **A La** Prima] quia illa que in nocte canitur **Ba A La R P** 303 hora tertia] in die **Ba** significat] designat **Ba**] uel figurat *add.* **La** Vsque] et *add.* **A** 304 uidelicet] scilicet **R** 305 sacrerentur] consecrerentur **Ba** c.i.] (49) *Sacramenta* usque *a ieiunis*. Pransus etiam credo conficere, nam (et *add.* **A**) Christus pransus confecit sicut et pransus ordinat, licet peccet hoc faciendo. Si uero (in unum *add.* **A**) tantum biberet dicunt quidam eum non debere conficere quoniam et cibus est et potus. Secus de aqua que per se non incorporatur. Vtrum autem posset conficere qui in matutinis comedit nec postea dormit (dormiuit **A**), questio est *add.* **Ba A** 306 *Et - attendendum*] *Erat tamen dicendum* **A** *hoc om.* **Lp R P** alie²] uero *add.* **A P**

⁸⁸C.19 q.3 c.4 ⁸⁹De cons. D.1 c.40 ⁹⁰Cf. SL De cons. D. 1 c.39 v. *Altaris palla* ⁹¹Bur. 3.216; PL 140.715 (c. 216 non est c. ult. lib. iii) ⁹²Bur. 3.216; PL 140.715 (c. 216 non est c. ult. lib. iii.) ⁹³Cf. SL De cons. D.1 c. 47 v. *Jacobus* (in fine) (in c. 47 et c. 53 eiusdem SL, vide iterum). ⁹⁴D.74 (75) c.1

dicuntur publice. Peculiares autem dicuntur priuate. Omnis ergo que priuata non est, publica est dicenda, ex quo manifeste et publice cantatur⁹⁵.

310 55. *Hii duo* usque *ix. ordines*. Et nota quod non ideo hec scriptura frequenter commemorat quod x fuerant ordines angelorum, sed quia tot fuerunt qui lapsi sunt, qui decimum ordinem constituere possent. Vsque *dampna*. Hinc uidetur posse colligi iuxta numerum lapsorum esse homines assumendos. Vsque *conturbatus*. More humano loquitur. Vel forte turbati fuerunt per compassionis affectum que tamen compassio in eis pena non
315 fuit in quibus non precesserat culpa⁹⁶.

60. *Iubemus* usque *et licet conscientia*. Hinc habes quod non sufficit nobis conscientia ubi possumus et famam habere ut supra C.xii. q.ii. Quatuor⁹⁷ et supra C.xi. q.iii. Non sunt audiendi⁹⁸.

320 61. *Hoc quoque* usque *tertius habeatur*. Regulare est quod hic dicitur. Vbi autem necessitas paupertatis excusat presbiterum, que non patitur eum copiam habere ministrorum, sufficit si unum habeat clericum. Nam alioquin plures essent huius canonis transgressores, et recte ubi solus cum solo cantat missam dicere poterit: 'Dominus uobiscum'⁹⁹ et 'Orate pro me'¹⁰⁰. Non enim adstanti puero loquitur, sed uniuerse ecclesie¹⁰¹.

325 63. *Sacerdotem* usque *excommunicetur*. Subaudi si admonitus noluerit se resipiscere. Hec enim subauditio semper est necessaria quoties pro leui culpa aliquis dicitur deponendus uel excommunicandus ut supra d.xcii. c.ult.¹⁰² et C.xi. q.iii. Nemo episcoporum, Nullus sacerdotum¹⁰³.

330 69. *Omnis christianus* usque *uacuuus*. Hoc ad litteram intellectum, de oblationibus debet intelligi. Spiritualiter significat fructum bonorum

307 dicuntur¹ - autem om. R (omoio.) publice] priuate Lp Peculiares - priuate om. Lp dicuntur] uero *praem.* A 308 non est om. R 309 usque om. Lp A ix.] vii. P non ideo om. Lp hec] hic A 310 frequenter] frequentium Lp commemorat] corda mouerat Lp fuerant] fuerint A quia] quod A 311 qui] quod Ba P possent] potuissent A P potius sunt R 312 *dampna*] *danda* R 314 per] propter A 316 quod om. La nobis - 317 habere om. La 319 *habeatur*] *habebatur* A 323 poterit] potest A 324 enim] tantum *add.* A La 325 Subaudi si] sed R 326 resipiscere] corrigere Ba A La R P Hec] Hic A 329 *uacuuus* om. La intellectum] intelligendum A] inlectum P

⁹⁵Cf. SL De cons. D.1 c. 52 ⁹⁶Cf. SL De cons. D.1 c. 55 v. *turbatus* ⁹⁷C.12 q.2 c.27
⁹⁸C.11 q.3 c.56; cf. SL De cons. D.1 c. 60 v. *Iubemus* usque *conscientia sufficere* ⁹⁹MR passim.
¹⁰⁰Canon missae, MR 85. Cf. 2 Par 34,21. ¹⁰¹Cf. SL De cons. D. 1 c. 61 v. *Hoc quoque* usque *nisi duobus* ¹⁰²D.92 c.9 ¹⁰³C.11 q.3 c.41,42; cf. SL De cons. D.1 c. 63 v. *Sacerdote* usque *excommunicetur*

operum. Debet enim unusquisque offerre Deo aurum, thus et mirram. Per aurum siquidem sapientiam, per thus orationis odorem, per mirram uero carnis et uitiorum mortificationem designamus¹⁰⁴.

<DISTINCTIO II>

1. *In sacramentorum.* Postquam de altarium et ecclesiarum consecratione tractauerat, rationis exposcebat ordo ut de sacramento eucharistie, quod inter sacramenta ecclesie preminet, disputaret. Videndum est ergo prius sub
 5 qua forma debeat sacramentum altaris confici et quibus uerbis conficiatur hoc sacramentum et quid sit ibi sacramentum et que res sacramenti et quid ibi frangatur et quoties et qualiter sit ibi accipiendum et quare sub duplici specie accipiatur et quibus de causis sub alia specie carnem et sanguinem accipiamus et quare in frumenticio pane tantum debet fieri et quid uinum
 10 ibi positum et quid aqua figuret et si aqua non fuerit uino admixta an uinum dicatur per se in sanguinem transire. Forma itaque uerborum est illa quam Dominus in cena tradidit dicens: 'hoc est corpus meum, hic est sanguis meus'¹⁰⁵. Cum ergo hec uerba proferuntur, conuersio panis et uini in substantiam corporis et sanguinis Christi fit. Reliqua uero dicuntur ad
 15 laudem Dei. Vnde habetur: 'sermo conficit sacramentum quia sermo Christi creaturam mutat et sic ex pane fit corpus Christi; uinum cum aqua in calice mixtum fit sanguis consecratione uerbi celestis' ut infra e. d. Panis¹⁰⁶. Ad substantiam autem huius sacramenti et uerba sunt necessaria sollempnia et ordo et secundum quosdam ecclesie unitas. Nisi enim sacerdos fuerit
 20 non posset conficere, quamuis uerba illa memoriter retineret, ut supra C.i q.i. Dominus declarauit¹⁰⁷. Item non nisi in ecclesia potest confici, ut supra

331 Deo] Domino A La P 333 designamus] Adultere posset -
 Liquido contra *add.* La (ad fol. 37ra-b per 43 lineas La *repetit* C.31 q.
 1 c.1 ex uerbo adultere usque ad c. 12-13 uerbis Liquido contra)

<DISTINCTIO II>

2 *In sacramentorum* - 16 creaturam mu *om.* Lr (*utimur* Lp) 5 confici] et que res *add.* Ba R
 6 hoc *om.* La ibi *om.* A La 8 accipiatur] accipitur A et²] sub alia *add.* La
 9 accipiamus] accipimus A tantum *om.* La et quid] quidue A 10 et] an
add. A 13 et¹ *om.* A 14 Christi *om.* A 15 habetur] Ambrosius Ba A La P
 sermo conficit] sermone hoc conficitur Ba A La P 17 mixtum] missum A 19 ordo]
 uerborum et sacerdotum *add.* La et²] secundum A

¹⁰⁴Cf. SL De cons. D.1 c. 69 v. *Omnis* usque *uacuus* (in principio) ¹⁰⁵Lc 22,20; Cf. 1 Cor 11,25; Cf. Canon missae 'Qui pridie'. ¹⁰⁶De cons. D.2 c.55 ¹⁰⁷C.1 q.1 c.87

C.xxiv. q.i Scisma¹⁰⁸ nec extra ecclesiam debet sumi, ut supra C.xxiii. q.i. Quia ex sola, Quoniam uetus¹⁰⁹. Solempnitates autem que in uestibus et in clericorum cantu adhibentur uidentur tantum pertinere ad decorem, ut infra e. d. Panis¹¹⁰. Vtraque uero forma panis et uini que ibi uidetur, ut Augustinus dicit in libro De ciuitate Dei, sacramentum est, id est sacre rei signum¹¹¹, scilicet carnis et sanguinis. Panis enim carnis et uinum est sacramentum sanguinis, nam sicut panis corpus reficit et sustentat et uinum letificat cor hominis¹¹², sic caro Christi et sanguis interiorem hominem spiritualiter reficit et satiat. Et sicut ex multis granis unus panis efficitur et ex multis acinis unum uinum confluit, sic ex diuersis membris corpus Christi quod traxit ex Virgine constat. Corpus Christi est res sacramenti, id est significata per hoc sacramentum, ut diximus. Idem etiam est sacramentum alterius rei, scilicet unitatis fidelium, quia ut corpus Christi constat ex multis membris purissimis et immaculatis, ita societas ecclesie ex multis personis a crimine puris consistit. Sunt ergo tria hec distinguenda, unum scilicet quod sacramentum est tantum ut panis et uini uisibilis species, res sacramenti et sacramentum ut caro Christi et sanguis lateris sub panis et uini specie, res et non sacramentum ut unitas ecclesie. De fractione queritur ubi fiat, an in corpore uel alibi et quidem in corpore non uidetur fieri. Nam si cotidie frangeretur nullum corpus eo miserabilius esset. Christus etiam carnalem sensum discipulorum redarguit, qui putabant Christi carnem in partes diuidendam et morsibus lacerandam ut infra e. d. Prima¹¹³. Sed contrariis uidetur Ambrosius dicens nichil falsi putandum est in sacrificio ueritatis uel sicut fit in magorum prestigiis ubi illusionem quadam falluntur oculi ut uideatur esse quod non est. Item ex confessione Berengarii uidetur quod corpus frangitur. Inter cetera enim diximus: post consecrationem non solum

23 autem *om.* **A** 25 Vtraque] Vtrum **R** uero *om.* **R** 26 dicit] ait **Ba A La P om. R**
 Dei *om.* **Ba** 28 nam] uero **R** 29 hominis] confirmet *add.* **Ba** 30 satiat] saginat
A La P Et] /// *add.* **Lp** efficitur] conficitur **Ba A P** 31 acinis] racenis ac uuis
La om. P sic] si **Lp** 32 quod - Christi *om.* **Lr Lp (omoio.)** ex] de **A** Corpus]
 ergo *add.* **A La** 33 etiam] ut diximus *add.* **La** est *om.* **R**] contra *add.* **P** 35 et
 immaculatis *om.* **R** 36 consistit] constat **A** hec] hic **Lp A La** 37 ut] et **Lr**
 et uini *om.* **Lp** 39 non] ubi **P** ut *om.* **Lr Lp Ba** fractione] illa *add.* **Ba**] autem
add. **A P** ubi] ut **A** 40 uidetur] inuenio *add.* **P** 41 nullum *om.* **R** eo *om.* **P**
 43 diuidendam] diuidere **Lp** lacerandam] lacerare **Lp** 45 fit *om.* **Lp** 46 quod
om. **Ba** 47 frangitur] frangi **Ba** diximus] dixit **La**

¹⁰⁸C.24 q.1 c.34 ¹⁰⁹C.24 q.1 c.22,24 ¹¹⁰De cons. D.2 c.55 ¹¹¹Cf. Hugo a S. Victore, *De sacramentis legis naturalis et scriptae*, PL 176.32; Id., *Summa Sententiarum*, PL 176.117; PL 176.140 et al. ¹¹²Ps 103,15 ¹¹³De cons. D.2 c.44

sacramentum sed etiam uerum corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse et manibus sacerdotum tractari, frangi et fidelium dentibus teri, infra e. d. Ego Berengarius¹¹⁴. Solutio: non uidetur dicendum, quod corpus frangitur. Dicitur tamen frangi sacramentaliter. Vnde Augustinus: 'et quid in sacramento sic fit'¹¹⁵, infra e. d. Qui manducant¹¹⁶. Nam et hominem dicitur scindere qui uestes scindit sub quibus latet, nam et Dominum passum, mortuum credimus non quod passio uel mors Deo inesset, sed quia passa est humana natura sub qua latebat diuinitas. Vnde dicitur: 'concidisti saccum meum'¹¹⁷ etc. Illud autem Ambrosii sic est intelligendum: non est putandum in sacrificio ueritatis aliquid fieri falso, sic ut uideatur corpus Christi per partes diuidi, quod non diuiditur, uel ut uideatur aliquid fieri, idest diuisio speciei panis fieri, que non fiat etc. Similiter illud Berengarii sic est intelligendum: corpus Christi frangitur, teritur, idest sub partibus diuisis et attritis sumitur. Quoties autem accipienda sit eucharistia ostendit Augustinus dicens: 'cotidie eucharistiam recipere nec laudo nec uitupero, omnibus tamen Dominicis diebus communicandum hortor; si tamen mens in affectu peccandi est, grauari magis dico eucharistie perceptione quam purgari'¹¹⁸ ut infra e. d. Cotidie¹¹⁹. Tribus tamen uicibus in anno, scilicet Pasca, Pentecosten et die Natali Domini omnes communicare tenentur, nam alioquin non debent tales inter catholicos haberi, ut infra e. d. Seculares¹²⁰. Propter reuerentiam autem huius sacramenti non nisi a ieiunis debet sumi, nisi mortis urgente periculo. Dominus tamen post tipicum agnum iam pransus discipulis corpus suum dedit, ut ostenderet ueteris legis sacrificia in morte sua terminata inter que precipuum erat sacrificium agni et noue legis sacrificia substitui, inter que sacrificium eucharistie excellit, ut infra

49 Christi *om.* Lp et] in La et fidelium - 51 frangi *om.* La (*omoio.*) teri] ateri P
 50 Solutio *om.* R 51 frangitur] frangatur A Vnde] et *praem.* R quid] quidem
 Ba A La R P 53 nam] quia La 54 passum] lapsum La] et *add.* A La P uel] et
 Ba 55 est] eius *add.* P 56 etc. *om.* Lp A autem] etiam Lp 57 sic] scilicet
 Lp Ba^{ac} A R] sed La *om.* P corpus - 58 uideatur *om.*R (*omoio.*) 58 diuiditur] uidetur
 Ba uel] sic Lr aliquid fieri *om.* La fieri] /// *add.* Lp 62 recipere] accipere
 La 63 omnibus *om.* Ba R tamen] inde A 66 nam *om.* P 67 non *om.* La
 69 tamen] enim P post *om.* La 71 inter que] in qua A precipuum] principium
 Lr Lp *om.* Ba 72 excellit] excellat A

¹¹⁴De cons. D.2 c.42 ¹¹⁵Non sunt reuera verba S. Augustini, potius Hugonis a S. Victore, *Summa sententiarum*, PL 176.144 ¹¹⁶De cons. D.2 c.75 ¹¹⁷Ps. 29,8 ¹¹⁸Haec verba Augustino sunt false adscripta (Augustinus Hipponensis, *In ecclesiasticis regulis*, 23). Cf. *Canones*: Abbo Floriacensis, Hugo Francorum, Robertus Francorum, PL 139.497 ¹¹⁹De cons. D.2 c.13 ¹²⁰De cons. D.2 c.19

e. d. Nichil¹²¹, ut supra C.i. q.i. Multi¹²². Vel ideo hoc eis dedit ultimum ut hoc uehementis memorie discipulorum commendaret, quo autem ordine
 75 postea sumeretur apostolis seruauit docendum ut infra e. d. Liquido¹²³. Sub duplici uero specie ideo hoc sacramentum sumitur, quia per panem carnem et per uinum sanguinem designamus, per quod innuitur quod utrumque, scilicet carnem et animam Christi redemit. Valet enim, ut super epistulam ad Corinthios Ambrosius ostendit, ad tuitionem anime et corporis quod
 80 percipitur, quia caro pro salute corporis, sanguis uero pro salute anime offertur, tamen sub specie panis corpus et sanguis Christi sumitur, quia eius corpus cum uiuat sine sanguine esse non potest¹²⁴. Tribus autem de causis carnem et sanguinem Christi et sub alia specie sumimus. Prima est quia non esset meritorium si subiaceret uisui quod debet credi, nam, teste Gregorio,
 85 non habet fides meritum cui humana ratio prebet experimentum. Alia est scilicet ne sumentibus esset horror cruoris ut infra e. d. Panis¹²⁵ et Forte¹²⁶. Non enim habemus in usu carnem crudam comedere et bibere sanguinem, ut infra e. d. Quid sit¹²⁷. Tertia ratio est scilicet ne nos gentiles deriderent, ut infra e. d. Vtrum¹²⁸. Ideo autem de alio pane quam triticeo corpus Domini
 90 non conficitur quia nulli grano nisi frumento Dominus se comparat dicens: 'nisi granum frumenti cadens in terra'¹²⁹ etc. An uero in pane ordaceo uel huiusmodi possit corpus Domini confici maiori indiget inquisitione. Tamen quia hec est forma ecclesie, uidetur quod in alio pane non posset confici. In azimis uero Christus in cena corpus suum intelligitur consecrasse, tunc
 95 cum in domibus Iudeorum fermentum non esset. Quem ritum uniuersalis tenet ecclesia. Non enim ibi apponi debet fermentum, per quod corruptio designatur et ob hoc reprehensibilis uidetur esse Grecorum ecclesia que

73 Vel] Et **R** hoc *om.* **R** 74 hoc *om.* **Ba R** uehementis] uehementius **A**
 75 docendum] dicendum **A** 77 designamus] assignamus **La** 79 ostendit] ait **P**
 anime *om.* **Lr** 80 percipitur] percipimus **Lp Ba A P** corporis - salute *om.* **P** (*omoio.*)
 81 eius *om.* **P** 83 et² *om.* **Lp A** sumimus] accipimus **Lp Ba A La R P** 85 est
om. **R** 86 scilicet *om.* **Lp Ba** sumentibus esset *om.* **R** Panis] do *add.* **Lr Lp P**
 et *om.* **Lr Lp P c.**] *add.* **A** Forte - 88 sit *om.* **Lp** 87 sanguinem] Christi *add.* **R** 88 ut
 - deriderent *om.* **R** 89 triticeo] de *praem.* **P** 90 conficitur] efficitur **Lr** 91 terra]
 mortum fuerit *add.* **P** 94 In azimis *om.* **La** in cena *om.* **A** intelligitur *om.* **Lp**
 95 fermentum] frumentum **P** 96 enim *om.* **P** debet] et *add.* **Lp** fermentum]
 frumentum **P** 97 et ob] in **R**

¹²¹De cons. D.2 c.8 ¹²²C.1 q.1 c.84 ¹²³De cons. D.2 c.54 ¹²⁴Paschasius Radbertus, *Epistola de corpore et sanguine Domini ad Frudegardum*, PL 120.1351 ¹²⁵De cons. D.2 c.55
¹²⁶De cons. D.2 c.43 ¹²⁷De cons. D.2 c.73 ¹²⁸De cons. D.2 c.72 ¹²⁹Io 12,24

conficit in fermento. Turpis est omnis pars suo uniuerso non congruens,
 ut supra d.viii. Que contra mores¹³⁰. Vtrum autem conficiat necne, non
 100 nostrum sed Petri est potius diffinire. Aqua uero sine uino nec uinum
 sine aqua non debet offerri. Aqua enim populum significat per Christi
 compassionem redemptum. Vnde in Apocalipsi: 'aque multe, populi sunt
 et gentes¹³¹'. Vinum uero significat sanguinem Christi. Cum enim in calice
 105 aqua uino miscetur Christi populus adunatur, idest adunari ostenditur. Si
 uero uinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis, ut
 infra e. d. Cum omne¹³². Videtur tamen quibusdam quod si quis tantum
 uinum offerat absque aqua, quam non scienter sed ignoranter postponit,
 quod nichilominus uinum per se in sanguinem transeat, quod quoquomodo
 potest colligi ex illo capitulo Scriptura¹³³, infra e. d. Preterea¹³⁴. Duo
 110 sunt modi manducandi Christum, unus sacramentalis, quo boni et mali
 manducant, alter spiritualis, quo soli boni manducant. Vnde Augustinus:
 quidem Christum manducare solum hoc est, in sacramento corpus eius
 accipere. Multi enim indigne accipiunt. Spiritualiter manducat qui in unitate
 Christi et ecclesie manet, ut infra e. d. Quid est¹³⁵ et c. Crede¹³⁶. Si quis
 115 uero non suscepto Dominico corpore de hac uita discesserit, si quidem non
 ex contemptu sed sola necessitate compulsus non posset accipere, nichil
 suo proposito deperiret. De talibus enim dicitur: 'crede et manducasti',
 infra e. d. Vt quid¹³⁷. De speciebus uero, sapore et pondere, queritur in quo
 subiecto fundentur. De quibus Augustinus super Ioannem ait: 'potius michi
 120 uidetur fatendum existere sine subiecto quam esse in subiecto, quia ibi non
 est substantia nisi corporis et sanguinis Dominici, que illis non afficitur
 accidentibus'¹³⁸. Non enim Christi corpus talem in se habet formam qualis

98 fermento] fermentato **Lp A P** est] enim *add.* **La**] enim **P** omnis *om.* **P** non *om.*
Lp 102 compassionem] passionem **A La P** sunt] multi **Ba R P** 103 et gentes *om.* **R**
 104 aqua *om.* **Lp** 105 uero *om.* **Ba R** sanguis - 107 offerat *om.* **Lp** (*omoio.*) sine
 nobis] nobiscum **La** 106 Cum omne *om.* **R** 107 quam non] quamuis **Lp** 108 per se
om. **R** 112 quidem] quid est **Ba A La P** est *om.* **Lr** solum] non *praem.* **Ba A La P**] nisi
praem. **R** est *om.* **A** eius] Domini **P** 113 accipiunt] acceperunt **Ba** Spiritualiter]
 enim *add.* **Lp Ba A P**] Sed *praem.* **La** manducat] manducant **P** 114 manet] manent
P 115 discesserit] decederet **Ba**] discederet **La A R P** 117 deperiret *om.* **R** De
om. **Lr Lp R** 118 speciebus] specierum **La** 120 existere] *om.* **P** quam *om.* **P**
 in subiecto *om.* **P** 121 est *om.* **A** 122 formam] sed *add.* **Ba A**

¹³⁰D.8 c.2 ¹³¹Ap 17,15 ¹³²De cons. D.2 c.7 ¹³³De cons. D.2 c.3 ¹³⁴De cons. D.2 c.4
¹³⁵De cons. D.2 c.46 ¹³⁶De cons. D.2 c.59 ¹³⁷De cons. D.2 c.47 ¹³⁸Revera, Petrus
 Lombardus, *Sententiae*, PL 192.864.

in iudicio apparebit. Remanent ergo illa accidentia per se subsistentia ad
 125 misterii ritum, gustus fideique suffragium, quibus corpus Christi habens
 formam et naturam suam regitur. Alii dicunt accidentia ipsa fundari et
 consistere in aere. Illud etiam asserendum uidetur quod a brutis animalibus
 corpus Christi non sumitur et si sumi uideatur formam autem et saporem
 tantum, non autem corpus Domini sument.

2. *Sic in sanctificando usque sine Christo*, idest sine sacramento corporis
 130 Christi, hoc est sine aqua que sacramentum est ecclesie, que est corpus
 Christi spirituale. Vsque *tunc sacramentum*, in commixtione enim uini et
 aque significatur plebis per Christum facta redemptio, ut infra e. d. Cum
 omne¹³⁹. Vsque *calix Domini non est aqua sola*, idest non potest in sanguinem
 135 Christi consecrari aqua sola uel uinum solum. Et ita hinc habes quod
 aqua sine uino et uinum sine aqua non potest in corpus Christi consecrari,
 quamuis quidam distinguant an ignoranter uel scienter postponatur, ut
 in primo sequenti capitulo¹⁴⁰. Sed illud non ponitur nisi cum queritur de
 peccato.

5. *In sacramento usque quod ipse Dominus tradidit*. Hinc habes quod
 140 Dominus aquam uino miscuit. Idem dicitur supra in illo c. Scriptura¹⁴¹.
 Vsque *de uinis*. Hoc est, uinum in calicem debet poni. In ceruisia ergo mulsa
 uel aceto uel alio liquore non conficitur sanguis nec forte in succo uuarum

123 ergo] igitur **A** ad - 124 fideique *om.* **P** 124 misterii] misterium **Lr**] ministerium
Ba ritum] *om.* **Lr**] ritus **Lp** gustus *om.* **R** 125 Alii] etiam *add.* **A**] autem *add.*
La et] idest **A** 126 consistere] subsistere **P** in aere] et manere **Lr** **Lp** etiam]
asserunt uel *add.* **P** brutis] omnibus **Lr** 127 autem] ergo tantummodo **A** **La** *om.*
R] ergo **P** 128 tantum *om.* **A** **La** **P** autem] sed **Ba** sument] sumunt **La** **P**]
Nisi forte quis obiicere uelit miraculum illud quod in Francia dicitur contigisse, ubi inuentus
est forex corrossisse corpus dominicum et ipsum corpus cruentum et madefactum cruore. Cui
respondemus: miracula diuine potentie magis esse admiranda quam in exemplum humane
eruditionis trahenda *add.* **La** 130 est¹ *om.* **A** 131 *tunc* *om.* **P** 133 idest - sola *om.*
Lp (*omoio.*) 134 hinc] hic **A** 135 et] uel **A** 136 quamuis] non potest *praem.* **A**
an *om.* **A** uel] an **La** **P** 137 primo] ponitur *add.* **Lr**] et *add.* **Lp** capitulo *om.* **P**
cum queritur] non consequitur **R** 138 peccato] In uino autem limphato et mixto queritur
an debeat iterum aqua apponi. Quod uidetur et ad hunc datiore (dantiorem **A**) cautelam
esse (esse *om.* **A**) faciendam (faciendum **A**) et (et *om.* **A**) quia aqua uino admixta per se non
consecratur *add.* **Ba** **A** 140 miscuit] immiscuit **A** 141 *uinis*] /// **A** mulsa] mixta
R 142 uel¹ *om.* **Lp** **A** **La** **R** **P** aceto] nectare *add.* **A**] accepto **P** alio] aliquo *add.*
Lp **A** **R**] illo *add.* **P** non - 143 liquore *om.* **R** (*omoio.*) conficitur] conficeretur **A** **P**
succo] suo **P** uuarum] uinorum **A**

¹³⁹De cons. D.2 c.7

¹⁴⁰De cons. D.2 c.3

¹⁴¹De cons. D.2 c.3

agrestium, sicut nec in alio liquore quam aqua celebraretur baptismus. Vsque *et frumentis*. Non enim nisi in pane frumenticeo debet uel potest
145 confici corpus Christi, quia Dominus tantum grano frumenti se comparauit.

7. *Cum omne crimen*. Si criminis appellatione uenialia comprehendantur peccata, planum est quod ea deleantur per sacramenta, que etiam per Dominicam orationem delentur. Si uero de mortalibus peccatis hec intelliguntur, sic erit littera exponenda: 'peccata et crimina per oblata Deo
150 sacrificia delentur', idest ut deleantur a sacerdotibus Deus oratur. Vel delentur crimina per fidem sacrificiorum. Vnde dicitur: 'fide mundans corda eorum'¹⁴²; uel ipsa digna susceptio sacramentorum causa est quare peccata deleantur, ut infra e. d. Ante benedictionem¹⁴³. Vsque *alios uero pannos*. Et nota quod quamuis inter reprehensibilia istud Iulius papa¹⁴⁴ commemoret,
155 tamen dum specialiter singula reprobatur istud pretermittit. Vnde non omnino illicitum esse uidetur. Vnde hinc habes quod non omnia que predicuntur in contractibus, repetenda esse intelliguntur. Vsque *intinctam*. Regulare est quod proponitur. Excipitur tamen in infirmis quibus intincta poterit dari eucharistia, quam per se propter substantie ariditatem deglutire non posset
160 et quia timetur ne dum sanguis queritur, morte preueniatur egrotus, ut Bur. lib. v. Vt omnis presbiter¹⁴⁵ et infra e. d. Presbiter¹⁴⁶.

8. *Nichil in sacrificiis maius*. Et nota quod sacramenta multiplici de causa aliis alia maiora esse dicuntur. Sacramentum enim eucharistie omnibus

143 aqua] aliqua P^{ac} [non add. R baptismus] Sic ergo si uinum hodie non esset sanguis Christi non posset confici nisi aliam formam Dominus ecclesie reuelaret add. Ba A 144 enim] non add. R 145 Christi] Domini A La comparauit] comparat dicens Lp] Vtrum autem in pane mixto corpus Christi (Christi om. A) conficeretur questio est add. Ba A 146 Cum om. R uenialia] hic add. A La P 148-149 hec intelliguntur] hoc intelligitur A La 149 exponenda] explananda Lp per oblata] pro oblatiis A P] oblatiis La 150 sacrificia] sacrificiis A La P idest ut deleantur om. La oratur] rogatur Lp A La P 151 mundans] mundas Lp 152 uel - 153 benedictionem om. P peccata] ipsa praem. Ba R 153 deleantur] delentur A pannos] pannum A F 154 quod om. A inter reprehensibilia] irreprehensibile Lr Ba Iulius - 155 istud om. P 155 singula om. R Vnde - 156 illicitum] tamen non ideo illicititer P 156 Vnde] Item Ba A La R P 157 repetenda] repetita Lp A La 158 quod] hic add. Ba tamen in infirmis] om. R intincta om. R 159 posset] possunt La 160 egrotus om. R 161 Presbiter² om. R 162 maius] magis P 163 omnibus] aliis add. La

¹⁴²Cf. Ac 15,9 ¹⁴³De cons. D.2 c.40 ¹⁴⁴Cf. JL 147; Friedberg, I, 1315 n. 59. ¹⁴⁵Bur. 5,9; PL 140.754; cf. SL De cons. D.2 c. 7 v. *panem intinctum*. ¹⁴⁶De cons. D.2 c.93

- 165 maius dicitur dignitate sua. Quid est dignius et maius corpore et sanguine
Christi, ut supra C.i q.i. Multi¹⁴⁷? Sacramentum uero baptismi dicitur maius
ceteris quia in eo uenialia et mortalia dimittuntur peccata, ut infra d.iii. A
paruulo¹⁴⁸. Sacramentum confirmationis maius dicitur quia a maioribus qui
sunt in ecclesia, hoc est ab episcopis, datur, ut infra d.iii. De hiis uero¹⁴⁹ et
c. Manus quoque¹⁵⁰.
- 170 9. *Pacem igitur.* Et nota quod propter ministerii huius significationem,
que hic ponitur, semper debet pax in ecclesia dari, quamuis Bononiensis
ecclesie aliter se habeat consuetudo. In missa uero mortuorum pax dari non
consueuit. Et forte ideo duplex: est enim pax et temporis et peccatoris et
175 utraque indigemus nos qui sumus in hoc mundo, ut scilicet sint tranquilla
nobis tempora et ne inmerito ab immundis spiritibus infestemur quorum
neutra indigent mortui. Requiescunt enim a laboribus et in illa die pereunt
omnes cogitationes eorum et quia ostenditur eos iam ad ueram peruenisse
pacem. Eadem consideratione nec in missis monachorum pax datur, quia et
ipsi in mundo sunt mortui, Deo autem uiuunt, ut supra C.xvi. q.i c.i.¹⁵¹ et c.
180 Si cupis¹⁵².
13. *Cotidie usque litigauerunt.* Hinc collige quod non sunt dicendi contrarii
qui diuersa et contraria appetunt si ad unum eundemque finem eorum
intentio tendat, ut supra C.viii. q.i. In scripturis¹⁵³ et C.xxii. q.ii. Beatus¹⁵⁴.
15. *Si non sunt usque ut excommunicetur,* idest pro quibus debeat quis
185 excommunicari, quod est pro quolibet peccato criminali agendum de quo
ecclesie satisfacere contempnit, ut supra C.xi. q.iii. Nullus¹⁵⁵. Pro uenialibus
ergo nullus abstinere cogitur, ut supra d.vi. Testamentum¹⁵⁶.
17. *In cena usque criminibus,* scilicet enormibus que ecclesiam scandalizant,

164 sua] sui **A P**] scilicet propter /// /// /// add. **A** (*glossa in margine b fol. 67vb*) Quid]
enim add. **Ba A La P** et sanguine *om. La* 166 in *om. Lp* et *om. A* dimittuntur]
delentur **A** infra *om. A* 167 Sacramentum] uero add. **La P** maioribus] ecclesie
add. **A** (*fol. 67vb, in margine b*) 170 propter *om. P* 171 Bononiensis] Boloniensis **A**
Bononiensis ecclesie] quarundam ecclesiarum **La** 173 ideo] quia add. **La** est *om. Lr*
enim *om. La* et⁴] quarum **La** quam **P** 175 inmerito] inmerite **A** 175–176 quorum
neutra] sed neuter earum **La** 178 et *om. A* 179 in *om. A La P* 181 *litigauerunt*]
litigant Lr Lp 183 supra *om. A* 187 vi.] proxima **Lp** 188 *In cena om. R* *criminibus*]
criminalibus P

¹⁴⁷C.1 q.1 c.84 ¹⁴⁸De cons. D.4 c.134 ¹⁴⁹De cons. D.5 c.3 ¹⁵⁰De cons. D.5 c.4
¹⁵¹C.16 q.1 c.1 ¹⁵²C.16 q.1 c.5; cf. SL De cons. D. 2 c. 9 ¹⁵³C.8 q.1 c.9 ¹⁵⁴C.22 q.2
c.5; cf. SL De cons. D. 2 c. 13 v. *quamuis non uno modo* ¹⁵⁵C.11 q.3 c.42 ¹⁵⁶D.6 c.1

190 ut pro sacrilegio, ut supra C.xii. q.ii. De uiro¹⁵⁷ et homicidio, maxime in
 uxore commisso, ut supra C.xxxiii. q.ii. Admonere¹⁵⁸. Pro quibus autem
 criminibus sollempnis sit penitentia iniungenda, inuenies supra d.l.
 c. penult.¹⁵⁹ Et nota quod sollempniter penitentes non debent recipi
 ad sacramentorum participationem nisi finito tempore penitentiae, nisi
 infirmitate superueniente, ut supra C.xxvi. q.vi. Qui recedunt, Is qui¹⁶⁰.
 195 Vnde quod in fine capituli dicitur uel secundum quarundam ecclesiarum
 consuetudinem debet intelligi, uel expleta penitentia¹⁶¹. Quamuis enim
 penitentes in cena Domini annuatim reconcilientur ecclesie, non tamen nisi
 penitentia finita sunt reconciliandi ad sacramentorum participationem.

20. *Hii qui usque si non communicant*, idest si communione se dicunt
 200 indignos, ad penitentiam accedant ut per penitentiam communione se
 constituent dignos. *Si communicant*, idest si communione se dignos dicunt;
non semper abstineant, a sacramentorum perceptione uel siue non; legetur
 ita: *si communicant*, uitiis; *semper abstineant*, a sacramentis, quamdiu in uitiis
 perseuerant¹⁶². *Si non fecerint*, idest si se non correxerint a uitiis, abstineant
 205 a sacramentis. Vel aliter *si non fecerint*, idest si se corrigere contempserint,
 abstineant ab ecclesie ingressu, quasi dicat sunt excommunicandi.

22. *Triforme est corpus Domini*, idest tres partes debent fieri, non quod
 corpus diuidatur in se, sed quia sacramentaliter hec fieri dicuntur, ut infra e.
 d. Qui manducat¹⁶³. Et nota quod quamuis pars hostie pro infirmis seruetur,
 210 non tamen debet de sanguine seruari. Vinum enim facilius corrumpitur et
 citius posset effundi et quia sub una specie utrumque accipitur.

23. *Tribus gradibus usque tanta in altario* etc. Sed queritur de hostiis que
 in Pasca Domini in altari ponuntur, an dicantur omnes transire in corpus

192 quod] non *add.* Lr 193 nisi² *om.* Lp 195 fine] huius *add.* A La P 196 penitentia]
 penitens La 197 reconcilientur] reconcilietur La non] nec A nisi] ubi A
om. R 198 penitentia finita] penitentiae finite R sunt reconciliandi] reconcilientur
 Lr] est reconciliandus La sacramentorum] ecclesie *add.* Lr 202 non] *om.* Lr Lp
 legetur] legitur A 203–204 quamdiu in uitiis perseuerant] uel aliter La 204 idest]
 etsi La se *om.* P 205 non] *uero* La idest si se] etsi La 206 dicat] dicant
 A 207 partes] forme A 208 corpus] Domini *add.* A dicuntur] dicitur Lp e.
om. A 209 seruetur] seruatur A 210 de sanguine] consanguine P] aliquem *add.*
 A seruari] aliquid *add.* La P 211 accipitur] sumitur La 212 hostiis] officiis A^{ac} P
 213 Domini *om.* La in *om.* P

¹⁵⁷C.12 q.2 c.17 ¹⁵⁸C.33 q.2 c.8 ¹⁵⁹D.50 c.68 ¹⁶⁰C.26 q.6 c.7,8 ¹⁶¹Cf. SL De cons.
 D. 2 c. 17 ¹⁶²Cf. SL De cons. D. 2 c. 20 ¹⁶³De cons. D.2 c.75 ; cf. SL De cons. D. 2 c. 22
 v. *Triforme est corpus Domini*

Christi. Quod uidetur, nam omnes presentes esse debent quando insecuta
 215 uerba illa celestia ibi dicuntur per que uidentur transire in corpus Christi.
 Nam alioquin non acciperet populus corpus Dominicum cui tales hostie
 proponuntur. Item queritur an uinum illud quod in calice sepe additur
 in Pasca Domini propter populi multitudinem dicatur transire in calicem.
 Quod quibusdam uidetur. Sacrum enim uinum quod erat in calice ad se
 220 non sacrum trahit. Verius tamen uidetur dicendum quod illud quod postea
 additur non transeat in sanguinem. Vsque *in secessum*. Nam omne quod in
 os intrat, subaudi unde corpus sustentatur tantum, in uentrem uadit, quod
 de Dominico corpore non uidetur dicendum quia non corporis sed cibus est
 anime, ut infra e. d. Non iste¹⁶⁴. Non enim uadit in secessum sed tendit in
 225 excelsum. Vsque *si a mulieribus*. Inter alia crimina istud eligit quia ab aliis
 multi et sepe mundi, ab huiusmodi uero crimine pauci et raro inueniuntur
 immunes.

26. *Et dixit usque sanctificata*. Et nota quod pena talium sanctificata
 dicitur quia alii timore pene talia metuentes abstinebant ab illicitis et ita
 230 saluabantur¹⁶⁵. Vnde subdit: 'sed notandum est' etc.

28. *Si quis per ebrietatem usque eucharistiam*, idest statim post eucharistie
 susceptionem euomunt, nec hec pena ideo istis imponitur quod eucharistiam
 euomant que non uadit in corpus sed quia sacramentis non deferentes a
 uoracitate abstinere noluerunt¹⁶⁶.

32. *Sacrificium*, idest sacrum Christi corpus uisibile est quoad species que
 235 ibi uidentur. Vel sacrificium appellari potest quidquid in missa agitur quod
 quicquid inuisibile est. *Inuisibile sacramentum*, idest corpus Christi quod
 trahit de Virgine quod quidem est sacramentum unitatis ecclesie. Ipsum
 enim corpus inuisibile nunc nobis est secundum quod est in dextera Patris,

214 Quod uidetur *om. P* Quod - 215 Christi *om. R (omoio.)* insecuta] secuta **Ba**
] in secreta **P** 215 que] quem **P** in *om. Lr* 216 alioquin] aliter **La** non
om. Lr acciperet] accipit **Lr**] accipiet **Lp** 218 calicem] sanguinem **Ba R**] Domini,
 scilicet in sanguinem eius *add. La* 222 intrat] uadit **Lp**] mittitur **La** tantum] ante
R 225 istud] hoc **R** eligit] excellit **Lp**] intelligitur **Ba^{ac}** 226 huiusmodi] huius
R crimine] criminibus **Ba** 229-230 ita saluabantur] ideo uacantur **R** 232 pena]
 penitentia **P** 233-234 a uoracitate] auctoritate **A** 235 *Sacrificium om. R* quoad - 238
 sacramentum *om. R* 236 quidquid] quidem **A La** 237 quicquid *om. P* inuisibile]
 uisibile **P** 238 de] ex **A** Virgine] per *add. Lr* quidem *om. Lr Ba* 239 nunc]
 non **A om. R** est¹ *om. La*

¹⁶⁴De cons. D.2 c.56; cf. SL De cons. D. 2 c. 23 v. *Tanta, secessum* ¹⁶⁵Cf. SL De cons. D.2 c.
 26 v. *sanctificata* ¹⁶⁶Cf. SL De cons. D.2 c. 28 v. *Si quis usque eucharistiam*

240 ut infra e. d. Prima¹⁶⁷.

34. *Species et similitudo panis et uini sunt*, idest retinent uocabula illarum rerum que ante consecrationem scilicet fuerunt. Species et similitudo ideo dicit quia post consecrationem non est ibi substantia panis et uini, sed species tantum et similitudo. Vbi autem fundentur accidentia illa in summa
245 huius distinctionis est dictum. Vel sic species et similitudo, idest forme ille scilicet panis et uini nominibus earumdem rerum quarum forme fuerunt significantur¹⁶⁸.

35. *Quia corpus usque meruisti*. Hinc collige uirtutem aliquam mereri sibi dari et incorporari unitati ecclesie. Sed dicitur quis ista mereri quia ad hec
250 accipienda est dignus, ut illud: 'que meruisti portare regem'¹⁶⁹, idest digna fuisti inuenta.

36. *Quia passus usque quod etiam fecit*. Simplex est hec relatio ut ibi: mulier que dampnauit, saluauit. Aliud est enim corpus quod nobis dedit et aliud quod nos sumus.

39. *Panis fit nobis mysticus*, non qualibet consecratione sed certa illa, scilicet quam Dominus in cena constituit. Vsque *quamuis sit panis et calix*, idest quamuis panis calicisque ibi sit species, *est tamen alimentum resurrectionis*, idest spiritualis refectio anime a uitiiis resurgentis non *sacramentum religionis*, idest ab ecclesiastica religione inuentum sed a Christo
255 dumtaxat institutum¹⁷⁰ et iste cibus, subaudi non est sicut alius cibus quem benedicimus et de quo gratias agimus Domino, quod scilicet agere gratias debemus facere in omni eius munere. *Non solum* etc. Vnde et religiosi dicunt: 'gratias agimus tibi omnipotens Deus de uniuersis beneficiis tuis'¹⁷¹.

242 scilicet *om.* **A La** Species] uero *add.* **A R P** 243 ibi *om.* **Lp** 245 huius distinctionis] huiusmodi **La** est dictum] edictum **A** similitudo] ut autem funderentur accidentia illa *add.* **La** 246 nominibus] non in omnibus **P** fuerunt *om.* **R** 248 uirtutem] uirginitatem **Ba** uirtutem aliquam] unitatem ecclesiam **Lr** 249 et - mereri *om.* **Lr** quis *om.* **Ba** 252 hec] hic **A** 255 *Panis*] usque *add.* **Lr** 256 scilicet *om.* **La** 260 dumtaxat] est *add.* **Lp** 261 Domino] Deo **Lp** 262 facere *om.* **R P** omni *om.* **R**] omnibus **P** 263 de] pro **La om.** **R** de - tuis] etc. **Lp** tuis *om.* **A^{Pc} R**

¹⁶⁷De cons. D.2 c.44; cf. SL De cons. D.2 c. *Sacrificium, inuisibile sacramentum* ¹⁶⁸Cf. SL De cons. D. 2 c. 34 v. *Species usque uocabula sunt, Species et similitudo* ¹⁶⁹Cf. anthipona O gloriosa Dei genitrix (in Pontificale Romanum, Romae 1895 – De benedictione imaginis B.M.V.) ¹⁷⁰Cf. SL De cons. D. 2 c.39 v. *alimentum est resurrectionis, non est sacramentum religionis* ¹⁷¹Petrus Comestor, *Sermones*, PL 198.1804

42. *Ego Berengarius*. Huic imponebatur quod diceret post consecrationem
 265 non esse in altare uerum corpus sed dumtaxat sacramentum et quod non
 posset nisi in sacramento corpus Christi tractari. Vnde huius criminis
 a se suspicionem remouens ait non solum sacramentum ibi esse post
 consecrationem sed etiam uerum corpus Christi. Vsque *atteri*, idest sub
 attricis speciebus sumi. Et nota quod in corpore non fit fractio. Mori
 270 enim non potest Christus quia, teste apostolo, 'mors eum ultra non
 dominabitur'¹⁷². Vnde relinquitur quod in speciebus fiat fractio et ita
 in accidentibus. Et hoc totum preter naturam contingit sicut ibi, teste
 Augustino, accidentia sine subiecto consistunt¹⁷³. Quid enim queris nature
 ordinem in Christi corpore cum preter naturam sit ipse partus de Virgine?
 275 Alii tamen dicunt quod fractio illa fiat in aere et aliorum est opinio quod
 nichil ibi frangitur quamuis fractio fieri uideatur sicut remus in aqua
 uidetur frangi, qui tamen in ueritate non frangitur. Quid tamen sit uerius
 igni relinquimus comburendum. Vsque *homouision*, idest unius et eiusdem
 substantie.

280 43. *Forte usque genera*. Ordo constructionis hic est: primo omnium dixit
 de sermone Christi qui operatur ut possit conuertere et mutare genera et
 instituta nature, deinde ubi non tulerunt sermonem discipuli eius etc.

44. *Prima usque spiritus est qui uiuificat*, idest spiritualis sensus prodest
 ad salutem. *Caro uero*, idest carnalis sensus non prodest. Carnalem autem
 285 sensum hic appellat eorum intelligentiam qui credunt corpus Christi per
 partes et frustra diuidi. Vnde subditur: quomodo in cadauere uenditur aut
 in macello dilaniatur. Vsque *in uno loco*, in forma scilicet uisibilis humanitatis
 qualiter sedet in dexteram Patris, licet sacramentaliter sit in quolibet altari.
 Vsque *ueritas autem*, idest uerum eius corpus ubique est, idest omni altari

264 Ego] Vel R diceret] dicitur A 267 a se om. Lp remouens - 268 consecrationem
 om. R ait om. Lr] asseruit Ba solum] tantum Ba 268 Christi om. R atteri]
 altari Lr Lp 269 attricis] aliis Lr Lp 270 quia] cui Ba om. R eum om. Ba P] ei A
 La] illi R 275 in aere om. P 278 Vsque homouision om. P et eiusdem] eiusque
 R 280 Forte om. R dixit] dixi tibi Ba La 282 ubi] usque add. R discipuli
 eius om. R 283 spiritus] species La uiuificat] iustificat Lp A La 284 uero om. R
 autem] enim Ba 285 credunt om. Lp 286 et frustra om. Lp quomodo] quando
 A 287 uisibilis] uisibili La A 288 dexteram] dextera A 289 Vsque - altari om.
 R (omoio.) autem] eius add. Lp A La idest om. P omni] in Dei A P altari]
 altaris c. P

¹⁷²Rm 6,9

¹⁷³Reuera Petri Lombardi verba, *Sententiae*, PL 192.864

290 est ubi consecratur. Vel *ueritas*, idest diuinitas eius ubique diffusa est. Vnde dicit: 'celum et terram ego impleo'¹⁷⁴. Et alibi: 'si ascendero in celum tu illic es; si descendero ad infernum, ades'¹⁷⁵.

46. *Quid est Christum* usque *qui enim manducat carnem meam*, idest qui participat unitati ecclesie per carnem meam significate in me manet et ego in
295 eo¹⁷⁶, idest michi per dilectionem adheret et ego per gratiam inhabitantem in eo maneo¹⁷⁷.

47. *Vt quid paras*. Et nota quod hic non prohibet ne sacramentaliter accipiatur corpus Domini sed quia necessitate instante ei non obest si non accipit ex quo per eum non restat. Cum enim credit manducat
300 spiritualiter¹⁷⁸.

48. *Hoc est quod dicimus* usque *duobus constare*. Hoc est duo dicimus in altari esse cum corpus Christi sumitur, scilicet uisibilem elementorum speciem et inuisibilem Domini nostri Iesu Christi carnem et sanguinem. Vsque *Christi persona constat et conficitur*. Et nota quod improprie Christus
305 dicitur constare ex diuinitate et humanitate tamquam ex partibus. Non enim humanitas est pars Christi. Alioquin erat quod non erat totum et creuit cum humanitas eius diuinitati accessit. Dicitur ergo ex hiis duobus constare, quia hec duo sibi habet unita¹⁷⁹.

49. *Dupliciter* usque *nisi manducaueritis*. Si de carne Christi quam traxit
310 de Virgine hoc intelligatur, de contemptoribus est intelligendum. Qui enim contempnit carnem Christi accipere mortaliter peccat. De spiritali eius carne, idest de unitate ecclesie est intelligendum. Ita 'nisi manducaueritis carnem meam'¹⁸⁰, idest nisi uniti eritis unitati ecclesie per carnem meam

290 Vel] usque **Ba** ueritas] iam eius add. **La** 291 et om. **A** 292 si - ades] etc. **Lp** om. **R** 293 *Quid est*] *Quidem* **Lp** **R** usque om. **Lp** 294 et - 295 eo] etc. **R** 295 dilectionem] dilectationem **R** adheret om. **Lr**] adesit **R** 299 restat] stat **Ba** **R**] constat **La** 301 duo dicimus om. **La** 302 cum] quod **P** elementorum] sacramentorum **Ba** 304 *conficitur*] Et nota inuisibili, spiritali, intelligibili in aduerbia resoluenda et corpus Christi dici uisibile et palpabile quia adhuc in eo seruantur cicatrices et huiusmodi add. **Ba** 306 Christi om. **R** Alioquin] Nam *praem.* **Ba** **A** quod] quando **Ba** **A** **P** 308 habet] sunt **Ba** **La** **R** unita] unitas **P** 311 eius] ergo *praem.* **Ba** **A** 312 unitate] diuinitate **Lr** **Lp** est om. **Lp** 313 carnem meam om. **Lr** **Ba** carnem - eritis om. **Lp** **R**

¹⁷⁴Ir 23,24 ¹⁷⁵Ps 138,8; cf. SL De cons. D.2 c.44 v. *ueritas enim eius, ubique est* ¹⁷⁶Io 6,57
¹⁷⁷Cf. SL De cons. D.2 c. 46 v. *manducat, in me manet et ego in eo* ¹⁷⁸Cf. SL De cons. D.2 c. 47 v. *Vt quid paras* ¹⁷⁹Cf. SL De cons. D.2 c. 48 v. *Hoc est usque duobus confici* ¹⁸⁰Io 6,53/54

significate non habebitis uitam eternam¹⁸¹.

315 52. *Semel* usque *Deo Patri*. Hinc habes quod non diabolo sed Deo Patri obtulit Christus pretium sanguinis. Vsque *presciuit*. Hinc habes quod pro solis predestinatis Christus mortuus est, licet dicatur quod pro omnibus est mortuus quoad pretii sufficientiam.

54. *Liquido* usque *ad passionem digressurus erat*. Vnde et ipse dixit: 'uos omnes fugietis et ego uadam immolari pro uobis'¹⁸².

55. *Panis* usque *et in aliud commutentur*, idest transeant. Vsque *ex pane fit corpus Christi*, idest panis transit in corpus Christi. Vsque *accipite*. Hec sunt uerba illa per que fit transmutatio panis in carnem et uini in sanguinem. Sed queritur si uerbis istis prolatis a presbitero nullis aliis solempnitatibus premissis, an consecrari ibi corpus Domini possit. Quod uidetur, quia cetera que in missa dicuntur dumtaxat pertinent ad decorem, ut supra, eodem capitulo¹⁸³ dicitur. Dominus etiam nullis premissis solempnitatibus creditur consecrasse. Puniendus tamen esset qui prepostero ordine sic sacrificaret quia contra ecclesie statutum hoc faceret.

330 56. *Non iste* usque *qui uadit in corpus*. Non est uerum quod omne quod in os intrat in uentrem uadit, supra e. d. Tribus¹⁸⁴. Sed an ex tali cibo dumtaxat diu sustentari corpus ualeat et inebriari ex tali calice aliquis possit, nouit ille qui condidit¹⁸⁵.

60. *Corpus* usque *quod ex fructibus terre*, idest corpus Christi dicitur illud in quo transit hoc quod ex frugibus terre accipitur, scilicet panis.

66. *Et sancta*, idest sanctorum abusus. Vsque *salutem*, et illud quod salutis causa esse poterat si digne sumeretur. Vsque *mala*, idest digna patientia

314 uitam] in uobis *add.* Lp 315 Deo om. F 318 sufficientiam] etsi non quoad deficientiam *add.* R 320 fugietis] sustinetis La 321 Panis om. R 322 Christi om. La 323 per que om. La transmutatio] transsubstantiatio A 324 si om. P nullis nullis om. P 325 ibi om. A Quod om. Lr Ba 328 qui] si Ba] quod A 330 est] ergo *add.* Ba A La P 331 intrat] mittitur La uadit] ut *add.* A tali cibo om. La 332 ualeat] possit La tali om. La possit] ualeat La 334 fructibus] frugibus Lp La Christi om. La 335 quo] quod A scilicet panis om. R 336 Et] Sed La Et - idest om. R sanctorum] secretorum A Vsque salutem om. R salutem] saltem A] solum P et] idest A P 337 sumeretur] susciperetur Ba A La P Vsque] et *add.* A La

¹⁸¹Cf. SL De cons. D.2 c. 49 v. *Nisi manducaueritis*

¹⁸²Io 16,32

¹⁸³De cons. D.2 c.55

¹⁸⁴De cons. D.2 c.23

¹⁸⁵Cf. SL De cons. D. 2 c. 56 v. *Non iste panis*

malorum aduersorum prodest bonis.

340 67. *Non prohibeat.* Hic dicitur quid faciendum sit in omnibus ubi occulte peccantes ad sacramentorum participationem uel iuramenta prestanda se ingerunt, licet quidam distinguant an sacerdos uel iudex posset occulta crimina probare uel non. In primo enim casu non debent petenti quod petit concedere. In secundo uero tenetur ne non sit corrector sed proditor, ut supra C.ii. q.i. Si peccauerit¹⁸⁶ et C.xv. q.v. c.ult.¹⁸⁷

345 69. *Reuera* usque *panem angelorum*, idest manna ab angelis ministratur. *Vsque omnes*, pro maiori parte. *Vsque cum biberis non sitire.* Hec est aqua illa saliens in uitam eternam de qua si quis biberit non sitiet amplius¹⁸⁸, sicut dixit Dominus Samaritane. Aqua autem illa est caritas. *Vsque de consequenti eos petra*, quod est bibebant de aqua profluenti de petra, que aqua sequebatur eos quocumque irent.

350 71. *Iteratur* usque *immolatur*, idest cotidie Christi immolatio pro nobis facta sacramentaliter representatur. *Vsque peccata relaxet.* Si de uenialibus peccatis hoc intelligitur, planum est. Si uero de mortalibus, dicimus ea relaxari per fidem sacramentorum, non eorum subreptionem. Simile inuenitur supra e. d. Cum omne¹⁸⁹. *Vsque uicem debemus reprehendere.* Vnde propheta: 'quid retribuam Domino pro omnibus que retribuit michi? calicem'¹⁹⁰ etc. *Vsque Gehenne filii.* Et nota quod non in hoc quod eramus Gehenne filii nos dilexit, sed in hoc quod eramus eius creatura. Non ergo uitia sed creaturam Deus in nobis amauit.

360 72. *Vtrum* usque *per Spiritum uera caro.* Sed cum opera Trinitatis indiuisa sint et inseparabilia, mirum est quod incarnationis misterium potius Spiritui

338 malorum] et *add.* **A La P** bonis] homini **Lp** 339 *Non*] *quis add.* **Lr** *Non* - Hic
om. **R** *prohibeat*] *prohibebat* **Lp**] *prohibet* **A** Hic *om.* **Lr Lp**] Hinc **La P** dicitur]
habes **A La P** 341 posset] possit **A** 342 crimina *om.* **Ba** probare] prodere **Ba R**
uel] scilicet peccata *praem.* **Ba R** debent] debet **A** 345 usque *om.* **R** 346 *Vsque*
omnes om. **R** *non om.* **A R P** est] enim *add.* **A P** illa *om.* **La** 347 saliens]
habens **A** biberit] bibit **Lp A** amplius *om.* **Lr**] iterum **Lp** 349 profluenti]
profluente **A** 351 *Iteratur*] *Iterantur* **La** usque] idest **Lp** *immolatur*] *immolantur* **La**
352 Si] Sed **A** 353 hoc intelligitur *om.* **A** 354 subreptionem] susceptionem **Lp A La**
P 355 *reprehendere*] *impendere* **A**] *repetere* **La** 356 retribuit - etc. *om.* **R** calicem]
salutarem accipiam *add.* **La** calicem etc. *om.* **Lp** 359 nobis] nos **A P** 361 misterium]
ministerium **La**

¹⁸⁶C.2 q.1 c.19

¹⁸⁷C.15 q.5 c.2

¹⁸⁸Io 4,13

¹⁸⁹De cons. D.2 c.7

¹⁹⁰Ps 115,12

Sancto quam aliis personis ascribatur. Quod ideo factum esse credimus quia incarnatio opus fuit summe benignitatis que Spiritui Sancto principaliter attribuitur. Vel ideo de Spiritu Sancto dicitur conceptus Filius quia per plenitudinem donorum que operatur Spiritus Sanctus est conceptus¹⁹¹.
 365 Vsque *iube inquit*. Ordo littere: O Domine Pater, *iube*, hoc est fac, subaudi hanc hostiam; *offerri*, idest transire *in sublime altare tuum*, idest in corpus Christi super choros angelorum exaltatum et hoc *per manus angeli tui*, idest ministerio angelorum uel sacerdotum qui angeli dicuntur. Vsque
 370 *similitudinem mortis*. Nam sicut Christus in morte mortuus est uetustati pene, ita nos in baptismo morimur uetustati pene et culpe quia post baptismum pena pro peccatis debita non imponitur. Vsque *a paganis*. Hinc habes quod pretermittendum est aliquid ne etiam ab infidelibus derideri possimus, ut supra C.xi. q.iii. Rursus¹⁹².

375 73. *Quid sit usque moritur*, idest mortis eius similitudo ibi representatur sicut etiam dicitur immolari in sacramento, quia per sacramentum eius fit memoria passionis. Vsque *chorus angelorum*. Non est enim mirum si consecrationis tempore adest angelorum presentia, cum etiam in illo triduo quo Christus iacuit in sepulchro in albis leguntur angeli apparuisse
 380 quibusdam. *Celos aperiri*. Celi tunc aperire dicuntur quia in id quod in celum est, scilicet corpus Christi, panis transit uel quia hostia illa nobis aditum celi aperit cum nos facit celestes. Vsque *summa et una sociari*, idest una in summa transire, scilicet substantiam panis et uini in corpus et sanguinem Christi transire et hoc est quod subdit: 'unum quidem ex uisibilibus et
 385 inuisibilibus fieri'¹⁹³, idest uisibilia in inuisibilibus transire. Vsque *et in celum rapitur*, idest in hoc quod est in celo transit, scilicet in corpus Christi. Vsque *uidetur*, subaudi sacramentaliter. Vel *uidetur*, idest significatur, ut

362 ascribatur] ascribitur **La** esse *om.* **La** quia] quod **Lp** 363 benignitatis] bonitatis **La** principaliter - 364 Sancto *om.* **P** (*omoio.*) 365 donorum] bonorum **P** que] qua **Lp**] quam **A** 369 qui] et *add.* **A** 370 in morte *om.* **La** 371 pene - uetustati *om.* **R** (*omoio.*) in baptismo *om.* **La** et *om.* **Lr** 374 Rursus *om.* **R** 375 representatur] deprehensatur **Ba** 376 sacramento] memoria passionis *add.* **Lp**^{pc} **Ba** **La** **R** **P** 377 enim *om.* **Lr** 379 leguntur] legantur **A** 380 *Celos*] Vsque *praem.* **Ba** quia in id *om.* **R** 381 scilicet] in *add.* **Ba** **A** **R** panis] carnis **P** hostia] honus **P** illa *om.* **A** 382 *una*] *ima* **F** idest] et **A** 385 inuisibilibus] transire usque *et in celum rapitur* *add.* **P** in inuisibilibus] et inuisibilia **La** 386 idest] unde **Lr**] ut **La** *om.* **P**

¹⁹¹Cf. SL De cons. D.2 c.72 v. *Spiritus Sancti*

¹⁹²C.11 q.3 c.36

¹⁹³Hb 11,3

supra e. d. Reuera¹⁹⁴. In fine etiam istius capituli dicitur quod aliud ibi uidetur et aliud creditur. Vsque *sacerdos catholicus*. Hinc nota sacerdotem
 390 non catholicum non posse corpus Domini conficere¹⁹⁵.

80. *Necessarie* usque *incruentam*, idest sine cruore et dicit hoc ad differentiam sacrificii Veteris Testamenti ubi sine cruore hostia non offerebatur. Vsque *nec uiri sanctificati*, idest sumus percipientes eo modo tantum quia unimur per unionem caritatis innocentie ipsi Christo cuius
 395 humanitas est sanctificata cum Verbo est coniuncta, sicut quidam heretici tradiderunt. *Sed uere in uiuificationem et ipsius uerbi propriam factam*. Hoc est uere et essentialiter ipsam carnem ad uitam percipientes sumus quam proprie Verbum suscepit cum est incarnatum¹⁹⁶.

82. *In Christo Pater*. Hilarius notat in hoc capitulo Arrianos¹⁹⁷ qui Patrem et Filium unum quidem in uoluntate esse affirmabant sed in natura eos esse unum negabant, inducentes ad hoc probandum quod Dominus in euangelio Ioannis dicit: 'non pro hiis rogo tantum sed pro hiis qui per uerba eorum credituri sunt in me ut unum sint sicut tu, Pater, in me et ego in te, ut et ipsi unum sint in nobis'¹⁹⁸. Ecce, inquit Arriani, ita rogabat illos esse
 400 unum in se et in Patre sicut Pater erat in eo et ipse in Patre. Cum itaque ipsi non essent futuri unum cum Patre et Filio nisi in unitate uoluntatis, patet quod Pater in Filio et Filius in Patre tantum unitate uoluntatis et non nature unitate consistit. Vnde unum non sunt in natura sed tantummodo uoluntate. Contra hoc Hilarius respondens et ratione et auctoritate probat quod non
 405 unum sunt in uoluntate sed in natura. Ratione tali: sacramentum

388 Reuera] in fine capituli *add.* A La capituli] cause R dicitur] queritur R ibi *om.* R 389 nota *om.* R sacerdotem] sacerdos R 391 hoc] non A 393 uiri] *enim* Lp sanctificati] sanctificatione Lr Lp A] sacrificii La idest] ne *add.* Ba] nec *add.* A La P percipientes] participantes Lp eo] hoc P 394 per] uel Lr unionem] timorem Lr Lp^{ac} ipsi] idest *add.* Lr] in *add.* Lp] uiro *add.* Ba A P] Christi uiro La 395 humanitas] humanitatis La] unitas R sanctificata *om.* La 396 tradiderunt] tradunt La Sed] Sine R uere - uiuificationem *om.* R in *om.* A uiuificationem] uiuificantem P] uiuificatricem F 397 ad uitam] adiunctam A *om.* R 398 cum est *om.* La 399 Hilarius *om.* R notat] negatur P in hoc capitulo *om.* R 400 eos *om.* R 402 sed] etiam *add.* Ba A La R P hiis] eis A qui - 404 nobis] etc. R qui per] quia P 403 unum] una La in¹ *om.* A La 406 patet - 407 uoluntatis *om.* La R (*omoio.*) 408 sed - uoluntate *om.* R

¹⁹⁴De cons. D.2 c.69 ¹⁹⁵Cf. SL De cons. D.2 c. 73 v *celos aperiri, catholicus* ¹⁹⁶Cf. SL De cons. D.2 c. 80 v. *Necesse usque Incruentam, nec uiri sanctificati, set uere uiuificatricem et ipsius uerbi propriam factam* ¹⁹⁷C.1 q.1 c.73 ¹⁹⁸Io 17,20-21

eucharistie sacramentum est unitatis per quod unum cum Christo efficitur non solum unione uoluntatis quod primo eramus, sed etiam in unitate nature. Auctoritate tali: Dominus dicit in euangelio: 'Ego in Patre meo et uos in me et ego in uobis'¹⁹⁹, quod de nature unitate intelligitur. Sic
 415 ego in Patre meo per unionem nature et uos in me per assumptionem
 carnis et ego in uobis per carnis mee perceptionem. Dicit ergo: *Pater est
 in Christo*. Et nota quod Pater dicitur esse in Filio non tamquam liquor in
 uase ut heretici garrunt, ut supra C.xxiiii. q.iiii. Quidam autem²⁰⁰, sed quia
 420 eiusdem substantie est cum eo. *Vsque cum naturalis proprietas*, idest propria
 et naturalis caro Christi quam per sacramentum, idest sacramentaliter
 accipimus, sit perfectum sacramentum unitatis ecclesiastice. Corpus enim
 quod traxit de Virgine est sacramentum unitatis. Vel sacramentum unitatis
 dicitur caro Christi quia per susceptionem illius carnis unum cum illo
 efficitur. *Vsque neque per uiolentiam*. Ordo constructionis: neque peruersitas
 425 aliene atque impie intelligentie extorquenda est per uiolentiam atque
 imprudentem predicationem sanitati dictorum celestium, idest insanis hoc
 est catholicis dictis celestibus, quod est sana et authentica dicta celestia non
 debent extorqueri per uiolentiam, quod illi faciunt qui extorquent litteram
 et uim littere facientes. *Vsque quoniam ego in Patre*, quia eiusdem substantie
 430 sum cum eo et *uos in me*, quia carnem uestram accepi in utero Virginis, *et
 ego in uobis*, per carnem meam quam in sacramento accipitis. *Vsque per
 corporalem eius natiuitatem*, idest quia carnem nostram in Virgine nascendo
 accepit. *Vsque per sacramentorum esse misterium*, idest per carnem suam
 quam sacramentaliter accipimus. *Vsque cum ille*, scilicet Christus. *Qui in eo*,
 435 scilicet Patre. *Vsque tamquam nobis ad Filium et per Filium ad Patrem obsequio
 tantum et uoluntate* etc., idest dicebant heretici quod inter nos et Filium
 non sit unio nisi uoluntatis et eodem exemplo inter Patrem et Filium sola
 unio uoluntatis. Non autem erat unio naturalis, quod tamen est falsum.
Cum per honorem Filii nobis datum, idest per honorabile sacramentum ipsius

411 sacramentum - 413 tali *om.* R (*omoio.*) 412 in *om.* A 413 Dominus] Ihesus
 R] enim *add.* Ba A P dicit] ait R 414 uobis] per assumptionem carnis *add.* Lr
 Lp^{Pc} 415 per unionem] unitate A per - 416 carnis mee *om.* La 416 ergo] ita
add. P Pater] ita *praem.* A La 419 eo] illo A 420 Christi *om.* R idest -
 421 sacramentum *om.* R (*omoio.*) 421 unitatis] ecclesiastice *add.* P 423 illo] Christo
 Ba A La P 424 constructionis - 425 intelligentie *om.* La 425 atque] usque Lr Lp
 427 dicta *om.* Lr Lp 432 natiuitatem] unitatem La 436 et¹ - 437 uoluntatis *om.* P
 438 erat] illa *add.* Ba R 439 datum *om.* P honorabile] honore rationabile P

¹⁹⁹Io 14,20

²⁰⁰C.24 q.3 c.39

440 Filii carnis et per ipsum Filium manentem in nobis carnaliter et nos in eo
corporaliter et inseparabiliter maneamus sit nobis predicandum misterium
unius uere ac naturaliter unitatis, idest nos debemus predicare nos esse
unum cum Christo propter honorabilem eius carnem quam accipimus in
sacramento²⁰¹.

445 83. *In calice usque aqua et sanguis.* Notatur et aliud misterium in aque
appositione. Per aquam enim significatur populus. Vnde in Apocalipsi:
'aque quas uidisti populi sunt et gentes'²⁰². Vnde per aquam plebis
redemptio designatur, ut supra e. d. Cum omne²⁰³. Vsque *hec redemit*.
Humanitas enim mundum redemisse dicitur quia Christus humanatus
450 redemit uel per ea que in humanitate sustinuit. Vsque *in quo*, scilicet
inebriando. Vel *in quo*, uino. *Est luxuria*, per causam. Luxuriosa enim res est
uinum, contumeliosa ebrietas. Venter enim mero estuans facile despumat
in libidinem, ut supra d.xxxv. Luxuriosa²⁰⁴, Venter²⁰⁵. Vsque *sanguine*
Christi pacificata sunt omnia. Ante enim quam Christus ueniret in Virgine
455 discordia erat inter immortalem iustum et mortales peccatores, inter angelos
et homines. Sed ipse factus mediator coniunxit utrumque parietem et
fecit utrumque unum. Vnde in natiuitate eius angeli cecinerunt: 'Gloria in
excelsis Deo et in terra pax hominibus'²⁰⁶. Et de eodem propheta: 'oriatur
in diebus eius iustitia et abundantia pacis'²⁰⁷. Vsque *sanctificatum est celum*,
460 idest sanctis est apertum, nam ante Christi aduentum ianua celi clausa erat
Ade peccato²⁰⁸.

84. *Sicut uerus usque per gratiam*, adoptionis. Vnde hinc colligitur quod
Christus secundum quod homo non est filius adoptionis teste Ambrosio
qui ait: 'legi et relegi et filium Dei adoptiuum dici non inueni'²⁰⁹. Vsque
465 *descendit*. Descendisse de celo Filius Dei dicitur non quod locum mutauerit
qui est ubique, sed quia se exinaniuit, formam serui accipiens, hoc est

442 naturaliter] naturalis La idest om. Lp 445 aqua et sanguis] aque et sanguinis La
Notatur] etiam add. A 447 gentes om. La 448 Cum omne om. R 450 humanitate]
unitate Lp in quo¹ om. R 451 enim om. Lr res est om. La 452 enim
om. R 453 Venter om. Lr 455 immortalem] mortalem Lp 456 et homines om.
La 457 fecit utrumque] facit utraque La unum om. Lr Lp angeli om. P Deo om.
R 458 et - hominibus om. Ba R propheta om. Ba La R P 459 eius] iustitia om.
Lr iustitia - pacis] etc. Lp pacis] etc. R 463 secundum quod om. La adoptionis]
adoptiuus Lp A 466 quia] qui Lp

²⁰¹Cf. SL De cons. De 2 c. 82 (passim)
c.3 ²⁰⁵D.35 c.5 ²⁰⁶Cf. Lc 2,14

²⁰²Ap 17,15 ²⁰³De cons. D.2 c.7 ²⁰⁴D.35
²⁰⁷Is 58,8 ²⁰⁸Cf. Lc 2,14 ²⁰⁹Cf. Ambrosius

Mediolanensis, *De fide*, PL 16.692

quia uniuert sibi naturam inferiorem sicut nobilis aliquis descendere dicitur quando ignobilem aliquam accepit in uxorem.

470 86. *Si credis usque recte*. Sed opponitur: id solum recte dicitur fieri quod ex caritate fit et debito fine. Quod autem sic fit, sine peccato fit. Non ergo peccat qui recte offert. Solutio: in modo aliquando opus intelligitur et econuerso. Cain ergo obtulit recte, idest rectum fuit quod optulit, quia creaturam optulit Creatori, sed non recte diuisit, quia se Deo subtraxit²¹⁰. Et aliquando opus, quod intentio pia commendat, indiscretio agendi coinquinat.

475 87. *Nec Moises, usque conuiuia et conuiuium comedens et qui comeditur*. Hinc uolunt quidam quod in cena Christus corpus suum comedit, nam euangelista ait: 'accepit et dedit discipulis'²¹¹, nisi quis uelit dicere quod acciperet in manu ut porrigeret discipulis, non autem in ore ut manducaret.

480 89. *Sacerdos*. Et nota quod secundum humanitatem Christus sacerdos dicitur quia sacerdotis officium gessit quando seipsum Patri obtulit et lintheo se precingens lauit pedes discipulorum et quando in cruce pendens orauit dicens: 'Pater ignosce illis quia nesciunt quid faciunt'²¹².

485 92. *Accesserunt usque nemo autem illam carnem manducat, scilicet spiritualiter ut ei prosit ad uitam. Nisi prius adorauerit, credendo et uenerando*. Vel de alia manducatione potest intelligi. Iudei enim et gentiles non possunt corpus Domini manducare cum non credant ipsum sub specie panis latere²¹³. Vsque *ferebatur enim Christus manibus suis*. De quo quidam ait: 'rex sedet in cena, turba cinctus duodena, se gerit in manibus, se cibatur ipse cibus'²¹⁴.

490 94. *Qui bene usque illud comederit*. Et nota quod quamuis sacrificium

467 inferiorem] se *add.* **A** descendere] descendisse **Lp** dicitur] uidetur **Lp**
 468 ignobilem] nobilem **Lp** accepit] accipit **A** 471 Solutio in modo *om.* **R** in
 modo] immo **La** 472 Cain *om.* **La** recte *om.* **R** 474 pia *om.* **R** 475 *Nec*] *Nunc*
Lr Lp *Moises*] *mores* **La** *et conuiuium - comeditur om.* **La** 476 nam] et *add.* **A**
 477 discipulis] suis *add.* **La** 478 acciperet] acceperit **A R**] accepit **P** discipulis *om.*
Lp autem in ore *om.* **R** manducaret] manducans **Ba** 480 quia - 482 faciunt *om.* **Lp**
 483 scilicet *om.* **La** 486 possunt *om.* **Ba R P** Domini] Christi **La** manducare]
 manducant **Ba R** 488 rex sedet] hic ex sedet **P** 490 *Qui bene usque om.* **La**

²¹⁰Cf. SL De cons. D.2 c. 86 v. *si recte* ²¹¹Mt 15,36; Mt 26,26 ²¹²Lc 23,34 ²¹³Cf. SL
 De cons. D.2 c.92 v. *Accesserunt usque manducat, nisi prius adorauerit* ²¹⁴Gregorius I Papa,
Moralia PL 76.141. Cf. Odo Cluniacensis, *Moralia in Job*, PL 105.1255; cf. SL De cons. D.2 c. 87

ipsum quoad species uisibiles posset comedi a brutis animalibus, numquam tamen ipsum corpus. Quid autem fiat de corpore quod prius sub speciebus illis latebat et an species illa que est in ore muris sit sacramentum, diuinum oraculum est implorandum in talibus.

495 97. *In altari.* Et nota quod propter reuerentiam episcopalem est constitutum quod in presenti capitulo dicitur²¹⁵.

<DISTINCTIO III>

1. *Pronunciandum.* Postquam de missarum celebratione et eucharistie consecratione tractauerat, de feriis interserit ostendens quibus et quot diebus in anno sit feriandum. Vsque *ad uesperam*, scilicet sabati. Tunc incipit
5 Dominicus dies, nam secundum ecclesie computationem dies incipit a uespere unius diei et durat usque ad uesperam diei sequentis, ut supra d.lxxv. Quod a patribus²¹⁶. Secundum Romanas uero leges a medietate noctis usque ad medietatem alterius noctis.

3. *Rogationes.* Hodie immutatum est quod hic dicitur; a Pasca usque
10 ad Pentecosten non inducuntur ex precepto ieiunia excepto eo quod de uigilia Pentecostes dicitur supra d.lxxvi. Necessario²¹⁷. Vel dicas hoc esse consilium, non preceptum.

9. *Placuit ut omnes ecclesie ieiunent*, in quadragesima et in die sabati de quo forte non uidetur exceptis diebus Dominicis; nec comedant, subaudi
15 nisi sacerdotali oratione finita hora nona et *discretionis communionem* scilicet percepta, idest non debent comedere nisi prius missarum celebratis officiis

491 posset] possit A animalibus] peccatis mundabat ut supra
C.xii add. P 493 est om. R 494 in talibus om. R

<DISTINCTIO III>

2 *Pronunciandum om. P* 4 *uesperam] uespera P* Tunc] Et *praem.*] enim add. La
7 uero om. P 8 usque ad medietatem om. P noctis om. P] Dicuntur autem ferie
quasi foerie quia foro occasione (foro occasione]a foro uacationem A) prestant. In diebus
feriatis enim non est litigandum (dies enim feriati non sunt nundici add. A) ut (supra add. A)
C.xv. q.v. c.i. (d.i. add. A) add. Ba A durat add. La 9 Hodie] Ideo add. A immutatum]
non mutatum R dicitur] nisi add. Lr a] nam *praem.* Lp^{Pc} A La P 10 inducuntur]
indicuntur La 11 Necessario] De *praem.* A om. R 13 quadragesima et om. R et]
etiam A P] etiam add. La 15 et] sed A

²¹⁵Cf. SL De cons. D. 2 c. 97 ²¹⁶D.75 c.4 ²¹⁷D.76 p.c.8

et uespertinis, ut supra de con. d.i. Solent²¹⁸.

11. *De esu*. Secundum regulam que hic ponitur uidetur quod in die martis uel iouis post uesperas non licet alicui carnes comedere, quod uel consilium esse dicas uel preiudicatum ei esse per contrariam ecclesie consuetudinem.

12. *Peruenit usque in die sabati*, et Dominus requieuit die septimo ab operibus que patrarat, ostendens nos per totam hebdomadam per sabatum significatam a seruilibus operibus, idest peccatis que seruum diaboli faciunt, abstinere. Vnde dixit: 'seruile opus non facietis in eo'²¹⁹. Vel ideo requieuit die vii quia nos per uitam presentem que vii dierum repetitione peragitur debemus a uitiiis abstinere. Vnde ferie nomine dies quilibet appellatur quia diebus omnibus est a uitiiis feriandum²²⁰.

13. *Sabato usque isto biduo sacramenta*, scilicet missarum, nam missa illa que in sabato magno canitur non ad ipsum diem pertinet, sed ad noctem Pascalis festiuitatis. Vnde in eius oratione dicitur: 'Deus qui hanc sacratissimam noctem'²²¹. Inde est etiam quod tunc non debet cantari missa nisi in uesperis, ut supra d.lxxvi. Dilectionis²²². Ideo autem illis duobus diebus hostia non immolatur, ut ait Pascasius in trenis Ieremie²²³, quia ipse pontifex Christus qui eam recte offert tunc per seipsum ad inferos descendit uel quia tunc in ueritate immolatus est Christus, cuius immolationis ceteris diebus hec hostia est representatio²²⁴.

16. *Ieiunia*. Secundum tempora sua loquitur hoc c. Vel consilium est quod in eo dicitur, non preceptum²²⁵.

20. *Aquam usque sanctificentur*. Hoc ideo dicitur quia forte per eam uenialia dimittuntur peccata. Vel sanctificari per aquam benedictam dicuntur homines quia in sanctitate confirmantur, expulsis demonibus²²⁶. Vsque *sanctificabat*, idest a uenialibus peccatis mundabat, ut supra C.xii. q.ii.

17 Solent *om.* **La** 18 *De esu om.* **La** *esu*] *usu* **R** 19 uesperas] uesperam **A**
 23 seruuum *om.* **La** 24 Vel] Et **P** 31 est] simile *add.* **Ba**^{Pc} etiam *om.* **Lp R** tunc
om. **R** 33 ut - Ieremie *om.* **La** Ieremie *om.* **R** 34 recte *om.* **P** 36 est *om.* **P**
 39 *sanctificentur*] *sanctificentur* **F** 40 dimittuntur] admittuntur **P** 41 in sanctitate *om.*
La 42 idest *om.* **P**

²¹⁸De cons. D.1 c.50. Cf. SL De cons. D.3 c.9 v. *sacerdotali oratione, discretionis communionem* (in principio). ²¹⁹Lv 23, 7.21.25.35.36, Cf. Nm 28,25 ²²⁰Cf. SL De cons. D. 3 c. 12 ²²¹In Vigiliis Paschae ad missam, Cf. MR 280 ²²²D.76 c.12 ²²³Cf. Paschasius Radbertus, *Liber de corpore et sanguine Domini*, PL 120.1341; Cf. PL 120.1293 ²²⁴Cf. SL De cons. D.3 c. 13 v. *ista biduo sacramenta* ²²⁵Cf. SL De cons. D.3 c.16 v. *ieiunia usque quarta et sexta* (in fine) ²²⁶Cf. SL De cons. D.3 c.20 v. *sanctificentur*

Gloria²²⁷. Vel secundum eorum loquitur opinionem. Vsque *et si sale asperso per Eliseum*. Inde est etiam quod cum aqua exorcizatur dicit sacerdos: 'Deus qui per Eliseum prophetam salem in aquam mitti iussisti'²²⁸.

22. *Celebritatem* usque *catholicum*, idest communem et uniuersalem. Catholicon grece, latine commune. Vnde hec est fides catholica, idest communis et uniuersalis²²⁹. Vsque *nouitate*, idest constitutione noua. Vsque *quia alia est ratio causarum secularium* etc. In legibus enim principum posteriora trahunt ad se priora et eis derogant, quod tamen non prouenit in canonibus indistincte, maxime in hiis statutis que ad fidei articulos et statum uniuersalem ecclesie pertinent. Simile supra C.ii. q.vi. Non ita²³⁰.

27. *Perlatum*. In hoc c. dicitur quod nullus debet imagines adorare, quod tamen in primo sequenti c. conceditur. Vnde sciendum est quod due sunt species adorationis, scilicet latria et dulia. Latria est cultus soli Deo debitus. Adoramus enim Deum, uenerando, credendo in eum et diligendo ipsum tamquam omnium bonorum auctorem. Vnde idolatra dicitur quia latriam exhibet idolo. Dulia uero est cultus creature debitus. Vnde dicimus: 'cruce[m] tuam adoramus, Domine'²³¹, idest ueneramur²³². Adoramus et sanctos. Improperie enim ibi ponitur adorare pro orare nec obuiat illud propheticum: 'confundantur omnes qui adorant sculptilia'²³³, subaudi latria et spem in eis ponentes.

29. *Sextam*. In primitiuo tempore in specie agni Christus depingebatur in imaginibus duplici ratione: tum quia in lege Mosaica immolabatur agnus Christum significans, tum quia a Ioanne agnus est nuncupatus qui ait: 'ecce

43 Gloria *om.* La 46 idest *om.* Lp communem] commune A uniuersalem] uniuersale A 47 grece] enim *praem.* Lp La P Vnde] dicitur *add.* A *praem.* La hec *om.* Ba 48 et] uel A P 49 enim] cum P 50 trahunt] trahit P et *om.* A prouenit] uenit La 52 statum] statuta La uniuersalem] uniuersalis La 53 *Perlatum*] *Prelatum* Ba] *Relatum* R In] et *praem.* Lp c. dicitur *om.* Lr] patet R quod nullus debet] non debere La 54 primo *om.* P 55 latria] latera La Latria] latera La *om.* P cultus] occultus La 56 Deum] idest *add.* A uenerando *om.* Ba et *om.* A diligendo] distinguendo A^{ac} 57 quia latriam] qui lateram La 58 exhibet] adhibet La creature] nature A 60 enim ibi *om.* R adorare *om.* R pro] idest *praem.* A obuiat] obuia Lp illud *om.* Lr 61 latria] latera La 63 Christus] agnus Christi Lp 64 tum] etiam *add.* La 65 ecce - 66 mundi] etc. Lp

²²⁷C.12 q.2 c.71 ²²⁸In Vigiliis Paschae ad benedictionem salis, MR 919. ²²⁹Cf. SL De cons. D.3 c. 22 v. *catholicum* ²³⁰C.2 q.6 c.18 ²³¹MR in feria quinta hebdomadae sanctae. ²³²Cf. SL De cons. D.3 c. 28 v. *Venerabiles* usque *adorauit* ²³³Ps 96,7

agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi²³⁴. Sed quoniam legalia transiebant, ideo statuit sexta synodus²³⁵ ut in specie hominis depingatur²³⁶. Huic tamen constitutioni hodie derogatur, nam et in specie agni Christus depingitur. Dicas ergo sic: *in quibusdam scripturis*, idest picturis, agnus dico ostensus digito precursoris, scilicet Ioannis, agnus dico premonstrans nobis per legem Moysi ubi immolabatur, agnus premonstrans dico uerum agnum, scilicet Dominum nostrum Iesum Christum ergo nos dicentes: *uale*, idest terminum imponentes in quibus antiquis figuris etc.

<DISTINCTIO III>

1. *Necessarium est uisibile*. De sacramento baptismi tractaturi, uideamus prius ergo de baptismo Ioannis qui antiquior est tempore, sed non excellentior dignitate. Baptismus ergo Ioannis assuefactio fuit ad Christi baptismum non eius sacramentum. Nisi enim precessisset Ioannes suo modo baptizans, exhorrescerent homines Christi baptismum ueluti inusitatum, ut infra e. d. Non regenerabantur²³⁷. Baptizabat autem Ioannes in nomine uenturi, scilicet Christi, qui quamuis ad quedam iam uenerat, uenturus tamen erat ad predicationem et ad mortem. Cum autem baptismo Ioannis Christus baptizatus fuerit in hoc nomine eum credimus esse baptizatum. Dicitur autem baptismus Ioannis intinctio sub hac forma uerborum a Ioanne instituta, scilicet in nomine uenturi te baptizo. Quidam autem de hiis qui Ioannis baptismo sunt baptizati, rebaptizati sunt baptismo Christi, quidam uero nequaquam. Illi autem sunt rebaptizati qui dixerunt: 'neque si

66 mundi *om.* R legalia] illa *add.* Ba A La P transiebant] transierunt A La] transierant P 67 statuit] constituit Ba A La P] instituit R sexta] vii R 69 *quibusdam*] *quibus* F picturis] agnus depingitur *add.* A La P dico] depingitur P 70 scilicet] idest P 73 in *om.* A La P quibus *om.* Lp^{Pc} Ba A La P

<DISTINCTIO III>

2 *Necessarium est om.* P *Necessarium est*] *Ecclesiarum* ut R *uisibile*] *nisi* Lr *om.* Lp La R De *om.* P 3 prius] primo A La] prima P *om.* R ergo *om.* Lp A La P qui] quidem *add.* P qui - 4 fuit *om.* R est] in P 5 non eius sacramentum *om.* La enim] sacramentum *add.* La 7 regenerabantur] regenerantur A autem] enim R 9 et *om.* Lr Lp A 10 nomine eum] uere La eum *om.* R esse *om.* A 11 intinctio] intentio Ba 12 autem *om.* R 13 rebaptizati sunt *om.* R baptismo] in nomine Ba

²³⁴Io 1,29 ²³⁵Concilium Nicaenum II. Cf. COD 137. ²³⁶Cf. SL De cons. C.3 c. 29 v. *Sextam* ²³⁷D.4 c.135

15 Spiritus Sanctus est audiui²³⁸. Vnde Ieronimus: 'qui Spiritum Sanctum
nesciebant cum baptismum a Ioanne acceperunt, iterum baptizati sunt ne
quis ex Iudeis uel gentibus putaret aquam sine Spiritu Sancto ad salutem
posse sufficere'²³⁹. De baptismo Christi tractaturi uideamus prius que
20 pertinent ad substantiam baptismi et que sit forma baptizandi et quid
per baptismum Christi intelligatur et quando fuerit hoc sacramentum
institutum et quare in aqua tantum et quid tres immersiones significant et
quid una et quot sunt genera baptismi et an sine baptismo aliquis saluari
possit et quid conferat baptismus hiis quibus per fidem sunt iam peccata
dimissa et an potestatem baptizandi potuit seruis dare et an sit necessaria
25 intentio baptizantis uel uoluntas baptizandi. Ad substantiam ergo baptismi
pertinet uerbum, scilicet inuocatio Trinitatis et elementum. Cetera fiunt
ad decorem. Accedit enim uerbum ad elementum et fit sacramentum.
Forma autem quam Dominus tradidit hec est quam ostendens discipulis
ait: 'ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.
30 Amen'²⁴⁰. Vnde secundum hoc non uidetur baptizatus qui in nomine Christi
baptizatur. Sed in hoc nomine tota Trinitas designatur, ut ait Ambrosius:
'cum enim Christum dicis, intelligitur Pater a quo unctus est et Filius qui
unctus est et Spiritus Sanctus per quem unctus est'. Christus enim unctus
dicitur. Vnxit enim eum Deus Dominus suus oleo letitie pre consortibus
35 suis²⁴¹. Et alibi: hunc Iesum a Nazaret quem unxit Deus Spiritu Sancto²⁴².
Et unde si quis in nomine Christi baptizatus esset, baptismum acciperet,
ut infra e. d. A quodam²⁴³, quamuis rem inusitatam faceret. Si quis uero
diceret: in nomine Trinitatis te baptizo, non baptizat, quoniam non hec est
forma baptizandi, nec ille baptizatus esset, qui in nomine Domini uel Dei
40 uel Patris tantum uel Spiritus Sancti tantum uel Filii esset baptizatus, ut
infra e. d. Si reuera hii²⁴⁴. Si quis uero ordine turbato diceret: in nomine

17 gentibus] gentilibus **Lp** aquam - Sancto *om.* **La** 19 ad substantiam *om.* **La**
22 baptismi] baptizandi **La** baptismo] aque *add.* **Lp A La P** 24 potuit] potuerit **A**
La seruis] seruus **La** 25 ergo *om.* **R** baptismi] baptizati **La** 26 pertinet]
pertinent **A** scilicet] idest **A La P** Cetera - 27 elementum *om.* **Lp R (omoio.)** fiunt]
pertinent **Ba A La P** 29 nomine] meo *add.* **Lp** Sancti *om.* **Lp** 30 Amen *om.* **A La**
R Vnde] Nam **P** 34 enim *om.* **Ba** Dominus] Deus **A La** 35 a Nazaret *om.*
La 36 Et *om.* **A** 38 baptizat] baptizaret **A** hec *om.* **La** 39 Domini uel *om.* **Lp**
41 reuera] uera **P** hii *om.* **A La** idest *add.* **La** Si¹ - diceret *om.* **Lp** uero] non **Lr**

²³⁸Ac 19,2; Cf. Tertullianus, *De baptismo*, PL 2 (in toto); Cf. Hieronymus Stridonensis, *Acta apostolorum*, PL 29.713

²³⁹Cf. reuera Petrus Lombardus, *Sententiarum liber*, PL 192.842

²⁴⁰Mt 28,16-19

²⁴¹Ps 44,8

²⁴²Ac 10,38

²⁴³D.4 c.24

²⁴⁴D.40 c.30

Spiritus Sancti, Patris et Filii te baptizo, an baptizaret non audeo precipitare
sententiam, quamuis quidam dicant eum esse baptizatum. Quamuis enim
mutetur ordo, remanet tamen forma. Nam nomina et uerba transposita
45 idem significant. Si quis diceret: baptizo te in nomine Patris et Filii et
Spiritus Sancti et adderet beati Ioannis uel beate Marie uel huiusmodi,
sicut simplices solent ex deuotione facere, uidetur quod baptizaret quia
quod rectum ibi est euacuat id quod inutiliter est adiectum, ut infra e.
d. Si non sanctificatur aqua²⁴⁵. Item queritur quomodo sit intelligendum
50 quod dicitur in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti te baptizo cum
non sit adeo nomen quod sit Patris et Filii et Spiritus Sancti. Vnde sic est
illud intelligendum: baptizo te in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.
Semel enim apponitur, sed tertio intelligitur repeti. Baptismus autem dicitur
ablutio corporis exterius facta sub prescripta uerborum forma²⁴⁶. Institutus
55 est autem baptismus secundum quosdam quando Nicodemo dictum est:
'nisi quis fuerit renatus ex aqua et Spiritu Sancto'²⁴⁷ etc. Alii dicunt tunc
fuisse institutum cum discipulis ait: 'ite, baptizate omnes gentes in nomine
Patris'²⁴⁸ etc., ut infra e. d. Proprie²⁴⁹. Vel quod melius est, tunc institutum
est sacramentum baptismi quando Christus a Ioanne fuit baptizatus. In aqua
60 uero ideo celebratur baptismus ut, sicut aqua sordes corporis et uestes lauat,
ita baptismus sordes uitiorum maculasque anime emundando abstergit.
Vel ideo ut nullum inopia excusaret, quod posset fieri, si in uino uel oleo
fieret, cum multi inueniantur qui hiis carent. Vel quia de latere Christi
exiuit sanguis et aqua, sanguis ut redimeret, aqua ut mundaret, ut supra

43 Quamuis] Licet **La** enim *om.* **R** 44 mutetur *om.* **R** tamen *om.* **R** 45 quis]
uero *add.* **A La P** 46 adderet] et *add.* **A** 47 deuotione] dedicatione **La** uidetur]
uideretur **A** quod] non *add.* **Lp^{Pc}** 48 quod *om.* **Lp P** ibi *om.* **Lp** euacuat]
non *praem.* **A^{Pc}** 49 aqua *om.* **Ba** 51 non *om.* **P** adeo] aliquod **Lr Lp R P** quod
sit *om.* **Ba** sit *om.* **R** Vnde] Vnus **P** 52 illud *om.* **R** et¹] in nomine *add.* **A**
P et²] in nomine *add.* **A P** 53 enim *om.* **R** apponitur] imponitur **R** sed
tertio *om.* **R** repeti] repetitum **A** 54 ablutio] ab utero **La** exterius] exterior
A exterius - prescripta] exterior subpressa **La** prescripta] scripta **Lp** Institutus]
Institutum **A** 56 ex - Sancto *om.* **R** etc.] et Filii et Spiritus Sancti **La** 58 Proprie]
Alii dicunt tunc fuisse institutum cum discipulis ait: 'ite, baptizate omnes gentes in nomine
Patris' etc., (Mt. 28,29) ut infra eadem d. Proprie (c.13) *add.* **Ba** (*omoio.*) 60 et] aut **A La P**
uestes] uestis **La** 61 maculas anime sordesque vitiorum *tr.* **A P** 62 inopia] copia
A excusaret] quando posset fieri christianus *add.* **La** si *om.* **R** 63 fieret *om.* **R**
64 sanguis et aqua *om.* **Ba A La R P** ut¹] unde **P** redimeret] et *add.* **Ba**] que *add.* **R**

²⁴⁵De cons. D.4 c.72 ²⁴⁶Cf. Petrus Lombardus *Sentiarum* liber IV, dist. IV. Cf. Thomas
Aquinatis, *Summa Theologiae*, IIIa, q. 66, art. 1 conclusio. ²⁴⁷Io 3,5 ²⁴⁸Mt 28,29

²⁴⁹De cons. D.4 c.13

65 e. d.ii. In calice²⁵⁰. Vnde si quis in uino uel oleo uel alio quouis liquore
 baptizaretur, esset iterum baptizandus. Quid enim si aque esset uinum uel
 oleum uel alius liquor admixtus, an ibi baptismus posset fieri queritur. Quod
 indistincte quidam negant. Alii uero distinguunt an plus ibi esset de aqua
 70 et colorem licet infectum retineret et saporem quamuis ex parte inmutatum,
 posset ibi baptismus fieri. In alio uero casu secus esset. Ideo autem tertio
 immerguntur, quia accepimus baptismum in nomine Trinitatis uel quia
 accepimus in nomine Iesu Christi, qui tertia die resurrexit a mortuis.
 Illa enim tertio repetita immersio tipum Dominice exprimit sepulture, ut
 75 infra e. d. Postquam uos²⁵¹. Semel autem in quibusdam ecclesiis ideo fit
 immersio quia in una immersione diuinitatis singularitas designatur, ut
 infra e. d. De trina²⁵². Si quis uero semel immergeret ubi consuetudo talis
 non est uel ter ubi contraria obtinet consuetudo, quamuis peccaret, tamen
 nichilominus baptizaret. Dominus autem numerum aut modum baptizandi
 80 non determinauit. Sed an baptizaret qui bis uel quater uel eo amplius
 immergeret, maiorum arbitrio relinquimus explorandum. Tria autem sunt
 genera baptismi. Est baptismus in aqua, in sanguine et in penitentia. Vnde
 Augustinus: 'tene firmissime et nullatenus dubites non solum sanguinis
 effusionem sed etiam cordis contritionem uicem obtinere baptismi cum non
 85 contemptus sed articuli necessitas sacramentum excludit'²⁵³, ut infra e. d.
 Baptismi uicem²⁵⁴. Paruulus autem baptismi aque et sanguinis succurritur
 tantum, adultis uero et bis et tertio. Quod autem dicitur: 'nisi quis renatus
 fuerit ex aqua'²⁵⁵ etc. sic exponitur, idest si quis contempserit baptizari
 baptismi aque non intrabit in uitam eternam. Vel sic: nisi quis renatus

65 uel¹ *om.* **A** 66 enim] autem **A La R P** aque] in aqua **Lp R** uel¹ *om.*
A uel oleum *om.* **La** 68 an plus] amplius **P** 69 oleo] e conuerso **Ba A La R**
P 70 infectum] affectum **Ba^{ac}**] in effectum **R** retineret] teneret **A** ex parte
om. **La** inmutatum] et mutatum **A**] mutaret **La** 72 immerguntur] immergitur **Lp**]
 immergimur **A P**] mergimur **La** baptismum] habitum **La** in - 73 accepimus *om.* **P**
 73 accepimus] accipimus **A**] baptismum *add.* **A**] habitum *add.* **La** resurrexit] surrexit
A 74 immersio] dimersio **A P**] diuisio **La** 75 fit] una *add.* **A^{Pc}** 76 singularitas]
 singulariter **A** 78 ter *om.* **P** 79 autem] enim **A La P** numerum *om.* **R** aut]
 uel **Ba** aut modum *om.* **Lp^{Pc} A La R P** baptizandi] immergendi **La** 80 Sed
 an baptizaret *om.* **A** qui - quater] quibus uel quantum **A** 81 maiorum] maiori **Lp**
 sunt *om.* **Lr** 82 et *om.* **A** 86 et sanguinis - 89 aque *om.* **Lp** (*omoio.*) 87 quis *om.* **R**
 88 sic - idest *om.* **La**

²⁵⁰De cons. D.2 c.83

²⁵¹De cons. D.4 c.78

²⁵²De cons. D.4 c.80

²⁵³Cf. Ps 50,18

²⁵⁴De cons. D.4 c.34

²⁵⁵Io 3,5

90 fuerit ex aqua et Spiritu Sancto uel alio remedio huic equipollente. Illis
 uero quibus iam per fidem sunt peccata dimissa ut Cornelio²⁵⁶ hoc confert
 baptismus quia per ipsum fomes peccati debilitatur et uirtus augetur
 et roboratur. Vnde Ieronimus: 'fides que fideles facit in aquis baptizari
 datur uel minuitur quia non habenti aliquando ibi datur et iam habenti ut
 95 plenius habeatur'²⁵⁷. Vel ad hoc ualet quia si non baptizaretur cum tempus
 baptizandi haberet, contemptu sacramenti reus fieret, ut infra e. d. Non
 dubito²⁵⁸. Potestatem autem baptizandi potuit Christus dare discipulis
 non quam ipse habebat, cum ipsa esset diuina essentia, sed aliam creatam.
 Potuit enim seruis concedere ut tanta uis esset in baptismo serui quanta
 100 est in baptismo Dei, sed tamen noluit ne seruus in seruo spem poneret, ut
 infra e. d. Baptismus²⁵⁹. Baptizantis autem intentio secundum quosdam
 est necessaria. Non enim baptizat quis nisi baptizare intendat. Secundum
 quorundam sententiam nec furiosus nec ebrius baptizare potest cum sint
 mente capti et uelle aliquid non possint. Canon tamen dicit ebriosum posse
 105 baptizare, ut infra e. d. Baptismus²⁶⁰. Alii uero in contrarium sentiunt hac
 ratione moti: sicut enim non est ibi necessaria eius intentio qui baptismum
 recipit, etiam furiosus baptizatur, ut supra C.xxvi. q.vi. Qui recedunt²⁶¹,
 ita nec eius intentio requiritur qui baptizat, secundum quos pueri in littore
 maris quamuis baptizassent in ueritate Anastasium, baptizandi tamen non
 110 habebant uoluntatem, ut supra C.i. q.i. § Ecce²⁶². Non uidetur de substantia
 sacramenti intentio baptizantis. Quia tamen utraque sententia precipuos
 habet auctores, non audeo precipitare sententiam sed sub honerariis parua
 nauicula delitesco. Mutus autem quamuis baptizare intenderet, baptizare
 tamen non posset quia uerba nequit exprimere sine quibus non potest
 115 consecrari baptismus. Nec credo quod seipsum quis ualeat baptizare.
 Baptismus tamen dumtaxat duobus temporibus celebratur, scilicet in Pasca

90 ex - Sancto] etc. **Ba** equipollente] equipollens est **La** 91 hoc *om.* **La** 93 fideles]
 fidelem **Lp A** aquis] aqua **Lp** baptizari] baptismi **Lp A** 94 minuitur] innuitur
Lp 95 tempus] temporibus **P** 96 fieret] uel etiam sacramenti *add.* **La** 98 ipsa]
 recta **P** creatam] creaturam **Lp P** 100 baptismo] scilicet *add.* **P** 104 tamen *om.* **La**
 106 ibi *om.* **La** 107 etiam] nam et **Ba A La P** etiam furiosus *om.* **R** baptizatur]
 baptizat **La** 110 Non] enim *add.* **Ba A La P** uidetur] esse *add.* **Ba A La P** 112 sub
 honerariis] sub /// uarius **R** 113 delitesco] celi testo **P** 114 non *om.* **Lr** potest]
 posset **Lp** 115 Nec - 116 Baptismus *om.* **R** (*omoio.*) quis] aliquis **A** 116 tamen]
 uero **Ba A La P**

²⁵⁶Cf. Ac 10.1, 22 ²⁵⁷Cf. Petrus Lombardus, *Sententiarum liber*, PL 192.849 ²⁵⁸De cons.
 D.4 c.149 ²⁵⁹De cons. D.4 c.26 ²⁶⁰De cons. D.4 c.26 ²⁶¹C.26 q.6 c.7 ²⁶²C.1 q.1
 p.c.58

et Pentecosten. Ceteris uero diebus soli infirmi baptizantur, ut infra e. d. De catecumenis²⁶³. In Pasca uero ideo baptismus celebratur quia immersio interfectionem peccantis significat et sepulturam triduanam imitatur trina
 120 dimersio et ab aquis eleuatio resurgenti est instar de sepulcro, ut infra e. d. Proprie²⁶⁴. In Pentecosten uero ideo quia tunc temporis Paraclitus induit Apostolos uirtute ex alto²⁶⁵ et in baptismo per Spiritum Sanctum fit remissio peccatorum.

2. *Per baptismum Christi usque penitus extinguatur.* Hinc habes quod
 125 originale peccatum non ideo dicitur in baptismo dimitti quin remaneat sed quia mitigatur et debilitatur et dimittitur sed quoad eternam dampnationem. Remanet tamen quoad temporales penas.

3. § *Firmissime usque omnem.* Ergo et beata Maria cum originali peccato est nata quam constat per maris femineque concubitum fore conceptam.
 130 Quare ergo eius natiuitatem celebrat et ueneratur ecclesia? Sed duplex est natiuitas, in utero et extra uterum, ut ibi dicitur: 'quod enim ex te nascetur sanctum uocabitur filius Dei'²⁶⁶. In utero enim nasci est in utero concipi. Ab utero uero quis nascitur cum prodit in lucem. Beata ergo Maria nata est cum originali peccato, idest concepta, quod tamen credimus ei fuisse dimissum.
 135 Vnde eius non celebratur conceptio generaliter quia fuit in peccato concepta, sed illius tantum qui sine uirili semine est de uirgine natus²⁶⁷. Vsque *igne puniendos*, in quo tamen non ardebunt; nam mitissima sane omnium eorum pena erat quia preter originale peccatum nullum aliud addiderunt, ut infra e. d. Generante²⁶⁸.

140 5. *Quod apud usque sola fides*, idest sacrificium in fide parentum oblatum uel pro maioribus nondum renatis uirtus sacrificii ab ipsis oblata. Sed queritur quare tempore gratie ubi est annus benignitatis et tempus miserendi non dimittitur pueris originale peccatum per fidem parentum sicut dimittebatur ante gratie tempus. Et forte ideo: tunc enim institutum

117 et *om.* Lr Lp Ceteris uero diebus *repetit* A 119 peccantis] peccati Ba A La P
 119–120 imitatur trina dimersio *om.* La 121 ideo *om.* A 124 usque] *peccatum* Lr
 126 quia *om.* La sed *om.* Ba A La P] scilicet R 127 tamen *om.* La 128 *Firmissime*
om. Lr 131 enim] igitur A 133 Beata] Creata P 136–137 *igne puniendos*] *punientes*
 Lp 138 quia *om.* A nullum] nichil Lr 139 Generante] *De praem.* A 140 *Quod*
apud om. Lp 142 quare - 143 non *om.* A

²⁶³De cons. D.4 c.15 ²⁶⁴De cons. D.4 c.13 ²⁶⁵Ac 10 ²⁶⁶Lc 1,35 ²⁶⁷Cf. SL De cons. D.4 c.3 v. *Firmissime usque omnem* ²⁶⁸De cons. D.4 c.136

145 erat sacrificium in fide parentum oblatum ut esset contra originale peccatum
remedium. Nunc uero baptismus est institutum contra originale peccatum.
Vnde alio remedio non potest pueris subuenire, ut infra e. d. Nulla preter²⁶⁹.
Tamen sunt qui dicunt quod et hodie in fide parentum saluaretur puer si
dum ad baptismum defertur in uia decedat.

150 13. *Proprie usque in renascentibus et mors Christi operetur et uita.* Duo
ergo sunt sacramenta in baptismo et mortis et resurrectionis Christi. Vnde
propter sacramentorum horum reuerentiam nullus potest eam accipere in
uxorem quam pater suus baptizauit uel extraxit de fonte, ut supra C.xxx.
q.iii. c.i.²⁷⁰ Secus uidetur de ea dicendum cui sacerdos dat penitentiam
155 quam eius sacerdotis filius potest ducere in uxorem. Vsque *uirtus*, idest
potentia; *muneris*, idest remissionis. *Species actionis*, idest resurrectionis
nostre. Quia Christus resurrexit et nos speramus quod et nos resurgemus
cum ipso. Vsque *regenerationis gratiam ex sua resurrectione cepisse*. Hinc collige
quando et quo tempore fuerit institutus baptismus. Item ex hiis que in hoc
160 c. dicuntur potes colligere quare baptismus non iteratur. Sicut enim Christi
mors reiterari non potuit semel facta, sic nec baptismus reiterari potest qui
in eius morte institutus est. Vnde qui baptismum de facto reiterant Christum
crucifigere dicuntur²⁷¹, infra e. d. Qui bis²⁷².

14. *Si quis usque aliam gratiam.* In baptismo enim Ioannis corpus tantum
165 lauabatur exterius, non anima mundabatur a culpa. Vnde et ipse dixit:
'ego baptizo uos in aqua²⁷³, idest corpora tantum lauo²⁷⁴. Vsque *finis*. Et
notandum quod est finis legis non finis consumptionis sed consummationis.

145 contra - 147 subuenire *om. P* 146 baptisma] baptismus *A* institutum] institutus
A 147 subuenire] subueniri *A* 148 Tamen *om. R*] Non *praem. P* sunt - dicunt] qui
erunt *P* 149 baptismum] ba. potissimum *P* defertur *om. P* decedat] decederet
A] moreretur *R* 150 *renascentibus*] *nascentibus* *Lp* *uita*] *utique P* 153 extraxit]
leuauit *Lp*] detraxit *La* 154 Secus] tamen *add. La* cui - dat] et *R* 155 quam -
idest *om. R* eius] eiusdem *La* 156 *muneris* idest *om. R* *Species*] *Spes A om. R*
157 nostre *om. R* Quia] enim *add. Lp Ba A La P* et nos¹ *om. Ba A P* speramus]
queramus *Lr Lp* quod] quia *P* et nos² *om. R* 158 ipso] eo *A La P*] Christo
R 159 institutus *om. P* 160 potes colligere] potest colligi *A La P* non iteratur]
reiteratur *La* 161 reiterari] iterari *A* 162 morte *om. Lr* 163 dicuntur] uidentur
La bis] hiis *Lr Lp* 164 tantum *om. Ba R* 165 lauabatur] lauatur *Lp* exterius
- mundabatur *om. P* mundabatur] interius *add. Lp* 167 legis non finis *om. Ba A La*
legis - 168 legis *om. P* consumptionis *om. R* sed] et *Ba A La*

²⁶⁹De cons. D.4 c.142 ²⁷⁰C.30 q.3 c.1 ²⁷¹Cf. SL De cons. D.4 c. 13 v. *cepisse* ²⁷²De
cons. D.4 c.117 ²⁷³Io 1,26; Cf. Mt 3,1 et par. ²⁷⁴Cf. SL De cons. D.4 c. 14 v. *Si quis usque*
aliam gratiam

Christus ergo non fuit finis legis consumptionis, sed consummationis.

31. *Solet queri*. Tres questiones Augustino propositae fuerunt, scilicet
 170 an ille esset baptizatus qui ab eo baptismum accepit qui baptizatus non
 est et an fictus baptismum accipiat et an ille sit baptizatus qui mimice
 et ioculariter baptizatur. In prima questione dicit quod baptizare etiam
 potest qui baptismum non accipit et qui fictus baptismum accipit ut
 supra C.i. q.i. Sicut ficti²⁷⁵. Tertiam uero questionem indiscussam dimittit.
 175 Sed quod hic non est ausus Augustinus decidere, decisum inuenitur ut
 supra C.i. q.i. § Ecce quando²⁷⁶. Pueri enim illi quamuis ludice tamen
 baptizabant. Sed an baptizantis intentio sit in baptismo necessaria et an sit
 de substantia sacramenti, diuersi diuerso modo sentiunt, ut in summa huius
 distinctionis poteris inuenire. Item queritur an si baptizatur adultus renitens
 180 et contradicens, an baptismum accipiat. Quod quamuis Magister noster
 docuerit, nos tamen in hoc nolumus eum imitari. Sicut enim sacramentum
 ordinis potest quis accipere inuitus, ut supra d.lxxiiii. Vbi ista²⁷⁷, sic de hoc
 sacramento uidetur dicendum quod possit inuito conferri, ut supra d.xlv.
 De Iudeis²⁷⁸. Illud autem c. quod sequitur hic, scilicet Non illud te²⁷⁹, non
 185 de intentione baptizantium sed de intentione intelligitur patrinorum.

37. *Catechumenum usque in bonis operibus*. De paruulo catechumeno hoc
 non potest intelligi qui bona opera habere non potest. De adulto ergo uidetur
 intelligendum qui saluari non poterit per opera nisi uel baptismo aque uel
 sanguinis fuerit baptizatus²⁸⁰.

39. *Aliud usque Iudas*. Hinc colligitur sacramentum baptismi ante
 passionem institutum, cum post passionem Iudas neminem baptizasset. Sed
 in aliqua forma baptizasset Iudas et ceteri discipuli ante passionem queritur
 et uerisimile uidetur eos in nomine Trinitatis baptizasse. Vsque et quos

168 non om. **Ba A La R** finis om. **R** legis] non finis add. **Ba A La** 170 accepit]
 accipit **A** 171 et - 173 accipit om. **A^{ac}** 173 qui - accipit om. **La** accipit] et add. **Lp**
 174 Sicut om. **Ba** ficti om. **R** 175 ausus om. **A** ut om. **A** 176 ludice] ludice
Lp P 178 substantia] baptismi uel add. **Lp** 179 distinctionis] decreti **Lp** an]
 non add. **A^{Pc}** 180 noster om. **Lr** 182 sic] et add. **A** 184 te non de] tenendum
A 185 intelligitur om. **P** 187 qui] quod **Lr Lp** 189 baptizatus] uel fidei add.
Ba A La] Si uero puer catechumenus moritur, dampnatur. Tamen sacramenta ecclesie (que
 accepit add. **A**) credimus quod ei proderunt ad mitiorem penam et quod peccatum originale
 debilitent add. **Ba A** 190 Iudas] iudicis **P** 192 aliqua] qua **Ba A La R P**

²⁷⁵C.1 q.1 c.35 ²⁷⁶C.1 q.1 p.c.58 ²⁷⁷D.74 c.7 ²⁷⁸D.45 c.5; cf. SL De cons. D.4 c. 31 v.
Solet queri, explorarem ²⁷⁹De cons. D.4 c.33 ²⁸⁰Cf. SL De cons. D.4 c.37 v. *Catechumenum*
 usque *bonis operibus* (in medio)

195 *baptizauit Ioannes iterum sunt baptizati.* Hoc de illis dumtaxat intelligitur qui
 in baptismo Ioannis spem ponentes per Spiritum Sanctum non credebant ibi
 peccatorum fieri remissionem. Alii uero nequaquam sunt iterum baptizati.
 Vsque *ante quam ueniret Christus ad baptismum descendit columba.* Sed tunc
 non credimus in ea Spiritum Sanctum fuisse uel esse locutum in quo casu
 hoc debet intelligi. Postea in ea Spiritus Sanctus apparuit ut supra e. d. Per
 200 aquam²⁸¹. Columbam autem illam forte tunc primo Deus creauit et expleto
 misterio in preiacentem materiam est immutatus, sicut de stella creditur que
 preuia magi ad presepe Dominicum peruenerunt²⁸².

40. *Nullus usque non recte.* Hinc collige quod id quod non recte fit tamen
 fit, ut supra C.i. q.i. Quod quidem²⁸³. Contra illud dicitur non posse aliquid
 205 fieri quod de iure non fit, supra C.xxii. q.ii. Faciat²⁸⁴.

41. *Quomodo usque nam redire dimissa peccata.* Gelasius²⁸⁵ tamen dicit
 quod diuina clementia peccata in ultionem iterum redire non patitur, supra
 C.xxiii. q.iiii. Si illic²⁸⁶, quod est tenendum. Istud autem non asserendo dicit
 Augustinus²⁸⁷ sed aliorum opinionem referendo. Vel dicuntur peccata redire
 210 quoad penas quibus incipiunt esse rei propter ingratitudinem remissionis.
 Vsque *externus dies et externa hora et externo momento*, idest dimittitur ibi
 peccatum externo die et externo momento commissum.

43. *Non in uobis (usque) catholica ecclesia.* Hinc habes quare non prosunt ea
 hereticis que credere se dicunt, ut supra C.xxiiii. q.i. Dicimus²⁸⁸, sed quia in
 215 hoc articulo peccant quod non credunt ecclesie unitatem ut hic.

63. *Postea signatur usque in uase.* Alludit parabole euangelice²⁸⁹ in qua
 dicitur quod uenit fortis, scilicet Christus, in domum fortis, idest diaboli et

196 sunt om. P 197 Christus om. R ad baptismum om. Ba 198 non om. Lr 199 hoc
 om. R 201 immutatus] mutata Ba A La sicut] ut cum A 202 peruenerunt]
 conuenerunt R 204 quidem] quidam A illud] quod add. Ba A La P 206 nam om.
 A Gelasius - 207 peccata om. P 207 peccata] dimissa add. AP^c 208 dicit] dixit A
 210 penas] bonos La ingratitudinem] magnitudinem La 211 et¹ om. A et
 externa - momento om. F externus - 212 externo] extrema die, extrema hora extremo La et²
 om. A externo momento] externum momentum A idest - 212 momento om. R (omoio.)
 dimittitur - 212 peccatum] dimittuntur peccata Lp 212 externo¹] externa Lp die]
 et externa hora add. Lp Ba A P 213 in om. Lp prosunt] possunt Lr Lp^{ac} 214 se]
 esse Lr dicunt] dicuntur A sed] scilicet A 215 non om. Lr 216 in] etiam Ba

²⁸¹De cons. D.4 c.9 ²⁸²Mt 2, 2.11 ²⁸³C.1 q.1 c.97 ²⁸⁴C.22 q.2 c.15 ²⁸⁵Epistula, JL
 424; Friedberg, 912, n. 487 ²⁸⁶C.23 q.4 c.29 ²⁸⁷De un. baptismo l.8; De baptismo contra
 Donatum l. 101, ed. Maurin. Cf. Friedberg, 1372 ²⁸⁸C.24 q.1 c.31 ²⁸⁹Mt 12,29

uasa eius diripuit, quia Deus in illis habitat per gratiam in quibus diabolus habitabat per peccatum.

220 69. *Propter gloriam operis et muneris*, idest propter gloriosum munus quod in illo opere representatur. Vnde per nares recta discretio designatur, ut supra d.xlix. c.i.²⁹⁰ Ideo ergo nares inungimus quia credentium fides et discretio odorem debet celestis patrie recipere, non fumo infici heretice prauitatis. Vel sic *propter gloriam muneris et operis*, idest propter gloriosum munus quod Deus ori contulit. Ideo os non inungitur. Cum enim omnes sensus corporis sint nobis communes cum pecore, in oris tamen officio discrepamus. Loqui enim non est nobis commune cum pecore sed dumtaxat cum Deo et angelis: iuxta illud 'pronaque cum spectant animalia cetera terram os homini sublime dedit'²⁹¹. Vel sic *propter gloriam muneris et operis*, idest propter munus quod in ore ponitur, scilicet Dominicum corpus. Alia enim consecrantur aliis, os uero per Dominicum corpus quod capit.

225 80. *De trina usque et in una*. Et nota quod sicut una immersione baptizatus esset, tunc demum baptismum acciperet, quando ideo Trinitatis inuocatio diceretur. Nec enim esset baptizatus qui semel esset immersus, unius Patris nomine inuocatus, excepto hoc nomine Christi. Nec ille baptismum acciperet qui, dum semel inuocato nomine Patris immergeretur, decessit, quamuis statim eo mortuo sacerdos adiungeret et Filii et Spiritus Sancti. Si uero sacerdos dum aliquem uellet baptizare semel in nomine Patris puerum immergeret et antequam cetera diceret esset morte preuentus, an tunc alius presbiter deberet ex toto eundem baptizare. Queritur an ibi incipere ubi alius pretermisit et forte hoc erit dicendum quod de missa dicitur, ut supra

220 quod - 221 representatur *om.* **R** 221 representatur] Naribus enim odores fetoresque discernimus *add.* **Ba A La P** 227 dumtaxat] taxat **Lp** 228 iuxta illud *om.* **Lr** spectant] spectent **A** 229 *muneris et om.* **R** 230 in ore ponitur] ideo reponitur **P** Alia] Alio **A** 231 enim] uel **A** os] ori **Ba**] hos **P** uero] sacratur *add.* **Lp** per *om.* **Ba** per - capit] per unum corpus **P** quod capit *om.* **Ba A** 232 *trina*] *trino* **A** sicut] si quis **Ba A La P** 233 quando ideo] quoniam ibi **A La** ideo] ibi **Lp**] quis *add.* **P** Trinitatis *om.* **Lr** 234 diceretur] dicitur **Lp** 235 Patris] persone **La P** Christi *om.* **P** 236 inuocato] excepto hoc nomine nec ille baptismum acciperet *rep.* **P^{ac}** immergeretur] deinde mergeretur **P** 237 statim *om.* **La** 238 uellet baptizare] baptizaret **Lp** in] inuocato **Lp** 240 presbiter] sacerdos **Ba** deberet *om.* **R** eundem] eum **R** ibi *om.* **La** 241 pretermisit] desiit **La** erit] hic *add.* **Ba A P** ut *om.* **A**

²⁹⁰D.49 c.1 ²⁹¹Publius Ovidius Naso, *Metamorphoses*, lib. I, 8. Cf. Hrabanus Maurus, *De universo*, PL 111.139, Cf. Helinandus Frigidi Montis, *Flores Helinandi*, PL 212.724.

C.vii. q.i. Nichil²⁹².

86. *Rettulerunt* usque *non errorem*. Sed numquid si errorem introducere intendebat ideo minus baptizabat. Non uidetur quod possit colligi ex illo c. quod est contra d.e. Satis²⁹³, c. Si non sanctificantur²⁹⁴. Non ergo contrarium sensum per hoc potest colligi, cum hic contrarius sensus sit prohibitus in canonibus assignatis. Vel maxime subaudiatur; quidam tamen dicunt quod in hoc casu quamuis esset talis baptizatus debere tamen rebaptizari, ne modus talis baptizandi frequentetur. Istud tamen magis uidetur in questione descendere, scilicet an fuit forma seruata et an ideo patria quod Pater et filia quod Filius et spiritus sancta quod Spiritus Sanctus significaret. Quod uidetur: hoc enim ille baptizans intendebat²⁹⁵.

93. *Iudei* usque *vi. menses*. Quod in hoc capitulo dicitur corrigitur per illud quod est infra, e. d. Ne quod absit²⁹⁶; ubi dicitur quod per xl dies dumtaxat debent Iudei examinari antequam baptizentur.

96. *Omnes qui* usque *nisi eum peniteat*. Quomodo enim gaudebit se correptum nisi doleat se fuisse peruersum, ut supra C.xxiii. q.iii. c.ult.²⁹⁷ Sed de furioso queritur an ei in baptismo peccata dimittantur cum penitere non possit. Quod tamen credimus fieri per uirtutem sacramenti. Et si eum non peniteat, non tamen penitere contempnit, cum etiam furiosus in multis puero comparetur qui, quamuis non credat, non tamen ei obicere contrarie uoluntatis opponunt, ut infra e. d. Queris²⁹⁸.

99. *Sine penitentia*, idest sine satisfactione exteriori que solet exigi in penitentiam. Vsque *in baptismo*. Hoc ideo dicit quia in penitentia etsi dimittantur peccata quoad Deum per contritionem, remanet tamen satisfactio temporalis. In baptismo uero tanta est uis sacramenti quod nec

244 possit] potest A 245 contra] supra Lp P Satis] et add. Ba sanctificantur] sanctificatur A per contrarium sensum tr. A P 246 colligi] explicit P 248 debere] debet A 249 talis] taliter A 250 an¹] hoc add. Lr] hec add. Lp] hic add. Ba A La R fuit] fuerit Lp Ba A ideo] idem A 251 sancta] sancto A 252 hoc] hic Lr Lp intendebat] Sed quid si hereticus uolens introducere heresim ex certa scientia sic corrupte proferat uerba, erit tunc baptismum? Et quibusdam placet quod non add. Ba A 253 vi.] viiii. Lp Ba A La F] xi. R 254 infra] supra Lr Ne quod] Neque Lp ubi dicitur] uidetur Lp 256 se] fuisse add. La 257 q.iii.] q.vii. A La 259 Et om. La eum] enim A La 261 qui - credat om. La credat] credant A 265 tamen - 267 remanet om. Lp (omoio.)

²⁹²C.7 q.1 c.16 ²⁹³De cons. D.4 c.48 ²⁹⁴De cons. D.4 c.72 ²⁹⁵Cf. SL De cons. D.4 c. 86 v. *Rettulerunt* usque *errorem* (in principio et in fine) ²⁹⁶De cons. D.4 c.98 ²⁹⁷C.23 q.4 c.54
²⁹⁸De cons. D.4 c.129

etiam temporalis ibi remanet satisfactio pro peccatis.

100. *In catechismo usque per singulos singuli.* Et nota quod res minus usitata fieret si in omnibus sacramentis unus susciperet et teneret infantem.
270 Huiusmodi enim consideratio causam dedit edicto, scilicet ut dum plures haberet aliquis paternos plures teneretur diligere et sic se caritas latius explicaret. Localiter ergo uel temporaliter hec duo capitula intelliguntur. In multis enim ecclesiis aliter fieri persepe uidemus²⁹⁹.

112. *Cum itaque usque utrum nemo penitus.* Hinc uidetur posse colligi quod
275 unius testimonio possit fides adhiberi. Simile supra C.ii.³⁰⁰

115. *Qui in maternis usque generari non potest,* nisi miraculose contingat, ut in Ioanne quem Dominus in utero et Ieremia cui est dictum: 'antequam exires de uulua sanctificaui te'³⁰¹. Vnde Augustinus: 'si usque adeo in illo puero acceleratus est usus rationis et uoluntatis ut intra materna uiscera iam
280 posset credere et agnoscere quod in aliis paruulis expectatur etas ut possint, in miraculis est habendum diuine potentie non ad humane trahentium exemplum nature; nam quando uoluit Deus, et iumentum locutus est'³⁰².

117. *Quis bis usque ordinari non possunt.* Queritur cur promoueri non possit qui ignoranter est rebaptizatus cum baptismum non uerum acceperit
285 et per ignorantiam a peccato excusetur. Sed forte hec ignorantia non fuit omnino iusta et ideo si excusauit ex parte, non tamen ex toto. Vel forte non ratione peccati impeditur talis promotio, sed quia irregularis persona esse uidetur. Multa enim impediunt et imputantur que dumtaxat de facto fiunt.

120. *Presbiteri usque in fronte.* Huius constitutionis causam et misterium
290 inuenies infra e. d. Nouissime³⁰³.

126. *In sabato usque ad aspersionem.* Consuetudinem quarundam

267 ibi] non **Lp** 268 *catechismo*] *catecumino* **F** usque] sed *add.* **A** 271 haberet - plures *om.* **Lr** (*omoio.*) teneretur] tenerentur **Lp** caritas] karitas **Lp** 275 testimonio *om.* **R** fides] aliquando *add.* **Ba A La R** 276 *in maternis*] *manifestum* **Lr** *generari*] *regenerari* **A F** 277 utero] sanctificaui *add.* **La** 279 acceleratus] ancille ratus **Lr**] ratus **Lp** 280 credere] Deum **Lp** et *om.* **Lr Lp A** in] et **Lr** 281 est habendum *om.* **La** trahentium] trahendum **La** 282 nature *om.* **La** et *om.* **A**] ubi **R** 283 *Quis*] *Qui* **Lp A** *bis*] *hiis* **Lp** 284 uerum] tantum **Ba A**] iterum **R** uerum acceperit] penitentiam ceperit **Lr**] reiterari debet **Lp** acceperit] ceperit **R** 286 si] etsi **A** tamen] excusauit *add.* **La** 287 esse *om.* **Ba**

²⁹⁹Cf. SL De cons. D. 4 c. 100 v. *singuli* (in fine)
cons. D.4 c.114

³⁰⁰C.2 q.1 c.2

³⁰¹Ir 1,5

³⁰²Cf. De

³⁰³De cons. D.5 c.5

ecclesiarum tangit in quibus in sabato magno populus aquam de fontibus accipit qua domos aspergunt quod ante chrismatis infusionem dicit canon esse faciendum.

295 127. *Nec quemquam*. Ratio hic ostenditur quare fuerit institutum ut aqua consecrata populus deberet aspergi et quare die tertia et quare septima. Tertius enim dies fidem exprimit Trinitatis et dies septimus requiem significat defunctorum, quia, nisi quis hic fidem Trinitatis habuerit, non habebit requiem in uita futura que post presentis uite septenarium debet
300 sequi. Probatum etiam hinc quod equaliter Spiritus Sancti donum omnibus in baptismo confertur nisi fictio impediatur et quod in baptizatis non regnat diabolus, quia quamuis corpora uexet, anime tamen nocere non potest nisi se ei homo iterum ere uendiderit peccatorum. Nam pharao diabolus, mare rubrum baptismum Christi passione et sanguine consecratum, israeliticus
305 populus fidelem animam, Egiptii uero peccata figurant. Pharao usque ad mare populum sequitur quia diabolus usque ad baptismum peccatricem animam comitatur. Tunc uero confusus recedit quia baptizandus abrenuntiat diabolo et omnibus pompis eius et sicut in fluctibus submersis Egiptiis liberatur populus, sic dimissis in baptismo peccatis liberata est fidelis
310 anima³⁰⁴.

129. *Queris a me*. Due questiones fuerant Augustino propositae, scilicet quomodo fides parentum possit prodesse filiis quorum eis non potest abesse perfidia et quomodo patrini excusentur a culpa mendacii cum pro paruulis interrogati respondent eos credere in Deum et huiusmodi, quod
315 tamen ipsi utrum ita sit penitus ignorant. Prime questioni respondet in hunc modum: quamuis enim parentum nequitia filiis non consentientibus nequeat imputari, prodest tamen eis eorum fides, idest sacramentum et in eorum fide collatum. Actuale namque peccatum patris ideo non imputatur filio non consentienti quia iam alius est filius et alius pater. Vnde etiam

292 ecclesiarum] unde *add.* **Lr**] rudem **Lp** magno] sancto **La** 293 qua] *ex praem.* **A**
295 *Nec*] *Sed* **Lr Lp** *quemquam*] *quamquam* **Lp** 296 populus *om.* **La** deberet]
debeat **A** 297 enim *om.* **Lp** 298 significat *om.* **La** hic] hanc **R** fidem]
sancte *add.* **Ba A La** 300 Probatum etiam hinc] Rogatur hic etiam **La** 301 fictio *om.*
La 306 mare] rubrum *add.* **La** 307 comitatur] sequitur **La** confusus] retro *add.*
La baptizandus] baptizatus **Lp** 309 liberatur] liberatus est **Ba A La** populus -
310 anima *om.* **R** liberata est] liberatur **Ba A La** 311 scilicet *om.* **La** 313 abesse]
obesse **Ba A La R** 317 et *om.* **A** 319 etiam] cum **Ba A La**

³⁰⁴Cf. SL De cons. D.4 c.127 v. *Nec quemquam*

320 non sit communis eorum anima non potest esse communis culpa et quia
 remissio ibi fit per Spiritum Sanctum qui est communis et patri et filio.
 Secunde autem questioni in hunc modum respondet: dicuntur enim pueri
 credere et fidem habere propter fidei sacramentum quod recipiunt, scilicet
 325 baptismum et conuertere se ad Deum propter conuersionis sacramentum, ut
 supra e. d. Nichil est aliud³⁰⁵, scilicet eo tropo loquendi quo dicimus: hodie
 Christus resurrexit, cum tamen multa sunt annorum reuoluta curricula
 quod Christi primo fuerit resurrectio celebrata, sic dicitur puer credere quia
 sacramentum baptismi accipit in quo fides dari solet et quidam ex tunc
 Deum diligunt et credunt in ipsum³⁰⁶.

330 132. *Si baptizata usque propter exemplum imitationis.* Tribus de causis
 Christus uoluit baptizari, scilicet ut suo exemplo ceteros inuitaret, ut hic,
 et ut uim regenerationis conferret aquis, ut supra e. d. Numquam aque³⁰⁷
 et ut eius humanitas commendaretur, ut infra e. d. Non regenerabantur³⁰⁸.
 Vsque *qui de baptizato.* Etiam idem consonat alibi Augustinus dicens: quo
 335 modo preputium remanet in illis quos genuerunt circumcisi et quo modo
 palea, que opere humano tanta diligentia separatur, remanet tamen in
 fructu, qui de purgato nascitur tritico, sic peccatum remanet in hiis quos
 genuerunt baptizati. Vsque *cum non sit natus.* Subaudi in utero uel extra
 340 uterum, ne obuiet quod de Ioanne et Ieremia dicitur qui antequam exirent
 de uulua sanctificati sunt. Vsque *contracta sunt*, scilicet per causam. Dicitur
 enim peccatum originale contrahi a parentibus quia ab eis contrahitur
 corruptio, que est originalis peccati causa. Sicut enim sincerissimum
 uinum corrumpitur corrupto uasi infusum, sincerum enim nisi uas fuerit
 quodcumque infundis accessit, sic munda anima labem originalis peccati

322 Secunde *om.* Lr autem] uero Ba A La *om.* R 325 dicimus] dicitur Lp 326 sunt]
 sint A curricula] circulo La 329 ipsum] eum La 330 *baptizata*] *baptizanda* Lp A]
baptizandi Ba La *imitationis om.* La Tribus *om.* La 331 ceteros] alios R ut hic *om.*
 Lp La] ut et qui R 332 et ut] *om.* La R uim *om.* La regenerationis] regeneratiuam
 A La R aquis] aliquis La e.d. Numquam - 333 ut infra *om.* R 334 *baptizato*] *baptismo*
 Ba La R Etiam] In A La consonat] consentit La 335 circumcisi] circumcidi R
 337 fructu qui de *om.* R qui de] quidem A La sic] si A La 338 Subaudi] uel *add.*
 R 339 dicitur] legitur Lp 340 sanctificati sunt] sanctificatum est Lp *contracta*]
tracta F Dicitur] Dicens A] Videtur La 341 enim *om.* A 342 corruptio - 343
 corrupto *om.* La 343 corrupto uasi infusum] si in corrupto uase infusum sit Lp uasi
om. R infusum] unde horum *add.* Lp sincerum] sincerissimum R enim *om.* Lp
 nisi *om.* Lp R fuerit *om.* Lp

³⁰⁵De cons. D.4 c.76

³⁰⁶Cf. SL De cons. D.4 c. 129 v. *Queris a me*

³⁰⁷De cons. D.4 c.10

³⁰⁸De cons. D.4 c.135

345 contrahit cum corpori iam corrupto unitur. Nam caro corrupta animam
facit peccatricem. Vsque *non de nouitate*, idest non secundum eam partem in
qua est innouatus qui genuit, scilicet secundum animam, filium generat sed
potius secundum carnem adhuc corruptam³⁰⁹.

133. *Vt ostenderet* usque *mortuos esse peccato*, idest a peccato liberatos.
350 Mori enim peccatum est liberari a peccato. Vsque *in morte ipsius*, idest ad
similitudinem mortis ipsius. Sicut enim Christus tribus diebus iacuit in corde
terre, sic nos tertio immergimur in baptismo, ut supra e. d. Postquam³¹⁰, et
sicut Christus mortuus est uetustati pene sic nos morimur uetustati culpe³¹¹.

146. *Non ex quo* usque *iam preterierunt*. Cetera enim peccata transeunt actu
355 et remanent reatu. Originale uero peccatum remanet actu et transit reatu³¹².

147. *Quomodo* usque *qui locutus est*, aqua baptismi. *Non indiget*, ad hoc
ut omnino sit mundus. *Nisi ut pedes lauet*, idest affectus mentis purget a
uenialibus³¹³. Et habes hinc quod baptizati fuerunt apostoli et in baptismo
Christi et eodem baptismo alios baptizasse credimus.

360 149. *Non dubito* usque *ante baptismum*. Queritur autem quid profuit
baptismus centurioni cum ante baptismum esset iustus. Ad hoc dicimus
eum gratiam in baptismo accepisse per quam facilius posset uitare peccata
et precepta Dominica adimplere, ut infra e. d. Quisquis³¹⁴, uel ad hoc profuit
quia ex contemptu reus esse inciperet si dum tempus haberet, contempneret
365 baptizari et fomes etiam originalis peccati magis debilitaretur.

345 corpori] opere Lp unitur] utitur Lp 348 adhuc om. Lp R corruptam om.
Lr Lp R 349 Vt] Ad hunc et Lr Lp R 350 peccatum] peccato A 351 ipsius] eius
Lp Ba A iacuit - 352 terre om. La 355 Originale - actu om. La et] sed Ba A La
356 Quomodo] Quando F locutus] lotus F 357 mentis] inuitis Lr 358 habes - quod]
si numquam A] /// add. AP^c 359 eodem] ecclesie A La credimus] creditur Lp]
creduntur A La 361 esset] fuerit Ba 362 accepisse] recepisse Ba A La 363 uel]
usque praem. Lr Lp 365 magis om. Lp R

³⁰⁹Cf. SL De cons. D. 4 c. 132 v. *Si baptizata usque exemplum, tracta, nouitatem* ³¹⁰De cons.

D.4 c.78 ³¹¹Cf. SL De cons. D.4 c. 133 v. *Vt ostenderet usque mortuos esse peccato, in morte*

ipsius ³¹²Cf. SL De cons. D.4 c. 146 v. *iam preterierunt* ³¹³Cf. SL De cons. D.4 c. 147

³¹⁴De cons. D.4 c.155

<DISTINCTIO V>

4. *Manus usque numquam perfici potest.* Et nota quod quamuis crisma conficere non possint presbiteri, quia solis episcopis hoc fuit concessum ab apostolis ut hic et supra C.xxvi. q.vi. c.i.³¹⁵, tamen auctoritate summi pontificis posset de crismate iam confecto in fonte signare ut supra d.xcv. c.i.³¹⁶
6. *Vt ieiuni.* Sacramentum istud et a ieiuniis debet dari et recipi propter reuerentiam sacramenti, sicut de susceptione eucharistie dicitur supra de con. d.ii. Liquido³¹⁷ et supra C.xxii. q.v. Honestum³¹⁸, quod tamen prelati surda aure dissimulant qui post ingurgitationem crismant infantes. Vsque *numquam erit christianus*, idest omnia sacramenta christiane religionis suscipiens uel habens. Vel de contemptoribus intelligitur; qui enim contempnit crismari cum tempus habet, inter christianos non posset computari. Immo membrum diaboli efficitur ex quo suscipere sacramenta ecclesiastica contempnit, ut supra e. d. Non dubito³¹⁹.
39. *De Spiritu Sancto*, quoniam sine dono Spiritus Sancti nichil conferunt sacramenta. Recte postquam de sacramentis tractauerat, de Spiritu Sancto concludit ubi Grecorum dampnatur sententia, qui Spiritum Sanctum a Patre tantum procedere asserebant³²⁰.
- 20 Explicit summa magistri Simonis de Bisiniano.

<DISTINCTIO V>

2 *Manus*] *Vanus* **Ba** 3 possint] possent **A** 4 et] ut **Lr** C. xxvi. - 5 supra *om.* **Ba** q.vi.] q.i. **A** 5 posset] possent **Lp**] posse **A** de] tam *praem.* **A** crismate] crismare **A La** fonte] fronte **La A R** 6 c.i.] c. ii. **A** 7 *Vt*] *Et* **A** debet] et *praem.* **A** dari et *om.* **A** 11 religionis] legis **Lr** 12 habens] de hiis **Lp** 13 posset] debet **Lp** 15 contempnit] ut supra e. d. contempnit *add.* **La** 16 *Sancto om.* **F** nichil] in hoc **La** 18 sententia] insania **Ba A La R** 19 procedere asserebant *om.* **Lr** 20 Explicit - Bisiniano *om.* **Lr Lp La** summa - Bisiniano *om.* **R** Bisiniano] Deo laus *add.* **Ba**

³¹⁵C.26 q.6 c.1 ³¹⁶D.95 c.1 ³¹⁷De cons. D.2 c.54 ³¹⁸C.22 q.5 c.16 ³¹⁹De cons. D.4 c.149; cf. SL De cons. D.5 c.6 v. *numquam erit Christianus* ³²⁰Cf. SL De cons. D.5 c. 39 v. *De Spiritu Sancto* (in fine)

Index

Summa Simonis pars I – Distinctiones	1
Principium	1
Distinctio I	2
Distinctio III	6
Distinctio V	8
Distinctio VI	9
Distinctio VIII	9
Distinctio IX	11
Distinctio X	12
Distinctio XI	14
Distinctio XIII	14
Distinctio XV	14
Distinctio XVI	15
Distinctio XVII	15
Distinctio XVIII	17
Distinctio XIX	17
Distinctio XXI	18
Distinctio XXII	19
Distinctio XXIII	20
Distinctio XXIII	23
Distinctio XXV	24
Distinctio XXVI	26
Distinctio XXVII	27
Distinctio XXVIII	28
Distinctio XXXII	31
Distinctio XXXIII	32
Distinctio XXXIII	35
Distinctio XXXV	37
Distinctio XXXVII	37
Distinctio XXXVIII	38
Distinctio XXXIX	38
Distinctio XL	39
Distinctio XLI	39
Distinctio XLIII	40
Distinctio XLIII	40
Distinctio XLV	40

Distinctio XLVII	42
Distinctio XLVIII	42
Distinctio L	42
Distinctio LII	47
Distinctio LIII	47
Distinctio LV	48
Distinctio LVI	49
Distinctio LVII	51
Distinctio LVIII	51
Distinctio LX	52
Distinctio LXI	52
Distinctio LXIII	54
Distinctio LXIII	59
Distinctio LXV	60
Distinctio LXVI	61
Distinctio LXX	62
Distinctio LXXI	63
Distinctio LXXIII (74)	63
Distinctio LXXIII (75)	67
Distinctio LXXVI	68
Distinctio LXXVII	69
Distinctio LXXVIII	70
Distinctio LXXIX	70
Distinctio LXXX	71
Distinctio LXXXI	72
Distinctio LXXXII	73
Distinctio LXXXIII	73
Distinctio LXXXV	74
Distinctio LXXXVI	75
Distinctio LXXXVII	77
Distinctio LXXXVIII	78
Distinctio LXXXIX	78
Distinctio XC	79
Distinctio XCI	80
Distinctio XCII	80
Distinctio XCIII	81
Distinctio XCV	83
Distinctio XCVI	84

Distinctio XVIII	87
Distinctio C	87
Summa Simonis pars II – Causae	91
Causa I	91
Questio I	91
Questio II	111
Questio III	112
Questio IIII	114
Questio V	115
Questio VI	116
Questio VII	116
Causa II	119
Questio I	119
Questio II	125
Questio III	125
Questio V (Q. IIII)	126
Questio IIII (Q. V)	130
Questio VI	130
Questio VII	137
Questio VIII	141
Causa III	143
Questio I	143
Questio II	144
Questio III	145
Questio IIII	146
Questio V	148
Questio VI	149
Questio VII	151
Questio IX	152
Questio X	154
Questio XI	154
Causa IIII	155
Questio I	155
Questio II - III	156
Questio IIII	158
Questio V	158
Causa V	160

Questio I	160
Questio II	161
Questio III	162
Questio V	162
Questio VI	163
Causa VI	165
Questio I	165
Questio II	168
Questio III	169
Questio IIII	170
Questio V	170
Causa VII	172
Questio I	172
Questio II	184
Causa VIII	186
Questio I	186
Questio II	191
Questio III	192
Causa IX	193
Questio I	193
Questio II	194
Questio III	195
Causa X	198
Questio I	198
Questio II	200
Questio III	203
Causa XI	206
Questio I	206
Questio III	217
Causa XII	237
Questio I	237
Questio II	242
Questio III	256
Questio V	258
Causa XIII	260
Questio I	260
Questio II	261
Causa XIIIII	272

Questio I	272
Questio II	273
Questio III	274
Questio IIII	276
Questio V	277
Questio VI	279
Causa XV	281
Questio I	281
Questio III	285
Questio IIII	285
Questio V	286
Questio VI	288
Questio VII	292
Questio VIII	293
Causa XVI	297
Questio I	297
Questio II	311
Questio V	312
Questio III	313
Questio IIII	318
Questio V (VI)	319
Questio VI	319
Questio VII	321
Causa XVII	329
Questio I	329
Questio II	330
Questio IIII	331
Causa XVIII	338
Questio I	338
Questio II	339
Causa XIX	345
Questio I	345
Questio II	345
Questio III	346
Causa XX	349
Questio I	349
Questio II	352
Questio III	352

Questio III	354
Causa XXI	355
Questio I	355
Questio II	356
Questio III	356
Questio V	357
Causa XXII	359
Questio I	359
Questio II	361
Questio III	365
Questio V	369
Causa XXIII	374
Questio I	374
Questio III	375
Questio IIII	375
Questio V	379
Questio VI	382
Questio VII	383
Questio VIII	384
Causa XXIII	386
Questio I	386
Questio II	389
Questio III	391
Causa XXV	394
Questio I	394
Questio II	395
Causa XXVI	398
Questio II	398
Questio V	398
Questio VI	399
Questio VII	400
Causa XXVII	403
Questio I	404
Questio II	412
Causa XXVIII	424
Questio I	424
Questio II	433
Causa XXIX	435

Questio I	435
Questio II	436
Causa XXX	440
Questio I	440
Questio II	442
Questio III	443
Questio IIII	445
Questio V	448
Causa XXXI	450
Questio I	450
Questio II	452
Questio III	453
Causa XXXII	454
Questio I	454
Questio II	456
Questio IIII	457
Questio V	458
Questio VII	460
Causa XXXIII	463
Questio I	463
Questio II	466
Questio IIII	471
Questio V	472
Causa XXXIIII	474
Questio I	474
Causa XXXV	477
Questio I	477
Questio II - III	478
Questio V	482
Questio VI	483
Questio VII	486
Questio VIII	487
Questio IX	488
Questio X	490
Causa XXXVI	492
Questio I	492
Questio II	492

Summa Simonis pars III – De consecratione	497
Distinctio I	497
Distinctio II	512
Distinctio III	532
Distinctio IIII	535
Distinctio V	550